Волинський національний університет
імені Лесі Українки

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

27 червня – 7 серпня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

УДК 378«364»(477)(063)
Т66

Члени організаційного комітету:

Ярош Ярослав Богданович – доктор політичних наук, доцент, декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Балабуха Наталія Вікторівна – начальник навчально-методичного відділу забезпечення якості вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Долинна Олена Миколаївна – завідувач відділу аспірантури та докторантури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького;
Філіпович Мирослава Богданівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки, вчений секретар спеціалізованої вченої ради, голова Волинського обласного відділення Центру українсько-європейського наукового співробітництва;
Колісник Лариса Олексіївна – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри історії та політичної теорії, завідувач відділу аспірантури і докторантури Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;
Новодранова Наталія Олександрівна – тренер, провідний інженер-програміст інформаційно-комп'ютерного комплексу Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Т66 **Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни** : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 червня – 7 серпня 2022. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 516 с.

ISBN 978-617-554-032-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни» (27 червня – 7 серпня 2022 року).

УДК 378«364»(477)(063)

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2022
© Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, 2022
© Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», 2022

ISBN 978-617-554-032-9

ЗМІСТ

Військова освіта і наука: до питання новелізації правового регулювання
Албул С.В. **16**

Діяльність відділів аспірантури та докторантури в умовах військового часу: виклики та проблеми функціонування
Андрощук І.О. **20**

Основи дуальної освіти в Україні
Антощенков Р.В. **21**

Особливості дуальної освіти в Німеччині
Антощенкова В.В. **26**

Ефективність застосування кейс-методу під час підготовки майбутніх фахівців юристів у сучасних умовах війни
Боднарчук О.Г **30**

Особливості здійснення освітньої підготовки аспірантів
Боднарчук О.І. **34**

Саморегуляція як фактор підвищення професійної ефективності соціальних працівників у кризових ситуаціях
Бодрова І.О., Чернуха Н.М. **36**

Роль профільної орієнтації у навчанні студентів іноземним мовам та культурам у немовному ЗВО
Божок Н.О. **39**

Комунікативні бар'єри процесу підготовки слухачів третього рівня освіти
Бондар А.В. **41**

Online teaching of the hygiene and ecology discipline to foreign students in the English education form: the challenges of the war in Ukraine
Borysenko A.A., Antonenko A.M., Tkachenko I.V. **43**

Значення початкового етапу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти для здобуття ступеня доктора філософії
Бородиня В.І. **46**

Перспективи вивчення курсу «Естетика прикордоння (література і театр)» у підготовці аспірантів спеціальності «Філологія» освітньо-наукової програми «Мова, література і фольклор пограниччя»
Бортнік Ж.І. **49**

Проблеми логічної обумовленості структури кандидатської дисертації з політології
Бортніков В.І. **51**

Інклюзивні особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти у сучасних умовах війни в Україні
Булатов В.А. **54**

Навчання аспірантів педагогічних спеціальностей критичного аналізу науково-педагогічних текстів
Бутенко Л.Л. **58**

Особливості підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації на прикладі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Вайнілович І.В. **62**

Modern directions of training of scientific and scientific-pedagogical staff
Vasyuk V.V. **64**

Перспективні шляхи підвищення мотивації навчання в аспірантурі в сучасної студентської молоді
Васюк К.М. **66**

Стандарти вищої юридичної освіти та їх імплементація в освітній процес України
Вільчик Т.Б. **70**

Experience in training foreign applicants at the State University of telecommunications during military operations
Vovk S.M. **74**

Вимоги до наукового керівника як інструмент підвищення якості дисертаційних досліджень
Вовк С.О. **76**

Research work of medical industry applicants at the third educational and scientific level
Vovk T.V. **79**

Підготовка докторів філософії в умовах війни: основні виклики та шляхи їх вирішення
Гай О.М. **80**

Підготовка вчителів англійської мови в Україні: проблеми та перспективи
Гарлицька Т.С. **82**

Оволодіння основами педагогічної майстерності майбутніми докторами філософії
Герасименко Л.С., Пухальська Г.А. **85**

The use of video materials at English classes
Herasimova O.M. **87**

Літературна освіта в Україні: виклики в умовах війни
Головій О.М. **90**

Роль освіти у формуванні культурної життєтворчої особистості
Голубовська О.В. **93**

Передумови побудови інтегрованого курсу викладання
вищої математики і фізики для студентів технічного університету
Горбунович І.В., Ісаєнко Г.Л. **95**

Історико-культурний аспект як феномен освітніх програм
Гоцуляк С.Л. **100**

Освітня діяльність в умовах воєнного стану: виклики, проблеми,
досвід роботи
Гриб Ю.В. **102**

Платформа Microsoft Teams та її можливості для організації
дистанційного навчання студентів
Губіна Н.В. **104**

Узагальнені характеристики третього освітнього рівня сучасних
освітніх систем країн Європейського Союзу
Гуменна І.Л. **106**

Освітньо-наукова програма – система освітніх компонентів
Гураль О.І. **109**

Викладання філософії в Україні в вищих навчальних закладах
в умовах війни (дистанційна форма: методологічний аспект)
Данканіч А.С. **111**

Сучасна університетська освіта в Україні, її історико-філософські
підвалини в контексті антропологічного виміру глобалізму
Данканіч Р.І. **113**

Особливості освітньо-наукової програми 032 «Історія та археологія» (PhD)
в Київському національному університеті будівництва іархітектури
Деревінський В.Ф. **115**

Викладання анатомії людини в умовах військового стану
Дзевульська І.В., Матківська Р.М., Ібрагімова І.В.,
Присяжнюк Л.В., Янчишин А.Я. **118**

National characteristics of scientific and scientific-pedagogical
personnel training
Dychka N.I. **121**

The importance of academic writing for PhD students
Dobrovolska S.R., Panchyshyn S.B., Opyr M.B. **123**

Напрям підвищення ефективності наукової освіти здобувачів PhD
Дуцяк І.З. **127**

Забезпечення супроводу діяльності разових спеціалізованих вчених рад в умовах військового стану: особливості та перспективи
Дюдіна І.О. **129**

Особливості навчання в аспірантурі в умовах воєнного стану
Єрмолаєва Т.В. **131**

Про особливості підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в умовах воєнного стану
Житков О.А. **133**

Сучасні тренди вищої медичної освіти у контексті українських реалій
Заічко Н.В. **136**

Вища освіта в Україні: реальність та нові виклики
Зуєв В.В. **140**

Освіта і війна в Україні: аспекти підготовки науково-педагогічних кадрів у сучасних дослідженнях
Іванець О.Р. **142**

The use of information technology and the internet during foreign language classes
Irchyshyna M.V. **146**

Науковий керівник та аспірант: проблеми взаємодії в сучасних умовах війни
Капліна О.В. **148**

Особливості організації освітнього процесу для здобувачів вищої освіти доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича
Клим Р.Д. **153**

Сучасний он-лайн урок з української мови як іноземної: традиційний підхід з елементами тренінгу
Клименко Т.А. **156**

Сутність підготовки креативних здібностей майбутніх учителів початкових класів в умовах Нової української школи
Клімашевська Г.Р. **158**

Використання закордонних наукових інформаційних ресурсів та електронних архівів при підготовці дисертаційних досліджень з історії у сучасних умовах війни
Ковальков О.Л. **162**

Особливості реалізації освітньо-наукових програм при підготовці здобувачів третього рівня вищої освіти в умовах сьогодення
Ковальчук В.В. **166**

Візія освіти ЄС: сучасні виклики та перспективи
Ковтун В.І., Ковтун М.С **169**

Подвійне (множинне) наукове керівництво при підготовці здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктори філософії) за галуззю знань -08 право спеціальністю 081 право: позитивні вітчизняні практики, основні вектори їх запозичення та урізноманітнення
Коломоєць Т.О. **172**

Підготовка докторів філософії з соціальної роботи (досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини)
Коляда Н.М. **175**

Актуальність підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти зі спеціальності 101 Екологія у сучасних умовах
Коляда О.В. **179**

Управлінська культура керівника закладу вищої освіти в умовах воєнного стану
Комарницький Є.П. **180**

Стратегія вивчення іноземної мови аспірантів з фахових технічних спеціальностей в умовах військового часу
Кононенко Г.А. **183**

Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі в сучасних умовах: проблеми та перспективи
Костіна В.В. **185**

Про стан та вдосконалення PhD програми «Право» за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля
Котова Л.В. **188**

Актуалізація адаптивного навчання фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я
Кошова С.П. **194**

Індикатори якості реалізації освітніх програм
Кравченко О.О. **198**

Підготовка докторів філософії з історії та археології в сучасних умовах
Кузнець Т.В. **201**

Особливості використання проектної технології у освітньому процесі закладів вищої освіти
Кузьменко Н.М. **204**

Modern higher medical education in Ukraine: recommendations for the implementation of American innovation activity experience
Kulichenko A.K. **207**

Англійська мова у структурі підготовки здобувача третього рівня вищої освіти
Купчик Л.Є. **209**

Проблема витоку українських здобувачів третього освітньо-наукового рівня за кордон в умовах воєнної агресії росії
Куриляк В.В. **211**

Культура мовлення як ознака професіоналізму
Лавренюк В.В. **214**

Сучасний стан та перспективи підготовки науково-педагогічних кадрів в предметній області проєктного менеджменту
Лапкіна І.О. **217**

Діяльність аспірантури і докторантури в умовах воєнного стану
Лебедєва Ю.В. **220**

Підготовка докторів філософії з соціальної роботи
Левченко Н.В. **222**

Напрями вдосконалення підготовки фахівців у закладах вищої освіти як чинник кадрової безпеки України у сучасних умовах війни
Левченко О.М., В'юник О.В. **224**

Новинні канали як база для вибору фактичного матеріалу для філологічних досліджень в умовах війни сьогодення (для підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів, третій рівень освіти в Україні)
Леміш Н.Є. **227**

Особливості освітньо-наукової програми для третього рівня вищої освіти за спеціальністю 229 «Громадське здоров'я» у Дніпровському державному медичному університеті
Лехан В.М. **230**

Формування хореографічної науки в Україні в умовах сьогодення як повноправної галузі в науковому осередку
Літовченко О.А. **232**

Використання потенціалу філософії в процесі формування методологічної культури здобувачів вищої освіти
Логвиненко В.М. **236**

Особливості формування культури академічної доброчесності у аспірантів під час війни
Ложачевська О.М. **238**

Науково-педагогічна практика здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії
Любінська Л.Г. **242**

Онлайн лекції під час воєнного стану
Мадані М.М. **246**

Формування науково-педагогічної компетентності докторів мистецтва в умовах дистанційного навчання
Майстренко-Вакуленко Ю.В. **248**

Роль навчальної дисципліни «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» у формування професійних компетенцій фармацевта
Малофій М.Л. **251**

Функції наукового товариства у процесі підготовки докторів філософії
Мандич Т.М. **252**

Рада молодих вчених як концентрат інтелекту України
Матвєєва К.В. **256**

Кібернавчання як складова підготовки фахівців з кібербезпеки
Микитюк А.В. **260**

Психологічні чинники прокрастинації здобувачів освіти
Мілютіна К.Л. **262**

Платформи для дистанційного навчання та їх оцінка викладачами і студентами
Міщук В.Г. **265**

Проблеми викладання хірургічних дисциплін в умовах пандемії COVID – 19 та військового стану
Міщук В.В. **266**

Зв'язок магістерського й аспірантського дослідження (у світлі настанов Умберто Еко)
Моклиця М.В. **268**

Сутність освітнього компоненту «Наука та науково-дослідна діяльність» у професійній підготовці докторів філософії
Москаленко О.І., Пухальська Г.А. **272**

Актуальні питання навчання англійської мови здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії
Насакіна С.В. **275**

Використання цифрових інструментів для змішаного навчання
Новікова І.П. **277**

Особливості методики викладання для підготовки кадрів
третього освітнього рівня у воєнний період
Одинець О.А. **281**

Some aspects of developing critical thinking for PhD students via academic English course
Opyr M.B., Dobrovolska S.R., Panchyshyn S.B. **284**

Пріоритетні напрямки підготовки майбутніх учителів початкових класів
Остапйовська І.І. **288**

Особливості розвитку екологічної свідомості наукових
та науково-педагогічних кадрів у військових умовах
Отич Д.Д. **290**

Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні у сучасних умовах війни
Панченко В.В. **292**

Academic spoken English proficiency for doctoral students' research work in Economics
Panchyshyn S.B., Dobrovolska S.R., Opyr M.B. **296**

Medical biology distance learning during the COVID 2019 lockdown:
new challenges and approaches
Paryzhak S.Ya. **300**

International academic mobility of postgraduates during the war
Partyko N.V. **303**

Economic characteristics of agribusiness development in Ukraine
Pashkuda T.V. **305**

Особливості підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
за спеціальністю 033 Філософія в університеті Ушинського:
минуле та сучасність
Петінова О.Б. **307**

Business game as a method of modeling situations in distance English learning
Pidkolesna L.A., Korotka N.V. **310**

Наукова складова освітньо-наукових програм галузі знань 02
«Культура та мистецтво», спеціальність: 024 «Хореографія»
Плахотнюк О.А., Дем'янчук А.Л. **313**

Виклики третього рівня освіти в Україні: перспектива КНУ ім. Тараса Шевченка
Поворознюк Р.В. **319**

Особливості специфіки викладання дисциплін в умовах дистанційної роботи зі студентами
Поліщук В.О. **322**

Використання хмарних технологій при викладанні анатомії людини в системі вищої медичної освіти України
Полстяной А.О. **323**

Проблема здобуття третього рівня освіти для людей з інвалідністю в Україні
Полумисна О.О. **328**

Компетентнісний підхід у навчанні іноземних слухачів на початковому етапі
Присяжнюк О.Я. **330**

Загальні основи педагогіки вищої школи та науково-педагогічної діяльності у професійній підготовці докторів філософії
Пухальська Г.А., Москаленко О.І. **334**

The use of cloud services in the modern educational process
Piatnytska-Pozdnyakova I.S. **337**

Надання освітніх послуг для ветеранів в Сполучених Штатах Америки: приклад для України
Рега Ю.О. **339**

Аналіз дистанційного навчання студентів – громадян Індії у медичних закладах вищої освіти України
Резніков Ю.П. **343**

Системи дистанційного діагностування
Рубльов В.І. **345**

Атестація здобувачів ступеню «доктор філософії» в Україні: сучасні проблеми та виклики
Ружицька О.М. **349**

Аспірантська (педагогічна) практика як складник підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право
Рябовол Л.Т. **352**

Проблеми відбору кандидатів на здобуття наукового ступеня доктора філософії з гуманітарних наук в Україні
Савчук Г.М. **356**

Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників кафедри фізичної культури та спорту у Державному торговельно-економічному університеті в сучасних умовах
Самоленко Т.В. **360**

Модель комунікації в системі «автор-текст-читач» та її пояснювальні можливості
Сапригіна Н.В. **362**

Проблеми та особливості отримання третього рівня освіти в Україні в умовах воєнного стану
Саранча І.Г. **366**

Використання методу проєктного навчання у викладанні професійної англійської мови у галузі економічної освіти
Святюк Ю.В. **369**

Освітньо-наукові програми із соціальної роботи: перший досвід і виклики в умовах війни
Семигіна Т.В. **372**

Оптимізація дистанційного навчання в воєнний час: компетентність наукового/творчого керівника та особливі умови організації учбового процесу
Серенко С.О. **376**

Teaching students prosodic parameters of speech during war time
Syvokin H.V., Kartel T.M. **380**

Українська система вищої освіти в умовах пост-інформаційного суспільства
Синицька О.Л. **383**

Диференціація тематичного вектору наукової діяльності аспірантів в умовах війни: на прикладі інформаційного професійного спрямування
Синчак Б.А. **387**

Разові спеціалізовані вчені ради: утворення та функціонування
Сіренко О.В. **391**

Професійна підготовка майбутніх докторів філософії в умовах інформаційного суспільства
Сітовський А.М. **395**

Здатності та здібності сучасного фахівця в системі освіти за спеціальністю «Облік та оподаткування»
Смірнова І.В. **398**

Проблеми інтеграції наукової та освітньої діяльності
при підготовці фахівців з обліку та оподаткування
Смірнова Н.В. **402**

Phased participation and preparation of future graduate students
for international academic mobility
Sniadanko I.I. **406**

Досвід застосування електронних навчальних курсів
у воєнний період в НУБіП України
Сорокіна Н.Г. **407**

Особливості цифровізації освітнього процесу в закладах
вищої освіти України в умовах сучасних викликів
Сорокіна Н.Г. **409**

Мотивування професійної діяльності викладачів університетів України
в сучасних умовах
Сторожук О.В. **412**

Академічна доброчесність як запорука підвищення якості освіти
Тарасевич Т.Ю. **414**

Сучасні технології у підготовці здобувачів вищої освіти в умовах
дистанційного навчання
Тарасюк О.К. **418**

Перспективи розвитку методичного забезпечення навчальної складової
підготовки аспірантів економічних спеціальностей
Тимошенко М.В. **422**

Основні проблеми підготовки докторів філософії у тимчасово
переміщених закладах освіти в умовах воєнного стану
Тимченко Н.М. **425**

Навчальний курс «Інноваційні технології в освіті»
в системі підготовки майбутніх докторів філософії
Топольник Я.В. **427**

Третій рівень освіти в Україні: проблеми, виклики та академічна
мобільність у період воєнного стану
Трагнюк О.Я. **431**

Творчість як важливий складник підготовки науково-педагогічних кадрів
Труш І.А. **435**

Адаптивне управління інформаційними потоками як засіб
сприйняття знань
Ус Г.О. **437**

Професійна підготовка майбутніх фахівців в ЗВО
Федь І.Є. **439**

Рольова гра як складова навчального процесу на заняттях з іноземної мови у ВНЗ
Хабарова Н.А. **442**

Обґрунтування доцільності змін в регулюванні змісту освіти здобувачів PhD
Хамар У.В. **446**

Третій рівень вищої освіти в Україні: від експерименту до усталеної практики
Хорошилов О.Ю. **448**

Впровадження академічної доброчесності та етичних кодексів в умовах воєнного стану при підготовці докторів філософії в Харківському національному університеті повітряних сил імені Івана Кожедуба
Худов Г.В. **450**

Тренінг-центр «Лідер XXI століття» як емпіричний майданчик для впровадження результатів досліджень здобувачів третього освітньо-наукового рівня (PhD) за спеціальністю 053 «Психологія»
Чаркіна О.А. **454**

Переваги підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії природничого профілю
Черба О.В. **457**

Роль та значення навчання за PhD програмою для практикуючого адвоката
Черних Т.С. **459**

Зміст підготовки докторів філософії у ЛДУФК імені Івана Боберського
Чеховська Л.Я. **464**

Підтримка освітньо-наукового потенціалу майбутніх докторів філософії в умовах військового стану
Чистякова І.А. **468**

Освітня складова у формуванні компетентностей вченого-дослідника
Шаповал І.М. **472**

Підвищення кваліфікації дослідників-агрономів в умовах воєнного стану
Швець О.М. **476**

Індивідуальний підхід при оцінюванні результатів навчальної діяльності студентів НМУ в умовах воєнного часу
Шевель Н.О. **478**

Шляхи налагодження комунікації зі студентами медичного ЗВО
в умовах воєнного стану
Шевель Т.О. **482**

Інноваційні підходи у викладанні криміналістики у сучасних
умовах військового часу
Шевчук В.М. **486**

Використання компаративного підходу під час викладання німецької
як другої іноземної мови
Шистко А.О. **492**

Підготовка фахівців в галузі мінералогії, геохімії та петрографії
як основа раціонального використання та подальшого розвитку
мінерально-сировинної бази України
Шнюков С.Є., Лазарєва І.І. **496**

Creating the linguistic competence in English among applicants
of the third educational and scientific level (PhD)
Shotova-Nikolenko A.V. **500**

Онлайн-навчання в університетах: виклики та можливості
Яковюк І.В. **502**

Використання автентичних матеріалів у вивченні іноземної мови
здобувачами третього освітньо-наукового рівня освіти
Яцків Н.Я. **506**

Енциклопедичність знань аспірантів: чи сприяють цьому бібліографічні
посилання і зноски замість списку використаної літератури?
Янішевський О.О. **509**

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА І НАУКА: ДО ПИТАННЯ НОВЕЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Албул С.В.
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна

Євроінтеграційні вектори розвитку України обумовлюють необхідність реформування вітчизняної системи вищої освіти, її закріплення у сучасному світовому освітянському та науковому просторі. Досягненню цих стратегічних цілей, оптимізації системи й структури підготовки здобувачів вищої освіти та її узгодження із сучасними міжнародними і європейськими стандартами, безсумнівно, сприятиме новелізації правового регулювання питань освіти і науки.

Військова освіта є невід'ємною складовою державної системи освіти в Україні. До системи військової освіти відносять вищі військові навчальні заклади та заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання. Здійснюючи фахову підготовку здобувачів вищої освіти різних спеціальностей, такі заклади донедавна стикалися з низкою проблем, пов'язаних з дуальністю нормативно-правового регулювання освітньої та наукової діяльності. Маючи єдину законодавчу базу – Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» тощо, деталізація питань освітньої та наукової діяльності здійснювалася одночасно нормативними актами Міністерства освіти і науки України та нормативними актами тих відомств, до сфери управління яких належали ці заклади освіти. Такий стан нерідко призводив до непорозумінь, виникнення проблемних ситуацій та потребував негайної новелізації в частині вдосконалення правового регулювання.

Військова освіта передбачає набуття особою комплексу професійних компетентностей відповідно до військової спеціалізації, формування та розвиток її індивідуальних здібностей. Вищі військові навчальні заклади та заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання є різновидами та рівноправними елементами всієї системи закладів вищої освіти в Україні. При цьому, наявність специфічних умов навчання ні в якому разі не обмежує основних ознак та вимог щодо освітянської та наукової діяльності таких закладів. Правовою основою здійснення освітньої діяльності у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України є закони України та підзаконні акти

Міністерства освіти і науки України. Відомчі нормативні акти МВС України регулюють виключно «специфічні умови навчання» та ні в якому разі не йдуть у суперечність із законодавством у галузі вищої освіти [1, с. 207].

З метою вдосконалення правового регулювання ґрунтовних засад військової освіти і науки, 17 грудня 2021 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 1986–IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки» [3]. Закон передбачає внесення певних змін та доповнень до чинного законодавства, зокрема до Законів України «Про освіту» [5], «Про вищу освіту» [2], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4].

Відповідно до Закону – вищий військовий навчальний заклад – це заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського і старшинського) складу з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, інших розвідувальних органів України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону [3]. У свою чергу, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання – це заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [3].

Вперше на законодавчому рівні закріплено певні аспекти, які притаманні саме закладам військової освіті в частині вирішення організаційних та управлінських питань. Законом передбачено, що державні органи, до сфери управління яких належать вищі військові навчальні заклади, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, мають право своїми нормативно-правовими актами встановлювати особливі вимоги щодо: 1) управління відповідними вищими військовими навчальними закладами, закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та організації освітнього процесу в них; 2) діяльності та

повноважень органів управління і громадського самоврядування у відповідних вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти;

3) кандидатів на посади керівників (заступників керівників) відповідних вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти; 4) призначення та звільнення з посад керівників (заступників керівників) відповідних вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, їх структурних підрозділів; 5) додаткових до визначених стандартами вищої освіти компетентностей та програмних результатів навчання за відповідними освітніми програмами, порядку розроблення та затвердження освітніх програм у відповідних вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 6) формування переліку спеціалізацій підготовки здобувачів спеціалізованої освіти у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 7) кандидатів на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників та конкурсного відбору на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників у відповідних вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 8) реалізації прав і обов'язків педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників та осіб, які навчаються у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 9) відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), докторантів, які навчаються у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 10) підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів в ад'юнктурі (аспірантурі) та докторантурі у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 11) нормативів чисельності курсантів, слухачів, ад'юнктів (аспірантів), які навчаються у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, на одну посаду науково-

педагогічного працівника; 12) порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти; 13) формування індивідуальних навчальних планів та індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти; 14) практичної підготовки осіб, які здобувають вищу освіту у відповідних вищих військових навчальних закладах, закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти [3]. Крім цього, особливості повноважень та обов'язків керівника закладу вищої освіти визначаються державним органом, до сфери управління якого належить відповідний заклад вищої освіти за погодженням із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

За нашим переконанням, таке нормативне закріплення ні в якому разі на порушує принципу автономії закладу вищої освіти, тобто самостійності, незалежності і відповідальності у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів, та сприятиме усуненню існуючих проблем, пов'язаних з дуальністю нормативно-правового регулювання освітньої та наукової діяльності.

Література:

1. Албул С. В. Заклади вищої освіти МВС України в контексті Концепції розвитку юридичної освіти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 204–212.

2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення 01.07.2022).

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки: Закон України від 17 грудня 2021 року № 1986-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20/print (дата звернення 01.07.2022).

4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/print (дата звернення 28.06.2022).

5. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print (дата звернення 01.07.2022).

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛІВ АСПІРАНТУРИ ТА ДОКТОРАНТУРИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ: ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Андрощук І.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Національною економічною стратегією України визначено пріоритетність розвитку людського капіталу та інновацій. Як показує світовий досвід, сьогодні темпи економічного зростання у вирішальній мірі визначаються: темпами і масштабами розвитку пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки, рівнем підготовки і кваліфікаційним складом всіх рівнів та ступенем прогресивності засобів науково-виробничої праці [1, с. 104]. Саме тому даний пріоритет України важливою мірою залежить саме від діяльності закладів вищої освіти як осередку науки та техніки та продуцентів висококваліфікаційних кадрів. Безпосередньо саме відділи аспірантури та докторантури забезпечують їх підготовку на інституційному рівні.

Нині в умовах повномасштабного вторгнення на територію України країни-агресора, діяльність відділів аспірантури та докторантури кардинально змінилася, як і всіх відділів та інституційних підрозділів університетів. Оскільки робота у звичному режимі стала просто неможливою, особливо в перші тижні військового протистояння. Заклади вищої освіти по всій території України, де безпекова ситуація давала змогу, стали осередком прихистку вимушених переселенців із Східних та Південних регіонів України та волонтерськими хабами. Як результат, працівники та активна молодь університетської спільноти, серед них і аспіранти/докторанти, активно долучилися до щоденного волонтерства.

Варто також відзначити, що частина закладів вищої освіти зазнали релокації з метою збереження університетського контингенту як працівників, так і здобувачів вищої освіти. Іншими словами, обставини змусили змінити наукову та освітню діяльність на громадську чи, взагалі, оборонну, вступивши до Збройних Сил України. Таким чином щоденний ризик особистої безпеки всіх учасників освітнього процесу, небезпека фізичної руйнації матеріально-технічних баз університетів та їх приміщень, дефіцит коштів на фінансування, вимушене переміщення, в тому числі закордон, всіх учасників освітнього процесу унеможливили

функціонування відділів аспірантури та докторантури у звичному форматі.

Проте навіть у таких складних умовах, як свідчать інформаційні портали, співробітники відділів намагалися відновити свою діяльність та повертатися до роботи. Завдяки хмарним сховищам, цифровізації та впровадженню дистанційних програм доступу більшості університетам вдалося повернутися до роботи на початку квітня 2022 року та, відповідно, активно готуватися до вступної кампанії на наступний навчальний рік.

За даними Міністерства освіти і науки України, з травня 2022 року університети почали відновлювати свою роботу по присудженню ступеня докторів філософії шляхом анонсування відповідних заходів.

Таким чином можемо зробити відповідні висновки щодо закладів вищої освіти України загалом та відділів аспірантури й докторантури зокрема: потужна міжуніверситетська підтримка як фізична так і психологічна дала змогу не лише зберегти університетський потенціал закладів, а й відновити роботу в нових реаліях. Відкритість міжнародної спільноти до проблем українських науковців та молодих вчених надала широкий спектр можливостей, які у підсумку, дають змогу зміцнювати потенціал національних ЗВО у майбутньому.

Саме тому, це все свідчить про високий рівень потенціалу наукової спільноти України у призмі свого розвитку. І як результат, перспектив економічного зростання національної економіки.

Література:

1. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ / Центр Разумкова. Київ : Заповіт, 2018. 368 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/ article/2018_LUD_KAPITAL.pdf

ОСНОВИ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Антощенков Р.В.
доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри мехатроніки та деталей машин
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Надання якісної освіти стає все більш актуальною проблемою на всіх рівнях суспільного життя. Роботодавці все більше говорять про

необхідність підвищення якості професійної (практичної) підготовки майбутніх соціально-мобільних фахівців, які легко адаптуються в сучасних ринкових умовах розвитку економіки, вміють формувати і змінювати власну життєву стратегію, здатних до самореалізації. Але без самих роботодавців цих цілей неможливо досягти. Незважаючи на зусилля освітян, підприємства, які в силу об'єктивних і суб'єктивних причин, не беруть активної участі в організації впровадження нових стандартів в освітніх процесах, ніколи не отримають висококваліфікованих кадрів. І більше того, будуть витрачати чималі кошти на перепідготовку кадрів, або їх навчання. Для досягнення завдання підвищення якості професійної освіти найбільш перспективним заходом є запровадження, а точніше відновлення, переформатування, осучаснення «дуальної освіти» майбутніх фахівців. Дуальна форма здобуття освіти реалізує студентоцентрований підхід шляхом орієнтації на задоволення очікувань здобувачів освіти щодо успішної роботи за фахом і спрямована на формування в них сучасних знань практичного характеру, умінь і навичок професійної діяльності та командної роботи на реальних робочих місцях і у виробничому середовищі, підвищення готовності, полегшення та пришвидшення переходу випускників зі сфери освіти до трудової сфери, а також підвищення в цілому їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Термін «дуальна система» (від лат. dualis – подвійний) був введений у педагогічну термінологію в середині 60-х років минулого століття у ФРН – як нова, більш гнучка форма організації професійного навчання. Дуальність, як методологічна характеристика професійної освіти передбачає узгоджену взаємодію освітньої та виробничої сфери з підготовки кваліфікованих кадрів певного профілю в рамках організаційно-відмінних форм навчання [1].

Дуальна форма здобуття фахової вищої освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання в закладах освіти та в інших суб'єктів освітньої діяльності з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації [2, с.20]. У вищій освіті дуальна форма є одним зі способів здобуття освіти здобувачами денної форми навчання. Дуальна форма здобуття освіти передбачає навчання на робочому місці з виконанням посадових обов'язків відповідно до трудового договору. З урахуванням зазначеного Міністерством освіти і науки України розроблено проєкт наказу «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти» [3]. В табл. 1 наведено SWOT – аналіз перспектив використання дуальної освіти в Україні.

1. SWOT – аналіз перспектив використання дуальної освіти в Україні

Внутрішні фактори середовище	Сильні сторони (Strengths)	1. Кадрове забезпечення навчального процесу. 2. Відповідність змісту навчальних програм підготовки кваліфікованих робітників потребам виробництва, вимогам роботодавців, особливостям регіонального ринку праці; гнучкість і варіативність навчальних програм. 3. Участь роботодавців в організації навчального процесу.
	Слабкі сторони (Weaknesses)	1. Недостатність фінансування на оновлення матеріально-технічної бази. 2. Відсутність ефективної системи стимулювання учасників експериментальної роботи.
Зовнішні фактори середовище	Можливості (Opportunities)	1. Використання інноваційних виробничих технологій. 2. Стажування педагогічних працівників на промислових підприємствах. 3. Зменшення терміну адаптації випускника до умов виробництва.
	Загрози (Threats)	1. Відсутність довгострокового моніторингу ринку праці. 2. Можливість припинення діяльності підприємств учасників експерименту. 3. Міграційні процеси, що зменшують можливість аналізу закріплення випускників на підприємствах, де вони проходили професійно-практичну підготовку. 4. Війна.

Дуальна форма відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в її основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва. Рівень участі роботодавців у дуальній формі навчання становить найбільшу кількість у м. Києві (175), Житомирській (160), Львівській (134), Вінницькій та Хмельницькій (125), Рівненській (111) областях.

Дуальна система має ряд переваг у порівнянні з традиційним навчанням у вищому навчальному закладі, тому його популярність постійно зростає. По перше, можливість застосування знань практично. Вже під час навчання здобувач стає практикантом на підприємстві і одразу заглиблюється у процес і навчається тому, що в університеті проходить лише теоретично. Як наслідок, після закінчення навчання у здобувача вже є достатньо досвіду та знань, щоб легше знайти роботу та мати більш високі конкурентні переваги. По друге, стабільний заробіток.

Як і всі співробітники підприємства, за проходження практики здобувач отримуєте зарплату. Розмір зарплати залежить від розміру підприємства та здібностей здобувача. Також, як і будь-який співробітник підприємства, здобувач має право на оплачувану відпустку. По третє, висока ймовірність залишитися на підприємстві. Під час практики, підприємство фактично інвестує у здобувача гроші, крім того, до закінчення практики здобувач вже добре знайомий з підприємством, а підприємство впевнене у компетенції здобувача-працівника. Тому такий здобувач має високі шанси залишитися на підприємстві і продовжити роботу вже на вищій посаді, як штатний співробітник з досвідом роботи.

Однак, поряд з численними перевагами, дуальна освіта має і ряд недоліків. По-перше, високі тимчасові витрати. Здобувачам дуальної освіти (duales studium) доводиться поєднувати лекції, які кожен семестр завершуються іспитами, та практику (а іноді ще й навчання на спеціальній освіті). При цьому, на відміну від інших здобувачів, у здобувачів дуальної освіти немає канікул між двома семестрами – лише відпустка, яку надає підприємство. По друге: складнощі зі зміною спеціальності чи перериванням навчання. Для здобувачів «традиційної» системи освіти зазвичай без проблем можна змінити факультет або покинути навчання. У разі дуальної освіти справа інакша. Якщо здобувач розуміє, що така форма навчання йому не підходить або обрали не ту спеціальність, перервати навчання може бути непросто. Підприємство може вимагати, щоб здобувач компенсував суму відповідно до трудового договору, виділену на навчання або ж, здобувач будете пов'язаний з вищим навчальним закладом договором, згідно з яким потрібно довчитися на обраній спеціальності. По третє, необхідність відразу вибрати спеціалізацію. На підприємстві, як правило, здобувачі дуальної освіти повинні бути одразу визначені у конкретний відділ, де й проходить навчання, та змінити спеціалізацію найчастіше буває складно. По-четверте, «ненауковість» дуальної освіти. Через сильну орієнтованість на практику, програма дуальної освіти навряд чи стосується наукової сторони спеціальності або заглиблюється в дослідження. Це може стати перешкодою для тих, хто хоче присвятити себе науковій чи дослідній діяльності у своїй галузі.

Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, позитивні результати реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки передбачають створення відповідної національної системи освіти та підготовки кадрів. Важливим є створення умов для поєднання роботи з навчанням як у форматі здобуття освіти за вечірньою або заочною формою навчання, так і у форматі практичної підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання та здобувачів освіти на робочих місцях [4]. Розв'язання проблеми передбачається шляхом

здійснення комплексу заходів з напрацювання моделей взаємовигідних відносин закладів освіти та роботодавців, спрямованих на забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності та їх соціальної адаптації у трудових колективах, нормативно-правове та організаційне забезпечення, проведення апробації, досліджень, доопрацювання моделей та рекомендацій до широкого використання. Завданням закладу освіти є набуття здобувачем освіти компетентностей, які дадуть змогу йому адаптуватися до різноманітних економіко-технологічних змін.

Отже, дуальна освіта – це можливість вирішити проблему нестачі кваліфікованих робітників, розпочавши підготовку здобувачів, які будуть знати робочий графік, виробничі процеси та їх особливості, вміти працювати з обладнанням та технологіями конкретного підприємства. В сучасних умовах швидкого росту потреб особистості, ринку праці, сфер економіки, суспільства, освіта в державі повинна бути інноваційно-спрямованою та компетентністною [5, с. 11]. Найважливішою вимогою до випускника вищого навчального закладу є оволодіння певними професійними компетенціями, тобто накопиченням знань, а також практичних навичок і умінь, формуванням творчого управлінського мислення. Таке розуміння професійних компетенцій веде до певних змін у підходах до реалізації сучасного освітнього процесу. Однак, вирішення явних проблем щодо впровадження передової системи професійної освіти – дуальної форми навчання, може бути тільки за умови врегулювання правових аспектів, методичного супроводу (розробок спеціальних освітніх програм і навчальних планів), але найголовніше – за умови наявності достатніх ресурсів у підприємств та бажання їх вкладати в успішне майбутнє України.

Література:

1. Дуальна освіта. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita (дата звернення 20.06.2022).

2. Антощенкова В. В. Перспективи розвитку дуальної освіти в Україні. Сучасний рух науки: зб. тез. VI міжн. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Електронний наук. практ. журнал «WayScience», 2019. С. 18–23.

3. Розпорядження КМУ від 19.09.2018 № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text (дата звернення 20.06.2022).

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII в редакції від 12.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення 20.06.2022).

5. Антощенкова В. В., Кравченко Ю. М., Сєнухова М. С. Застосування інтерактивних методів викладання, як фактор студентоцентрованого навчання. ІІІ Міжнародна конференція «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід»: Матеріали. Дніпро-Амстердам, 2019. С. 8–12.

ОСОБЛИВОСТІ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Антощенкова В.В.
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

У період ринкової трансформації економіки та збільшення попиту на послуги із здобуття освіти відбулося знецінення традицій практичної підготовки здобувачів освіти. Чимало організацій відмовились працювати із студентами, посилаючись на збереження комерційної таємниці або складні конкурентні обставини. Внаслідок корпоратизації та приватизації держава втратила більшість важелів адміністративного впливу на підприємства, які давали змогу розглядати практичну підготовку студентів у позаекономічній площині. Податкові та інші ринкові преференції не набули сталості і після впровадження швидко скасовуються з міркувань бюджетної консолідації та запобігання корупції. Наприкінці 2019 року було внесено зміни до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» [1; 2], якими було встановлено нову інституційну форму освіти – дуальну, яка передбачає навчання осіб у закладах освіти з паралельним навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації в обсязі від 25 відсотків до 60 відсотків загального обсягу освітньої програми.

Існують три основні моделі, які відповідають способу управління та регулювання дуальною освітою в різних країнах: ринкова (Велика Британія), кооперативна (Данія) та модель із сильним державних регулюванням (Франція). Така освіта може бути досить ефективною для пришвидшення зростання економіки, щоправда, для цього потрібна

довгострокова стратегія і розуміння на державному рівні глобальних пріоритетів розвитку країни. Багато в чому південнокорейське економічне диво стало можливим в тому числі й за рахунок застосування можливостей дуальної освіти в процесі формування людського капіталу економіки. Для фінансування дуальної освіти до системи публічних фінансів цієї країни було введено додатковий цільовий збір з корпорацій. Результат такої державної політики, особливо в порівняння з Північною Кореєю, весь світ бачить наочно [3].

Для держави і платників податків однаково важливо звідки кошти беруться та наскільки ефективно вони витрачаються. Наприклад, в Німеччині держава фінансує за кошти платників податків підготовку рівно такої кількості фахівців скільки податковим та митних органам потрібно з урахуванням прогнозного руху їх кадрового складу за природніми причинами (вихід на пенсію, в декретну відпуску, звільнення, прогнозовані зміни структури контролюючого органу тощо). Іншими словами жодної євро коштів німецьких платників податків не будуть витрачені на підготовку фахівця, який не буде працювати за фахом. За власний кошт, є можливість вчись на кого хочеш. Знадобиться тобі вони чи ні в житті – твоя особиста справа.

Поєднання теорії та практики – характерна риса німецької системи дуальної освіти, яка має попит у всьому світі. Низьке безробіття серед молоді – заслуга дуальної системи профтехосвіти, яка відрізняється від суто шкільного навчання, яке у більшості країн передує здобуттю професії. Близько половини молодих людей у Німеччині після закінчення середньої школи вивчають одну із 326 визнаних державою професій у рамках дуальної системи. Практична частина 3-4 дні на тиждень вивчається на підприємстві, 1-2 дні на тиждень проходить теоретичне навчання у професійній школі. Дуальна професійна технічна освіта розрахована, як правило, на два-три роки і передбачає винагороду. Щороку в Німеччині освоюють професію приблизно 500 тис нових стажистів, приблизно дві третини з них у рамках дуальної системи.

Поєднання теоретичних знань та досвіду практичної роботи має великий попит у багатьох компаніях. Те саме відбувається і на міжнародному рівні. Багато країн в даний час адаптують німецьку систему подвійної професійної освіти до своїх потреб. Через такий високий попит Федеральний уряд відкрив у Федеральному інституті професійної освіти та навчання (BIBB) Центр міжнародного співробітництва в галузі професійної освіти та навчання (German Office for International Cooperation in Vocational Education and Training, скорочено: GOVET). У GOVET [4] потрапляють усі запити про німецьку систему дуальної профтехосвіти. В одному лише 2019 році до центру надійшло 239 запитів з-за кордону. У рамках міжнародного

співробітництва Федеральний уряд Німеччини надає підтримку країнам-партнерам у розвитку їх систем професійного навчання і, таким чином, збільшує шанси молодих людей здобути професію. Рамки були визначені стратегією Федерального уряду з міжнародного співробітництва в галузі професійної освіти та навчання, яка була прийнята у 2013 році та отримала продовження у 2019 році.

Дуальна освіта – це вид навчання, при якому студенти набувають теоретичних знань в університеті, а практичні – на робочому місці на підприємстві [5, с.21]. Загалом у Німеччині існує близько 1500 дуальних програм, що відповідає приблизно 4% усіх спеціальностей у країні. Передумовою вступу на дуальну програму є один із наступних документів, що засвідчують здобуття середньої шкільної освіти: Abitur, Fachhochschulreife, fachgebundene Hochschulreife, у деяких випадках Meisterprüfung.

Існують два види дуальної освіти: Studium mit vertiefter Praxis (називають також praxisintegrierend) та Verbundstudium (або au Stimmungsbildungsintegrierend). У першому випадку випускники отримують ступінь бакалавра та практичний досвід роботи. У другому випадку студенти ще додатково набувають професії (Berufsau Stimmung), склавши іспит при торгово-промисловій або ремісничій палаті (IHK/HWK) під час навчання.

Не кожну спеціальність можна вивчати дуально, оскільки пропозицію диктує ринок. З цієї причини неможливо дуально вивчати, наприклад історію. Найбільше пропозицій можна зустріти у сфері інженерії, інформатики, бізнес-адміністрування. Дуальні спеціальності найбільше поширені у федеральних землях Баварія, Баден-Вюртемберг та Північний Рейн-Вестфалія.

Дуальна освіта досить популярна в Німеччині, і отримати місце не так просто. Особливо велика конкуренція у великих відомих компаніях. Наприклад, у фірмі Адідас на одне дуальне місце претендують 113 претендентів. Подавати заявку необхідно за рік до закінчення школи. Швидко отримати місце можна лише на маленьких та середніх підприємствах. Після отримання місця та підписання договору можна подавати документи на обрану спеціальність у вузі. Дуальні студенти отримують зарплату з першого робочого дня, причому як під час практики, так і під час теоретичного навчання у ВНЗ. Розмір зарплати залежить від величини компанії, спеціальності та галузі промисловості. Так, великі концерни платять, зазвичай, вищу зарплату, ніж середні підприємства. Учні на економічних спеціальностях заробляють більше, ніж студенти технічних та соціальних напрямків. У сфері торгівлі зарплати вищі, ніж у сфері охорони здоров'я. В середньому в перший рік навчання зарплата становить 700-1000 євро на місяць.

Дуальні студенти здобувають під час навчання у вищих навчальних закладах не лише теоретичний «багаж» знань, а й практичний досвід. Загалом щонайменше 12 місяців припадають на практику на підприємстві, у деяких випадках практична частина становить 18 місяців і більше. Час практики може розподілятися по-різному. У деяких випадках студенти ходять 2 дні на тиждень на лекції, а решта 3 дні працюють на підприємстві, а завершивши Au Stimmung, далі ходять тільки на лекції. Іноді потрібно спочатку пройти 12-місячний Au Stimmung, потім слідує теоретична частина і закінчується навчання знову роботою на підприємстві протягом 10 місяців. Існує також варіант, коли студенти 3 місяці вчаться, а потім 3 місяці працюють, і так почергово проходить все навчання. Загалом навчання триває 4-5 років.

За час навчання, дуальні студенти мають можливість набути досвіду в багатьох відділах компанії. Завдяки цьому до кінця навчання вони вже точно знають, робота у якому відділі їх зацікавила найбільше і де саме вони хочуть працювати після закінчення освіти. Це величезна перевага перед недуальними студентами, яким найчастіше буває складно визначитись із майбутньою спеціалізацією. Однак варто зауважити, що дуальні студенти мають навчатися та працювати одночасно, і це непросто. Під час роботи вони повинні дотримуватися дрес-коду, виконувати доручення керівництва, звітувати за виконану роботу – все, як у звичайних найманих співробітників. Під час теоретичної частини студентам потрібно дотримуватися чіткого індивідуального навчального плану. Випускники також зацікавлені у тому, щоб їхній робочий контракт продовжили. Адже в цьому випадку їм не доведеться витрачати час на пошуки іншої роботи, а потім освоювати нові посадові обов'язки та звикати до нового колективу. У середньому понад 70% усіх випускників дуальних програм залишаються в компанії, де вони проходили дуальне навчання.

Отже, запровадження і поширення дуальної освіти дозволяє вирішити таку важливу для будь-якої економіки світу проблему, як невідповідність компетенцій (skills mismatch). Адже, не є секретом, що здебільшого сьогодні зберігається підхід до освіти, який був поширений у минулому сторіччі, характерними ознаками якого є стандартизація навчання централізоване керування освітою та ринком праці.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII в редакції від 12.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text. (дата звернення 14.06.2022).

2. Розпорядження КМУ від 19.09.2018 № 660-р «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text.

3. Костянтин Швабій. Дуальна освіта: маленькі кроки до вирішення глобальних проблем. URL: https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/489960_dualna_osvita_malenki_kroki.html. (дата звернення 16.06.2022).

4. German Office for International Cooperation in Vocational Education and Training. URL: https://www.govet.international/en/2351.php. (дата звернення 16.06.2022).

5. Антощенкова В.В. Перспективи розвитку дуальної освіти в Україні. Сучасний рух науки: зб. тез. VI міжн. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Електронний наук.практ. журнал «WayScience», 2019. С. 18-23.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЮРИСТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Боднарчук О.Г.
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права
Навчально-науковий інститут права
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна

У сучасних умовах війни зростає роль інтерактивного навчання – кейс-методу, або методу ситуаційного навчання для підготовки майбутніх фахівців юристів.

В.В. Дроздова стверджує: «… сучасним різновидом проблемного навчання є інтерактивно-дослідницька технологія навчання метод кейсів. Використання цього методу, орієнтованого на предметний та соціальний зміст практичної діяльності, забезпечує виникнення пізнавальних і професійних мотивів і інтересів тих, хто навчається, розуміння значущості знань, що засвоюються, активну позицію щодо свого професійного та загального розвитку» [1, с. 421].

Мета кейсів – детальний аналіз проблеми, а не її оцінювання (особливо, завчасне оцінювання), не презентація специфічних «правильних шляхів», а допомога в набутті навичок аналізу [2, с. 20].

Ю.П. Сурмін обґрунтував необхідність використання методу кейс-стаді для підвищення якості навчання у вищих навчальних закладах України, що передбачає його осмислення як багатофункціонального утворення, яке характеризується значним інтелектуальним потенціалом, гносеологічними та навчально-виховними можливостями. Учений довів, що імплементація методу базується на виявленні факторів гальмування його впровадження в дослідження та практику навчання, а також показав, як їх усунути, використавши програми розвитку кейс-стаді в освітньому просторі України [3].

Доцільно зазначити, що кейсовий метод навчання – дуже гнучкий стиль, який передбачає навчання на основі кейсів (проблем) і сприяє розвитку аналітичних навичок [4].

Кейс-метод активно застосовують за кордоном у процесі професійної підготовки педагогів. Аналіз дослідження вченого Д. Хесса [5, p. 55] дозволяє стверджувати, що на сьогодні в юридичних коледжах США найчастіше використовують також дискусійний метод. Зокрема, Дональд Бліг [6] виокремлює такі методи навчання: 1. Метод мозкового штурму. 2. Груповий діалог. 3. Демонстрація. 4. Дискусія вільних груп. 5. Групове практичне заняття з керівником. 6. Індивідуальне практичне заняття з керівником або «консультації». 7. Проблемно-орієнтовані групи. 8. Програмне навчання. 9. Метод синдикату. 10. Метод тренінг-групи.

В Україні він був уперше презентований у 1992 р. фахівцями Школи державного управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету в Інституті державного управління та місцевого самоврядування (нині – Національна академія державного управління при Президентові України (НАДУ)). Значний внесок у його просування в Україні зробив «Центр інновацій та розвитку», який став справжнім осередком упровадження кейс-методу в освітню систему [3, с. 20].

На сьогодні співіснують дві класичні школи case study – Гарвардська (американська) і Манчестерская (європейська). Зауважимо, що американські кейси дещо відрізняються від європейських: зазвичай вони більші за обсягом (20–25 сторінок), а в Європі в півтора – два рази менші і, як правило, не мають єдино правильного рішення, тобто багатоваріантні.

Зокрема, кейси відрізняються за форматом використання і рівнем складності.

В.В. Городиська звертає увагу на те, що кейс має бути вдало підібраний і відповідати таким вимогам: відповідати чітко сформульованій меті створення; містити відповідний рівень труднощів; не надто швидко старіти і бути актуальним; ілюструвати типові ситуації; розвивати аналітичне мислення; провокувати дискусію; мати кілька розв’язків [2, с. 20].

Кейс-метод (case study method) є ефективним інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і спрямований, насамперед, на мотивацію до навчально-професійної діяльності та перехід від пасивного засвоєння знань студентами до їх активного застосування в модельних або реальних ситуаціях професійної діяльності [7, с. 155].

На нашу думку, суть кейс-методу полягає в створенні реальної ситуації з практики, зокрема – у юридичній сфері, її обговорюють і знаходять шляхи розв'язання. Проблема потребує засвоєння теоретичного матеріалу для вирішення, при цьому вона не має однозначних рішень, потребує кількох варіантів та їх розробки. Викладач не дає готових знань, а студент повинен самостійно шукати їх, що і спонукає студентів бути наполегливими у навчанні та намагатися стати всебічно розвиненими особистостями.

Під функцією кейса розуміють його можливе ефективне використання для задоволення окремих потреб людей. При цьому кейси можуть виконувати різні функції. На думку Ю.П. Сурміна, важливими функціями кейс-методу є навчальна, виховна, тренувальна, аналітична, дослідницька, систематизуюча, прогностична [3, с. 21].

Залежно від цілей навчання кейси можуть відрізнятися за змістом і організацією поданого в них матеріалу.

Можна виділити такі основні етапи створення кейсів: 1) визначити мету створення кейсу; 2) ідентифікувати конкретну реальну ситуацію згідно з відповідною метою; 3) провести попередню роботу з пошуку джерел інформації для кейсу; 4) зібрати дані для кейсу, різні джерела, в тому числі і контакти з організацією, яка описується в кейсі; 5) підготувати перший варіант кейсу. Цей етап включає макетування, компоновку матеріалу, визначення форми презентації (відео, друк тощо); 6) обговорити кейс, залучаючи якомога ширшу аудиторію, і отримати експертну оцінку колег перед його апробацією. За результатами такої оцінки можна внести необхідні зміни та покращити кейс; 7) підготувати методичні рекомендації з використання кейсу. Розробити завдання для студентів і можливі питання для дискусії та презентації кейсу, описати передбачувані дії студентів і викладача в момент обговорення кейсу [8, с. 159–160].

Відтак, застосування кейс-методу містить значний потенціал для формування самостійності, вміння аналізувати і розвивати власні пізнавальні потреби в юридичних вищих навчальних закладах, оскільки під час реалізації цього методу створюються умови для аналізу ситуацій, типових для професійної діяльності фахівця юридичної галузі, з'ясування сутності проблеми, презентації можливих шляхів їх вирішення й вибору оптимального рішення із запропонованих.

Успішне впровадження кейс-методу при підготовці юристів у вищих навчальних закладах України можливе за умови: дотримання викладачем принципів і технології реалізації кейс-методу; вмілого поєднання кейс-методу з іншими методами навчання; організаційно-технічного забезпечення аудиторій навчальних закладів; методичної обґрунтованості застосування кейс-методу в рамках конкретної юридичної дисципліни; відповідності кейс-методу дидактичним цілям і задачам юридичної дисципліни.

Використання кейс-методу сприяє розвитку у студентів-юристів умінь і навичок: формулювати проблему і аналізувати її; розробляти алгоритм вирішення практичної ситуації; формулювати і обґрунтовувати власну позицію; приймати рішення і процесуально оформляти їх з урахуванням особливостей конкретної ситуації, фактичних обставин і вимог законодавства.

Виходячи з вищевикладеного, можемо зробити висновок, що, кейс-метод дозволяє зацікавити студентів процесом навчання, формує сталий інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок. Даний метод дозволяє використати теоретичні знання й прискорити засвоєння практичного досвіду. Завдяки своїм перевагам кейс-метод повинен знайти широке застосування у ВНЗ країни [9, с. 134].

Література:

1. Дроздова В. В. Використання методу випадків та ситуацій у вивченні англійської мови студентами технологічних спеціальностей у ВНЗ. *Молодий вчений.* 2016. № 12 (39). С. 420–424.
2. Городиська В. В. Використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх вихователів у педагогічних ВНЗ. *Педагогіка вищої та середньої школи.* 2013. Вип. 37. С. 17–21.
3. Сурмін Ю. П. Кейс-метод : становлення та розвиток в Україні. *Вісник НАДУ.* 2015. № 2. С. 19–28.
4. Herreid C. F., Schiller N. A., Herreid K. F., Wright C. In case you are interested : results of a survey of case study teachers. Buffalo : J Col Sci Teach, 2011. 40(4). P. 76–80.
5. Gerald F. Hess. Techniques for Teaching Law / F. Gerald, Friedland Steven. Durham, North Carolina, Carolina Academic Press, 1999. P. 370.
6. Donald A. Bligh. What's the use of Lectures? San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 2000. P. 346.
7. Коваленко Ю. В. Ефективність застосування кейс-методу під час викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць.* 2014. № 1. Випуск 16. С. 151–155.

8. Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. *Освітологічний дискурс.* 2015. № 3 (11). С. 153–162.

9. Орлик О. В. Кейс-метод і особливості його застосування при підготовці фахівців у ВНЗ. *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : збірник наукових праць.* 2012. Випуск VII. С. 128–135.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ

Боднарчук О.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватного права
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [1], кожен громадянин України має право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах вищої освіти на конкурсній основі, якщо певний ступінь вищої освіти громадянин здобуває вперше за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, а також в інших випадках, передбачених законодавством. Громадяни України вільні у виборі закладу вищої освіти, форми здобуття вищої освіти і спеціальності.

Зокрема, законодавство України про вищу освіту базується на Конституції України складається із законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність освіту», «Про вищу освіту» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Адже, підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень. Доктор філософії – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання

здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді [1].

Вивчення зарубіжного досвіду щодо розвитку третього рівня вищої освіти та аналіз відповідних наукових праць свідчать, що впродовж останніх 15 років у світі відбулися радикальні зміни в докторській підготовці, яким властиві:

масовізація докторської освіти – відчутне розширення доступу до докторських програм та суттєве збільшення кількості здобувачів третього рівня вищої освіти;

інституціалізація та стандартизація докторської підготовки – створення докторських шкіл, розробка структурованих освітньо-наукових програм, запровадження компетентнісного підходу для характеристики здобутих результатів навчання;

професіоналізація та проєктифікація докторської освіти – розширення можливостей працевлаштування завдяки набуттю більш широкої кваліфікації, розвитку «soft skills», застосуванню проєктного підходу до докторської підготовки;

інтернаціоналізація та інформатизація докторської освіти – активізація міжнародної академічної мобільності докторантів та ефективне використання цифрових технологій у процесі їх підготовки [2, с. 18].

Доречно зазначити, що з метою реалізації переходу до нової моделі захисту дисертаційних досліджень докторів філософії Кабінетом Міністрів України було затверджено і розроблені Нацагентством спочатку експериментальний (2019 р.), а потім тимчасовий (2021 р.) Порядок присудження ступеня доктора філософії в Україні [2, с. 20], крім того прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання окремих питань присудження наукових ступенів та ліцензування освітньої діяльності» від 30.03.2021 р.

Перші захисти дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії відбулися у 2019 році відповідно до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2019 № 167. За даними МОН, у 2019 році ступінь доктора філософії присуджено 11 здобувачам, у 2020 році – 346 особам, у першому півріччі 2021 року – 1 551 дослідникові55. Отже, з 2019 по перше півріччя 2021 років докторами філософії стали 1 908 осіб. 48 % з них здобули науковий ступінь у галузях наук «08 Право», «22 Охорона здоров'я» та «01 Освіта/Педагогіка» [3].

Але, серед найважливіших проблем, пов'язаних з реалізацією освітньої складової третього рівня вищої освіти, як аспіранти так і завідувачі аспірантурою виділяють: недостатньо індивідуалізований підхід до кожного аспіранта в аспекті підбору дисциплін, дотичних до теми дисертаційного дослідження і мовної підготовки; відсутність чіткого розуміння необхідності та структури освітньої складової для

аспіранта, її ролі для формування науковця, її особливостей (чим ця складова відрізняється від рівнів бакалавра і магістра); невирішеність низки питань організаційного та технічного характеру, зокрема відсутність зрозумілих сайтів (сторінок) відділів аспірантури, їх недостатня відкритість до запитів, пропозицій аспірантів [2, с. 37].

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що повинен існувати тісний зв'язок між аспірантом та науковим керівником, а для підвищення мотивації аспірантів до навчання – використання індивідуалізованого підходу.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 20.06.2022).

2. Здобутки і виклики експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії : аналітичний звіт / Ю. Бреус, Л. Колісник, В. Меняйло, Є. Ніколаєв. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 84 с.

3. Інформаційно-аналітичний звіт Міністерства освіти і науки України про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії. Київ, 2021. С. 16–17. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/atestatsiya-kadriv-vyshchoi-kvalifikatisii/2021/09/eksperiment.docx; лист МОН від 27.08.2021 № 9/926-21 (дата звернення: 20.06.2022).

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Бодрова І.О.
аспірантка кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Чернуха Н.М.
доктор педагогічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вміння управляти своїм психоемоційним станом, швидко реагувати на нові обставини, наприклад, погіршення соціально-економічного стану; різноманітні кризи; природні катастрофи; війна стає для будь-якої

особистості умовою виживання. А для фахівців підтримуючих професій, до яких відносяться соціальні працівники – це вміння ще і допомагає їм вдосконалювати свою професійну діяльність.

Поняття «саморегуляція» достатньо широко використовується у науковій психолого-педагогічній практиці. Але до цих пір відсутнє конкретне його визначення. Багато авторів оперують цілим набором співзначущих понять, зміст яких так чи інакше відображає зміст цього поняття.

Найбільш популярним визначенням поняття «саморегуляція» є таке, що визначає цей феномен як здатність, яка дозволяє людям розуміти та керувати своїми емоціями, поведінкою та реакціями на сильні почуття, коли вони стикаються з важкими ситуаціями. Це управління своїм психоемоційним станом, який досягається шляхом впливу людини на самого себе за допомогою слів, уявних образів, управління м'язовим тонусом і диханням. Також ця здатність дозволяє людині заспокоїтися після чогось хвилюючого або засмучуючого та залишатися зосередженою та уважною.

Соціальні працівники в своїй практиці, в основному, стикаються з ситуаціями, пов'язаними з негативними емоціями. В зарубіжній науці є ряд досліджень, присвячених різним типам почуттів, які соціальні працівники відчувають у своїй практиці. Одні дослідження стосуються: болю, сорому, провини, гніву, безпорадності, занепокоєння, дискомфорту, пригніченості, ізоляції, шоку, хвилювання, приниження. Інші присвячені страхам у соціальній роботі, таким як страх смерті, втрати контролю, страх завдати шкоди іншим, страх з приводу особистої безпеки та ін. [1].

До соціальних працівників, як правило, за допомогою звертаються ті, хто опинився в тяжких життєвих обставинах. І, щоб допомогти цим людям, соціальні працівники повинні бути в змозі впоратися з цими проблемами. Їм необхідно зберігати себе фізично та ментально, щоб не згоріти в своїх переживаннях.

Доктор Джейн С. Хікерсон, PhD, LCSW (licensed clinical social worker) Техаського університету в Арлінгтоні вважає, що турбота про себе важлива для всіх. Це частина саморегуляції, фізичних та психічних процесів, за допомогою яких ми створюємо внутрішній та зовнішній баланс. Якщо ми не можемо саморегулюватися, ми схильні до перевтоми, вигоряння та нездорового способу життя. Ми повинні подбати про себе, перш ніж ми зможемо подбати про когось іншого [2].

Становлення майбутнього спеціаліста та соціального працівника-професіонала здійснюється у процесі професійної підготовки. У вузі закладаються засади майбутньої професійної діяльності. Безсумнівно,

успіх подальшої професійної діяльності, що реалізується лише у стані загальної

задоволеності своєю особистістю та професійними досягненнями, багато в чому залежить від уміння самого соціального працівника регулювати свою професійну поведінку, свою професійну діяльність та особистісні особливості. Відтак, успіх професійної діяльності залежить від сформованості особистісної саморегуляції соціального працівника.

На думку професора Сари Кайзер, Master of Social Work (MSW), LCSW (licensed clinical social worker) Університету Теннессі, Ноксвілл турбота про себе дуже необхідна в практиці соціальної роботи. Студентам рекомендується приділяти собі час, щоб розслабитися та відновити сили. Турбота про себе допомагає студентам розпізнавати, коли вони відчувають стрес, і як стрес впливає на їхню повсякденну діяльність, а також на їхню практику соціальної роботи. Вигоряння – дуже серйозна проблема серед фахівців із соціальної роботи, тому дуже важливо навчати студентів соціальної роботи не тільки розпізнавати стрес, але й робити певні дії, коли вони відчувають стрес [2].

В останні роки в англомовній літературі досліджувався так званий «синдром емоційного згоряння» (СЕЗ) як специфічний вид професійної деформації осіб, що працюють у тісному емоційному контакті із клієнтами й пацієнтами при наданні професійної допомоги. Термін «burnout» («емоційне згоряння») був запропонований американським психіатром Фрейденбергом в 1974 році.

СЕЗ – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій (зниження їхньої енергетики) у відповідь на певний вплив, що травмує психіку. Крістіна Маслах, одна із провідних спеціалістів по дослідженню СЕЗ, деталізує прояв цього синдрому: 1) почуття емоційного виснаження, знемоги (людина не може віддаватися роботі так, як це було колись); 2) дегуманізація (тенденція до розвитку негативного відношення до клієнтів); 3) негативне самовиховання в професійному плані – недолік почуття професійної майстерності [3, с.206].

Тому, на нашу думку, формування та розвиток навички саморегуляції є важливим фактором підвищення професійної ефективності соціального працівника. Важко уявити собі, як соціальний працівник може допомагати іншим людям вирішувати їх проблеми, якщо сам він сповнений тих же проблем.

Таким чином, знайомство майбутніх соціальних працівників з феноменом саморегуляції, механізмами її реалізації на особистісному, поведінковому та діяльнісному рівнях має не лише інформаційну, а й практичну цінність, оскільки це сприятиме профілактиці особистісних

та професійних деформацій у процесі особистісного та професійного становлення фахівців.

Література:

1. Glumbikova K., Mikulec M., Zegzulkova V. (2020) Authenticity, reflexivity and self-regulation in social work students: implications for education. 11th ICEEPSY 2020 The International Conference on Education & Educational Psychology. URL: https://www.researchgate.net/publication/347150905 (Last accessed: 6.08.2022)

2. The Importance of Self-Care in Social Work and Social Work Education (2020). Online MSW Programs.com is owned and operated by 2U, Inc. URL: https://www.onlinemswprograms.com/resources/self-care-in-social-work-and-social-work-education/ (Last accessed: 6.08.2022)

3. Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі : навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 396 с.

РОЛЬ ПРОФІЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ ТА КУЛЬТУРАМ У НЕМОВНОМУ ЗВО

Божок Н.О.
старший викладач кафедри ділової іноземної мови
та міжнародної комунікації
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

Раціональне та вмотивоване використання сучасних методів і технік навчання іноземних мов та культур передбачає профільну орієнтацію студентів немовних ЗВО з метою формування їх полімовної грамотності та конкурентоспроможності на ринку праці. Підготовка спеціалістів високого рівня загальної та крос-культурної освіченості стає реальним життєвими викликом в умовах переходу до профільного навчання, для якого характерним є спрямованість на професійне самовизначення майбутніх фахівців. Взаємозв'язок іноземних мов та культур із профільним навчанням аналізується такими зарубіжними та вітчизняними дослідниками як І.Л. Бім, В.В. Сафонова, О.М. Соловйова, П.В. Сисоєв, Л.Я. Зєня та Л.А. Сажко, тощо.

Профільне навчання іноземним мовам та культурам передбачає організацію диференційованого та професійо-орієнтованого навчання, яке

спрямоване на практичне та теоретичне використання іноземної мови з урахуванням особливостей майбутньої спеціалізації студентів. Саме на цьому етапі доцільним є поглиблене вивчення окремих предметів, широке використання курсів за вибором, факультативів, які спрямованні на поєднання вивчення іноземної мови та профільних предметів.

Так, наприклад, у рамках навчальних програм Національного університету харчових технологій для вивчення іноземної мови студентам пропонується предметно-орієнтований курс «Іноземна мова за професійним спрямуванням», метою якого є поглиблення й розширення тем базової програми та ознайомлення студентів з такими явищами як мова і мовлення, їх роль в житті людей та в культурі, орієнтація студентів у світі сучасних професій. Компонентами такого курсу можуть бути: іноземна мова і журналістика; іноземна мова і менеджмент, іноземна мова та міжнародна економіка, іноземна мова та туристичний бізнес, тощо.

У слід за дослідниками Л.Я.Зєня, Л.А. Сажко ми вважаємо, що вивчення іноземної мови у немовних ЗВО може розглядатися як мета навчання і як засіб предмета навчання, іншими словами, вивчення ІМ відбувається у контексті профільної спеціалізації [1;2;3]. Л.Я. Зєня дає наступну характеристику «профільної спеціалізації» та виокремлює її основні особливості нижче: 1) спрямованість на можливе використання ІМ у межах обраного профілю; 2) отримання інформації й розширення професійного словнику в межах профільної проблематики в освітніх галузях та активізація й активне використання рецептивного граматичного матеріалу за допомогою профільних текстів з ІМ; 3) підсилення діяльнісного складника вібувається за допомогою професійно-орієнтованого вміння перекладати спеціальні тексти з іноземної мови, використовуючи знання лексичного словника за спеціальністю: 4) організація іншомовного спілкування за тематикою майбутньої професії [1;2].

Організація навчання ІМ в сучасній вищому закладі здійснюється на основі реалізації особистісно-орієнтованого і професійно орієнтованого підходів. Так, особистісно-орієнтовані та професійні підходи у навчанні сконцентровані навколо особистості, студент сам відповідає за своє навчання та за результати своєї діяльності й виступає суб'єктом навчально-виховного процесу. Зокрема, цієї мети можна досягти за допомогою таких сучасних технологій як «навчання у співробітництві», «метод проектів», «професійно-орієнтована рольова гра» та «портфоліо студента», які якнайкраще інкорпорують професійний компонент у вивчення іноземних мов та культур [2].

Таким чином, сучасний рівень розвитку суспільства та військовий стан у країні потребує удосконалити спрямованість студентів на

профільне навчання іноземної мови у немовних ЗВО, що сприятиме ефективному засвоєнню іншомовних мовленнєвих навичок, усвідомленню крос-культурних відмінностей та практичного зв'язку останніх із майбутньої спеціальністю студентів.

Література:

1. Зєня Л. Я. Навчання іноземних мов у старшій профільній школі. Горлівка : Вид.во ГДПІІМ, 2008. 340 с.
2. Методика формуванні міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.А. та інш/ за ред. Ніколаєвою С.Ю. К: «Ленвіт», 2010. 332 с.
3. Професійне орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній школі: проблеми і перспективи: колективна монографія / Л.А. Сажко. К: Вид центру КНЛУ, 2015. 225 с.

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ

Бондар А.В.
доктор технічних наук, доцент,
професор кафедри управління логістичними системами і проєктами
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

Третій освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, які спрямовані на продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Підготовка здобувача ступеня доктора філософії, поряд з навчальним процесом, являє собою складний комунікативний процес між аспірантом та його керівником. Основними його ознаками є обмін науковою інформацією, в результаті якого відбувається процес передачі інформації інтелектуального і емоційного змісту від наукового керівника до здобувача и навпаки. Разом з цим ця форма ділової комунікації виступає як спосіб організації і оптимізації навчальної і наукової діяльності. Метою такої комунікації є успішне виконання здобувачем

вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Очевидно, що такий вид наукового співробітництва проходить всі етапи ділового спілкування, а його учасники являють собою комунікативних партнерів. Але найважливішим є так званий етап *встановлення контакту* між керівником та здобувачем наукового ступеня, основним завданням якого є створення якомога більше можливостей для ефективної комунікації. *Контактний етап* націлений на зняття комунікативних бар'єрів різного характеру, які поділяються на мовні (словесні) та невербальні [1].

Мовний логічний бар'єр виникає між керівником і аспірантом, якщо в них неоднаковий вид мислення. Залежно від того, які види і форми мислення переважають в інтелекті кожного партнера, вони спілкуються на рівні розуміння або нерозуміння. Іншими словами, цей бар'єр виникає, якщо керівник або здобувач з власної точки зору, говорить щось в протиріччі з правилами логіки. Тоді вони не тільки не зможуть розуміти один одного, а й будуть емоційно сприймати один одного негативно. Подолання логічного бар'єра можливе при правильній аргументації висловлюваних тез.

Стилістичний бар'єр перешкоджає здобувачу на початку дослідження. Ця перешкода виражається в невідповідності форми подання інформації її змісту. Головне при подоланні стилістичного бар'єру навчити аспіранта правильно структурувати передану інформацію. Під час мовного спілкування обидвом партнерам слід користуватися основним правилом структурування інформації – правилом рамки. Воно ґрунтується на тому, що початок і кінець будь-якого інформаційного ряду, з чого б він не складався, зберігається в пам'яті людини краще, ніж середина. Рамку в спілкуванні, що розглядається, створюють початок і кінець наукової консультації. Для ефективності комунікації доцільно спочатку вказати мету, перспективи та передбачувані результати консультації, а в кінці розмови – підвести підсумки, показати ретроспективу і відзначити ступінь досягнення цілей дослідження. Причому в первинній консультації найбільш важливою частиною є початок, а при подальшому спілкуванні – кінець розмови.

Також треба враховувати і можливі семантичні бар'єри які виникають через відмінності в мовній поведінці представників різних культур. Зазвичай, будь-яке слово має не одне, а кілька значень та «смислові» поля у різних людей різні. Для подолання семантичного бар'єру важливо, щоб педагог і слухач висловлювались максимально просто в рамках однакового розуміння ключових понять та професійних термінів.

Щодо бар'єрів невербальної комунікації, необхідно враховувати [2]:

– проксемічні бар'єри, що виникають при розбіжності в оцінці власного простору, комфортного для людини;

– естетичні бар'єри, що виникають при першій зустрічі. Розбіжність уявлень про зовнішність і поведінку може перешкодити подальшій взаємодії керівника і здобувача;

– емоційні бар'єри, які виникають через неадекватність або розбіжності інтенсивності емоційних проявів;

– бар'єри напруги – це невпевненість здобувача в собі на основі неадекватності самооцінки, посиленого емоційного контролю і т.д.

Отже, запорукою успішної підготовки здобувачів, проведення ними власних наукових досліджень є не тільки професійні та наукові знання, а й використання ефективних комунікаційних технологій.

Література:

1. Етика та психологія ділових відносин. Ред. Андрєєвої Т. Є. Харків. Просвітництво. 2004. 114 с.

2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ: Видавництво «Освіта України». 2014. 289 с.

ONLINE TEACHING OF THE HYGIENE AND ECOLOGY DISCIPLINE TO FOREIGN STUDENTS IN THE ENGLISH EDUCATION FORM: THE CHALLENGES OF THE WAR IN UKRAINE

Borysenko A.A.
Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor at the Hygiene and Ecology Department № 1

Antonenko A.M.
Doctor of Medical Sciences,
Professor at the Hygiene and Ecology Department № 1

Tkachenko I.V.
Postgraduate Student at the Hygiene and Ecology Department № 1
Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine

Ukrainian technical and medical educational institutions have always enjoyed high popularity among foreigners, because the most sought-after professions in their native countries are doctors, engineers, and economists. According to the data of the «Ukrainian State Center for International Education» of the Ministry of Education and Science, as of January 1, 2021, their number was 76,548 students (in 2018 there were 75,605) [1], of which 68,908 (90.02 %) are on the main

training; language training – 4,936 (6.45 %); postgraduate education – 1,719 (2.25 %); postgraduate studies, doctoral studies – 974 (1.27 %); according to academic mobility programs – 11 (0.001 %) [1].

Among the most popular specialties are medical – almost 50 %, and the Bogomolets National Medical University ranks third in demand among applicants [1, 2]. In 2016, more than 500 foreign students enrolled at NMU to study in English, in 2020 – more than 1,260, in 2021 and 2022 this trend continued despite the corona virus restrictions [2, 3].

The main form of education for foreign citizens is full-time. The COVID-19 pandemic forced a transition to a hybrid, mixed form of education, which mainly involved students receiving and processing theoretical material in the form of online lectures, presentations, discussions (discussions in small groups), independent work, and then practicing practical skills directly in classrooms and laboratory rooms according to a specially designed schedule to avoid overcrowding.

From February 24, 2022, all educational and pedagogical personnel (EPP) were transferred to work exclusively remotely with students. The primary reason for this forced step was the urgent departure of students from Ukraine on the recommendations of the relevant embassies. The high risk of damage to the university's infrastructure, the introduction of a curfew, and the deterioration of transport connections in the city made it difficult for students to get to their workplaces. Therefore, full-fledged practical classes organized online began to be held with students.

An algorithm for conducting practical classes with students of higher education in a new format has been developed. It includes the study of theoretical material related to the subject of the lesson using methodical recommendations and video lectures on the platform «Likar», a textbook on the department's website, video instructions on the YouTube channel, and its preparation in the form of a protocol with a synopsis. Next, the student receives an individual or group task in the form of a task or a practical case and solves them with the help of step-by-step algorithms and instruction schemes developed by the teachers. Solved tasks uploaded by the student to «Likar» are checked and commented by the teacher. If necessary, verification and joint solution of the task is carried out with the help of a video conference.

Completion of test tasks on the platform «Likar» for each topic is mandatory for all students. After that, incorrect answers or difficult questions are discussed with the teacher and the whole group. The teacher can monitor the time spent by the student on each test task, the incorrect answer option selected, the dynamics of performance by group. The experience of teaching at the department of hygiene and ecology No. 1 according to the proposed algorithm of conducting practical classes with students in a new format showed that the students successfully mastered the material and passed the final tests.

But it should be noted that the initial phase of remote work with students caused the following difficulties:

– not all students had access to the Internet, which caused their absence online in Zoom, Viber, Google Meeting, etc. according to the time of the lesson;

– students' access to information on official Internet resources has become limited;

– the change in the time zones in which the students were located caused the difference in time, and therefore a decrease in the percentage of students present at the lesson and the timely submission of control tasks;

– the sudden loss of access to his workplace (personal computer) by the EPP led to the absence of calendar and thematic plans, class schedules, educational and methodological materials, etc.;

– not all teachers had the knowledge and modern digital tools to conduct high-quality online classes.

Of course, during a war, easy and clear solutions should not be expected, it is impossible to prepare for everything and predict everything, but today we can say with confidence that remotely studying is a two-way process in which the desire, consciousness, integrity, responsibility of the student and the teacher play an extremely important role. It is obvious that the quality of online education depends mostly on the discipline of students and teachers. Actually, online learning in theoretical departments is not a problem, because problems can be created by improper attitude towards it. Students who really wanted to gain knowledge found the opportunity to access the Internet in a synchronous or asynchronous form according to the time of the class.

The teachers of the department took an active social position, especially during the period of martial law, which was a real challenge for foreign students who were far from home and relatives. The EPP of the department conducted classes asynchronously, meeting students as much as possible in each individual case (individual consultations, sending recommended sources for preparing for classes, postponing the deadline for passing control tasks), and the interchangeability of teachers played a big role in the event that one of them was unable to conduct an online class. In their free time from work, they provided consultations on sanitary and hygienic measures during the war, recommendations on maintaining optimal nutritional status, drinking regime, etc.

So, regarding the conclusions made during this «special» period of the educational process:

1. Remotely studying is not only a forced step in difficult conditions. It has long-term effects on the further functioning of the domestic system of higher education. Online education, unlike offline, is much better able to ensure the continuity of the educational process. The acquired experience will surely be applied even after the end of the war.

2. It provides all students with access to the educational process, regardless of their location or life circumstances.

3. It is necessary to constantly organize advanced training of EPPs in effective methods of work in the online format.

4. It is necessary to introduce tools aimed at reducing the educational losses of students and teachers.

We are proud to be part of students' path to success and do our best to ensure it.

References:

1. Сайт міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/dohid-ukrayini-vid-inozemnih-studentiv-za-period-yih-navchannya-stanovit-ponad-3-milyardi-dolariv-ssha-ukrayinskij-derzhavnij-centr-mizhnarodnoyi-osviti (assessed 29.07.2022).

2. Вікторія Глєбова, «Вгору». Рейтинг найпопулярніших серед іноземців українських вишів. URL: https://vgoru.org/post/rejting-najpopulyarnishih-sered-inozemciv-ukrayinskih-vishiv (assessed 30.07.2022).

3. Національний медичний університет імені О.О. Богомольця. URL: https://nmuofficial.com/ (assessed 29.07.2022).

ЗНАЧЕННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Бородиня В.І.
кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри акушерства, гінекології
та біотехнології відтворення тварин
Національний університет біоресурсів
та природокористування України
м. Київ, Україна

Підготовка здобувачів на третьому (освітньо-науковому/освітньо-творчому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії регламентується Законом України «Про вищу освіту» [1], Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» [4], Постановою Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [3] тощо.

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні

проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Таким чином перебування в аспірантурі/докторантурі вимагає виконання здобувачем відповідної освітньо-наукової програми за конкретною спеціальністю та здійснення власного наукового дослідження. Наукові результати проведеного власноруч дослідження надаються ним у вигляді дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Дана праця являє собою самостійне розгорнуте дослідження, яке надає алгоритм вирішення конкретного наукового завдання в галузі освіти або на межі окремих галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях [1].

Підготовчим етапом науково-дослідної роботи є вибір теми наукового дослідження. Тема науково-дослідної роботи може бути віднесена до певного наукового напрямку або до наукової проблеми. Зазначений етап підготовки в аспірантурі відзначається тим, що в цей період можуть виникнути утруднення з визначенням напряму й теми наукових досліджень аспірантів, а також відповідності спеціальності в межах якої здійснюється підготовка на третьому (освітньо-науковому) рівні.

Під науковим напрямом розуміють сферу наукових досліджень наукового колективу, присвячених вирішенню будь-яких великих, фундаментальних теоретичних і експериментальних завдань у певній галузі науки.

Вибір тем передбачає ретельне ознайомлення з вітчизняними й закордонними джерелами даної й суміжної спеціальностей. Постановка (вибір) проблем або тем є важким, відповідальним завданням, містить у собі ряд етапів.

Перший етап – формулювання проблем. На основі аналізу протиріч досліджуваного напряму формулюють основне питання – проблему й визначають загалом очікуваний результат.

Другий етап містить у собі розроблення структури проблеми. Виділяють теми, підтеми, питання. Композиція цих компонентів повинна становити дерево проблеми (або комплексної проблеми). З кожної теми виявляють орієнтовну область дослідження.

На третьому етапі встановлюють актуальність проблеми, тобто цінність її на даному етапі для науки й техніки. Для цього з кожної теми виставляють кілька заперечень і на основі аналізу, методом дослідницького наближення,

виключають заперечення на користь реальності даної теми. Після такого «очищення» остаточно складають структуру проблеми й позначають умовним кодом теми, підтеми, питання.

При виборі важливо вміти відрізняти псевдопроблеми від наукових проблем. Псевдопроблеми (помилкові, уявні), яку б не мали зовнішню форму, в основі мають антинауковий характер.

Після обґрунтування проблеми й встановлення її структури науковець (або колектив), як правило, самостійно розпочинає вибір теми наукового дослідження. На думку деяких учених, вибрати тему найчастіше більш складно, ніж провести саме дослідження. До теми висувають ряд вимог.

Тема повинна бути актуальною, тобто важливою, що потребує вирішення в даний час. Ця вимога одна з головних. Критерію для встановлення ступеня актуальності поки немає. Так, при порівнянні двох тем теоретичних досліджень ступінь актуальності може оцінити досвідчений вчений даної галузі або науковий колектив. При оцінці актуальності прикладних наукових розробок помилки не виникають, якщо більш актуальною виявиться та тема, що забезпечить великий економічний ефект.

Тема повинна вирішувати нову наукову задачу. Це означає, що тема в такій постановці ніколи не розроблялася й у цей час не розробляється, тобто дублювання виключається. Дублювання можливо тільки в тому випадку, коли за завданням керівних організацій однакові теми розробляють два конкуруючі колективи з метою вирішення найважливіших державних проблем у найкоротший термін. Таким чином, виправдане дублювання тем (розробок) іноді може бути однією з вимог.

Тема повинна бути економічно ефективною й мати значущість. Будь-яка тема прикладних досліджень повинна давати економічний ефект у народному господарстві. Це одна з найважливіших вимог.

На стадії вибору теми дослідження очікуваний економічний ефект може бути визначений, як правило, орієнтовно. Іноді економічний ефект на початковій стадії встановити взагалі неможливо. У таких випадках для орієнтовної оцінки ефективності можна використати аналоги (близькі за назвою й розробкою теми).

При розробленні теоретичних досліджень вимога економічності може поступатися вимозі значущості. Значущість як головний критерій теми має місце при розробленні досліджень, що визначають престиж вітчизняної науки або тих, що складають фундамент для прикладних досліджень або спрямовані на вдосконалювання суспільних і виробничих відносин тощо [5].

Таким чином, підготовчий етап науково-дослідної роботи на третьому (освітньо-науковому/освітньо-творчому) рівні є визначальним

для успішної реалізації наукового дослідження і здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1151 від 06 листопада 2015 р. (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 12 квітня 2016 р. № 419). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-16#Text

3. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» № 266 від 29 квітня 2015 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» № 261 від 23 березня 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text

5. Формулювання теми наукового дослідження. URL: https://studopedia.com.ua/1_62144_formulyuvannya-temi-naukovogo-doslidzhennya.html

ПЕРСПЕКТИВИ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ЕСТЕТИКА ПРИКОРДОННЯ (ЛІТЕРАТУРА І ТЕАТР)» У ПІДГОТОВЦІ АСПІРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЛОЛОГІЯ» ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ «МОВА, ЛІТЕРАТУРА І ФОЛЬКЛОР ПОГРАНИЧЧЯ»

Бортнік Ж.І.
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі було оприлюднено звіт «Майбутні робочі місця – 2025», де представили прогноз навичок, які будуть затребувані в 2025-ому році. Йдеться про такі: 1) аналітичне мислення та інноваційність; 2) активне навчання і стратегії навчання; 3 комплексне розв'язання проблем; 4) критичне мислення і аналіз; 5) креативність, оригінальність, ініціативність; 6) лідерство і соціальна

замученість; 7) використання, моніторинг і контроль щодо технологій; 8) розробка і програмування; 9) життєздатність, стресостійкість, гнучкість; 10) обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей [2].

Закон України «Про вищу освіту» зумовлює інтеграцію освітньої царини у європейський вимір та мотивує нову якість підготовки науковців за освітньо-науковим рівнем – доктор філософії. Цей рівень вищої освіти «передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» [1]. Активізація інтеграційних процесів зумовлює розробку нових освітньо-наукових програм підготовки аспірантів, що забезпечує створення єдиного наукового простору. Освітньо-наукова програма «Мова, література і фольклор пограниччя» спеціальності «Філологія» має значний потенціал для реалізації зазначених навичок та розв'язання завдань, що їх вимагає закон «Про вищу освіту». Важливими для втілення цих задач є, серед іншого, комплекс вибіркових дисциплін, зокрема, «Естетика прикордоння (література і театр)».

Мета статті – обґрунтувати перспективи вивчення курсу «Естетика прикордоння (література і театр)» у підготовці аспірантів спеціальності «Філологія» освітньо-наукової програми «Мова, література і фольклор пограниччя».

Дисципліна «Естетика прикордоння (література і театр)» має на меті відкрити для здобувачів новітні явища сучасного культурного простору, усвідомити глибинні процеси, які відбуваються в сучасній літературі і театрі та які синхронні до загальних соціокультурних зсувів сьогодення, визначати подібні та відмінні риси в літературі українській та загальноєвропейській, аналізувати та інтерпретувати театрально-літературні феномени, що зумовлені естетикою пограниччя, оскільки українська культура була і продовжує бути фронтиром поміж цивілізаційними цінностями та прагненнями Європи. Вибірковий курс дає можливість розширити методологічну базу аспірантів: естетика пограниччя передбачає роботу з такими поняттями, як «лімінальність» (антропологічний, феноменологічний, структурно-семіотичний підходи), «трансгресія» та «фронтир» у літературі метамодерну, трансгресивність новітньої української драми і театру, явища на перетині різних видів мистецтва, тематика і проблематика в сучасній літературі і театрі, зумовлена перебуванням на пограниччі культур і народів.

Курс спроможний реалізувати навички критичного та аналітичного мислення, визначення стратегій навчання, вміння комплексного

розв'язання проблем, креативність, оригінальність, ініціативність, життєздатність, гнучкість, обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей у процесі інтерпретації та аналізу. Більшість із зазначених навичок дотичні до актуальних зараз в освітньому процесі «soft skills» («м'яких», «гнучких» навичок).

Дисципліна «Естетика прикордоння (література і театр)» має активний потенціал, аби виробити важливі для підготовки аспірантів спеціальності «Філологія» компетентності, серед яких (дотичні до «давоських» навичок фахівців майбутнього) «здатність логічно і водночас нестандартно мислити при вирішенні професійних проблем», «вміння доцільно використовувати новітні інформаційні ресурси про виконанні професійних завдань», здатність комунікувати, аргументовано відстоювати власну позицію (загальні компетентності); «здатність критично і самокритично мислити в процесі рецепції, інтерпретації та аналізу літературних текстів», «вміння розглядати відомі явища під новим кутом зору» (фахові компетентності); програмні результати навчання: «свідомо формувати власну картину світу на основі сучасного гуманітарного світогляду», розвивати читацький кругозір тощо.

Література:

1. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://irshava-osvita.gov.ua/zakon-ukraini-pro-vischu-osvitu-21-38-29-19-11-2018/ (дата звернення: 5.07.2022)
2. The Future of Jobs. Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf (дата звернення: 5.07.2022)

ПРОБЛЕМИ ЛОГІЧНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ СТРУКТУРИ КАНДИДАТСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ З ПОЛІТОЛОГІЇ

Бортніков В.І.
доктор політичних наук,
професор кафедри політології та публічного управління
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Структура кандидатської дисертації повинна мати внутрішню логіку, що спрямована на послідовне розв'язання проблем та висвітлення питань, які випливають із мети та завдань дисертації. Рівень науково-методичної підготовки здобувача значною мірою розкривається у її вступі, де

обґрунтовується актуальність наукового дослідження, визначається його об'єкт і предмет, мета і завдання, доводиться наукова новизна та ін.

Не претендуючи на повне розкриття методології підготовки дисертації, зупинюсь лише на деяких проблемах її логічної будови, поширених помилках, з якими доводилося зустрічатися у практичній роботі.

Так, обґрунтовуючи ***актуальність*** наукового дослідження часто посилаються на те, що тема недостатньо розроблена. Це не може слугувати аргументом. Можливо питання не розроблялося тому, що воно не має ніякого наукового інтересу. Під час обґрунтування актуальності обраної теми також не слід виходити з кон'юнктурних підходів – політичної ситуації у країні, регіоні або світі. Політизація під час оцінки актуальності може призвести до звужування спектру наукових досліджень, виключенню з нього тих напрямів, які не користувалися з будь-яких причин підтримкою провладних політичних сил.

Правильно сформульована актуальність має своїм наслідком формулювання протиріччя, що розуміється як неузгодженість, невідповідність між будь-якими виявленими протилежностями всередині єдиного об'єкту. Це протиріччя може мати місце і в теорії, і на практиці. На основі виявленого протиріччя формується проблема, яка конкретизуєтеся в об'єкті і предметі наукового дослідження, його меті і завданнях.

Об'єкт – це процес або явище, в межах якого існує проблемна ситуація, що обрана для вивчення.

Предмет перебуває у межах об'єкта і найбільш повно відтворюється у його назві.

Формування об'єкту дослідження є критично важливим етапом роботи над дисертацією, оскільки невірний вибір об'єкта дослідження може потягнути за собою значні методологічні помилки. Так, якщо чітко не встановити об'єкт роботи, то досить легко ввійти в об'єкт будь-якої іншої науки. Інша методологічна помилка – це розширене трактування об'єкта. Його межі повинні бути чітко окреслені. По-перше, не треба плутати фізичні об'єкти з об'єктами наукових досліджень. По-друге, треба ввести просторові й часові обмеження, а також окреслити специфічні групи (населення, предметів, явищ чи процесів), які планується досліджувати.

Грубою методологічною помилкою, яка суперечить засадам формальної логіки – неправильний порядок розміщення у вступній частині дисертації ***мети і завдань*** дослідження, коли вони передують його об'єкту і предмету. Виходить так, що не визначивши об'єкт дослідження, ми формулюємо його мету і завдання, що виглядає як нонсенс. Викликає подив, що саме такий, неправильний з точки зору логіки порядок оформлення вступної частини дисертації, пропанував МОН України у відповідному положенні.

Методологія політологічного дослідження, зміст якого визначають мета й завдання наукової роботи, вимагає застосування не лише відповідних принципів, підходів, методів і прийомів пізнання, а й з'ясування сутнісних характеристик базових ***категорій*** і ***понять,*** які використано в процесі наукового пошуку. Як пише відомий вітчизняний політолог Марія Кармазіна, увага до понять і категорій в ході політологічного дослідження «є не менш необхідною, оскільки вони є одиницями аналізу. Чіткість одиниці аналізу зумовлює, врешті-решт, якість зроблених дослідником висновків – їх обґрунтованість, адекватність, пояснювальний чи прогностичний потенціал. Витлумачення вимагають навіть ті поняття й категорії, які, здавалося б, є широко вживаними, а їхній зміст – абсолютно зрозумілий не лише науковцям, а й навіть пересічній людині» [1, с. 134].

Щодо структури дисертації з політології, то вона має відповідати закономірностям і принципам дослідження політичних систем і політичних процесів загалом. Виходячи з базових принципів системного підходу, за яким будь-який елемент системи або ж її підсистема може бути представлена як система, інститути політико-владних відносин, що досліджуються (органи державної влади та управління, політичні партії, вибори, місцеве самоврядування, децентралізація та ін.) можна розглядати як своєрідну міні-політичну систему, яким притаманні специфічні риси й закономірності існування політичних систем загалом, у тому числі й така, як процесуальність.

За поширеною думкою сучасних дослідників, політичний процес структурується як сукупність таких етапів/стадій: а) конституювання політичної системи; б) відтворення основних ознак та елементів політичної системи; в) розроблення, прийняття і виконання політико-управлінських рішень; г) контроль за функціонуванням і напрямами розвитку політичної системи [2, с. 42].

Із урахуванням розуміння послідовності перебігу стадій політичного процесу має будуватися й процес наукового дослідження політичних інститутів, які перебувають у русі відповідно до суспільних потреб і логіки утримання або захоплення влади. Тобто, увага дослідника, крім обов'язкових складників дисертацій (теоретичної частини, методології та аналізу джерел та літератури), має бути зосереджена на таких складових: 1) конституювання (унормування); 2) інституалізація; 3) реалізація; 4) контроль.

Конституювання (унормування) діяльності політичних інститутів включає дослідження не лише їх нормативно-правової бази, а й за необхідності традицій, ідеологій, віри тощо, які визначали/визначають і спрямовують діяльність суб'єктів та об'єктів, інститутів суспільно-політичних відносин загалом. Слід зазначити, що етап конституювання є головним для усіх наступних етапів, оскільки визначає їх параметри та

інституційні обмеження (темпоральні, історичні, просторові, кількісні, якісні тощо).

На стадії *інституалізації* відбувається створення певної структури інститутів (глави держав, парламенти, уряди, ради, установи, департаменти, первинні партійні організації, виборчі округи або дільниці та ін.), що здатні у межах відповідної правової бази реалізувати мету й завдання певної міні-політичної системи. Відповідно без дослідження інституційної структури будь-якого явища годі сподіватися на успішне вирішення дослідницьких завдань.

Стадія *реалізації* відбувається через вивчення практичної діяльності політичних інститутів, функціонування яких, знов-таки, регламентовано встановленими нормами політико-правових відносин, а також можливостями їх інституційної структури. Етап *контролю* передбачає внутрішній або зовнішній контроль ефективності або повноти реалізації поставлених завдань.

Усі зазначені складові мають бути означені й належним чином репрезентовані у відповідних розділах або підрозділах дисертації.

Література:

1. Кармазіна М. С. Політичні поняття і категорії: відтінки, постаті, метамарфози LOGOS'у. *Кармазіна М. С. Між історією і політикою*. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. С. 134–142.

2. Волинський А. Стадії політичного процесу. Політико-правові основи класифікації. *Політичний менеджмент*. Київ, 2004. № 1. С. 41–51.

ІНКЛЮЗИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Булатов В.А.
старший викладач кафедри дизайну
Український гуманітарний інститут
м. Буча, Україна
аспірант кафедри дизайну
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. Сучасна освіта XXI століття України являє собою вектор глибинних змін, що викликано об'єктивними факторами трансформації

суспільства. Нові виклики та потреби зумовлюють виникненню інших форм та заходів щодо навчальних програм наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти людей що мають інвалідність. Нове століття принесло нові можливості для людей з різними видами інклюзії завдяки проголошенню ООН, Конвенції про права людей з інвалідністю, що відбулася 13 грудня 2006 року, та її ратифікація Україною, що відбулась 16 грудня 2009 року, Верховною Радою України, що визначила їх права рівності та доступності у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства. Тому, вимоги інклюзивного ергодизайну, як інструменту Конвенції стали обов'язковими до виконання також у сфері підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня з різними видами інклюзії. Створення сучасних умов та освітніх програм для надання якісної освіти для здобувачів з інвалідністю третього рівня освіти виявили складність здійснення даного завдання, тому що це пов'язано з індивідуальністю підходу до різних класів інклюзії та формування універсальних підходів навчання та використання новітніх заходів та засобів у процесі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня які мають різні види інклюзії.

На жаль сучасний інтеграційний освітній процес у сфері підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня з різними видами інклюзії було зупинено окупаційними діями РФ на території на України 24 лютого 2022 року. Однак відродження через невеликий термін процесів формування навчального процесу та впровадження новітніх заходів в умовах війни стало знаковою подією, яка продемонструвало усьому світу волю Українського народу, його незламність та його бажання у досягненні кращих висот освітнього процесу.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз інклюзивної особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти у сучасних умовах війни в Україні.

Результати дослідження та їх обговорення. Створення сучасного громадянського суспільства рівності, демократичної відкритості та толерантного відношення до відмінностей, також признання значущості будь-якої людини, прийняття державою багатьох декларацій та конвенцій щодо прав інвалідів, дітей тощо призвели до кардинальних змін у розумінні та вирішенні проблем сучасного суспільства, також і здобувачів освіти с ознаками інклюзії, що положило початок створення системи спеціальної освіти, що стала важливим кроком у досягненні демократичних цінностей [1]. Вихід освіти України на рівень сучасних країн окреслюється створенням новітніх форм організаційних норм освіти, враховуючи інклюзивні аспекти здобувачів освіти, що визначає

стрімке реагування та адекватне прогнозування на потенціальні виклики мінливого сьогодення. Прагнення Українського суспільства до сприйняття Європейських норм життя спонукало перш за все освіту увійти до етапу застосування інклюзивних норм щодо здобувачів освіти, та скоротите її відставання у еволюційних процесах розвитку освітнього напряму [2]. Отже процес підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти у сучасних умовах війни в Україні невідступно пов'язан з вимогами норм Європейського суспільства, які як обов'язкові визначають вимоги Конвенції для людей з інклюзією, які проголошують дію даного документу: «Стаття 24. Освіта.

1. Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя, прагнучи при цьому:

a) до повного розвитку людського потенціалу, а також почуття достоїнства та самоповаги та до посилення поваги до прав людини, основоположних свобод і людської багатоманітності;

b) до розвитку особистості, талантів і творчості осіб з інвалідністю, а також їхніх розумових і фізичних здібностей у найповнішому обсязі;

c) до надання особам з інвалідністю можливості брати ефективну участь у житті вільного суспільства.

2. Під час реалізації цього права держави-учасниці забезпечують, щоб:

a) особи з інвалідністю не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти з інвалідністю – із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти;

b) особи з інвалідністю мали нарівні з іншими доступ до інклюзивної, якісної та безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання;

c) забезпечувалося розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби;

d) особи з інвалідністю отримували всередині системи загальної освіти необхідну підтримку для полегшення їхнього ефективного навчання;

e) в умовах, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвиткові, відповідно до мети повного охоплення, вживались ефективні заходи з організації індивідуалізованої підтримки.

3. Держави-учасниці надають особам з інвалідністю можливість засвоювати життєві та соціалізаційні навички, щоб полегшити їхню повну й рівну участь в процесі освіти і як членів місцевої спільноти. Держави-учасниці вживають у цьому напрямі належних заходів, зокрема:

a) сприяють засвоєнню абетки Брайля, альтернативних шрифтів, підсилювальних та альтернативних методів, способів і форматів спілкування, а також навичок орієнтації та мобільності й сприяють підтримці з боку однолітків і наставництву;

b) сприяють засвоєнню жестової мови та заохоченню мовної самобутності глухих;

c) забезпечують, щоб навчання осіб, зокрема дітей, які є сліпими, глухими чи сліпоглухими, здійснювалося з допомогою найбільш підхожих для особи з інвалідністю мов, методів і способів спілкування і в обстановці, яка максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвиткові.

4. Щоб сприяти забезпеченню реалізації цього права, держави-учасниці вживають належних заходів для залучення до роботи вчителів, зокрема й учителів з інвалідністю, які володіють жестовою мовою та (чи) абеткою Брайля, та для навчання спеціалістів і персоналу, що працюють на всіх рівнях системи освіти. Таке навчання охоплює освіту в питаннях інвалідності й використання підхожих підсилювальних і альтернативних методів, способів та форматів спілкування, навчальних методик і матеріалів для надання підтримки особам з інвалідністю.

5. Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. Із цією метою держави-учасниці забезпечують, щоб для осіб з інвалідністю забезпечувалося розумне пристосування» [3].

Окупаційні дії РФ проти України на якийсь час заблокували роботу освітніх закладів майже по всій країні. Однак через деякий час, не зважаючи на складні обставини продовження воєнних дій робота освітніх закладів продовжилась. Обставини, які склалися у процесі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти, вимагають використання новітніх підходів через неможливість організувати навчання «of-line» для здобувачів освіти, тому що еміграційні дії, через окупацію в України військами РФ тем більш ускладнює дані процеси [4]. Також питання інклюзивної доступності щодо здобувачів освіти з відмінними ступенями інвалідності вимагають особливої уваги у сприйняття рішень щодо формування умов згідно з принципами доступності та рівності Конвенції про права людей з інвалідністю, для подальшого повноцінного навчання людей даної категорії, не зважаючи на воєнну агресію РФ на території держави [5]. Тому вагомим фактором збільшення в Україні якості процесів підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти з залученням здобувачів освіти з інклюзивною особливістю є втілення аспектів її модернізації.

Висновки. Проведено аналіз проблеми інклюзивної особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів третього рівня освіти у сучасних умовах війни в Україні. Визначено природу проблеми, яка пов'язана із організацією процесів підготовки здобувачів освіти з урахуванням інклюзивної особливості третього рівня освіти. Представлено шляхи досягнення норм та принципів доступності для здобувачів освіти згідно з вимогами Конвенції людей з інвалідністю.

Література:

1. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко – К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Оршанський Леонід, Івах Світлана. Проблеми та напрями модернізації вітчизняної вищої освіти. Людинознавчі студії. серія «Педагогіка». Випуск 5/37. 2017. С.118-128.
3. Convention on the Rights of Persons with Disabilities Adopted by General Assembly resolution 61/106 of 13 December 2006
4. Marcus Walker.(March 16, 2022). Russia's war with Ukraine is changing Europe, but tough decisions lie ahead Russia's War on Ukraine Transfor. *The wall street journal.*
5. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 1/33. – С. 4–11

НАВЧАННЯ АСПІРАНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ КРИТИЧНОГО АНАЛІЗУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕКСТІВ

Бутенко Л.Л.
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна

Підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» спрямована на формування компетентностей, що пов'язані з уміннями та навичками вирішення

завдань освітньої сфери в умовах надшвидкого розвитку інформаційного простору, пошуку та обробки спеціалізованої інформації, розрізнення фактів та думок, експертних оцінок та ангажованих позицій. Відповідно, особливого значення набуває здатність майбутніх науково-педагогічних працівників критичного ставлення до інформації, представленої у науково-педагогічних текстах різного виду, критичної оцінки педагогічних ідей, що репрезентовані у наукових та науково-методичних виданнях, на сторінках педагогічних блогів.

Зазвичай поняття «критика» використовується у таких смислах: «1. Розгляд і оцінка когось, чогось із метою виявлення та усунення вад, хиб. Вказівка на вади, хиби. Негативне судження про щось. 2. Літературний жанр, завданням якого є розгляд, тлумачення та оцінка літературних, мистецьких або наукових творів» [1, с. 588]. Варто зауважити, що на рівні буденної свідомості поняття «критика», як правило, пов'язано із негативною конотацією. Натомість для освітянської сфери, науково-дослідницької діяльності критика має розглядатися як метод пізнання, проблематизації та рефлексії, спосіб руйнування стереотипів сприйняття ідей, принцип освітньої взаємодії. При цьому необхідно відрізняти критику як герменевтичну практику (розуміння та інтерпретація) від емоційних оцінок (позитивних чи негативних) тих чи інших явищ, подій освітньої сфери. Дискурсивний та комунікативний характер наукової критики забезпечує фіксацію проблемного поля наявної освітньої ситуації та, відповідно, спрямовує пошук дослідників саме на нові засоби вирішення проблемної ситуації, розвиток науково-педагогічного знання.

Важливо враховувати, що кількість даних у світі подвоюється кожні два роки, сучасна людина за місяць отримує та обробляє стільки ж інформації, скільки людина XVII ст. – за все життя [3]. Щороку у науково-педагогічних журналах та збірниках публікується сотні статей, на сторінках професійно-педагогічних спільнот в Інтернеті, у блогах учителів та викладачів оприлюднюється чимало методичних рекомендацій, випускаються десятки посібників для викладачів та здобувачів вищої освіти. Зрозуміло, що такий масив науково-педагогічної інформації потребує виваженого критичного ставлення, осмислення сутності відповідних проблем та шляхів їхнього вирішення.

На початковому етапі самостійної наукової роботи здобувачі вищої освіти третього рівня подекуди зловживають позитивним цитуванням значної кількості джерел та майже не готові до критичної гостроти власного дослідницького пошуку. Сліпе наслідування ідей, представлених у наукових текстах, призводить до нівелювання сутності наукової діяльності, неодноразового повторення одних й тих же позицій поза урахування їхньої результативності у нових соціокультурних умовах. Варто зауважити, що й сама академічна педагогічна наука останніми роками майже не демонструє розгорнутих дискусій щодо

важливих теоретичних та практичних питань освітнього середовища. У цьому контексті слушною є позиція у Всесвітній доповіді ЮНЕСКО «До суспільства знань»: «Опублікувати ідею означає відкрити її для критики та, отже, для поліпшення іншими людьми» [4]. Відповідно, актуалізується проблема цілеспрямованого навчання здобувачів третього рівня освіти педагогічних спеціальностей критичного аналізу науково-педагогічних текстів.

У процесі реалізації освітнього складника освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти аспіранти мають усвідомити сутність понять «критика», «критичне мислення», «критичне ставлення», «критичний дискурс», «критичне читання», «критичний аналіз». Означені поняття безпосередньо пов'язані із такими важливими аспектами методологічного забезпечення наукової дослідницької діяльності, як норми та ідеали в науці, проблема істини у науковому дослідженні, типи наукової раціональності, особливості пізнання дійсності і т.п.

Практика навчання аспірантів педагогічних спеціальностей засвідчує, що майбутні науково-педагогічні працівники досить часто у процесі підготовки власних наукових публікацій надають пріоритет переказу вже відомих у науці положень, побоюються виявити власну суб'єктивність, авторську позицію, не враховують наявність варіативних та подекуди й конкуруючих концепцій дослідження та пояснення явищ та процесів педагогічної дійсності.

Потлумачення сутності критичного аналізу в контексті підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників має враховувати загальне розуміння поняття «аналіз» (від грец. *analysis* – розкладення, розчленування) як мисленнєвої операції розподілу об'єкту на складові частини або характеристики. У психологічному словнику аналіз розглядається, як «процес уявного розчленовування цілого на частини… Вважають, що аналіз включений в усі акти практичної і пізнавальної взаємодії організму із середовищем і є необхідним етапом пізнання; він – одна з основних операцій, з яких складається реальний процес мислення» [2, с. 18].

Критичне ставлення до науково-педагогічних текстів передбачає, по-перше, вихід за межі усталених позицій та тверджень, домінуючих міфів та стереотипів у сприйнятті явищ та процесів педагогічної дійсності, по-друге, розрізнення фактів та думок, виявлення суб'єктивної авторської позиції та ступеня її наукового обґрунтування, по-третє, орієнтацію на розуміння глибинного смислу, причин, соціокультурного контексту досліджуваних педагогічних проблем.

Критичний аналіз науково-педагогічних текстів спрямовано на виявлення повноти розкриття теми публікації, адекватності формулювання дослідницьких проблем та питань, релевантності представлених фактів, інформації, переконливості аргументації автора,

інтерпретації та висновків за результатами викладу матеріалу, наукового підґрунтя позицій автора тексту (концепції, теорії, ідеї), авторської позиції щодо порушеної проблеми (гіпотези, висновки).

На *початковому етапі* навчання аспірантів педагогічних спеціальностей доцільно використовувати такі завдання: визначити вид наукової статті (науково-теоретична, науково-практична, науково-методична, рецензія); визначити мету пропонованої для розгляду статті за умови, що авторський абзац щодо мети статті виключено з тексту; визначити ключові слова тексту в цілому або його фрагмента; виявити суб'єктивну позицію автора тексту щодо проблем та питань, що розглядаються; на основі наведених у тексті фактів та відомостей сформулювати власне судження щодо предмету науково-педагогічного тексту; сформулювати критичні зауваження, виявити позиції, які можна винести на дискусійне обговорення. Для реалізації завдання щодо комплексного критичного аналізу науково-педагогічного тексту пропонуються такі кроки: 1) на основі змісту текстового фрагмента сформулюйте актуальну педагогічну проблему, що пов'язана із темою праці. Визначте протиріччя, на якому ґрунтується проблема; 2) назвіть факти та думки, які ви визначили в тексті. Прокоментуйте факти та думки; 3) Запропонуйте альтернативні шляхи вирішення проблеми, що репрезентована у науковому тексті.

Розгорнутий критичний аналіз науково-педагогічного тексту передбачає послідовну роботу за такими запитаннями:

– Хто є автором наукової праці? Чи знайомі вам інші роботи цього автора? Яким є індекс цитування автора у найбільш відомих наукометричних базах? В якому виданні опубліковано текст? Хто є рецензентами тексту? Чи відомі вам наукові публікації рецензентів?

– Для якої цільової аудиторії орієнтовано текст? Чи відповідає стилістика наукової роботи потенційному рівню цільової аудиторії?

– Яка мета наукового тексту? Яку провідну ідею (тезу) сформульовано автором? Наскільки чітко артикульовано провідну ідею?

– Що знає критик стосовно теми дослідження? Чи достатньо в критика знань для об'єктивної та адекватної оцінки пропонованого для розгляду тексту?

– Наскільки актуальною є тема дослідження? Чи є достатньою кількість аргументів автора для обґрунтування провідної ідеї? Наскільки повно розкрито тему дослідження? Які способи вирішення виявленої проблеми пропонуються автором?

– Чи відповідає зміст науково-педагогічного тексту формулюванню теми та мети? Чи відповідають зазначені у тексті концептуальні позиції, наукові теорії сучасному рівню розвитку педагогічної науки, освітньої галузі? Чи достатньо фактів, відомостей представлено автором для обґрунтованого доказу заявлених позицій?

– Наскільки авторитетними є джерела, представлені у списку літератури?

– Якою є практична цінність висновків та рекомендацій, що пропонуються автором? Для якої цільової аудиторії висновки та рекомендації будуть найбільш корисними?

– Чи відповідає текст загальним вимогам щодо наукового стилю (логіка, послідовність, грамотність тощо)?

Цілеспрямоване навчання аспірантів педагогічних спеціальностей критичного аналізу науково-педагогічних текстів сприяє розвитку методологічних умінь та навичок, усвідомленому використанню логічних операцій (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, конкретизація тощо), системного та критичного мислення, наукової сміливості та відповідальності.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

3. Digital 2020. Global Digital Overview. URL : https://wearesocial.com/digital-2020

4. Towards Knowledge Societies. Paris: Publishing House UNESCO, 2005. 123 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Вайнілович І.В.
завідувачка відділу аспірантури, докторантури
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та докторантуру є основним джерелом поповнення та оновлення штатного складу наукових та науково-педагогічних працівників Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

В університеті докторантура відкрита за 11 спеціальностями на дев'яти факультетах. На 01.07.2022 р. у докторантурі навчається 3 особи.

На сьогодні ДНУ має ліцензію на підготовку фахівців за третім освітньо-науковим рівнем за 35 спеціальностями, акредитовані 7 освітньо-наукових програм. Підготовка ведеться на всіх чотирнадцяти факультетах університету.

Станом на 01.07.2022 р. в аспірантурі ДНУ навчається 379 осіб (з них 228 – в очній аспірантурі, 151 – заочній). Продовжується практика отримання наукового ступеня поза аспірантурою штатними співробітниками університету. Загальна чисельність прикріплених становить 4 особи, які виконують освітню складову разом з аспірантами відповідного року зарахування без відриву від виробництва, при цьому навчання проходить безкоштовно.

Для збереження контингенту випускників-магістрів другий рік поспіль в університеті відбувається весняний набір до аспірантури за кошти фізичних та/або юридичних осіб. В 2022 році кількість бажаючих збільшилась, зараховано 34 особи: 23 до денної аспірантури та 11 до заочної (у 2021 році зараховано 23 особи: 10 до денної аспірантури та 13 до заочної).

План прийому до аспірантури 2021 року виконаний в повному обсязі: зараховано 53 аспіранти за 22-ма спеціальностями. Вже кілька років до аспірантури на контрактній основі зараховується майже така ж кількість аспірантів, як і на бюджет: цього року – 52 особи зараховані на перший курс за рахунок коштів фізичних та/або юридичних осіб (12 – очно, 40 – заочно).

З березня 2020 року, з початку пандемії COVID-19, яка вплинула на підготовку науково-педагогічних кадрів через аспірантуру, основною проблемою було забезпечити безперервність навчання та створити умови для якісного дистанційного та змішаного навчання. ДНУ зіткнувся з багатьма викликами, але вдалося подолати труднощі, забезпечити стабільне функціонування системи освіти та її безперервний розвиток. Важливим кроком подолання проблем дистанційного навчання стало те, що університет має централізований доступ до програмного забезпечення Microsoft Teams, через яке відбувається як освітній процес у аспіратів, так і наукові консультації з керівниками.

З початком військової агресії Російської Федерації проти України збільшилась кількість аспірантів, які вимушені були скористатися правом на перерву у навчанні у зв'язку з обставинами, які унеможливлюють виконання освітньої (наукової) програми, тобто, оформили академічні відпустки. (відповідно до статті 46 Закону України «Про вищу освіту»).

Наводимо порівняльну таблицю щодо кількості оформлених академічних відпусток аспірантами у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара за останні 5 років (таблиця 1):

Таблиця 1

Рік	**Кількість заяв за формами навчання**		**Загальна кількість**
	денна	заочна	
2018	3	0	3
2019	3	1	4
2020	4	1	5
2021	2	2	4
2022 (січень-липень)	3	16	19

З таблиці видно, що зростання кількості оформлених академічних відпусток саме з початком військової агресії Російської Федерації проти України. Показник кількості заяв на академічні відпустки у 2022 році складає більше ніж за попередні 4 роки разом.

Попри всі негаразди, які виникли перед системою підготовки здобувачів вищої освіти за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти (докторів філософії) освітня та наукова діяльність аспірантів продовжується, всі освітні послуги вони отримують, наукову складову по можливості виконують, що підтверджується захистами дисертаційних робіт в разових спеціалізованих радах навіть під час воєнного стану в країні.

MODERN DIRECTIONS OF TRAINING OF SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL STAFF

Vasyuk V.V.
Ph.D., Associate Professor at the Department of Electrical Engineering, Electromechanics and Electrotechnology
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Today's trend actualizes the development and implementation of effective approaches and directions for the development of scientific and scientific-pedagogical staff training. It is possible to single out general features that are

characteristic of the training of scientific and scientific-pedagogical personnel: education is an important part of social reality, it is characterized by massiveness and constant change, active competition is characteristic of education. The trend of variation in the training of scientific and scientific-pedagogical personnel is determined by the need to educate the modern generation of specialists as well-prepared, possessing innovative thinking, modern approaches to solving problems, this is definitely the defining goal of modern education development. The current strategy used in the world for the training of scientific and scientific-pedagogical personnel focuses on the development of the national education model, the transition from the «Education for all» model to the «Education for everyone» model, and also important attention is paid to the formation of a personality characterized by innovation, the accumulation of intellectual capital [1]. If we present education as an important social institution that determines the comprehensive development of human resources and plays such extremely important roles in society as: the development of intelligence, creativity and practicality of a person, his participation in social, economic and cultural relations necessary for him to introduce innovations into everyday life; development of relations between people and the natural environment; the determining influence on the productivity of cultural reproduction and constant social progress; maintaining the required level of human compliance with modern requirements [2].

Let's single out the factors of modernity that determine the impact on the training of scientific and scientific-pedagogical personnel: the variation of the idea of the status of science and education; the development of remote technologies that allow training of many people regardless of their work and location; change in the cycles of technological processes, which determines the need for retraining during the period of work. Undoubtedly, the development of modern education and science is one of the key directions that determine the development and competitiveness of the country. It is possible to single out the main approaches and directions of development of training of scientific and scientific-pedagogical personnel: concentration of attention on a specific person, his further development, self-education, subject of knowledge; constant growth in the quality of education; standardization of pedagogical education; the basis of pedagogical education as a successfully functioning combination of education and science; continuity of teacher training; competence approach in teaching teachers; raising the status of a teacher; educational public management. Sometimes scientific and scientific-pedagogical personnel who are the objects of influence do not effectively realize their educational potential, therefore it is necessary to develop a multi-level approach to improving the educational process [3].

In view of the above, there is a need for active modernization of the areas of training of scientific and scientific-pedagogical personnel. The human capital of modern pedagogical education determines both the economic level of the country and its competitiveness on the world stage.

References:

1. Вавіліна Н.І. Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації.* 2019. № 4. С. 16-27.
2. Яснiська Н. Особливості підготовки науковопедагогічних кадрів у ВНЗ України. *Актуальні проблеми державного управління.* 2014. Вип. 4. С. 185-189.
3. Різник В.В., Різник Н.А. Національні особливості та закордонна практика підготовкинаукових та науково-педагогічних кадрів. *Молодий вчений.* 2017. № 4. С. 525-529.

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ В СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Васюк К.М.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Сучасна наука перебуває в процесі невпинного розвитку, а історія незалежної України чітко скоординувала орієнтири наукової спільноти на європейські стандарти, що вимагають від науковця постійного і всебічного самовдосконалення. Молодь як прогресивна частина суспільства повинна була б мати амбітний потенціал наукового пошуку, але тенденції останніх років свідчать про інше.

Останніми роками спостерігається скорочення кількості бажаючих до вступу в аспірантуру, а також збільшення кількості тих, хто не захищає дисертаційні дослідження, навіть якщо і провчився певний час. Викликає занепокоєння втрата в молоді інтересу до досліджень, збільшення прагматичних мотивів (отримання звань, дипломів, посад). Також певну роль відіграють матеріальні аспекти, оскільки на початку

роботи в науці не буде високих заробітків, що в купі з низьким пізнавальним інтересом створює цей прецедент.

На нашу думку, одним з ключових аспектів є прагматизація освіти і науки, яка має глобальну тенденцію. Сучасна наука – це більше кар'єрне питання, а не питання особистої цікавості в темі дослідження, дуже регламентована діяльність, багато бюрократичної тяганини, а також відсутність перспектив провадження своїх праць, відсутність фінансування інноваційних ідей молоді. Справжні «божевільні» дослідники органічно не сприймають бюрократичної тяганини, тому перший захист відбиває у них бажання займатися наукою. В цих лавах залишаються тільки ті, хто прагне зробити кар'єру в науці, а не робити відкриття. Відповідно їх науковий потенціал низький.

Далеко не всі студенти мають внутрішній потяг до дослідницької роботи. Непропорційна кількість навчальних закладів, комерціалізація освіти створює дефіцит істинних науковців для тої кількості пропозицій, що існує. Тобто пропозиція перевищує запит. Державі слід подбати про болісне але необхідне скорочення закладів вищої освіти.

Одним із шляхів вирішення ситуації Л.Ф. Мараховський та І.М. Козубцов пропонують створення наукових шкіл із залученням в них талановитої молоді ще на початкових етапах навчання в університеті. за той час, поки здобувається освіта, молодий науковець оволодіває необхідними навичками, освоюється в наукових колах, встигає заявити про себе. Крім того, науковим школам, як груповим об'єднанням, легше працювати над широкими темами, розподіляючи навантаження на всіх її членів, легше отримати підтримку однодумців, перейняти досвід старших колег, а масштабність досліджень підвищує шанси отримати зовнішнє фінансування наукових досліджень. Автори вважають, що саме цей спосіб допоможе врятувати науку в Україні [1].

М. Чернишова як альтернативу науковим школам в період навчання в Університеті пропонує створювати наукові колективи зі студентів і викладачів. Термін їх існування і вимоги до звітності дещо простіші, ніж в науковій школі, як і масштабність дослідження, але це також може позитивно впливати на мотивацію студентів до продовження навчання на третьому освітньо-науковому рівні [2].

Як зазначає І.М. Козубцов, підготовка науковців повинна спрямовуватись в першу чергу на розвиток конкурентоздатності на міжнародному ринку праці. Вітчизняні реформи дещо наблизились до цього, наприклад, посилились вимоги до володіння іноземною мовою, публікацій у визнаних міжнародною спільнотою виданнях, розширення практичної компоненти дослідження. Але багато позитивних починань перекреслюються проблемами з фінансуванням наукових досліджень, особливо молодих і недосвідчених науковців, адже більше частину

публікацій, участі у конференціях, стажувань, навіть витратних матеріалів для досліджень науковці мають реалізовувати за свій кошт [1].

Також в організації роботи науковців є багато бюрократичних моментів, які є пережитками радянської системи. В менталітеті українців ще досить сильні мотиви вибору «престижних» професій. В основному це гуманітарні спеціальності, як то «Право», «Міжнародні відносини», «Економіка» тощо. В той час, як природничі і інженерні спеціальності не мають такого попиту, хоча на міжнародному ринку праці, саме такі науки є універсальними і в плані культурних традицій, і таким фахівцям легше конкурувати з іноземними колегами. Статистика МОН, яка є результатом моніторингу з 2012 року свідчить про поступову, але невпинну тенденцію до зростання частки гуманітарних спеціальностей серед захищених дисертацій. Наприклад, у 2017 році в Україні зі всіх захищених дисертацій 60% припадало на долю соціально-гуманітарних спеціальностей., в той час як у 2012 році це було 49%. Негативним є те, що природничі науки мають відсоток захищених дисертацій у 5 разів менший, ніж гуманітарні. Низька мотивація до вибору природничих спеціальностей створює дисбаланс на ринку праці, і це не можна пояснити попитом [3].

Аналіз статистичних даних, поданих МОН України за останні 5 років показав наступні дані щодо популярних спеціальностей.

Подана статистика засвідчує, що протягом останніх 5 років зберігається попит на одні і ті ж спеціальності – в основному соціально-гуманітарного спрямування, а от природничі і виробничі спеціальності залишаються незатребуваними, хоча світовий досвід свідчить про їх перспективність, а попит на ринку праці – високий. Так само і зарплати робітничих професій вищі, ніж у гуманітаріїв. Звичайно, що і перспектива вступу в аспірантуру у здобувачів непопулярних спеціальностей низька [3]. Невідповідність популярності професій і оплати праці свідчить про те, що вибір здійснюється на за матеріальними мотивами. Вірогідніше в суспільстві сформувався образ «престижних» професій, тому впливати на рейтинги популярності цілком можливо через продуману соціальну рекламу, державні програми підтримки молодих фахівців потрібних соціуму професій, популяризацію їх через ЗМІ.

Вважаємо, що ці ж засоби будуть ефективними і в плані підвищення мотивації занять науковою діяльністю – тобто за допомогою поєднання підвищення оплати праці і популяризації даної діяльності у ЗМІ. Підвищення рівня поваги до науковця, возведення цієї діяльності до престижної дасть позитивний поштовх у збільшенні кількості науковців не лише в кількісному, але і в якісному плані. Наразі ж часто збільшення обсягів набору на третій освітній рівень відбувається не за рахунок збільшення конкурсних пропозицій і обрання кращих з кращих, а за рахунок

зниження вимог до вступників, коли шанс потрапити в аспірантуру чи докторантуру мають особи з невисоким науковим потенціалом.

Таблиця 1

Статистичні дані щодо популярних спеціальностей в Україні 2017-2021 рр.

Популярні професії	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Філологія	85,5 тис.	75,9 тис.	65,4 тис	76,7 тис	76,3 тис
Право	74 тис.	72,9 тис.	63 тис	116,6 тис	67,7 тис
Менеджмент	59,3 тис.	47,6 тис	50,2 тис	92,1 тис	62,2 тис
Комп'ютерні науки	45,5 тис.	38,3 тис	39,3 тис	63,4 тис	66,1 тис
Медицина	46,6 тис.	37 тис	25,3 тис	-	22,7 тис
Туризм	45,2 тис.	-	-	-	-
Середня освіта	44,3 тис.	45,3 тис	35,6 тис	62,6 тис	44,1 тис
Психологія	42,5 тис.	42,4 тис	25,7 тис	43,7 тис	39,5 тис
Економіка	40,4 тис.	39,9 тис	28,1 тис	50,8 тис	37,4 тис
Журналістика	-	-	30,2 тис	-	43,2 тис
Програмне забезпечення	33,1 тис.	31 тис.	27,2 тис	47 тис	33 тис
Непопулярні професії					
Авіоніка	450	-	-	-	
Музєзнавство	442	-	746	-	
Атомне енергетика	398	221	-	-	336
Гідроелектроніка	333	-	-	46	36
Суднобудування	251	152	195	134	338
Фізика	-	-	993	-	698
Хімія	-	-	-	-	387
Богослов'я, релігієзнавство	188	-	220	114	112
Громадське здоров'я/ громадська безпека	-	-	102	110	-
Озброєння і військова техніка	-	-	9	208	-
Деревообробні і меблеві технології	-	-	367	210	-

Сучасний науковець має бути всебічно підготовленим, прогресивним, постійно вчитися, але і також мати час для проведення наукових досліджень, не думаючи про фізичне виживання.

Література:

1. Мараховський Л.Ф., Козубцов І.М. Наукова школа – основа сучасної міждисциплінарної аспірантури. Тенденції та невідкладні заходи модернізації третього рівня вищої освіти в Україні. Філософія. Грані. № 12 (104). 2013. С. 139-143.
2. Чернишова М. Мотивація як провідний фактор готовності до дослідницької діяльності майбутніх менеджерів. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 114. 2013. С.223-239.
3. ТОП-10 найбільш та найменш популярних спеціальностей у 2017 році. Міністерство науки і освіти України URL: https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-09-14-top-10-najbilsh-ta-najmensh-populyarnix-speczialnostej-u-2017-roczi

СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

Вільчик Т.Б.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Київ, України

Інтеграція України у європейській простір вищої освіти детермінує необхідність модернізації національної системи освіти, у зв'язку з чим важливим кроком стало прийняття у 2014 р. прогресивного Закону України «Про вищу освіту», яким вперше в практиці української вищої освіти унормовано національну систему забезпечення якості, що відповідає «Стандартам і рекомендаціям із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG, Єреван, 14–15 травня 2015 р.). Передбачається запровадження принципово нової моделі вимірюваної, порівнюваної, вірогідної та конкурентоспроможної якості вищої освіти на основі компетентнісного підходу й відповідної культури безперервного вдосконалення якості вищої освіти на засадах незалежності, об'єктивності і прозорості, довіри та субсидіарності, партнерства і колегіальної відповідальності [1].

Сформульовані у Законі вимоги щодо концепції побудови нових стандартів та розробка на їх основі освітніх програм створюють серйозні виклики як перед відповідними державними інституціями, так і перед університетською спільнотою. Як відмічається у науковій літературі, у

сучасній світовій спільноті відбувається зміна ціннісних орієнтацій, що зумовлюється переходом від індустріального до постіндустріального суспільства.

Ці зміни викликають зміни освітньої парадигми, із корегуванням цілей освіти з орієнтацією на одержання більш соціально інтегрованого результату. Суттєвий вплив має й входження України до Болонського процесу. Це визначає переорієнтацію оцінки результату вищої педагогічної освіти з поняття «навченість», «вихованість», «освіченість» на поняття «компетенція», «компетентність», відповідно яким основним результатом освіти повинні стати не тільки знання, уміння та навички, але й здатність та готовність майбутнього фахівця самостійно вибудовувати свою професійну діяльність [2].

Вказані пріоритети професійної освіти мають бути домінантними векторами реформування навчально-виховного процесу у навчальних закладах. Інноваційна модель професійної освіти має бути зреалізована принципами, на які вказується в доповіді Міжнародної комісії з освіти у XXI ст., і які спрямовують діяльність педагогічної громадськості на всебічний розвиток особистості [3].

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти працюють в Україні в межах ієрархічної системи, яку складають державні стандарти вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів. Державні стандарти вищої освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки.

Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання вищої освіти. Відповідність освітніх послуг державним стандартам вищої освіти визначає якість освітньої та наукової діяльності вищих навчальних закладів [4].

Норми Закону України «Про вищу освіту» свідчить про орієнтацію на компетентністну модель вищої освіти, яка передбачає докорінну зміну методології розробки стандартів вищої юридичної освіти як сукупності вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів, які мають базуватися на Національній рамці кваліфікацій і використовуватися для визначення та оцінювання якості змісту і результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів та поділяти філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNIN.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» стандарт вищої освіти встановлює такі вимоги до освітньої програми: 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів вищої освіти; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти (ст. 10) G) [1].

Як слушно вказує проф. В.В. Комаров, нові стандарти вищої освіти за своєю суттю мають відрізнятися від попереднього покоління державних стандартів вищої освіти (освітньо-професійних програм та освітньо-кваліфікаційних характеристик) як раз тим, що вони повинні ґрунтуватися на архітектурі компетентнісної моделі освіти. Як видно, чинний Закон України «Про вищу освіту» вимагає нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти визначати у термінах результатів навчання через певну номенклатуру компетентностей випускників вищих навчальних закладів. Так, основою стандарту юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» мають бути відповідні профілі професійної підготовки, що пропонуються вищим навчальним закладом, виходячи з того, що в цілому вони, по-перше, мають відтворювати професійні стандарти та специфічні сегменти ринку праці правника, а також особисті запити студентів із позицій їх уявлення про свій життєвий успіх та побудову власної правничої кар'єри. Як раз з огляду на необхідність більш повного розкриття індивідуальних здібностей студентів та задоволення їх навчальних потреб стандарт юридичної освіти має гарантувати так звану «індивідуальну траєкторію навчання» [5].

Розробка стандартів вищої освіти нового покоління надасть можливість вирішити кілька взаємопов'язаних проблем: 1) реально запровадити компетентністний підхід, а через нього студентоцентризм, рішуче відійти від предметоцентризму; 2) забезпечити зрозумілість і порівнюваність результатів навчання, набутих компетентностей та кваліфікацій і, в такий спосіб, створити надійну основу для європейської і світової інтеграції; 3) розвинути культуру академічної автономії і творчості вищих навчальних закладів як запоруку саморозвитку; 4) підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм і кваліфікацій та їх реалізації, що додасть національній і міжнародній репутації українській вищій школі; 5) досягти гнучкості, оперативності в реагуванні на різноманітні потреби здобувачів і користувачів вищої освіти; 6) забезпечити всебічний розвиток особистості на підставі фундаменталізації професійної освіти, її універсальності та випереджувальному характері; 7) сприяти підготовці кваліфікованого робітника з високим ступенем соціалізації,

здатного вчитися протягом усього життя (*Life-Long Learning – LLL*). З огляду на це, розробка стандарту вищої освіти – нагальне питання і є одним з механізмів реалізації «Плану заходів із запровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки», затвердженого Розпорядженням КМУ № 1077-р. від 14.12.2016 року.

*У свою чергу стандарт вищої освіти обумовлює зміст освітніх програм, які розробляються в*ищими навчальними закладами. *Освітня програма – окрема індивідуальна композиція навчальних дисциплін, методів, результатів навчання, які в сукупності забезпечують як нормативні, так і додаткові результати навчання та компетентності випускника освітньої програми.* Обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю визначаються у навчальному плані.

Компетентнісна модель підготовки юристів передбачає подолання істотного розриву між юридичною освітою і соціальною практикою. Він пов'язаний із тим, що в педагогічній практиці домінує формальна широта навчальних програм, які є надмірними для юридичної професії, занадто абстрактно і неточно передають пасивні форми знань; культивуються застарілі режими практик і стажувань, тобто практичної підготовки, а також безсистемна участь юристів-практиків у освітньому процесі. Загальновідомо, що випускники з дипломом юриста часом не можуть скласти процесуальний документ, мають недостатні навички юридичного письма, риторики тощо, тому важливо посилити практичну спрямованість освітніх програм, навчального процесу в цілому [6].

Формування освітніх програм, розроблених на підставі стандартів вищої освіти потребують глибокої аналітико-логічної роботи над їх змістовим наповненням, структуруванням та одночасним унеможливленням механічного перенесення розділів та довільного конгломерату наукової інформації. Зазначене обумовлює той факт, що розробка освітніх програм вимагає зосередження зусиль багатьох викладачів, *стає колективною справою різних кафедр, оскільки* відповідальність за створення внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм та їх реалізації *покладається на вищий навчальний заклад.*

В межах правничої школи слід гарантувати високі стандарти як фахової юридичної підготовки, так і професійної етичної підготовки як передумови доступу до правничої професії. Відповідно до Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії стандарт правничої освіти має забезпечувати у

здобувачів правничої освіти формування інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей [7].

Література:

1. Про вищу освіту : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Огієнко О.І. Комплексно-модульний підхід у професійній освіті: зарубіжний досвід. URL: lib.iitta.gov.ua/3056/1/ОГІЄНКО_О.І.7.pdf
3. Локшина О. І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару.* К. : Педагогічна думка, 2009. С. 19-33.
4. Про розроблення державних стандартів вищої освіти. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF
5. Комаров В.В. Основоположні проблеми вищої юридичної освіти у парадигмі компетентносного підходу. URL: dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/9650
6. Комаров В.В. Вища юридична освіта України: нові виміри. *Право України.* 2017. № 10. С. 24
7. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika

EXPERIENCE IN TRAINING FOREIGN APPLICANTS AT THE STATE UNIVERSITY OF TELECOMMUNICATIONS DURING MILITARY OPERATIONS

Vovk S.M.
Doctor of Science in Public Administration,
Professor at the Departments of Public Administration and Administration
State University of Telecommunications
Kiev, Ukraine

Among the priority areas of educational policy of the developed countries of the world, the USA, France, Germany, Great Britain, Japan, etc., the training of international students occupies a significant place. Moreover, the implementation of this direction in these countries is primarily aimed at

fulfilling strategic tasks, namely: increasing international influence through the spread of their culture (in particular language) and training the intellectual elite for foreign countries. Although purely economic tasks cannot be called insignificant even for developed states [1]. In Ukraine, as a state with a great potential for developing the education market, despite the military operations on its territory, it is necessary to be involved in the process of developing new and improving existing services [2].

The State University of Telecommunications has been training foreign citizens in various educational programs and faculties in recent years. During this time, more than 500 applicants were trained for 31 countries of the world, of which there are students who have defended scientific papers and received scientific degrees.

University employees are aware that in the future, the importance of training foreign applicants at the third scientific and educational level will increase, due to the fact that the problem of distribution and employment is transferred to their countries; Secondly, the rating of the Western Military District depends on the indicators of the number of applicants and the scientific potential of the educational institution.

Third, the training of foreign applicants for postgraduates makes it possible to form additional budgets for departments that train postgraduates. The main goal of training foreign graduate students is highly qualified scientists, whose level allows them to multiply and develop domestic science not only in Ukraine, but also abroad.

The priority areas of training of foreign applicants for postgraduates at the State University of telecommunications include::

– formation of a contingent of applicants from among foreign citizens capable of scientific analysis at the University;

– Organization of the optimal educational process during martial law;

– creation and continuous improvement of living and living conditions of foreign citizens;

– support for the recognition of diplomas of foreign citizens

– health care and health insurance;

– creating conditions for the implementation of scientific developments at the level of research industries.

Foreign citizens who do not speak the languages of communication adopted in Ukraine undergo language training at the preparatory department of the University. The purpose of training at the preparatory department is high-quality development of spoken and written speech by foreign students for further training and communication in our country. A special feature of working with foreign citizens and students of the preparatory department is communication between teachers and applicants in Arabic (except English

and French), which contributes to the deepest understanding of the material presented.

When conducting research work with foreign applicants, you should always take into account the specifics of the applicant. Our applicants have different religious, political and philosophical views, different cultural and moral beliefs. Their main goal is to obtain an academic degree and further develop their scientific achievements.

Attracting foreign applicants to the third educational and scientific level in Ukraine requires certain material costs. However, it should be noted that the training of foreign citizens affects the strengthening of international scientific ties, creating a positive image not only of the state, but also of an individual educational institution and Scientific School.

References:

1. Адаменков О. В. Підготовка іноземних студентів в Україні як об'єкт педагогічних досліджень: монографія. Київ: МНЕУ, 2018. С. 49-53

2. Статистичний щорічник України: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (дата звернення 12.06.2022)

ВИМОГИ ДО НАУКОВОГО КЕРІВНИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вовк С.О.

доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології та правознавства
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Полтава, Україна

В сучасних умовах зміни статусу підготовки здобувачів рівня PhD на тлі цифровізації освіти зростає увага співвідношення ефективності діяльності наукового керівника з підвищенням якості дисертаційних досліджень і результативності роботи аспірантури. Сьогодні система керівництва дисертантами має низку недоліків, які обумовлені кризовими явищами, які характерні для вищої освіти.

Безперечно, процес керівництва потребує великих затрат часу та зусиль.

Науковий керівник в своїй роботі з дисертантом може керуватися різними мотивами, зокрема: фінансовими, можливістю сформувати власну наукову школу, зробити кар'єру. Але, в будь якому разі «відносини наукового керівника і аспіранта не можна зводити до надання освітніх послуг за наступним алгоритмом «аспірант оплатив контракт – науковий керівник допоміг йому визначитись з темою дослідження, скласти план роботи та визначив коло джерел, з якими аспірант повинен ознайомитись». Аспірант отримує унікальну можливість, по-перше, постійно перебувати в науковому інформаційному просторі, що можливо лише при підтримці та відповідному контролі з боку наукового керівника, по-друге, під наглядом наукового керівника оперативно отримувати та опрацьовувати наукову інформацію, що є необхідною умовою для плідної наукової діяльності молодого вченого. Окремо слід виділити застереження та поради, які надає науковий керівник аспіранту щодо написання дисертації, допомогу при визначенні методики проведення наукового дослідження, критичний аналіз статей і положень дисертації, тощо. Без належної опіки з боку наукового керівника, аспірант приречений на здійснення помилок, які можуть викривити результати наукового дослідження або взагалі стати фатальними для його наукової діяльності» [1, с. 75].

Відповідно до Дублінських дескрипторів, покладених в основу Європейської рамки кваліфікацій результатом наукового керівництва повинно стати присвоєння аспіранту ступеня доктора філософії за умов, що майбутній фахівець :

– проявив систематичне розуміння своєї дослідницької галузі і майстерне володіння навичками та методами досліджень у цій галузі;

– продемонстрував здатність започатковувати, планувати, реалізовувати та корегувати послідовний процес ґрунтовного наукового дослідження, дотримуючись належної академічної доброчесності;

– зробив науковий внесок, провівши оригінальне дослідження, яке забезпечило приріст знань завдяки істотному обсягу праці і частина якого заслуговує на публікацію у національних або міжнародних рецензованих виданнях;

– став здатними до критичного аналізу, оцінки та синтезу нових та складних ідей;

– проявив навички спілкування з колегами, ширшою науковою спільнотою та суспільством в цілому у питаннях, що стосуються сфери його експертних знань;

– надав підстави очікувати від нього здатності в рамках академічного та професійного контексту сприяти технологічному, суспільному чи культурному поступу в суспільстві, заснованому на знаннях» [2].

З огляду на вище сказане, науковий керівник повинен відповідати низці вимог, як от:

1. Знання сучасного стану наукових досліджень у своїй предметній галузі. та знання історії розвитку наукових уявлень у своїй галузі та її міжпредметних зав'язків з іншими галузями.

2. Висока наукова ерудиція та постійне відстеження перспективних напрямів досліджень у своїй галузі знання, у суміжних галузях та у світовій науці в цілому

3. Наявність власних наукових результатів у галузі, в якій він здійснює наукове керівництво. Свідченням таких результатів є публікації у провідних українських та зарубіжних журналах, які індексуються в міжнародних базах.

4. Володіння іноземними мовами (без якого неможливе ні самостійне ознайомлення із зарубіжною науковою літературою, ні публікація своїх робіт у провідних світових журналах).

5. Навички організаційної роботи (уміння формувати графік роботи дисертанта та стежити за його виконанням).

6. Наявність зав'язків з провідними фахівцями за профілем спеціальності (йдеться не про наявність неформальних домовленостей, що дозволяють без проблем «захистити» претендента).

7. Високі моральні якості та відповідна наукова репутація (зокрема відсутність плагіату в його наукових та навчально-методичних роботах, відсутність серед дисертацій, захищених під його керівництвом або за якими він виступав як опонент, робот, відхилені у затвердженні рішення спеціалізованої ради присудження наукового ступеня). Здатність прищепити здобувачу дотримання принципів наукової етики.

8. Нормативно-правова та методична підготовка (знання вимог законів та освітніх стандартів, федеральних нормативних актів, навчально-методичних документів освітньої організації, регламентів департаментів та факультетів тощо).

9. Особистісні якості: комунікативні навички; дисциплінованість і самоконтроль; конструктивність; креативність; працездатність; прагнення підбадьорити здобувача, зрозуміти його мотиви та інтереси; зацікавленість у його успіхах; рефлексія успіхів і прорахунків, потреба вдосконалюватися та сприймати продуктивний досвід.

10. Подолання протиріч в процесі власної діяльності та організації взаємодії зі здобувачем.

Отже, відповідність наукового керівника перерахованим вимогам сприятиме підвищення якості дисертаційних досліджень за рахунок підвищення ефективності діяльності наукового керівника.

Література:

1. Миколенко О. Деякі аспекти організації наукової діяльності у вищих навчальних закладах юридичної спрямованності. Правова держава. 2017. № 25. С. 72 –76.

2. Підготовка науковців: практики і проблеми. URL: https://osvita.ua/vnz/reform/58758/ (дата звернення: 17.07.2022).

RESEARCH WORK OF MEDICAL INDUSTRY APPLICANTS AT THE THIRD EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC LEVEL

Vovk T.V.
Senior Lecturer at the Departments of Industry Management
Research Institute of management
Mariupol State University
Kyiv, Ukraine

Much attention is paid to the research work of applicants at the third educational and scientific level in the curricula of the Ministry of health of Ukraine. A certain research component is provided for various academic disciplines.

At the same time, insufficient attention is still paid to this important section of scientific work, and many of its aspects generally require either a radical revision of the essence of this problem in general, or a significant correction. This applies to both psychophysical, motivational and pragmatic aspects, in the end, more effective implementation of the final goal of research work and compliance with scientific developments.

In our opinion, it is possible to radically change the approaches to training scientific personnel, while it is necessary to strictly adhere to the instructional provisions and requirements of the Ministry of Health and the Ministry of education and science of Ukraine on the structure of the pedagogical process of higher education institutions. What we consider under these processes [1].

The first aspect of the innovation for graduate students is the motivation to develop new methods, if you adhere to modular controls, which will make it possible to finish graduate school early as a result of the defense of scientific work. At the same time, the applicant decides for himself during the semester the volume of scientific development.

The second aspect is the motivational aspect or referents. The curriculum should provide that the main part of the work of applicants should be carried out independently. Strengthening of motivational moments should take place through practical implementation of scientific developments in practical activities.

This form of work with applicants is especially important, including in the field of Public Administration, which has been rapidly developing and relevant in our country in recent years [2]. The motivational component plays an important role in the further defense of dissertations and provides for the rapid development of scientific achievements.

The implementation of dissertation sections testifies to the prestige of the achievements of our science and its compliance at the world level. However,

for practical dissertations, it is also important to encourage applicants from other countries and increase the rating of Ukraine in the world space.

Thus, by significantly increasing the prestige of the third level of education in higher education institutions, Ukraine can have a wider introduction of the motivational component at all stages: from the first stage to the third. Foreign citizens knowledge of scientific cooperation and training, as scientific developments raise the country's ranking at the world level.

References:

1. Калашнікова С. Забезпечення якості вищої освіти: модель Фінляндії. *Вища освіта України.* 2012. № 1. с.76-90.

2. Міжнародні стандарти якості освіти. веб-сайт URL: http://uadocs.exdat.co m/docs/index-70147.html (дата звернення: 27.09.2021).

3. Золотарьова І., Колісник М. Розвиток системи оцінювання якості вищої освіти у франкомовних країнах Європейського Союзу: досвід Франції та Бельгії. Вища освіта України. 2015. № 4. с. 74-81.

4. Грищенко І. Оцінювання ефективності діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7652/1/20171006_Effect_ P154-168.pdf (дата звернення 27.06.2022)

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Гай О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Українське суспільство нині перебуває в стані війни. Активні бойові дії зі сторони країни-агресора зруйнували не один заклад вищої освіти в Україні фізично, але жоден із закладів не припинив своє існування фактично.

Ряд закладів залишились продовжувати свою роботу та відмовились від релокації ЗВО до більш безпечних регіонів, як наприклад Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Безперечно, багато потужних регіональних ЗВО було переміщено з Донецької,

Луганської, Харківської, Херсонської областей до Закарпатської, Кіровоградської, Дніпропетровської, Львівської, Рівненської, Вінницької, Хмельницької, Івано-Франківської областей. Загалом, станом на 1.04.2022 року, згідно даних аналітичного дослідження Cedos, в Україні повністю зруйновано 76 закладів освіти, з них 1 заклад вищої освіти, а пошкоджено 722 заклади, з них 18 ЗВО [1].

Безперечно повномасштабне російське вторгнення змінило звичний режим роботи. Як свідчать аналітичні дані, значна кількість учасників освітнього процесу виїхали за межі або в інші, більш безпечні, регіони України. Все це у підсумку відобразилось на функціонуванні університеті з огляду на необхідність перегляду освітнього графіку та пошуку рішення щодо завершення академічного року.

Якщо брати до аналізу функціонування третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в університетах України, то діяльність даного підрозділу, на нашу думку, найбільшою мірою зазнала змін, зокрема що стосується контингенту та самих наукових досліджень аспірантів. Останні були або відтерміновані або змінені. Поряд з тим, не варто забувати і про волонтерську функцію значної кількості аспірантів в Центральних та Західних регіонах нашої країни.

Таким чином, можемо сформувати наступні виклики в підготовці докторів філософії в умовах війни:

1. втрата наукового потенціалу університетів через відтік молодих вчених;
2. вимушене призупинення наукового дослідження на невизначений термін через:
   2.1. знищення лабораторій на яких здійснювалися відповідні експерименти;
   2.2. відсутність фінансування на проведення наукового дослідження через брак коштів;
   2.3. неможливість здійснення оплати за підготовку;
   2.4. добровільний вступ до лав Збройних сил України;
   2.5. втрата актуальності попередньо здійснених висновків в межах наукового дослідження.
3. неможливість створення Одноразових Спеціалізованих рад у попередньовизначеному складі;
4. вимушений виїзд з місця проживання та, відповідно, відсутність доступу до наукового дослідження.

Беззаперечно, більшість з проблем, притаманних сучасній підготовці докторів філософії можливо вирішити виключно після призупинення повномасштабних бойових дій. Проте, вважаємо, з метою збереження наукового потенціалу у майбутньому, адміністрація університетів повинна заохочувати молодих науковців не залишати наукову роботу та

продовжувати дослідження шляхом їх релокації в більш безпечні регіони України або участі у міжнародних стажуваннях.

Література:

1. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022). URL: https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Гарлицька Т.С.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови з методикою викладання
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Сучасна педагогічна освіта знаходиться в пошуках шляхів модернізації професійної освіти. Важливе значення в цьому процесі належить урахуванню світового досвіду, оскільки підвищення якості професійної освіти вимагає забезпечення обміну знаннями, мобільності викладачів і студентів, міжнародних науково-дослідних проектів.

Підготовка вчителів англійської мови набуває надзвичайної актуальності. Дослідженню цього питання присвячено низку праць вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Н. Гальскова, Є. Везетіу, О. Ярошенко, В. Безлюдна, О. Гончарова, Дж. Скріверер, Т. Райт, М. Вінн тощо).

Щодо вищої мовної професійної освіти в Україні, то вона залучена в процес всесвітньої інтеграції та уніфікації, основними наслідками якого є стандартизація освітнього законодавства, освітніх процесів, а також наближення культур різних країн. Оскільки «Європа намагається сформувати відкрите, мультилінгвальне, міжкультурне суспільство тля того, щоб її багата культурна і мовна спадщина з усіма очевидними різноманітностями на місцевому, регіональному та національному рівнях стала джерелом взаємного розуміння і збагачення…, тому питання щодо сучасної англомовної підготовки вчителя були й залишаються центральними для Ради Європи та Європейського Союзу» [2, с. 269]. Розробка майже всіх документів, які регулюють навчання

англійської мови в освітній системі України, відбувається з орієнтацією на «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти (ЗЄР)» [3].

Така орієнтація не є безпідставною, оскільки вітчизняна університетська педагогічна освіта в Україні має низку недоліків концептуального та змістового характеру, тому й вимагає певних модернізаційних змін, зокрема й тих, що спрямовані на вирішення проблем професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в ЗВО. Це засвідчують такі нормативні документи, як Закон України «Про вищу освіту», Державний освітній стандарт з іноземної мови, Національна Доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Державна національна програма «Освіта», Державна програма «Вчитель», Концепція розвитку педагогічної освіти, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір тощо. Усі ці нормативні документи доводять, що «професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов має не вузько-предметно-спрямований освітній вектор, а такий, що забезпечує соціально-культурно-професійний взаємозв'язок, самоусвідомлення можливостей у широкому соціальному і професійному контексті» [1, с. 190].

Приєднання вітчизняної системи вищої освіти до Болонського процесу та реалізація Рекомендацій Ради Європи з мовної освіти вимагають підготовки фахівців нової генерації, здатних до самонавчання та самоорганізації, до запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, залучення нових методик, володіння як мінімум однією іноземною мовою. Сьогодні простежується зміна ролі сучасного вчителя англійської мови, спричинена реформою Міністерства освіти і науки – Новою українською школою (НУШ), в умовах якої суттєво розширюються функції та можливості вчителя від звичайного наставника та джерела знань до «коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [5, с. 16]. За таких умов особлива відповідальність лежить на науково-педагогічних працівниках, які в рамках існуючих програм та предметів у ЗВО мають підготувати вчителів англійської мови нового покоління, які б відповідали усім поставленим вимогам.

Зазначимо, що в Україні останнім часом активізувалося запровадження компетентнісних підходів в освіті, оскільки в основі кваліфікації випускника лежать компетентності. Усе більше освітян та дослідників звертаються до ідей компетентнісного підходу як одного з провідних напрямів удосконалення вітчизняної системи освіти. Однак основною метою навчання іноземної мови, зокрема англійської, як у середніх навчальних закладах, так і в ЗВО є формування іншомовної комунікативної компетентності, що «означає оволодіння мовою як

засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу» [4, с. 24].

Сьогодні поряд з іншомовною комунікативною компетентністю досить важливою є міжкультурна компетентність. Міжкультурна компетентність взаємопов'язана з таким поняттям, як міжкультурний діалог, успішність якого залежить безпосередньо від рівня компетенції сторін, задіяних у ньому. Такий міжкультурний діалог зумовлений сучасним станом міждержавних і міжнаціональних зв'язків і можливий за різних обставин: навчання за кордоном, наукові конференції та семінари, професійне стажування, культурно-освітні обміни, туризм, електронне листування тощо. Однак варто зауважити, що сьогодні в Україні моделі формування міжкультурної компетентності перебувають на стадії розробки та потребують теоретичного обґрунтування механізмів її формування, що зайвий раз доводить актуальність нашого дослідження.

Література:

1. Безлюдна В. В. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948-2016) : теорія і практика : монографія. Умань : Візаві, 2017. 342 с.

2. Деркач С. Підготовка вчителя до навчання англійської мови в міжнародній освітній політиці: зміни та перспективи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* 2014. № 9(Ч. 1). С. 269-273.

3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за ред. М. Грищенко. Київ: МОН України, 2016. 40 с.

ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІМИ ДОКТОРАМИ ФІЛОСОФІЇ

Герасименко Л.С.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки

Пухальська Г.А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін
Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

Планомірне, систематичне підвищення кваліфікації педагогів вищої школи є головною проблемою суспільного розвитку в контексті Болонського процесу і одне з найважливіших завдань освіти [1]. Сьогодні надзвичайно актуальним для науково-педагогічних працівників ЗВО є уміння планувати і організовувати освітній процес у контексті розвитку інноваційних освітніх технологій, визначати проміжні і кінцеві цілі освітнього процесу, вибудовувати взаємодію зі студентами на основі позитивних міжособистісних стосунків та створюючи доброзичливий психологічний клімат. Оволодіння здобувачами вищої освіти теоретичними основами педагогічної майстерності як синтезу високого рівня педагогічної діяльності та особистісних якостей педагога сприяє формуванню іміджу педагога, розвитку культури мовлення та комунікативної компетентності.

Беззаперечно, педагог не може вести педагогічну діяльність, якщо не володіє основами технік саморегуляції, керуванням власною поведінкою, механізмами рефлексії. Усі ці аспекти є складовими освітнього компоненту «Педагогічна майстерність у вищій школі», що пропонується як вибіркова дисципліна у підготовці здобувачів третього (науково-освітнього) рівня за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» відповідно до освітньо-наукової програми «Професійна педагогіка» у Льотній академії Національного авіаційного університету.

Освітній компонент «Педагогічна майстерність у вищій школі» спрямовано на формування здатності ефективно вирішувати комплексні проблеми педагогічної діяльності на основі їх теоретичного осмислення. Матеріал курсу формує системний науковий та мистецький світогляд та закладає основи професійної етики.

Педагогічна майстерність педагога за своєю структурою є багатогранною. Оволодіння майстерністю – це складний і динамічний процес формування системи педагогічних компетенцій, зокрема таких,

які дозволяють здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня встановлювати внутрішні зв'язки й відношення між фактами та поняттями, розмовами і діями, іншими об'єктами дійсності [2].

Метою освітнього компоненту є формування у здобувачів вищої школи потреб професійного розвитку, підвищення професійної культури та здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної педагогічної діяльності в закладах вищої освіти.

Завданнями освітнього компоненту є наступні: оволодіння здобувачами вищої освіти теоретичними основами педагогічної майстерності як синтезу високого рівня педагогічної діяльності та особистісних якостей педагога; організація професійно-педагогічної діяльності як розвиваючої взаємодії; формування іміджу науково-педагогічного працівника з урахуванням інновацій сучасного освітнього простору; розвиток культури мовлення та власного стилю педагогічного спілкування; ознайомлення з механізмами творчої самореалізації педагога вищої школи; ознайомлення з інноваційним педагогічним досвідом з саморегуляції, рефлексії педагогічної діяльності та визначення особистісних резервів у професійній діяльності.

Робоча програма пропонованої дисципліни розрахована на 3 кредити (90 год), з яких 16 години лекцій та 16 години практичних занять. Курс «Педагогічна майстерність у вищій школі» складається з двох змістових модулів: «Теоретичні засади педагогічної майстерності: професійний, іміджевий та комунікаційний аспект» та «Досвід реалізації феномену педагогічної майстерності в сучасних умовах». До першого модулю увійшли теми: «Сутність педагогічної діяльності педагога вищої школи», «Педагогічна майстерність та імідж науково-педагогічного працівника», «Педагогічна техніка педагога вищої школи», «Культура мовлення педагога». Тематика другого модулю включає наступні теми: «Практична реалізація мистецтва педагогіки на занятті», «Майстерність педагогічного спілкування», «Майстерність організації педагогічної взаємодії у освітньому процесі», «Презентація професійно-педагогічної майстерності педагога засобами інноваційних технологій».

Завдяки опануванню дисципліни майбутні доктори філософії набувають компетенцій: здатність до науково-професійної комунікації. Здатність використовувати державну й іноземну мови для представлення наукових результатів в усній і письмовій формах, для розуміння іншомовних наукових і професійних текстів для спілкування в іншомовному науковому та професійному середовищах; здатність до використання академічної української й іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях; здатність до вільного спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому; здатність

генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність); комплексність у прийнятті обґрунтованих рішень; комплексність у розробці та реалізації наукових проєктів і програм; здатність розробляти та реалізовувати наукові проєкти і програми в галузі освіти; комплексність у педагогічній діяльності щодо організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки здобувачів освіти до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.

Отже, оволодіння основами педагогічної майстерності сприяє розвитку умінь та навичок здійснювати критичний аналіз власних матеріалів, генерувати власні ідеї та приймати обґрунтовані рішення, проводити критичний аналіз різних інформаційних джерел, здійснювати дидактичне проєктування освітнього процесу, планування та моделювання діяльності педагога та здобувачів при формуванні професійних знань і вмінь. Знання, уміння та навички отримані у процесі проходження освітнього компоненту «Педагогічна майстерність у вищій школі» формують педагога-професіонала, здатного ефективно проводити науково-педагогічну діяльність у ЗВО.

Література:

1. Коротких М. А. Складові структури педагогічної майстерності викладачів вищих військових навчальних закладів. *Молодий вчений*. 2015. № 8(2). С. 114-117.

2. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність як домінантний складник педагогічної дії. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 102-106.

THE USE OF VIDEO MATERIALS AT ENGLISH CLASSES

Herasimova O.M.
Senior Lecturer at the Foreign Languages Department
National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after B. Khmelnytskyi
Khmelnytskyi, Ukraine

The development of communicative approach to a foreign language study has changed the organization of the study process. The spread of new information technologies enabled a teacher to use new possibilities to use various media devices to enrich the language environment of the class.

In today's higher school, the use of videos in class is not only appropriate, but also necessary. Working with such materials in class varies the types of activities of those who study in the process of learning a foreign language. Video materials make classes interesting, increase the level of motivation for learning a foreign language, give an opportunity to work with authentic samples of a foreign language, and are an inexhaustible source of educational speech [1].

Psychologists claim that the very use of audio-video materials in the educational process significantly improves the final results and significantly motivates students to communicative activities.

Let us dwell in more detail on the possibilities of using video materials in the process of learning a foreign language at the National Academy of the State Border Service of Ukraine named after B. Khmelnytskyi. Recently, methodologists pay special attention to achievements in the field of modern technologies.

In our opinion, video materials at the English language classes can serve as technical means of education that contribute to the development of speaking, listening, reading and writing skills, as well as a basis for obtaining country studies and service information.

The use of educational videos is an effective means which helps to create one or another life situation at a lesson, makes students have the desire to speak, solves a relevant problem in learning a foreign language – the problem of learning to speak orally and be able to listen. In order to learn to speak, it is necessary not only to learn certain language material, but also to master it to the level of automaticity. For this, it is necessary to work for a long time, train and practice [2].

A film with a fictional content awakens the exchange of thoughts, creates great opportunities for conversation. A video film is valuable for listening to a foreign language. After listening to such a recording, we teach students to listen to the language of other people with their characteristic pronunciation features. After watching the film, you can proceed to the discussion of what you saw, conduct a series of communicative exercises. So, the film helps the teacher to avoid the difficult problem of language learning – formation of oral communication skills [2].

In our opinion preparation for watching a film should begin long (several classes) before its showing. This preparation and subsequent work must be included in the thematic plan and be built in such a way that they are a natural continuation of the teacher's work on the language material provided by the program for this direction.

Practice shows that it is necessary to choose a film that is accessible and understandable for students that would be able to reflect their interest. It is necessary that the selected video fragment is close to the subject of the lesson

provided by the program. This will allow the teacher to organize the study of a certain topic [1].

At the Foreign Languages Department of the National Academy of the State Border guard Service of Ukraine a lesson structure scheme using video materials was drawn up:

1. Introductory talk by the teacher about the task of working with this film.

2. Demonstration of an educational film (new words and expressions were developed in the previous lesson).

3. Questions of the teacher about the content of the film.

4. The film is shown for the second time (with the sound off). During this process, the students briefly comment on the events on the screen.

Using the specialized educational films at a foreign language lesson, the teacher decides which lexical or grammatical material should be repeated or explained. At the classes that precede the demonstration of a film, vocabulary and grammar are repeated; new words that appear in the video clip are introduced.

The results of this type of training show that:

1) the use of video materials at a foreign language lesson contributes to a more active and conscious assimilation of the English language skills by students;

2) video materials create a positive attitude of students towards educational material;

3) the introduction of video materials into the educational process makes it possible to strengthen internal motivation for educational activities;

4) video materials contribute to the formation of logical, creative thinking, the development of students' abilities.

5) enables the teacher to apply an individual approach;

6) promotes the development of students' independence, encourages them to use information that is directly related to their personal or professional life;

7) increases awareness of other languages and cultures;

8) due to the presence of various types of texts, it improves language skills; provides modern materials that meet the interests and needs of students; offers authentic and relevant material.

References:

1. Черноватий Л. М. Особливості навчально-методичних матеріалів для підготовки перекладачів. Вісник Сумського державного університету. – 2002. – № 4(37). – С. 184–188.

2. Diane Larsen-Freeman. Language Teaching Methods. Teacher's Handbook for the video Series Washington DC, 1990. – USA. – 60 p.

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Головій О.М.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

В Україні літературна освіта, реалізована через призму вивчення української та зарубіжної літератури, – невід'ємний елемент навчального процесу на рівнях середньої, професійної та вищої освіти. Перед українськими викладачами літературознавчих дисциплін чимало викликів, суголосних зі світовими освітніми тенденціями та зумовлених глобальними змінами в сучасному суспільстві. Цих викликів побільшало врази, а окремі з них почали більш гостро виявлятися після російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Виокремимо найбільш важливі з них.

1. Художній текст – скарбниця національних кодів, які формують національну свідомість, естетичні та морально-етичні цінності особистості. Опанування власної національної літератури – першочергове завдання в контексті різних національних освітніх систем, однак в українських реаліях воно набуло статусу мегазавдання, орієнтуючись як на вивчення українського письменства різних культурно-історичних періодів, так і на подолання глибоко вкоріненого комплексу меншовартості здобутків українських літераторів порівняно з зарубіжними авторами. Дискурс невиправданого пониження мистецької вартості українського слова став одним із факторів, які спричинили поширення концепції «русского мира». Літературна освіта має впоратися з викликом, оприявленим у контексті сучасної війни, та обернути його на користь українській культурі і нації, утверджуючи ідею: українська література – самобутня і самодостатня, вона нічим не поступається іншим національним літературам. Окрім того, вона містить потужні національно-патріотичні наративи та спрямована на формування національно свідомої, багатогранної і вільної особистості.

2. Літературна освіта передбачає вивчення зарубіжного письменства, що розширює кругозір читачів у філологічній, естетико-філософській, геополітичній, культурно-історичній площинах. Важливо у процесі роботи над текстами зарубіжної літератури вписувати їх у контекст світових літературних тенденцій і водночас виявляти та підкреслювати їхню національну специфіку. Компаративний аналіз текстів української

літератури та світового письменства сприяє формуванню національної ідентифікації – допомагає здобувачам освіти розуміти себе на рівні національного самоусвідомлення та об'єктивно сприймати, цінувати й поважати Іншого – іншу культуру, націю й державу. Крім того, у процесі залучення елементів компаративного аналізу необхідно оминати маркери «краща література» / «менш вартісна література». Такий методологічний підхід на різних освітніх рівнях убезпечує суспільство від поширення імперських проєктів та радикального націоналізму.

3. Художня література – один із чинників формування «здорового» критицизму. Важливо, аби учні / студенти / аспіранти усвідомлювали, що у процесі аналізу та інтерпретації художніх текстів виробляється вміння критично мислити, яке, по-перше, є основним інструментом у протистоянні ідеологічним маніпуляціям на рівні масової свідомості, а по-друге, передумовою реалізації ідей демократичного суспільства.

4. Упродовж останнього десятиліття криза читацької культури та пониження індексу потреби в читанні зафіксовані в контексті різних національних освітніх систем. В Україні у воєнний час ці тенденції значно посилилися, адже згідно зі спостереженнями психологів зникнення бажання читати художню літературу є закономірним під час перебування людини в екстремальній стресовій ситуації. Водночас багатьма психоаналітиками доведено, що творчість і література як результат творчості лікують людську психіку, свідомість, душу. Читання допомагає подолати апатичні й депресивні стани, спричинені воєнними втратами, емоційним виснаженням, душевним болем за рідних, Україну і світ. Якісний художній текст – найкращий лікар, психолог, психотерапевт, а то і психоаналітик. Це мають усвідомлювати не лише здобувачі освіти на різних освітніх рівнях, а і українці, які не навчаються і не мають відношення до філології. Варто лише знайти в собі сили, аби взятися за книгу, і процес одужання буде запущено.

Навернення учня / студента / аспіранта до читання художньої літератури – першочергове завдання освітянина; залежить його реалізація від професійної майстерності викладача – не лише від його знань з галузі філології, а й від уміння на психологічно-світоглядному рівні співпрацювати з авдиторією.

5. Окремий виклик для літературної освіти, до вирішення якого інтенсивно долучилося МОН України, вилучення російської літератури зі шкільних програм та університетських курсів. Так, у відповідному рішенні робочої групи МОН щодо оновлення програми зарубіжної літератури для 9-11 класів йдеться про вилучення понад 40 російських та радянських письменників [2]. Рішення отримало широкий резонанс, більшість українців підтримують його і вносять власні пропозиції щодо заповнення «вивільненого» місця [до прикладу див.: 3].

6. Проблема наявності та доступності українських перекладів зарубіжної літератури стала ще одним викликом для літературної освіти в умовах російсько-української війни. По-перше, далеко не вся зарубіжна класика перекладена на українську мову (тим більше сучасна література); по-друге, наявні українські художні переклади часто відсутні в інтернет-просторі, не доступні широким колам читачів. Звісно, викладачі зарубіжної літератури максимально заохочують читання художніх текстів мовою оригіналу, однак цей методологічний підхід не вирішує проблеми якісних українських художніх перекладів як одного зі шляхів долучення до світового літературного процесу.

7. Проблема українських художніх перекладів пов'язана із болісним для українського суспільства і до сих пір не вирішеним «мовним питанням», ключовим у концепції «русского мира». Згідно з результатами опитувань, проведених цього року наприкінці березня, абсолютна більшість громадян України (83%) в усіх регіонах, вікових та мовних групах виступають за те, щоб українська була єдиною державною мовою в нашій країні [1]. Сподіваємося, що в недалекому майбутньому українська мова утвердиться в усіх сферах українського суспільства, зокрема в процесі здобуття літературної освіти.

Отже, література – потужний складник духовної культури нації, тому літературна освіта займає вагоме місце в освітній системі України, сприймає виклики, спричинені російсько-українською війною, і намагається оперативно реагувати на них.

Література:

1. Букет Є. Українізація війною: освіта та мова в умовах російської агресії. URL: https://armyinform.com.ua/2022/04/15/ukrayinizacziya-vijnoyu-osvita-ta-mova-v-umovah-rosijskoyi-agresiyi/

2. Зі шкільної літератури вилучать твори російських авторів. URL: https://osvita.ua/school/86629/

3. Королюк О. Як ефективно дерусифікувати шкільну програму з літератури / думки Анни Третяк. URL: http://osvita.ua/school/method/87035/

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ ЖИТТЄТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Голубовська О.В.
магістр філософії,
асистент кафедри філософії та педагогіки
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна

Проблема пошуку цінностей і норм співіснування людей посідає чільне місце у сучасній антропо-соціокультурній ситуації. Без наявності таких цінностей і норм співіснування будуть залишатися самозамкненість індивідів та моральний релятивізм. Якщо в людській свідомості немає тих глибинних, висхідних принципів, які вкорінюють її у буття, то нівелюються, руйнуються смисложиттєві параметри людського існування, екзистенції [3, с. 237].

З того часу, коли людина почала усвідомлювати себе особистістю, культура постала самодостатнім явищем.

Культура є найбільш фундаментальним способом людського буття, базисом реальності для людини. Тому вона є діяльністю людей по відтворенню і оновленню соціального і політичного буття, а також продуктом і результатом діяльності, які в неї включаються. Культура є реплікацією суспільної і родової суті людини, це сукупний досвід людства, єдності буття і небуття, вона організує людське життя, слугує для упровадження досвіду і регуляції відносин між людьми. Культура – це культ, обробка, повага, виховання. Це певний рівень розвитку суспільства, творчих здібностей людини, відтворюваний в матеріальних і духовних цінностях людини. Культура – це свідома робота духу по здійсненню того, що оточує людину. Вона асоціюється з рисами особистого удосконалення людини, це специфічний спосіб організації і розвитку людської особистості.

Свобода і укоріненість в культурі здійснюються як творчість. Культура також поєднує буття й свободу, що переростає у творчість, виступає щодо них як опосередкування. Будучи узагальненим людським досвідом, вона дає свободі й творчості вихідні смисли й через це безпосередньо є репрезентантом буття. Разом з тим культура дає засоби й пропонує форми здійснення людиною її вільних творчих зусиль [2, с. 127].

Особлива цінність освіти як фактора формування культури життєтворчості особистості базується на її творчо-комунікативній природі. Освіта в її справжньому, особистісно-орієнтованому вигляді не

є системою нав'язування чи прищеплення певних догматичних знань і поведінкових моделей, а, навпаки, являє собою соціокультурний осередок, в якому людина навчається сама творити важливі для себе світоглядні і аксіологічні знання, переконання, ідеали. Освіта – це комунікативне середовище, в якому кожен член є самодостатнім суб'єктом, активно спрямованим на самовдосконалення, що шукає найоптимальніші шляхи і методи такого самовдосконалення. «Створення особистісно-смислового середовища відбувається відповідно до задоволення екзистенційних потреб людини: у свободі й вільному виборі себе як особистості, власного світогляду, дій, вчинків, позицій, у самостійності та особистій відповідальності; саморозвитку, самовизначенні та творчості. В основі моделі освіти лежить ідеал самостійної і творчої, естетично розвинутої особистості, яка має власний світогляд і здатна до самореалізації. Входження особистості в освітній простір можливе за наявності спільних смислів: об'єктивного – простору та суб'єктивного – особистості. Таким чином, характеристики особистісно-смислової сфери слід розпізнавати за рівнем залучення у процес комунікації: вищий рівень – смислові утворення, середній – залучені мотиви, емоції, вольова регуляція, нижчий рівень – самовідчуття. Наповнення особистісно-смислового середовища людини відбувається відповідно до її особистісних пошуків і прагнень, у процесі яких відбувається становлення особистості». Отже, освіта як соціокультурний осередок створення світоглядно-ціннісних смислів життєдіяльності людини являє собою комунікативно-творче середовище формування фундаментальних характеристик особистості, на основі яких відбувається і буде відбуватися протягом подальшого життя реалізація і самовтілення всіх форм її життєтворчої активності.

Важливим завданням сучасної освітянської інтелігенції є створення такого освітнього простору, в якому людині були б надані всі можливості для особистісної самоідентифікації і самореалізації. Цього можна досягти лише шляхом вироблення нових принципів і методик освітнього процесу, який ґрунтувався би на новітніх гуманістичних і особистісно-орієнтованих методах. Одним із основних принципів сучасної освіти повинне стати твердження, відповідно до якого, основною цінністю є «не формальний рівень освіти, тобто інформованість, а саме знання, тобто здатність до створення нового, до самостійної творчої діяльності». Такий принцип став би ключовим елементом, що дозволив би значно інтенсифікувати освітній процес як один із основних чинників формування життєтворчості особистості. Саме прагнення до самотворчості і самовдосконалення кожного із суб'єктів освітянського процесу може вивести освіту на рівень, який вимагається як глобальним соціокультурним простором, так і

внутрішнім світом кожної особистості, що намагається в процесі освіти віднайти підвалини для обґрунтування своїх світоглядно-орієнтаційних та життєтворчих ідеалів і переконань [1].

Отже, освітній процес являє собою фундаментальне підґрунтя для самоідентифікації, саморозвитку і самореалізації людини, а значить він є і одним із ключових чинників формування культури життєтворчості особистості.

Література:

1. Богданова Н. Основні фактори формування культури життєтворчості особистості. *Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ»*. 2011. № 2. URL: https://social-science.uu.edu.ua/article/475

2. Рижова І.С. Культура як найбільш фундаментальний спосіб людського буття. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2011. Вип. 46. С. 126-134.

3. Філософія: світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник / В.Г. Табачковський, М.О. Булатов, Н.В. Хамітов та ін. Київ: Либідь, 2003. 432 с.

ПЕРЕДУМОВИ ПОБУДОВИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ВИКЛАДАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ І ФІЗИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Горбунович І.В.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри вищої математики

Ісаєнко Г.Л.
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційно-аналітичної діяльності
та інформаційної безпеки
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

Навчальні дисципліни «Фізика» і «Вища математика» відносяться до циклу навчальних дисциплін математичної та природничо-наукової підготовки, що вивчаються студентами технічних університетів. Загальні та професійні компетентності, набуті під час вивчення фізики і вищої математики, сприяють формуванню наукового світогляду і

наукового стилю мислення студентів та є базисом для подальшого успішного опанування навчальних дисциплін, які входять до циклу професійної і практичної підготовки. У той же час фізика і вища математика є традиційно найскладнішими дисциплінами для більшості студентів першого курсу. Проблеми, що виникають під час засвоєння вказаних навчальних дисциплін, є одними з головних причин низької успішності студентів-першокурсників як в Національному транспортному університеті (НТУ), так і в інших технічних університетах. Необхідно відзначити, що проблеми під час вивчення фізики і вищої математики виникають ще й тому, що більшість студентів першого курсу не усвідомлюють повною мірою мети вивчення складних фундаментальних дисциплін, вважаючи їх «непотрібними». Останнє негативно впливає на мотивацію студентів до вивчення вказаних дисциплін. Відповідно до цього, проблема встановлення міжпредметних зв'язків фізики і вищої математики та їх реалізація під час навчального процесу в технічному університеті є достатньо актуальною та значною за обсягом. Тому дана робота присвячується дослідженню міжпредметних зв'язків фізики і вищої математики під час викладання розділу «Фізичні основи механіки» курсу фізики студентами першого курсу технічного університету.

Для дослідження узгодженості викладання навчального матеріалу з фізики і вищої математики, проаналізуємо програми з вказаних навчальних дисциплін, за якими навчаються студенти технічних спеціальностей НТУ. Типовий курс фізики як в НТУ, так і в більшості технічних ЗВО, читається протягом перших двох семестрів і починається, як правило, з вивчення фізичних основ механіки. Закони, принципи та основні поняття механіки є основою для подальшого вивчення загальнотехнічних дисциплін, таких як: теоретична механіка, опір матеріалів, теорія механізмів і машин, гідравліка, матеріалознавство та ін.

Курс вищої математики читається протягом перших трьох семестрів. Виконавши аналіз програм курсів фізики та вищої математики, що читаються студентам НТУ, які навчаються за технічними спеціальностями, було виділено основні теми з відповідних розділів математики (див. табл. 1), знання яких необхідні студентам під час вивчення фізичних основ механіки.

Таблиця 1

Теми з відповідних розділів математики, що використовуються під час вивчення фізичних основ механіки

Розділи вищої математики	Теми
1. Елементи лінійної та векторної алгебри	Поняття визначника. Способи обчислення визначників. Вектори. Лінійні операції над векторами. Скалярний, векторний та мішаний добутки векторів. Поняття базису. Розкладання вектора за базисом.
2. Вступ до математичного аналізу	Поняття функції однієї змінної. Числова послідовність та її границя. Границя функції в точці. Нескінченно малі величини та їх властивості.
3. Диференціальне числення функцій однієї змінної	Похідна функції. Геометричний і механічний зміст похідної. Диференціювання функцій. Диференціал функції. Похідні й диференціали вищих порядків.
4. Інтегральне числення функцій однієї змінної	Поняття первісної функції та невизначеного інтеграла. Таблиця інтегралів. Основні методи інтегрування. Визначений інтеграл, формула Ньютона-Лейбніца. Обчислення визначених інтегралів та їх застосування.
5. Диференціальне числення функцій багатьох змінних	Означення функції багатьох змінних. Частинні похідні. Повний диференціал функції. Частинні похідні та диференціали вищих порядків. Скалярне поле. Похідна за напрямом. Градієнт. Властивості градієнта.
6. Кратні та криволінійні інтеграли	Подвійний і потрійний інтеграли, їх властивості, обчислення та застосування. Криволінійні інтеграли першого і другого роду, їх властивості, обчислення та застосування.

Під час аналізу програм з фізики та вищої математики, за якими навчаються студенти, особливу увагу було приділено запланованим термінам вивчення розділів математики, які використовуються під час

викладання відповідних підрозділів фізичних основ механіки. Результати аналізу представлено у табл. 2. Знак «+» вказує на використання тем відповідного розділу математики під час вивчення того чи іншого підрозділу фізичних основ механіки.

Таблиця 2

Перелік розділів вищої математики, що використовуються під час вивчення відповідних підрозділів фізичних основ механіки та заплановані терміни їх вивчення

Підрозділи фізичних основ механіки та заплановані терміни їх вивчення		**Розділи математики та заплановані терміни їх вивчення**					
Назва підрозділу	Семестр 1	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4	Розділ 5	Розділ 6
		Семестр 1			Семестр 2		Семестр 3
	Тижні	Тижні			Тижні		Тижні
		1, 4	9, 10	13,14	1, 2, 7-10	11-14	12-15
Кінематика	1	+	+	+	+		
Динаміка	2	+	+	+	+		+
Сили у механіці	3	+		+			
Закони збереження у механіці	4	+	+	+	+	+	+

Отже, як видно з табл. 2, вивчення студентами фізичних основ механіки відбувається протягом перших чотирьох тижнів першого семестру навчання. А необхідні теми з відповідних розділів курсу математики, за винятком елементів лінійної та векторної алгебри, вивчаються студентами вже після опанування вказаного розділу фізики. Відповідно, без належної математичної підготовки вивчати фізичні основи механіки студентам першого курсу, виявляється, досить складно.

З проведеного аналізу програм з навчальних дисциплін «Фізика» і «Вища математика», виявилося, що фізика і вища математика викладаються як окремі, непов’язані між собою дисципліни. При цьому не враховуються хронологічні міжпредметні зв’язки фізики і вищої математики, що забезпечують узгоджене викладання вказаних навчальних дисциплін у часі, відповідно до потреб кожної з них. Останнє призводить до ускладнення навчального процесу та негативно впливає на якість фізичної освіти студентів.

Аналіз програм з вищої математики для загальноосвітніх навчальних закладів показав, що деякі теми, необхідні для успішного вивчення студентами фізичних основ механіки, розглядаються в 10 та 11 класах загальноосвітніх шкіл. Однак випускники загальноосвітніх навчальних закладів, що вступають до ЗВО, навчаються за різними програмами, які

передбачають вивчення математики за різними рівнями підготовки: на рівні стандарту, на рівні поглибленого навчання та на рівні профільного навчання [1]. Відповідно, випускники загальноосвітніх навчальних закладів мають різний рівень підготовки з математики. Необхідно відзначити, що рівень підготовки студентів-першокурсників із загальноосвітнього курсу фізики також бажає бути кращим, що підтверджується результатами вхідного контролю з фізики, проведеного на початку трьох останніх навчальних років [2].

Для покращення ситуації, що склалася, пропонується наступне. Під час читання першої лекції з фізики, крім традиційного вступу, в якому розглядається структура курсу фізики та схема міждисциплінарних зв'язків фізики з загальнотехнічними дисциплінами [3], необхідно виділити час на розгляд вкрай необхідних для початку вивчення механіки основних понять векторної алгебри, таких як: вектор, скалярні і векторні фізичні величини, правила додавання векторів (правила трикутника і паралелограма), скалярний і векторний добутки векторів. Під час проведення перших практичних занять, можливо, під час розв'язування фізичних задач необхідно розглянути таблицю похідних елементарних функцій і таблицю основних невизначених інтегралів. Під час перших лабораторних занять, можливо, під час вивчення основ теорії похибок вимірювання фізичних величин – пояснити студентам, що таке частинні похідні та градієнт функції. Вище вказані заходи до певної міри компенсують студентам нестачу тих необхідних знань з математики, що застосовуються під час вивчення фізичних основ механіки.

Головним шляхом вирішення проблеми неузгодженого у часі розгляду навчального матеріалу з фізики і вищої математики, на думку авторів, є перенесення початку вивчення курсу фізики в технічному університеті на другий семестр, що забезпечить наявність більш ґрунтовної математичної підготовки студентів перед початком вивчення фізики. Останнє дозволить студентам отримати більш глибокі і міцні знання з фізичних основ механіки, що призведе до підвищення мотивації студентів до подальшого вивчення курсу фізики та до прискорення і полегшення навчального процесу.

Література:

1. Сайт Міністерства освіти і науки України. Навчальні програми для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (Дата звернення: 14.04.2020).

2. Іщенко Р.М., Ісаєнко Г.Л. Аналіз рівня підготовки з фізики студентів технічних спеціальностей за результатами вхідного контролю.

Фізико-математична освіта, 2019. Вип. 1 (19). С. 75-79. DOI: 10.31110/2413-1571-2019-019-1-012.

3. Іщенко Р.М. Роль першої лекції з фізики у формуванні мотивації студентів технічного університету до подальшого вивчення дисципліни. *Фізико-математична освіта*, 2019. Вип. 4 (22). С. 56-60. DOI: 10.31110/2413-1571-2019-022-4-009.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ЯК ФЕНОМЕН ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Гоцуляк С.Л.
кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри історії держави і права України
та зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Процеси, які почали відбуватися у суспільстві під час та після пандемії COVID-19, а також у зв'язку із розпочатими воєнними діями, виявилися дуже важливими при вивчені соціально-історичних умов життєдіяльності людей та їх культурно-соціальної реальності. Зокрема, здоров'я та моральне благополуччя здобувачів вищої освіти сприяють їх здатностям до навчання, у тому числі під час вивчення такого предмета як «історія та культура України», що у свою чергу дає їм можливість у подальшому ставати високоосвіченими та патріотично налаштованими суб'єктами суспільства.

Історико-культурна освіченість повинна відігравати важливу роль у протистоянні сучасним політичним, культурним та соціальним викликам, що стоять перед Україною.

Одним з найбільш затребуваних напрямів у сфері освіти в XXI столітті, безсумнівно, є історико-культурне виховання майбутніх здобувачів вищої освіти. У доповнення до процедур, пов'язаних з вихованням у школах любові та поваги до історико-культурних цінностей, процеси, пов'язані з вихованням цих почуттів до історико-культурних цінностей та патріотизму, вважаються обов'язковою складовою освітнього процесу й у закладах вищої освіти.

Дуже слушно зазначено у рішенні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 21 червня 2022 р. «Про історико-культурну складову освітнього процесу», а саме, вивчення історії і

культури та формування системи цінностей власного народу «формує громадянську ідентичність та патріотизм», визначає «історико-культурний компонент як обов'язкову складову вищої освіти» [1]. У цьому процесі освітні програми обов'язково повинні включати історико-культурний компонент, з якого була розпочата процедура, пов'язана з формуванням у свідомості здобувачів системи цінностей українського народу. Поряд з фіксуванням цієї компоненти у освітніх програмах, важливо й те, що формування системи історико-культурних цінностей неможливо без їх реалізації, що відбувається при їх вивченні на заняттях, під час взаємодії здобувачів вищої освіти з викладачем.

Історико-культурний підхід дає можливість моделювати систему вивчення загально-філософських дисциплін, узгоджуючи її з особливостями розвитку суспільства, зовнішнього середовища, де система є головним активним компонентом. Це означає, що історико-культурний підхід є одним із механізмів побудови системи викладання загально-філософських дисциплін, забезпечуючи, поряд з іншими підходами та принципами, процес загальної підготовки здобувачів вищої освіти.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р., у ст. 15 підкреслюється, що виховний процес, будучи невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти, має ґрунтуватися у тому числі на культурних цінностях Українського народу, та спрямовуватися на формування поряд з іншим патріотизму, поваги до державних символів України, дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини Українського народу [2]. Все це, відповідно, повинно забезпечуватися компетентностями освітніх програм, для подальшого втілення у життя.

Впровадження історико-культурного аспекту у нових освітніх програмах вмотивує здобувачів вищої освіти до ефективної організації освітнього процесу та допоможе сформувати академічну культуру.

Важливу роль в реалізації історико-культурного аспекту у освітньому процесі відіграє духовна сфера закладу вищої освіти. Так як завдання вимагає обов'язкового рішення, саме створення атмосфери підтримання та виховання культурних цінностей сприяє пробудженню у здобувачів вищої освіти та усіх учасників освітнього процесу прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у історико-культурній сфері. Однак будь-який із заходів не буде реалізований повною мірою, якщо об'єктом виховних зусиль колективів закладів вищої освіти не буде являтися студент, та не буде досягнуто органічної єдності його духовного розвитку й професійного становлення, а навчальний процес,

організований закладом вищої освіти, не буде направлений на виховання його загальної та історичної культури.

Таким чином, історико-культурний аспект в освітньому процесі займає вагоме місце у формуванні основних компетентностей здобувача вищої освіти, що у свою чергу формує у нього патріотичність та баланс знань для вирішення нагальних питань спираючись на свої історико-культурні цінності.

Література:

1. Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 21 червня 2022 р. про історико-культурну складову освітнього процесу. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/Рішення-Національного-агентства-про-історико-культурну-складову-освітнього-процесу.pdf.

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД РОБОТИ

Гриб Ю.В.
кандидат ветеринарних наук,
асистент кафедри ветеринарної гігієни
імені професора А.К. Скороходька
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Повномасштабна війна на території України вплинула на кожного українця, на всі галузі професійної діяльності та на життя країни в цілому. Підтримувати високий рівень освіти та випуск висококваліфікованих спеціалістів в умовах воєнного стану – це виклик для всіх працівників освітньої галузі.

Війна в Україні досі продовжується, це позначається на підготовці наукових та науково-педагогічних кадрів. Виникає цілий ряд проблем – дестабілізація умов та графіку роботи, зміна місця перебування або тимчасового проживання здобувачів та науково-педагогічних працівників, психологічне навантаження, стрес, відсутність стабільного зв’язку, порушення комунікації, доступ до необхідної інформації тощо.

Учасники освітнього процесу вже мають досвід дистанційної роботи онлайн, яка відбувалась в умовах карантину через Covid-19, що в деякій мірі полегшало поновлення навчального процесу під час війни. За допомогою комунікаційного програмного забезпечення проводяться відео-конференції та онлайн зустрічі. Це дає можливість підтримувати постійний зв'язок аспірантів з науковими керівниками, оперативно вносити корективи при проведені наукових досліджень, вирішувати поточні питання. В дистанційному форматі також проходить заплановане оновлення освітніх наукових програм. Гідно оцінені електронні навчальні курси, розроблені для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, що надають доступ до необхідної інформації.

Науково-педагогічні працівники повсякденно з'ясовують стан та умови перебування здобувачів. Відділ аспірантури і деканат надають допомогу та підтримку кожному студенту, аспіранту в будь-який час, не залежно від встановлених днів та годин роботи. Особлива увага приділяється до здобувачів третього рівня освіти, які перебувають в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю – перевезенням і забезпеченням гуманітарної допомоги та не мають можливості продовжувати навчання в умовах воєнного стану. В таких випадках застосовується індивідуальний підхід, при наявності підтверджувальних документів, здобувачам надається відстрочка в навчанні або оформлюється академічна відпустка. Враховуючи умови сьогодення, з метою захисту прав і законних інтересів здобувачів ступеня доктора філософії (PhD), Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 встановлюється, що період дії воєнного стану, а також наступні три місяці після його припинення або скасування, не враховуються під час обчислення строків, визначених Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [1].

Всупереч складним та трагічним подіям в Україні, навчальний процес продовжується, максимально активізована взаємодопомога та підтримка. Сьогодні обов'язково потрібно дотримуватись заходів безпеки, розроблені державною службою України з надзвичайних ситуацій, задля збереження найціннішого – це життя та здоров'я [2]. Маємо бути стійкими, незламними та пам'ятати, що у кожного свій фронт боротьби за незалежність України.

Література:

1. Урядом внесено зміни до порядку присудження та скасування рішення про присудження ступеня доктора філософії. Постанова КМУ № 341 від 21.03.2022 URL: https://mon.gov.ua/ua/news/uryadom-vneseno-

zmini-do-poryadku-prisudzhennya-ta-skasuvannya-rishennya-pro-prisudzhennya-stupenya-doktora-filosofiyi (дата звернення: 08.07.2022).

2. Дії населення в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру. URL: https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki/diyi-naselennya-v-umovax-nadzvicainix-situacii-vojennogo-xarakteru (дата звернення: 08.07.2022).

ПЛАТФОРМА MICROSOFT TEAMS ТА ЇЇ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Губіна Н.В.
кандидат медичних наук,
доцент кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

В даний час у системі вищої освіти велика роль належить технологіям дистанційного навчання. Активність їх застосування багато в чому залежала і від пандемії COVID-19, і від запровадженого в Україні військового стану. Microsoft Teams Education – це платформа для організації дистанційного навчання у навчальному процесі.

Мета дослідження: проаналізувати досвід використання платформи Microsoft Teams як технології дистанційного навчання у вищій школі, вивчити переваги та особливості її використання.

Об'єкт і методи: об'єктом аналізу технології дистанційного навчання виступає навчальний процес в рамках очного і заочного навчання дисципліни «Етика і дентологія у фармації» на фармацевтичному факультеті Івано-Франківського національного медичного університету. Методологію складає системно-логічний та аналітичний методи оцінки дистанційних технологій у вищій школі.

Результати: В рамках інформатизації навчального процесу і з метою підвищення якості підготовки в університеті активований процес розміщення в системі Internet різних навчальних та навчально-методичних матеріалів по предмету «Етика і дентологія у фармації». Це плани семінарських занять по дисципліні, методичні вказівки для студентів по вивченню дисципліни, рекомендації по організації самостійної підготовки студентів до занять, індивідуальні завдання, критерії оцінювання знань. Також у навчальному процесі

використовується дистанційна платформа, яка інтегрується з офісом 365: Word, Power Point, Exel, Outlook, OneDrive, OneNote, Share Point, Forms та іншими.

Важливою особливістю платформи Teams є можливість організації занять в режимі онлайн за допомогою функції «нарада», яка на відміну від «Zoom» не обмежена в часі. Така нарада може бути проведена в режимі аудіо– чи відеозв'язку. Передбачений сумісний доступ до екрану, що дозволяє учасникам демонструвати свої екрани. У нараді можуть приймати участь як користувачі команди, так і запрошені учасники. У випадку проведення відеонаради є можливість різного представлення учасників: галерея (до 9 чоловік), крупна галерея (до 49 чоловік), режим «разом» (показує усіх учасників). Передбачений відеозапис даної наради, яка в подальшому може бути доступна для перегляду. Під час проведення наради викладач регулює права учасників: хто буде відповідати, використання камери та мікрофону. Також є можливість використання дошки та чату, дзвінка конкретному користувачеві. Організація нарад здійснюється двома способами: «планувати нараду» та «почати зараз». «Планування» здійснюється в календарі. А «почати зараз» дозволяє в потрібний момент запустити нараду в команді та запросити інших учасників.

За бажанням викладача можна організувати групову роботу всередині однієї групи за допомогою створення каналу. Також є можливість використання записника для занять, в якому передбачено простір для сумісної роботи, бібліотеку, розділ для викладача, записні книжки для студентів-учасників. Бібліотека включає в себе навчальні матеріали для всіх студентів. Розділ для викладача містить інформацію, яку може переглядати і коректувати тільки викладач, студенти до неї доступу не мають. Передбачено також створення завдань і тестів для всієї групи. До завдань можна додати різноманітний матеріал, інструкцію до виконання, визначити бал та критерії оцінювання, встановити строки виконання. Викладач під час перевірки виконаних завдань може написати відгук на роботу, оцінити її, і, якщо треба, повернути на доопрацювання.

Міжсесійне оцінювання знань студентів також проводиться на платформі Teams шляхом тестування. Тести розробляються в Microsoft Forms. Передбачені різні види питань: на вибір, введення відповіді, рейтинг, ессе. Тест можна налаштувати за наступними критеріями: автоматична оцінка, визначення кола осіб, що мають право заповнювати тест, визначення початку і закінчення проходження тестування, сортування питань, повідомлення про відповідь. Платформа дозволяє ортимати звіт по усім завданням і тестам, в яких міститься оцінка стану завдань і тестів усіх студентів.

Перевагою Teams також є проведення відеоконференцій з можливістю їх запису на відео. Під час такої конференції можна застосовувати презентацію, демонстрацію екрану. Викладач може організувати перевірку робіт студентів, які навчаються під час відеоконференції, проводити фронтальну перевірку. Teams дозволяє почати роботу в групах за допомогою поділу на канали і використання додатків, які можуть бути використані для організації командної взаємодії. Teams дає можливість завантажувати файли об'ємом до 250 ГБ і розташовувати дані у хмарному сховищі.

Висновок: Використання платформи Microsoft Teams під час дистанційного навчання робить навчальний процес більш продуктивним, сприяє формуванню комунікативних навичок як у студентів, так і у викладачів.

УЗАГАЛЬНЕНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬОГО РІВНЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гуменна І.Л.
здобувач наукового ступеня
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Україна активно прямує по шляху євроінтеграції, наближає різні сфери життєдіяльності держави до стандартів Європейського Союзу, зокрема, певні відчутні зміни ми активно апробуємо в українській освітній системі, власне, третього освітнього рівня. При цьому, кожна країна, не дивлячись на інтеграційні тенденції все ж зберігає власні характерні риси своєї освітньої системи.

Метою даного дослідження є висвітлення узагальнених характерних рис навчання на третьому освітньому рівні освітніх систем країн Європейського Союзу.

Теоретичною основою наукового аналізу проблеми є теорія наукового пізнання світу, загальнонаукові методи – логічний та систематизації, а також міждисциплінарний системно-структурний метод. Їх цілеспрямоване й комплексне застосування сприяло всебічному аналізу задекларованої проблеми.

Насправді, варто зазначити, що не лише українська освітня система, (зокрема, говоримо про третій освітній рівень), перебуває у перманентному пошуку вдосконалення чи покращення, а то і в тривалих реформаційних процесах. Університети Європи, які здійснюють підготовку наукових кадрів, впродовж багатьох років теж систематично реформують свою структуру та вдосконалюють методику викладання на третьому освітньому рівні. У Всесвітній декларації про вищу освіту увага приділяється питанням забезпечення якості освіти, акредитації та конкурентоспроможності, заклик до більшої інституційної автономії разом із посиленням підзвітності, глобалізаційним тенденціям у вищій освіті [1, с. 11].

Формат навчання на третьому освітньому рівні у європейських університетах повністю полягає в дослідницькій діяльності і роботі над дослідницькими проєктами. В Європі ступінь доктора філософії, тобто, перший ступінь третього рівня вищої освіти, передбачає три-чотири роки денної форми навчання (але, зберігаються і нестаціонарні докторанти, проте, в значно меншій кількості). Однак, строгого розкладу занять, як такого немає, проте, є чітка вимога про наявність регулярних контактів із науковим керівником. Весь цей термін здобувач виконує переважаючу частину власного попередньо узгодженого оригінального дослідження і представляє його у формі дисертації. Водночас, деякі країни ЄС також вимагають подання, окрім, кінцевого результату дисертаційного дослідження ще і проміжні результати у формі курсових робіт [2, с. 199].

Надзвичайно важливими пунктами, яким приділяється увага на третьому освітньому рівні вищої освіти у країнах Європейського Союзу є: той рівень та якість знань, вмінь та навичок із яким приходить здобувач, усвідомлення значення вибору напрямку і теми дослідження PhD здобувача, зокрема, активна співпраця закладу, де навчається здобувач із різними науковими установами та загалом організаціями ринку праці, а також усвідомлення важливості рівня володіння іноземною мовою здобувачем вищого наукового ступеня у професійній діяльності та дослідженнях [2, с. 201; 3, p. 19].

У багатьох країнах ЄС активно практикується ще і використання при вступі на третій освітній рівень, окрім резюме, CV, а також розгорнутого мотиваційного листа, де не лише висвітлено орієнтованість на конкретну установу, де проходитиме навчання, а і показано процес своєрідної еволюції поглядів докторанта від простого зацікавлення темою до важливості, в першу чергу, для науковця теми дослідження. Окремо, варто зазначити, що деякі наукові установи окрім звичної співбесіди проводять тести на перевірку процесів аналітичного мислення.

Крім того, в країнах ЄС є так звані неуніверситетські заклади, які не мають магістерських програм. Зрозуміло, що заклади вищої освіти неуніверситетського сектору не пропонують докторські ступені, але це не означає, що кандидати на докторські програми з неуніверситетського сектору не можуть на них навчатися. Для цього вони проходять проміжний навчальний ступінь, своєрідні підготовчі курси до третього рівня вищої освіти, тобто, закривають, у нашому розумінні, відсутній магістерський рівень [4, с. 224].

Варто також наголосити, що в країнах ЄС виділяємо певну різницю між докторською програмою PhD та професійною докторантурою. У першій акцентується увага, здебільшого, на деталізованій теоретичній розвідці та аналітичній дослідницькій роботі, а у другій – на отриманні практичних навиків в окремій дослідницькій області.

Збільшується кількість університетів в Європі, які запроваджують докторські програми як структурні одиниці, організовані дослідницькими групами або дослідницькими/післядипломними школами. Такі програми мають обов'язковий навчальний курс або вибіркові модулі курсів, після яких настає дослідницька фаза, що веде до виконання докторської дисертації [5, с. 9].

Система підготовки на третьому освітньому рівні вищої освіти все ж має свої індивідуальні особливості в різних країнах Європейського союзу через зв'язок з історичними традиціями підготовки у кожній окремій країні, однак, все більше ці системи таки наближаються до уніфікації, тому теж піддається важливим процесам реформування.

Література:

1. Білецька В.В., Поляничко О.М., Комоцька О.С. Тенденції розвитку вищої освіти в країнах Європейського союзу. *Молодий вчений*. 2018. № 4.3 (56.3). С.10-14.

2. Румянцева О. Порівняльний аналіз вимог до здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Україні та в країнах Європи і США. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка.* 2021. Вип 41. Том 3. С. 196-203.

3. Benito M., Romera R. How to boost the PhD labour market? Facts from the PhD system side. Statistics and Econometrics Series, 2013. P. 13-28.

4. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

5. Докторські програми в Європі та Україні: Матеріали міжнар. конф. «Впровадж. принципів третього циклу вищ. освіти Європ. простору в Україні» / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.»; Наук. ред., упоряд. В. Моренець. К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. 2007. 98 с.

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА – СИСТЕМА ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

Гураль О.І.
викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Освітньо-наукова програма (ОНП) є нормативним документом, у якому визначається нормативний термін та зміст навчання, нормативні форми атестації, встановлюються вимоги до змісту, обсягу й рівня освіти та професійної підготовки доктора філософії . ОНП визначає систему освітніх компонентів на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти в межах спеціальності, вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічна послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії , а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач третього ступеня вищої освіти. ОНП передбачає надання здобувачам освітньо– наукового рівня у аспірантурі необхідних навичок для здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Метою освітньо-наукової програми є забезпечення оволодіння аспірантами освітньо-науковим рівнем вищої освіти, відповідно до восьмого кваліфікаційного рівня Національної рамки кваліфікацій. *Доктор філософії* – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти . *Спеціальність* – складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка. *Дисертація* – це творча самостійна науково-дослідна робота, яка виконується аспірантом під керівництвом наукового керівника;

Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет:

• відповідності стандартам вищої освіти;

• спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у освітній програмі результатів навчання;

• досягнення заявлених у освітній програмі результатів навчання. *Кваліфікація* – офіційний результат оцінювання і визнання, який

отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту. *Компетентність* – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. *Ліцензування* – процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності. *Результати навчання* – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення навчання за освітньою програмою або окремими освітніми компонентами.

Нова ОНП розробляється на основі Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. за ініціативою керівництва Університету, науково-технічної ради Університету або ініціативної групи з числа науково-педагогічних працівників.

Розроблення нової ОНП містить такі етапи:

– формування ініціативної (проектної) групи (I етап);

– аналіз актуальності ОНП та оцінювання достатності наявних ресурсів (II етап);

– визначення освітнього змісту ОНП та розроблення навчального плану (III етап);

– розроблення системи оцінювання якості ОНП з метою її удосконалення (IV етап).

Проектні групи виконують такі завдання: формують профіль програми; визначають форми навчання та організації освітнього процесу; визначають специфіку вибіркової складової ОНП та інших освітніх компонент; розробляють навчальний план та інші нормативні документи, що організаційно супроводжують процес підготовки здобувачів вищої освіти за відповідною ОНП; визначають фахівців для забезпечення фахової складової ОНП та дають завдання на розроблення навчально-методичного забезпечення ОНП; здійснюють аналіз відповідності ОНП Ліцензійним умовам; Координацію діяльності відповідних проектних груп Університету здійснює проректор з наукової роботи. Аналіз актуальності ОНП полягає у встановлені суспільної потреби в ОНП, її потенціалі шляхом консультацій із зацікавленими сторонами (здобувачами вищої освіти, науковою спільнотою, професіоналами тощо). Проектна група проводить аналіз

наукових шкіл, які вже існують в НУВГП та можуть сформуватись у перспективі. Проектна група, виходячи з прогнозованої структури ОНП, з врахуванням Ліцензійних умов здійснює передню загальну оцінку достатності наявних ресурсів (кадрових, фінансових, організаційних тощо) для її реалізації та потреби залучення зовнішніх ресурсів. Профіль програми складається проектною групою як короткий документ, створений для представлення в усталеній формі загальної інформації про ОНП. При формулюванні програмних результатів навчання рекомендується враховувати міжнародні зразки (формулювання). Перелік програмних результатів навчання має корелюватися з визначеним переліком загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Формулюванню програмних результатів супроводжує вироблення чітких критеріїв оцінювання сформульованого результату. Кореляція результатів навчання програмним компетентностям перевіряється за допомогою матриці відповідності програмних компетентностей програмним результатам навчання за ОНП.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту». http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
2. Стефанчук Н.Є. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Педагогічні науки. 2019. Вип. 4. С.89-95.
3. Юрій С. І., Бескид Й. М. Бюджетна система України. Юридичні науки. 2000. Вип. 2. С. 38.

ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ ВІЙНИ (ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Данканіч А.С.
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Пандемія коронавірусної інфекції стала викликом не тільки для української, але й для світової системи освіти. Стало зрозуміло, що нові умови вимагають від освітян використання актуальних підходів і принципів роботи в контексті дистанційного навчання. І природничі і гуманітарні дисципліни, таким чином, потрапили в процес переходу в цифровий простір, як лекційного, так і семінарського видів аудиторної роботи. З одного боку, засоби, які б дозволяли здійснити цей перехід

існували задовго до початку пандемії. Тут мова йде про платформи Zoom, Google Classroom, Microsoft Office 365. З іншого, дистанційне навчання має свої особливості і відмінності, які важливо враховувати при організації освітнього процесу. Їх розуміння є надзвичайно важливим, оскільки від цього залежить ефективність останнього. Важливо також враховувати і той факт, що сьогодні багато українських викладачів і студентів були змушені покинути свої домівки і переїхати до Європейського Союзу, або у західні регіони країни. Багатьом з них, як і під час карантинних обмежень, сучасні інформаційні технології дозволяють зберігати і контакти, і процес отримання освіти.

Стандартний університетський курс «Філософія» є невід'ємною складовою вищої освіти. Його вивчення дозволяє студенту ознайомитися з інтелектуальною історією людства в історичному і теоретичному вимірах. Такий характер дисципліни українська дослідниця Ф. Тихомірова диференціює наступним чином:

1. Культурно-інформаційний;
2. Проблемно-діяльнісний [1, с. 143].

Фактично мова йде про те, що викладач філософії повинен імплементувати дуальний характер академічного курсу філософії в дистанційне навчання. На наш погляд, сучасні інформаційні технології з легкістю дозволяють реалізувати такий підхід. Якщо взяти всесвітньо відому платформу Microsoft Office 365, то вона дозволяє проводити і лекційні, і практичні заняття, а також конференції, прямі включення тощо. Потенціал цього ресурсу дозволяє проводити лекції з активним використанням мультимедіа – презентацій, відеороликів, інфографіків, ретрансляції текстів тощо. Схожі можливості пропонують й такі платформи як – Zoom, Google Classroom. Якщо враховувати і успішно користуватися можливостями згаданих вище платформ, то можна суттєво підвищити візуалізаційний елемент дисципліни, який особливо важливий в умовах дистанційного навчання.

В якості прикладу викладання філософії дистанційно, можна навести наступний. Розглядаючи проблему істини (теоретична складова курсу) в філософії, можна виділити три перспективи:

1. Домодернізм (Античність, Середньовіччя);
2. Модернізм (17 століття – 19 століття);
3. Постмодернізм (50-ті роки 20-го століття – дотепер).

Для першого буде характерне розуміння істини як абсолютної, універсальної, відкритої Богом. Другий період розуміє істину як відповідність реальності, яку необхідно встановити засобами наукової методології. Третій відкидає істину як таку, проголошуючи її відносність. Наведені вище характеристики істини в різних історичних перспективах, необхідно каталогізувати, або оформлювати в схематичній формі. Так студентам буде краще зрозуміти, історичні, теоретичні, культурні, релігійні та інші конотації філософських понять і категорій. На наш погляд, надзвичайно важливо схематизувати

лекційний процес такого курсу як «Філософія». Якщо в до карантинних і довоєнних умовах, цей елемент реалізовувався за рахунок аудиторної дошки, то сьогодні його необхідно діджиталізувати. Те ж стосується й історичної складової дисципліни. Така стратегія, безумовно, володіє низкою переваг, особливо враховуючи кількість годин, яку відведено на її вивчення.

Таким чином, викладання філософії в сучасних умовах повинно використовувати всі можливості інформаційних платформ, а також супроводжуватися візуалізаційним елементом (схематизація, графіки тощо) з метою ефективного ознайомлення студентів з характером і історичними особливостями філософії.

Література:

1. Тихомірова Ф. Дистанційне викладання філософії як виклик для сучасного університету. *Університет online. Освіта в умовах пандемії.* С. 143 – 147.

СУЧАСНА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ, ЇЇ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПІДВАЛИНИ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ГЛОБАЛІЗМУ

Данканіч Р.І.
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

У кризових умовах конче необхідно здійснювати всебічний аналіз нових викликів для вищої освіти в Україні, що з’явилися ще з початку пандемії. Раптовий збій навчального процесу в університетах і перехід на дистанційне навчання, починаючи з березня 2020 року, створив проблемне поле щодо якості підготовки кваліфікованого бакалавра, магістра, аспіранта, докторанта. Однак, на наш погляд, університети в цілому впоралися з проблемами, викликаними пандемією. Війна поставила перед університетською освітою ще складніші завдання: мова йде про збереження академічної освіти в Україні як такої. Ми маємо сьогодні пишатися мужніми вчинками наших науково-педагогічних працівників в даних умовах, що самовіддано працюють над вирішенням низки складних проблем для подальшого розвитку університетської освіти. В цій ситуації необхідно все ж таки напрацьовувати стратегію розвитку вузівської освіти, яка можлива лише в її історико-філософському оздобленні. Філософське підґрунтя для освітнього

процесу мусить бути закладене ще й тому, що лише воно здатне об'єднати всі сфери знання в єдину цілісну систему освіти. Адже актуальність освіти неможливо перебільшити.

В цьому сенсі якісна університетська освіта виступає необхідною ланкою для розбудови сучасного українського суспільства. В контексті даного виклику як ніколи нагальним постає питання діалогу між природничими та гуманітарними науками, бо якісна освіта – це єдність природних і гуманітарних знань. Про це наголошував у праці «Істина та метод» відомий німецький філософ – Г. Гадамер [1, с. 44]. Сьогодні ми, практично, ототожнюємо поняття «освіта» з поняттям «наука». Однак, за словами Г. Гадамера, поняття «освіта» започатковане гуманітарними науками. Г. Гадамер називає такі суто гуманітарні поняття, як: «мистецтво», «історія», «творчість», «світогляд», «переживання», «геній», «внутрішній світ», «зовнішній світ», «стиль», «символ» тощо [1, с.51]. Природнича наука, при всіх її досягненнях, не може відповісти людині на питання про причини зла, проявів заздрощів, ненависті між людьми тощо. Адже світ сьогодні потерпає від людей, здатних порушувати закон, завдаючи великої шкоди іншим людям. Наразі, це – велика проблема.

З точки зору Г. Гадамера саме філософія, в особі, наприклад, Г.Ф.В. Гегеля відкриває причини такої поведінки людей. Він стверджує, що саме освіта допомагає людині досягнути високого рівня саморозвитку – рівня моральності. Освічена людина – це законослухняна людина, рівень її морального розвитку дає їй можливість залишатися в межах дозволеного навіть тоді, коли відсутній соціальний і правовий контроль [3, с. 63]. Г. Гадамер погоджується з Г.Ф.В. Гегелем, що загальна сутність людської освіти полягає в тому, що людина робить себе у всіх відношеннях духовною істотою [1, с. 54]. Неосвічена людина за Г.Ф.В. Гегелем, не здатна абстрагуватися від самої себе, тобто від одиничного і поглянути на всезагальне, яким співмірно визначається його особисте [2, с. 98].

З точки зору Г. Гадамера, здобуття освіти для отримання здатності розуміти всезагальне – головне завдання людини. Така освіта потребує від людини своє особисте принести в жертву загальному. Практична освіта в гегелівському розумінні – це примирення людини з самою собою і здатність пізнати себе в інобутті. Це визначення проясняє ідею теоретичної освіти, бо теоретична діяльність як така – це відчуження від своїх власних інтересів, уподобань і переконань і здатність надавати значення іншій точці зору, обґрунтовуючи та узагальнюючи її. Таким чином, окремий індивід постійно знаходиться на шляху освічення, постійно вживаючись в інший світ, іншу мову, інші традиції. За Г.Ф.В. Гегелем процес освічення людини відбувається через відчуження, однак сутність освіти полягає не в відчуженні як такому, а в поверненні до себе через пізнання іншого. В даному розумінні освіта – це не тільки процес, що забезпечує історичний підйом духу в сферу

всезагального, але це і стихія – тобто, умови існування освіченої людини. Г. Гадамера не задовольняє відповідь Г.Ф.В. Гегеля про те, що собою являє ця стихія. Бо Г.Ф.В. Гегель вважає, що освіта здійснюється як рух від відчуження і засвоєння до повного оволодіння субстанцією, до відриву від всіх предметних сутностей.

Отже, Г. Гадамер вважає, що досягнення таких результатів стає можливим лише в абсолютному філософському знанні, в досконалому знанні, яке сьогодні, на жаль, для нашої освіти залишається лише ідеалом, до якого ми мусимо прагнути.

Відтак, в складних умовах українська університетська освіта мусить спиратися на цілісну стратегію наукового пізнання, що ґрунтується на розумінні того, що фахівець різного рівня вищої освіти – має бути не тільки якісним кваліфікованим працівником, але й високоосвіченою людиною з високим рівнем самосвідомості і моральності і активною громадянською позицією.

Література:

1. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. Герменевтики. Пер. с нем / Общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. М.: Прогресс, 1988. 704 с.

2. Гегель Г.В.Ф. Философия права. Пер. с нем.: Ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсесянц; Авт. вступ. ст. и примеч. В. С. Нерсесянц. М.: Мысль, 1990. 524 с.

3. Гегель Г.В.Ф. Философская пропедевтика. *Работы разных лет. В двух томах*. Сост., общая ред. А.В. Гулыги. М., «Мысль», 1971. С. 7 – 209.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ 032 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ» (PHD) В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БУДІВНИЦТВА ІАРХІТЕКТУРИ

Деревінський В.Ф.
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Підготовка наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації історичної спеціалізації здійснювалося в Київському національному університеті будівництва і архітектури з 1940-х рр. З

відновленням незалежності України освітня підготовка проводилась за спеціальністю 07.00.01 – історія України в аспірантурі та докторантурі університету.

У відповідності до ухваленого нового Закону «Про вищу освіту» та затвердженого нового переліку галузей знань й спеціальностей розроблено освітньо-наукову програму підготовки докторів філософії третього освітньо-наукового рівня вищої освіти в Київському національному університеті будівництва і архітектури.

Освітньо-наукова програма вищої освіти 032 «Історія та археологія» у галузі знань 03 Гуманітарні науки було розроблено проєктною групою Київського національного університету будівництва і архітектури та затверджено рішенням Вченої ради Київському національному університеті будівництва і архітектури від 27 травня 2016 року, протокол № 44, відповідно до чинного законодавства і нормативно-правової бази. Впроваджено з 1 вересня 2016 р.

Освітньо-наукова програма за спеціальністю 032 «Історія і археологія», рівень підготовки вищої освіти – третій (освітньо-науковий), ступінь – доктор філософії, визначає передумови доступу до навчання, орієнтацію та основний напрям програми, вимоги до атестації, структурно-логічну схему освітньо-наукової програми, відповідності програмних результатів навчання освітньо-наукової програми освітнім компонентам осітньо-наукової програми, здобуття компетентностей. Обсяг освітньої програми – 60 кредитів ЄКТС. Термін навчання – 4 роки, форма навчання – очна денна, очна вечірня, заочна. Структура навчального плану підготовки «докторів філософії» відповідає осітньо-науковій програмі підготовки.

Розроблена осітньо-наукової програми базується на принципах продуктивності, об’єктивності, інтегративності, інтерактивності, що реалізується через комплексний підхід із застосуванням інноваційних методів, форм та технологій навчання.

Освітньо-наукова програма «Історія і археологія» спрямована на поглиблене вивчення спеціалізації, участь у різних наукових заходах (наукових конференціях, форумах, семінарах, круглих столах тощо) для представлення на обговорення результатів дослідження, опублікування результатів дослідження в наукових національних та міжнародних журналах, задіяння в міжнародних наукових програмах та стажуваннях. Доцільність осітньо-наукової програми зумовлена потребою підготовкою науково-педагогічних та наукових кадрів у галузі історії.

До основних завдань осітньо-наукової програми належать:

– сформувати у здобувача загальні та фахові компетентності, достатні для проведення власного наукового дослідження за спеціальністю 032 «Історія та археологія», участі у колективній науково-дослідній роботі у сфері історичної науки; достатні для здійснення власної педагогічної діяльності, організації науково-методичної роботи

профільного відділу (кафедри) у науковій установі (закладі вищої освіти);

– забезпечити виконання здобувачем ступеня доктора філософії власного наукового дослідження у формі дисертаційної роботи відповідно до пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної та світової науки у галузі історії;

– створити умови для публікації результатів дослідження здобувача у наукових фахових виданнях та в роботі наукових конференцій;

– забезпечити педагогічну практику аспіранта на профільній кафедрі;

– створити умови для підготовки здобувача до процедури захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Освітньо-наукова програма «Історія і археологія» (PhD) є одним з ключових елементів стратегічного розвитку Київського національного університету будівництва і архітектури, який має за мету формувати нову генерацію фахівців, здатних модернізувати Україну [1]. Основним напрямком своєї роботи Університет вбачає в розширенні спектру освітніх послуг, здатності генерувати сучасні знання, задовольняти попит суспільства на підготовку висококваліфікованих фахівців, створенні міжнародно визнаного освітньо-наукового центру для забезпечення конкурентоспроможності кадрів та їх відповідності вимогам світових ринків праці. Ці положення зазначені в Концепції стратегічного розвитку Університету на 2019–2023 рр. та Стратегії інтернаціоналізації Університету на період 2019–2024 рр. Крім того, стратегія передбачає посилення міжнародного співробітництва, участь у міжнародних проєктах для обміну досвідом освітньої діяльності, розширення співпраці із стейкхолдерами (міжнародними організаціями, державними та освітніми установами, громадськими організаціями, тощо) [2].

Цілі осітньо-наукової програми повністю відповідають місії та стратегії КНУБА. Осітньо-наукова програма розроблена та реалізується відповідно до стратегії розвитку та Статуту Університету, передбачає якісну спеціалізовану підготовку фахівців у галузі історії з рівнем кваліфікації, що відповідає міжнародним стандартам, забезпечуючи наукову діяльність шляхом фундаментальних досліджень, організації науково-практичних заходів (конференцій, форумів, семінарів, круглих столів, тощо), поєднання експертних знань, прикладних аналітичних компетентностей й управлінських навичок.

Отже, осітньо-наукова програма спрямована на підготовку фахівців з історії України з метою подальшого розвитку історичної науки в цілому.

Література:

1. Концепції стратегічного розвитку КНУБА на 2019–2023 роки. URL: http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2020/11/kontseptsiia-strateh-rozvytku-KNUBA-2019-2023.pdf.

2. Стратегія інтернаціоналізації КНУБА на 2019–2024 роки. URL: http://www.knuba.edu.ua/ukr/wp-content/uploads/2020/11/stratehiia-internatsionalizatsii-KNUBA-2019-2024.pdf.

ВИКЛАДАННЯ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Дзевульська І.В.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри описової та клінічної анатомії

Матківська Р.М.
кандидат медичних наук, доцент,
завуч кафедри описової та клінічної анатомії

Ібрагімова І.В.
асистент кафедри описової та клінічної анатомії

Присяжнюк Л.В.
асистент кафедри описової та клінічної анатомії

Янчишин А.Я.
асистент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Тема організації освітнього процесу внаслідок збройної агресії та проголошення військового стану в Україні є досить актуальною. У зв'язку зі змінами державотворчого процесу було створено наказ МОНУ від 07.03.2022 р. № 235 « Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» [1]. Згідно даній постанові, був вжитий ряд заходів для забезпечення освітнього процесу та захисту його учасників, включаючи встановлення індивідуального графіку навчання, надання академічної відпустки тощо.

ВНЗ медичного спрямування мають ряд суттєвих особливостей, однією з яких є вагомий вплив очного навчання для більш кращого засвоєння матеріалу та здобування певних практичних навичок. Анатомія– одна з фундаментальних медичних дисциплін, на якій базується подальше успішне формування майбутнього лікаря. Відповідно, за умови офлайн навчання обов'язковим аспектом є

ознайомлення з біологічними матеріалами та безпосереднє вивчення анатомічних утворів на них.

Військовий стан дещо вніс корективи у формат проведення занять та комунікацій між викладацьким складом та студентами. Попередня практика дистанційного навчання під час епідемії Covid-19 дала більшості викладачів фундаментальне розуміння формату проведення пар. Першочергово, для аналізу навчального процесу, варто розуміти відмінність тематичного плану різних медичних спеціальностей. Наприклад, студенти, які навчаються за спеціальностями «222 медицина» та «221 стоматологія» мають змогу вивчати дисципліну протягом першого та другого семестру свого навчання, здобувачі освіти за спеціальністю «226 фармація, промислова фармація» ознайомлюються з даним предметом в період свого першого семестру, а ті, хто навчаються на спеціальності « 225 медична психологія» починають вивчати анатомію в період другого семестру, а завершують зимовою сесією у третьому. Виходячи з цього, студенти, які навчалися в період 2021-2022 навчальних років мали різний досвід співпраці з кафедрою у період від 24.02.2022. Відповідно під вплив подій потрапили певні категорії студентів, на яких і надалі ми будемо розглядати освітній процес на кафедрі «Описова та клінічна анатомія».

Враховуючи, що тотальна електронізація– це пріоритетна тенденція сьогодення, то основний акцент був зроблений саме на якісні електронні ресурси, які могли б у максимально можливому об’ємі покрити відсутність прямого доступу до препаратів. Тому викладачами кафедри активно використовувалися 3D атласи, прикладами яких є Anatomy 3d atlas [2], Pirogov anatomy [3], Anatomy Learning [4], Human Body Educational VR [5] та багато інших . Безумовно, також використовувалися класичні анатомічні атласи, такі як «Атлас анатомії людини. Френк Неттер», «Sobotta. Атлас анатомії людини. У двох томах. Переробка та редакція українського видання». Серед підручників був зроблений акцент на кафедральний підручник «Анатомія людини. (3 томи)» у авторстві Головацького А.С., Черкасова В.Г. та інш. Діджиталізація не оминула більшість паперових ресурсів, тому до всіх вище перелічених джерел здобувач освіти мав регулярний доступ. Власне кафедрою були розроблені методичні рекомендації, які включали в себе не лише інформаційну складову, а й зображення МРТ, КТ, рентгенів, ангіограм та інше. Також вагому роль зіграла унікальна електронна система управління «Likar», на якій студенти мали нагоду пройти тести, аналогічні до формату іспиту «КРОК-1». Задля того, щоб максимально мобілізувати й викладацький склад, і студентів програми були дещо змінені та підлаштовані на більш швидке, але при тому не менш якісне навчання для майбутніх лікарів, цим самим ряд тем було об’єднано та взаємопов’язано.

Повертаючись до питання комунікації, варто зазначити, що в даному аспекті підхід був дещо індивідуальний: враховувалось положення студента й викладача. Певною мірою лояльні умови дозволяли здобувачу освіти, за умови проблем пов'язаних з війною, приєднуватися до пар інших викладачів, здавати теми із затримкою своєму, або ж, навіть, іншому педагогу. Безумовно, регулярно відбувався моніторинг відвідування пар студентами, задля розуміння їх можливостей для подальшого покращення навчання в індивідуальному форматі. Для проведення пар в пріоритеті було використано платформи «Zoom» та «Google Meet». Враховуючи, що питання взаємодії викладача зі студентом залишається проблемним, як спосіб комунікації було обрано додаткові ресурси, серед яких можна виділити соціальні мережі, електронну пошту, телефон, месенджери. Частою практикою було створення спільних групових чатів у «Telegram» та « Viber». Задля успішної підготовки до сесії були проведені планові онлайн-консультації, а також за персональним бажанням викладачів кафедри були додаткові лекції з більш складних та об'ємних тем. Свою роль у навчальному процесі зіграв студентський науковий гурток кафедри описової та клінічної анатомії НМУ ім. О.О. Богомольця[8], де активні студенти залюбки розбирали анатомічні теми, відповідали на запитання, що їх хвилюють, розбирали клінічні аспекти.

Роблячи підсумок, варто зазначити, що війна безумовно вплинула на освітній процес: від морального стану самих його учасників до реалізації навчання в умовах війни. Однак, незважаючи на труднощі, використовуючи онлайн-ресурси цілком реально досягнути високих показників продуктивності та засвоєння інформації. Наостанок, хотілося б згадати цитату В.Сухомлинського : «Сучасний урок– це твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня».

Література:

1. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану: наказ М-ва освіти і науки України від 7 березня 2022 року № 235.

Веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text

2. Анатомія людини: підручник / А.С. Головацький та ін. Вінниця: Нова книга, 2019. – 1200 с.

3. Sobotta. Атлас анатомії людини: у 2 т. за ред.: В. Г. Черкасов., О. І. Ковальчук. Київ: Український медичний вісник, 2009. Т.1/2.

4. Anatomy learning. 3D Атлас анатомії: веб-сайт. URL: https://anatomylearning.com/

5. Human body (male) educational VR 3D: веб-сайт. URL: https://download.cnet.com/Human-body-male-educational-VR-3D/3000-20414_4-78282903.html

NATIONAL CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL PERSONNEL TRAINING

Dychka N.I.
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Lecturer at the English Language Department of Technical Direction № 1
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
Kyiv, Ukraine

The modern education policy of Ukraine is aimed at the world market and is formed taking into account the integration processes, in particular, it acts as one of the directions of Ukraine's movement towards Europe. The process of high-quality training of scientific and scientific-pedagogical personnel requires focusing attention on global problems in this field, because Ukraine does not stand aside from global trends, but forms its educational policy taking into account European standards. Training of scientific and scientific-pedagogical personnel is an urgent problem of the effective functioning of the educational sphere. A holistic system of such training is being created in the system of higher education: the Ministry of Education and Science of Ukraine has introduced a new concept for the development of the system of training candidates and doctors of science, aimed at increasing the quality and efficiency of the training of scientific, pedagogical and scientific personnel. The purpose of the thesis is to highlight the role of the state in the process of training scientific and scientific-pedagogical staff in the educational sphere, the characteristics of factors that influence the process of training and providing recommendations for the promotion of scientific and scientific-pedagogical personnel training.

Tasks related to the improvement of the teaching system and certification of highly qualified scientific and scientific teaching personnel, in particular improving the effectiveness of training in postgraduate and doctoral studies, ensuring the high quality of dissertation works, are of primary importance for higher educational institutions and scientific institutions. A scientific degree is a qualification that certifies a person's readiness to solve research tasks of a certain level of complexity [1, p. 526]. To support pedagogical and research-pedagogical employees, increase their responsibility for the quality of professional activity, the state provides:

– development and improvement of the legal framework for the professional activity of pedagogical and research-pedagogical employees;

– forecasting and meeting the needs of society in the specified employees;

– development of a competitive system of the educational institutions in which training, retraining and advanced training are carried out to pedagogical and scientific-pedagogical employees;

– development and implementation of state standards of pedagogical education of various educational qualification levels and state standards for postgraduate pedagogical education;

– mastering modern information technologies;

– periodic updating and coordination of the training content, retraining and promotion

of teaching staff's qualifications;

– implementation of a system of targeted state funding for the training of pedagogical and research-pedagogical employees and their professional upgrading;

– improvement of the stimulating system of the professional growth of pedagogical and research-pedagogical employees, the possibility of learning foreign languages [3].

Ukraine is traditionally considered a state with significant scientific potential, recognized in the world by scientific schools and contemporary personnel training system.

The characteristics of factors that influence the process of training. In some universities, with the aim of increasing the level of professional training of graduate students and effective control over their studies, the technology of professional education after higher school is being developed, which includes systematic lectures

and seminar classes for graduate students; implementation of scientific-research and scientific-methodical works, system of intermediate attestation of those who study, with the invitation of leading scientists and specialists. Training programs are more intense for the first stages of postgraduate study degrees with a mandatory participation of researchers in collective scientific work at departments, in specialized services, departments, etc [2, p. 24].

Summarizing the above it is possible to provide recommendations for improving the quality of training of scientific and scientific-pedagogical personnel, namely: training by conducting interdisciplinary research that has an innovative nature and contains innovative technologies; wide implementation of international scientific and innovative programs, connections, standards of internationalization of education, implementation of mobility schemes, creation of integrated educational programs; introduction of innovative educational and scientific programs at the departments, which contribute to increasing the fundamental and practical quality component of the professional training of graduate students, reflect the interdisciplinary nature of scientific research in universities; engagement not only the best scientists of universities, but also scientists of the leading foreign universities for teaching interdisciplinary professional disciplines (including online courses); strengthening the relationship between universities and scientific institutions with industrial enterprises; improvement of forms and methods of selection of talented students for admission to graduate school; improvement of the process of monitoring the implementation of the individual work plan

of doctoral and post-graduate degrees; use of the scientific potential of scientists who defended theirs dissertation studies in other countries.

References:

1. Різник В.В., Різник Н.А. Національні особливості та закордонна практика підготовки наукових та науково-педагічних кадрів. «Молодий Вчений» № 10 (50), жовтень, 2017. С. 525–529. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/119.pdf

2. Астахова В. І. Наукові дослідження у приватних ВНЗ: перші досягнення, перспективи. Вища освітаУкраїни. 2003. № 1. С. 22–27

3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2015 році: статистичний збірник/Державна служба статистики України, Київ, 2015. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/16/Arch_nay_zb.htm

THE IMPORTANCE OF ACADEMIC WRITING FOR PHD STUDENTS

Dobrovolska S.R.
Candidate of Economics (PhD),
Head of the Department of Foreign Languages

Panchyshyn S.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Opyr M.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University
Lviv, Ukraine

Writing has existed for centuries, and the art never gets old, and with the introduction of academic writing following, it has become a key part of academics all over the world. Virtually all schools, institutions and places of learning have put measures in place to ensure students and scholars exchange and share information with their peers and instructors. This way, the students not only communicate but also develop the habit of writing into perfection.

Academic writing is a part of degree or diploma awarded to a student on successful completion of the course. This practice is being followed worldwide. Academic writing is different from other form of writing as it is meant to evaluate the students on number of skills systematically. [6, p. 37]

Students and scholars often ask this questions, «why is academic writing important?» At one or other point of time in their studies and career they need to undertake academic writing. Professors and faculty members cannot overemphasise the importance of academic writing for a college student, academician or a working professional. There are various useful skills which people gain while working on their writing skills. Some of the broad skills and advantages include: enhancement of research skills and framing research questions; improvement in written communication and formal style of writing; language skills and better understanding of subject; critical evaluation and analytical thinking; conducting independent research, internet search and surveying skills. [8, p. 92]

Academic writing is a formal style of writing used in universities and scholarly publications. Students'll encounter it in journal articles and books on academic topics, and they'll be expected to write essays, research papers, and dissertation in academic style. Academic writing follows the same writing process as other types of texts, but it has specific conventions in terms of content, structure and style. Academic writing is formal and unbiased; clear and precise; focused and well structured; well sourced; correct and consistent. But academic writing is not personal, long-winded, emotive and grandiose. [9, p. 72]

Academics mostly write texts intended for publication, such as journal articles, reports, books, and chapters in edited collections. For students, the most common types of academic writing assignments are:

– essay – a fairly short, self-contained argument, often using sources from a class in response to a question provided by an instructor;

– research paper – a more in-depth investigation based on independent research, often in response to a question chosen by the student;

– thesis/dissertation – the large final research project undertaken at the end of a degree, usually on a topic of the student's choice;

– research proposal – an outline of a potential topic and plan for a future dissertation or research project;

– literature review – a critical synthesis of existing research on a topic, usually written in order to inform the approach of a new piece of research;

– lab report – a write-up of the aims, methods, results and conclusions of a lab experiment;

– annotated bibliography – a list of source references with a short description or evaluation of each source. [2, p. 399]

Different fields of study have different priorities in terms of the writing they produce. For example, in scientific writing it's crucial to clearly and accurately report methods and results; in the humanities, the focus is on constructing convincing arguments through the use of textual evidence. However, most academic writing shares certain key principles intended to

help convey information as effectively as possible. Academic writing aims to convey information in an impartial way. The goal is to base arguments on the evidence under consideration, not the author's preconceptions. All claims should be supported with relevant evidence, not just asserted. [1, p. 17]

To avoid bias, it's important to represent the work of other researchers and the results of your own research fairly and accurately. This means clearly outlining your methodology and being honest about the limitations of your research. The formal style used in academic writing ensures that research is presented consistently across different texts, so that studies can be objectively assessed and compared with other research. [7, p. 89]

Good academic writing is an excellent tool for communication. It reflects the level of assimilation a person has on a particular issue or topic. Further, students learn how to scrutinize and pass on their understanding of a topic in a style or technique demanded of them. What's more, some students find it difficult to speak openly even among peers. Their next bet to get their thoughts across is to put them into writing. For example, as a student, you might have issues explaining your ideas or building coherent sentences when you have to express yourself orally. Academic writing provides a base for communication, even if you have work on improving your writing abilities. [10, p. 23]

It's important to strike the right tone with your language choices:

– avoid informal language, including slang, contractions, clichés, and conversational phrases;

– use clear and precise language to ensure that your reader knows exactly what you mean. This means being as specific as possible and avoiding vague language;

– avoid hedging your claims with words like «perhaps,» as this can give the impression that you lack confidence in your arguments. Reflect on your word choice to ensure it accurately and directly conveys your meaning. [3, p. 52]

Specialist language or jargon is common and often necessary in academic writing, which generally targets an audience of other academics in related fields. However, jargon should be used to make your writing more concise and accurate, not to make it more complicated. A specialist term should be used when:

– it conveys information more precisely than a comparable non-specialist term;

– your reader is likely to be familiar with the term;

– the term is commonly used by other researchers in your field.

The best way to familiarize yourself with the kind of jargon used in your field is to read papers by other researchers and pay attention to their language. [5, p. 184]

An academic text is not just a collection of ideas about a topic − it needs to have a clear purpose. Start with a relevant research question or thesis

statement, and use it to develop a focused argument. Only include information that is relevant to your overall purpose.

A coherent structure is crucial to organize your ideas. Pay attention to structure at three levels: the structure of the whole text, paragraph structure, and sentence structure.

Academic writing uses sources to support its claims. Sources are other texts (or media objects like photographs or films) that the author analyzes or uses as evidence. Many of your sources will be written by other academics; academic writing is collaborative and builds on previous research.

It's important to consider which sources are credible and appropriate to use in academic writing. For example, citing Wikipedia is typically discouraged. Don't rely on websites for information; instead, use academic databases and your university library to find credible sources. You must always cite your sources in academic writing. This means acknowledging whenever you quote or paraphrase someone else's work by including a citation in the text and a reference list at the end. [12, p. 203]

Good academic writing is a combination of different factors, including reading comprehension, grammar and sentence building. Students who learn how to put these and more together will produce good academic content.

References:

1. Biber D., Gray B. Challenging stereotypes about academic writing: Complexity, elaboration, explicitness. *Journal of English for Academic Purposes.*2010. № **9**(1). pp. 2-20.
2. Borg E. Discourse Community. *English Language Teaching (ELT) Journal.* 2003. Vol. 57, Issue 4, pp. 398-400.
3. Coinam D. Concordancing Yourself: A Personal Exploration of Academic Writing. *Language Awareness.* 2004. Vol. 13, Issue 1, pp. 49-55.
4. Evans V., Dooley J. Successful Writing. Upper-intermediate. Express Publishing, 2014. 136 p.
5. Hyland K. Stance and engagement: a model of interaction in academic discourse. *Discourse Studies.* 2005. № **7**(2). pp. 173-192.
6. Luey B. Handbook for Academic Authors. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 86 p.
7. *Nesi H., Gardner S. Genres across the Disciplines: Student Writing in Higher Education. Cambridge, UP: Cambridge Applied Linguistics. 2012. 112 p.*
8. Paltridge B. Academic Writing. *Language Teaching.* 2004. Vol. 37, Issue 2, pp. 87-105.
9. Rowena M., Moore S. The Handbook of Academic Writing: A Fresh Approach. Maidenhead: Open University Press, 2006. 115 p.

10. Swales J. The Concept of Discourse Community. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings.* Boston: Cambridge UP, 1990. pp. 21-32.
11. Swan M. Practical English Usage. Oxford: Oxford University Press, 1980. 768 p.
12. Yakhontova T.V. English academic writing. For students and researchers. Lviv: PAIS, 2003. 220 p.

НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧІВ PHD

Дуцяк І.З.
доктор філософських наук, кандидат технічних наук,
професор кафедри туризму
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Організацію наукової освіти у вищій школі можна оцінити як таку, яка має значний потенціал до покращення. Одним з підтверджень цього є стан навчання здобувачів вищої школи знань та навичок з наукових досліджень. Насамперед важливо відзначити, що викладання наукознавчих дисциплін на другому і третьому рівнях освіти часто не є взаємоузгоджене. Крім того, внаслідок ознайомлення з навчальними планами різних факультетів у різних університетах України легко з'ясувати, що знання з методології/основ наукових досліджень викладають на різних курсах (переважно на третьому, четвертому або в магістратурі) і в різному обсязі. Згадані знання подають також з великими відмінностями у змістовому наповненні, зумовленими не тільки специфікою галузі знань (для прикладу, в частині випадків подають загальнонаукову методологію, в інших – спеціальну). Водночас в межах кожного з цих підходів є великий різнобій щодо блоків знань, з якими ознайомлюють слухачів. Великі відмінності також у фаховій підготовці викладачів цих дисциплін – у частині випадків цю дисципліну викладають викладачі кафедри філософії. В такому разі є певні обмеження на те, що викладач може дати слухачу (адже філософи ознайомлені, для прикладу з експериментальними дослідженнями, переважно по книжках). Водночас, коли таку дисципліну викладають педагоги, які є фахівцями в тій галузі, знання з якої опановують здобувачі, то це переважно одна з дисциплін, яку читає викладач. Це не

та дисципліна, в якій він спеціалізується як фахівець. Крім того, в загальнонаукову методологію такий викладач переважно не має змоги заглибитись належним чином.

Ефективність наукової освіти можна підвищити внаслідок впровадження таких засад:

1. Відмовитись від викладання дисциплін на зразок «Методологія/основи наукових досліджень» на рівні освіти бакалавра. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», рівень освіти бакалавра спрямований на набуття здатності розв'язувати спеціалізовані складні задачі в якійсь галузі професійної діяльності (отже йдеться про підготовлення фахівців лише практичного спрямування). Наукове спрямування фахівців з'являється як завдання на магістерському рівні освіти (згідно зі згаданим Законом України «Про вищу освіту», магістри повинні набути здатність до розв'язування задач дослідницького характеру). Якщо здібні студенти проявляють бажання займатися науковою роботою, то під час бакалаврату вони можуть повноцінно робити це тільки тоді, коли їх «веде за руку» викладач.

2. Оскільки магістерський рівень освіти містить дослідницьку (наукову) компоненту, то очевидно, що на цьому етапі доцільно запровадити викладання знань про методи наукових досліджень. Водночас з-посеред магістрів лише частина, і часто невелика, вибере кар'єру науковця, тож на цьому рівні освіти доцільно обмежитися лише знаннями з загальнонаукової методології.

3. Оскільки здобувачі третього рівня освіти це ті, хто вирішив спеціалізуватись як фахівці з наукового пізнання (у «своїй» галузі знань), то цілком обґрунтовано, щоб вони отримали найглибшу освіту. Тож на цьому рівні доцільно ознайомити їх зі спеціальними методами наукових досліджень. Такий фахівець повинен опанувати не тільки той метод, який він використав під час створення наукової кваліфікаційної роботи, – оволодівши широким спектром методів, він буде готовим здобувати знання у різних пізнавальних задачах, розв'язання яких назріло (це є запорукою ефективності науковця).

Окремого розв'язання потребує проблема підготовки викладачів, які зможуть ґрунтовно і різносторонньо викладати знання з методології/основ наукових досліджень, можливо для цього доцільно запровадити спеціальний освітній напрям, або створити спеціалізовані кафедри в університетах.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ РАЗОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВЧЕНИХ РАД В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дюдіна І.О.
кандидат медичних наук,
провідний фахівець відділу аспірантури та докторантури
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Перехід на організацію захистів докторів філософії за новим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (далі – Порядок), відбувався за умов оголошеного в лютому 2022 року військового стану.

За таких за обставин з'являється ризик для використання традиційної системи документообігу внаслідок обмеження пересування здобувачів ступеня доктора філософії, членів разових спеціалізованих вчених рад (далі – СВР), інших фахівців, які беруть участь в процесі атестації аспірантів. Вирішити ці питання можна шляхом розширення використання електронних ресурсів.

Вбачається за необхідне формування резервної системи, яка включатиме електронний документообіг, використання цифрових підписів та хмарних сховищ, організацію проведення засідань разових СВР повністю в он-лайн режимі та комунікацію з суміжними підрозділами та установами за допомогою цифрових ресурсів. Така система має забезпечувати можливість дистанційної роботи СВР в умовах воєнного стану, а також пандемій та надзвичайних ситуацій.

Зокрема, важко переоцінити значення роботи внутрішньої системи електронного документообігу закладу вищої освіти та наявність доступу до неї у всіх співробітників та науковців, залучених до роботи з документами здобувачів.

Досить важливим, також, є створення на хмарному сховищі електронних копій атестаційних справ здобувачів, які містять електронні версії та скан-копії наступних документів:

– висновок наукового керівника (керівників);

– витяг із протоколу засідання кафедри, на якій проходив підготовку аспірант щодо його атестації (затвердження звіту аспіранта про стан виконання індивідуального навчально-наукового плану та дисертаційної роботи);

– довідка про перевірку первинної документації;

– академічної довідка;

– довідка про проведення антиплагіатної перевірки файлу дисертації;

– експертний висновок комісії з питань біоетичної експертизи та етики наукових досліджень;

– електронний примірник дисертації;

– копії наукових публікацій, в яких висвітлено наукові результати дисертації;

– копія першої сторінки паспорта;

– копія диплома спеціаліста/магістра;

– копія наказу про зарахування до аспірантури;

– витяг з засідання Вченої ради про затвердження теми;

– згоди членів разової СВР, інформація про склад разової СВР;

– витяг з засідання Вченої ради університету щодо утворення разової СВР та копія наказу про утворення разової СВР;

– документ про передачу друкованого примірнику дисертації, підписаного здобувачем, до бібліотеки університету, документ, про передачу електронного примірника дисертації до репозитарію університету;

– облікова карта дисертації, документ, що підтверджує передачу електронного примірника дисертації до УКРІНТЕІ;

– відгуки рецензентів і опонентів;

– копія рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії, відеозапис трансляції захисту дисертації, копія наказу про видачу диплома доктора філософії;

– інші супровідні документи, заяви, та накази.

До такої електронної версії атестаційної справи здобувача доцільно забезпечити доступ членів разової СВР.

Слід зазначити, що однією з особливостей супроводу діяльності разових СВР є необхідність перевірки науковців на відповідність п. 14 Порядку.

Для вирішення цієї проблеми і проведення попереднього дистанційного скринінгу кандидатів на роль членів разової СВР можна запропонувати створення портфоліо кожного науково-педагогічного працівника на сайтах відповідних кафедр закладів вищої освіти, яке б містило вичерпну та актуальну інформацію щодо їх професійної діяльності.

Таким чином, на випадок військового стану, а також пандемій та надзвичайних ситуацій вбачається за необхідне створення резервної системи, що буде спроможна забезпечувати супровід діяльності разових спеціалізованих вчених рад, в т.ч. документообіг, повністю в дистанційному форматі.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ В АСПІРАНТУРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єрмолаєва Т.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри екологічного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

З початку повномасштабної війни в нашій системі освіти відбулися значні зміни. В Україні зруйновано або пошкоджено вже понад 2000 закладів освіти, серед яких й університети. Чимало аспірантів (здобувачів освіти 3-го освітньо-наукового рівня) змушені були покинути свої домівки й, відповідно, навчальні заклади та продовжити здобувати кваліфікацію за кордоном.

Ситуація з навчанням зараз дійсно непроста. Її неможливо порівняти з тим, що відбувалося навіть під час пандемії, коли українська система освіти зазнала значних втрат, однак через російську агресію вони набагато більші. Йдеться про відставання у навчальному процесі, погане засвоєння матеріалу через стрес та технічну незабезпеченість, неможливості доступу до спеціальної наукової літератури або взагалі пропуск навчальної програми на тих територіях, де досі тривають активні бойові дії.

На жаль, і це не є секретом для жодного науково-педагогічного працівника, дистанційне навчання погіршує якість освіти через різноманітні технічні та інші незручності – зокрема через відсутність інтернету або відповідних технічних пристроїв. Під час евакуації люди могли втратити власні гаджети (телефони, комп'ютери, ноутбуки де зберігалися всі наробки), що фактично позбавило їх можливості продовжувати розпочаті дослідження. Також протягом певного часу внутрішньо переміщені особи могли жити в незручних умовах, наприклад, у спортзалі. В таких випадках мова про якісне дослідження не йде взагалі, навіть якщо люди забезпечені технічно. Можна сказати, що в таких умовах більшість відчуває синдром відкладеного життя.

За висновками аналітичного центру Cedos, нажаль, не всі студенти та аспіранти зможуть повернутися в Україну. Насамперед все залежить від того, як довго триватиме війна. Що довше вона триватиме, то довше вони лишатимуться за кордоном. Звісно, частина з них може продовжувати навчатися онлайн, але якщо не переривати дослідження обраної теми додатково в закордонних закладах вищої освіти, то це тягне за собою наднавантаження, що не є корисним, для самого ж дослідника.

Отже, є значний ризик, що аспіранти, які продовжать навчання у європейських університетах, мають невеликі шанси на повернення. Молоді хлопці та дівчата дуже швидко інтегруються в місцеві спільноти і можуть не повернутися в Україну ні після війни, ні за кілька років, а для нашої країни це дуже негативна тенденція. Це втрата наукового потенціалу, втрата для ринку праці і втрата потенційних науковців та освітян у різних галузях.

Однак, маю надію і віру в те, наші молоді науковці, наші аспіранти отримали гідне виховання від своїх батьків і тому неодмінно повернуться додому заради відновлення нашої славної України і на науковій ниві також. Як Наталя – аспірантка другого року навчання Сумського національного аграрного університету за спеціальністю «Екологія», яка з жовтня 2021-го року стала стипендіаткою Німецького федерального фонду довкілля (DBU) і поїхала на стажування до міста Кассель, земля Гессен, Німеччина. 23 лютого Наталії продовжили стипендію ще на 2 місяці. А вже за день 24 лютого почалося повномасштабне вторгнення. У зв'язку з ситуацією представники фонду вирішили виділити додаткові кошти для підтримки поточних стипендіатів і на продовження їхніх досліджень за закріпленими університетами в Німеччині протягом наступного року. *»Я вагалася: продовжувати чи ні,* – говорить аспірантка, – *бо дуже скучила за своїми рідними та друзями. Але Сумщина була окупована від початку вторгнення, тому можливості повертатися додому не було».* Зі своїми батьками дівчина говорила про можливі варіанти розвитку подій, адже в них – одна з прикордонних областей. Всі розуміли, що рано чи пізно це станеться, тому додому вона не поїхала. «*До 24 лютого я була одна в бульбашці, повністю занурена в науку і свій проєкт. Мої контакти обмежуються кафедрою і кількома дотичними людьми. Бути самому, коли твоя країна в стані війни – не найкраща ідея. У мене тепер немає лісу в Сумах,* – ділиться Наталія, – *ділянка наукового дослідження зруйнована, тож мені нема де писати дисертацію в Україні. Водночас німці неодноразово пропонували працювати в них. Те, що ми робимо в Сумах вже років 40, тут не роблять досі».* Час від часу Наталія приїздить в Україну з гуманітарною чи медичною допомогою. Зізнається: німці іноді питають: *»А ти впевнена, що Буча – це не інсценування?».* На що дівчина запрошує їх поїхати туди разом. *»Єдина країна, де я можу жити,* – додає Наталія, – *це Україна. Мені подобається знайомити інші культури світу з нашою. Хочу, аби про те, що ми робимо в науковій школі в Сумах, дізналося якомога більше людей. І про те, які українці освічені».* Після перемоги вона планує відбудовувати Схід, зокрема Харків, де живе її брат. *«Всі мої думки в Україні,* – підсумовує Наталія. – *Те, що я в Німеччині – нічого не означає».*

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Житков О.А.
доктор історичних наук,
доцент кафедри історії України та всесвітньої історії
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

З початком війни Міністерство освіти і науки України (далі МОН) зосередило зусилля передусім на створенні безпечних умов для здобуття освіти, забезпечення доступності та безперервності навчання у регіонах України з різною безпековою ситуацією. У документах МОН, що були напрацьовані за останні чотири місяці 2022 року, зазначається, що під час воєнних дій значна кількість здобувачів вищої освіти та педагогічних працівників мали травматичний стрес та як наслідок – посттравматичний синдром, а отже потребували психологічної підтримки із включення їх в освітній процес [1].

Аналіз програм підготовки докторів філософії у закладах вищої освіти України (далі ЗВО) вказує на потреби оптимізації процесу навчання, посилення ролі цілеспрямованої індивідуальної пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Зокрема, слід було врахувати вимоги воєнного стану щодо навчання в умовах, коли відчувається серйозна зміна в робочому середовищі, відповідно, зміна завдань, методів роботи, які постали перед усіма учасниками освітнього процесу. Можна стверджувати, що серед усіх методів навчання перевага надавалася тим, що мали забезпечувати формування такої компетентності як стресостійкість – вміння підтримувати стабільність роботи усіх сторін навчального процесу в умовах стресу та його зняття прийнятним способом, здійснювати якісне планування та оптимізувати організацію управління освітнім процесом у т.ч. в режимі тайм-менеджменту.

На початку війни управлінські структури ЗВО надавали перевагу налагодженню системи віртуального навчання. Вона забезпечувала комплекс освітніх послуг за допомогою електронних засобів комунікацій без особистої присутності здобувача в навчальному закладі. У складних обставинах боротьби з ворогом зросла роль науково-педагогічних працівників навчальних закладів. Відповідно, морально-психологічні, організаторські якості керівника підрозділу, викладача, наукового керівника стали визначальним фактором створення

безпечного простору та мотивації до навчання, врешті, модерації та супроводу навчального процесу. При всіх недоліках роботи в асинхронному режимі між суб'єктами дистанційного навчання, що встановився за обставин війни у перші місяці 2022 року, такий підхід повністю себе виправдав.

Набутий досвід організації освітнього процесу онлайн показав, що успіху досягають ті ЗВО, що створили завчасно інформаційно-комунікаційну базу, мають технічний інструментарій (онлайн-сервіси й платформи). Для успішного функціонування усієї системи дистанційного навчання важливе значення має організаційна робота відповідних відділів з підготовки викладацького складу та здобувачів вищої освіти щодо користування технічними засобами, навчальними програмами, використання хмарних сховищ для організації спільного простору працівників аспірантури, наукових керівників та здобувачів [2].

Система е-навчання передбачає створення цифрових кампусів на основі корпоративних сервісів, які уможливлюють доступ здобувачів до електронних навчальних курсів дисциплін, освітніх програм, записів відеолекцій, а також використання ресурсу репозитарію науково-методичних публікацій штатних працівників ЗВО. Практичне застосування вебсервісів забезпечує проведення онлайн-занять, здійснення контролю за навчальним процесом, інше.

З початком війни зросла роль електронних ресурсів, зокрема, фондів центральних та обласних державних архівів та наукових бібліотек України. Розширено доступ науковців до описів архівних фондів та справ постійного зберігання у зазначених установах. З'явилася можливість для усіх здобувачів третього рівня освіти в Україні замовити повнотекстову копію документів з метою їхнього опрацювання на власних електронних носіях.

Позитивне значення має планова діяльність працівників архівних установ з організації віртуальних тематичних документальних виставок, які зазвичай присвячуються знаковим історичним подіям, персоналіям, що залишили помітний слід в українській та світовій історії від давнини до сучасності.

Українські заклади освіти віднедавна почали створювати відомчі архіви, які включають особові колекції документів, а також цінні та рідкісні наукові видання, мистецькі колекції, інші матеріали. Архівні фонди ЗВО мають у широкому доступі е-описи. Усі архівні матеріали викладено у загальний доступ. Прикладом діючого відомчого е-архіву є науковий архів, створений при Науковій бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія», у якому зберігаються архівні матеріали з історії ЗВО, колекції світової й української

гуманітаристики. Суттєвим недоліком відомчих архівних установ такого типу є обмежений доступ до використання їхніх фондів [3].

Підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти в умовах війни неможлива без перебудови роботи державних та університетських книгосховищ. Одним з важливих напрямків діяльності бібліотек є сприяння здобувачам у наукових дослідженнях, зокрема, у підготовці публікацій та дисертаційних робіт, а також постійний моніторинг публікаційної активності вчених у наукометричних базах та пошукових системах, консультування з питань ефективного використання інструментів наукометрії та бібліометрії.

Звичними є такі послуги книгозбірень як створення діючих електронних каталогів та «цифрових бібліотек». У наш час найбільш потужним вітчизняним інформаційним ресурсом гуманітарних наук є електронна бібліотека «Історична спадщина України», сформована за принципом профільних тематичних колекцій. Вона містить рідкісні та цінні видання з фондів Національної історичної бібліотеки України (далі НІБУ) у форматі pdf, flach-публікацій та djvu [4]. Серед наукових проектів НІБУ діючими є «Архів друкованих видань Всеукраїнської Академії Наук 1919 – 1931 рр.», «Історія України: бібліографічні матеріали», а також нові ресурсні бази, створені останніми місяцями – «Міста і села України: втрати воєнного часу» та «Щоденники війни. Свідчення очевидців подій війни росії проти України: вебліографія» [5].

Таким чином, умови воєнного часу змінили форми організації навчально-наукового процесу здобувачів освіти усіх рівнів, зокрема, тих, які навчалися за ОПП доктор філософії. Вимоги створення безпечних умов та комфортного психологічного клімату роботи для суб'єктів навчання торкалися усіх закладів вищої освіти, щонайперше тих, що опинилися на тимчасово окупованій території України та/або у прифронтовій зоні. Удосконалення методів роботи у мережі Інтернету (використання можливостей освітніх платформ, хмарних сховищ, ін.), оптимізувало використання наявного управлінського потенціалу, сприяло формування системи взаємодії всіх учасників навчального процесу та розвитку науково-дослідницької діяльності у закладах вищої освіти України.

Важливим чинником зростання ефективності роботи здобувачів третього рівня освіти є використання наукового й інформативного потенціалу е-проектів центральних та обласних архівів та книгосховищ української держави.

Література:

1. Матеріали до засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 20.04.2022 року. URL: http://mon.gov.ua (Дата звернення: 20. 07. 2022).
2. Цифрова трансформація освіти і науки. Міністерство освіти і науки України. URL:https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki (Дата звернення: 20. 07. 2022).
3. Науковий архів. Національний університет «Києво-Могилянська академія» URL: https://library.ukma.edu.ua/kolektsii/naukovyi-arkhiv (Дата звернення: 20. 07. 2022).
4. Електронна бібліотека «Історична спадщина України» Національна історична бібліотека України URL: https://nibu.kyiv.ua/greenstone/cgi-bin/library.cgi (Дата звернення: 21. 07. 2022).
5. Національна історична бібліотека України URL: https://nibu.kyiv.ua (Дата звернення: 21. 07. 2022).

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Заічко Н.В.
доктор медичних наук, професор,
завідувачка кафедри біологічної та загальної хімії
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Інноваційні технології XIX сторіччя докорінно змінили можливості сучасної медицини, що вимагає відповідних змін у системі медичної освіти. Штучний інтелект, роботизація, симуляційні технології, компьютерне моделювання поряд з гуманізацією, медичною етикою, емпатією, співробітництвом – це лише початковий і далеко не повний перелік сучасних освітніх трендів у медицині [1, 2].

За останні роки в Україні спостерігається значний прогрес у розвитку вищої медичної школи, що зумовлено національною стратегією інтеграції вищої освіти у Європейське та світове освітнє середовище, гармонізацією національних та міжнародних освітніх стандартів у контексті Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, що визначено Законом України «Про вищу освіту» [3]. У 2019 – 2020 рр. були чітко окреслені стратегії трансформації вищої медичної

освіти в Україні, важливою складовою яких є забезпечення доступів до міжнародних електронних ресурсів – освітніх програм, медичних гайдлайнів, рецензованих фахових видань, що цитуються у Web of Science, Scopus, PubMed, запровадження академічної мобільності, дистанційних форм навчання та підвищення мовних компетентностей, забезпечення системи безперервного професійного розвитку, яка охоплює не лише випускників, а й здобувачів вищої медичної освіти на другому освітньо-професійному (магістерському) та третьому освітньо-науковому (доктор філософії) рівнях [4].

У листопаді 2021 року був введений в дію національний Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня у галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина (Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 р. № 1197) [5], у якому чітко регламентовані цілі, методи та технології навчання, перелік обов'язкових компетентностей випускника, обсяг кредитів освітньої програми з урахуванням належного кредитного навантаження практик.

Слід відзначити, що починаючи з березня 2020 року усі учасники освітнього процесу у вищих медичних закладах освіти опинились в абсолютно новій реальності, детермінованій пандемією COVID-19, а з лютого 2022 року – запровадженням воєнного стану в Україні. Сторіччями у медицині традиційною і превалюючою була очна форма навчання, спрямована на набуття практичних навичок «у ліжка хворого». За останні три роки відбувся стрімкий перехід медичної освіти з очної форми на змішану, а у останні півроку – виключно на дистанційну форму навчання. Отже, нові реалії спонукали академічну спільноту до більш чіткого усвідомлення необхідності кардинальної трансформації форм та методів навчання у вищій медичній школі.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова (ВНМУ), який у 2021 р. відмітив свій 100-річний ювілей, має власні традиції та досягнення у підготовці багатьох поколінь лікарів та науково-педагогічних працівників (НПП). За останні три роки університет доклав колосальних зусиль для забезпечення належної якості освітнього процесу у дистанційному режимі: запроваджено використання хмарних сервісів Microsoft Office 365 (додаток Microsoft Teams) та Google (додаток Google Meet); на веб-сторінках кафедр розміщені усі навчально-методичні матеріали – силабуси, робочі програми, тематичні плани, методичні рекомендації з підготовки до практичних занять, презентації лекції з аудіо– та/або відео– супроводом, тестові бази даних для підготовки до ІТІ Крок, клінічні кейси, графіки консультацій та відпрацювань тощо. Для кожного здобувача та НПП були створені унікальний логін і пароль, що забезпечують корпоративний доступ до методичних матеріалів, платформ дистанційної освіти, наукометричних баз даних, відеоконференцій,

вебінарів з будь-якого зручного місця. У ВНМУ вже декілька років діє електронний журнал, що дозволяє здобувачу самостійно контролювати свою успішність. На сторінках факультетів, кафедр, студентського самоврядування та студентського наукового товариства є інформація про штати, офіційні електронні скриньки, студентські наукові гуртки, конкурси, оголошення про програми академічної мобільності, наукові конференції тощо. Науковою бібілотекою ВНМУ надано on-line доступ до навчальних баз даних Coursera та Dr.Najeeb, близько 40 тис електронних книг та 3500 журналів видавництва Elsevier. Інформаційні ресурси ВНМУ забезпечують ефективну комунікацію здобувачів з викладачами, кураторами, адміністрацією. Усі навчальні матеріали представлені українською та англійською мовами, оскільки у ВНМУ навчається велика когорта іноземних студентів із різних країн світу.

Власний досвід кафедри біологічної та загальної хімії ВНМУ показав, що найбільш зручним ресурсом є Microsoft Teams, що дозволяє легко організовувати здобувачів у навчальні класи, завантажувати усі необхідні дидактичні матеріали, демонструвати презентації, використовуючи режим відео-конференцій проводити в реальному часі практичні заняття та лекції, здійснювати автоматичну реєстрацію присутніх тощо. Під час практичних занять з основних та вибіркових дисциплін, що викладаються на кафедрі, Microsoft Teams забезпечував стабільне та ефективне спілкування викладача і студентів по теоретичним аспектам теми, практичні навички відпрацьовувались шляхом розв'язування розрахункових або ситуаційних задач, здійснювався автоматичний тестовий контроль кінцевого рівня знань. Зауважимо, що в режимі on-line була втрачена така важлива частина набуття практичних навичок як самостійне виконання лабораторних дослідів з медичної, біоорганічної та біологічної хімії, оскільки формат відео-демонстрації аналогічних дослідів є досить компромісною заміною. Дистанційна форма навчання висвітлила надзвичайну актуальність підвищення культури академічної доброчесності, у тому числі встановлення «реальності роботи» на лекціях та заняттях, адекватну ідентифікацію здобувачів та справжність проблем технічного характеру під час контрольних заходів, формування критичного мислення щодо вибору джерел інформації, поліпшення комунікативних навичок. Аналогічні переваги та недоліки дистанційної форми навчання відмічаються колегами інших вищих медичних навчальних закладів [6, 7].

З метою підвищення якості освітнього процесу у ВНМУ регулярно здійснюється анонімне анкетування здобувачів та НПП на основі Google-форм. Результати опитувань аналізуються та оприлюднюються на веб-сторінці відділу якості, обговорюються на Вчених радах, профільних методичних радах та методичних нарадах кафедр. Такий всебічний аналіз сприяє усуненню наявних недоліків на основних та вибіркових дисциплінах та підвищенню якості освітнього процесу в цілому. Слід відзначити, що у ВНМУ запроваджена дистанційна форма

обрання вибіркових дисциплін, створені електронні каталоги, анотації та on-line презентації курсів, описані умови та технічні алгоритми процедури обрання дисципліни. Здобувач має можливість завчасно ознайомитись з пропозиціями кафедр, відгуками та рекомендаціями своїх колег, отримати додаткову інформацію у відповідальних за вибірковий курс та у деканів. Такий підхід мотивує кафедри до створення «конкурентоспроможного продукту», а здобувачам дозволяє у найкращій спосіб будувати індивідуальну освітню траєкторію.

У 2020 – 2021 рр. освітньо-професійні (магістерські) та освітньо-наукові (доктор філософії) програми ВНМУ з галузі знань 22 Охорона здоров'я успішно пройшли процедуру акредитації Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти, яка відбувалась у дистанційному форматі. В умовах сьогодення використання хмарних сервісів дозволило ВНМУ забезпечити більш гнучкий графік освітнього процесу з використанням усіх доступних засобів комунікації із дотриманням заходів індивідуальної безпеки кожного з його учасників.

Таким чином, дистанційний формат є невід'ємною складовою сучасної медичної освіти, потужним стимулом підвищення педагогічної майстерності, ефективним механізмом формування власної освітньої траєкторії та безперервного професійного розвитку, акселератором інтеграції національних досягнень у світовий науковий простір, що в цілому сприятиме розширенню національного ринку праці та розвитку суспільства.

Література:

1. Medical education trends for future physicians in the era of advanced technology and artificial intelligence: an integrative review / E.R. Han et al. *BMC Med Educ.* 2019. Vol.19, № 1. P.460. DOI: 10.1186/s12909-019-1891-5.

2. Park J.C., Kwon H.E., Chung C.W. Innovative digital tools for new trends in teaching and assessment methods in medical and dental education. *J Educ Eval Health Prof.* 2021. Vol.18, № 13. DOI: 10.3352/jeehp.2021.18.13.

3. *Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL:* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text *(дата звернення: 19.07.2022).*

4. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р. *URL:* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-р#n8. *(дата звернення: 19.07.2022).*

5. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина галузі знань 22 Охорона здоров'я для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 р. № 1197. *URL:* https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/11/09/222-Medytsyna.mahistr.09.11.pdf *(дата звернення: 19.07.2022).*

6. *Лісецька І.С. Дистанційна форма навчання студентів-медиків як виклик сьогодення. Сучасна педіатрія. 2020. № 7(111). С. 81-86. DOI 10.15574/SP.2020.111.81*

7. *Дистанційне навчання в системі медичної освіти (перший досвід кафедри нормальної фізіології ЗДМУ) / О. Г. Кущ та ін. Медична освіта.* 2017. № 4. С. 85-89. DOI: 10.11603/Me.2414-5998.2017.4.8283.

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНІСТЬ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

Зуєв В.В.
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Із початком повномасштабної війни 24 лютого 2022 року звичайне життя в Україні докорінно змінилось в усіх сферах. Освітні процеси на різних рівнях не стали виключенням. Більше того, такі зміни є фундаментальними, торкаються як методів викладання, так і кадрово-організаційних підходів для забезпечення навчання. Навчальні заклади зіткнулись із багатьма проблемами: починаючи із пошуку можливостей продовження виконання навчального плану та забезпечення належного виконання своїх професійних обов'язків викладачами та співробітниками, забезпечуючи належні умов організації праці для викладачів та студентів, закінчуючи різного роду вимушеними кадровими питаннями. Таким чином, об'єктивна реальність підштовхує до ряду змін на різних рівнях.

Так, у своєму Листі № 1/7035-22 від 27.06.2022 р. Про підготовку початку та особливостей організації освітнього процесу в 2022/23 навчальному році (далі – Лист) [1] Міністерство освіти і науки України, як головний центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, рекомендує керівникам закладів фахової передвищої, вищої освіти провадити освітній процес максимально наближено до традиційного формату з урахуванням обмежень воєнного часу та безумовного забезпечення захисту учасників освітнього процесу, вирішити відповідний комплекс питань із залученням органів студентського самоврядування та профспілкових організацій. Такі питання стосується зокрема наступного.

По-перше, очевидно, що здійснення наукової та навчальної діяльності у більшості навчальних закладів країни в звичайному, традиційному (хоча протягом останніх двох років він не такий і традиційний) режимі офлайн

неможливо. Це означає зміни у підході як до наукової діяльності, так і у викладанні студентам завдяки більш широкому застосуванню дистанційних заходів та способів, що цілком логічно, актуально у час цілковитої діджиталізації. Необхідно розширювати технічні платформи для обміну інформацією зі студентами, використовуючи різні електронні комплекси для занять, консультацій, завдань, тестувань, іншого роду спілкувань та контролю в рамках начального процесу, для чого навчальні заклади мають впроваджувати та широко використовувати локальні електронні системи.

По-друге, зміни очевидно торкнуться і матеріально-організаційного забезпечення навчання та викладання. Традиційну форму навчання повноцінно замінити не можливо, оскільки ніщо не замінить звичайне спілкування зі студентом. Тому разом із широким застосуванням технічних заходів все одно необхідно розробляти правила та створювати умови для організації навчання у режимі офлайн. І у вищезгаданому Листі висувається вимога забезпечити технічну готовність споруд цивільного захисту для укриття учасників освітнього процесу, провести необхідні підготовчі роботи з урахуванням законодавства (п. 6). Також пропонується вжити, у межах законодавства та можливостей закладів освіти, заходів щодо економічної мотивації педагогічних та науково-педагогічних працівників, які проводитимуть навчальні заняття в традиційному форматі (п. 12).

По-третє, війна як соціальне явище торкнулось абсолютно кожного – як студентів, так і науково-педагогічних працівників: дехто захищає Україну на фронті, хтось вимушений переселенець, який втратив домівку, хтось залишається на окупованих територіях. Усе це унеможливлює традиційні, відпрацьовані взаємодії кадрів та навчальних закладів. Для цього МОН рекомендує застосувати різні засоби для забезпечення унормування таких відносин. Так, пунктом 10 Листа рекомендується забезпечити першочергове переведення на вивільнені місця державного (регіонального) замовлення здобувачів освіти з числа внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися з територій громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), дітей учасників бойових дій, які були зараховані до закладів вищої, фахової передвищої освіти в минулих роках на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб. Негайно переводити на місця державного (регіонального) замовлення дітей загиблих захисників і захисниць України, які були зараховані до закладів вищої, фахової передвищої освіти в минулих роках на навчання за кошти фізичних або юридичних осіб. Надати випускникам закладів фахової передвищої та вищої освіти, які не змогли пройти атестацію здобувачів навіть в дистанційній формі, зокрема внаслідок перебування в Збройних Силах України, територіальній обороні, на тимчасово окупованій території, в зоні воєнних (бойових) дій тощо, можливість поновлення на навчання

для проходження такими особами атестації здобувачів в міру їх готовності. Для цього надати таким здобувачам освіти академічні відпустки на підставі їх заяв або у разі неможливості отримання заяви на надання академічної відпустки – відрахування здобувача освіти, передбачивши можливість його поновлення в будь-який час (п. 11). Окремо привертає увагу положення п. 3 Листа: «Надавати необхідну допомогу колегам з інших закладів освіти, зокрема тимчасово переміщених, на підставі наказів про тимчасове переміщення, договорів про співпрацю, що передбачають взаємну безоплатну підтримку або компенсацію витрат».

Усі ці рекомендації носять обмежений та ситуативний характер – організація освітнього процесу в 2022/2023 навчальному році. Однак більшість із них можуть бути сприйняті та запроваджені на довгі часи, оскільки нова реальність демонструє нові виклики для освітнього процесу, на які ми обов'язково маємо відповісти якісними змінами.

Література:

1. Листі МОН № 1/7035-22 від 27.06.2022 р. «Про підготовку початку та особливостей організації освітнього процесу в 2022/23 навчальному році». URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/86779/ (дата звернення: 28.07.2022 р.).

ОСВІТА І ВІЙНА В УКРАЇНІ: АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Іванець О.Р.
кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри зоології
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Важливе завдання вищої освіти, як багатогранної категорії, полягає у формуванні самодостатньої та відповідальної особистості для якої характерне критичне мислення. На сьогодні проблематика української освіти в умовах війни займає вагоме місце серед досліджень науковців. Зокрема, актуальні і важливі питання розкриваються у монографії «Українська освіта в умовах війни» [8]. Автори запропонували структурно-функціональну модель реінтеграції освітнього ландшафту України яка містить безпекові, економічні, психологічні та культурні фактори, а також

образ людини майбутнього. Виділено чотири рушійні сили цього процесу: освітня політика, економіка освіти, культурна ідентичність, розвиток людського капіталу. Ці рушійні сили розгортаються на рівнях внутрішнього і зовнішнього середовища [8, стр. 6].

Розглядаються питання забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах в умовах гібридної війни на Сході України [9]. Зазначається, що питання про створення оптимальної моделі системи внутрішнього забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах України в умовах воєнних дій залишається нерозкритим [9, стр. 137]. Підкреслюється, що система внутрішнього забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах в умовах війни є важливим елементом системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. Акцентується, що кожний навчальний заклад розробляє власну модель системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, враховуючи особливості контингенту студентів, стан кадрового, навчально-методичного, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення університету [9, стр. 138]. Основна мета системи внутрішнього забезпечення якості освіти ВНЗ в умовах війни, як зазначає автор, включає наступні складові: «упровадження механізмів щодо підтримки якості освіти на заданому національному та міжнародному рівні в умовах воєнних дій; поліпшення умов для розвитку вищого навчального закладу; сприяння більш раціональному використанню внутрішніх і зовнішніх ресурсів (міжнародних програм, грантів тощо); забезпечення мотивування професорсько-викладацького складу на постійне підвищення кваліфікації не зважаючи на складну соціально-політичну та економічну ситуацію в країні; сприяння активному залученню студентів до процедур забезпечення якості освіти шляхом участі у конкурсах наукових робіт, конференціях, олімпіадах, міжнародних програмах» [9, стр. 138].

Аналізуються особливості вищої освіти з врахуванням війни в Україні. Вказується на актуальність проблеми визначення уроків гібридної війни для вищої освіти країни [10, стр. 139]. З огляду на воєнні дії в Україні розглядається сутність та структура феномену «гібридна війна». Зазначається, що термінологічна сутність визначення «гібридна війна» є соціально-політичним явищем під час якого розв'язання суперечностей здійснюється не тільки у формі збройної боротьби (тобто за допомогою воєнної сили), але і з використанням широкого спектру невійськових засобів [11, стр. 141].

Звертається увага на актуальність політичної метафори «гібридної війни» в сучасному педагогічному дискурсі. Зазначається, що педагогічний дискурс у контексті аналізу університетської освіти є складником подій освітнього процесу і відіграє суттєву роль

[12, стр.141]. Аналізуються особливості реалізації освітньої політики щодо переміщених університетів України як наслідок війни. Вказано такі основні проблеми, з якими зіткнулися переміщені університети: 1) нормативно-правові акти України, які на початковій стадії війни не передбачали переміщення університетів; 2) значний рівень конкуренції на ринку освітніх послуг; 3) відсутність достатніх фінансових ресурсів для забезпечення життєдіяльності і належного функціонування; 4) інтеграція та соціальна адаптація студентів і персоналу [1, стр. 40].

Досліджується економічний вплив переміщеного університету на місто. Зазначається, що незважаючи на складну ситуацію, в якій опинилися переміщені виші, самим фактом своєї діяльності на новому місці вони створюють позитивний ефект для економіки міста, в яке ці виші переїхали [6, стр. 204]. Звертається увага на те, що економічний вплив студентів та співробітників переміщених вишів на місто та регіон свого розміщення здійснюється по-різному. Як зазначають автори «частина студентів напряму сплачує університету за своє навчання. Студенти з інших міст та регіонів оплачують проживання в гуртожитку та додаткові послуги, які надає їм університет. Студенти купують різноманітні товари і послуги місцевих виробників, орендують житло у місцевих жителів. Співробітники та студенти купують продукти харчування в місцевих супермаркетах, відвідують місцеві кафе, клуби. Співробітників та студентів відвідують їхні друзі та родичі з інших міст, чиї витрати також позитивно впливають на місцевий бізнес і сприяють зростанню сукупного попиту на місцеві товари і послуги» [6, стр. 204].

Переміщені виші одержують бюджетне фінансування своєї діяльності і більша частина коштів, що поступають їм з державного бюджету, залишаються в місті їх нового розташування та йдуть на оплату послуг, які надають університетам місцеві фірми [6, стр. 205]. У збірці статей «Монологи про Донбас» аналізується багатогранність різноманітних проблем, у тому числі, пов'язаних з функціонуванням ВНЗ, що обумовлені війною в Україні [5].

Розглядається «проблема розділених університетів», що постала перед українською вищою освітою внаслідок війни. Підкреслюється, що на сьогодні в «проблемі розділених університетів» залишається занадто багато невизначеності, щоб однозначно оцінити їхні перспективи [2]. Аналізуються проблеми переміщених ВНЗ та законодавча база, що регулює діяльність переміщених вишів на території України [4].

Досліджується потенціал переміщених внаслідок війни вищих навчальних закладів Донбасу у реалізації стратегії внутрішньої культурної дипломатії. Розглядається загальний контекст роботи цих закладів та законодавча база, що регулює їхню діяльність [7].

Таким чином, на сьогодні відзначається значна кількість наукових досліджень, що висвітлюють проблематику різноманітних аспектів підготовки науково-педагогічних кадрів в сучасних умовах війни в Україні. Водночас, низка різноманітних важливих питань, що покликані забезпечити якість вищої освіти в умовах воєнних дій висвітлені неповно і залишаються нерозкритими. Така проблематика досліджень на сьогодні залишається особливо актуальною і вимагає пристальної уваги науковців.

Література:

1. Верьовкін В.В. Особливості реалізації освітньої політики щодо переміщених університетів України. *Вища освіта України.* № 4, 2017. С. 17-22.
2. Додонов Р.О. Розділені університети – розділене суспільство. Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: миротворення у гібридних війнах. Матеріали VI Міжнародної наукової конференції 25 березня 2016 року. Запоріжжя, КСК-Альянс, 2016. С. 50-52.
3. Додонов Р.О. Переміщені вищі навчальні заклади – новий феномен в українській освіті. *Знання. Освіта. Освіченість*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції. 28-29 вересня 2016. Вінниця: Вінницький національний технічний університет. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/znanosv/znanosv2016/paper/view/1524 (дата звернення: 15.09.2020)
4. Додонова В. І. Про проблеми переміщених ВНЗ. *Монологи про Донбас.* / В.І. Додонова, Р.О. Додонов. К.: Видавець Руслан Халіков, 2018. С. 211-221.
5. Додонова В.І., Додонов Р.О. Монологи про Донбас. К.: Видавець Руслан Халіков, 2018. 336 с.
6. Несторенко Т., Остенда А. Економічний вплив переміщеного університету на місто. *Емпіричні дослідження для реформування освіти в Україні*: матеріали першої Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (11 лютого 2017 р.). Київ – Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2017. С. 203–205.
7. Смаглій К., Кравченко М. Переміщені університети Донбасу як осередки внутрішньої культурної дипломатії. *Агора*: збірник наукових статей. 2017. Випуск 18. С. 115-120. URL: https://kennankyiv.org/wpcontent/uploads/2017/06/Smagliy-Kravchenko_Agora_V18.pdf
8. Українська освіта в умовах війни : монографія / наук. ред. С.О. Терепищий. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.
9. Шостаківська Н. Забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах в умовах гібридної війни на Сході України. *Воєнні конфлікти*

та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: матеріали першої Міжнародної наук. конф. присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС. 22-23 квітня 2021 р. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2021. С. 137–138.

10. Шостаківська Н., Гайдамака М. Уроки гібридної війни для вищої освіти України. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*: матеріали першої Міжнародної наук. конф. присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС. 22-23 квітня 2021 р. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2021. С. 138–140.

11. Шостаківська Н., Свистун О. Сутність та структура феномену «гібридна війна». *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*: матеріали першої Міжнародної наук. конф. присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС. 22-23 квітня 2021 р. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2021. С. 140–141.

12. Шостаківська Н., Тонкевич Т. Політична метафора гібридної війни в сучасному педагогічному дискурсі: постановка проблеми. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки*: матеріали першої Міжнародної наук. конф. присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС. 22-23 квітня 2021 р. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2021. С. 141–142.

THE USE OF INFORMATION TECHNOLOGY AND THE INTERNET DURING FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Irchyshyna M.V.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Dnipro, Ukraine

Information technology is a requirement of the present, which makes it possible to create a knowledge-based society. They were rapidly breaking into all areas of our life, become as real as a phone call or a plane trip and facilitate communication and collaboration. A society that cares for the future must be aware of the enormous opportunities brought by the new information technology and learn how to apply them first and foremost in education. Introduction of information and communication technologies in education, except everything else is a prerequisite for the formation of information society in the broad sense [1].

Thus, education in Ukraine is taking on new features: computerization of the educational process encourages the revision of traditional forms and methods of teaching a foreign language, the emergence of new forms of lessons. Unlike traditional techniques, when the teacher is accustomed to providing certain knowledge and making students master it, when using it interactive forms of learning, the student himself becomes the main figure and opens the path to learning himself. The teacher is an active assistant in this situation, and its main function is to organize and stimulate the learning process [3].

Practical experience of teaching English indicates that at the present stage of foreign language learning, considerable attention must be paid to the use of multimedia technologies in which texts, graphics, videos, sound effects, and animation are used simultaneously. All this is a collection of audio and visual effects along with interactive software that affects emotional and conceptual spheres, promote more effective absorption language material [4].

The combination of visuals, text and audio renders opportunity for complex development of language skills of the student during learning a foreign language. It is well known that learning efficiency is increasing when visuals are used, and multimedia combines video, audio, illustrations, spreadsheets, etc. on one medium.

Computer lessons can be solved using a computer and a number of didactic tasks, namely:

1. Developing reading skills using authentic materials of varying complexity directly from the Internet;
2. Improving listening skills based on songs and movie episodes;
3. Improving writing skills, replenish your vocabulary (both active and passive) vocabulary of modern foreign language that reflects a certain stage of development of the culture of the people, social and political system society [5];
4. Enriching the students' cultural knowledge including speech etiquette, peculiarities of behavior of different people in the context of communication, features of the culture and traditions of the language being taught;
5. Improving grammar skills through online tests;
6. Forming a stable motivation of cognitive activity of students in lessons [2]

So, speaking about the benefits of learning English using IT, it should be noted that they are a testament to the successful completion of basic educational tasks:

– general cultural development of students;
– improving computer skills;
– improving the level of English;
– creation of a favorable psychological climate;
– increasing motivation and interest in the study of the subject;
– possibility of realization of individualization of training;

– increasing the aesthetic and emotional level of the lesson at the expense use of music, animation;
– increasing the amount of work done in the lesson;
– saving of materials by the teacher;
– increasing the authority of the teacher.

References:

1. Kremin V.S. Information and communication technologies in education and formation the information society. Informatics and information technology in educational institutions, 2006. – № 6 – P. 4

2. Melyanenko G.A Information and learning environment: didactic aspect. URL: http://intkonf.org/omelyanenko-ga-informatsiyno-navchalne-seredovischedidaktichniy-aspekt/

3. Nikolayko EZ Use of ICT in English lessons URL: http://festival.1september.ru/articles/507487/

4. Slobozhanina E.A. Multimedia presentations as a means of development pupils of information and communication competence. URL: http://www.wecomm.ru/structure/?idstucture=441

5. Wojtko S.A. On the use of information and communication technologies in English lessons URL: Internet-Festival pedagogical ideas «Open lesson», 2004 – 2005. URL: http://festival.1september.ru/articles/415914/.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК ТА АСПІРАНТ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Капліна О.В.
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Для того, щоб усвідомити проблемність ситуації, про яку йтиметься у цьому невеличкому дослідженні та в якої опинилися багато здобувачів третього освітнього наукового рівня вищої освіти Україні та їх наукові керівники, її надзвичайність та навіть подекуди трагічність, необхідно згадати 24 лютого 2022 р. коли о 5 ранку мешканці багатьох українських міст та сіл прокинулися від вдарів реактивних систем залпового вогню, артилерійських залпів, які були випущені в тому числі й по мирним

громадянам країни, будівлям, підприємствам, установам, школам, дитячим садочкам. Розпочалася повномасштабна агресія росії щодо суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави Україна, яка була нахабно прихована для всієї світової громадськості назвою «спеціальна військова операція».

З початку агресії майже третина українців була змушена покинути свої домівки. За висновками Організації Об'єднаних Націй – це найбільша криза переміщення людей у світі на сьогодні. Понад 7,1 млн людей залишаються переміщеними через війну. За оцінками, 15,7 млн мешканців України терміново потребують гуманітарної допомоги і захисту [1]. За підрахунками Київського інституту економіки, станом на 8 червня уточнена загальна сума прямих збитків економіки України від пошкодження та руйнування житлових і нежитлових будівель та інфраструктури складає 103,9 млрд дол. або 3 трлн грн [2]. Найбільш трагічним є те, що є втрати серед мирного населення, які щодня збільшуються.

Під час здійснення збройної агресії на територіях, які піддавалися обстрілам, де велися бойові дії, була паралізована робота багатьох державних інституцій, серед яких й установи освіти.

24 лютого Президент України оголосив в державі воєнний стан.

Звичайно, що перші дні та тижні, коли наступ агресора, попри героїчній супротив українського народу та Збройних Сил України, був інтенсивний, пересічні громадяни перебували у стані розгубленості та стресу. Багато хто залишав свої домівки, роботу, навчання та вимушений був стати тимчасовим переселенцем, тікаючи від окупації або бойових дій, рятуючи дітей та родини. Така ситуація є зрозумілою, адже будь-яка держава будує свої інституції, перш за все, для мирного життя, добросусідського співіснування з іншими країнами, втім 24 лютого Україна опинилася у іншій реальності, коли були розтоптані демократичні цінності, історична пам'ять та уявлення про міждержавні партнерські взаємовідносини.

Лише в харківському регіоне за даними Харківської обласної прокуратури «через регулярні бомбардування та обстріли збройними силами РФ об'єктів цивільної інфраструктури та житлових кварталів у м. Харкові пошкоджено 232 заклади освіти. 21 заклад освіти повністю зруйновано. На території області внаслідок обстрілів пошкоджено 191 заклад освіти», пошкоджені будівлі 57 закладів професійно-технічної та вищої освіти [3].

Втім, навіть в умовах збройної агресії вже 28 березня або 4 квітня заклади вищої освіти, на тих територіях, де можна було розпочати навчальний семестр, повернулися до навчання. Як казали в засобах масової інформації, в Україні не було клаптика землі, де можна було

відчувати себе у безпеці. Однак розгубленість дуже швидко змінилася на відчуття впевненості в Перемозі, оскільки українці воювали за свою землю, свою незалежність, а також прагненням своєю працею наближати Перемогу.

Отже, в таких умовах значно актуалізувалися питання щодо перебудови напрацьованих десятиліттями традицій, які спиралися як на формалізовані вимоги, так і були узвичаєннями, що сприяли виконанню здобувачами вищої освіти відповідної освітньої наукової програми та підготовки для захисту у разових спеціалізованих вчених радах дисертацій на здобуття наукового ступеня доктор філософії.

Як відомо нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньої наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС [4, ч. 6 ст. 5]. Отже, в такій ситуації допомогти аспіранту правильно вибудовати особисту траєкторію навчання, враховуючи необхідність опанування освітніми компонентами, вибірковими дисциплінами, ознайомитися з мовою науки, методологією, навчитися працювати з літературою тощо, має перш за все його науковий керівник.

Отже, роль наукового керівника аспіранта у воєнних умовах значно зростає. Це може пояснюватися тим, що в умовах мирного часу аспіранти більше безпосередньо спілкуються між собою, відділом аспірантури, викладачами, бібліотечними працівниками. Створюється відповідне освіне середовище, яке допомагає адаптуватися до навчання, обмінятися думками, отримати відповідь на нагальні питання. Втім, в умовах воєнного стану, науковий керівник, повинен допомогти аспіранту опанувати знання з основ методології, з предметної сфери; створити про себе концептуальне уявлення, як про дослідника; сформувати психологічну атмосферу творчості, прагнення до наукового пошуку; продемонструвати, навіть, можливо, й на власному прикладі, як здійснюється розробка наукової проблеми, як слід підходити до вирішення поставленого завдання. Науковий керівник також має допомогти аспіранту в оволодінні усною та письмовою науковою мовою; в опануванні мистецтвом аргументації, наукового прогнозування. Саме науковий керівник має навчити аспіранта коректної наукової дискусії, плюралізму думок, наукової толерантності, поваги до колег та ще багатьом таємницям наукового життя, його особливостям, своєрідності та складнощам.

Кожний науковий керівник має розуміти, що робота аспіранта відбувається найчастіше в межах його наукової школи, отже одним з напрямів спілкування «науковий керівник – аспірант» має стати

навчання традиціям цієї школи, виховання аспірантів в дусі наукової спадкоємності.

Зрозуміло, що кожний науковий керівник має обирати власний шлях спілкуванні та взаємодії з аспірантами. Звичайно, що це залежить від багатьох факторів. Якщо ми будемо намагатися класифікувати види взаємодії, то залежно від різних класифікаційних критеріїв можна виокремити такі їх стилі:

1) з огляду на форми вербального контакту це може бути: а) консультування; б) обговорення; в) диспут; г) бесіда; ґ) спір; д) опанування; е) рецензування;

2) залежно від обсягу та інтенсивності впливу: а) партнерство; б) опіка; в) менторство; г) директивність; ґ) адміністрування; д) нагляд; е) невтручання; є) байдужість;

3) залежно від часу спілкування: а) епізодичне; б) систематичне; в) системне;

4) залежно від індивідуальної форми поведінки, рис характеру: а) доброзичливе ставлення; б) вимогливість; в) суворість; г) критичність; ґ) прискіпливість.

Отже, кожний науковий керівник має самостійно обрати порядок спілкування з аспірантом. Це також може залежати від здібностей аспіранта, його потенціалу, вмотивованості, року навчання, теми дисертації, та, навіть, від місця його проживання. Однак, в умовах воєнного стану, науковий керівник, як мудра, досвідчена людина повинен розуміти складності суб'єктивного та об'єктивного характеру, з якими стикається аспірант, та обрати або відшукати індивідуальний підхід та знайти модель спілкування. До того ж слід пам'ятати, що механізми, які мали спрацьовувати у мирний час, можуть бути неможливими для застосування під час воєнного стану.

Керуючись власним досвідом, можна порадити наступним чином спроектувати роботу з аспірантами. По-перше, це не мають бути відносини влади та підкорення, менторства чи байдужості. Краща практика – знайти деякий баланс, побудувати гібридні міжособистісні взаємовідносини, які побудовані на власному прикладі, доброзичливому ставленні, небайдужості до наукової та суспільної долі аспіранта. Разом з тим, науковий керівник повинен продемонструвати вимогливість, системність контролю за ходом виконання освітньої, педагогічної та науково-дослідної складових.

По-друге, в умовах воєнного стану значно ускладняються спілкування. Тому, у випадках неможливості постійного особистого контакту, пріоритетною становиться його дистанційна форма. Бажано налагодити регулярний зв'язок з аспірантом чи аспірантами. Причому, з метою забезпечення системності взаємодії, доцільно при генеруванні

посилання на певну платформу, наприклад zoom, зробити такі зустрічі систематичними, відразу встановивши періодичність та дотримуватися встановленого графіку. Така форма вплине на академічну дисципліну аспіранта, побудову особистого графіку його навчання та не дозволить неефективно витрачати час.

Під час безпосереднього спілкування доцільним є поділення спілкування на певні частини: встановлення психологічного контакту; заслуховування міні-звіту; обговорення проблем, надання настанов, визначення перспективних напрямів на найближчій встановлений період, встановлення строків виконання.

Без особистої бібліотеки неможна уявити справжнього наукового керівника. В умовах воєнного стану, коли не кожний аспірант має можливість дістатися бібліотеки, безумовно в нагоді стануть електронні сервіси, які зараз надають доступ до безлічі безкоштовних джерел. Втім, в цьому аспекті науковий керівник також має надати методичну допомогу, оскільки аспірант може загубитися у безлічі джерел, яких велика кількість міститься в мережі інтернет. У моєму досвіді є аспіранти, які чудово опановували літературні джерела, але не змогли зробити крок к написанню своєї роботи. Маючи здібності до пошуку літератури, аспірант просто потонув у її кількості, не зміг її систематизувати, а відтак прийшов до висновку, що не зможе написати нічого нового. Тут, досвідчений науковий керівник може зорієнтувати на тих науковців, які аналізували аналогічні чи дотичні проблеми, що цікавлять аспіранта, вказати на школи, які займалися базовими дослідженнями, убезпечити від наукового спаму, допомогти не відійти від предмету дослідження, звузити межі пошуку, встановити релевантні джерела. Крім того, науковий керівник, який спрямований на партнерські відносини, на досягнення наукового результати аспірантом може надати безпосередню допомогу завдяки своєї особистої бібліотеці.

Література:

1. Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) : Official site. Ukraine Situation: Refugees from Ukraine across Europe 2022-06-16. URL: https://www.unhcr.org/publications/operations/62da5c644/europe-region-monthly-update-may-2022.html?query=Ukraine%20Situation:%20Refugees%20from%20Ukraine%20across%20Europe

2. Проєкт «Росія заплатить» KSE Institute (аналітичного центру при Київській школі економіки) спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерством інфраструктури

України, Міністерством розвитку громад та територій України. URL: https://kse.ua/ua/russia-will-pay/.

3. У Харкові повністю зруйнований 21 освітній заклад – прокуратура. Офіційний веб-сайт медіа групи «Об'єктив» . URL: https://www.objectiv.tv/objectively/2022/07/20/u-harkovi-povnistyu-zrujnovanij-21-osvitnij-zaklad-prokuratura-foto/

4. Закон України «Про вищу освіту». Офіційний веб-сайт Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Клим Р.Д.
аспірантка кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Організація освітнього процесу для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича здійснюється відповідно до законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» та «Про затвердження національної рамки кваліфікацій», Статуту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Положення про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Метою освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича є підготовка конкурентоспроможних фахівців, забезпечення розвитку та набуття ними необхідних загальних і фахових компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій, а також можливостей для набуття здобувачами теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та

дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності [1].

Варто зауважити, що навчання в аспірантурі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича здійснюється за очною (денна, вечірня) та заочною формами.

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича здійснюється відповідно до освітньо-наукової програми, яка передбачає набуття аспірантом наступних компетентностей: «1) здобуття глибинних знань із спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напряму в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти; 2) оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти; 3) набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або формування пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти; 4) здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти» [1].

До прикладу розглянемо освітньо-наукову програму «Політологія», яка складається з обов'язкових на вибіркових компонентів [2]. Так, обов'язковими компонентами ОНП «Політологія» є наступні навчальні дисципліни: «Філософія та методологія науки»; «Академічне письмо та риторика іншомовного спілкування»; «Проектний менеджмент»; «Обробка результатів експерименту; «Сучасні методологічні підходи у політологічних дослідженнях», а також «Педагогічна практика».

Вибіркові компоненти ОНП «Політологія» складаються з двох переліків, де аспірант має право обрати по одній дисципліні з кожного. Зазначимо, що дисциплінами переліку № 1 є: «Формування політичної науки: від історії ідей до сучасної інституціоналізації»; «Розвиток

української суспільно-політичної думки»; «Теорії, концепції та інструменти пізнання сучасної політичної науки»; «Інституціоналізм/неоінституціоналізм в сучасній політичній науці»; «Сучасні концепції та інструментарій дослідження міжнародних відносин»; «Сучасна система наукової інформації: наукометрія»; «Математичні методи політологічних досліджень»; «Неформальні політичні інститути»; «European Party Systems: Comparative Studies»; «Теорія і практика прийняття політичних рішень»; «Суб'єкти та динаміка сучасних політичних конфліктів»; «Електоральна культура»; «Спостереження за виборами: інститути, процедури, процеси»; «Political communications in electoral processes in Ukraine»; «PR-стратегії політичних акторів»; «Менеджмент регіональних політичних процесів»; «Регіональні політичні ідентичності в Україні: контексти, динаміка, перспективи»; «Взаємодія політичних акторів у процесі децентралізації в Україні»; «Національна та регіональна безпека»; «Глобальні медіа у політичній комунікації»; «ЮНЕСКО як суб'єкт міжнародних відносин»; «Європейські інтеграційні та дезінтеграційні процеси»; «Позиція сучасної України на міжнародній арені: вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на її формування»; «Ethnopolitical Challenges to World Security: Modernity and Historical Retrospective» та переліку № 2: «Політичні інститути: функції та дисфункції»; «Регіональні політичні процеси в Україні: інституційний вимір»; «Моделі політичної участі»; «Електоральна суб'єктність політичних партій»; «Електоральні процеси в локальних спільнотах України»; «Комунікативні стратегії суб'єктів політики»; «Інструменти та моделі зв'язків з громадськістю в політичному процесі»; «Політичні трансформації в країнах ЦСЄ»; «Інституційне забезпечення формування та реалізації генденрної політики в країнах ЦСЄ»; «Розвиток політичних інститутів Республіки Білорусь»; «Етнонаціональна політика в поліетнічних державах»; «Міжкультурна комунікація»; «Динаміка європейських цінностей та орієнтацій в політичній культурі України»; «Global Problems and International Relations»; «Security issues of international relations system development»; «Інформаційна безпека: правові та інституційні механізми»; «Націоналізм у сучасних політичних процесах», «Міжнародний тероризм: сучасні виклики та стратегії протидії»; «Суспільно-політичні трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи по Другій світовій війні»; «Світ в умовах поствестфальської трансформації та можливі зовнішньополітичні стратегії України на початку XXI століття»; «Європейська і євроатлантична орієнтація України: здобутки і проблеми»; «Transformations of the U.S. and Canadian policy towards Ukraine»; «Арктичний регіон як пріоритетний напрям сучасної зовнішньої

політики Канадської федерації»; «Особливості регіональної інтеграції в Північній Америці».

Отже, ми можемо зробити висновки, що організація освітнього процесу для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича здійснюється відповідно до національних та регіональних нормативних документів. Основною метою є підготовка конкурентоспроможних фахівців, які відповідно до Національної рамки кваліфікацій набувають необхідних загальних і фахових компетентностей.

Література:

1. Положення Про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. URL: http://science.chnu.edu.ua/index. php?page=ua/04%20aspirant/05normdoc (дата звернення: 05.08.2022).

2. Силабуси. URL: http://history.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/ phd/052/04metod (дата звернення: 05.08.2022).

СУЧАСНИЙ ОН-ЛАЙН УРОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ТРАДИЦІЙНИЙ ПІДХІД З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРЕНІНГУ

Клименко Т.А.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Реалії сучасного світу диктують вимоги до зміни підходів до навчання, і те, що здавалося неможливим раніше, зараз впроваджується в навчальний процес і стає потребою. Одним із таких сучасних підходів є використання елементів тренінгу на традиційних уроках з української мови як іноземної.

Поняття «тренінг» не нове: перші тренінги проводилися на початку 20-го сторіччя, історія розвитку і терміну і поняття нараховує майже сторіччя. Перші тренінги проводилися в межах психології і були пов’язані зі спілкуванням та вирішенням психологічних проблем. Згодом використання принципів тренінгу розширилося. Сучасні

методики навчання використовують різні елементи тренінгів. На наш погляд важливими є наступні пункти: 1. Педагог допомагає навчатися, сприймати інформацію. 2. Учасники активно діють. 3. Учасники відчувають свою причетність до процесу навчання, відповідальність за результати. 4. Увага й інтерес підтримуються за допомогою чергування різноманітних форм діяльності.

Наведемо декілька дефініцій слова «тренінг» з різних словників.

«1. Тренування, а також спеціальний тренувальний режим. *Треба вчитися виховувати коня так, як це робить показаний у фільмі ветеран тренінгу коней* (Остап Вишня, II, 1956, 56); *Стали застосовувати вирощування молодняка, спрямоване на збільшення.. роботоздатності* [коней]*, ввели регулярний тренінг* (Конярство, 1957, 39); *Дуже корисний душ.. Це гарт тіла, профілактика захворювань, тренінг для серцево-судинної системи* (Наука і життя, 12, 1973, 55). 2. Спеціальне приміщення для тренування (у 1 знач.).»

«Тре́нінг -у, ч. 1. Тренування, а також спеціальний тренувальний режим. Психологічний тренінг – методика впливу на особистість з метою підвищення ефективності взаємодії людини із суспільством. 2. Спеціальне приміщення для тренування (у 1 знач.)» [2].

«Тренінг – ТРЕНУВА́ННЯ, ТРЕНА́Ж, ТРЕ́НІНГ спец. Зранку починалось тренування.. треба розвивати м'язи, загартовувати тіло (Ю. Збанацький); Лекції досвідчених викладачів змінялися заняттями по фізичній підготовці, тренажем з гвинтівкою і кулеметом (І. Багмут); Дуже корисний душ, причому температуру води треба поступово знижувати. Це гарт тіла, профілактика захворювання, тренінг для серцево-судинної системи (з журналу). – Пор. тренува́тися» [1]. В різних словниках дефініції розкривають значення терміну «тренінг» не вичерпно. У дослідженні ми триматимемося дефініції – перекладу значення слова з англійської мови. Тренінг (від англ. to train – навчати, виховувати) – це «систематичне тренування або вдосконалення певних навичок і поведінки учасників тренінгу».

Розглянемо основні елементи щодо створення мовно/мовленнєвих тренінгів: – продумати організаційні складові навчання: технічне обладнання, матеріали, план проведення тренінгу, тривалість, учасники;

– зміст тренінгу формується виходячи з потреб аудиторії;

– методи тренінгу визначаються з боку практичного досягнення мети;

– за мету береться формування або розвиток певних навичок;

– матеріали, перевірочні завдання й тести в традиційній та інтерактивній формі;

– різноманіття учбових матеріалів, де один мовний факт можна опрацювати на різних рівнях і в різних контекстах;

– рекомендується блокова розбивка часу по 10-15 хвилин;

– психологічна та педагогічна складові: невимушене спілкування, зацікавленість, гумор.

Використання елементів тренінгу на практичних заняттях з української мови як іноземної розширює можливості викладача щодо створення максимально продуктивного уроку.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с. URL: https://slovnyk.me/dict/vts/%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B3

2. Тренінг. SLOVNYK.ME : веб-сайт. URL: https://slovnyk.me/search?term=%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B3 (дата звернення 23.07.2022 р.)

СУТНІСТЬ ПІДГОТОВКИ КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Клімашевська Г.Р.
аспірант кафедри теорії та практики початкової освіти
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Сьогодні, в складних життєвих ситуаціях, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення – людина творча, гнучка, креативна, яка здатна до генерування і використання свіжих ідей, задумів, підходів та рішень. Це особистість, яка володіє сміливістю мислення, умінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники.

Кожна людина є унікальною, неповторною особистістю, здатною до розвитку власних творчих здібностей. Вона наділена надзвичайно багатим потенціалом, який часто буває не реалізованим через низку причин. Тому наставником для дитини має стати сучасний педагог, для якого креативність є невід'ємним складником професійного розвитку. Отже, використання креативних практик у професійній підготовці педагога в умовах Нової української школи сприятиме формуванню в

сучасного освітянина високого рівня навичок у вирішенні різного роду кризових, проблемних ситуацій, здатного до самоорганізації та практичного оволодіння в динаміці власними життєво-професійними можливостями. Як зазначено у Концепції Нової української школи «нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін…Творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку» [3]. Основними ознаками креативної особистості є: інтелект, знання та досвід; широта кругозору; самостійність і сміливість мислення; здатність до критичного оцінювання попереднього досвіду і навколишньої дійсності; діалектичний світогляд; індивідуальність, оригінальність і незалежність у прийнятті рішень; альтернативність; здатність фантазувати; широке використання наукового підходу в практичній діяльності [1].

Під час Всесвітнього Економічного Форуму «Майбутнє професійної діяльності, працевлаштування, компетентностей та ринку праці в умовах четвертої індустріальної революції» було окреслено перелік основних компетентностей, майбутніх фахівців:

– комплексне багаторівневе вирішення проблем (Complex problem solving);

– критичне мислення (Critical thinking);

– креативність в широкому сенсі (Creativity);

– уміння керувати людьми (People management);

– взаємодія з іншими людьми (Coordinating with others);

– емоційний інтелект (Emotional intelligence);

– формування власної думки та прийняття рішень (Judgment and decision-making);

– клієнтоорієнтованість (Service orientation);

– уміння вести переговори (Negotiation);

– когнітивна гнучкість (Cognitive flexibility) [2, с. 157–158].

Надважливою проблемою вищих навчальних закладів педагогічного спрямування на етапі інтеграції України до європейського освітнього простору є підготовка вчителя нової генерації, здатного до забезпечення креативного освітнього процесу на всіх етапах власного розвитку та реалізації творчого потенціалу учнів початкової школи.

Креативне навчання – є навчання творчості, і саме воно є також творчою діяльністю. Але треба пам’ятати, що творчість не завжди дає творчий результат, а креативність веде до створення творчого продукту. Творча, активна, гнучка та креативна особистість формується переважно умовами сьогодення і системою освіти та навчання. Якщо ж творча

активність виявляється і за відсутності чи недостатності зовнішніх умов, то таку творчу активність називають креативною.

В. Сухомлинський говорив, що немає людей більш допитливих, більш одержимих думками про творчість, як учителі. Педагогічна діяльність, яка є сплавом науки і мистецтва, за своїми компонентами передбачає творчість. А тому вчитель – це креативна особистість: високо компетентна, працездатна, вольова, активна, комунікабельна, динамічна і впевнена в собі [4].

Креативне навчання – це процес постійної співпраці педагога та учня. Освітній процес організовується як живий контакт партнерів, зацікавлених один у одному та в справі, якою вони займаються разом. Особливістю креативного навчання є те, що навчальний процес зливається з життям, із рішенням реальних творчих задач. Набуті знання повинні знайти своє відображення у вирішенні повсякденних проблем. Система креативної освіти спрямована на формування творчого мислення всіх учнів, розвиток їх інтелектуальних здібностей, які мають першочергове значення для оволодіння знаннями і вміннями в різних галузях науки. Креативне навчання зорієнтовано на навчання обдарованих дітей, які в масових загальноосвітніх школах позбавлені належної уваги. Креативна педагогіка в умовах сьогодення повинна тонко та вміло направити розвиток талановитих дітей, надати їм можливість повною мірою розкрити і реалізувати свої здібності.

Джордж Гілфорд виділяє шість параметрів креативності:

– здатність до знаходження і постановки проблеми;

– здатність до генерування великої кількості ідей;

– гнучкість – здатність до продумування різноманітних ідей;

– оригінальність – здатність відповідати на стимули нестандартно;

– здатність удосконалювати об’єкт, додаючи деталі;

– здатність розв’язувати проблеми (здатність до аналізу та синтезу) [4].

Чим відрізняються креативні педагоги від не креативних? Креативні вчителі мають низку переваг, таких як: мають широкі погляди; бачать те, чого інші не помічають; завжди мають «свіжі» ідеї; нестандартно мислять; веселі та дотепні; вільні та невимушені. Якщо особистість зупиняється на досягнутому, звужує коло своїх інтересів, припиняє шукати нові рішення – це вже не креативний вчитель.

Креативне викладання в освітньому процесі визначається низкою аспектів, таких як: встановлення міжпредметних зв’язків, застосування мультимодального підходу, часта зміна видів діяльності, варіювання темпу викладання, демонстрація впевненості, здатність надихати й цінувати учнів, заохочення їх до активної, емоційної взаємодії [1].

Головне завдання креативного навчання – не «донести», «пояснити» та «показати» учням, а організувати спільний пошук розв’язання

завдання, яке виникло перед ними. Нові умови навчання потребують від педагога вміння вислухати всіх бажаючих із кожного питання, не відкидаючи жодної відповіді, стати на позицію кожного, хто відповідає, аби зрозуміти логіку його міркування та знайти вихід із постійно мінливої навчальної ситуації. Учитель у своїй роботі повинен непомітно довести дитину до розв'язання запропонованої проблеми. Навчання логіки, дискусії, діалогу, розв'язання проблеми не передбачає швидкого одержання правильної відповіді. Тому можливі ситуації, коли на одному уроці не вдається відкрити істину. Завдання педагогів – навчити дітей самостійно міркувати, уміти сперечатись, відстоювати свої думки, ставити запитання, бути ініціативним у набутті нових знань.

Одним із ефективних шляхів розвитку креативного мислення є застосування на уроках в початковій школі саме методики розвивального навчання. Ця методика дає змогу, виконуючи цікаві завдання, підійти до проблеми з різних боків, спонукає школярів мислити, знаходити способи вирішення проблем, демонструє варіативність підходу до їх розв'язку, вчить міркувати, доводити, обґрунтовувати свою думку [4].

Сучасний педагог – це професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку, а також у пошуку відповідей на актуальні проблемні запитання «чому навчать школярів?», «як це правильно зробити?», «яке креативне завдання застосувати саме на цьому уроці?» і т.д. Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін сучасності. Це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей.

Література:

1. Ілляхова М. В. Креативні практики у професійному розвитку педагогічних працівників в умовах НУШ. URL: https://osvitaua.com/2020/06/90152/ (дата звернення: 17.07.2022).

2. Клімашевська Г. Р. Теоретичні аспекти креативної професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів в умовах нової української школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. праць / за ред. Г. П. Шевченко. Сєвєродонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2021. Вип. 3 (102). С. 157 – 158.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 16.07.2022).

4. Саціна Н. Л. Креативний вчитель – креативний учень. URL: https://sacina.at.ua/load/tvorcha_laboratorija_zastupnika/kreativnij_vchitel_kreativnij_uchen/15-1-0-125 (дата звернення: 15.07.2022).

ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННИХ НАУКОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ АРХІВІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Ковальков О.Л.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України та всесвітньої історії
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти в Україні регулюється низкою законодавчих та нормативно-правових актів [3;4; 5; 7; 8 та ін.], які визначають освітні, наукові, організаційні та ін. вимоги та критерії як до закладів вищої освіти, так і для здобувачів. Проте законодавець, що природно, не міг урахувати непередбачуваних форс-мажорних обставин, якими стали спочатку карантинні обмеження, спричинені поширенням Covid-19, а далі – збройна агресія Росії проти України. Тимчасова окупація окремих регіонів України, масове переміщення і виїзд за кордон науково-педагогічних кадрів і аспірантів спричинили дезорганізацію освітнього процесу, і повернення його до звичного русла залежить винятково від ситуації на фронтах війни. Проте навіть у регіонах, не охоплених бойовими діями, діяльність закладів вищої освіти визначається умовами військового часу. І якщо виконання освітньої складової програми підготовки аспірантів вирішується засобами вже апробованої системи дистанційного навчання, то виконання наукової складової (власне написання дисертації) часто є доволі проблематичним.

Однією з важливих проблем підготовки докторів філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія», яка постала останніми роками, є обмеження доступу аспірантів до наукових бібліотек і архівів. Очевидно, що якість дисертаційного дослідження з історії залежить від джерельно-документальної бази. Ця проблема особливо актуальна для аспірантів, які досліджують проблеми всесвітньої новітньої історії,

історії СРСР, історії міжнародних відносин тощо. Документи з українських архівів здебільшого лише частково здатні вирішити цю проблему, як і літературні та ін. джерела (ЗМІ, мемуари, щоденники тощо). Саме ця обставина визначає незначну частку захищених дисертацій зі всесвітньої історії у незалежній Україні. До поч. XXI ст. існувала можливість працювати з фондами російських архів. Проте суттєве обмеження доступу до них (остаточний дозвіл надавав відповідний відділ Федеральної Служби Безпеки) і початок російської агресії проти України у 2014 р. остаточно перекрили ці ресурси для українських учених. Донедавна існувала можливість працювати в архівах держав Європи й Америки, проте таку наукову мобільність обмежили спочатку Covid-19, а тепер і війна.

Одним із дієвих способів подолання цієї проблеми (що засвідчив власний досвід роботи над докторською дисертацією в умовах карантинних обмежень і керівництва написанням кандидатських дисертацій) може стати використання закордонних наукових інформаційних ресурсів та електронних архівів. Адже тоді, як освітньо-наукові центри Україна лише стають на шлях діджиталізації, у світі створено потужні загальнодоступні інформаційні ресурси глобального масштабу. Найважливішими елементами електронної частини світового інформаційного простору є професійні бази, ділові ресурси Internet, електронні бібліотеки [1, с. 9] і повнотекстові електронні архіви.

Зупинимося на окремих прикладах таких колекцій документів. «Радянський архів, зібраний Володимиром Буковським» [11] містить унікальну колекцію оригінальних сканованих документів партійних і державних архівів СРСР, які висвітлюють внутрішню і зовнішню політику СРСР за різними напрямками: терор і репресії, національна політика, дисидентських рух; радянсько-американські і радянсько-китайські відносини, політика СРСР щодо країн «соціалістичного табору» і держав «третього світу»; участь СРСР у війнах і конфліктах у державах Азії та Африки (Афганістан, Ангола тощо). Електронні архіви Міжнародного центру В. Вільсона [12; 13] й Архіву національної безпеки Університету Дж. Вашингтона [2; 9] (обидва – США), окрім документів різноманітного походження, які висвітлюють історію США, міжнародних відносин, проблем, криз і «гарячих точок», також містять документи радянського походження. Перевагою таких архівів є зручна навігація і проблемно-країнознавчний принцип гуртування документів. Це значно полегшує роботу й уможливлює отримати документи різного походження, які дотичні до тієї чи тієї проблеми. Наприклад, під час роботи над темою «Політика СРСР щодо Афганістану в 1978 – 1991 рр.» нами було використано понад 250 документів з цих зібрань: стенограми, протоколи засідань і рішень Політбюро ЦК КПРС, Секретаріату ЦК

КПРС і Ради міністрів СРСР, службове листування з посольством СРСР у Кабулі, апаратом Головного військового радника, представництва КДБ і Оперативної групи міністерства оборони в Афганістані, звіти і повідомлення посольства та радянських представників різних відомств в Афганістані, стенограми зустрічей і перемовин радянських керманичів і посадовців з афганськими політиками різних рівнів і послами інших держав в Афганістані і СРСР, аналітична і розвідувальна інформація про внутрішню і зовнішню політику Демократичної Республіки Афганістан та стан справ у таборі афганської опозиції, стенограми засідань Революційної ради, Політбюро ЦК НДПА, Пленумів партії і Ради міністрів ДРА, перекази виступів, промов й інтерв'ю афганських політиків тощо. Більшість цих документів сьогодні є недоступними поза електронними архівами.

Прикладом іншого електронного інформаційного ресурсу може бути «Кабінет історика» Державного Департаменту США [10]. Напевне, це найбільш повна колекція документів зовнішньої політики США, згрупованих за адміністраціями президентів і за географічними напрямками. Більшість документів опублікована окремим томами, і ці збірники викладені у вільний доступ. Не слід пояснювати, що в Україні їх «паперові» версії недоступні. Прикладом може бути використаний нами том XII серії «Зовнішня політика Сполучених Штатів Америки» («Foreign Relations of the United States»), який містить понад 360 документів, які стосуються афганського напрямку зовнішньої політики адміністрації президента Дж. Картера. Передусім це дипломатичне листування Дж. Картера і Л. І. Брежнєва, державного секретаря С. Венса й А. А. Громико, службове листування посольства США у Кабулі з державним департаментом, аналітичні звіти ЦРУ і міністерства оборони про становище в Афганістані. Важливими також є стенограми засідань і протоколи рішень Ради Національної Безпеки і Спеціального Координаційного Комітету США, службове листування Дж. Картера з його помічником з національної безпеки З. Бжезінським, державним секретарем С. Венсом, директором ЦРУ С. Тернером тощо, стенограми переговорів американських посадовців з представниками і послами СРСР, Пакистану, Саудівської Аравії, Китаю. Чимало з них раніше не публікувались, оскільки розкривають подробиці діяльності американських силових відомств і спецслужб, включаючи «Програму прихованих дій» з підтримки афганських опозиційних партій і повстанців-моджахедів [6].

Наведені приклади з власного досвіду засвідчують значний потенціал електронних архівів при написанні дисертаційних досліджень зі всесвітньої історії в умовах обмежень військового стану. Звісно, що таких електронних архівів значно більше. Тому при виборі тем

дисертаційних досліджень для здобувачів третього рівня вищої освіти зі спеціальності «032. Історія та археологія» варто орієнтуватися на такі колекції документів.

Література:

1. Арсеєнко Т. І. Світові наукові інформаційні ресурси у забезпеченні інформаційно-знаннєвих потреб користувачів наукових бібліотек: Наук.-метод. видання / Т. І. Арсеєнко, Г. І. Безпала, Л. М. Дем'янюк; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 167 с.
2. Архив Национальной безопасности Университета Дж. Вашингтона. URL: https://nsarchive.gwu.edu/rus/Index.html
3. Закон України «Про вищу освіту» від 01. 07. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text
4. Закон України «Про освіту» від 05. 09. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 11. 10. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text
6. Ковальков О. Л. Збірник документів з історії американсько-афганських відносин (Foreign Relations of the United States, 1977 – 1980. Volume XII. Afghanistan / Editor David Zierler / Gen. Editor A.M. Howard. – United States Government Publishing Office. Washington, 2018. 909 p.). *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки.* 2021. № 2. С. 160–163.
7. Про затвердження вимог до оформлення дисертації: Наказ Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 03. 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text
8. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): Постанова Кабінету Міністрів України № 261 від 23. 03. 2016 в редакції Постанови КМУ № 238 від 03. 04. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text
9. National Security Archive. URL: https://nsarchive.gwu.edu/
10. Office of the Historian. URL: https://history.state.gov/
11. Soviet Archives collected by Vladimir Bukovsky. URL: http://www.bukovsky-archives.net/buk.html
12. Wilson Center. URL: https://www.wilsoncenter.org/
13. Wilson Center. Digital Archive. International History Declassified. URL: https://digitalarchive.wilsoncenter.org/

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ковальчук В.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної механіки
Державний університет інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

На сучасному етапі основною тенденцією підготовки аспірантів до майбутньої наукової та науково-педагогічної діяльності є гармонійне поєднання в освітньо-наукових програмах освітньої, дослідницької та інноваційної складових. Указані програми підготовки мають бути орієнтовані на отримання нових знань і відповідати сучасним вимогам ринку праці. Ключовим моментом у трансформації сучасної системи третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є розширення потенційного спектра професійної діяльності випускників аспірантури [1]. Відповідні освітньо-наукові програми та організація навчального процесу мають сприяти розвитку креативних здібностей, критичного мислення та інтелектуальної незалежності майбутніх наукових і науково-педагогічних працівників. Заклади вищої освіти і наукові установи, в яких проходить підготовка аспірантів, мають забезпечити повноцінну підготовку здобувачів освіти до дослідницької та викладацької діяльності, а також організаційно і матеріально забезпечити можливості для проведення наукових досліджень та апробації отриманих наукових результатів.

Важливою зміною в організації третього рівня вищої освіти в Україні стало впровадження модульної системи навчання при підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів. Це дає можливість легкої актуалізації та комбінування тематики освітньо-наукових програм, гнучкості цих програм. Для здобувачів наукових ступенів такий підхід не тільки дозволяє зосередитися на наукових дослідженнях за певною тематикою, а й сприяє формуванню трансверсальних компетентностей особистості, тобто універсальних знань, умінь, навичок і цінностей, які будуть використовуватися не тільки в межах професійного контексту [2]. У сучасних умовах реалізація освітньо-наукових програм на третьому рівні вищої освіти має сприяти формуванню таких компетентностей як креативність, мобільність, здатність до самоосвіти, пізнавальна активність, ініціативність у вирішенні складних та

нестандартних завдань, що передбачає проведення досліджень, розробку інноваційних продуктів, прийняття оптимальних рішень тощо [3].

Справжнім випробуванням на гнучкість в організації підготовки наукових і науково-педагогічних працівників стали нові виклики останніх років – пандемія Covid-19 та повномасштабне вторгнення російських військ в Україну. В умовах карантинних обмежень з метою запобігання поширенню Covid-19 одним із основних напрямків діяльності освітянської спільноти в Україні (як і в багатьох інших країнах) став розвиток технологій дистанційної форми надання освітніх послуг. Застосування цих технологій потребує певного рівня готовності викладачів і здобувачів освіти, а також матеріально-технічного забезпечення закладу освіти або наукової установи. Відповідні технологічні рішення дозволяють забезпечити доступність матеріалів, можливість постійної комунікації учасників освітнього процесу, зручність контролю процесу навчання. Використання сучасних інформаційних і комунікаційних засобів та науково-технологічних інновацій роблять навчальний процес більш комфортним, стимулюють студентів і аспірантів до самоосвіти.

Основними форматами реалізації дистанційного навчання є синхронний та асинхронний. При синхронному навчанні взаємодія між викладачами та здобувачами освіти відбувається хоча і дистанційно, але в режимі реального часу. При асинхронному дистанційному навчанні комунікація студентів чи аспірантів із педагогами відбувається з деякою затримкою в часі. Кожен із указаних форматів дистанційного навчання має свої переваги і недоліки, тому найбільш доцільною є їхня комбінація. Але використання асинхронного формату суттєво зросло в умовах воєнного стану, коли багато здобувачів освіти та освітян не мають фізичної можливості вчасно долучитися до навчального процесу.

В умовах впровадження воєнного стану в Україні у зв’язку з повномасштабним вторгненням військ росії перед науково-педагогічними працівниками і здобувачами вищої освіти постали нові реалії та нові проблеми в реалізації освітньо-наукових програм. Учасники освітнього процесу вимушені шукати нові способи організації навчання віддалено від свого основного робочого місця, комфортного та обладнаного технічними засобами робочого простору. Особливостями організації освітнього процесу в умовах війни є те, що в багатьох випадках студентам, аспірантам і викладачам довелося змінити місця свого проживання, забезпечувати свою особисту безпеку і безпеку своїх близьких. Необхідність перебування в укриттях під час сигналу повітряної тривоги, а також відсутність засобів комунікації (електроенергії, доступу до мережі Інтернет тощо) унеможливлюють проведення навіть дистанційного навчання. У таких умовах важливого

значення набувають організація інформування і підтримки всіх учасників освітнього процесу.

Оскільки важливим чинником є морально-психологічний стан здобувачів освіти, то в умовах сьогодення навчання спрямоване не тільки на отримання знань, а й на підтримання емоційного здоров'я здобувачів освіти, на відволікання від хвилювань і поганих думок. Вирішення указаних проблем організації навчального процесу в умовах воєнного стану є актуальним, як ніколи раніше, оскільки під загрозу поставлені результати підготовки аспірантів за тривалий період часу.

Вагому підтримку для функціонування системи освіти й науки України в умовах повномасштабної війни надають міжнародні організації. Наприклад, міжнародна освітня платформа Coursera відкрила закладам вищої освіти України безкоштовний доступ до більш ніж 6000 онлайн-курсів від кращих університетів світу. Наразі обговорюються та розробляються нові напрямки співпраці наукових установ і закладів освіти з метою надання якісних освітніх послуг аспірантам не лише у межах України, а й тим, хто виїхав за кордон. Розширилися можливості участі наших аспірантів у міжнародних грантових програмах з метою продовження їхніх наукових досліджень. Попри активні бойові дії та агресію росії, в Україні за допомогою використання цифрових інструментів дистанційного навчання організована й забезпечена безперервність освітнього процесу, створені умови для навчання та викладання, розроблені спеціальні вебресурси й платформи з метою психологічної підтримки учасників освітнього процесу [4].

Отже, в складних умовах сьогодення, зумовлених повномасштабною війною, перед відділами аспірантури у наукових установах і закладах вищої освіти постають нові виклики. Вирішення нових задач потребує від учасників освітнього процесу пошуку нових підходів для організації неперервної освіти. При цьому необхідно враховувати не тільки технічні можливості (наявність засобів комунікації, доступу до джерел інформації тощо). Першочерговими стають завдання забезпечення особистої безпеки освітян і здобувачів освіти, а також їхньої психологічної підтримки.

Література:

1. Ануфрієва О. Підготовка наукової еліти: сучасні виклики. *Післядипломна освіта в Україні*. 2017. № 1. С. 80–84.

2. Петренко В. О., Безугла І. В. Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика*: матер. міжнар. наук.-

практ. конф., м. Харків, 29–30 березня 2018 р. Харків: Вид-во «НТМТ», 2018. С. 290–293.

3. Муромець В. Управлінська діяльність здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти: огляд розвитку загальних компетентностей. *Молодий вчений*, 2019. 9 (73), С. 396-400.

4. Горна М. О., Пронь Н. Б. Навчання під час війни: забезпечення безперервності освітнього процесу в Україні та за її межами. *Освітня аналітика України*. 2022. № 2 (18). С. 112–127.

ВІЗІЯ ОСВІТИ ЄС: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ковтун В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права України

Ковтун М.С.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Єдиний можливий спосіб зберігати та передавати власну історію, культуру, традиції та ідентичність наступному поколінню – це освіта. Освіта – це ключова цінність світового надбання, смисловий код минулого та ключ до майбутнього, культурно-моральний фундамент сьогодення.

Трансформація освіти відбувається під впливом різних чинників: глобалізація, пандемія тощо. Як цінність освіта формується під впливом цих змін.

Глобалізація створює нові виклики для освіти: поява нових провайдерів освіти, як мультинаціональні корпорації, корпоративні університети та медіакомпанії; нові форми забезпечення освіти, включаючи дистанційну, віртуальну та пряму (безпосередню) освіту, що надається і приватними компаніями зокрема; велика диверсифікація кваліфікацій та свідоцтв про освіту; велика мобільність здобувачів освіти, програм, провайдерів та грантових проєктів, які виходять за межі національних кордонів; акцент на навчання протягом усього життя, що, зі свого боку, призводить до збільшення попиту на післясередню освіту; збільшення обсягу приватних інвестицій у сферу послуг, що надаються

у сфері освіти (наприклад, стейкхолдери – заінтересовані сторони, фізичні та юридичні особи, які мають легітимний інтерес щодо освітньої діяльності)[1, с. 185].

Пандемія COVID-19 стала безпрецедентною подією, викликом системам освіти та навчання, що призвело до раптового та масштабного переходу до режимів цифрової освіти, включаючи онлайн– навчання та викладання. Надання освітньої послуги стало залежати від наявності відповідних навичок та вмінь роботи з сучасними комп'ютерними технологіями у дистанційному режимі. Проте не всі викладачі та здобувачі освіти були готові використовувати онлайн-навчання, були здатні впоратися з його обмеженнями. Крім того, у деяких випадках необхідні для онлайн-навчання ресурси та відповідна інфраструктура були недоступні. Хоча, як показав час, система освіти достатньою оперативно адаптувалася до роботи в кризових умовах.

При цьому можна розглядати, що пандемія COVID-19 стала каталізатором як викликів, так і можливостей для цифрової трансформації. Так, у цілях підтримки ефективної адаптації системи освіти та професійної підготовки державами-членами ЄС на рівні Євросоюзу була ініційована підготовка та прийняття Плану дій цифрової освіти (2021-2027) (Digital Education Action Plan (2021-2027)) [2]. План дій цифрової освіти надав довгострокове стратегічне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної європейської цифрової освіти.

План цифрової освіти визначає два стратегічні пріоритети для її підтримки: сприяння розвитку високоефективної екосистеми цифрової освіти та підвищення цифрових навичок і компетенцій для цифрової трансформації.

В оновленому Плані дій Комісії (2020) використані уроки, отримані з кризи, і викладено довгострокове бачення цифрової трансформації освіти та навчання в ЄС. Це буде спрямовано на: підвищення цифрової грамотності, допомогу країнам ЄС працювати разом, щоб адаптувати свої системи освіти та навчання до епохи цифрових технологій, використовувати потенціал Інтернету, щоб зробити онлайн-навчання доступним для всіх.

Потрібно вирішити принаймні три проблеми:

1. *Цифровий потенціал.* Існує потреба подолати технологічні відмінності (інфраструктура, включаючи ноутбуки, планшети та доступ до широкосмугового зв'язку) і розвивати нові організаційні можливості в освіті, які підтримують гібридні режими навчання та викладання (онлайн + офлайн).

2. *Цифрові компетенції для 21-го століття.* Необхідно надати підтримку освітянам і здобувачам освіти для покращення практики цифрової освіти. Особливо потрібна сильніша підтримка в ефективному

поєднанні онлайн– та офлайн-навчання. Існує також необхідність розвинути тверде розуміння цифрового світу, щоб мати можливість критично підходити до інформації та орієнтуватися в Інтернеті, керованому алгоритмом. Цифрові технології необхідно ефективно використовувати для навчання впродовж життя, тоді як інновації та практика є основною частиною трансформації процесу навчання.

3. *Цифрова екосистема освітнього контенту, інструментів і платформ.* Технологій та лише компетенцій недостатньо для якісної та інклюзивної освіти, якщо сам процес не змінюється. Цифрове навчання не може відбуватися шляхом простого відтворення чогось, що зазвичай відбувається в аудиторії. Надійна цифрова екосистема, яка спирається на приватні ресурси потребує якісного контенту, зручних інструментів і безпечних платформ. Цей процес має включати соціальні аспекти та бути спрямованим на підтримання конфіденційності й етики. Для становлення та подальшої підтримки цієї екосистеми потрібні постійні дослідження ролі даних, когнітивного розвитку та нові технології в цифровому навчанні.

Цифрова трансформація змінила суспільство та економіку, дедалі глибше вплинувши на повсякденне життя, і продемонструвала потребу у вищих рівнях цифрової спроможності систем й установ освіти та навчання. Освіта в сучасних умовах стала основою поєднання традицій та інновацій. Політика та діяльність в галузі освіти спрямована на реалізацію конкретних завдань: усунення неграмотності, створення національних освітніх систем у незалежних державах, формування навчальних закладів та розвитку «соціального капіталу» з почуттям національної ідентичності тощо.

Враховуючи конституційний вектор розвитку України, який виражає підтвердження європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, необхідно імплементувати освітні цінності ЄС.

Література:

1. Клімова Г. П. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобальних викликів. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. № 1 (48). 2021. С. 185–205. URL: https://doi.org/10.21564/2075-7190.48.224425.

2. Digital Education Action Plan (2021-2027). URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan (дата звернення: 05.08.2022).

ПОДВІЙНЕ (МНОЖИННЕ) НАУКОВЕ КЕРІВНИЦТВО ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОКТОРИ ФІЛОСОФІЇ) ЗА ГАЛУЗЗЮ ЗНАНЬ -08 ПРАВО СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 ПРАВО: ПОЗИТИВНІ ВІТЧИЗНЯНІ ПРАКТИКИ, ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ЇХ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА УРІЗНОМАНІТНЕННЯ

Коломоєць Т.О.
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізький національний університет м. Запоріжжя, Україна

Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти передбачає, про що свідчить вже і сама назва відповідного рівня вищої освіти, поряд із освітнім компонентом, й проведення наукових досліджень здобувачем, підготовку наукової роботи на здобуття зазначеного рівня, виконання як індивідуального навчального плану, так і індивідуального плану наукової роботи. Проведення наукових досліджень здобувачем здійснюється під керівництвом наукового керівника – фахівця з проблематики, обраної для поглибленого дослідження, й розв'язання актуальних питань правового регулювання суспільних відносин. Задля забезпечення якості наукових досліджень здобувача важливою є релевантність напрямку наукового пошуку здобувача та сфери наукових інтересів його керівника, що дозволяє поглибити спеціалізацію таких досліджень, співпрацю здобувача і керівника, в т.ч. й стосовно залучення до грантових тематичних проектів, підготовку спільних наукових праць, обґрунтувань, експертних висновків щодо законопроектів, узагальнень практики працевлаштування. «Фільтр» релевантності тематики наукових пошуків здобувача і керівника (майбутнього керівника) впроваджується на етапі подання дослідницької пропозиції при вступі особи для здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, у подальшому під час затвердження тема дослідження здобувача, індивідуальних планів його роботи та призначення наукового керівника.

Від ефективності роботи наукового керівника багато у чому залежить й результат всього процесу навчання особи, «якість» наукового продукту, за результатами підготовки здобувача за науково-освітньою програмою. Саме тому «якість» наукового керівництва впливає і на

«якість» всього освітньо-наукового процесу і на «якість» його результату. З огляду на специфіку сфери наукового пошуку, цільове використання результатів наукових досліджень як у законопроектній, так і у правозастосовній діяльності, важливо забезпечити керівництво науковою роботою здобувача не лише завдяки залученню до цього процесу юриста-вченого, а й фахівця з досвідом роботи у законопроектній та правозастосовній діяльності. Більше того, з урахуванням пріоритетних напрямків наукових досліджень, в тюлю й із акцентом на порівняльно-правовий пошук, урахування позитивного зарубіжного досвіду нормотворення та правозастосування, з необхідністю актуалізується можливість і доцільність залучення до керівництва зарубіжних колег-фахівців. Акцент на міжгалузевість наукових фахових досліджень, із закріпленням її у стратегічних актах НАПрН України як «дороговказу» для подальшого розвитку, зумовлює по требу поєднання зусиль вчених-юристів, які досліджують проблематику різних галузей правової науки, для керівництва дослідженнями здобувачів, які мають саме міжгалузевий фаховий характер. Все вищезазначене й актуалізувало «пілотність» т. зв. «подвійного», а у деяких випадках й «множинного» наукового керівництва роботою здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за галуззю знань 08 Право спеціальністю 081 Право у ЗВО та наукових установах України, започаткування «пілотної» практики такого керівництва й певну її результативність.

Узагальнення наявного досвіду такого керівництва дозволяє умовно виділити кілька різновидів його. Так, зокрема, подвійне (множинне) наукове керівництво може бути: а) внутрішнім й передбачати залучення вчених-юристів, співробітників різних кафедр, відділів, лабораторій задля поєднання їх ресурсу для досягнення мети поглибленого дослідження й розв'язання міжгалузевих фахових завдань. Внутрішнє подвійне наукове керівництво може бути як паритетним, так і передбачати розподіл керівників («основний», «додатковий»), що залежить від предмету дослідження й передбачає можливість призначення на першому році навчання, а також можливість призначення другого наукового керівника на старших курсах (у разі уточнення предмету дослідження тощо); б) зовнішнім, що передбачає призначення, поряд із науково-педагогічним працівником, який є штатним співробітником установи, в якій здійснюється підготовка здобувача, й другого керівник а, який, як правило, є співробітником судової установи, правоохоронного органу. Така практика є достатньо поширеною у багатьох ЗВО України, із залученням в якості другого керівника суддів Верховного Суду, Конституційного Суду України, Офісу Генерального прокурора України тощо. Це дозволяє не лише

забезпечити «якісний» доктринальний супровід наукового пошуку здобувача, а й обрання актуальної, практично значущої теми, збір емпіричного матеріалу, апробацію поточних результатів тощо. Різновидом «зовнішнього» керівництва цілком можна вважати й залучення в якості другого наукового керівника провідного вченого-юриста, який є співробітником НАПрН України (практика є поширеною, наприклад, у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Донецькому національному університеті імені Василя Стуса) або ж іншого ЗВО на підставі договорів про співпрацю або ж цільових договорів про реалізацію освітньо-наукових програм (є досвід, наприклад, Запорізького національного університету, Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»). в) «зовнішнім з іноземним елементом», що передбачає залучення в якості другого керівника представника правничої школи зарубіжної держави, ЗВО-партнера, наукової установи-партнера тощо. Така практика є поширеною, наприклад, у Навчально-науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, допомагає реалізації договорів про співпрацю, залученню здобувачів до досліджень зарубіжних партнерів, допуску до їх ресурсів, інтеграції у європейський та світовий фаховий науковий простір. г) «ускладненим», що передбачає, поряд із двома (у різному форматі) науковими керівниками, призначення ще й додаткового, який або ж залучається на певний час для вирішення окремого завдання, або ж для посилення спеціалізації, для інтеграції виконання держбюджетного або ж грантового дослідження за участю здобувача, для експертизи поточних результатів дослідження щодо значимості для законотворчості, правозастосування тощо. Як правило, це можуть бути експерти галузі із практичним досвідом роботи у певній сфері правничої діяльності.

Цілком логічним, доцільним є й подальше впровадження у практику всіх суб'єктів підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за галуззю знань 08 Право спеціальністю 081 Право подвійного (множинного) наукового керівництва із акцентом на: кадрове забезпечення ОНП (штатні співробітники); спеціалізацію суб'єкта підготовки здобувачів; запити здобувачів; наявність контактів із вітчизняними та зарубіжними партнерами; спроможність установи забезпечити релевантність наукових досліджень здобувачів та наукових пошуків (праць) керівників; ступінь залучення здобувачів до грантової та проектної діяльності; інтеграцію установи (її працівників) до наукової фахової спільноти; матеріально-технічне забезпечення реалізації ОНП; інформаційно-ресурсну забезпеченість ОНП тощо. Подвійне (множинне) наукове керівництво, за умови унормування засад існування, є реальним інструментом забезпечення «якісної» підготовки

здобувача, спеціалізації його наукового пошуку, посилення його актуальності для доктрини, законотворчості та правозастосування, спрощення інтеграції здобувача та його результатів виконання ОНП до фахового середовища.

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ (ДОСВІД УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ)

Коляда Н.М.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

В умовах академізації соціальної роботи відповідно до міжнародних стандартів, інституціоналізації соціальної роботи як науки, запровадження третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та потреб ринку праці виникла потреба у підготовці докторів філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота в ЗВО України.

Відповідно до «Рекомендацій щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи» (2013 р., Комітет із удосконалення докторської освіти із соціальної роботи США) мета такої підготовки – підготувати здобувачів як дослідників, лідерів у своїй сфері – тих, які «генерують та критично оцінюють нові знання, зберігає найважливіші ідеї та висновки, що є засадничими для певної спеціальності, розуміють, як знання перетворюють певну сферу та широкий світ, а також відповідально передають свої знання іншим» [6, с. 100].

В Україні підготовку докторів філософії із соціальної роботи розпочато у 2016 р. за так званими «новими правилами», передбаченими Законами України «Про вищу освіту» (2014, зі змінами), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015, зі змінами) та Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою КМУ № 261 від 23.03.2016 р. (зі змінами, Постанова КМУ № 283 від 03.04.2019 р.), а також іншими нормативно-правовими документами.

Актуальним питанням наукових досліджень із соціальної роботи, апробації їх результатів є розвиток комунікативної складової, насамперед – наукової періодики. Сьогодні відповідно до мережі

фахових наукових періодичних видань України успішно функціонують 13 періодичних фахових наукових видань зі спеціальності 231 «Соціальна робота» категорії «Б» [2].

Відповідно до інформаційного джерела osvita.ua. в Україні підготовку докторів філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота» третього (освітньо-наукового) рівня здійснюють 1 наукова установа (Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України) та 11 закладів вищої освіти державної та приватної форм власності (Київський університет імені Бориса Грінченка, Академія праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Херсонський державний університет, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Національний університет «Львівська політехніка», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Донбаський державний педагогічний університет, ДЗ »Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Запорізький національний університет, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради) [1, с. 307].

Аналіз освітньо-наукових програм з соціальної роботи дав змогу окреслити основні тенденції розвитку соціальної роботи як науки, охарактеризувати перший досвід підготовки докторів філософії як наукових кадрів вищої кваліфікації з метою пошуку перспективних напрямів розвитку соціальної роботи як науки і практичної діяльності.

З-поміж інших – освітньо-наукова програма (далі – ОНП) «Соціальна робота», що реалізується в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини упродовж 20216-2022 рр., розроблена відповідно до місії та стратегії університету. Цілями ОНП є підготовка фахівця, здатного продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної науково-педагогічної та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та проф. практики; застосовувати методологію наукової та педагог. діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в галузі соціальної роботи [4].

Освітньо-наукова програма «Соціальна робота» розроблена відповідно до норм національного законодавства у сфері вищої освіти, Національної рамки кваліфікацій, Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового рівня) за спеціальністю 231 Соціальна робота, локальних документів УДПУ імені Павла Тичини з метою забезпечення підготовки науково-педагогічних працівників, дослідників у галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота.

Унікальність ОНП полягає у поєднанні багаторічного досвіду та традицій підготовки аспірантів з орієнтацією на поглиблене навчання в

межах сформованих в університеті наукових шкіл, позитивного досвіду підготовки та захисту науково-педагогічних кадрів зі спеціальності (спеціалізована вчена рада, 13.00.05 – соціальна педагогіка (2014-2019 рр.), разові спеціалізовані вчені ради зі спеціальності 231 Соціальна робота (2020-2021 рр.), фахове періодичне наукове видання «Соціальна робота та соціальна освіта», категорія Б [7], тощо).

В Черкаській області ОНП «Соціальна робота», що реалізується в УДПУ імені Павла Тичини, є єдиною з підготовки докторів філософії з соціальної роботи.

Здобувачі ОНП активно залучені до науково-дослідної роботи, викладацької, проєктної, міжнародної діяльності. Зміст підготовки, унікальний набір обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів, пов'язаних з напрямом досліджень аспіранта, забезпечує набуття відповідних компетентностей і отримання освітньо-наукових результатів у галузі соціальної роботи.

Усе це сприяє формуванню мотивації до здобуття ступеня доктора філософії та гарантує якість підготовки аспірантів – фахівців зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Під час формулювання цілей та програмних результатів навчання за ОНП враховано галузевий контекст за рахунок змістовного наповнення навчальних дисциплін, виробничих практик (дослідницької і науково-викладацької), наукової складової, вибору методів з урахуванням максимального наближення умов підготовки докторів філософії з соціальної роботи до реальних умов працевлаштування випускників (ЗВО, науково-дослідні установи, заклади соціальної сфери тощо).

ОНП «Соціальна робота» (2022) розроблена відповідно до Стратегії розвитку Черкаської області на 2021-2027 рр. УДПУ імені Павла Тичини пропонує підготовку фахівців зі спеціальності 231 Соціальна робота на всіх рівнях вищої освіти та науковому рівні (докторантура), забезпечуючи послідовність та внутрішню узгодженість освітньо-професійних, освітньо-наукових і наукових програм.

Здобувачі, випускники ОНП переважно є викладачами ЗВО або практиками соціальної сфери. Тому формулювання цілей та визначення програмних результатів навчання зорієнтовано на професійне самовдосконалення та наукову самореалізацію здобувачів ОНП, задоволення потреб регіону у кадрах вищої кваліфікації зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Конкурентоздатність ОНП полягає у тому, що в УДПУ імені Павла Тичини розвинуті наукові школи соціальної роботи, соціального виховання, гендерної освіти, інклюзивної освіти, діють науково-дослідні структури (центри, лабораторії тощо), з орієнтацією на які формується

тематика наукових досліджень та здійснюється підготовка докторів філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота [3].

З метою розвитку та оновлення ОНП «Соціальна робота» відповідно до вимог сучасного освітньо-наукового простору, розвитку соціальної роботи як науки, її подальшої професіоналізації та потреб ринку праці Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини планує такі заходи щодо інтеграції навчання, науково-дослідницької роботи та інноваційної діяльності [5]: розширення та оновлення тематики наукових досліджень аспірантів, напрямів діяльності науково-дослідницьких структур відповідно до сучасних потреб освіти і науки, соціальної роботи, місії та стратегії розвитку університету; популяризація цифровізації освіти, науки, соціальної роботи серед науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти шляхом розширення застосування інтернет-ресурсів, ІТ-технологій в освітньому процесі; розширення співпраці із вітчизняними та зарубіжними закладами освіти з питань обміну досвідом підготовки докторів філософії з соціальної роботи; тощо.

Література:

1. Коляда Н., Левченко Н., Заболотна О. Підготовка докторів філософії із соціальної роботи в Україні: перший досвід та перспективи розвитку. *Соціальна робота та соціальна освіт*а. 2021. № 2 (7). С. 291–305.
2. Наука. МОН України. URL: https://mon.gov.ua/ua/tag/nauka (дата звернення 01.08.2021).
3. Наукова діяльність. Факультет соціальної та психологічної освіти. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: https://bit.ly/2ZNmEo3.
4. Освітньо-наукова програма «Соціальна робота». Уманський державний педагогічний План заходів щодо реалізації перспектив розвитку освітньо-наукової програми «Соціальна робота». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: https://cutt.ly/FLf1A4m
5. План заходів щодо реалізації перспектив розвитку освітньо-наукової програми «Соціальна робота». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: https://cutt.ly/FLf1A4m
6. Рекомендації щодо забезпечення якості програм підготовки докторів філософії із соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 3. С. 99–103.
7. Соціальна робота та соціальна освіта. URL: http://srso.udpu.edu.ua.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 101 ЕКОЛОГІЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Коляда О.В.
кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри екології та біотехнологій в рослинництві
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Найбільшої шкоди навколишньому природному середовищу серед всіх видів антропогенної діяльності завдає війна. В Україні сьогодні у зв'язку із широкомасштабним російським вторгненням кожного дня фіксуються численні злочини окупантів проти довкілля. При аналізі впливу відкритих бойових дій на стан навколишнього природного середовища розрізняють прямі та непрямі впливи. Прямі впливи проявляються порушенням перебігу сезону розмноження популяцій, а в окремих випадках повним руйнуванням екосистем. Від ворожої техніки гинуть тисячі видів рідкісних рослин, які занесені до Червоної книги України, порушується спокій диких тварин. При розриванні набоїв, горінні неметалевих деталей військової техніки відбувається забруднення атмосферного повітря, ґрунтів та водних ресурсів, накопичуються тонни металобрухту.

Відповідно до даних Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів станом на 06.07.2022 р. обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в результаті знищеної техніки окупанта становив 26 828 т, через пожежі нафтопродуктів – 294 242 т, лісові пожежі – 5 496 020 т, загоряння інших об'єктів – 1 791 629 т. В розрізі забруднюючих речовин в атмосферу надійшло 6,5039 т діоксиду азоту, 0,0139 т аміаку, 0,0604 т сірчистого ангідриду, 16026,5421 т діоксиду вуглецю, 29,2674 т оксиду вуглецю, 8,3621 т НМЛОС, 0,0228 т свинцю і його неорганічних сполук, 0,0929 т оксиду кадмію, 0,0218 т оксиду ртуті, 0,0177 т неорганічних сполук миш'яку, 0,00604 т шестивалентного хрому, 0,007433 т оксиду міді, 0,1765 т оксиду нікелю, 0,001998 т діоксиду селену, 2,4157 т оксиду цинку та 0,0000001 т бенз(а)пірену. Загальна площа забруднення відходами складає 39 062 м^2, обсяг розливу нафтопродуктів на ґрунтах становить 5 589 т, на воді – 1 470 т. Порушення зазнали 1 240 113 га об'єктів ПЗФ. Приблизні збитки нанесені довкіллю внаслідок воєнних дій рф становлять 204 млрд доларів [1].

Екологічна ситуація в Україні була не найкращою і до початку повномасштабного вторгнення рф. З кожним днем війни спостерігається загострення екологічної кризи. В таких умовах на відновлення довкілля нашої країни необхідні величезні матеріальні ресурси та професійний

кадровий потенціал. Саме тому, надзвичайно важливим наразі є якісна підготовка фахівців екологічного спрямування. Ефективне, науково-обґрунтоване вирішення екологічних проблем на основі власних наукових досліджень можуть гарантувати випускники рівня доктора філософії. Відповідно до Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 101 Екологія інтегральна компетентність, якою повинен володіти випускник рівня доктора філософії, полягає в здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері екології, охорони природи та раціонального природокористування, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики, застосовувати сучасні методології наукової та науково-педагогічної діяльності, здійснювати власні наукові дослідження, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [2].

Надзвичайно важливим при підготовці здобувачів є дотримання вимог щодо забезпечення якості вищої освіти, тісна співпраця з широким колом стейкхолдерів, впровадження в освітній процес досвіду передових технологій у галузі екології та охорони навколишнього середовища, а також активна міжнародна співпраця.

Література:

1. Екозагроза: офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. URL: https://ecozagroza.gov.ua/ .
2. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень, галузь знань 10 – Природничі науки за спеціальність 101 – Екологія. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 23.12.2021 р. № 1421. 14 с.

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Комарницький Є.П.
аспірант ІІІ року навчання
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Зміни у системі освіти України на сучасному етапі вимагають нових підходів до управління закладами освіти. Зокрема, сучасні вимоги до навчального закладу потребують високої професійної компетентності

всіх учасників навчально-виховного процесу, а особливо – керівників вищих навчальних закладів.

Суспільні процеси, що відбуваються в державі починаючи від 24 лютого, викликали гостру потребу у професійно підготовлених фахівцях, які здатні ефективно працювати в сучасних умовах. Демократизація суспільства вимагає розвитку їхньої педагогічної майстерності та творчості й підвищують вимоги до рівня управлінської культури керівників навчального закладу, їх компетентності та професіоналізму.

Вміння практично розв'язати завдання, які були поставлені перед системою освіти України процесами державотворення, кардинальними змінами у суспільно-політичному та економічному житті суспільства вимагає належної підготовленості керівників, здатних ефективно здійснювати управління закладами загальної освіти у складних умовах сьогодення [1, с. 29].

У зв'язку зі збройним конфліктом в Україні тисячі людей постали перед вибором змінити місце свого проживання та шукати притулку в інших місцях чи залишитись в місцях де ведуться активні бойові дії.

Можливості дистанційного навчання організували освітній процес в умовах війни (пандемія дала можливість підготуватися до даного виду навчання). Водночас частина студентів і викладачів перебуваючи у небезпечних умовах могли не мати можливості долучитися до нього. Студенти або викладачі, які перебували у відносній безпеці, можуть не мати доступу до інтернет-покриття чи технічних засобів. Кожного дня у більшості областей України оголошується повітряна тривога (у багатьох із них – по кілька разів на день), під час якої потрібно пройти в укриття. Це може прямо впливати на організацію освітнього процесу та переривати його.

До основних проблем з якими зіткнулися переміщені університети і відповідно їх керівники слід віднести: 1) значний рівень конкуренції на ринку освітніх послуг; 2) достатність фінансових ресурсів для забезпечення життєдіяльності для належного функціонування; 3) інтеграція та соціальна адаптація студентів і персоналу та ін. [2, с. 164].

Слід зазначити, що переміщення виявилось можливим лише завдяки наполегливій роботі керівництва цих закладів, відданості й патріотизму викладачів і студентів, оскільки держава не стала ініціатором евакуації цих освітньо-наукових інституцій і фактично не надала допомоги під час самого процесу виїзду. Співробітники самотужки, завдяки своїй сміливості, мужності, неймовірному терпінню та величезному ентузіазму змогли перевезти ЗВО та налагодити їх роботу на новому місці.

Університети за своєю природою є центрами формування суспільної думки. І в мирні часи, і в період війни вони є вагомим і потужним генератором ідеологічного ресурсу, який жодна з конфліктуючих сторін не може залишити поза увагою [2, с. 168].

Проблеми функціонування вишів-переселенців зумовили необхідність термінового вирішення питання їх виживання, яке ускладнювалося ще й жорсткою конкуренцією на ринку освітніх послуг.

Кризові ситуації у всіх галузях життєдіяльності не могли не загострити безліч проблем у функціонуванні вищої освіти, а саме місцевих університетів, що були переміщені від початку військових дій у відносно безпечні регіони України.

Для української держави збереження переміщених університетів має ідеологічну та політичну складову й тому сьогодні не прийнято говорити вголос про ті логічні кроки, які було б варто зробити відносно деяких слабших закладів, яким не вдасться конкурувати з місцевими й іншими національними вишами.

Об'єднання кількох переміщених ЗВО в один заклад або долучення їх до інших місцевих університетів виглядало б цілком слушним кроком, якби такий крок не був сприйнятий як капітуляція перед ворогом. Тож в умовах гострої конкуренції за абітурієнтів та невизначених перспектив, переміщеним ЗВО, їхнім педагогам та керівництву необхідно не лише боротися за абітурієнта, але й щодня доводити своє значення для гуманітарного розвитку свого міста, регіону та країни [2, с. 173].

Отже, управлінську культуру керівника навчального закладу теж доречно розглядати у об'єктивному вимірі як певну символічну реальність, що уособлює сприйняття на рівні суспільної свідомості та свідомості представників професійної субкультури системи цінностей, установок, способів комунікації, традицій, ритуалів, знань, умінь, навичок, що у сукупності характеризують способи здійснення управлінської діяльності, його оціночні ставлення до неї. Менеджер освіти виступає керівником, що формує відношення всередині та поза організацією, орієнтує членів організації на досягнення цілей. Він щоденно приймає рішення, які ґрунтуються на особистих принципах та цінностях. Змістом управлінської культури керівника навчального закладу є знання принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім процесом, що спрямований на підвищення його ефективності, соціально й професійно зумовлену сукупність управлінськопедагогічних цінностей, що особливо важливо в умовах сьогодення, в умовах війни.

Література:

1. Королюк С.В. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Полтава, 2007. 168 с.

2. Українська освіта в умовах війни : монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 234 с.

СТРАТЕГІЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ АСПІРАНТІВ З ФАХОВИХ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Кононенко Г.А.
доктор технічних наук, старший дослідник,
учений секретар
Інститут чорної металургії імені З.І. Некрасова
Національної академії наук України
м. Дніпро, Україна

Вищі школи у сучасному світі розробляють нові підходи та стратегії у вивченні іноземних мов. На сьогоднішній день процес навчання, який триває протягом життя, необхідний для адаптації до нових умов, а саме для забезпечення економічного та соціального успіху. В умовах мирного часу навчання припускало, що люди повинні «навчатися вчитися» та брати відповідальність на себе [1]. Враховуючи події останніх 5 місяців, надання студентам знань і навичок, що дозволяють їм ефективно самостійно регулювати свій процес навчання, стало однією з головних цілей вищої освіти сьогодення.

Враховуючи те, що сучасний суспільний розвиток України має істотні зміни, оновлення сфер діяльності громадян (студентів) та ствердженням особистості індивіду кожного та свідомості нації в цілому [2].

Стратегія вивчення іноземної мови аспірантів з фахових технічних спеціальностей в умовах військового часу характеризується трансформаційними процесами, спрямованими на застосування комплексних стратегій навчання з застосуванням дистанційної роботи зі здобувачами третього рівня навчання та самостійного навчання аспірантів за індивідуальними планами.

Поняття «навчальні стратегії» у контексті самостійного навчання вивчалося такими зарубіжними і вітчизняними вченими як Венден А, Рубін Дж., О'Меллі Дж., Чамот А., Оксфорд Р., Ломпшер І., Біммель П., Рампілльн, Янікова В., Любашенко О.В., Семенишин І.Є., Соловова Е.Н.. Різні аспекти та цінності розглядали у своїх працях О. Надотка, О. Вахріна, Т. Байбара, Н. Голуб, Ю. Жук, О. Локшина, Н. Бібік, О. Ляшенко А. Каргульов М Рокич, М. Вініарський, П. Мазур[3-9].

З аналізу літературних джерел [10-12] встановлено, що поняття «навчальні стратегії» розуміють, як «будь-який набір дій, кроків, планів, які застосовують студенти для одержання, зберігання, доступу та використання інформації». Семенишин І.Є. [4] обґрунтував фактори, які

впливають на формування ефективних навчальних стратегій у процесі опанування здобувачами іншомовної комунікативної компетенції.

Слід зазначити, що компетентністний підхід навчання іноземної мови для здобувачів технічних спеціальностей полягає у фахових аспектах тому, включає аспекти комунікативної компетенції, яка не може бути віднесена до загальноосвітніх шкіл.

Нижче подано основну ідею стратегії навчання, яка адаптована автором статті до особливості вітчизняної освітньої системи в умовах воєнного стану.

1. Ефективне дистанційне навчання.

2. Мотивація та самовпевненість.

3. Самодостатність (вміння самостійного виконання завдань згідно індивідуального плану).

На підставі вище зазначеного постає питання створення форми навчання, що буде заохочувати саме здобувача освіти до навчального, наукового процесу та мотивації до самоосвіти.

Висновок:

1. Розглянули поняття «навчальна стратегія» у контексті самостійного навчання, проаналізовані фактори, які впливають на формування ефективних навчальних стратегій у процесі опанування студентами іншомовної комунікативної компетенції.

2. Подано основну ідею стратегії навчання іноземної мови, яка адаптована автором статті до особливості вітчизняної освітньої системи в умовах воєнного стану, що базується на: сприянні та створенні умов для самореалізації та розвитку самоосвіти здобувачів, формування в аспірантах пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови; формування і розвиток комунікативних здібностей в фактичних аспектах технічної спеціальності.

Література:

1. Іжко, Є. С. Стратегії автономного навчання як методична основа вивчення іноземних мов. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2013. (186 (2)). С. 212-217.

2. Компетентнісний підхід навчання матеріалознавства та термічної обробки металів у фахових аспектах України Кононенко Г.А. Scientific and pedagogic internship «Professional development and pedagogical excellence of lecturers in technical sciences»: Intership proceeding, August 3 – September 11, 2020, Wloclawek, Poland. 2020. С 65-70

3. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих

навчальних закладів: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2008. – 44 с. – укр.

4. Семенишин І.Є. Навчальні стратегії у вивченні англійської мови як методична проблема. Наукові записки. Серія: Педагогіка, 2011. – № 2., с. 156 -159

5. Соловова Е.Н. Автономия учащихся как основа современной модели образования и развития личности. Сб. науч. ст. Таганрог, 2004. 247 с. С. 120-130.

6. Bimmel, P. Lernstrategin im Deutschunterricht In: Fremdsprache Deutsch. Nr. 1, S. 4-11

7. LOMPSCHER, J. Lernstrategien: Zugänge auf der Reflexions– und Handlungsebene. In LLF-Berichte (Bd. 9), 2002 S. 114-129.

8. O'Malley J. M. , Chamot A. U. Learning strategies in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340p.

9. Oxford R. Language learning strategies: What every teacher should know. – Boston: Heinle & Heinle, 1990. – 342p.

10. Равен Джон. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / пер. с англ. – 2-е изд., испр. – М. : «Когито-Центр», 2001. – 142 с. – С. 17.

11. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 586 с.

12. Концепція географічної освіти в основній школі: проект / Інститут педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. М. Топузов, О. Ф. Надтока, Л. П. Вішнікіна, А. С. Доброскок та ін. – К. : Педагогічна думка, 2014. – 30 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Костіна В.В.
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна

Кардинальні зміни у житті громадян України за остання пів року знайшли відображення у всіх галузях суспільного розвитку, зокрема

соціальній. Так, за даними аналітиків Cedos, протягом 24 лютого – 3 червня 2022 року з України виїхали понад 5,2 млн осіб, а кількість осіб, які станом на середину травня вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО), становить приблизно 7,1 млн. [2]. Зростання кількості осіб, які потребують соціальної допомоги, що викликана військовою агресією Росії проти України, зумовлює необхідність оновлення змісту та методичного забезпечення підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі. Соціальні працівники, що надають професійну допомогу в сучасних умовах зіткаються з необхідністю роботи в нових особливих умовах: соціального дистанціювання; відсутності чітких клієнтських запитів та стандартів надання соціальних послуг; наявності великої кількості стресочинників та інше, – що вимагає не тільки наявності відповідних професійних навичок, але й розвитку певних особистісних характеристик, які є фундаментом адаптаційного ресурсу майбутнього фахівця соціальної галузі.

Аналіз наукової літератури та практики з питань особливостей сучасної соціальної роботи та підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до нових умов надання соціальних послуг засвідчив, що дослідники акцентують увагу на необхідності забезпечення таких нових аспектів у підготовці фахівців: зміни у системі соціальної роботи з вимушено-переміщеними особами (ВПО) під час війни (передбачає розгляд нових проблем дистантних сімей, надання екстрених та інформаційних послуг сім'ям під час війни, надання психологічної допомоги з подолання ПТСР, надання допомоги ВПО заради самодопомоги та поширення родиноцентричного підходу тощо) (І. Трубавіна) [6]; підготовка до соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах територіальної громади (визнають необхідність опори на перспективу сильних сторін особистості літньої людини в організації соціальних послуг в умовах територіальної громади (В. Поліщук, Н. Олексюк, Г. Лещук,) [5]; інновації у роботі з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами (створення умов для запровадження інклюзії на різних рівнях освіти) (О. Бацман, О. Рассказова та ін.) [1, 4]; формування середовища для збереження та зміцнення психічного здоров'я особистості в умовах військового стану (розвиток навичок стресостійкості та зниження тривожності в умовах військового стану) (Д. Гордієвський, Н. Драч та ін.) [3].

Важливим аспектом оновлення змісту підготовки сучасного фахівця соціальної галузі є введення спеціальної складової, яка забезпечить їхню готовність до роботи у віртуальному просторі соціальних мереж, використання хмарних сховищ як сучасних інструментів для організації роботи та спільного простору з метою здійснення як наукових

досліджень так і надання допомоги клієнтам у пошуці ресурсів у діджиталі для задоволення їхніх соціальних потреб.

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства, що пов'язаний з появою нових проблем та викликів у галузі соціальної допомоги, виникла потреба в оновленні змісту та особливостей підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі. Соціальні працівники завдяки опануванню вищеозначених важливих характеристик будуть спроможними долати проблеми та труднощі сьогодення у професійній діяльності та підвищити ефективність надання соціальних послуг клієнтам завдяки зміцненню власного професійно-особистісного ресурсу.

Перспективним напрямом у підготовці фахівців соціальної галузі є створення умов для обміну досвідом шляхом підвищення академічної мобільності майбутніх фахівців під час навчання як в межах вітчизняних ЗВО так і за кордоном.

Література:

1. Бацман О. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи зі студентами з інвалідністю у ЗВО: методологічний аналіз. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціальноекономічного розвитку України: виклик глобального світу* : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 травня 2022 р. / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПІЕП, 2022. С. 378– 382.

2. Вимушена міграція і війна в Україні (24 березня – 10 червня 2022). *Cedos – аналітичний центр і спільнота.* URL: https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/ (дата звернення: 20.07.2022).

3. Гордієвський Д.Є., Драч Н.В. Розвиток навичок саморегуляції в умовах воєнного стану та практики зниження рівня тривожності учасників освітнього процесу Щербанівського ліцею. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості* : зб. наук. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 2-3 червня 2022 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 65-69.

4. Григоренко В.Л., Рассказова О.І. Професійна підготовка соціальних вихователів в умовах розгортання інклюзивної освіти в україні: тенденції та суперечності. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Сер. Педагогіка. № 14. 2016. С. 215-222.

5. Поліщук В. А., Олексюк Н. С., Лещук Г. В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з людьми літнього віку. Науковий

вісник Ужгородського університету. Сер. Педагогіка. Соціальна робота. № 1 (50). 2022. С. 227-231.

6. Трубавіна І. Акценти в соціальній роботі з внутрішньо переміщеними особами в умовах війни. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціальноекономічного розвитку України: виклик глобального світу* : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 травня 2022 р. / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПІЕП, 2022. С. 376– 378.

ПРО СТАН ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ PHD ПРОГРАМИ «ПРАВО» ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО» У СХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Котова Л.В.
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри правознавства
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєвєродонецьк, Україна

Закон України «Про вищу освіту» закріплює серед основних завдань ЗВО, зокрема, провадження на високому рівні освітньої діяльності, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності, створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей, збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства тощо [1]. Саме на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти (далі – ВО) передбачається набуття здобувачами ВО здатності розв’язувати комплексні проблемні завдання в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що підсилюється необхідністю формування здатності діяти у період сучасних загроз й викликів та знаходити шляхи їх подолання.

Можемо зазначити, що на сьогодні ми спостерігаємо зміну вектору вищої юридичної освіти на національному рівні та формування нової сучасної моделі, яка має враховувати позитивний національний досвід та європейські стандарти. Безперечно, що сучасний правник має бути готовим до захисту прав людини та основоположних свобод,

утвердження верховенства права, будучи відданими принципам людської та професійної гідності, справедливості, рівності, неупередженості, незалежності та дотримання високих етичних стандартів, а також здатним проводити наукові дослідження, спрямовані на економічне самопосилення держави та протистояння загрозам національного та економічного суверенітету нашої країни.

Метою цих тез є оцінка стану, розуміння перспектив вдосконалення й оновлення PHD програми за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля (далі – СНУ ім. В. Даля).

Почнемо з аналізу деяких елементів моделі юридичної ВО, введення яких, на нашу думку, спрямоване на підвищення якості освіти та адаптується (впроваджується до освітніх програм) у освітні програми за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля, у тому числі PHD програми. Важливо зазначити, що з червня 2020р. спеціальність 081 «Право» є регульованою, здобуття освіти з якої необхідне для доступу до регульованих професій, що передбачає встановлення єдиних підходів щодо регулювання доступу до певних видів професійної діяльності; посилення вимог до освітньої діяльності тощо [2].

Зазначимо, що у липні 2022 р. були оновлені стандарти ВО для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти для спеціальності 081 «Право» ([3], [4]), які передбачають важливі складові моделі юридичної освіти. Зокрема, в стандартах акцентується увага на практичному спрямуванні при підготовці правників (встановлюються кількісні норми та зазначається на обов'язковості проходження практики в судах, або в системі прокуратури, або адвокатури наряду з іншими установами та підприємствами. Базами практики можуть виступати також бази юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів законодавчої та виконавчої влади, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, нотаріату, юридичних клінік ЗВО).

На нашу думку, важливим при формуванні практичної компетентності правника виступає також клінічне навчання. Здобуття досвіду через консультування соціально вразливих клієнтів в юридичних клініках. Юридична клініка «PRO BONO» при юридичному факультеті СНУ ім. В. Даля – є унікальною лабораторією клінічних методів освіти, де здобувачі вищої освіти-консультанти набувають саме практичних умінь і навичок, зокрема: збору інформації, аналізу юридичної проблеми, побудови юридичної аргументації; складання проектів юридичних документів; консультування з юридичних питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів (малозабезпечених, внутрішньо переміщених і постраждалих у

збройному конфлікті особам на сході Україні тощо), відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації [5]. Не менш важливим елементом формування компетентностей правника є навчання через дослідження та перспективи впровадження навчання через дуальну освіту або інші форми партнерських проектів між ЗВО та підприємствами, організаціями.

Далі зупинимося на аналізі стану запровадження та вдосконалення освітньо-наукової програми (ОНП) за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля за період з 2014 року дотепер, виокремивши такі етапи та зазначивши певні їх характеристики.

1). 2014-2016 роки, в ході яких СНУ ім. В. Даля знаходилось в стані *першого переміщення* з м. Луганськ до м. Сєвєродонецьк та відновлення матеріально-технічної інфраструктури (більш детально див.: [6]). Цей етап характеризується розробкою та започаткуванням ОНП за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля (гарант – д.ю.н., професорка, завідувачка кафедри господарського права Ольга Вікторівна Шаповалова). Саме на цьому етапі відбулося відновлення роботи постійних наукових конференцій та наукового збірнику «Актуальні проблеми права: теорія і практика»; розробка та започаткування освітньо-професійних програм усіх рівнів, у тому числі ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право»; початок формування елементів особливості та унікальності освітніх програм (студентоцентроване навчання, вибір індивідуальної освітньої траєкторії; налагодження комунікації та побудова діалогу з основними стейкхолдерами; врахування пропозицій стейкхолдерів, аналіз та врахування перспективних пропозицій проекту Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти тощо).

2) 2016-2019 роки, в ході яких здійснювалося удосконалення матеріально-технічної інфраструктури (у тому числі, розширення юридичної бібліотеки (електронні та паперові примірники); проведення постійних наукових конференцій та започаткування нової Міжнародної науково-практичної конференції «Децентралізація публічного адміністрування в умовах інтеграції України до європейської спільноти: проблеми та перспективи»; нарощування контингенту студентів та підвищення залученості здобувачів вищої освіти до навчання через дослідження; професійне зростання викладачів (у тому числі, захист 1 докторської дисертації, залучення фахівців-практиків до викладання, постійна публікація у фахових виданнях (у тому числі, у «Актуальні проблеми права: теорія і практика»), формування бібліометричних профілів); відновлення індексації наукового збірнику «Актуальні проблеми права: теорія і практика» у Міжнародній наукометричної бази даних «Index

Copernicus International» (Польща); ліцензування аспірантури; постійна співпраці зі стейкхолдерами; оновлення проектної групи науково-педагогічних працівників кафедри правознавства; вдосконалення ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» шляхом врахування пропозицій стейкхолдерів тощо (більш детально див.: [6]). Отже, цей етап характеризується успішною реалізацією освітньо-наукової програми та забезпечення провадження за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля.

3) 2019-2021 роки, в ході яких здійснювалося удосконалення та певна усталеність матеріально-технічної інфраструктури (у тому числі, реалізація проєкту та створення онлайн платформи «Електронний правовий офіс»); підвищення залученості здобувачів вищої освіти до навчання через дослідження; професійне зростання викладачів; внесення збірника наукових праць «Актуальні проблеми права: теорія і практика» до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б) (Наказ МОН України № 1471 від 26.11.2020); проведення постійних наукових конференцій та Форуму «Україна-ЄС: виклики сьогодення»; постійна співпраці зі стейкхолдерами в аспекті вдосконалення ОП тощо (більш детально див.: [6]), що характеризує цей етап як вдосконалення та розвиток ОНП за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля.

4) Перспективний етап – 2021-2024 р.р., в ході яких вже у 2021 році відбувалося удосконалення інклюзивної складової (було виграно грант USAID зі створення Центру інклюзії, грант від ПРООН зі створення правничої Медіа-студії, що був реалізований студентами та викладачами юридичного факультету СНУ ім. В. Даля, з результатами якого можна ознайомитися на каналі YouTube [7]). Саме на цьому етапі відбулася усталеність матеріально-технічної інфраструктури; відбувається підготовка до акредитації ОП; формується Дорожня карта розвитку та актуалізації освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» СНУ ім. В. Даля. При розробці Дорожньої карти важливим було врахування концептуальних засад розвитку юридичної освіти з огляду на досягнення стратегічних пріоритетів реформи правосуддя в Україні.

Поява нових загроз та викликів спочатку пандемія COVID-19, невдовзі повномасштабна війна з рф 24 лютого 2022 значною мірою вплинуло на кожну сферу нашого життя, зокрема й на освітню діяльність. В результате цього відбулося *друге переміщення* СНУ ім. В. Даля. Водночас, завдяки злагодженій роботі професорсько-викладацького складу, керівництва та здобувачів вищої освіти за два тижні після початку вторгнення наш ЗВО відновив свою роботу та освітню діяльність у змішаному форматі (онлайн та офлайн) на трьох нових локаціях (м. Кам'янець-Подільський, м. Дніпро та м. Київ).

Відзначимо, що наразі значно актуалізувалося для усіх учасників освітнього процесу поняття «перебувати у «ресурсному стані». Саме виконання освітнього та наукового планів вимагає від здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня мати певні ресурси, під якими можна розуміти сукупність інформаційних, технічних, фізичних, психологічних, емоційних, мотиваційних та інших ресурсів.

На нашу думку, одним з шляхів відновлення «ресурсного стану» на цьому етапі є питання безперервності роботи та освітнього процесу, спілкування у всіх форматах, проведення заходів з психологічної підтримки колег та студентів, долучення до волонтерського руху, пошук нових міжнародних партнерів тощо. З цією метою та за потреби постійно вдосконалювати свої компетентності, включаючи «soft skills», здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та викладачі постійно беруть участь у певних наукових, методичних, педагогічних, культурних заходах, зокрема: – у міжнародній конференції «European Integration – Protection of Human Rights» (15.06.2022-16.06.2022 р., м. Тбілісі, Грузія, онлайн);

– у науково-методичному міжкафедральному семінарі юридичного факультету СНУ ім. В. Даля: «Звіт здобувачів вищої освіти освітньо-наукової програми 081 «Право» за 2021-2022 н.р.» (16.06.2022 р., онлайн);

– у науковому стажуванні «Академічна доброчесність» на базі Вищого Семінаріуму Духовного університету UKSW, Варшава (червень-серпень 2022 р., онлайн);

– у Всеукраїнському науково-педагогічному підвищенні кваліфікації «Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни» (з 27.06.22р. по 07.08.2022 р., онлайн).

Наразі розвиваються та актуалізуються з огляду на війну програми міжнародного співробітництва та реалізуються певні етапи плану інтернаціоналізації. Так, 24.06.2022 відбулася робоча зустріч між представниками факультету права та дипломатії Сухумського державного університету (м. Тбілісі, Грузія) та юридичного факультету СНУ ім. В. Даля (Україна). В ході зустрічі відбулося обговорення перспектив розвитку відносин у сфері науки та освіти, залучення до реалізації плану інтернаціоналізації СНУ ім. В. Даля вчених та молодих науковців, формування якісного нового підходу до наукових робіт тощо. На нашу думку, саме залучення до реалізації плану інтернаціоналізації СНУ ім. В. Даля молодих науковців є важливим підґрунтям для формування якісного нового підходу до наукових досліджень, комунікаційної культури та реалізації інших політик університету.

Таким чином, виокремлені нами чотири етапи запровадження та вдосконалення освітньо-наукової програми (ОНП) за спеціальністю 081 «Право» у СНУ ім. В. Даля дає можливість говорити про постійний розвиток та актуалізацію освітніх програм, не зважаючи на вплив зовнішніх загроз та викликів. Водночас, пріоритетом та прикладом реалізації студентоцентрованого підходу є розуміння важливості людського капіталу, як основного ресурсу, орієнтир на мотивацію, особистісний розвиток для підвищення ефективності професійного спілкування та здійснення професійної діяльності, спрямованої на відбудову та відновлення нашої Держави.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1556-VII.
2. Про затвердження переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання: Наказ МОН № 673 від 22.05.2020 URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-specialnostej-zdobuttya-stupenya-osviti-z-yakih-neobhidne-dlya-dostupu-do-profesij-dlya-yakih-zaprovadzheno-dodatkove-regulyuvannya (дата звернення: 04.08.2022)
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН № 644 від 20.07.2022 р. URL: https://mon.gov.ua /storage/app/media/ vishcha-osvita /zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-644-20.07.2022.pdf (дата звернення: 05.08.2022)
4. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: Наказ МОН № 643 від 20.07.2022 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-643-2007 2022.pdf (дата звернення: 05.08.2022)
5. Див.: Офіційний сайт юридичного факультету СНУ ім. В. Даля URL: http://pravo-snu.com.ua/clinic/ (дата звернення: 05.08.2022)
6. Котова Л.В., Розовський Б.Г., Шаповалова О.В., Арсентьєва О.С. Про стан та перспективи розвитку освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля. *Молодь і наука: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку права в Україні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, студентів, науковців, 19-20 трав. 2021р., ч. 1, Сєвєродонецьк, 2021. С. 14-20 URL: http://pravo-snu.com.ua/wp-content/uploads/2021/09/%D0%A7-1-%D0%BA% D0 % BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%

D1 %96%D1%8F-%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1% 8C-2021.pdf (дата звернення: 05.08.2022)

7. Див.: YouTube канал MediaClab «PRO BONO» URL: https://www.youtube.com/channel /UCs5gDAxfmNr2aplRwfnW6yQ_(дата звернення: 05.08.2022)

АКТУАЛІЗАЦІЯ АДАПТИВНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Кошова С.П.
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України
імені П.Л. Шупика
м. Київ, Україна

За роки незалежності в Україні система охорони здоров'я постійно стикається з низкою проблем. На даний час у нашій державі відсутні обґрунтований план належного розвитку та напрямів діяльності сфери охорони здоров'я. Кількість та якість медичних спеціальностей не доведено до європейських стандартів, не впроваджено міжнародних програм навчання та освіти професійних кадрів для медичних установ, а їх підготовка не завжди відповідає викликам сьогодення. На сьогодні існує потреба в розробці інших та удосконаленні наявних теоретико-методологічних положень та методичних підходів до навчання фахівців у сфері здоров'я (ОЗ).

В умовах системного реформування державної служби, зокрема і в медичній сфері, порушено проблему якості й професійної компетентності кадрів, оскільки публічна служба постає одночасно як суспільний інститут, діяльність, система правил роботи з виконання функцій держави і персонал, спроможний ефективно виконувати ці функції. Від рівня професійної компетентності таких фахівців, їх здатності до постійного особистісного та професійного розвитку залежить ефективність впровадження управлінських рішень і реалізації державних програм розвитку країни.

Реаліями сьогодення є активне впровадження інформаційно-психологічних компонентів та адаптивних складових в освітній процес навчання у вищій школі, зокрема, у фахову підготовку майбутніх

працівників державного управління у сфері охорони здоров'я. Загалом застосування цих компонентів та складових передбачають процес сприйняття навчальної інформації від різноманітних суб'єктів/об'єктів без урахування зв'язків між ними. Для нього характерні фрагментарність інформаційного потоку, алогічність, максимальна різнорідність інформації, яка потрапляє з високою швидкістю переключення між її фрагментами та відсутністю цілісної картини сприйняття навколишнього оточуючого середовища.

Актуальними постають питання експертних досліджень впливу інформаційно-психологічної складової в процесі адаптивного навчання у вищій школі, зокрема, адаптивному навчанні фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я. Ефективність процесу організації управління освітнім середовищем професійного розвитку залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників, раціонального використання ресурсів, здійснення заходів, спрямованих на забезпечення можливості здійснення ефективної організації управлінської діяльності задля досягнення соціально значущих та особистісних цілей усіх задіяних в освітньому й управлінському процесах. Інструментарієм для вимірювання є факторно-критеріальні моделі дослідження інформаційно-психологічної складової в процесі адаптивного навчання у вищій школі.

Для ефективної організації адаптивного навчання під час підготовки фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я необхідним є аналіз даних проведених вже досліджень для добору та експертного дослідження інформаційних та психологічних складових адаптивного навчання та вивчення впливу на останній інформаційно-психологічної компоненти процесу навчання. Перелік таких складових у опублікованих дослідженнях різниться. У значній кількості досліджень роблять наголос на складовій «індивідуалізації» адаптивного навчання [1; 2; 3; 4]. У роботах [1; 2] виокремлюють складову «активності» навчання. При цьому автори [1; 2] долучають до переліку складові «системності» та «послідовності», а [1; 2] – складові «самостійності» та «диференціації». Окремо серед важливих інформаційно-психологічних складових адаптивного навчання також вважають: «варіативність методичного забезпечення» [1]; «сукупність фронтальних, групових та індивідуальних форм навчання» [3]; «соціально-особистісного розвитку», «культурно-історичного та ціннісного розвитку», «компетентнісного підходу» [4]; «контролю та самоконтролю», «функціонування при мінімальній інформації про учасників освітнього процесу», «нечутливості» [5]; «коригування мислення та діяльності студента» та «адаптивного управління інноваційними моделями організації навчання» [4]; «науковість», «динамічність» та «паритетність» адаптивного навчання [1]. Нажаль, належної на нашу

думку, уваги не приділено складовим «стимулювання та мотивації» освітнього процесу.

Окреслена проблема щодо використання інформаційно-психологічних складових в адаптивному навчанні при підготовці майбутніх фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я все ще залишається недопрацьованою. Одним зі шляхів її розв'язання може бути перехід від традиційно-предметного до адаптивного навчання таких фахівців. Тому потрібним є добір провідних принципів адаптивного навчання з метою їх реалізації у фаховій підготовці майбутніх управлінців зазначеної галузі. Також потрібен теоретико-методологічний розгляд теоретичних та практичних питань експертних досліджень впливу інформаційно-психологічних складових в адаптивному навчанні фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я з точки зору можливості використання факторно-критеріальних чинників як цілісного уявлення процесу управління через систему взаємопов'язаних інформаційно-психологічних складових в адаптивному навчанні фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я.

Сучасним інструментарієм вдосконалення адаптивного навчання державних службовців сфери ОЗ є розроблення і впровадженням інтелектуальних навчаючих систем.

Психологічна готовність фахівців у сфері ОЗ до адаптивного навчання – це сукупність якостей, на основі яких виникає стан мобілізованості психіки, спрямованості на професійні дії в умовах практичної діяльності.

Стан готовності має складну динамічну структуру і включає в себе такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання обов'язків, завдань, почуття обов'язку); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості); операційний (володіння прийомами та способами професійної діяльності); вольовий (самоконтроль, мобілізованість, саморегуляція дій); оціночний (самооцінка підготовленості, критичність виконання).

Адаптивне навчання дозволяє уникнути численних прогалин в індивідуальній підготовленості фахівців у сфері здоров'я, допомагає досягати й отримати бажаний рівень знань. Останні тенденції в освітніх процесах показують актуалізацію технологій адаптивного навчання та необхідність змін у підході до навчання. Тим самим підкреслюються і актуалізуються питання розвитку відкритої освіти загострюються проблеми формування у відкритих освітніх системах адаптивного навчання високого рівня інформативних компетентностей фахівців у сфері охорони здоров'я.

Виходячи з наведеного огляду, реалізація потреби експертного дослідження ефективності від впровадження інформаційно-психологічної складової в адаптивне навчання фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я мотивує поведінку людини, спрямовану на дослідження і аналіз нових ситуацій у середовищі, що виникають як із появою нових суб'єктів, так і на основі емоційної оцінки їх зв'язків з іншими людьми, а також співвіднесення із загальними цінностями. Стверджують, що психологічна адаптація є процесом мотивації адаптивної поведінки людини, формування цілі і програми її реалізації, що виникають у відповідь на значущу новизну змін у навколишньому середовищі [7].

Потужний розвиток інформатизаційних процесів у сфері управління може призводити до непередбачуваних наслідків. При цьому вплив інформаційної та психологічної складових відіграє роль своєрідного інструментарію адаптивного навчання фахівців державного управління у сфері охорони здоров'я, за допомогою якого здійснюється перебудова та вдосконалення професійних, соціальних, політичних, економічних та інші сфери суспільного громадського середовища, галузі державного управління у сфері охорони здоров'я із метою спрямувати та підвищити ефективність її розвитку.

Досягнення масового впровадження в систему освіти нових технологій у поданні навчального матеріалу, вдосконаленні видів навчальної діяльності викликає необхідність розвитку нових дидактичних підходів. Зазначене зумовлювалося тим, що потужність обчислювальних засобів стала такою, за якої вже можна було б говорити про автоматизовані навчальні курси або системи управління навчанням як про деякий квазісуб'єкт навчального процесу. Основною ознакою такого навчання є його персоналізована спрямованість – адаптованість навчального процесу до індивідуальних потреб фахівців у сфері здоров'я. Адаптивне навчання дозволяє уникнути численних прогалин в індивідуальній підготовленості фахівців у сфері здоров'я, допомагає досягати йому отримати бажаний рівень знань. Останні тенденції в освітніх процесах показують актуалізацію технологій адаптивного навчання та необхідність змін у підході до навчання. Тим самим підкреслюються і актуалізуються питання розвитку відкритої освіти загострюються проблеми формування у відкритих освітніх системах адаптивного навчання високого рівня інформативних компетентностей фахівців у сфері здоров'я. Здатність створювати оригінальні ідеї та прагнення втілювати їх, бажання постійно вчитися новому – ключові принципи майбутнього, що наближається.

Література:

1. Дем'яненко В. М. Модель адаптивної навчальної системи інформаційного простору відкритої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання,* 2020, Том 77, № 3. DOI: 10.33407/itlt.v77i3.3603
2. Бунтури Ю. В. Адаптивное обучение, как одно из перспективных направлений в современной информационной обучающей системе. *Інформаційні технології в економіці, екології, медицині та освіті*. 2017. Вип. 2 (148). С. 155-162.
3. Огієнко О. І. Інформаційні технології як засіб адаптивного навчання дорослих. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2010. № 6 (20). С. 48-53.
4. Пішванова В. О. Принципи адаптивного навчання. *Педагогічні науки: Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 1 (24). С. 178-183.
5. Солона Ю. О. Адаптивне навчання як чинник інноваційних змін у фаховій підготовці майбутніх учителів біології. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т. 2. С. 165-171. DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-2.32.
6. Федорук П. І. Адаптивна система дистанційного навчання та контролю знань на базі інтелектуальних інтернет-технологій: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. унт ім. В. Стефаника, 2008. 326 с.
7. Добровольська А. М. Формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців під час реалізації адаптивної моделі навчання. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2016. № 26. С. 47-56. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2016_26_10.

ІНДИКАТОРИ ЯКОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Кравченко О.О.
доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Згідно *Закону України «Про вищу освіту» (2014) якість вищої освіти* – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується

шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості [2].

Згідно цього закону індикаторами якості вищої освіти є:

1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату;

9) інших процедур і заходів [2].

Окремим суб'єктом системи забезпечення якості вищої освіти в Україні є *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти,* яким також визначені критерії згідно *Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти*: Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми; Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми; Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання; Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою; Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність; Критерій 6. Людські ресурси; Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси; Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми; Критерій 9. Прозорість та публічність; Критерій 10. Навчання через дослідження (Цей критерій застосовується під час акредитації PhD програм) [1].

У контексті нашого дослідження більш детальніше розглянемо восьмий критерій, який передбачає наступні підкритерії: 1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої

програми. 2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми. 3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. 4. Наявна практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми. 5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми. 6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій) беруться до уваги під час перегляду освітньої програми. 7. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, що сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою [1].

Водночас Національним агентством запропоновані *«Рекомендації щодо організації системи внутрішнього забезпечення якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО*» [3].

Наразі закладами вищої освіти на основі визначених законодавством вимог напрацьовуються критерії і показники якісної реалізації освітніх програм як узагальнені індикатори відповідності вимогам суспільства, стандартам вищої освіти і принципам Європейського простору вищої освіти, а також визначення конкурентоздатності набутих випускниками результатів навчання.

На факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини здійснено спробу узагальнити кращий досвід й визначити індикатори якості реалізації освітніх програм в умовах ЗВО, якими виступають: Індикатор 1. Розробка освітніх програм, їх моніторинг та періодичне оновлення. Індикатор 2. Динаміка контингенту за ОП. Індикатор 3. Якість навчальних ресурсів та інформаційної підтримки здобувачів. Індикатор 4. Якість викладання за ОП. Індикатор 5. Умови формування індивідуальної освітньої траєкторії. Індикатор 6. Інтернаціоналізація освітніх програм. Індикатор 7. Поєднання навчання і досліджень під час реалізації освітніх програм. Індикатор 8. Частка працевлаштованих за фахом випускників ОП. Індикатор 9. Прозорості та об'єктивності контрольних заходів. Індикатор 10. Дотримання академічної доброчесності. Індикатор 11. Аналіз опитувань учасників освітнього процесу. Індикатор 12. Забезпечення інформаційної відкритості. Індикатор 13. Забезпечення культури якості серед усіх учасників освітнього процесу наявність лідерства та культури лідерства [4].

З огляду на вищеозначене, виокремлення індикаторів вищої освіти є важливим чинником для реалізації освітніх програм в умовах ЗВО, тим самим дозволяє визначити стратегічні орієнтири для подальшого розвитку та удосконалення.

Перелік індикаторів не є сталим чи фіксованим, а є динамічним і повинен враховувати регіональний контекст та місію конкретного закладу вищої освіти.

Література:

1. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: наказ Міністерства освіти та науки України № 977 від 11.07.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text (дата звернення: 26.07.2022).

2. Про вищу освіту: Закон України від 2014 р. № 37-38, ст.2004 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 26.07.2022).

3. Рекомендації щодо організації системи внутрішнього забезпечення якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 26.07.2022).

4. Факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/ (дата звернення: 26.07.2022).

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кузнець Т.В.
доктор історичних наук, професор,
зав. кафедри історії України
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

У цьогорічному Зверненні Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні зазначалося, що теперішня російсько-українська війна це війна не двох армій, це війна

двох світоглядів. Ще раз підкреслюється необхідність посилення уваги до проблеми формування світогляду, особливо молоді. Арсенал засобів для цього є достатнім, але не використаним у повній мірі. Все ще недостатньо використовується виховний потенціал історії України. А саме історія українського народу, історичний досвід людства мають стати підмурівком вибудовування світоглядної системи особистості. В образному, але однозначно чіткому формулюванні така думка озвучена Президентом України, коли він висловив тверду впевненість у нашій перемозі в російсько-українськй війні і на запитання «У чому наша перевага?» дав відповідь: «… Ми розумніші на одну книгу. Це підручник з історії України» [1]. Тобто історія має вчити, формувати світогляд, виховувати, а отже робити свідомішим і сильнішим.

Виклики сучасного глобалізованого світу вносять зміни у процес вивчення історії. Геракліт навчав, що немає нічого постійного, за винятком змін, але швидкість, з якою ці зміни у середовищі історичної науки відбуваються сьогодні, за життя одного покоління істориків, означає справжню революцію. Маємо на увазі великі зміни в області спільного використання джерел через масове їх оцифровування та опублікування в Мережі, через зміни у формі присутності історії у суспільному житті, створення електронної історії (від блогів до інтернет-форумів, від історичних відеоігор до спеціалізованих порталів та електронних журналів, а також магістерських і докторських дисертацій, що реалізовані винятково в парадигмі «digital history»).

Наприкінці XX ст. університетські історики втратили свою монополію – вони перестали бути єдиними охоронцями колективної пам'яті, котрі вирішують, що з минулого буде врятоване від забуття. Сьогодні, в епоху інтернету й соціальних мереж, кожен може залишити свій цифровий слід, будувати свою цифровізовану історію. У XXI ст. історія присутня у суспільному житті в різний спосіб: науково-популярні книжки, комікси та історичні додатки до часописів; спеціалізовані історичні програми на телеканалах, тисячі історичних, парадокументальних і документальних фільмів; сотні історичних порталів; історичні ігри – від настільних до відеоігор, у тому числі з використанням технології віртуальної історичної реальності («Virtual Historical Reality»); рух реконструкторів та організовані ними історичні вистави, що збирають тисячі людей.

Але зміни не зменшують силу виховного та світоглядно-формувального потенціалу історичного досвіду. Силу історії порівнюють з силою енергії, яка виникає в результаті поділу атома. «Історія, подібно до ядерної енергії, може мати руйнівне й мирне застосування», – переконаний професор Ян Поморський [2, с. 20]. Але та сама історія, розказана інакше, може стати рушійною силою

позитивних соціальних змін. У зв'язку з цим неминучим стає різнобачення історії і зіткнення двох парадигм мислення про соціальну відповідальність історика. Знаємо, що історія часто пишеться з патріотичних міркувань. І це не біда: історія є надзвичайно важливим фактором формування ідентичності спільноти, а спільно осмислювана історія створює соціальний капітал, без котрого нація втрачає онтологічну історичну безпеку і здатність до колективної дії.

Ось чому вміння історика щодо віртуального переміщення у часі та просторі варто оцінити й відповідно експонувати, тому що воно, як і раніше, залишається невід'ємною цінністю історіографії, а потреба створення транскультурних і транснаціональних наративів є найактуальнішою.

Підготовка доктора філософії з історії та археології в сучасних умовах передбачає набуття теоретичних, концептуальних та методичних знань у галузі історії, спеціалізованих умінь/навичок, які необхідні для розв'язання актуальних і значущих проблем у сфері інноваційної науково-дослідницької діяльності, розширення та перегляду уже накопичених знань, критичного аналізу і синтезу нових знань і нових ідей у сфері історії. Доктор філософії з історії та археології має набути таких компетентностей, що дозволятимуть йому продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії, застосовувати сучасну методологію наукової діяльності, проводити власні наукові дослідження актуальних проблем. Це можливе на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору молодої генерації істориків.

Література:

1. Звернення Президента України з нагоди Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. 9 травня 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-peremogi-nad-na-74925

2. Ян Поморський. Велика зміна: історія перед викликами… Послання XX загального з'їзду польських істориків до істориків Центрально-Східної Європи. *Український історичний журнал*. 2020. № 1. С. 20 – 30.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кузьменко Н.М.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Реформування української системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії і практиці освітнього процесу закладів вищої освіти: відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи до організації освітнього середовища. Викладачеві вищої школи необхідно орієнтуватися у широкому спектрі інноваційних освітніх і педагогічних технологій, а будь-яка технологія передбачає мистецтво володіння процесом, певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментарію та алгоритму дій). У процесуальному розумінні технологія має дати відповідь на запитання: як досягти результату діяльності (з використанням чого і якими засобами). Поняття технології при цьому відображає спрямованість наукових чи практичних досліджень (у тому числі і педагогічних) на вдосконалення та підвищення результативності діяльності людини. Без оволодіння освітніми і педагогічними технологіями неможливо бути педагогічно грамотним фахівцем освітньої сфери [2].

Освітні технології ідентифікують загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору; їх призначення – прогнозування розвитку освіти, його конкретне проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів. Освітні технології – широке поняття, воно включає педагогічні, до складу яких входять навчальні, виховні технології та технології управління. Освітніми технологіями є також соціально-виховні та інформаційно-комунікаційні, які є наскрізними, перетинають всі виділені групи технологій, використовуються у навчанні, вихованні (соціальному вихованні) та управлінні.

Класифікація освітніх технологій за напрямами: методологічні (на рівні педагогічних теорій, концепцій, підходів), стратегічні (на рівні організаційної форми взаємодії), тактичні (на рівні методики, методу, прийому навчання), що дозволяє вибудувати логічне осмислення поняття «технології» від загального сприйняття до конкретного

застосування: освітні технології – педагогічні технології – технології навчання (дидактичні технології), технології виховання, технології управління освітнім процесом – педагогічна техніка.

Педагогічна технологія – це створена, адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства, теоретично обґрунтована освітня система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітньому закладі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети.

Серед різноманітних напрямів педагогічних технологій найбільш універсальними є навчання у співпраці, метод проєктів, ігрові технології та диференційований підхід у навчанні тощо. Означені технології дозволяють вирішити основні завдання: розвиток пізнавальних навичок студентів (учнів), умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного та творчого мислення.

Питання реалізації проєктної технології навчання знайшли своє відображення в дослідженнях вітчизняних науковців К. Баханова, І. Дичківської, І. Єрмакова, Г. Ісаєвої, О. Любарської, О. Пєхоти, О. Пометун, С. Шевцової. Розвиток ідеї застосування методу проєктів у навчальній діяльності школярів детально проаналізовано С. Гончаренком, О. Савченко, О. Фунтіковою. Теоретичні й практичні аспекти інноваційних педагогічних технологій організації освітнього процесу у закладах вищої освіти розглядались у дослідженнях О. Гохберг, О.Євдокимова, І. Козловської, А. Слободенюка. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів розкриті в роботах І. Богданової.

Сутність проектної технології полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо) , що адаптує освітній процес до структурних та організаційних вимог навчального проєктування, яке, в свою чергу, передбачає системне й послідовне моделювання тренувального розв’язання проблемних ситуацій. Це вимагає від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розробку оптимальних шляхів їх розв’язання (проєктів), їх неодмінний захист та аналіз підсумків упровадження [1].

Сучасна проектна технологія є історично невід’ємною від американського «методу проектів» та концептуальних засад прагматизму, котрі будь-яку активність людини вимірюють насамперед її практичною цінністю. Найбільш яскраво цей підхід до освітньої

діяльності представлено в поглядах американського філософа і педагога Дж. Дьюї [3].

Головним елементом проєктної технології у підготовці фахівців освітньої сфери є не власне проєкт, а процес проєктування студентського пошуку – від моделювання тренувальних умов для постановки навчальної проблеми та її дослідження до конструювання й захисту оптимальних шляхів її розв'язання у вигляді, що має структурну форму проєкту.

Раціональне використання проєктної технології у практиці вищої школи обумовлює потребу в системному підході до формування умінь і навичок, необхідних для проєктної діяльності, та гнучкій координації послідовного залучення різних форм навчальних проєктів (колективних та індивідуальних, монопредметних, поліпредметних, різних за термінами виконання). Організація проєктної діяльності студентів під час вивчення педагогічних дисциплін має свої особливості, оскільки в освіті проєкти доцільно розглядати як інноваційну форму організації освітнього середовища, в основі якої лежить самостійна розробка студентами значущої проблеми – від ідеї до її практичної реалізації – під гнучким керівництвом викладача [2].

Метод проєктів, який лежить в основі проектної технології, передбачає досягнення дидактичної мети через детальне розв'язання проблеми, яка повинна завершитись цілком реальним практичним результатом, оформленим відповідним способом. Для досягнення цієї мети студенти повинні навчитись самостійно мислити, окреслювати та розв'язувати проблеми, інтегрувати знання різних навчальних предметів, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати наслідки реалізації різних варіантів. Виконання проєктів розраховується на певний проміжок часу, впродовж якого буде здійснюватися самостійна, індивідуальна, парна або групова робота.

Рекомендовані вимоги до організації проєктної діяльності студентів:

– окреслення конкретної проблеми, розв'язування якої вимагає знань, дослідницької діяльності, критичного всебічного аналізу та пошуку;

– теоретична, практична, пізнавальна значущість очікуваних результатів (наприклад доповідь на науково-практичній конференції, публікації в наукових виданнях);

– самостійна діяльність студентів (індивідуальна, парна, групова);

– структурування змістової частини проєкту із зазначенням поетапних результатів;

– використання системи наукових методів дослідження, яка передбачає певну послідовність дій: визначення об'єкта, предмета, завдань дослідження;окреслення гіпотези дослідження; відбір методів дослідження; збір, систематизація, аналіз інформації; обговорення результатів роботи (презентація, публікація, веб сторінка, тощо);

підбиття підсумків, оформлення та презентація результатів; оцінка проєкту; висновки, окреслення нових проблем дослідження.

Література:

1. Єлькін А. Проектна технологія навчання, данина моді чи нагальна потреба. Шкільний світ. К., 2007. – № 35 (539).
2. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М. Пєхота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін..; за заг. ред.. О.М. Пєхоти. К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
3. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. Посібник. /За ред. Г.С. Сазоненко. К.: Гопак, 2000. – 560 с.

MODERN HIGHER MEDICAL EDUCATION IN UKRAINE: RECOMMENDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF AMERICAN INNOVATION ACTIVITY EXPERIENCE

Kulichenko A.K.
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Zaporizhzhia State Medical University
Zaporizhzhia, Ukraine

Until February 24, 2022, Ukrainian higher medical education provided active innovation activity, focused mainly on the educational process and scientific development. Learning through research, implementing practical methods and forms in the educational process, and carrying out fundamental and applied scientific research became the conceptual basis for the innovation activity.

However, due to the declared state of war, it has become more challenging to develop the innovation activity. Therefore, N. Onul considers that «the innovation activity is a reflection of the main changes in trends and patterns of modern education in Ukraine» [1, p. 145], which, in most cases, depends on political, economic and social factors.

Despite the difficult times for the country, we believe that education, particularly medical, will continue to develop. Thus, in this context, it is crucial to refer to the positive experience of the innovation activity of medical colleges at U.S. Universities and highlight recommendations for its use within the Ukrainian theory and practice of medical education by *aspects* (legal, organisational, methodical, professional and pedagogical) and *levels* (national, regional, institutional).

At the *national* level, it is appropriate to improve the following aspects of the innovation activity:

– legal (modernisation of the legislative framework, which will allow educational and scientific cooperation of higher medical education institutions with enterprises concerning the issues of the exchange of experience, technology transfer and implementation of joint innovation educational and scientific activity; introducing annual statistical reports that will cover the state of the innovation activity in institutions of higher medical education in different Ukrainian regions);

– organisational (promoting the growth of the network of University clinics by creating an appropriate National program; developing programs and grants aimed at supporting and financing innovation educational and scientific activity in institutions of higher medical education);

– methodical (creation of the National web portal dedicated to scientific innovation activity in institutions of higher medical education);

– professional and pedagogical (the foundation of the Association of Higher Medical Education Institutions of Ukraine and the All-Ukrainian Association of Innovation Activity in Medical Education; annual state contest of the best innovator, innovative group, innovative educational product, innovative scientific product among Ukrainian higher medical education institutions that train specialists in the field of knowledge 22 «Health», with financial rewards; the foundation of a particular National project aimed at developing the creativity of doctors and all those related to medicine and medical education).

At the *regional* level, it is necessary to develop innovation activity in many aspects of Ukrainian institutions of higher medical education. From an organisational point of view, the experimental implementation of the «triple helix» model of innovation, which reflects the interaction between university, industry and government to solve problems in the region with the lowest economic indicators, is worthwhile. Furthermore, the American experience regarding the creation of committees in the development of innovation activity in medicine and medical education is worthy of attention. In the methodological aspect, it is crucial to develop a regional innovation program, a regional research and information program on the development of innovation activity in Ukrainian institutions of higher medical education for individual regions, taking into account their demographic and epidemiological specifics.

At the *institutional* level, the innovative potential of creative use of the American experience in the specified aspects is also determined. In the organisational part, it is necessary to intensify the deal-makings with other educational institutions and enterprises to conduct joint scientific research. For instance, based on the American experience of creating consortia, it is worth uniting medical colleges of Universities that are engaged in overcoming global problems of humanity, such as the COVID– 19. We believe that the creation of departments of medical pedagogy in Ukrainian medical higher education institutions, with a complex of disciplines related to pedagogical

science, is also essential. Besides, it is necessary to create separate university funds with the involvement of charitable organisations, philanthropists and enterprises, the funds from which will go to the innovation activity of the institution of higher medical education.

In the professional and pedagogical aspect, any institution needs to develop effective mechanisms for stimulating researchers, administrators, and teaching staff and increasing their motivation to develop an innovative working environment by creating conditions for self-determination and providing greater autonomy. Worthy of attention is the experience of the USA in involving students of all courses in research work, including clinical research, and their comprehensive support.

In the methodological aspect, it is essential to introduce innovative pedagogical technologies such as «peer-to-peer learning» and «peer instruction» into the educational process and focus on simulation training using modern digital technologies.

So, the recommendations dealing with the positive experience of the innovation activity of medical colleges at U.S. Universities by aspects (legal, organisational, methodical, professional-pedagogical) and levels (national, regional, institutional) will be appropriate during the future post-war improvement of Ukrainian theory and practice of medical education.

References:

1. Онул Н. М. Інноваційні підходи розвитку вищої медичної освіти в Україні. *Інновації в науці та освіті: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників стажування для освітян.* 2018. С. 145–149.

АНГЛІЙСЬКА МОВА У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧА ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Купчик Л.Є.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

У XXI столітті відбуваються зміни у суспільному житті, які ставлять нові вимоги та виклики, одним з яких є потреба у знаннях іноземних мов, англійської перед усім, що виокремлено Європейською Комісією у «Ключових компетентностях освіти впродовж життя»: *мультилінгвальна компетентність* визначає здатність використовувати

різні мови належним чином і ефективно з метою комунікації; вона базується на здатності розуміти, виражати концепти, думки, почуття, факти і погляди в усній і письмовій формах у відповідному спектрі соціальних і культурних контекстів відповідно до власних бажань і потреб; вона ґрунтується на здатності бути медіатором між різними мовами і медіа [3, с. 7]. Таке бачення актуалізує важливість вивчення іноземних мов у закладах освіти з метою озброєння здобувачів освіти відповідними іншомовними (переважно англомовними) компетентностями, і третій рівень вищої освіти (рівень PhD) не є виключенням, адже англійська мова сьогодні – це й мова науки, наукових публікацій (зокрема, Scopus і WoS), конференцій, симпозіумів, воркшопів, тощо.

Виходячи з цього, навчальна дисципліна «Англійська мова» на рівні PhD спрямована на формування навичок, які дозволять студентам третього рівня вищої освіти вільно комунікувати з міжнародною науковою спільнотою, демонструючи свої дослідження в письмовому та усному вигляді, що відображено у Силабусі навчальної дисципліни [2]. Так, здобувачі наукового ступеня:

– зможуть поглибити навички критичного аналізу англомовної наукової літератури і оволодіти необхідною граматикою та фахово-орієнтованою лексикою для ефективної і структурованої підготовки огляду літератури (literature review); зможуть здійснювати пошук та аналіз наукової інформації;

– знатимуть основи теорії дискурсу та тексту; основ академічного письма, структурних, мовних, комунікативних та риторичних особливостей англомовних текстів, що належать до різних жанрів, зокрема наукового;

– практично володітимуть англомовними навичками для підготовки ефективної письмової заявки для участі у міжнародних наукових конференціях, покращити свої навички мовлення і письма для підготовки різних видів наукових презентацій, коментуванню даних, відповіді на питання;

– зможуть продукувати і правильно оформлювати різножанрові наукові тексти англійською мовою (тези, статті, анотації, реферати, розділи дисертацій) відповідно до сучасних вимог.

Така підготовка та робота з автентичним англомовним матеріалом уможливить використовувати англійську мову як засіб вивчення фахового змісту, що сприятиме реалізації різних моделей білінгвальної освіти, де англійська мова стає засобом навчання, «способом пізнання світу спеціальних знань» [1, с. 338] та засобом формування м'яких навичок (особисті цінності (чесність, повага, надійність), особисті якості (терпіння, дружелюбність), індивідуальні здатності (критикостійкість, адаптивність, уміння слухати і прислухатися, здатність захоплюватися і самостійно вчитися, критичне мислення і креативність) і соціальні

компетентності (стосунки з іншими людьми: здатність працювати в команді, емпатія, здатність комунікувати, в т.ч. у міжнародному контексті) через використання ряду різноманітних соціальних форм роботи і навчання, як наприклад, проєктної технології, технології перевернутої аудиторії (Flipped Classroom), тощо.

Таким чином, зміст дисципліни «Англійська мова» у системі підготовки здобувача третього рівня вищої освіти спрямований на задоволення потреб у формуванні навичок наукового спілкування англійською мовою в усній та письмовій формах та використання англійської мови у професійних та освітніх цілях.

Література:

1. Купчик Л. Англійська мова як засіб реалізації білінгвальної освіти у німецькомовних країнах Європи. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2.* Кам'янець-Подільський, 2016. С. 336-341.

2. Купчик Л.Є. *Силабус навчальної дисципліни Англійська мова для здобувачів вищої освіти ступеня «доктор філософії», які навчаються за освітньо-науковою програмою Агрономія, за спеціальністю 201 Агрономія галузі знань 201 Аграрні науки та продовольство*. Рівне: НУВГП, 2021. 17 с. URL: http://ep3.nuwm.edu.ua/22438/1/06-09-68S.pdf.

3. European Commission. *Key Competences for Lifelong Learning*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 18 p. URL: https://www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2018_eu_key_competences.pdf.

ПРОБЛЕМА ВИТОКУ УКРАЇНСЬКИХ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ЗА КОРДОН В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Куриляк В.В.
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви
Український гуманітарний інститут
м. Буча, Україна

Актуальність теми дослідження. Науково-дослідний потенціал будь-якої країни ґрунтується на трьох китах. Перший кит – це заслужені науковці, які в минулому зробили значні внески в розбудову наукових

галузей; другий – це науковці так званої «середньої ланки», які продовжують підтримувати та розвивати поточний стан науки в країні; третім китом є майбутні науковці, які знаходяться на стадії навчання. Здобуття третього рівня освіти в України є довготривалим та клопітким процесом, під час якого майбутньому науковцю необхідно засвоїти широкий спектр компетентностей. Ослаблення цієї ланки: зменшення кількості поточних здобувачів та, відповідно, майбутніх вступників на третій рівень освіти через від'їзд за кордон внаслідок російської агресії – призведе до значного зменшення наукових здобутків на першому рівні. Тому, виходячи із поточної ситуації, яка склалася в Україні через війну, пропонуємо проаналізувати позитивні та негативні наслідки витоку українських здобувачів третього освітньо-наукового рівня за кордон.

Основні результати дослідження. Основною причиною виїзду нинішніх та майбутніх здобувачів третього освітньо-наукового рівня за кордон є війна, яка зруйнувала мрії не лише науковців, але й кожного українця. Науковий потенціал України є формуючим елементом світосприйняття студентської спільноти. З огляду на попереднє твердження, якщо майбутні науково-педагогічні працівники зазнають фізичних, емоційних, психологічних травм – це все обов'язково відобразиться на молодому поколінні, яке разом зі знаннями вбирає світогляд, переконання та цінності педагогів, які їх навчають. У разі «руйнівних» психологічних наслідків від війни НПП та науковці отримають «наукову травму», лікування якої вимагатиме значної кількості часу.

Однак для об'єктивної оцінки ситуації необхідно оцінити переваги та недоліки процесу міграції науковців. Почнемо аналіз із недоліків витоку майбутніх науковців України. Першим фактором є втрата державних та контрактних коштів, які вже бути витрачені на підготовку здобувачів. Це стосується не лише поточних витрат державою вартості навчання та стипендій, але й майбутніх кадрових втрат. Як правило, за кордон їдуть ті особи, які володіють іноземними мовами, тому кадрові втрати впливатимуть на рівень ефективності майбутньої міжнародної наукової співпраці. Тому втрата коштів – це лише верхівка проблеми. Негативні наслідки для української науки є значнішими. Уповільнення розвитку таких сфер, як економічна, технічна, медична тощо спричинить зменшення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Заміщення вакантних посад за рахунок іноземних фахівців призводить до значних фінансових втрат на рівні держави та бізнесу. Як результат, науковці із України стають потенціалом для розвитку інших країн.

Позитивні аспекти витоку українських здобувачів за кордон такі. Відсоток тих, хто повернеться до України, отримавши закордонну освіту, досвід та набувши відповідних компетентностей, все-таки

зберігається. Таким чином, після повернення вони привезуть із собою нові ідеї, вміння та запозичений досвід, який допоможе країні стати економічно кращою. Це створить нові робочі місця та, відповідно, попит на важливі сфери успішного існування України. Навіть якщо науковці не повернуться на батьківщину, це не припинить матеріальну допомогу країні через піклування про своїх рідних. Поштові посилання, грошові перекази рідним та близьким від українських емігрантів є значною донорською підтримкою.

Презентація країни за кордоном через наукову діаспору робить Україні потенційну послугу у сфері майбутньої міжнародної співпраці та створює місця для стажувань, підвищення кваліфікації та обміну досвідом для майбутніх здобувачів третього рівня освіти. Тому, незважаючи на низку негативних аспектів щодо витоку здобувачів третього рівня з України, маємо ряд позитивних аспектів, одним із яких є розвиток мовних навиків тих, хто залишив країну з тих чи інших причин. Працевлаштування найперспективніших українських здобувачів третього рівня у світових закладах освіти призведе до появи трьох важливих наслідків: 1) представлення України в міжнародній науці; 2) зв'язок української науки та закордонної через діяльність здобувачів; 3) при поверненні науковців на батьківщину українська наука отримає фахівців з широким світоглядом та новими здобутками, які будуть актуалізовані у закладах вищої освіти.

Висновки. Таким чином, об'єктивне сприйняття ситуації щодо можливих втрат для української науки у вигляді витоку здобувачів третього рівня освіти за кордон може мати дві сторони медалі. Перша сторона – це безповоротні втрати у вигляді майбутніх наукових досягнень. Друга – очікуваний та поворотний потенціал, який на певному відсотковому рівні допоможе стати Україні гідною частиною світової науки. Це стане можливим тоді, коли Україна запропонує програму повернення для тих, хто має таке бажання. Повернувшись, наукові емігранти зможуть ефективно використати здобуті знання, досвід, міжнародні зв'язки для розвитку української держави.

Література:

1. Проблема витоку умів у світовій економіці. «відплив мізків»: причини та наслідки Витік мізків плюси та мінуси, 2015. URL: https://votpuskonline.ru/uk/car-loans/problema-utechki-umov-v-mirovoi-ekonomike-utechka-mozgov.html (дата перегляду 04.08.22).

2. Архіпова Є.П. «Відтік мізків» як проблема сьогодення, 2011. URL: https://votpuskonline.ru/uk/car-loans/problema-utechki-umov-v-mirovoi-ekonomike-utechka-mozgov.html (дата перегляду 04.08.22).

3. Набока Н., Шерстюк Н. Інтелект на експорт. Чому українські науковці мають попит у світі, але мало затребувані на батьківщині? 2009. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/1850050.html (дата перегляду 04.08.22).

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОЗНАКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Лавренюк В.В.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
Науково-навчальний інститут гуманітарних наук
Національного університету «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

В усіх країнах світу ефективне мовне законодавство завжди спрямоване на захист національного інформаційного простору, національної безпеки. А для України, що вже протягом століть веде визвольну боротьбу за свою національну ідентичність проти московської великодержавної політики лінгво-етно-геноциду, і зараз настала її вирішальна фаза, збалансоване мовне законодавство набуває особливої ваги, оскільки це одна з підвалин самого збереження й розбудови цивілізованої Української Держави.

З 16 липня 2022 року дня набувають чинності окремі норми Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» щодо використання мови в мережі Інтернет та мови інтерфейсів комп'ютерних програм, встановлених на товарах. Також з 16 липня 2022 року Уповноважений із захисту державної мови зможе накладати стягнення на фізичних осіб за порушення Закону. Як відомо, протягом останніх 3-х років дія Закону про державну мову поетапно поширювалася на різні сфери публічного життя.

Усе більша кількість громадян переходить у побуті на українську мову спілкування, усе більш цікавиться вивченням української культури, історії; наш словник поповнюється **фронтовими неологізмами**:

-*аналоговнєт* – щось, вигадане в Росії;

-*байрактарити, джавелінити, стінгерити, хаймарсити* – нищити ворога, ходити на полювання, партизанити;

-*бандеромобіль* – бойовий автомобіль ЗСУ;

-*затридні* – нереалістичні плани;

-*іхтамнєтити* – знищувати ворогів, видаляти те, чого не повинно бути;

-*кадирити* – видавати бажане за дійсне;

-*кіборги* – воїни ЗСУ;

-*макронити* – хитрувати;

-*рашизм* – злочинна шовіністична ідеологія «русского міра»;

-*українити* – дати жорстку відповідь на невиправдані дії;

-*чорнобаїти* – наступати на одні й ті ж самі граблі;

-*шойгувати* – вдавати, що все добре, коли це не так;

фразеологізмами:

-*доброго ранку/вечора, ми з України* – нагадування про себе та свою проукраїнську позицію;

-*за поребриком* – у Росії;

-*йти за російським кораблем* – зазнати поразки;

словами, що набули нових значень:

-*бавовна* – вибух у Росії;

-*град* – російська реактивна система залпового вогню;

-*дискотека* – бойові дії;

-*мордор* – Росія;

-*орк* – російські військові, нелюдська істота;

-*приліт* – влучання ворожої ракети чи снаряда у що-небудь [2] тощо, тощо…

Проте, на превеликий жаль, ще часто спостерігається невисокий рівень знань з державної української мови серед держслужбовців, викладачів середньої і вищої школи, на телеканалах, що беруть участь у телемарафоні, взагалі часто звучить російська (телеведуча робить зауваження фронтовикові, що він говорить українською, під час війни!). Перефразовуючи слова Вінстона Черчиля, то за що ж тоді воюємо, як не за свої українську мову і культуру?

Дивуєшся позиціям Міністерства освіти і науки України стосовно місця української мови у програмах вищої школи. Наприклад, дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» викладається на І і ІІІ курсах (у різних інститутах університету по-різному), причому, на її вивчення виділено всього 90 годин, а цього замало (за новою програмою в семестрі: 30 годин лекцій; 8 годин практичних; самостійна робота здобувача; залік). В результаті переважна кількість здобувачів закладів вищої освіти, майбутніх інженерів, економістів, педагогів продовжує говорити російсько-українським суржиком.

Багато порушень правописних норм спостерігаємо у складних випадках перекладу, застосовуванні професійної термінології, офіційно-ділової фразеології у ділових паперах (листів, службових записок, заяв, протоколів тощо), на складні випадки перекладу.

Так само слід звернути увагу на вироблення орфоепічних норм, правильного наголосу у словах.

Чимало труднощів для користувачів становить правильний добір синонімів, на які українська мова надзвичайно багата. Тому доволі часто перевагу надають якомусь одному слову із синонімічного ряду, причому не найкращому. Пояснити це можна і недостатнім рівнем володіння мовою, і впливом інших мов, і користуванням двома близькоспорідненими мовами, які не цілком опановано.

Окремою темою розмови є вживання паронімів. Їх звукова близькість спричинює семантично неприпустиме вживання один замість одного, що призводить до ще більшого затемнення змісту висловлювання.

Пам'ятаймо: соціальна шкідливість штампів у тому, що суспільство звикає до них. Тиражовані, повторювані, вони стають елементом суспільної свідомості і, при загальній байдужості до культури власного мовлення, породжують інші. Це призводить лише до дрімучої одноманітності, сірості, безликості.

Отже, підбиваючи підсумки, слід наголосити на необхідності:

– значно збільшити кількість годин на викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням» у закладах вищої освіти, і повернути до програми вивчення курсу «Сучасної української літературної мови»;

– запровадження державного іспиту з української мови у закладах вищої освіти;

– запровадження лекцій і практичних занять з української мови для ***слухачів курсів з підвищення кваліфікації*** всіх категорій викладачів, як середньої, так і вищої школи, держслужбовців, працівників сфери обслуговування тощо;

– створення більшої кількості якісних підручників і словників українською мовою з різних сфер знань;

– створення більшої кількості якісних навчальних матеріалів українською мовою з різних сфер знань для вивчення української мови ***як іноземної***;

– створення курсів із вивчення української мови для всіх ***охочих громадян;***

– запровадження серйозного іспиту з української мови для всіх ***охочих здобути українське громадянство*** тощо;

Ретельне виконання мовного законодавства має бути під контролем держави і громадянського суспільства. У свою чергу громадянське суспільство має *глибоко усвідомити* значущість мовного питання як одного із засадничих у сфері безпеки Української Держави та її авторитету на міжнародному рівні. Лише спільними зусиллями може бути досягнуто успіхів у цій царині.

Література:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» URL: zakon.rada.gov.ua › ...
2. Лавренюк В.В. Теорія і практика українського фахового мовлення: Навчально-методичний посібник для студентів інженерних спеціальностей закладів вищої освіти. – Одеса: ОНПУ, 2020. – 248 с.;
3. Лавренюк В.В. Українська мова: Тренінг-курс. Навчально-методичний посібник для професорсько-викладацького складу і співпрацівників Інституту комп'ютерних систем Одеського національного політехнічного університету. – Одеса: ОНПУ, 2020. – 162 с.
4. Лавренюк В.В. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням). Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Спеціальність – 281– «Публічне управління та адміністрування». Освітня програма – *«Публічне управління та адміністрування».* – Одеса: національний університет «Одеська політехніка», 2022. – 36 с.;
5. Словник неологізмів війни. Проєкт АрміяInform. URL: *culture@suspilne.media*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В ПРЕДМЕТНІЙ ОБЛАСТІ ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Лапкіна І.О.
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри управління логістичними системами і проєктами
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

В Одеському національному морському університеті (ОНМУ) аспірантура була відкрита у 1930 р., а докторантура – у 1962 р. З 2016 р. ОНМУ здійснює підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за очною (денною, вечірньою) та заочною формами навчання, поза аспірантурою (для осіб, що професійно провадять наукову або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи в ОНМУ) відповідно до [1]. В останні роки середньооблікова чисельність аспірантів становить близько 80 осіб.

Науковий потенціал університету (понад 60 докторів наук і понад 250 кандидатів наук) дозволяє здійснювати підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів на високому науковому і методичному

рівнях. Навчання в докторантурі здійснюється за шістьма спеціальностями, в аспірантурі – за дев'ятьма, у тому числі, за спеціальністю 073 «Менеджмент», освітньо-наукова програма (ОНП) «Управління проєктами». Потреба у підготовці наукових кадрів з цієї наукової спеціальності виникла у зв'язку з необхідністю зміцнення кадрового потенціалу ОНМУ, підвищення якості навчання здобувачів вищої освіти шляхом посилення науково-педагогічного складу університету, а також підготовки кадрів вищої кваліфікації для науково-дослідних організацій та інших ЗВО, підприємств та установ транспортної інфраструктури України.

В ОНМУ діє багаторівнева система підготовки кадрів за даною спеціальністю. Вона включає підготовку фахівців за рівнями вищої освіти: перший, другий, третій, а також підготовку наукових кадрів в докторантурі.

ОНП «Управління проєктами» на третьому рівні вищої освіти (PhD) [2] у 2021 р. була акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти до 01.07.2027 р. Університет пройшов також акредитацію у відповідності до сертифікаційної процедури за правилами Української асоціації управління проєктами «Укрнет», які відповідають стандартам ICB (**International Certificates for Business)** 4.0 Міжнародної асоціації управління проєктами (International Project Management Association, IPMA). Університету надано право готувати фахівців з управління проєктами у відповідності до системи 4-L-C IPMA [3].

Протягом останніх п'яти років у спеціалізованій вченій раді, яка працює в університеті, зі спеціальності «Управління проєктами та програмами» було захищено 4 докторські та 3 кандидатські дисертації саме особами, які є випускниками аспірантури й докторантури. Дисертаційні роботи висвітлюють проблеми розвитку методології проєктного менеджменту та її використання на підприємствах морського транспорту, а також суміжних видів і галузей. Основними напрямками наукових досліджень за ОНП є: Проєктно-орієнтоване управління об'єктами транспортної інфраструктури; Управління за галузями знань проєктного менеджменту (згідно стандарту PMBoK [4]).

У теперішний час здійснюється підготовка за всіма освітніми програмами з управління проєктами – двома освітньо-професійними програмами (ОПП) на рівні бакалаврату і магістратури та ОНП. З початку повномасштабного військового вторгнення на територію нашої держави навчальний процес було призупинено на два тижні, а потім відновлено у повному обсязі. За всіма рівнями освіти та формами навчання відбувається в он-лайн режимі з використанням платформи Moodle.

Основні складнощі, з якими довелося зіткнутися, відносяться до проходження здобувачами вищої освіти виробничої практики на рівні

бакалаврату. Її вдалося організувати не безпосередньо на виробничих об'єктах, але максимально наближено до умов отримання повної інформації про особливості виробництва. Мова йде базові заклади практики – навчальний заклад післядипломної освіти Інституту морегосподарства та підприємництва, «Центр реалізації проєктів» Інституту післядипломної освіти.

Україна є морською державою, Одеський регіон містить найбільшу кількість портів в Україні та має велике значення для міжнародних водних шляхів, а морський транспорт є однією з найважливіших галузей економіки. Ефективне функціонування морегосподарського комплексу в умовах післявоєнної відбудови країни створить міцний потенціал для її соціально-економічного відродження та виступатиме важливим чинником європейської та світової інтеграції. Рух у цьому напрямку провадитимуся шляхом ініціювання та реалізації актуальних першочергових проєктів, тому ОНП «Управління проєктами» має спрямованість на підготовку професіоналів-науковців зазначеного профілю, спираючись на досвід підготовки таких спеціалістів, здобутки наукової школи Оптимального управління функціонуванням та розвитком транспортних і логістичних систем ОНМУ [5, с. 208-209; 230-267; 281-305], науково-педагогічний склад та сучасну матеріально-технічну базу.

Галузевий контекст ОНП враховано через формування та реалізацію методологічної підготовки, ознайомлення з широким спектром методів дослідження, які готують аспірантів до участі у різноманітних проєктах, співпраці в межах міжнародної фахової спільноти та комунікації задля подальшого практичного впровадження результатів. В поточних складних умовах аспіранти використовують можливість стажування в університетах інших країн для завершення дисертаційних досліджень. Це є вкрай важливим для реалізації завдань післявоєнної відбудови шляхом ініціювання та управлінського супроводження інфраструктурних проєктів транспортної галузі не тільки в Одеському регіоні, але й в усьому морегосподарському комплексу.

Унікальність ОНП «Управління проєктами» полягає в формуванні системи знань на базі методологічних підходів, сучасних методів та інструментів проєктного менеджменту, яку можна застосувати у науковій, педагогічній та практичній сферах діяльності. Програма забезпечує оволодіння методологією проєктного менеджменту для розв'язання актуальних проблем дослідницько-інноваційної та професійної діяльності, проведення власного наукового дослідження та захисту його результатів, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення в предметній області управління проєктами об′єктів транспортної інфраструктури.

Література:

1. Положення про порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в Одеському національному морському університеті. Одеса, Одеський національний морський університет, 2017.

URL: https://onmu.odessa.ua/images/applic/pdf/Polog_phd_studying.pdf (дата звернення 11.07.2022).

2. Освітньо-наукова програма «Управління проєктами» третього рівня вищої освіти за спеціальністю 073 Менеджмент, галузі знань 07 Управління та адміністрування. Одеса, Одеський національний морський університет, 2020. URL: https://www.onmu.odessa.ua/images/pdf/projectmanag/project_manag_phd_opp_phd_2020_2.pdf (дата звернення 11.07.2022).

3. Інформація про сертифікацію IPMA 4-L-C. Київ, Українська асоціація управління проєктами «УКРНЕТ». URL: http://upma.kiev.ua/ru/home/sertification/about/ (дата звернення 11.07.2022).

4. A guide to the PROJECT MANAGEMENT BODY OF KNOWLEDGE (PMBOK guide) / Sixth edition: Project Management Institute, 2017. – 756 p.

5. Development of Scientific Schools of Odessa National Maritime University: collective monograph. Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 490 p. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/67 (дата звернення 11.07.2022).

ДІЯЛЬНІСТЬ АСПІРАНТУРИ І ДОКТОРАНТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лебедєва Ю.В.
викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Кардинальні зміни в суспільстві, процес інтеграції України до європейської спільноти формують нові виклики перед вищою освітою, зокрема необхідність реформування її третього освітньо-наукового рівня як важливого джерела розвитку людського капіталу, інноваційної економіки та суспільного зростання.

Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про вищу освіту», третій (освітньо-науковий) рівень віднесено до рівнів вищої освіти, що передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 затверджено Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), яким визначено вимоги до вступників до аспірантури, врегульовано підготовку в аспірантурі, що включає освітню та наукову складові тощо [2, 3].

Утім, в умовах воєнного стану, діяльності аспірантури та докторантури притаманні певні особливості. Так, зокрема, суттєвих змін зазнали такі форми роботи: координація дій усіх підрозділів, організаційний супровід, оновлення освітньо-наукових програм, організація педагогічної практики, акредитація, організація та участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах, публікація наукових робіт, створення спеціалізованих вчених рад тощо [4].

Зауважимо, що переміщені університети повідомляють про проблему відсутності доступу до паперової документації, що залишилася в їх приміщеннях на окупованій території. Практика засвідчила наявність ризиків втрати університетами інформації, що зберігається ними в електронному вигляді, зокрема через неможливість доступу до комп'ютерів та серверного обладнання [5].

У зв'язку з цим, особливу увагу варто приділити процесу цифровізації третього освітньо-наукового рівня, створенню хмарних сервісів, онлайн-ресурсів, резервних копій, збереження та фіксування інформації. Так, використання сучасних інструментів для організації ефективної роботи і спільного простору відділу аспірантури і докторантури та аспірантів (докторантів) сприятиме опануванню наявних інструментів для забезпечення ефективної стабільної роботи в навчальному закладі та активізує пошук нових. До цих інструментів належать хмарні сховища, зокрема Dropbox, Google Drive, OneDrive, Mega та інші.

Також зазначимо, що в умовах воєнного стану нагальним є створення онлайн-приймалень для аспірантів та докторантів, організація онлайн– та офлайн-консультацій. Доцільним є активне ведення навчальними закладами своїх офіційних сторінок у соціальних мережах з метою

постійної комунікації зі здобувачами, надання психологічної підтримки та дотримання правил медіагігієни.

Література:

1. Про вищу освіту. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п#Text.

3. Здобутки і виклики експерименту з присудження наукового ступеня доктора філософії : аналітичний звіт / Ю. Бреус та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2021. 84 с. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/PhD-in-Ukraine-2021-report.pdf.

4. Діяльність аспірантури і докторантури та здобуття наукових ступенів в умовах воєнного стану. Центр українсько-європейського наукового співробітництва. URL: https://cuesc.org.ua/novini/organizovana-lektsiya-shhodo-diyalnosti-aspiranturi-i-doktoranturi-ta-zdobuttya-naukovih-stupeniv-v-umovah-voyennogo-stanu/.

5. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії під час війни. Центр українсько-європейського наукового співробітництва. URL: https://cuesc.org.ua/novini/provedena-onlajn-lektsiya-z-pidgotovki-zdobuvachiv-vishhoyi-osviti-stupenya-doktora-filosofiyi-pid-chas-vijni/.

ПІДГОТОВКА ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Левченко Н.В.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014) підготовка здобувачів вищої освіти має здійснюється за трьома рівнями – бакалавр, магістр, доктор філософії [1]. З 2015 р. постановою Кабінету міністрів України визначено окрему галузь знань – 23 Соціальна робота, яка має 2 спеціальності: 231 Соціальна робота та 232 Соціальне забезпечення [2]. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 1151 від 06.11.2015 р. (Таблиця відповідності Переліку наукових спеціальностей

(Перелік 2011) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015)) наукова спеціальність 13.00.05 Соціальна педагогіка відповідає спеціальності 231 Соціальна робота [3].

Аналізуючи стан підготовки докторів філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота, О. Карагодіна та О. Пожидаєва установили, що станом на 2017 р. таку освітню діяльність в Україні відповідно до ліцензій почали провадити 14 закладів вищої освіти та 1 наукова установа [6]. На квітень 2022 р. таких фахівців готують у 10 закладах вищої освіти та 1 науковій установі, що підтверджено ліцензіями та освітньо-науковими програмами, розміщених на офіційних сайтах закладів (установи).

У 2018 році на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України оприлюднено для обговорення проєкт Державного стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти [4].

30 грудня 2021 р. наказом Міністерства освіти і науки України № 1495 затверджено Стандарт вищої освіти спеціальності «Соціальна робота», який буде введено в дію з 2022/2023 н. р. в усіх закладах вищої освіти та наукових установах, де провадиться така підготовка [5]. Тобто всі ОНП в Україні з 2022/2023 н. р. матимуть спільне відповідно до нормативних документів та власні родзинки, що вирізняють ОНП серед інших.

Проаналізувавши пропозиції закладів вищої освіти та їх структурних підрозділів щодо вступу в 2022 р. на освітні програми за спеціальністю «Соціальна робота» в Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДБО), ми з'ясували, що підготовка майбутніх соціальних працівників здійснюється за всіма рівнями вищої освіти від початкового (короткого циклу) до третього (освітньо-наукового) та за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра.

Освітньо-наукові послуги з підготовки докторів філософії надають такі заклади освіти та наукові установи: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Запорізький національний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський університет імені Бориса Грінченка, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Національний університет «Львівська політехніка», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Херсонський державний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL : http://zakon5.rada. gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.05.2022).

2. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова КМУ від 29.04.2015 р. № 266. URL : zakon.rada.gov.ua/go/266– 2015-п (дата звернення: 10.05.2022).

3. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 р. № 1151. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15#n36 (дата звернення: 10.05.2022).

4. Проєкт Стандарту вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 231 Соціальна робота. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/2019/03/231-.doc (дата звернення: 10.05.2022).

5. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 1495 від 30.12.2021 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/2021/12/30/231-Sotsial.robota.dokt.filosof.30.12.pdf (дата звернення: 10.05.2022).

6. Карагодіна О., Пожидаєва О. Запровадження програм підготовки докторів філософії з соціальної роботи: аналіз поточної ситуації. *Вісник АПСВТ*. 2017. № 1. С. 85–91.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Левченко О.М.
доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи

В'юник О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

У сучасних умовах воєнного стану перед вітчизняними закладами вищої освіти (ЗВО) постала низка вкрай суттєвих ризиків та загроз. Вони пов'язані із дією загроз особистій безпеці учасників освітнього процесу,

руйнуванням матеріально-технічної бази частини ЗВО та інфраструктури територій держави, дефіцитом коштів на фінансування діяльності ЗВО, виїздом за межі України як науково-педагогічних працівників, так і здобувачів вищої освіти, соціально-психологічними аспектами, що знижують можливості ефективної роботи і навчання під час війни, укладенням взаємодії зі стейкхолдерами тощо.

У свою чергу, якісна підготовка фахівців у ЗВО виступає важливим чинником забезпечення кадрової безпеки держави, оскільки лише завдяки наявності кваліфікованих людських ресурсів можливо здійснити відновлення національної економіки та її подальше зростання на інноваційних засадах у межах євроінтеграційних процесів.

До найбільш вагомих особливостей підготовки фахівців у ЗВО на сьогодні можуть бути віднесені: забезпечення безпечних умов провадження освітнього процесу для науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти (наявність належним чином облаштованих укриттів, інформування щодо правил поведінки під час повітряних тривог тощо); широке застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій взаємодії учасників освітнього процесу, платформ дистанційного навчання та принципів змішаного навчання; забезпечення інформаційної безпеки та недопущення витоку інформації; оптимізація графіків освітнього процесу залежно від ситуації у межах конкретної території розташування ЗВО та ін. [1].

Незважаючи на вкрай складні умови сьогодення, питання забезпечення належної якості освітніх послуг у ЗВО не втрачає своєї актуальності. При цьому, варто зосередити увагу на подоланні низки ризиків: зовнішніх (нормативно-правових, інфляційних, регіональних) та внутрішніх (нормативних, кадрових, репутаційних) [2].

На наше переконання, до ключових напрямів вдосконалення підготовки фахівців у вітчизняних ЗВО в умовах воєнного та післявоєнного стану доцільно віднести такі:

− надання пріоритету, перш за все, дотриманню заходів особистої безпеки усіх учасників освітнього процесу;

− здійснення всебічної допомоги учасникам освітнього процесу, які є соціально незахищеними та постраждали внаслідок війни (внутрішньо переміщені особи, учасники АТО/ООС та інші категорії);

− дотримання в освітньому процесі «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG) [3], зокрема, щодо студентоцентрованого підходу, широкого залучення усіх груп стейкхолдерів, поєднання процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, формування культури якості, академічної доброчесності, прозорості та публічності діяльності та ін.;

− активне застосування та систематичне оновлення технологій дистанційного навчання та взаємодії в онлайн форматі;

− сприяння розвитку емоційного інтелекту, персоніфікованого підходу до врахування особистих психологічних станів учасників освітнього процесу;

− приділення уваги вивченню норм міжнародного гуманітарного права, ознайомлення з такими нормами здобувачів вищої освіти;

− актуалізація психологічної підтримки та вжиття заходів щодо роботи із посттравматичними стресовими розладами;

− оптимальний розподіл наявних фінансових ресурсів ЗВО та контроль за їх ефективним використанням;

− запровадження в діяльності ЗВО ресурсоощадливих технологій, сприяння збереженню наявних ресурсів, у тому числі інформаційних;

− створення умов для участі науково-педагогічних працівників та здобувачів у системі безперервного професійного розвитку та вдосконалення;

− приділення належної уваги застосуванню компетентнісного підходу, практико-орієнтованого навчання, формуванню індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти;

− розвиток м'яких навичок (soft skills) щодо командної роботи, комунікативної взаємодії, лідерства, самопрезентації та ін.;

− активна профорієнтаційна робота, допомога абітурієнтам в обранні найбільш актуальних на сьогодні освітніх програм, що в кінцевому підсумку дозволить поліпшити ситуацію щодо кадрової безпеки на ринку праці.

Література:

1. Тогочинський О.М. Організація освітнього процесу в закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: виклики та шляхи їх подолання. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки.* 2022. № 1. С. 182-196.

2. Кузьмак О.М., Кузьмак О.І. Управління якістю вищої освіти в Україні на шляху інтеграції у європейський простір (досвід Європейського Союзу). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка.* 2021. № 23. С. 16-21.

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). К.: ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.

НОВИННІ КАНАЛИ ЯК БАЗА ДЛЯ ВИБОРУ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ СЬОГОДЕННЯ (ДЛЯ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ, ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ)

Леміш Н.Є.
докторка філологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу факультету іноземної філології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна

У проєкті Стандарту вищої освіти України: третій (освітньо-науковий рівень), доктор філософії, галузь знань 03 – гуманітарні науки, спеціальність 035 – філологія (2018 р.) з-поміж спеціальних (фахових, предметних) компетентностей вказано «2. Здатність збирати дані для філологічного дослідження, систематизувати та інтерпретувати їх» [1, с. 7]. Це стосується не лише побудови адекватної джерельної бази, але й вибірки фактичного матеріалу.

Наразі в умовах воєнного стану в Україні з'явилось розмаїття новинних каналів у соцмережах (Країна_інфо – URL: https://invite.viber.com [2], МОЛНИЯ – URL: https://cutt.ly/add_molnia [3] тощо). Це відкриває необмежені можливості для побудови корпусів текстів різного типу, як-от одно– і багатомовних, порівняльних і паралельних. Залежно від мети філологічного дослідження зібраний на базі таких корпусів фактичний матеріал демонструє як типові мовні способи і засоби, характерні для кожної з аналізованих мов, так і тенденції щодо появи нових явищ, що фіксуються в повідомленнях опублікованих новин. До того ж, у вільному доступі наявними є аудіо, фото і відео, а це створює вже креолізовані тексти [4; 5], які надають можливість комплексного сприйняття, а отже й розширеної інтерпретації представленої інформації.

Розглянемо один з фрагментів новин, поданих на каналах Країна_інфо та МОЛНИЯ 1 серпня 2022 р. Цікаво, що обидва канали спочатку дають текстове формулювання англійською мовою з вкрапленнями іконічних зображень і хештегів, потім фото, а вже наприкінці українськомовний (Країна_інфо) або російськомовний (МОЛНИЯ) коментар.

Країна_інфо (українськомовний новинний канал)	МОЛНИЯ (російськомовний новинний канал)
 ⚡*Міністр оборони Олексій Резніков повідомив про надходження ще 4 додаткових систем HIMARS в Україну* «Звук залпу HIMARS став головним хітом цього літа на передовій», – написав міністр та подякував США за військову допомогу.	 *⚡ Еще 4 дополнительных системы HIMARS прибыли на территорию Украины, – сообщил министр обороны Алексей Резников.* «Мы доказали, что мы умеем обращаться с этим вооружением. Звук залпа HIMARS стал главным музыкальным хитом этим летом на передовой!» – написал он в Twitter. *YouTube канал «МОЛНИЯ» –* подписаться https://cutt.ly/m-YT *Пригласить друзей в «МОЛНИЮ»* https://cutt.ly/add_molnia

Побудувавши мовну фактологічну базу для філологічного дослідження на основі утворених корпусів текстів, здобувач третього рівня освіти зможе отримати об'єктивні та достовірні результати на підтвердження своєї теоретико-методологічної концепції, оскільки саме корпусний підхід дозволяє максимально відійти від суб'єктивізму [6; 7; 8; 9], виявити закономірне та ідентифікувати специфічне на тлі реальних ситуацій, зафіксованих у таких корпусах, а також систематизувати й інтерпретувати аналізовані мовні явища для однієї або більше мов із

залученням необхідної кількості вербальних і невербальних контекстів. Результати, отримані в таких філологічних дослідженнях, знайдуть своє застосування також у розвідках з соціології, психології, міжкультурної комунікації, а це, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня толерантності до культур і носіїв інших крім рідної мов.

Література:

1. Проєкт Стандарту вищої освіти України: третій (освітньо-науковий рівень), доктор філософії, галузь знань 03 – гуманітарні науки, спеціальність 035 – філологія (2018 р.). URL: https://mon.gov.ua › media › 2019/02/20 › 035.
2. Країна_інфо. URL: https://invite.viber.com.
3. МОЛНИЯ. URL: https://cutt.ly/add_molnia.
4. Завадська О.В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2016. Вип. 43. С. 163–169. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.49222.
5. Батринчук З.Р. Креолізований текст як параграфемний елемент у сучасному англомовному епістолярному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*, 2018. Вип. 3, Т. 1. С. 80–84.
6. Жуковська В.В. Англійська абсолютна конструкція: досвід колострукційного аналізу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. Вип. 12. С. 80–85.
7. Леміш Н.Є. Застосування колострукційного аналізу в навчанні майбутніх перекладачів. *Тенденції та перспективи формування перспективної лексики*: Доповіді X Міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології (Ірпінь, 15 травня 2020 р.). Ірпінь: УДФС України, 2020. Вип. X. С. 151–153.
8. Gries S.Th., Stefanowitsch A. Extending collostructional analysis: A corpus-based perspective on ‘alterations’. *International Journal of Corpus Linguistics,* 2004. Vol. 9 (1). P. 97–129.
9. Tummers J., Speelman D., Geeraerts D. Lectal conditioning of lexical collocations. Conference Paper, 2013. URL: https://cutt.ly/TLXPWke.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 229 «ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я» У ДНІПРОВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Лехан В.М.
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я
та управління охороною здоров'я
Дніпровський державний медичний університет
м. Дніпро, Україна

В Україні з 2016 р., після схвалення Урядом відповідної Концепції [1, с. 1], розпочалася розбудова нової системи громадського здоров'я – підсистеми охорони здоров'я, націленої на попередження захворювань, збільшення тривалості життя і зміцнення здоров'я шляхом організованих зусиль суспільства.

Характер проблем громадського здоров'я, які часто є складними і не мають простих рішень, вимагає добре навчених кадрів вищої кваліфікації для їх ефективного наукового вирішення [2, с. 1], що й актуалізувало розробку освітньо-наукової програми (ОНП) для третього рівня вищої освіти за спеціальністю «Громадське здоров'я».

Оскільки стандарт вищої освіти для третього освітньо-наукового рівня за спеціальністю «Громадське здоров'я» до цих пір не затверджено, базою для створення ОНП слугував 8 рівень Національної рамки кваліфікацій. Для конкретизації цілей, програмних результатів навчання (ПРН), загальних та фахових компетентностей було використано низку міжнародних та національних матеріалів, зокрема:

– Основи Європейської політики і стратегії для 21 століття «Здоров'я 2020» [3, с.1];

– Європейські підходи асоціації шкіл громадського здоров'я (ASPHER – Association of Schools of Public Health in the European Region), діяльність якої присвячена посиленню ролі охорони здоров'я шляхом вдосконалення освіти та підготовки фахівців з громадського здоров'я як для практик, так і для досліджень [4, с. 2];

– Модель компетенцій ВООЗ– ASPHER для кадрів громадської охорони здоров'я в Європейському регіоні ВООЗ [5, с.2];

– Концепція розвитку системи громадського здоров'я [1, с.2].

Визначення ПРН також забезпечувалося шляхом вивчення зарубіжних аналогів (зокрема, Американського комітету з підготовки

лікарів для громадської охорони здоров'я [6]), ОНП інших закладів вищої освіти (наприклад, Вінницького національного медичного університету [7, с. 2]) та Дніпровського державного медичного університету (ДДМУ) для інших спеціальностей та пропозицій стейкхолдерів.

В результаті проектування мету ОНП «Громадське здоров'я» охарактеризовано як «підготовка в належних академічних умовах висококваліфікованих науковців у предметній області громадського здоров'я і громадської охорони здоров'я, здатних самостійно провести та втілити у практику оригінальне наукове дослідження, націлене на розв'язання комплексних проблем щодо підвищення рівня популяційного здоров'я, яке розширить сферу наукових знань, сприятиме подальшому розвитку науково-обґрунтованої охорони здоров'я і доказової профілактики та отримує високу оцінку у професійному і міждисциплінарному середовищі».

Визначено 5 загальних, 11 фахових компетентностей та 17 програмних результатів навчання.

Програма має модульну структуру, що надає можливість здобувачу обрати за спеціальністю «Громадське здоров'я» вектор наукового дослідження з наступних профілактичних дисциплін: соціальна медицина, гігієна та професійна патологія, епідеміологія.

Унікальність ОНП полягає в її гармонізації з Європейськими підходами ASPHER та ВООЗ щодо підготовки фахівців з громадського здоров'я; в комплексності та інтегративності, що забезпечується модульною структурою; в можливості внутрішньої та зовнішньої міжсекторальної колаборації з іншими кафедрами ДДМУ, закладами вищої освіти, громадськими і міжнародними організаціями; у націленості на розбудову та підвищення дієвості системи громадської охорони здоров'я в Україні та регіоні, особливо у періоди на кшталт пандемії COVID-19.

В 2021 р. ОНП була акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) і у 2022 р. було успішно захищено першу дисертацію на здобуття ступеня доктор філософії за спеціальністю «Громадське здоров'я».

Література:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 1002-р URL:https://www.kmu.gov.ua/npas/249618799

2. The public health workforce / Otok R.et al. // Organization and financing of public health services in Europe /. Rechel B, Jakubowski E, McKee M, et al. editors. Copenhagen: European Observatory on Health

Systems and Policies, 2018. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK53

3. Здоровье-2020: основы европейской политики и стратегия для XXI века. Копенгаген, Дания: Всемирная организация здравоохранения. Европейское региональное бюро, 2013. 232с. URL:https://apps.who.int/iris/handle/10665/327884

4. ASPHER's European List of Core Competences for the Public Health Professional. 5th Edition. Edited by: A. Foldspang, C.A. Birt, R.Otok. Association of Schools of Public Health in the European Region (ASPHER), 2018. 65 p.. URL: https://www.aspher.org/download/199/04-06-2018_aspher_s_european_list_of_core_competences_for_the_public_health_professional.pdf

5. WHO-ASPHER Competency Framework for the Public Health Workforce in the European Region. World Health Organization, 2020. 73p. URL:https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/444576/WHO-ASPHER-Public-Health-Workforce-Europe-eng.pdf

6. *Training Physicians for Public Health Careers*. *Institute of Medicine. Washingt*on, DC: The National Academies Press, 2007. 136p. DOI: https://doi.org/10.17226/11915.

7. Освітньо-наукова програма «Громадське здоров'я» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти) за спеціальністю 229 Громадське здоров'я. Вінницький національний медичний університет, 2020. URL: https://www.vnmu.edu.ua/downloads/other/ONP_gr-zdor_pr_2020.pdf

ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ ЯК ПОВНОПРАВНОЇ ГАЛУЗІ В НАУКОВОМУ ОСЕРЕДКУ

Літовченко О.А.
аспірант/асистент кафедри режисури та хореографії
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Кожна доба становлення суспільства передбачає та висуває свої виклики часу, які охоплюють усі галузі як освіти, так і науки, і мистецтва. З початком війни в Україні відбулось масштабне переосмислення цінностей в напрямку утвердження національної свідомості, що відобразилось у всіх сферах людської діяльності без

винятку. Попри всі складності з 14 березня 2022 за рішенням окремих обласних адміністрацій та закладів освіти освітній процес у Львівському національному університеті було відновлено, і підготовка здобувачів освіти продовжила здійснюватися на всіх освітніх рівнях.

У 2010 році у Львівському національному університеті імені Івана Франка на факультеті культури і мистецтв було започатковано вищу освіту у сфері хореографічного мистецтва – ліцензування спеціальності 024 «Хореографія» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за освітньо-професійним рівнем «Бакалавр». Згодом у 2012 році було ліцензовано напрям підготовки за ОКР «Спеціаліст», а у 2016 році за ОП «Магістр». Лише у 2019 році вперше в Україні відкрито та здійснено набір за третім освітньо-науковим рівнем вищої освіти «доктор філософії» за спеціальністю 024 «Хореографія» у стінах Львівського національного університету імені Івана Франка [3].

Гарант освітньої програми кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури та хореографії О. Плахотнюк презентує: «Наша освітньо-наукова програма доктор філософії є унікальна, напевно через те, що ми поки що на даний час є єдиними в Україні, які здійснюють підготовку за третім освітньо-науковим рівнем спеціальності 024 «Хореографія». Обсяг навчання 43 кредити ЄКТС, термін навчання 4 роки. Є денна, вечірня та заочна форма навчання. Ціль програми – забезпечити науковців у хореографічному мистецтві, які змогли би здійснювати освітню діяльність у вищих навчальних закладах, у наукових структурах. Щоб наше хореографічне мистецтво стало на рівні з іншими рівними науками у галузі культури та мистецтва» [5].

Утвердження хореографічної науки в Україні як повноправної галузі в науковому осередку досі знаходить багато глухих кутів з одного боку, а з іншого, саме через це актуальність її становлення та формування все ще залишається на часі. Зараз, в період воєнних перебудов, спрямованість проведення досліджень в хореографічному мистецтві зорієнтована на відновлення історії хореографії, яка за період радянської доби була знищена і кардинально перекреслена. Гостро постало питання викорінення ворожої ідеології, яку довгий час нав’язували в осередки танцювальної культури. З’являється можливість розвивати хореографічну науку в Україні у напрямку сучасних понять, категорій, методик та практик, що можуть скомплектувати національну ідентичність хореографічного мистецтва як в науковій так і творчих сферах. Працюючи паралельно в двох векторах теорії та практики, з часом, прірва, яка виникла в результаті відсутності теоретичного оснащення, зменшиться на користь збагачення наукового та навчально-методичного забезпечення.

Доктор мистецтвознавства О. Чепалов зазначає: «Наука про танець (хореологія), на відміну від інших галузей мистецтвознавства, таких як насамперед музикологія, театрознавство [….], й досі не має більш-менш визначених теоретичних підвалин» [6, с. 31]. Це твердження має свою доказовість, оскільки у більшості праць, до яких звертаються аспіранти під час написання наукової роботи, відсутні теоретичні розділили. Це спонукає до структурування хореографічного матеріалу відповідно до напрямку дослідної роботи та систематизації теоретичної складової у пост аналізі практичного досвіду. З історії хореографії знаємо приклади запису теоретиками танцю практичних здобутків своїх попередників, а отже науковий аналіз постановочних робіт українських хореографів, їх педагогічної та наукової діяльності – це хороша основа для розширення та формування джерельної бази з хореографічного мистецтва в Україні.

Згідно з паспортом спеціальності виділяють сім напрямів досліджень, за якими може відбуватися науковий пошук здобувачів третього освітнього рівня доктор філософії.

1. Хореографічне мистецтво як цілісність і його місце у світовій художній культурі та сучасному науковому дискурсі.

2. Методичні засади хореології (у тому числі етнохореології) як теорії танцю, розробка її понятійно-категоріального апарату та специфічної фахової терміносистеми.

3. Оновлення джерелознавчої бази дослідження хореографічного мистецтва (народного, сучасного, бального та ін. видів танцю).

4. Актуальні аспекти та проблематика історії українського і світового хореографічного мистецтва.

5. Класифікація видів, типів і жанрів хореографічного мистецтва у плині еволюційних процесів та стильових видозмін від класики до постмодерну.

6. Семіотика танцювальної мови і принципи побудови просторово-пластичних форм хореографічних композицій.

7. Інноваційні методики у підготовці педагогічних кадрів хореографічної освіти України, проблеми цілісності танцювальних шкіл та формування репертуару у хореографічному колективі [2].

Цей перелік дозволяє спрямувати вектор обраної теми в розкриті проблематики та актуальності досліджуємого питання як повноцінної категорії хореографічного значення, так і у міждисциплінарних зв’язках не порушуючи при тому компетенції хореографічного мистецтва.

Хореографічне мистецтво, перебуваючи в категорії сценічних мистецтв, володіє деякими закономірностями, які властиві цьому мистецтву і є загальними в кожному його напрямку, а отже виникає потреба уточнення понятійно-категоріального апарату, проводячи наукові дослідження у міждисциплінарних аспектах опираючись на

праці в області театру, музики, образотворчого мистецтва тощо, як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Не применшуючи вагомості вітчизняних праць, існує серйозна проблема в україномовному літературному забезпеченні, що призводить до того, що в більшості випадків джерельна база досліджень аспірантів-хореографів формується з праць російських теоретиків та митців в області хореографії, театру, музики, що в сучасних умовах війни є неприпустимим та потребує повного переоформлення в сторону зарубіжних джерел.

Також при написанні наукових текстів виникає необхідність звертатись у своєму дослідження до матеріалів гуманітарних наук (література, історія, психологія, релігієзнавство тощо). Особливої уваги варто приділяти філософії, оскільки вона, в першу чергу є обов'язковою нормативною дисципліною у підготовці доктора філософії, а по-друге, хореографія – це естетичний вид мистецтва, а властиві йому поняття «естетика», «гармонія», «краса» безпосередньо є філософськими питаннями, які варто розглядати у сукупності двох дисциплін зі сторони сучасної світоглядної позиції та тенденції розвитку хореографічної парадигми в Україні та світі. Крім того специфіка художніх складових, такі як «художній образ», «художній характер», «художній засіб» тощо, переважно є об'єктами мистецтвознавчого дослідження, хоча їх варто розглядати з положень естетичних досліджень.

Щодо проблеми естетики хореографічного мистецтва, то тут піднімають питання О. Плахотнюк та О. Бойко, які у свої дослідженнях звертають увагу на те, що: цьому питанню у вітчизняній культурі приділяється недостатньо уваги; досить часто побутують застарілі поняття радянської доби; відсутні фахівці естетики, які б володіли знаннями з теорії та історії хореографічного мистецтва та інше [1, с. 74-75; 4, с. 27–32]. Подолання цих тенденцій, варто визначити пріоритетним в умовах сьогодення, оскільки вони можуть сприяти новому напрямку наукових розробок в становленні хореографічної науки в Україні.

Формування хореографічної науки в умовах сьогодення як повноправної галузі в науковому осередку є пріоритетним завданням досліджень здобувачів доктора філософії за спеціальністю 024 «Хореографія», які дозволять збагатити теоретико-методичну базу сучасного хореографічного мистецтва і вивести хореографічну науку в Україні на якісно новий рівень.

Література:

1. Бойко О. С. Художній образ в українському народно-сценічному танці : монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 204 с.

2. Додаток 10 до наказу Міністерства освіти і науки України 26.05.2014 № 642 Паспорт наукової спеціальності 17.00.08 «Хореографічне мистецтво»: Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності спеціалізованих вчених рад від 16 травня 2014 року НАКАЗ 26.05. 2014 № 642 / Міністерство освіти і науки в Україні. URL: https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/informaciya-shodo-zasidan-ta-rishen-atestacijnoyi-kolegiyi (дата звернення 05.07.2022)

3. Історія Кафедри режисури та хореографії. Офіційний сайт факультету культури і мистецтв Львівського національного університеті імені Івана Франка. URL: Https://kultart.lnu.edu.ua/department/rezhysury-ta-khoreohrafii (дата звернення 18.07.2022).

4. Плахотнюк О.А. Проблематика формування науково-понятійного апарату хореографічного мистецтва. *Художні практики та мистецька освіта у крос культурному просторі сучасності:* матеріали IV Всеукр. Наук.-практ. Конф., (Полтава, 29–31 березня 2017 р.). Полтава : Видавництво «Симон», 2017. С. 27–32.

5. Презентація ОНП (phd) 024 «Хореографія», 025 «Музичне мистецтво». Youtube канал Олександр Плахотнюк. URL: https://www.youtube.com/watch?V=arsjngeyd4s (дата звернення 19.07.2022)

6. Чепалов О. І. Хореологія : статті та лекції. Київ: Ліра-К, 2020. 228 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ФІЛОСОФІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Логвиненко В.М.
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

Освітній процес у вищій школі передбачає набуття здобувачами навиків науково-дослідної роботи. Найбільшою мірою ця вимога стосується тих, хто навчається на третьому, освітньо-науковому рівні. Майбутні доктори філософії покликані проводити власні наукові дослідження та створювати нові цілісні знання. Для цього їм необхідно оволодіти методологією наукової діяльності та набути методологічну

культуру, яка є невід'ємною рисою сучасного науковця. Методологічна культура передбачає здатність до критичного аналізу власної наукової діяльності, наукового обґрунтування, осмислення, творчого використання існуючих концепцій, підходів, методів пізнання та ін. [4]. Як зазначає А. Бержанір, розвиток цілісного наукового світогляду, інтенсифікація та вдосконалення наукової діяльності можливі лише за умови використання світоглядних та методологічних принципів розроблених філософією [1]. Також слід зауважити, що з-поміж широкої предметної сфери філософії, що відображає відношення людини до світу, вагоме місце посідають проблеми пізнання та отримання нових знань. Саме тому, сприяти формуванню методологічної культури здобувачів наукового ступеня «доктор філософії», покликані освітні компоненти такі як «Філософія», «Філософія науки», «Філософія науки та інновацій», тощо. Власне філософія осмислює науку як духовно-практичний феномен, розкриває логіку формування та розвитку наукового знання і методології. З позиції філософії методологія розглядається в широкій площині і трактується як невід'ємна частина сучасної культури. Осягнення здобувачами основ методології на засадах філософського підходу дає глибинне та цілісне уявлення про неї. Методологія передбачає синтез філософських, загальнонаукових і конкретно наукових підходів та є результатом їх специфічного поширення на визначений процес пошуку нового знання. Розуміння особливостей загальнофілософського рівня методології допомагає зорієнтуватися у фундаментальних теоріях та ідеях різних галузей знань, принципах об'єктивного розвитку та єдності теоретичного знання і практичної діяльності. Загальнонауковий рівень, передбачаючи комплексність, системність, цілісність дослідження, створює можливість авторського визначення структури і логіки дослідження та проєктування перспектив розвитку його об'єкта та предмета за допомогою реалізації суб'єктно-діяльнісного підходу. Конкретно науковий рівень, являючи собою сукупність методів та принципів, процедур, що використовуються в певній науковій галузі, забезпечує проєктування організаційно-методичних стратегій дослідження. Рівень методів дослідження розкриває методологічні новації сучасності, що полягає, передусім, в поєднанні відомих методів, їх трансформації, а також у застосуванні синергетики як методу пояснення самоорганізації відкритих систем [2; 3].

Отже, розгляд в межах освітнього компонента «Філософія» тем пов'язаних з проблемами наукового знання, світогляду, рівнів та методів наукових досліджень, понятійного апарату методології науки, сучасних методологічних концепцій, наукових традицій, революцій, перспектив розвитку науки та етичних проблем наукового дослідження сприятиме

формуванню методологічної культури здобувачів наукового ступеня «доктор філософії».

Література:

1. Бержанір А. Формування філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021, 2 (7). С. 299-308.

2. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. Вибрані твори: у 7 т. Т. 7. Збірник наукових праць. Львів: Норма, 2015. С. 164-186.

3. Васянович Г., Логвиненко В. Соціальна робота: методологічні аспекти дослідження. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток*: матер. IV Міжнар. наук.– практ. конф., 24-25 травня 2018 р. [за заг. ред.: Кривачук Л. Ф., Нагірняка М. Я.]. Львів: СПОЛОМ, 2018. С. 151–162.

4. Ничкало Н. Г. Методологічна культура в науковому зростанні педагога-дослідника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ – Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 22–29

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У АСПІРАНТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ложачевська О.М.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна

В останні часи відбулися суттєві зміни в полі освіти. У 2017 році в Законі України «Про освіту» в статті 42 було вперше введено поняття «академічної доброчесності», що передбачає використання та ведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, впровадження нових алгоритмів навчання сьогодні реалізують формування культури академічної доброчесності та етичні питання академічних стосунків. Забезпечення якості освіти в Україні можливе лише за умови ґрунтовної

інформаційної кампанії з популяризації та розвитку академічної культури. Саме тому формування культури академічної доброчесності в усіх учасників освітнього процесу є дуже актуальним у сучасних умовах. Складним етапом наразі під час війни стає питання формування принципів академічної доброчесності у здобувачів третього рівня освіти.

Останні десять років стали переломними в освіті: перехід до болонської системи навчання, яка передбачає застосування інноваційних методів та постійного моніторингу освітнього процесу. Саме ці перетворення призвели до формування культури академічної доброчесності у навчальному процесі.

Так актуальними питаннями професійної підготовки майбутніх науковців окреслено в наукових працях О. Біди, Г. Бучківської, А.Кузьмінського, А. Кравцової, О. Савченко, А. Струк, Л. Хомич, Л. Хоружі, Н. Шустової та ін. Різнобічні аспекти організації педагогічної практики в закладах вищої освіти, формування професійної компетентності майбутніх викладачів, у т.ч. аспірантів досліджують С. Кара, Л. Машкіна, О. Мондич, Н. Нікула, В. Підгурська, І. Шоробура та ін.

Для узагальнення наукової думки необхідно виокремити головні складові академічної доброчесності та дослідити принципи і використання їх в сучасних умовах війни.

Кожна інституція використовує певний набір універсальних норм, нерідко розширюючи його позиціями, що походять з її власного досвіду. Публікація «Етична поведінка учасників освітнього процесу» [3], яку ґрунтовно проаналізував у своїй роботі «Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах» Є. Стадний [2], вдало об'єднала ідеї багатьох міжнародних документів, які так чи інакше окреслювали поняття етичних принципів у вищій освіті:

– integrity – суцільна відданість індивідів та всієї інституції моральним принципам та стандартам, які створюють бар'єр для недоброчесності;

– чесність – систематичне уникнення шахрайства, обману, крадіжок табудь-якої безчесної поведінки;

– правда – необмежене прагнення до істини, вільне та відкрите поширення знань та їх удосконалення (збагачення);

– прозорість – доступність та відкритість інформації, правил, планів, процесів та дій, які передбачають, що працівники університету зобов'язані діяти відкрито, передбачувано та зрозуміло задля просування власної підзвітності та залученості учасників освітнього процесу;

– повага до інших – повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу;

– довіра – усі учасники освітнього процесу мають впевненість в чесності та integrity один одного та можуть покластись один на одного;

– підзвітність – учасники освітнього процесу належним чином використовують делеговані їм повноваження;

– справедливість – неупереджене, однакове ставлення до всіх учасників освітнього процесу, позбавлене дискримінації та нечесності;

– рівність та соціальна справедливість – рівний доступ до освіти незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального, національного походження, стану здоров'я, інвалідності;

– демократичне управління – управління системою вищої освіти та університетом повинні базуватися на залученні усіх відповідних учасників освітнього процесу та етичному виконанні своїх повноважень керівництвом на різних ланках;

– якісна освіта – усі учасники віддані ідеї досягнення найвищої можливої якості освіти;

– самовдосконалення та вдосконалення системи – учасники освітнього процесу визнають важливість та докладають максимальних зусиль для постійного вдосконалення освітньої системи, зокрема шляхом власного професійного розвитку;

– інституційна автономія – визнання потреби у відповідній самостійності університетів задля уникнення надмірного централізованого політичного контролю за освітньою системою;

– міжнародна співпраця – усі учасники освітнього процесу визнають важливість міжнародної колаборації в освіті [1].

Але розуміючи сучасні умови воєнного стану в Україні, деякі аспекти вище перерахованих норм стають неможливими у використанні в освітньому процесі для підготовки здобувачів освіти третього рівня (табл. 1).

Враховуючи всі чинники формування культури академічної доброчесності в умовах воєнного стану, у здобувачів освіти третього рівня має бути розуміння, що відповідальність лежить особисто на аспірантові за ведення свого наукового дослідження.

Таблиця 1

Проблемні аспекти формування академічної доброчесності у студентів третього рівня освіти під час війни

Норми	Характеристики	Проблема застосування в сучасних умовах
Прозорість	Доступність та відкритість інформації, правил, планів, процесів та дій, які передбачають, що працівники університету зобов'язані діяти відкрито, передбачувано та зрозуміло задля просування власної підзвітності та залученості учасників освітнього процесу.	Через воєнний стан пошук відкритої інформації та її обробка стає досить складним процесом. Багато сайтів наразі закрито. Залишається оприлюднення тільки власних здобутків.
Підзвітність	Учасники освітнього процесу належним чином використовують делеговані їм повноваження.	Складний процес делегування та застосування практичного досвіду у здобувачів освіти третього рівня, через ведення навчального процесу онлайн.
Якісна освіта	Усі учасники віддані ідеї досягнення найвищої можливої якості освіти.	Під час війни більшою мірою застосовуються принципи само мотивації, самоменеджменту. Стає складним здійснення прямого зв'язку і наполегливого втручання в наукову діяльність аспірантів, що знижує рівень якості освіти.
Міжнародна співпраця	Усі учасники освітнього процесу визнають важливість міжнародної колаборації в освіті.	Ускладнюється процес обміну міжнародним досвідом. Проведення брифінгів та конференцій відбувається в режимі онлайн, що є не досить продуктивним. Втрата прямого зв'язку негативно впливає на усвідомлення проблематики дослідження, тим саме може надаватись не досить достовірна інформація при написані наукової роботи.

Джерело: сформовано автором

Література:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених. Національна академія державного управління при Президентові України Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Рада молодих вчених

Дніпропетровської області Сумський державний університет Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Колективна монографія. Дніпро ДРІДУ НАДУ. – 2017. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/monografii/Monografiya_young_scientist.pdf

2. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. Проект сприяння академ. доброчесності в Україні. 2017. 18 с. URL: https://drive.google.com/file/d/0ByYt3wkv0LOAd282OEtWaTJwX1U/view.

3. Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Ethical behaviour of all actors in education / 7th Prague Forum «Towards a Pan-European Platform on Ethics, Transparency and 44 Integrity in Education». Charles University, Prague, Czech Republic, 1 – 2 October 2015. – 58 p.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Любінська Л.Г.
доктор біологічних наук, доцент,
професор кафедри біології та методики її викладання
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Практика добувачів вищої освіти ступеня доктора філософії є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки в аспірантурі. Програма практики розроблена відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, затвердженого вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 28 лютого 2019 р., протокол № 2 [3, 4].

Практика в системі вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні є одним з етапів професійної підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії до науково-педагогічної діяльності, який має

за мету апробувати у практичній діяльності сформовані компетентності та визначити пріоритети їх подальшого розвитку [1, 4].

Тривалість і терміни проведення практики визначені в освітньо-наукових програмах, навчальних планах підготовки доктора філософії.

Науково-педагогічна практика в системі вищої освіти на третьому освітньо-науковому рівні є компонентом фахової підготовки до науково-педагогічної діяльності та є видом практичної діяльності аспірантів, що передбачає участь в організації та здійсненні викладацької діяльності у вищій школі, організації навчальної діяльності студентів, а також науково-дослідну роботу.

Метою науково-педагогічної практики здобувачів вищої освіти рівня доктора філософії є набуття та вдосконалення практичних компетентностей, що визначають здатність до ефективної навчально–методичної та наукової роботи: вивчення основ наукової і навчально-методичної роботи у закладах вищої освіти, набуття професійних навичок та вмінь здійснення самостійної науково-педагогічної діяльності [1-4].

Під час науково-педагогічної практики в аспірантів мають бути сформовані інтегральна, загальні та спеціальні компетентності та досягнуті Програмні результати навчання (ПРН), які вказуються в освітньо-науковій програмі спеціальності 091 Біологія. Нижче наведемо ПРН. [5]. ПРН01. Мати концептуальні та методологічні знання з біології і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напряму, отримання нових знань та/або здійснення інновацій. ПРН02. Вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми біології державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у наукових виданнях. ПРН03. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати аналізу джерел літератури, експериментальних досліджень (опитувань, спостережень, експерименту) і математичного та/або комп’ютерного моделювання. ПРН04. Розробляти та досліджувати концептуальні, математичні і комп’ютерні моделі процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у біології та дотичних міждисциплінарних напрямах. ПРН05. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з біології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми. ПРН06. Застосовувати сучасні

інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи. ПРН07. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати важливі теоретичні та практичні проблеми біології з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів. ПРН08. Глибоко розуміти загальні принципи та методи біологічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері біології та у викладацькій практиці.[5].

Базами для проведення практики є кафедра біології та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Базами проведення практики можуть бути інші заклади вищої освіти, які відповідають вимогам програми практики.

Здобувач вищої освіти працює з викладачами, визначає тематику лекцій і практичних (лабораторних) занять, які він надалі буде проводити. План-конспект даних занять надає для затвердження керівнику практики.

Здобувач вищої освіти самостійно здійснює вивчення наукової та психолого-педагогічної літератури, знайомство з методиками підготовки і проведення лекцій і практичних (лабораторних) занять, семінарів, консультацій, заліків, іспитів, курсового і дипломного проектування; освоєння інноваційних освітніх технологій; знайомство з існуючими комп'ютерними навчальними програмами, можливостями технічних засобів навчання і т.д. Як спостерігач здобувач вищої освіти відвідує заняттях викладачів і проводить їх аналіз.

У відповідності з напрямом аспірант самостійно проводить:

– лекції (4 год), практичні заняття (6 год).

– демонстрацію розроблених мультимедійних засобів;

– презентацію виготовлених наочних посібників.

З метою виконання науково-дослідної частини в процесі проходження практики виконуються такі роботи:

– опрацювання результатів наукового дослідження;

– підготовка матеріалів для наукової статті або тез для конференції;

– участь у роботі наукової конференції.

Під час практики проводиться сумісна робота практиканта з науково-педагогічними працівниками кафедри з вирішення поточних навчально-методичних питань, знайомство з інноваційними освітніми технологіями та їх впровадження в освітній процес.

Індивідуальне завдання передбачає наступні види діяльності:

1. Розробка тестів, контрольних питань, ККР.
2. Розробка схем, картосхем, виготовлення матеріалів для стендів.
3. Розробка презентацій.
4. Розробка методичних матеріалів.
5. Написання наукових тез (статті).
6. Виготовлення наочності.
7. Збір і виготовлення гербарних зразків, колекцій.
8. Виготовлення флораріумів.

Здобувач вищої освіти за підсумками практики проводиться за 100-бальною (рейтинговою), чотирибальною (національною) і шкалою ЄКТС. За підсумками атестації виставляється диференційована оцінка.

При не виконанні програми практики або отриманні незадовільної оцінки під час захисту практики, аспірант направляється для повторного проходження практики у вільний від навчання час. Здобувач вищої освіти, який не виконав програму практики з поважних причин, направляється на практику у вільний від навчання час. У випадку немотивованого невиконання здобувачем вищої освіти програми практики або одержання незадовільної оцінки за практику кафедра та деканат порушують питання перед ректором університету щодо його відрахування як такого, що має академічну заборгованість.

Підсумки практики обговорюються на засіданні кафедри, а загальні підсумки практики оголошуються на засіданні Ради факультету.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г. Кременя. К.: Освіта, 2004. 384 с.

2. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.

3. Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університету імені Івана Огієнка. URL: https://drive.google.com/open?id=1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86 (дата звернення 21.07.2022).

4. Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. URL: http://music.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/polozhennia-pro-provedennia – praktyky-1.pdf (дата звернення 19.07.2022).

5. Проект «Стандарт вищої освіти України третього рівня (ступінь доктора філософії), галузі знань 09 – Біологія, за спеціальністю 091 – Біологія. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini (дата звернення 19.05.2020).

ОНЛАЙН ЛЕКЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Мадані М.М.
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри екології та природоохоронних технологій
Одеський національний технологічний університет
м. Одеса, Україна

Теоретична та практична актуальність обраної теми полягає у розкритті специфіки проведення лекційних занять, по-перше, у не зовсім нетрадиційній для навчального процесу формі – режимі онлайн, по-друге, в умовах воєнного стану, по-третє, під час коронавірусної пандемії.

Мета роботи полягає у визначенні, на основі власного досвіду викладання дисциплін, що належать до різних спеціальностей (Екологія, Технології захисту навколишнього середовища), особливостей роботи лектора в аудиторії та надання рекомендацій психологічного, предметного, методичного та організаційного характеру, які будуть в нагоді як викладацькому складу, так і відповідальним особам, які планують і організують навчальний процес у вишах України.

Особливість викладання лекційного матеріалу в режимі онлайн не залежно від його тематичного змісту, але в межах кожної із спеціальностей, полягає у відсутності реального, безпосереднього спілкування лектора зі студентською або аспірантською аудиторією. Це значно утруднює підтримання постійного зворотного зв'язку між викладачем та аудиторією, яка є віртуальною, коли лектор не в змозі постійно контролювати її фізичний та емоційний стан. А це, у будь-якому випадку, позначається на втраті лектором впливу на ступінь засвоєння навчального матеріалу особами, що перебувають в режимі онлайн. В цьому сенсі певну перевагу має проведення лекції в малих академічних групах, особливо аспірантських, які складаються з однієї або двох осіб. Тому у великих групах доцільніше користуватися демонстрацією екрану з розміщенням на ньому опорного конспекту лекцій, що містить таблиці, рисунки та певні структурно-логічні схеми, які мають супроводжуватися ємними коментарями лектора.

Досвід проведення лекційних занять, який накопичений в деяких вишах на попередньому етапі організації навчального процесу, деякою мірою полегшує організацію цієї роботи в умовах війни, проте не знімає проблеми як такої. Справа в тому, що деякі з наших студентів приймають безпосередню участь у військових діях, що відтермінує їх навчання як таке. Певна частина студентів перебувають на окупованих

територіях чи позбавлені зв'язку з вишами через мережу Інтернет, що полишає їх можливості постійної участі в навчальному процесі. А ті, хто перебувають в аудиторії, знаходяться в умовах психологічної нестійкості при реальній загрозі їх життю, життю їх рідних та близьких, яка посилюється втратою доходів, погіршенням житлових умов. Виходячи з цього, кожний з викладачів вимушений «з коліс» засвоювати навички практичного психолога.

Викладач в цій ситуації приречений певною мірою стати консультантом з психологічних питань, акцентуючи увагу на аспектах війни й відповідальності за злочини країни-агресора.

Лектор зі спеціальності Екологія акцентує увагу здобувачів освіти осіб на фахових питаннях, пов'язаних з екологічними наслідками в умовах військового стану, наслідками забруднення та руйнації в навколишньому природньому середовищі та рекреаційної інфраструктури, професійними аспектами адаптації персоналу до роботи у післявоєнний період. На лекціях з технологічних спеціальностей доцільно привернути увагу слухацької аудиторії на викликах військової агресії Російської Федерації світовій економіці, які порушують систему економічних відносин, що склалися історично на її глобальному, національному, регіональному і базовому рівнях та у секторальному й галузевому вимірах. Дозування та розподіл такої інформації залежать від теми лекції і рівня фахової підготовки студентів чи аспірантів.

Врахування впливу коронавірусної пандемії на організацію та функціонування процесу навчання з початком війни ніби то відійшло на другий план. Проте її дію не слід недооцінювати. Більш того, в купі з військовим чинником пандемія постає важким випробуванням для української спільноти, передусім молоді, як найменш захищеної, психологічно уразливої категорії населення. Певна морально-психологічна нестійкість студентської молоді значно посилюється внаслідок обмеження індивідуальних та групових зв'язків з переходом на дистанційну форму навчання.

Приступаючи до викладання лекцій в режимі онлайн лектор позбавлений можливості відстежувати гостроту та широту сприйняття студентами нової інформації, що міститься в лекційному матеріалі. Не секрет, що особи, які перенесли захворювання на COVID-19 у його різних модифікаціях, щонайменше проходять тривалий період реабілітації, не кажучи вже про тривале лікування від наслідків дії інфекції для центральної нервової системи. За таких умов значно послаблюються увага та концентрація розумової діяльності таких студентів. Ці обставини мають бути враховані лектором у роботі. Безсумнівно, ці питання заслуговують окремого розгляду.

Пандемія як і психологічні наслідки війни доволі тривалий час будуть позначатися на психіці та здоров'ї як студентів, так і викладачів. І це треба розуміти в процесі організації навчального процесу.

Врахування зазначених особливостей сприятиме покращенню процесу підготовки висококваліфікованих фахівців.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОКТОРІВ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Майстренко-Вакуленко Ю.В.
кандидат мистецтвознавства, доцент,
декан факультету образотворчого мистецтва та реставрації
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
м. Київ, Україна

Законом України про вищу освіту передбачено два напрями підготовки фахівців на третьому рівні вищої освіти: освітньо-науковий та освітньо-творчий [3]. Освітньо-творчі програми запроваджені в Україні відносно недавно, Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва був затверджений Кабінетом міністрів України лише у 2018 році [2]. Тому їх практична реалізація, зокрема розробка методики викладання освітніх компонент ставить перед науково-педагогічними колективами закладів вищої мистецької освіти складні і цікаві завдання.

Основні засади концепції освітньої діяльності на третьому освітньо-творчому рівні сформульовано у Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні [2]. Цим документом, зокрема, передбачено виконання мистецької та дослідницької складових творчого мистецького проєкту [2, п. 35]. У свою чергу, дослідницька складова має бути доповнена «методичною розробкою спеціального курсу дисципліни за темою творчого мистецького проекту» [2, п. 35]. А отже, набуття здобувачами вищої освіти у творчій аспірантурі педагогічних компетентностей, «оволодіння методологією <…> мистецько-педагогічної діяльності» [3, ст. 5, п.1] є однією з провідних складових підготовки таких фахівців. На оволодіння цією компетентністю має бути відведено не менше шести кредитів Європейської системи [3, п. 26].

В Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури підготовка докторів мистецтва здійснюється за освітньо-творчою

програмою «Образотворче та візуальне мистецтво», набір на яку розпочато у 2022–2023 навчальному році [4]. При формуванні навчальних планів було дотримано всі вимоги Порядку здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва, зокрема, забезпечення педагогічної компетентності здійснюватиметься через вивчення дисципліни «Інноваційні технології вищої мистецької освіти» (4 кредити ЄКТС) та проведення педагогічної практики (4 кредити ЄКТС).

Складні соціальні обставини останніх років – пандемія коронавірусної інфекції, а також повномасштабні військові дії в Україні – спричинили переведення освітнього процесу в Україні у дистанційний (або змішаний) формат. Для викладання мистецьких дисциплін це становить значні труднощі, оскільки в основі професійного зростання здобувачів мистецької освіти лежить метод індивідуальної консультації та демонстрації. Проте, слід зазначити, що набутий за ці два роки досвід впровадження в HAOMA Learning Management System (LMS) – Системи управління навчанням [5], – продемонстрував також і ряд переваг організації навчання з використанням дистанційних технологій, можливості яких варто активніше і ширше впроваджувати у практику.

З огляду на виклики сьогодення, а також на спрямування докторів мистецтва до викладання у закладах вищої мистецької освіти, робота здобувача над створенням власної методичної розробки спеціального курсу дисципліни має бути скерована на урахування навчання у різних форматах, як очному, так і дистанційному. Керівникам педагогічної практики третього освітньо-творчого рівня освіти під час постановки завдання варто акцентувати на необхідності вивчення різноманітних інструментів для організації дистанційного навчання мистецьким дисциплінам.

Серед основних напрямків можна визначити, насамперед, організацію зручного доступу до методичних матеріалів, як літературних джерел, так і наочних взірців в електронному форматі. Це можуть бути підібрані викладачем альбоми мистецьких творів, посилання на сайти музеїв, віртуальні галерейні та музейні екскурсії тощо, розміщені у LMS. Особливо цінними під час створення авторського курсу з практичних мистецьких дисциплін стануть створені майбутнім викладачем відео-майстеркласи з різних аспектів виконання конкретних завдань. Наявність якісних матеріалів для організації самостійної роботи студента у простому й зручному доступі сприятиме зацікавленості здобувачів у поглибленні знань та навичок. Якщо авторський курс майбутнього науково-педагогічного працівника пропонуватиметься у елективному блоці дисциплін, можливість доступу до цікавих методичних матеріалів також сприятиме обранню студентами дисципліни до вивчення.

Другим важливим напрямком має стати опанування здобувачем третього (освітньо-творчого) рівня освіти різних інструментів, які пропонують сучасні інформаційні технології для онлайн-навчання [6]. Окрім загальних інструментів LMS, які пропонують, зокрема, Google Classroom, Moodle, Canvas та інші системи, викладачі мистецьких дисциплін мають зосередитися на опануванні програм, які дають можливість супроводжувати свої усні пояснення безпосереднім рисуванням на екрані (наприклад, Whiteboard) [1]. Таким чином, обговорення композиційного ескізу, ідеї майбутнього живописного, графічного або скульптурного твору буде максимально наближеним до звичного формату безпосереднього спілкування зі студентом в аудиторії.

Отже, забезпечення науково-педагогічної та методичної підготовки докторів мистецтва через педагогічну практику вимагає у реаліях сучасної освіти не лише вивчення методів і прийомів викладання творчого керівника, але й засвоєння сучасних освітніх практик, інформаційних технологій, які пропонує сьогодення.

Література:

1. Охотник Г. Креатив: WEB сервіси для освіти. URL: https://sites.google.com/site/galinaokhotnik/1 (дата звернення: 05.08.2022).

2. Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні: Постанова каб. міністрів України від 24.10.2018 р. № 865. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2018-п#Text (дата звернення: 05.08.2022).

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII: станом на 12 трав. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 05.08.2022).

4. Умови вступу до творчої аспірантури – *Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*. URL: https://naoma.edu.ua/vstup/umovy-vstupu-do-aspirantury-2 (дата звернення: 05.08.2022).

5. Davis B., Carmean C., Wagner E. The Evolution of the LMS : From Management to Learning. Santa Rosa : The ELearning Guild Research, 2009. 21 p.

6. Mohd Kasim N. N., Khalid F. Choosing the Right Learning Management System (LMS) for the Higher Education Institution Context: A Systematic Review. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*. 2016. Vol. 11, no. 06. P. 55. URL: https://doi.org/10.3991/ijet.v11i06.5644 (дата звернення: 06.08.2022).

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ» У ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАРМАЦЕВТА

Малофій М.Л.
асистент кафедри хімії, фармацевтичного аналізу та післядипломної освіти
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

Складовою завдань освітньої реформи в Україні є приведення системи підготовки фармацевтичних фахівців у відповідність до міжнародних освітніх стандартів, у тому числі за сучасними організаційними формами і технологіями навчання, з використанням позитивних рис європейських освітніх моделей. Процес навчання є багатокомпонентним, що дає змогу фармацевтичному фахівцю постійно вдосконалюватися.

Навчальна дисципліна «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» належить до вибіркових дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки фахівців спеціальності «Фармація». Програма відповідає стандарту вищої освіти України для спеціальності «Фармація». Викладання даної дисципліни здійснюється відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Івано-Франківському національному медичному університеті».

Згідно навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вивчення навчальної дисципліни здійснюється на 5 курсі, на вивчення якої відводиться: 90 годин (лекції – 10 годин, практичні заняття – 40 годин, самостійна робота – 40 годин). Дисципліна структурована на один модуль «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів». Програма складена так, що впродовж вивчення дисципліни проводиться поточний та підсумковий контроль знань. Програма відповідає міжнародним вимогам до кредитно-трансферної системи, міжнародним нормативним документам та стандартам, що регулюють професійну діяльність та підготовку магістрів фармації.

Фармацевтичний аналіз лікарських засобів є наукою про розробку методик контролю якості із застосуванням фізичних та фізико-хімічних властивостей речовин для стандартизації активних фармацевтичних інгредієнтів в субстанціях, готових лікарських засобах та лікарських формах екстемпорального виробництва.

Для формування фахових знань, вмінь та навичок проводяться практичні заняття за тематичним планом (наприклад: Державна фармакопея України, ідентифікація лікарських речовин, випробування

на чистоту, методи кількісного аналізу лікарських речовин, аналіз лікарських форм, експрес-аналіз ліків і т.д.).

Навчальна дисципліна «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» спрямована на оволодіння студентами інтегральною, загальними та фаховими компетентностями.

До фахових компетентностях відносять:

– Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та рекомендацій належних фармацевтичних практик.

– Здатність організовувати та здійснювати контроль якості лікарських засобів у відповідності з вимогами чинної Державної фармакопеї України та належних практик у фармації, визначати способи відбору проб для контролю лікарських засобів та проводити їх стандартизацію відповідно до діючих вимог, запобігати розповсюдженню фальсифікованих лікарських засобів.

– Здатність здійснювати розробку методик контролю якості лікарських засобів, у тому числі активних фармацевтичних інгредієнтів, лікарської рослинної сировини і допоміжних речовин з використанням фізичних, хімічних, фізико-хімічних, біологічних, мікробіологічних, фармакотехнологічних і фармакоорганолептичних методів контролю.

Отже, дисципліна «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» базується на вивченні студентами особливостей методів аналізу фармацевтичної продукції на основі вивчених, на попередніх курсах, наступних дисциплін: неорганічна хімія, аналітична хімія, фізична та колоїдна хімія, органічна хімія, організація та економіка фармації, аптечна технологія ліків, фармацевтична хімія, що передбачає інтеграцію викладання з вище зазначеними дисциплінами та формування умінь застосувати знання в процесі подальшого навчання і у професійній діяльності.

ФУНКЦІЇ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Мандич Т.М.
голова
Наукового товариства студентів, аспірантів,
докторантів і молодих учених
Херсонський державний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

Наукове товариство в закладі вищої освіти, разом із низкою традиційних завдань щодо захисту наукових інтересів і підтримки

наукових ідей, у сучасних умовах має низку опцій, дотичних до підготовки докторів філософії. Як зауважують С. Коломієць та О. Синекоп, «діяльність аспіранта – це триєдина складова, що охоплює дослідницьку, навчальну і професійну діяльності» [1, с. 7]. На наш погляд, ефективне функціювання наукового товариства здатне підсилити окреслені вектори, результати чого можна простежити на різних етапах навчання аспіранта та, як наслідок, пересвідчитися в дієвості співпраці в межах акредитації освітньо-наукової програми (далі – ОНП) під час надання фактажу у відомостях про самооцінювання й у процесі спілкування експертної групи з фокус-групами здобувачів та представників органів самоврядування.

Очевидними шляхами взаємодії є членство здобувача третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в науковому товаристві на добровільних засадах та подальшою участю в засіданнях і різноформатній діяльності; з іншого боку, наукове товариство долучене до «погодження рішень про відрахування з Університету та поновлення на навчання осіб, які здобувають ступінь доктора філософії» [5, с.4].

Л. Семеновська, аналізуючи шляхи вдосконалення ОНП, із-поміж низки перспективних завдань зазначає про «удосконалення механізмів і посилення роботи щодо співпраці аспірантів із Радою молодих науковців» [6, с. 422], а С. Покляцький наводить теми, що могли би стати корисними для аспірантів за умови проведення радами молодих учених або науковими товариствами семінарів, присвячених підготовці текстів, тайм-менеджменту, написанню тез та статей, друку в зарубіжних фахових виданнях, успішному виступу, веденню дискусій та відповіді на запитання, підготовці доповідей та презентацій, роботі з різними програмними продуктами, пошуку інформації тощо [3, с. 34]. Відтак, підтверджено актуальність питання систематизації та інтенсифікації максимально можливих напрямів взаємодії здобувачів ступеня доктора філософії з науковим товариством. Зосередимо увагу на функціях, що дозволяють удосконалювати ОНП, підсилювати окремі аспекти підготовки докторів філософії, створювати та реалізовувати додаткові можливості для розвитку окреслених дослідницької, навчальної та професійної діяльності аспіранта.

1. ***Участь у процедурах перегляду ОНП та моніторингу якості освітнього процесу.*** Участь здобувачів освіти в обговоренні та затвердженні ОНП є закономірною і такою, що відповідає змісту підкритерію 8.2., зазначеному в «Положенні про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [4]. Під час перегляду ОНП члени наукового товариства, серед яких і аспіранти, мають можливість ознайомитися з проєктом та внести свої пропозиції. Це можна зробити як в індивідуальному порядку, скориставшись формою зворотного зв'язку, так і за результатами обговорення на засіданні, зокрема у випадку звернень здобувачів із

пропозицією суттєвих змін. Активна позиція, фаховий підхід і досвід представників наукового товариства забезпечуватимуть належну якість і перспективність сформульованих рекомендацій.

2. ***Активізація участі аспірантів у заходах неформальної освіти та академічної мобільності.*** Досить часто під час акредитації у звітах ЕГ та ГЕР висловлено рекомендації щодо започаткування або посилення зазначених аспектів, що не впливає на суттєве зниження оцінки за Критерієм 3, однак для обох сторін є показником слабкого місця. Взаємодія наукового товариства з аналогічними органами самоврядування інших, зокрема й закордонних, закладів вищої освіти та наукових установ, а також моніторинг добірок анонсів можуть мати позитивний результат: наприклад, шляхом адресного інформування гарантів ОНП, завідувачів кафедр і безпосередньо здобувачів освіти щодо актуальних можливостей за відповідними спеціальностями або дотичними темами. Крім того, наукове товариство може стати ініціатором та організатором тренінгів, шкіл, вебінарів, онлайн-курсів та інших заходів, активна участь аспірантів у яких може бути засвідчена сертифікатами з визначеною кількістю годин та кредитів ECTS і за чинною у ЗВО процедурою частково або повністю бути зарахованою у межах опанування передбачених освітніх компонент.

3. ***Інформаційна підтримка***. Сайт наукового товариства або окрема вебсторінка на офіційному сайті ЗВО, соціальні мережі чи електронна розсилка – дієві інструменти інформування та консультування аспірантів не лише щодо конкурсів, грантів, премій, конференцій та інших наукових івентів, а й щодо змін у процесі підготовки здобувачів, оновлення вимог до захисту тощо. Відтак, доцільно розміщувати та поширювати на інформаційних ресурсах наукового товариства окремий блок із чинною нормативно-правовою базою та активними лінками на необхідні сайти, інфографіки, вебінари та інші формати роз'яснювальних матеріалів.

Для аспірантів і докторантів Херсонського державного університету Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених регулярно наповнює та оновлює перелік актуальних документів і корисних ресурсів щодо підготовки докторів філософії та захисту дисертації, роботи нової системи електронного формування разових спеціалізованих рад, конкурсів і премій, підтримки в умовах воєнного стану тощо [2]. З огляду на динаміку кількості переглядів рубрика відповідає пошуковим запитам, які, до речі, можуть здійснювати не лише аспіранти, а й наукові керівники, гаранти ОНП та інші зацікавлені особи, а також забезпечує інформаційну підтримку, що підсилює процес підготовки докторів філософії за підкритерієм 7.4. [4].

4. ***Формування soft skills у командній роботі.*** Формат діяльності наукового товариства передбачає взаємодію різних категорій осіб, зокрема студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених. Спільні проєкти та заходи можуть мати мотиваційний ефект для здобувачів освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, які бачитимуть приклад аспірантів, докторантів або викладачів, чиї успішна індивідуальна траєкторія, кар'єрний розвиток і досвід можуть стати вагомим аргументом у подальшому продовженні навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні. Участь у щомісячних засіданнях наукового товариства, формування команд для хакатонів і конкурсів наукових проєктів, проведення періодичних тематичних зустрічей на практиці засвідчили варіативність форматів, у межах яких можна поєднати інтереси членів наукового товариства різного віку та статусу. Аспіранти долучаються до реалізації заходів або виступають учасниками команд, навчаючись у такий спосіб планувати, організовувати, ефективно комунікувати, креативно мислити, приймати рішення, взаємодіяти в колективі тощо.

5. ***Популяризація діяльності та здобутків аспірантів.*** Висування аспірантів як претендентів на здобуття премій і стипендій, мотивування їх до участі в локальних, усеукраїнських і міжнародних заходах, висвітлення наукових подій за участі здобувачів ступеня доктора філософії в медіапросторі – це все шляхи формування іміджу молодих науковців і популяризації результатів їхньої діяльності. Промоція індивідуальних і колективних досягнень молодих учених із боку наукового товариства заохочує до наукової діяльності і потенційних здобувачів ступеня доктора філософії, чим привертає увагу до освітньо-наукових програм і позиціонує навчання в аспірантурі як сукупність можливостей професійного та особистісного розвитку.

Отже, наукове товариство виконує низку функцій, що доповнюють і підсилюють окремі аспекти здобуття освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні. Наведений перелік не є вичерпним, однак системний підхід до налагодження взаємодії за окресленими напрямами може сприяти покращенню освітньо-наукових програм та процесу підготовки докторів філософії, призводячи до результатів у вигляді врахування пропозицій щодо змісту ОНП, організації та проведення заходів, формування навичок, іміджетворення, здобуття відзнак тощо.

Література:

1. Коломієць С. С., Синекоп О. С. Концепція створення освітньо-наукової програми підготовки за освітньо-науковим рівнем – доктор філософії (PHD). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2014. Випуск 3–4. Частина І. С. 5–11.

2. Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Херсонського державного університету. URL: https://www.kspu.edu/NewScienceActivity/CouncilYoungScientists.aspx

3. Покляцький С. А. Аспірантура: питання реформи відкрите. *Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 5–6 жовтня 2017 р.)*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. С. 31–38.

4. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text

5. Положення про Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Херсонського державного університету. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/?id=a4b555da-cdaf-4b02-87d5-f5083c6d6673

6. Семеновська Л. Шляхи вдосконалення освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії: з досвіду роботи. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (12–13 листопада 2020 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. С. 419–422.

РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ЯК КОНЦЕНТРАТ ІНТЕЛЕКТУ УКРАЇНИ

Матвєєва К.В.
аспірантка, Голова Ради молодих учених
Київського національного університету культури і мистецтв,
член Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
м. Київ, Україна

Станом на 2021 рік Реєстр Рад молодих вчених України включав 203 Ради молодих вчених, загалом спільнота молодих учених нараховує більше 16 тисяч молодих вчених і ця кількість має позитивну тенденцію до зростання [3, с. 2]. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», здобувачі третього рівня вищої освіти є молодими вченими, а саме «вчений віком до 35 років включно, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років включно, який має науковий ступінь доктора наук» [1].

Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (ч. 1 ст. 24) визначено, що «Рада молодих учених – є колегіальним виборним дорадчим органом, що утворюється для забезпечення захисту прав та інтересів молодих вчених» [1]. Це така спільнота молодих активних, креативних і перспективних людей, представників різних галузей науки, які обрали шлях розвитку і реалізацію себе через наукову діяльність, котрі прагнуть вивчати, грунтовно досліджувати, зберігати надбане, вдосконалювати процеси життєдіяльності, а також налагоджувати зв'язки з колегами наукових інституцій України та інших країн та просувати українську науку на міжнародному рівні, як прояв м'якої дипломатії.

У п. 2 ст. 24 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» окреслено, що «представники ради молодих вчених мають входити до складу вищого колегіального керівного органу установи чи органу влади, при якому створено раду молодих вчених, а це означає, що вони є повноцінними членами цих органів, безпосередньо впливають на діяльність установи, закладу та мають право дорадчого голосу. При цьому, заклад, установа, при яких створено раду молодих вчених, сприяють її діяльності та можуть фінансувати заходи і проєкти, що ініціюються радою молодих вчених» [3, с. 15].

В обговореннях і дискусіях Ради молодих учених відбувається процес розширення Всесвіту за рахунок обміну баченнями, досвідом представниками різних сфер науки – як молодих вчених з накопиченим науковим капіталом, так і аспірантів перших років навчання, які прагнуть до консолідації, і також мають активну громадську позицію. Таким чином, члени наукової спільноти можуть бути необмеженими через відсутність спільної парадигми.

Парадигму можна розглядати як традицію, яка зберігає спосіб мислення і не дає можливості проявитись новому, нестандартному. Проте, якщо прибрати традицію, тоді не залишиться основи, на що можна було б спиратись у подальших дослідженнях, і така боротьба між традицією та інновацією існувала завжди. Хоча по суті, одне породжує інше, оскільки будь-яка інновація, базується на традиційних знаннях. Саме в такий спосіб наука рушить вперед.

В процесах активної діяльності спільноти Ради молодих учених опановуються нові компетенції, що підвищує рівень кваліфікації і якість роботи потенційного науково-педагогічного працівника – створення офіційних листів, протоколів, створення грантових заявок тощо, організація наукових проєктів, заходів, комунікація з науковцями і молодими вченими з усієї країни, аналітична діяльність щодо ефективності роботи Ради, опанування і використання сучасних програм

у сфері інформаційно-комунікативних технологій тощо, а також швидке реагування на виклики часу за рахунок високого рівня самоорганізації.

Професійне зростання молодих вчених шляхом підвищення кваліфікації, зокрема практики міжнародного стажування в інших країн очно, реалізуються переважно завдяки міжнародному співробітництву між науковими інституціями України та зарубіжжя та/або підтримці молодих вчених за рахунок донорських коштів від міжнародних організацій. Наукова діяльність завжди потребує фінансування – сучасного обладнання, високоточних технологій, доступів до архівних джерел тощо, в залежності від теми і напрямку дослідження, а також додаткових фінансів задля висвітлення результатів напрацювань у наукових журналах, які індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science.

На сьогоднішній день активного розвитку в науковому середовищі набувають практики фінансування стартапів. Так, Український фонд стартапів спільно з Міністерством освіти і науки України, Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України організували дводенний інтенсив – хакатон «Стартапи молодих вчених: від ідеї до реалізації», в рамках якого пройшли лекції і тренінги щодо пошуку джерел та формування грантових заявок, виходу на європейський ринок, необхідних умов для інвестицій у інноваційні проєкти тощо, а також практична частина – індивідуальна робота з менторами над своїми проєктами.

Інший спосіб віднайти нові контакти, зв'язки, що може стати народженням спільних проєктів чи заходів Рад молодих учених різних наукових установ – «відкриті» наукові заходи, прямі трансляції на сторінках у соціальних мережах з великою кількістю підписників (як приклад, офіційна сторінка РМУ при МОН України у Фейсбук, в рамках Меморандуму про партнерство з РМУ при МОН України).

Так, в 2021 році за ініціативою авторки статті, головою Ради молодих учених Київського національного університету культури і мистецтв було організовано І Всеукраїнський Форуму молодих вчених «Наукова весна 2021. Культура і мистецтво в сучасному світі» спільно з Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України та Радою молодих вчених Харківського національного університету мистецтв ім. І.Котляревського. Мета заходу – популяризація діяльності активних, талановитих, креативних молодих вчених в галузі культури і мистецтва, стимулювання і підтримка у реалізації їх творчого і наукового потенціалу Пряма трансляція заходу (з можливістю перегляду у записі) проходила на офіційній сторінці РМУ при МОН України у Фейсбук. В результаті надзвичайно цікавих виступів спікерів, презентацій і тем доповідей активних, талановитих і креативних молодих вчених галузі

культури і мистецтва, можна відзначити, що «здорові» амбіції ведуть до наукової реалізації молодих вчених.

Вже під час широкомасштабної російсько-української війни Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України провела вже традиційний науково-популярний онлайн-захід «Ніч молодіжної науки». «Метою проєкту є популяризація наукових здобутків молодих вчених України, налагодження співпраці між молодими науковцями, встановлення зв'язків з основними стейкхолдерами. У заході беруть участь молоді учені з усіх куточків України, які у цікавій формі репрезентують широкому загалу результати своїх наукових досягнень» [2]. Протягом 2020-2022 року з доповідями виступили 170 молодих вчених. Такі «відкриті» заходи є не тільки елементом промоції молодого вченого, а й підвищенням культурної свідомості суспільства, зокрема науковим просвітництвом.

Разом з тим інші заплановані наукові проєкти і заходи проводяться своєчасно, враховуючи міри безпеки, онлайн – щорічний Всеукраїнський конкурс «Молодий вчений року», «Школа молодого науковця», «Онлайн-лекторій», «Виставка досягнень молодих учених України в авіаційній та ракетно-космічній галузі імені Леоніда Каденюка», тощо, а також щомісячні онлайн-зустрічі представників Рад молодих учених з усієї країни «Спілка рад молодих вчених», задля виявлення проблем та обговорення шляхів їх вирішення, стану та перспектив розвитку Рад молодих вчених, української науки в цілому.

Підсумовуючи вищевикладене, Рада молодих учених являє собою концентрат інтелекту України, і молоді вчені – частина золотого генофонду української нації, разом з артистами, музикантами, художниками та іншими діячами культури і мистецтва, які також можуть бути і вченими. В результаті активної діяльності в Радах молодих учених, молодий вчений може стати справжнім світочем. Отже, народжене нашою державою повинно бути збережено, і в пошуках наукової співпраці, зокрема міжнародної, необхідно залишатись українським вченим.

Література:

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text

2. Офіційний сайт РМУ при МОН України/Положення про проєкт «Ніч молодіжної науки» URL: http://ysc.in.ua/proiekty/

3. Ради молодих вчених України 2021: інформація про РМВ закладів вищої освіти і наукових установ України. Київ, 2022, 777 с.

КІБЕРНАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ

Микитюк А.В.
заступник завідувача Спеціальної кафедри № 5
Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

З розвитком інформаційних технологій кіберзлочинність та кібертероризм стають найактуальнішою загрозою безпеки держави, суспільства та особистості. Для захисту інформаційно-комунікаційних системах від кіберзагроз створюються та впроваджуються різноманітні системи безпеки, одним із елементів яких завжди є особа, яка налаштовує та керує цими системами. Як зазначається в [1], брак кваліфікованих спеціалістів у сфері кібербезпеки заважає багатьом організаціям впроваджувати нові кіберможливості. Для вирішення цієї проблеми з кожним роком зростають інвестиції як у технології навчання загалом, так і в підготовку фахівців з кібербезпеки зокрема [1].

Однією з форм практичної підготовки фахівців у сфері кібербезпеки є кібернавчання. Кібернавчання – це вид навчання, який найчастіше проводиться на кіберполігоні в режимі реального часу серед фахівців з кібербезпеки або тих, хто прагне стати таким [2].

Проведення кібернавчань з використанням платформ, які імітують широкий спектр інцидентів безпеки, надає можливість майбутнім фахівцям з кібербезпеки потренуватися та навчитися ефективно:

– застосовувати існуючі технології та методики захисту інформації;

– виявляти та реагувати на кіберінциденти і кібератаки та усувати їх наслідків;

– оцінювати захищеність інформаційних систем;

– працювати в складі групи при реагуванні на кібератаки.

Кіберполігон – це змодельоване представлення локальної мережі організації, системи, інструментів і програм, підключених до змодельованого середовища на рівні Інтернету. Кіберполігон забезпечує безпечне законне середовище для отримання практичних навичок у кіберсередовищі та безпечне середовище для розробки продукту та тестування його безпеки. Кіберполігон може включати фактичне обладнання та програмне забезпечення або може бути комбінацією фактичних і віртуальних компонентів. Кіберполігон можуть бути сумісні з іншими середовищами кібернавчань [3].

З роками значення кіберполігонів змінювалось, як і спосіб їх визначення. Огляд існуючих на даний момент визначень і тлумачень з усього світу загалом визначає два можливі варіанти реалізації кіберполігонів:

Імітаційне середовище – цей варіант зосереджується на тому, що традиційно надають кіберполігони, тобто моделювання інформаційно-комунікаційних систем, які використовуються для широкого кола цілей. У деяких визначеннях кіберполігони включають Інтернет-сервіси, які підключені до змодельованого середовища. Цей спосіб визначення кіберполігони є дещо статичним, оскільки зазвичай стосується середовища моделювання, яке розроблено один раз для задоволення конкретних випадків використання та вимог, і де будь-яка зміна середовища потребує значного часу та зусиль.

Платформа зазвичай визначається як група технологій, які використовуються як основа для розробки інших програм, процесів або технологій. У контексті кіберполігонів платформа може бути призначена як група технологій, які використовуються для створення та використання середовища моделювання. Тут наголос робиться на слові «використання», оскільки для використання кіберполігону для певних цілей він повинен мати додаткові можливості та надавати певні функції кінцевому користувачеві. Цей погляд на кіберполігони є явно більш динамічним, оскільки передбачає, що різні середовища можна легко створювати та надавати функціональні можливості, які допомагають у використанні середовища моделювання [4, 5].

Окрім освіти та навчання, кіберполігони корисні фахівцям з кібербезпеки та організаціям, які хочуть експериментувати з новими технологіями кіберзахисту. Вони можуть використовувати кіберполігони як безпечне місце для вирішення складних проблем кібербезпеки. Вони можуть перевірити нові ідеї та побачити, як команди взаємодіють із новими рішеннями кібербезпеки.

Оскільки ландшафт кібербезпеки продовжує розвиватися все більш загрозливими способами, проведення кібернавчань з використанням кіберполігонів відіграватиме й надалі важливу роль у практичній підготовці фахівців з кібербезпеки.

Література:

1. Cisco, Annual Cybersecurity Report, 2018. URL: http:// https://www.cisco.com/c/dam/m/hu_hu/campaigns/security-hub/pdf/acr-2018.pdf (дата звернення: 01.08.2022).

2. Puchkov O., Subach I., Zhylin A., Tsyganok V. Criteria for Classification of Cyber-training and Analysis of Organizational and Technical

Platforms for Their Conduct. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Vol. 2833. P. 37–47.

3. NIST, Cyber Ranges, 2018. URL: https://www.nist.gov/system/files/documents/2018/02/13/cyber_ranges.pdf (дата звернення: 01.08.2022).

4. NIST, Developing Cyber Resilient Systems: A Systems Security Engineering Approach, 2019 URL: https://csrc.nist.gov/CSRC/media/Publications/sp/800-160/vol-2/draft/documents/sp800-160-vol2-draft-fpd.pdf (дата звернення: 01.08.2022).

5. Gartner, Organizational Resilience Is More Than Just the Latest Trend, 2018 URL: https://www.gartner.com/en/documents/3875514/organizational-resilience-is-more-than-just-thelatest-t (дата звернення: 01.08.2022).

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Мілютіна К.Л.
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології розвитку
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Незважаючи на те що феномен прокрастинації привернув увагу дослідників досить недавно, вже накопичений серйозний обсяг емпіричних досліджень. У більшості робіт прокрастинація найчастіше зіставляється з одним феноменом, тобто переважають дослідження окремих взаємозв'язків: виявлення середовищних факторів, зв'язок з часовою перспективою, стресом, емоційним інтелектом. Частина досліджень присвячена вивченню наслідків прокрастинації, зокрема, її вплив на рівень досягнень та академічну успішність. Практично відсутні дослідження, що розглядають прокрастинацію в єдиній моделі з різними особистісними характеристиками, поведінковими та віковими змінними.

Зв'язок прокрастинації з віком раніше досліджувався, однак не встановлено вік, в якому формується і закріплюється прокрастинація. У студентстві до 90% молодих людей постійно відкладають заплановані особисті та навчальні справи, важливі рішення, хоча з віком ця цифра знижується. При цьому невідомо, чи існують вікові відмінності в причинах та особливостях справ, що відкладаються, сферах прояву прокрастинації, закономірностях її протікання та подолання. Результати досліджень взаємозв'язку прокрастинації та статі не однозначні: частина

дослідників не виявили відмінностей, у той час як інші роботи говорять про їхнє існування. Таким чином, однозначних даних щодо індивідуальних відмінностей прокрастинації в різних вікових періодах немає і подібні результати потребують доповнення.

Мета даного дослідження – виявлення особливостей прокрастинації в здобувачів освіти.

Методи: Шкала загальної прокрастинації (К. Лей, адаптація О.С. Віндекер та ін.); Опитувальник HEXACO-PI-R (М.К. Ештон, К. Лі, адаптація М.С. Єгорової, О.В. Паршикова); Опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» (В.І. Моросанова та ін.); Диференціальний тест перфекціонізму О.О. Золотарьової.

Емпірична база дослідження: До складу вибірки увійшло 114 осіб віком від 18 до 29 років (61 жінка та 53 чоловіків), студенти бакалаврата – 38 осіб;

студенти магістратури – 43 особи; аспіранти – 33 особи.

Отримані наступні результати порівняння рівню прокрастинації в залежності від групи (табл. 1.).

Таблиця 1

Порівняння груп здобувачів освіти за шкалою прокрастинації.

Post Hoc Comparisons – Age group

Групи						
Age group	**Mean Difference**	**SE**	**df**	**t**	**p_{tukey}**	**Cohen's d**
Бакалаврат	10.30	3.55	111	2.901	0.012	0.646
Магістратура	12.18	3.79	111	3.210	0.005	0.764
Аспірантура	1.88	3.69	111	0.509	0.867	0.118

Наявні статистично значущі ефекти середньої сили (c>0,5) між групами 1 та 2 (бакалаврат – магістратура) і групами 1 та 3 (Бакалаврат – аспітрантура). При такому показнику ми маємо 67% вірогідності того, що будь який обраний представник групи «Бакалаврат» буде мати вищий рівень прокрастинації ніж представник групи «Магістратура» та з 70% вірогідності вищий за представника групи «Аспірантура».

У результаті кореляційного аналізу були виявлені наступні кореляційні зв'язки: з прокрастинацією негативно корелює вік (r=-0,228 p<0,05) та добросовісність (r=-0,2 p<0,05). Також маємо позитивну кореляцію середньої сили між прокрастинацією та емоційністю (r=0,334 p<0,005).

У межах самої методики HEXACO можемо бачити позитивні кореляції між добросовісністю та чесністю (r=0,217 p<0,05), добросовісністю і екстраверсією (r=0,196, p<0,05). Також негативні між добросовісністю та емоційністю (r=-0,216, p<0,05), доброзичливістю та емоційністю (r=-0,185 p<0,05). Екстраверсія позитивно корелює з добросовісністю, що в свою чергу негативно взаємопов'язана з прокрастинацією, тому можна припустити, що інтровертованість як спрямованість психіки на внутрішній світ є предиктором прокрастинації. Ймовірно, екстравертам, на відміну від замкнутих на своїх переживаннях та думках інтровертів, легше налагоджувати контакти: вони постійно включені до соціального мікросередовища, яке інформаційно та емоційно підтримує їх при виконанні запланованого. Добросовісність вносить значний внесок у Прокрастинацію, демонструючи при цьому зворотний зв'язок з досліджуваним феноменом. Відсутність організованості, необдуманість дій та потурання до справ призводять до прокрастинації.

Емоційність, що передбачає високу чутливість, підвищує рівень прокрастинації. Ймовірно, через тривогу, викликану емоційним дискомфортом або передбаченням неприємних наслідків, прокрастинатор не може розпочати або закінчити справу.

Висновки. Емоційність та сумлінність є предикторами прокрастинації, проте при прогнозуванні схильності відкладати справи важливо враховувати ще й рівень освіти, оскільки існують зміни у їхній вираженості у різні періоди навчання у ЗВО. Прокрастинація здобувачів освіти має тенденцію до зниження з віком. Так у старших вікових групах показники прокрастинації були у середньому набагато нижчі. Патологічний перфекціонізм є предиктором прокрастинації. Показники патологічного перфекціонізму у групі «бакалаврат» вищі за старші вікові групи. Нормальний перфекціонізм характеризує низький рівень прокрастинації.

ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇХ ОЦІНКА ВИКЛАДАЧАМИ І СТУДЕНТАМИ

Міщук В.Г.
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри сімейної медицини та реабілітації
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

Враховуючи сучасні обставини, виникає необхідність постійного руху і розвитку в галузі дистанційного навчання з застосуванням новітніх методик і різноманітних платформ, підвищення інформаційної грамотності викладачів. Як вказує L.V.Styhno [2016] дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, що забезпечують активну взаємодію викладачів та студентів на різних рівнях і етапах навчання, самостійну роботу з матеріалами різних інформаційних ресурсів.

Метою дослідження було уточнити частоту використання викладачами і студентами тих чи інших платформ, серед яких Microsoft Teams, Moodle, Google Clasroom, Zoom, Skype, WebEx, Sooftbook.

Матеріал і методи. Шляхом телефонного опитування 41 викладача та 102 студентів VI курсу Івано-Франківського національного медичного університету виявляли з якою частотою вони використовували перераховані вище навчальні платформи.

Результати та їх обговорення. Встановлено, що найчастіше, як викладачі так і студенти віддавали перевагу платформі Microsoft Teams, відповідно, 48,7% і 62,9% опитаних. Серед переваг даної платформи, як викладачі так і студенти відмітили спільний доступ до навчальних і методичних матеріалів у різних формах, доступ до хмарних середовищ, контроль рівня знань у формі усного опитування, використання тестових завдань, надсилання файлів демонстрація презентацій. Для проведення відео конференцій, демонстрування екранів, а також мати підтримку онлайнбільш оптимальною є платформа Zoom, перевагу якій надали 26,8% викладачів та 11,8% студентів. Що стосується Skype, то їй віддали перевагу 19,5% викладачів і лише 10,8% студентів. Серед причин низького відсотку використання даної платформи є обмеження кількості учасників, відсутність можливостей презентувати лекції, спільне використання екрану. В той же час даний сервіс не має технічної підтримки. З сервісом WebEx були знайомими лише 12,2% викладачів та 13,7% студентів. Система Google Classrom, маючи достатню кількість інструментів для освітнього процесу, як можливість створювати свій клас або курс, ділитися необхідними навчальними матеріалами,

організовувати чітке спілкування між учасниками навчального процесу, давати та оцінювати домашні завдання, стежити за включенням, майже не була знайома опитуваним, а в університеті для неї не має матеріальної бази. Оцінка цієї програми була позитивною для 14,6% викладачів та 3,9% студентів. Платформа Softbook є високо функціональною і дає можливість додавати нові функціє, в тому числі за бажанням користувачів, автоматично додавати нових студентів. Про її існування знали менше 2% опитаних. Для дистанційного навчання також може використовуватися система Learning Apps.org, що є сервісом для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватися безпосередньо як навчальні ресурси чи самостійну роботу.

Окрім того для дистанційного навчання в школах, а у окремих випадках і в університетах можуть бути використані такі платформи як «Мій клас», Edmondo, Classdojo.

Таким чином однією з причин недостатнього застосування різноманітних платформ для дистанційного навчання є недостатній рівень технічного і програмного забезпечення, наявність у тій чи іншій місцевості інтернету, недостатня кількість комп'ютерів, а також недостатня підготовка викладачів і студентів.

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ХІРУРГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID – 19 ТА ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Міщук В.В.
кандидат медичних наук,
доцент кафедри хірургії
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна

Військовий стан, а перед ним пандемія COVID – 19 змінили умови викладання в медичних вузах України, зокрема хірургічних дисциплін. Поряд з проведенням відеоконференцій в системі Microsoft Teams, які дають можливість навчатись у режимі реального часу за допомогою відеоконференцій та дозволяють збирати великі аудиторії, дає спільний доступ до навчальних матеріалів у різних форматах, доступ до хмарного середовища, контроль рівня знань, як у формі усного опитування, використання тестових завдань, надсилання файлів, демонстрацію презентацій, вебсторінок. При цьому існує ряд недоліків, які особливо загострюються при викладанні клінічних дисциплін. Зокрема, дистанційна освіта потребує певного рівня технічного і програмного

забезпечення, стабільного функціонування Інтернету, що не завжди можливо у військовий час. По-друге, у дистанційній освіті переважає знеособлене спілкування, а особисте, живе, залишається поза кадром.

Але особлива проблема виникає з оволодінням практичними навичками, методиками обстеження пацієнтів, використанням тих чи інших маніпуляцій (накладання бинтових пов'язок, обробка і зашивання ран, накладання турнікетів, транспортних шин та багато інших). Також при дистанційному навчанні неможливе безпосереднє спілкування з пацієнтом, уміння збирати скарги, дані анамнезу життя та хвороби, проводити об'єктивне обстеження хворого. Навчання онлайн позбавляє майбутніх лікарів можливості відстежувати зміни об'єктивного стану хворих у післяопераційному періоді, проведення пальпації, перкусії, аускультації. Ще одним недоліком такого навчання є неможливість приймати участь в ранкових лікарських конференціях, обходах завідувачів відділень, професорів, безпосередньо курувати хворих та брати участь в клінічних розборах.

Метою ж нашого дослідження було оцінити результати опитування студентів III-го, IV-го та VI-го курсів щодо удосконалення методів дистанційного навчання.

Матеріали і методи. Студентам перелічених курсів медичного факультету було запропоновано анонімно оцінити додатково можливість підвищення рівня знань з хірургії таких додаткових методів як:

– відеоконференції п'ятихвилинок в режимі реального часу чи в записі;

– відеофайлів з записом хірургічних втручань (ходу хірургічної операції);

– розв'язання ситуаційних задач згідно з навчальним планом дисципліни;

– демонстрація викладачем методики виконання тих чи інших хірургічних маніпуляцій;

В анонімному опитуванні взяли участь 72 студенти III-го курсу, 66 – IV-го та 83 – VI-го курсів.

Результати дослідження. Встановлено, що у студентів III-го курсу найбільший інтерес викликала демонстація викладачем методик виконання тих чи інших маніпуляцій, а такий метод навчання підтримали 52,8 % опитаних. Можливість перегляду відеоконференцій, як форми навчання позитивно оцінили 30,6 % студентів третього курсу. На третьому місці (13,9 % студентів) була методика перегляду відеофільмів з записом ходу хірургічних втручань.

Дещо іншою була оцінка запропонованих додаткових методів навчання серед студентів четвертого курсу медичного факультету, які на перше місце поставили участь у відео конференціях п'ятихвилинок в режимі реального часу чи в запису (47,0 % опитаних), а на друге місце – демонстацію викладачем методик виконання тих чи інших хірургічних маніпуляцій (42,4

% опитаних). Як і серед студентів третього курсу найменший інтерес у здобувачів освіти четвертого курсу викликав такий додатковий метод дистанційної освіти як розв'язування ситуаційних задач, який позитивно оцінили лише 10,6% опитаних студентів IV-го курсу.

Серед студентів шостого курсу найбільший інтерес викликали такі форми навчання, як демонстрація викладачем методик виконання тих чи інших хірургічних маніпуляцій (46,9%) та перегляд відеофайлів з записом ходу оперативних втручань (ходу операції), а такий метод навчання позитивно оцінили 32,5 % опитаних студентів VI-го курсу. Слід відмітити, що у випускників певний інтерес викликало вирішення ситуаційних задач з хірургії, а такий метод навчання позитивно оцінили 18,1 % студентів. Ще однією особливістю такого анкетування є і той факт, що 13,3 % студентів VI-го курсу негативно відізвалися щодо усіх запропонованих додаткових методів онлайн навчання та вважають доцільним на шостому курсі обов'язково проводити заняття з хірургії офлайн. Останній результат студенти VI-го курсу пояснили тим, що можна безліч раз дивитися відеоматеріали про ту чи іншу маніпуляцію чи операцію, бездоганно знати її алгоритм, проте жодного разу не спробувавши її самостійне проведення неможливо опанувати такий навик повноцінно.

Таким чином, незважаючи на удосконалення методів дистанційного навчання з хірургічних дисциплін вони не можуть в повному обсязі замінити традиційний освітній процес, але періодичне опитування майбутніх спеціалістів допоможе удосконалювати викладання в умовах військового часу і пандемій та вибирати найбільш цікаві з них.

ЗВ'ЯЗОК МАГІСТЕРСЬКОГО Й АСПІРАНТСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (У СВІТЛІ НАСТАНОВ УМБЕРТО ЕКО)

Моклиця М.В.
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Ще у 1970-і роки університетський викладач Умберто Еко створив своєрідний довідник (чи методичку) для студента-випускника під назвою «Як написати дипломну роботу». Згодом італійський науковець став класиком гуманітарної науки, а також автором всесвітньо відомих бестселерів, а це суттєво зміцнило підстави для того, щоб і зараз

врахувати його поради. Звісно, акцент на скрупульозному карткуванні опрацьованих джерел може видатись сьогодні, в добу суцільної діджиталізації, дещо застарілим, як і більшість порад видатного науковця. Але насправді ця книга (до речі, перекладена українською і видана не так давно – у 2007 році) саме в реаліях української науки й освіти не втратила актуальності, навпаки, здається, що саме для нас вона і писана. Замість високих гасел боротьби за академічну доброчесність доцільніше популяризувати й використовувати в роботі з аспірантами саме цю книгу. У вступі Еко згадує про майбутнє (тепер – давно минуле) реформування вищої освіти, її поділ за двома чи трьома рівнями і запевняє: «Деякі технічні поради, що подані в цій книзі, можуть знадобитися також для оформлення кандидатської дисертації» [1, с. 12].

Хочеться наголосити: книгу варто читати саме аспірантам (і не лише гуманітарних спеціальностей) і лише окремим (мабуть, винятковим) магістрантам. Методичні рекомендації написані не академічним науковцем (хоча Еко дав науці більше, ніж більшість академіків, і не лише Італії), а й досвідченим педагогом, тому у ній нема нічого такого складного, аби не міг збагнути магістрант. Йдеться лише про психологічний аспект: прочитавши посібник Умберто Еко до кінця, магістрант навряд чи погодиться йти в науку. Тим паче, що сам автор визнає: «Ті недосвідчені, що їх лякала перспектива написання диплома, за який вони не знали й як взятися, і уважно прочитали цю книгу, мають законне право жахнутися» [1, с. 222]. Адже вчений, свідомо чи ні, але поставив дуже високу планку (попри те, що декому зі студентів він іронічно радить звернутись до фахівців, які зроблять роботу замість нього), з опертям на власний досвід входження в науку, який, очевидно, під силу повторити дуже небагатьом. Але водночас вчений чітко розрізняє дипломну (у нас це тепер магістерська) як роботу, що пишеться на підтвердження фаховості випускника, й оригінальну наукову роботу, якою має бути дослідження аспіранта. Хоча про аспірантські дослідження в роботі не йдеться, але вся книга просякнута духом заохочення до справжнього наукового пошуку, тому знадобиться саме аспірантам, тим, хто свідомо обрав шлях у науку. Якщо дипломна робота, вважає Еко, буде зроблена сумлінно, це потім знадобиться у житті не раз, іноді у найнесподіваніших сферах. І, звісно, найкраще цей сумлінний досвід спрацює, якщо випускник захоче продовжити шлях у науку.

В українських реаліях, коли на будь-якому освітньому рівні можлива перекваліфікація, коли від вступника до аспірантури не вимагається певний фах, зв'язок між дослідженнями різного кваліфікаційного рівня рідко відстежується, майже ніколи не потрапляє в число оцінних критеріїв. Скоріше навпаки: чим очевидніша різниця в тематиці робіт різного рівня, тим краще, безпечніше: не треба доводити відсутність

самоплагіату. Тимчасом очевидно: видатні вчені будь-якої галузі, навіть універсальні генії, були насамперед супер-фахівцями якоїсь вужчої сфери. Щоб стати науковцем, потрібно відчути смак до поглибленого вивчення якогось одного питання. Будь-яке поняття будь-якої науки – це глибокий дискурс, який сягає античних часів. Щоб кожне опанувати, треба знайти і прочитати купу книжок, треба їх осмислити і зреферувати. Тобто левова частка будь-якого дослідження – це реферат літератури, яка на завершальному етапі складе список джерел чи список використаної літератури.

Еко докладно описує всі етапи пошуку і реферування літератури, навіть формальні моменти цитування (вони здебільшого лишилися такі самі дотепер), але він нічого не пише про те, яка ж мотивація може змусити юного науковця читати від початку до кінця старі праці важкого стилю, які нічого, окрім нудьги, не здатні навіяти. Звісно, і в найнудніших книгах можна знайти щось цінне (про такі майже непередбачувані сюрпризи згадує Еко із власного студентського досвіду), але це означає, що в характері початкуючого науковця має існувати якийсь досить потужний мотиватор. Вважати бажання отримати диплом таким мотиватором не доводиться. Звідки ж візьметься те задоволення, про яке йдеться у висновках до книги?

«Завершимо цю роботу двома головними висновками: 1) *писати диплом треба із задоволенням* і 2) *диплом, як свиняча туша, – не дає відходів»* [1, с. 222].

Звісно, нахил до науки мають далеко не всі випускники магістратури. Це треба визнати і не ставити завищених вимог. Хороша магістерська робота – це грамотний реферат літератури з якогось більш чи менш вузького питання. Зробити таку роботу важко, але необхідно, бо це, окрім іншого, означає завершити процес навчання, довести здатність вчитися далі, вдосконалюватися у своїй сфері протягом всього життя. Прочитати складну книгу на монографічну тему, зуміти стисло викласти її головні ідеї, підтвердити цей виклад доречними цитатами – дуже непросте завдання. Сягнути такого вміння й означатиме забезпечити шлях у подальшому, закласти підвалини для дослідницького інтересу. Думаю, що на рівні магістерської роботи легко виділити студентів, які цікавляться питанням жвавіше, ніж інші, які здатні дивуватися і не шкодують часу на пошук книг, які підтвердять або спростують їхнє власне, інтуїтивно здобуте, пояснення. Якщо такі студенти трапляються, варто науковому керівнику одразу замислитися над перспективою. Магістерська-реферат може стати важливим і ґрунтовним розділом кандидатської дисертації. Тема має розкриватися поступово, ніби заманювати дослідника рухатись все далі й далі. Якщо курсова робота була присвячена одному аспекту якогось невеликого твору, то

магістерська робота може розширити коло творів того самого автора, а дисертація – стати монографічним дослідженням творчості письменника в новому цікавому ракурсі. Не випадково навколо видатних письменників формуються численні когорти «-зн**а**вців» (дантознавців, шекспірознавців, шевченкознавців, тощо): науковців, які все життя вивчають творчість одного автора і знають про нього так багато і так глибоко, що здатні палко сперечатися зі своїми колегами «-знавцями» з приводу, здавалось би, зовсім дрібних, а насправді дуже важливих питань. Тому для літературознавчого дослідження варто фокусувати юного науковця на тому читацькому інтересі, який у нього вже склався: який твір вразив і чим, який письменник здається близьким і суголосним, і тому подібні, нібито шкільні питання. Але якщо їх вчасно не поставити, читацьке зацікавлення буде загублене в якості сильного мотиватора для наукового пошуку.

Наприкінці життя, в одній із підсумкових книг із символічною назвою «Не сподівайтеся позбутися книжок», яка склалася із розмови двох бібліофілів, власників великих зібрань середньовічних інкунабул, Умберто Еко і Жан-Клода Кар'єра, зайшла мова також про читацькі уподобання співрозмовників. Еко визнав у власній особі унікального читача, якого завжди захоплював сам процес читання, безвідносно до якостей книги. Але водночас він зізнався, що так і не зміг прочитати «Ярмарок марнославства» Теккерея, хоч «тричі спробував взятися за цей роман. Але було так нудно, що книжка просто випадала в мене з рук» [2, с. 202].

Коли книга справляє таке враження (а переважна більшість наукових книжок – це далеко не захопливе чтиво), мусить бути щось вагоме у настанові читача, щоб подолати спротив організму.

Особистість письменника – це надійне джерело цікавих і захопливих моментів, які будуть спонукати дослідника пізнавати автора далі і далі. Причому, на якомусь етапі дослідження із історико-літературного може перейти у теоретичне: залежить від дослідника і керівника, адже об'єкт дослідження може стати його матеріалом. Звісно, з моменту відкриття матеріалу, який може підтвердити цікаве теоретичне узагальнення, робота змінить пріоритети, змусить сформувати ще один список джерел, додатково попрацювати, але при цьому з'явиться ще один сильний мотиватор: бажання захистити правоту свого сприйняття, довести об'єктивність чи доцільність власного прочитання тексту чи творчості.

Книга Умберто Еко «Як написати дипломну роботу» не втратила і ще довго не втратить своєї актуальності насамперед тому, що вона, окрім цінних практичних настав, формує моральний кодекс науковця, основою якого є пошанування авторського права. Якщо автори-попередники стануть опонентами (навіть світоглядними ворогами) чи (частіше) однодумцями, якщо вони утворять міцну піраміду, на вершині якої

молодий дослідник зможе поставити маленьку квіточку відкритої ним істини, знак приналежності до цієї когорти, він ніколи не понизить себе до банальної крадіжки. У такого науковця не виникне бажання списати щось без зазначення джерела, бо автор давній, маловідомий і нічого особливого для науки не зробив, а отже запозичення-крадіжка (плагіат) мине безкарно.

І ще один цінний висновок, який значною мірою суперечить і тодішнім, і теперішнім освітнім настановам: у книзі Умберто Еко не йдеться про практичне застосування диплома (тим паче – про якийсь там методичний доважок). Але книга доводить: якщо диплом зроблено як слід, це набуток всього життя, безвідходне виробництво. З одного боку, це знання у чистому вигляді, без «практичного» виправдання, з іншого – це ті знання, які справді підносять людину на вищий рівень розвитку, роблять Магістром (це вже трохи у сенсі Германа Гессе, автора роману «Гра в бісер»).

Література:

1. Еко У. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки; пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.
2. Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтеся позбутися книжок; пер. з фр. І. Славінська. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.

СУТНІСТЬ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «НАУКА ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Москаленко О.І.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін

Пухальська Г.А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу аспірантури
Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

На сучасному етапі трансформації національної освітньої системи велика увага приділяється підготовці докторів філософії, кваліфікація яких на здобуття наукового ступеня оцінюється здатністю інноваційно

розв'язувати наукові завдання, які є майбутнім потенціалом для досліджень.

Наука – це сфера безперервного розвитку людської діяльності, основною ознакою і головною функцією якої є відкриття, вивчення й теоретична систематизація об'єктивних законів про об'єктивну дійсність з метою їх практичного застосування. Наука має велике значення в розвитку людського суспільства. Вона проникає як у матеріальні, так і в духовні сфери діяльності людини [1, с. 5].

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність, наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [2]. Наукова діяльність в закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти.

Освітньо-наукові програми є вирішальними для підготовки нового покоління дослідників в сфері вищої освіти та наукових досліджень в єдиному європейському науковому просторі. На національному рівні вітчизняна система вищої освіти регулюється Законом України «Про вищу освіту» та відповідно до нього з 2014 року розпочато підготовку докторів філософії, що відповідає третьому освітньо-науковому рівню підготовки фахівців з вищої освіти [3]. Згідно із законом доктор філософії є освітнім і водночас першим науковим ступенем, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра.

В процесі професійної підготовки майбутні доктори філософії повинні довести свою здатність виконувати оригінальні та незалежні дослідження в рамках наукової дисципліни або міждисциплінарної співпраці. Важливими якостями доктора філософії є індивідуальність, оригінальність, самостійність, автономність і відповідальність під час виконання комплексних проєктів, працювати у команді, комунікабельність. На університетському рівні впроваджуються навчальні дисципліни, курси, модулі, що пропонують вирішувати комплексні проблеми в галузі професійної або дослідницької діяльності, що сприяє глибокому переусвідомленню наявних та створенню нових цілісних знань або професійної практики [4, с. 466]. В результаті успішного виконання здобувачем третього рівня вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді йому присвоюється ступінь доктора філософії спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи.

Предметом нашого дослідження є формування навичок майбутніх докторів філософії Льотної академії НАУ за освітньо-науковою

програмою «Професійна педагогіка» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки на прикладі навчальної дисципліни «Наука та науково-дослідна діяльність». Зазначимо, що науково-дослідна діяльність є обов'язковим освітнім компонентом та однією з найважливіших форм освітнього процесу за цією ОНП, сприяє розвитку індивідуальності, творчих здібностей, критичного мислення, передбачає саморозвиток та самовдосконалення особистості.

Метою курсу «Наука та науково-дослідна діяльність» є надання аспірантам систематизованого уявлення про теоретичне і практичне підґрунтя для ефективного проведення наукових досліджень, ознайомлення із методологією і методами дослідження й інформаційним забезпеченням науково-дослідної роботи, повідомити про основні вимоги щодо написання дисертаційних робіт та охарактеризувати етапи захисту науково-дослідної роботи тощо [5].

Курс навчальної дисципліни «Наука та науково-дослідна діяльність» розрахований на 6 кредитів (180 год), з яких 32 години лекцій та 32 години практичних занять і містить три змістові модулі:

1) наука та її роль у розвитку суспільства, що передбачає вивчення понять науки та її класифікацію, з'ясування сутності наукового дослідження та, складення індивідуального плану аспіранта, висвітлення науково-технічної складової та пріоритетів наукових досліджень;

2) організація науково-дослідної роботи, що охоплює вивчення наступних тем: методологія науково-дослідної роботи, наукова інформація та систематизація наукових джерел, вимоги до обрання напряму дослідження та затвердження теми дисертаційної роботи, ефективність наукових досліджень, робота над дисертацією, критерії оцінки готовності дисертаційної роботи, впровадження результатів дисертаційної роботи, поняття плагіату та наукової доброчесності, принципи організації праці у науковій діяльності, види фінансування наукових досліджень, порядок державної реєстрації й обліку відкритих науково-дослідних робіт, авторське право в Україні, порядок оформлення й отримання патенту України на винахід;

3) основні етапи захисту науково-дослідної роботи окреслює вивчення основних вимог до написання дисертаційної роботи, ознайомлює з вимогами попереднього захисту та захисту дисертаційної роботи у спеціалізованій вченій раді та інформує про нормативно-правові основи науково-дослідної роботи [5].

Отже, знання методології, теорії, техніки, методів і організації науково-дослідної діяльності допоможе молодим ученим швидко включатися у професійну діяльність, утілювати наукові знання у

практичну площину, сприятиме розвитку раціонального творчого мислення.

Література:

1. Єнчева Г. Г. Основи наукової діяльності. Конспект лекцій. Київ: НАУ, 2016. 87 с. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/22945/4/03_%D0%9E%D0%9D%D0%94_%D0%9A%D0%9B.PDF
2. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text (дата звернення: 03.08.2022).
3. Закон України «Про вищу освіту» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 03.08.2022).
4. Чернякова Ж. Формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії у процесі докторської підготовки. Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа». С. 465-491.
5. Плачинда Т.С. Наука та науково-дослідна діяльність. Курс лекцій. 2-е вид. доп. і перероб. Кропивницький: ЛА НАУ, 2020. 144 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Насакіна С.В.
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри української та іноземних мов
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Мовна підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у немовних вищих навчальних закладах має враховувати їх потреби стосовно досконалого володіння англійською науковою фаховою термінологією. Не менш важливим є якісна мовна підготовка майбутніх докторів філософії з урахуванням їх активної участі в міжнародних конференціях, міжнародних наукових проектах, міжнародних обмінах. Одним із завдань навчання здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Одеському державному аграрному університеті є підготовка

доктора філософії, який має не лише глибокі спеціальні знання, володіє методологію наукової діяльності, а й вільно послуговується іноземною науковою мовою, адекватно викладає свої наукові ідеї для іншомовної аудиторії як у письмовій, так і в усній формах.

Мета занять з наукового стилю мовлення полягає у формуванні комунікативної компетенції у науковій сфері та передбачає навчання як загальнонаукової лексики, так і термінологічної лексики. Навчання здобувачів науковому стилю англійської мови відбувається з урахуванням принципу між-предметної координації[2] та наступності етапів навчання[1]. Навіть коли здобувачі достатньою мірою знають фахову термінологію досліджуваної теми дисертації, їм ще належить вивчити науково-термінологічний апарат англійської мови, без чого важко розуміти колег з інших країн або представити свої наукові досягнення представникам наукової світової спільноти . На даний час вивчення наукового стилю мови оформилося в самостійну навчальну дисципліну: визначено місце предмета у системі навчання, окреслені цілі та завдання в залежності від етапу навчання, запропоновані методики та технології навчання. Однак, все більше стає очевидним, що питання навчання мови науки як засобу оволодіння майбутньою спеціальністю залишається одним із найбільш складних у курсі «Іноземна мова у науково-освітній діяльності».

Аналіз навчального процесу показує, що підхід до проблемі навчання мови науково-освітній діяльності має бути не тільки лінгвістичним, а й загальнонауковим. Такий підхід дозволяє побачити мову науки як систему наукових понять уживаних у філософії, соціології, тощо. При цьому підході можлива реалізація міжпредметної координації між вивченням наукової іноземної мови та філософії, наукової української мови, методологією науки.

Проте, як показує практика, здобувачі випробовують значні труднощі у освоєнні іноземної мови наукового стилю. Очевидно, що для ефективного вивчення наукового стилю англійської мови також дуже важливо, щоб у здобувачів була мотивація. Науковий стиль є функціональним стилем мови, який має ряд особливостей, таких як монологічний характер висловлювання, певний відбір мовних засобів, тяжіння до нормованого мовлення, свої граматичні особливості. Стає зрозумілим, що лише особливий підхід до вивчення курсу «Іноземна мова у науково-освітній діяльності», при якому здобувач має мотивацію вивчати науковий стиль англійської мови для написання наукових статей, навіть монографій, здатний стимулювати оволодіння здобувачами необхідним рівнем компетенції у науковому апараті іноземної мови. Такий підхід, сприятиме особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських вищих навчальних закладів та

української системи вищої освіти загалом, оскільки наші здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії представляючи Україну на міжнародних наукових конференціях, конгресах, симпозіумах є в деякій мірі рекламою якості української освіти для світової наукової спільноти.

Отже, ще раз підкреслимо, що навчання науковому стилю англійської мови здобувачів третього рівня освіти є важливим аспектом навчального процесу у немовних вищих навчальних закладах України.

Література:

1. Ковшар О.В. Наступність і перспективність навчання у системі безперервної освіти. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. LXXIV, Том 1. С. 128–132.

2. Рудніцька К.В. Структурування змісту іншомовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю на основі реалізації принципів між предметної координації та міжпредметних зв'язків. *Young Scientist*. 2016. С. 493–497.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Новікова І.П.
асистент кафедри біології
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Сучасний освітній процес неможливо уявити без цифрових інструментів. Цифрові інструменти зайняли важливе місце в учбовому процесі, значно розширили цифрові можливості викладачів та студентів. Практично у кожного викладача виникає необхідність дистанційної взаємодії із студентом. Використання цифрових інструментів в освітньому процесі дає можливість викладачу організовувати спільну роботу студентів у дистанційному форматі та отримувати миттєвий зворотний зв'язок.

Цифрові інструменти в освіті – це підгрупа цифрових технологій, які розробляються для розвитку якості, швидкості передачі у викладанні та навчанні [3, с. 240]. До них можна віднести електронні навчальні системи, соціальні мережі, відеосервіси, послуги для роботи з графікою та створення навчальних матеріалів. Метою створення таких ресурсів є спрощення процесу моніторингу навчальних результатів та прогресу,

підвищення інтересу та залучення студенів до навчального процесу за рахунок різноманіття форм отримання, аналізу та застосування знань, що дозволяє зробити освіту відкритою та доступною. Основна мета використання цифрових інструментів в освіті – це якість освіти.

Для ефективного використання цифрових інструментів, викладачам необхідно знати їх функціональні та педагогічні можливості та вміти їх правильно застосовувати у процесі навчання. Розглянемо основні можливості цифрових інструментів:

1. Передача важливої освітньої інформації студентам.
2. Створення комфортних умов дистанційного навчання.
3. Підтримка емоційного зв'язку із студентами.
4. Інтерес студентів до предмету, який вивчається.

За правильної реалізації розглянутих можливостей, досягається головна мета використання цифрових освітніх інструментів.

Отже, основною метою використання цифрових освітніх інструментів є підвищення інтелектуальних можливостей студентів у інформаційному суспільстві та збільшення якості навчання на всіх рівнях освітньої системи.

На сьогоднішній день існує безліч цифрових інструментів для організації спільної діяльності, здійснення зворотного зв'язку, створення цифрового освітнього середовища, організації онлайн-навчання. Найбільш відомі з них є Padlet, Mentimeter, Google Form, Plickers, Kahoot, Quizizz, Google Classroom, Learning Apps, Microsoft Teams, Zoom, Skype. Саме тому, виникає потреба їхнього розмежування за певними ознаками. Нижче наведена класифікація цифрових інструментів. Виділено основні групи інструментів:

1. Інструменти для спільної діяльності: Padlet, Mentimeter, сервіси Google (Google Документи, Google Таблиці, Google Презентації).
2. Інструменти здійснення зворотного зв'язку: Google Form, Kahoot, Quizizz.
3. Інструменти для створення цифрового освітнього середовища: Google Classroom, Learning Apps.
4. Інструменти для організації онлайн-навчання: Microsoft Teams, Zoom, Skype. Розглянемо докладніше деякі цифрові інструменти викладача для організації дистанційного навчання.

Padlet – це зручний та багатофункціональний сервіс для зберігання, організації та спільної роботи з різними матеріалами. Padlet може використовуватися викладачами для проведення ефективних занять, де він має можливість розмістити різноманітні навчальні матеріали, організувати проектну діяльність студентів, провести опитування, створити дошку оголошень, сховище документів на обрану тему. Як і будь-який інший цифровий інструмент Padlet має свої переваги та

недоліки. Перевага даного цифрового інструменту – можливість організації спільної діяльності студентів групи.

Google Форми – онлайн-сервіс для створення форм зворотного зв'язку, онлайн-тестування та опитування. Цей інструмент простий у використанні. Google Форми збирають та професійно оформляє статистику за відповідями. Немає необхідності додатково обробляти отримані дані, є можливість відразу розпочинати аналіз результатів [1, с. 33].

Інструмент Kahoot! – освітня платформа, заснована на тестах та запитаннях. Програма дозволяє створювати презентації, тести, організовувати співпрацю та спільну діяльність на занятті [4, с. 55].

Google Classroom – це зручна платформа для навчання, яка поєднує всі корисні можливості сервісів Google. Даний інструмент дозволяє створювати віртуальні класи, розподіляти завдання та домашні завдання, організовувати спілкування із студентами групи. Google Classroom дає можливість викладачам, призначати завдання, приймати, перевіряти, коментувати та оцінювати завдання студентів. У свою чергу, студенти можуть відстежувати, переглядати матеріали, виконувати завдання, запропоновані викладачем, спілкуватися з викладачем та одногрупниками, контролювати свою успішність. Перевагою Google Classroom є можливість організації дистанційного навчання, обговорення завдань з викладачем і студентами та спільного оцінювання виконаних завдань. До недоліків інструменту, можна віднести відсутність можливості проведення онлайн-конференцій.

Learning Apps – сервіс, що дозволяє створювати інтерактивні завдання різних видів [2, с. 11].

Zoom – це один із найвідоміших сервісів для проведення відео–конференцій та онлайн-зустрічей. Zoom допомагає навчатись в умовах дистанційного навчання [5, с. 115].

На основі розглянутих цифрових інструментів, можна скласти рейтинг даних інструментів для організації дистанційного навчання за їх функціональними можливостями.

Із зазначеного вище, можна зробити висновок, що практично всі розглянуті цифрові інструменти для організації дистанційного навчання відповідають наведеним критеріям, таким як: підтримка мобільної версії, ергономічні вимоги, функціональні можливості та безкоштовний доступ.

Zoom – один із сервісів, призначених для проведення відео-конференцій та онлайн-зустрічей. Можливості даного інструменту дозволяють викладачу організувати заняття не перериваючи навчальний процес в умовах дистанційного навчання. Zoom є одним із найвідоміших сервісів у роботі викладача при організації навчального процесу у дистанційному форматі.

Google Classroom – це зручна платформа для навчання, яка дає можливість викладачам створювати власні курси, призначати завдання, приймати, перевіряти, коментувати та оцінювати завдання студентів. Незважаючи на великі можливості даного інструменту, в ньому відсутня можливість організації відео-конференцій, що, у свою чергу, є великим мінусом у роботі викладача.

Learning Apps – сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи, які викладач використовує як конструктор для створення дидактичних матеріалів. Дитактичні матеріали, створені у цьому сервісі, сприяють залученню студентів до навчального процесу за рахунок інтерактивних елементів.

Kahoot! – сервіс, який забезпечує викладачу можливість створювати тестові завдання. Робота з сервісом проходить в онлайн-режимі та вимагає наявності та використання смартфонів з виходом в інтернет , що, у свою чергу, може мати і негативні наслідки.

Google Форми – онлайн-сервіс для створення форм зворотного зв'язку, онлайн-тестування та опитувань. Даний сервіс дозволяє полегшити роботу викладача, оскільки він збирає та формує статистику за відповідями. Викладачу немає необхідності додатково проводити аналіз отриманих результатів, а є можливість відразу розпочати оцінювання робіт.

Padlet – це зручний та багатофункціональний сервіс для зберігання, організації та спільної роботи з різними матеріалами. У зазначеному вище списку є єдиним інструментом організації спільної діяльності в онлайн-режимі.

Отже, розглянуті нами цифрові ресурси – це лише мала частина всіх існуючих на сьогодні цифрових освітніх інструментів, які можуть успішно використовуватися у процесі навчання як у традиційному так і дистанційному форматі.

Література:

1. Гладун М., Сабліна М. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2018. № 4. С. 33–43.

2. Dziuban C. Research Bulletin. Blended Learning. *EDUCAUSE Centre for Applied Research*. 2004. 12 p.

3. Hoeven C., van Zoonen W., Fonner K. L. The practical paradox of technology:the influence of communication technology use on employee burnout and engagement. *Communication Monographs.* 2016. Vol. 83. P. 239– 263.

4. Strohmeier S. Employee relationship management. Realizing competitive advantage through information technology. *Human Resource Management Review*. 2013. Vol. 23. P. 55-89.

5. Тарнавська Т.В. Цифрові технології у навчальній, дослідницькій та інноваційній діяльності закладів вищої освіти. *Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 2. С. 110–117.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬОГО РІВНЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Одинець О.А.
аспірантка кафедри філософії та педагогіки
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах військового стану методики підготовки фахівців в українських закладах вищої освіти (ЗВО) вимагають гнучких впроваджень, що швидко змінюються. Третій рівень освіти Болонської системи передбачає підготовку аспірантів наукового ступеня доктор філософії та доктор наук. Нові форми програм підготовки в аспірантурі були прийняті у 2016 році Кабміном України та затверджені Постановою № 261 від 23.03.2016. Останні зміни було внесено у грудні 2021 року. Враховуючи військову агресію на території нашої країни з лютого 2022 року, виникає потреба у дослідженні та визначенні нових методик для збереження якості підготовки аспірантів. Тому **метою** даного дослідження є визначення оптимальних нововведень у методики викладання для підготовки кадрів третього освітнього рівня у воєнний час.

Підготовка фахівців третього рівня освіти включає не лише підготовку наукового працівника, а й викладача ЗВО, також відповідно до вимоги дев'ятого рівня Національної рамки кваліфікації доктор філософії повен мати «здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики» [1]. Найважливішою особливістю підготовки українського вченого у військовий період є опора на стійкі моральні якості майбутнього викладача, його готовність будувати дослідження відповідно до місії та стратегії нашої держави та

формувати подібні моральні підвалини у здобувачів освіти нижчих рівнів освіти.

Організаційно-методичне забезпечення навчального процесу третього рівня освіти ґрунтується на розробленні навчально-методичного комплексу спеціальності і відповідних дисциплін, який включає: типові і робочі навчальні плани; типові і робочі навчальні програми за всіма нормативними і вибірковими навчальними дисциплінами; план наскрізної підготовки спеціалістів; календарні графіки аудиторної та позааудиторної роботи студентів; програми навчальної і виробничої практик; підручники і навчальні посібники; методичні матеріали і завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів з навчальних дисциплін; методичні матеріали дисертаційних робіт [2].

Індивідуальний навчальний план та індивідуальний план наукової роботи аспіранта, який створюється на основі освітньо-наукової програми (ОП) та навчального плану аспірантури, залишаються основними документами на третьому рівні освіти. Ці документи повинні також відображати такі елементи: тему дисертації, частоту проміжної атестації, обсяг та графік наукової роботи; обсяг навчальних дисциплін має становити 30-60 кредитів ЕКТС; обов'язковими є дисципліни, а також дисципліни вільного вибору аспіранта, які найбільш близькі до теми дисертації. У звітах аспіранта мають відображатися не лише кількість та оцінки вивчених дисциплін, а й зарахованих кредитів ЄКТС за прослухані дисципліни здобуті в інших ЗВО. «Якісна освітня програма третього рівня повинна забезпечити повноцінну освітню і наукову підготовку аспіранта. Для цього аспірант не повинен працювати лише під керівництвом свого наукового керівника»[3]. В умовах військового стану це можливе лише за умови достатньої кількості кваліфікованих дослідників даного напряму, що має відповідати Зальцбурзьким принципам [4]. У разі недостатньої «критичної маси» працівників у даному вищому навчальному закладі необхідно встановити доступ через партнерські угоди з іншими закладами до якісних наукових консультацій щодо дисертаційної роботи шкірного аспіранта. Також вітається практика призначення більше, ніж одного наукового керівника [3, с. 3].

Найважливішою умовою якісної підготовки науковців третього ступеня освіти є дотримання 10 Критерію – навчання через дослідження. Виконання цього критерію є критично обов'язковим, проте всі інші Критерії оцінювання якості освітньої програми (затверджені як Додаток до Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищого освіти») також

застосовуються при акредитації відповідної освітньо-наукової програми. Для відповідності цьому критерію освітньо-наукова програма повинна нести повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності в закладах вищого освіти за спеціальністю та/або галуззю. Наукова діяльність аспіранта має відповідати напрямові досліджень наукових керівників. Заклад вищого освіти зобов'язаний забезпечити апробацію результатів наукових досліджень аспірантів (проведення регулярних конференцій, семінарів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо, відповідно до тематики аспірантів). В умовах воєнних дій важливо створити умови для заочного доступу до наукового форуму, забезпечення інтернет-платформ. Ті ж умови інтернет доступу необхідні для основних методик навчання в аспірантурі: лекції, семінари, практичні заняття та ін. «Щодо Критеріїв 1-9: ОП третього рівня вищої освіти оцінюється при акредитації за тими самими критеріями якості, що ОП інших рівнів» [Там же, С. 7]. Завдяки підтримці університетів дружніх країн у період військового стану в українських аспірантів з'явилася можливість додаткового навчання за своєю спеціальністю в іноземних закладах освіти, у тому числі з здобуттям стипендії.

Висновок: у період військового стану в Україні, в методиках підготовки фахівців третього освітнього рівня необхідно вносити гнучкі зміни. В освітньому процесі важливим є збереження стратегічної лінії держави, розвиток моральних якостей єдності та взаємопідтримки. Освітньому закладу необхідно забезпечити онлайн доступ аспірантів до навчальних дисциплін, літератури, а також до контакту з однокурсниками, викладачами та науковим керівником для підтримки не лише навчання, а й морального та психічного стану кожного з учасників освітнього процесу. Важливо посилювати взаємодопомогу та взаємопідтримку між університетами за спеціальностями та темами дисертації аспірантів як усередині країни, так і із зарубіжними партнерськими університетами. Навіть у жорстких військових умовах необхідне збереження якості підготовки фахівців третього рівня освіти відповідно до умов Болонського процесу, критеріїв ВП та рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та Національної рамки кваліфікації.

Література:

1. Національна рамка кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12 (дата звернення: 18.07.2022).

2. Казак І. О. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів

філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. О. Казак.– Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 116 с.

3. Рекомендації для експертів Національного агентства стосовно акредитації освітніх програм третього рівня вищої освіти (додаток до «Методичних рекомендацій для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми»), URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09.pdf (дата звернення 20.07.2022).

4. Salzburg II recommendations european universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg principies, ISBN: 978907899722, URL: (https://eua.eu/downloads/publications/salzburg%20ii%20recommendations%202010.pdf) (дата звернення 20.07.2022).

SOME ASPECTS OF DEVELOPING CRITICAL THINKING FOR PHD STUDENTS VIA ACADEMIC ENGLISH COURSE

Opyr M.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Dobrovolska S.R.
Candidate of Economic Sciences,
Head of the Department of Foreign Languages

Panchyshyn S.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University
Lviv, Ukraine

English has become the language of communication of international academic community that mandates new requirements to young Ukrainian scientists' scientific activity. However, the course of academic English for PhD students has confirmed some difficulties in writing articles in English that are related with the capability to critical thinking, particularly they are not sure about the truth of their judgements; are not skillful at substantiating the thesis to implement some program actions; they do not understand their mistakes in proving and refuting theses and arguments; they do not have developed reflection, etc. «Critical and creative thinking constitute important learning outcomes at doctoral level across the world» [3, p. 971]. Considering everything above-mentioned, improvement of the process of training PhD

students is an actual problem that demands studying some aspects of developing critical thinking skills by PhD students.

According to the National framework of qualification (third cycle of education), PhD students should acquire language competences that are sufficient to present and discuss their scientific results in a foreign language (English or another one according to the specialty) in oral or written forms and to understand foreign scientific texts on the specialty. Moreover, young scientists should master general scientific (universal) skills, including capability to critical thinking. «The educational goal must be to teach them to do such tasks well by increasing their capacity and inclination to make judgments by reference to criteria and standards that distinguish thoughtful evaluations from sloppy ones» [2, p. 279]. In this context, doctoral students are called to generate new knowledge, and they will be scholars and future leaders through the generation of valuable and high impact knowledge.

The problem of developing critical thinking has been studied by domestic and foreign scientists considering following directions: philosophic and cultural aspect (M. Kahan, L. Kohan, A. Shuman and others); psychological aspect (L. Vyhotskyi, O. Leontiev, H. Shchedrovytskyi and others); formation of students' critical thinking (V. Bereza, V. Konarzhevska, T. Khachuman, I. Morochenkova and others). Nevertheless, the problem of developing critical thinking in the process of training PhD students via academic English has not been significantly concerned in the fundamental theoretical researches and pedagogical experiments. Thus, there is a necessity to study peculiarities of developing critical thinking for PhD students via the course of academic English.

A. Shuman names two principles of critical thinking: the principles of minimalism according to which the ways of supplying generalized schemes of activity are focused on achievement of the goals with the use of a minimum set of tools; the principle of universalism, which suggests that the ways of supplying generalized schemes of activity are multifaceted and oriented on application to the situations of a different type [7, p. 285]. Scientific researches demand complying with the mentioned principles in the process of proving and refuting theses by providing arguments. Violation of the principles of critical thinking causes logical errors, which prevent confirming or refuting the suggested thesis.

Among the typical fallacies that confirm lack of the capability to critical thinking of PhD students, Hansen distinguishes the following ones [5]: fallacy of equivocation (use of different meanings of a term or a phrase in one argument); fallacies of composition and division (assumption that a complex of elements has the same features as each of them separately); fallacy of ignoratio elenchi (conclusion is not derived from arguments); ad verecundiam fallacy (appeal to authority or expertise); ad populum fallacy (thesis is based on consolidation of facts and events, its arguments are true only in a certain

respect, not under any conditions); ad baculum fallacy (substantiation of the thesis is transformed into harassment, pressure, scare of bad consequences, particularly, use of violence – from physical to moral to force others agree on the thesis); ad misericordiam fallacy (substitution of the thesis with the argument by regret and sympathy); ad hominem fallacy (brining negative aspects of an arguer, but not the thesis truth); fallacy of faulty analogy (false analogy); ad ignorantiam fallacy (the truth is what is disproved); bifurcation (consideration of only n alternatives, whereas $m > n$ alternative exists); circulus in demonstrando (the circle is under discussion, the thesis is being proved by applying arguments, which are confirmed by the same thesis).

To prevent the mentioned mistakes in reasoning, young scientists should be ready to reconsider the established opinions on the thinking objects and make critical analysis of them [4, p. 534]. Thus, evaluating a foreign scientific text with application of the skills of critical thinking involves two main stages: 1) search for inadequacy (critical setup); 2) argumentation, focused on substantiation of the inadequacy (critical argumentation). Argumentation is a specific kind of intellectual language activity and is performed similar to the written language through building some text, demonstrating specific logical and linguistic structure. A scientific text in English is produced with consideration of the pre-set target, tasks, rules, conditions, requirements, determined by the context. In such text, the author applies mechanisms of preliminary synthesis (programing the future text), setting goals, stimulation of motivation to change the personal and somebody's views.

Analytical archetype of a scientific text assumes a systematic, linear, logically connected material with the active use of deductive thinking. An argumentative text vividly demonstrates the principle of combining a dialogue (non-linear implicit dialogue) and a monologue. Suggesting arguments, a person acts as a linguistic personality and applies his/her knowledge, system of values, reasoning of thinking, communicative skills, logical culture, emotional conditions, social parameters of the situation [1, p. 623]. Hence, production of a scientific text in English, being a foreign language, particularly requires developing such critical thinking skills of PhD students as analysis and assessment of quality, as well as significance of the evidential base for the thesis, provided by the opponent; analysis of the main positive and negative aspects of the thesis suggested by the opponent; general evaluation of the opponent's thesis with consideration of the evidential base; the opponent's conviction concerning his/her vision of the phenomenon, subject of the situation by supplying appropriate arguments; correct and comprehensive use of the schemes of argumentation; reflection.

To make diagnostics of the level of developed critical thinking of PhD students, it is proposed to use Bloom's taxonomy [8, p. 96], which suggests that in case of producing a scientific text in English with the elements of

argumentation (totally or partially reasoned texts), one always involves cognitive operations of the most advanced level.

Critical thinking is a process that, like any process, receives inputs that are transformed through a mechanism which, for the case of doctoral education, consists in making use of the elements of reasoning and in achieving a certain level of abstraction from reality, to finally generate results (outputs) [6, p.142]. These results are the generation of new knowledge and that of critical thinking, indispensable characteristics of a doctoral student.

Developing skills of critical thinking of PhD students via the course of academic English is characterized by acquiring the skills of argumentative academic writing by young scientists that is determined by improvement of the deductive method of thinking. The further studies in that direction require substantiation of the methodological fundamentals for the technology of developing skills of critical thinking by PhD students via the course of academic English.

References:

1. Ataç, B.A. (2015). From descriptive to critical writing: A Study on the Effectiveness of Advanced Reading and Writing Instruction. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 199, 620–626. Available at: https://doi.org/10.1016/j. sbspro.2015.07.588 (accessed 21 July 2022).
2. Bailin, S., Case, R., Coombs, J. & Daniels, L. (1999). Common misconceptions of critical thinking. *Journal of Curriculum Studies*, 31 (3), 269-283.
3. Brodin, E. (2016). Critical and creative thinking nexus: learning experiences of doctoral students. *Studies in Higher Education*, 41 (6), 971-989.
4. Davies, M. (2013). Critical thinking and the disciplines reconsidered. *Higher Education Research & Development*, 32 (4), 529-544.
5. Hansen H. Fallacies. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Stanford.edu website. Available at: https:// plato.stanford.edu/entries/fallacies/ (accessed 20 July 2022).
6. Paul, R. & Elder, L. (2002). *Critical thinking: tools for taking charge of your professional and personal life.* New Jersey: Financial Times Prentice Hall.
7. Shuman, A.N. (2004). *Modern logics: theory and practice*. Minsk: Ekonompress.
8. Zakharchenko, V.M. et al. (2014). *Developing educational programs: methodological recommendations.* Edited by Kremin V.H. Kyiv: SE NVTs Priorytety.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Остапйовська І.І.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

XXI століття змусило українське суспільство кардинально переосмислити основні змісти практично всіх сфер своєї діяльності, як матеріальних, так й духовно-інтелектуальних. У цій оновленій системі важлива роль належить освіті. Адже саме вона дозволяє сформувати та виплекати повноцінну особистість громадянина України – держави, котра по праву має займати належне місце у світовій співдружності вільних демократичних країн.

Варто зазначити, що на вимогу сучасних глобальних трансформацій змінився підхід до змісту освітньої підготовки здобувачів освіти всіх рівнів. Акцент поступово зміщується із опанування певним «освітнім багажем» (знання, уміння, навички) на формування свідомості та компетенцій, котрі дозволяють самостійно удосконалювати-покращувати цей «багаж» та формують свідоме прагнення до самоосвіти та саморозвитку впродовж усього життя. При цьому важливе місце належить початковій освіті, адже саме у цей віковий період свідомість людини є найбільш піддатливою до формування світоглядних основ, а ментальні ресурси (мислення, увага, пам'ять тощо) – до засвоєння базових знань, умінь, навичок, і, як наслідок, формування ключових компетентностей варто розпочинати саме в молодшокласників. Як наслідок, учителі початкових класів повинні самі володіти певними фаховими компетенціями та особистісними якостями. Таким чином, значної уваги заслуговує проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Детальніше зупинимося на найбільш актуальних завданнях фахової підготовки учителя початкових класів. Згідно Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» «Процеси навчання, виховання та розвитку учнів є наскрізними. Їх цінність забезпечується наявністю у вчителя загальних і професійних компетентностей, необхідних для виконання всіх трудових функцій» [1].

Таким чином процес фахової підготовки студентів спеціальності 013 Початкова освіта доцільно проводити у таких напрямках.

1. Науково-методичний. У межах цього напрямку потрібно сформувати у майбутніх учителів початкових класів

1) ґрунтовну взаємопов'язану систему знань із наукових основ усіх предметів освітніх галузей, які вивчаються, комплексу психолого-педагогічних наук, а також – фізіології, анатомії та ін.; новітніх освітніх технологій (при цьому увагу, згідно концепції НУШ, доцільно зосередити на тих, які можна використовувати при інтегрованому навчанні);

2) здатності критично оцінювати можливості окремих методичних прийомів та освітніх технологій, адаптовувати (за потреби) їх до кожного конкретного освітнього завдання, розробляти власний навчальний і виховний «інструментарій» та стратегії їх інтеграції у власну професійну діяльність.

2. Практично-діяльнісний. Цей напрям передбачає формування умінь та навичок ефективно реалізовувати отримані теоретичні знання на практиці, а отже – розвиток цілої низки ключових компетентностей (предметно-методичної, інформаційно-цифрової (цифрової чи інформаційно-комунікаційної), мовно-комунікативної, психологічної, здоров'язбережувальної тощо.

3. Світоглядний та особистісно-ціннісний. У межах цього напрямку необхідно формувати науковий світогляд на базі

1) трансцидентних загальнолюдських цінностей (гуманізму, толерантності, взаємоповаги тощо);

2) критичного мислення, котре дозволятиме адекватно сприймати інформацію, оцінювати її, протидіяти маніпуляціям і приймати правильні рішення тощо;

3) патріотизму та міжнаціональної терпимості, як запоруки формування морально цілісної та здорової особистості.

Крім того варто звернути увагу також і на формування та розвиток таких рис особистості як: здатність до емпатії та співпереживання, креативність і незастереотипізованість мислення, потреба у самовдосконаленні і саморозвитку, стресостійкість (у тому числі – уміння попереджати та мінімізувати наслідки стресових ситуацій в учнів) тощо.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкових класів повинна включати у себе не тільки формування ґрунтовної знаннєво-навикової бази, але й – цілої низки особистісних здатностей, котрі є необхідними в еру інформатизації та глобалізації всіх сфер людського суспільства.

Література:

1. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» № 2736-20 від 23.12.2020. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ

Отич Д.Д.
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та консультативної психології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна

На важливості розвитку екологічної культури населення у мирний час наголошувала значна частина соціальних і наукових діячів. Однак, в умовах війни, екологічні питання втратили своє значення – складність задоволення людиною власних потреб зросла настільки, що на інші аспекти існування може просто не вистачати ресурсів. Водночас, негативний вплив людської діяльності на природу під час військових дій посилюється. Необхідність розвитку екологічної свідомості населення України і врахування нових загроз природному середовищу набуває своєї актуальності. Оскільки діяльність наукових й науково-педагогічних працівників спрямована на забезпечення благополуччя людства у майбутньому, розвиток їхньої екологічної свідомості може позитивно вплинути на природоорієнтованість соціальних процесів й збереження оточуючого середовища.

З початком військових дій на території України до екологічних проблем мирного часу додались нові загрози. Широкого обговорення набули питання ядерного забруднення, застосування хімічної та біологічної зброї, заподіюється шкода тваринному й рослинному світу, руйнуються унікальні ландшафти. Відновлення і розбудова нашої країни потребуватиме уваги і до екологічних проблем, які закладаються антропоцентричним ставленням до природних ресурсів сьогодні [1, 3]. Екологічна орієнтованість сучасної

науки та освіти виступає важливим чинником розвитку екологічної свідомості сучасного суспільства. Трансляція викладачами ЗВО цінностей екологічної культури під час навчального процесу сприяє такій подальшій діяльності слухачів, яка б знижувала шкоду, яка завдається природньому середовищу, дозволяє свідомо й доцільно використовувати його ресурси. Досить часто у своїх роботах науковці спираються на філософські положення В. Вернадського, К. Ціолковського та інших про єдність природи й суспільства [2, 6]. Сконструйована картина світу відображується у культурних формах та містить основні схеми організації життєдіяльності людини, які відповідають її цінностям й визначають спосіб життя [4, 22]. Таким чином, природоцентрична картина світу, високий розвиток екологічної свідомості в суспільстві та передання безпечного досвіду взаємодії з природою через соціальні інститути визначають допустимі межі впливу людини на середовище і його збереження як цінності та умови, необхідної для існування всього людства.

Проведений Л. Курняк аналіз формування екологічної культури у ЗВО нашої держави серед інших невирішених складнощів екологізації освіти виявив також низьку зацікавленість педагогів у актуалізації екологічних аспектів освіти, відсутність орієнтації слухачів на втілення природоохоронних технологій. На думку вченої при підготовці кадрів доцільним є впровадження екологічної освіти як культурного явища, що охоплює не тільки виховання й навчання, але й загальний розвиток особистості [3].

При підготовці наукових досліджень вчені та педагоги мають описувати у вербальній формі отримані дані, враховуючи міждисциплінарні зв'язки (в тому числі й з екологією) та практичне значення впровадження результатів у життя людини й відповідні зміни в середовищі існування [5, 145-146]. Саме практична значимість досліджень та полегшення задоволення потреб людини через науковий прогрес сприятиме підвищенню їхнього благополуччя і привернення уваги до екологічних питань.

Таким чином, високий рівень екологічної свідомості наукових та науково-педагогічних кадрів сприяє розвитку такої картини світу населення, за якої людина і природа сприймаються у своїй нероздільній єдності. Формування такого сприймання оточуючого середовища забезпечується екологізацією освітнього середовища та підготовки фахівців. На розвиток екологічної свідомості у військових умовах також впливає наявність нових, актуальних загроз, викликаних війною, а також великі затрати ресурсів для задоволення потреб людини.

Література:

1. Алексієвець М.О. Екологічний рух в Україні (історичний аспект): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці: Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича, 1999. 19 с.
2. Глухова Г. Г. Аксіологічні засади формування екологічної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ: Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова., 2008. 20 с.
3. Курняк Л. М. Формування екологічної культури студентської молоді в умовах системних трансформацій в сучасній Україні: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.10. Київ: Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. 2007. 19 с
4. Соціально-психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості: монографія / за ред. Ю.М. Швалба. К.: Педагогічна думка, 2015. 216 с.
5. Сяська І.О. З досвіду застосування колективних творчих справ у процесі формування екологічної свідомості старшокласників. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. № 17 (180). Луганськ, 2009. С. 145-153.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

Панченко В.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного приватного права
та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Вища освіта, зокрема, підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів, в Україні та її структурована система постійно перебувають в етапному реформуванні задля підвищення якості освіти шляхом інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти. Зважаючи на актуальність процесу інтернаціоналізації вищої освіти, слід приділити увагу щодо організаційно-правового забезпечення інтернаціоналізації вищої освіти у сучасних умовах війни в Україні.

Ґрунтуючись на принципах доступності, відкритості та незалежності, інтеграції міжнародної складової у формуванні освітньо-виховного, наукового, дослідницького компонентів, державна політика у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом взаємодії як національних систем освіти та науки, так і світової, де метою є забезпечення підвищення якості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів.

Міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти, підвищення рівня міжнародної академічної мобільності, сприяння та визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти передбачено положеннями Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні [3] та Глобальною конвенцією про визнання кваліфікацій вищої освіти [2], які були ратифіковані Україною, що у свою чергу вимагає створення належної національної нормативної бази у відповідній сфері для успішної реалізації процесів інтернаціоналізації вищої освіти.

Враховуючи прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти, Національним агенством із забезпечення якості вищої освіти, що є одним із структурних органів управління сфери вищої освіти в Україні [7], розроблено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки [9], де окреслені її основні характеристики, які повинні бути сформовані до 2032 року через реалізацію як стратегічних, так і операційних цілей [6] та завдань шляхом застосування організаційно-правових механізмів та заходів на кожному етапі реформування сфери вищої освіти, враховуючи ресурсні потреби, що відповідає зобов'язанням України як члена Європейського простору вищої освіти, Спільній декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» [8], принципам Болонського процесу, закріплених у Великій хартії університетів [1].

Незважаючи на умови сьогодення в Україні, спостерігається й підтримка зарібіжних країн, зокрема, Німеччини та Британії, в прагненні забезпечити та покращити якість вищої освіти в Україні шляхом підписання з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти Меморандуму про співпрацю з Центральним агентством з оцінювання та акредитації (ZeVA, Німеччина) [4] та Меморандуму про порозуміння між Національним агентством та Британським агентством із забезпечення якості вищої освіти (QAA) [5].

Таке розширення міжнародних відносин в умовах війни в Україні сприяє залученню як позитивного іноземного досвіду при реформуванні та модернізації національної системи якості вищої освіти, так і забезпечує взаємну довіру та впевненість у системах вищої освіти країн-підписантів, співпрацю у сферах академічної доброчесності та підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів, що вказує на

нормативно закріплений напрям активізації співпраці України та Європейського Союзу, та відповідає зобов'язанням України згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [10].

Основні положення оцінки аналізу організаційно-правових аспектів забезпечення інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: інтеграція системи вищої освіти України у світовий освітній і науковий простір може бути реалізована, по-перше, через викладацьку мобільність, тобто, партнерські стосунки та двосторонні договори з іноземними університетами, викладання як іноземними фахівцями в університетах України, так і українськими викладачами за кордоном, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу, впровадженню іноземних практик викладання дисциплін. По-друге, через студентську мобільність, яка є важливою складовою інтернаціоналізації та може реалізуватися через участь студентів у програмах студентських обмінів, спільних дипломів, конференціях тощо. По-третє, визнання практики міжнародної акредитації, що є важливою складовою процесу підвищення якості освітнього процесу на шляху інтернаціоналізації вищої освіти України. По-четверте, залучення досвідчених іноземних фахівців до управління освітнім процесом, що є одним із найефективніших методів адаптації та поширення європейського досвіду у закордонних університетах, який дозволяє швидко й кардинально покращити локальні системи забезпечення якості освіти.

Рекомендації на майбутнє для належного організаційно-правового забезпечення інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: необхідно розробити алгоритм організаційно-правового механізму, забезпечити комплексну систематизовану гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти згідно з міжнародними документами, трансформацію та алгоритм розвитку національної системи кваліфікацій відповідно до Європейської задля спрощення процедури визнання іноземних освітніх кваліфікацій. А також, в сучасних умовах війни в Україні, є необхідність посилення історичного та культурного компонентів як обов'язкової складової вищої освіти, зокрема, підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів в Україні.

При нормативному забезпеченні й наявності алгоритму реалізації зазначених заходів щодо розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та науки відповідно до міжнародних договорів з метою інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору державна політика повинна сприяти впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти через взаємодовіру, гармонізацію систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти, узгодження

кваліфікацій з Європейським простором вищої освіти для забезпечення академічної та професійної мобільності тощо. При цьому повинні бути створені умови для міжнародного співробітництва закладів вищої освіти усіх форм власності установ та організацій, що забезпечують функціонування та розвиток системи вищої освіти.

Література:

1. Велика хартія університетів від 18 вересня 1988 р. URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Magna_Charta_Universitatum.pdf (дата звернення: 13.07.2022).
2. Глобальна конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти 2019 р. URL: https://forea.kpi.ua/priynyata-globalna-konventsiya-pro-viznannya-kvalifikatsiy-vishhoyi-osviti/ (дата звернення: 13.07.2022).
3. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні від 11 квітня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text (дата звернення: 13.07.2022).
4. Меморандум про співпрацю між Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти з Центральним агентством з оцінювання та акредитації від 3 травня 2022 р. URL: https://naqa.gov.ua/2022/05/%D0%BC%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8E-%D0%B7-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD/ (дата звернення: 13.07.2022).
5. Меморандум про порозуміння між Національним агентством та Британським агентством із забезпечення якості вищої освіти від 12 січня 2022 р. URL: https://naqa.gov.ua/2022/01/%D0%BC%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BC%D1%96%D0%B6-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE-4/ (дата звернення: 13.07.2022).
6. Операційний план реалізації у 2022 – 2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України 2022 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Operatsiynyy.plan.SRVO-23.02.22.pdf (дата звернення: 13.07.2022).

7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 13.07.2022).

8. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text (дата звернення: 13.07.2022).

9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022 – 2032 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf (дата звернення: 13.07.2022).

10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 13.07.2022).

ACADEMIC SPOKEN ENGLISH PROFICIENCY FOR DOCTORAL STUDENTS' RESEARCH WORK IN ECONOMICS

Panchyshyn S.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Dobrovolska S.R.
Candidate of Economics (PhD),
Head of the Department of Foreign Languages

Opyr M.B.
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Lviv National Environmental University
Lviv, Ukraine

English is considered to be the dominant language of communication, science and technology in this era of globalization. It is the principal medium for scientific communication especially in the field of Economics. It is the universal language of science and technology, trade and cultural relations, commerce and business, international relations and economics, as well. Therefore, the great need for English in national and international arena makes

it imperative for good specialists in Economics and, of course, for PhD students to master it.

Effective scientific communication is a skill highly-prized by potential employers, and is central to success during postgraduate study. Focusing on the three key modes of communication – written, oral, and visual – the PhD students should also take into account associated topics, including intellectual property, the avoidance of plagiarism, data protection, and the role of e-technology in all areas of science communication [4, p. 42-46].

Most doctoral students need to write essays and reports, participate in seminars and give academic presentation as well. Yet good academic spoken English is one of the most demanding tasks PhD students face. So, all English lecturers of the Department of Foreign Languages of Lviv National Environmental University help them to reach this goal.

Academic English is often considered relatively formal complex English that conveys ideas in a precise and objective manner. It is generally acknowledged to include the essential skills of literary analysis, the observance of reference systems, the synthesis of associated scholars and the ability of critical evaluation. Essential academic vocabulary, phrases and grammatical complexity are often used traditionally in academic dialogue and text. Academic English is a variety of English to share research argument, evidence as well as to persuade. It can be: spoken and written academic English. Using English for academic purposes it is important to be accurate both in speaking and writing. It is, however, very difficult to produce language which is intelligent, appropriate and accurate at the same time. It is therefore important to break down the task into stages: an ideas stage and an accuracy stage [3, p. 30-31].

When you are speaking, you therefore need to prepare well. Do not prepare only your ideas; prepare your language as well. Michael Wallace's advice is very useful. Write out your spoken presentation in the way that you intend to say it. This means that if you are working from a piece of your own written work, you must do some of the work of writing the paper again. Written language is different from spoken language. Your seminar presentation will probably take less time than the written paper it is based on and you cannot summarise while you are standing at the front of the room. When you have written out your talk, you will need to carefully check it for accuracy. Another possibility is to record your presentation and watch it later. While you are watching it, look out for mistakes – a useful way to do this is to transcribe sections of your talk, as it is easier to notice mistakes when they are written down. You can then try to give the talk again [8, p. 209-210].

Academic speaking is similar in many ways to academic writing:

– Linear. It has one central point or theme with every part contributing to the main line of argument, without digressions or repetitions

– Formal. In general, this means that when you are speaking you should avoid colloquial words and expressions.

– Explicit. It is the responsibility of the speaker in English to make it clear to the listener how various parts of the talk are related. These connections can be made explicit by the use of different signalling words or gambits.

– Precision. When speaking in an academic contexts, facts and figures are given precisely.

– Hedged. In any kind of academic speaking you do, it is necessary to make decisions about your stance on a particular subject, or the strength of the claims you are making. Different subjects prefer to do this in different ways. A technique common in certain kinds of speaking is known by linguists as a 'hedge' [2, p.182].

– Responsible. In academic speaking you are responsible for demonstrating an understanding of the source text. You must be responsible for, and must be able to provide evidence and justification for, any claims you make.

– Accuracy. Academic speaking uses vocabulary accurately. Most subjects have words with narrow specific meanings. Linguistics distinguishes clearly between «phonetics» and «phonemics»; general English does not.

– Planned. Formal academic spoken language is well planned. It usually takes place after research and evaluation, according to a specific purpose and plan.

– Organised. Formal academic speaking is well organised. It flows easily from one section to the next in a logical fashion. A good place to start is the genre of your text. Once you have decided on the genre, the structure is easily [8].

However, Academic spoken English differs from Academic writing, it is less complex and objective than written language.

– Complex. Spoken language is less complex than written language. Spoken language has shorter words, it is lexically less dense and it has a less varied vocabulary. It uses more verb-based phrases than noun-based phrases. Spoken texts are longer and the language has less grammatical complexity, including fewer subordinate clauses and more active verbs.

– Objective. Spoken language in general has more words that refer to the speaker. This means that although the main emphasis should be on the information that you want to give and the arguments you want to make, it is not unusual to refer to yourself or your audience [8].

In an academic context, general skills are still important, but academic speaking is mainly focused on three key areas: presentations, seminars and tutorials [4]. Presentations need to be well structured, logical, and well signposted with clear visuals.

Signposting Language for presentations

1. **Introducing the topic**

The aim of this presentation is... / My presentation today is about... / Today I'd like to talk about...

2. Listing the points

My talk will be in two (three, four) parts: First, …after that, … then, … finally, …

Firstly, … Secondly, ... Thirdly, … Finally, ...

I'll begin by looking at... Then, I'll move on to...Towards the end I ...

3. Changing the topic

Now I'd like to turn to... / Now let's look at...

4. Focusing your audience's attention

What is interesting/important is... / Notice/Observe that

5. Referring backwards/forwards

I mentioned earlier… / We'll come back to this point later…

John discussed this in his part on… earlier

6. Referring to visuals

Looking at the chart you can see... / As you can see from the graph, ...

The graph/chart shows...

7. Checking understanding

Is that clear? / Are there any questions?

8. Speaker's attitude

I believe/think that... / It seems to me that... / The point I'm trying to make here is …

It's important/interesting to notice...

9. Referring to common knowledge

As you know…. / As I'm sure you are aware… / It is commonly known that…

10. Dealing with questions

That's a good point… / Can we get back to it later?

I'm afraid I'm not the right person to answer this question.

11. Ending the presentation

So, to sum up... In conclusion (we can say that) ...

If you have any questions, I'll be pleased to answer them.

In conclusion, the importance of Academic spoken English for PhD students and researchers cannot be underestimated in the world of globalization, international cooperation and modern technologies.

References:

1. Collis J., Hussey R. *Business research: A practical guide for undergraduate and postgraduate students* (2nd Ed.). London: Palgrave Macmillan, 2003. 374 p.

2. Hyland K. Stance and engagement: a model of interaction in academic discourse. *Discourse Studies.* 2005. № 7(2). pp. 173-192.

3. Imaniah, I., Dewi N. The student's academic speaking skill achievement in terms of communication, personality and gender. *The Asian EFL Journal, TESOL Indonesia International Conference Edition*. 2017. Vol. 8, pp. 28-35.

4. Luey B. Handbook for Academic Authors. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 86 p.

5. Menggo S. English Learning Motivation and Speaking Ability. *Journal of Psychology and Instructions.* 2018. Vol. 2 (2), pp.70-76.

6. Menggo, S., Suastra, I., Budiarsa, M., Padmadewi, N. Needs Analysis of Academic-English Speaking Material in Promoting 21st Century Skills. *International Journal of Instruction*, 2019. Vol. 12 (2), pp. 739-754.

7. Swales J. The Concept of Discourse Community. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings.* Boston: Cambridge UP, 1990. pp. 21-32.

8. Wallace, M. Study skills in English. Cambridge: Cambridge University Press, 1980. 218 p.

9. Saunders M., Lewis P. Doing research in business and management. London: FT/Prentice Hall. 2012. 256 p.

MEDICAL BIOLOGY DISTANCE LEARNING DURING THE COVID 2019 LOCKDOWN: NEW CHALLENGES AND APPROACHES

Paryzhak S.Ya.
Candidate of Biological Sciences,
Associate Professor at the Department of Medical Biology,
Parasitology and Genetics Department of
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
Lviv, Ukraine

The coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic has undoubtedly impacted the well-established, traditional structure of higher medical education in Ukraine. To slow down the spread of the virus and to provide the social distancing measures, the Ukrainian education institutions have been shut down. The shift to online learning was a key strategy for ensuring continuity in medical education during the SARS-CoV-2 outbreak. Students moved from having educational activities in a face-to-face format to a completely virtual scenario, which generated concern among authorities,

teachers, and students about how to best achieve the theoretical and practical skills medical education requires [1].

Consequently, the new reality resulted in the development of an online learning environment to prepare future physicians. For this purpose, the usage of various virtual platforms, software applications, and digital technologies was introduced. At the department of «Medical Biology, Parasitology and Genetics» of Danylo Halytsky Lviv National Medical University (LNMU) teaching and learning is provided through various distance learning technologies such as e-learning platform MISA, videoconferences (Zoom, Google Meet or Skype), social networks (YouTube, WhatsApp or Viber), etc. Online distance education of medical students can be divided into three main types: asynchronous (recorded videos and podcasts), synchronous or live (video conferences and virtual classrooms) [2] and blended, such as flipped or face-to-face driver models [3]. At our department, we have chosen face-to-face driver model, which is the closest to a traditional classroom structure. Instead of the practical classes taking place in a physical classroom, students enter a Zoom Meeting. The learning process occurs online, with comprehensive assessment of student activities and acquired competencies represented afterwards in MISA, using multiple-choice questions (with single select or multi select answer options), the definition of the correct sequence of actions, definition of correspondence, and the definition of specific areas in a picture or diagram «recognition». The flipped classroom scenario also can be applied. It allows educators to prioritize active learning during class time, by giving students the access to training materials (video lectures, methodical recommendations and presentations) on learning platform MISA, before the online class.

Actually, in LNMU during last 5 semesters all students studied remotedly, which is absolutely unique experience for all participants. There is no part-time medical organization schedule in Ukraine, except for the pharmaceutical education, so the practising of distance learning was totally new [4]. As the medical biology course is a theoretical one, mostly medical students are capable to cope with distance learning of this discipline. However, quite a number of students have problems with home Internet access and modern computers, especially those who live in rural areas. They are hardly likely to adapt quickly to the current reality, having less access to learning materials and poor technical support. Furthermore, self-discipline, learning motivation and maturity are essential for effective virtual interaction with teachers. Students need to master theoretical material and practical tasks independently and to effectively perform laboratory workshops and scientific discussions.

One more issue of concern for educators, students, and medical institutions of higher education is academic dishonesty during distance learning. Non-independent performance of tasks (sharing online quizzes and texting answers

to classmates via digital media) [5], the connection of outsiders to the preparation of written tests, practically makes impossible to evaluate the student's success in studying the course objectively. Any kind of dishonesty, no matter of its volume, is unacceptable and should result in poor academic mark. Another aspect of studying process that has been broken by coronavirus pandemic is the examination session of medical students. In LNMU all written examinations have been replaced by online examinations in MISA. This academic year, because of Russian aggression in Ukraine with constant shelling and bombing of civil and medical institutions, written examinations in Spring semester have been cancelled.

In summary, the distance learning of medical students is a rather debatable topic. It has brought new difficulties in the field of future doctors' education, related to the technical challenges, internet quality, security issues, new methods of assessment and expansion of academic cheating. This all results in dissatisfaction of educators and medical students with the distance learning outcomes and proved that nothing can substitute adequately the live traditional classroom lessons.

References:

1. Manrique-Gutiérrez G, Motte-García E, Naveja-Romero J, et al. Changes and strategies of medical education in response to the COVID-19 pandemic. *Inv Ed Med.* 2021. Vol. 10, No 39. P. 79-95.

2. He L., Yang N., Xu L., *et al*. Synchronous distance education vs traditional education for health science students: a systematic review and meta-analysis. *Med Educ.* 2021. Vol. 55, No 3. P. 293-308.

3. Ivanova, E., Polyakova, M., Abakumova, M., Bolshakova, A. Implementing Face-To-Face Driver Approach to Teaching a Professionally Oriented Foreign Language to Non-linguistic Students. In: Anikina, Z. (eds) Integration of Engineering Education and the Humanities: Global Intercultural Perspectives. IEEHGIP 2022. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 499. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-11435-9_7.

4. Lempp H., Seale C. The hidden curriculum in undergraduate medical education: qualitative study of medical students' perceptions of teaching. *Bmj*. 2004. Vol. 329, No 7469. P. 770-773.

5. Piascik P. and Brazeau G.A. Promoting a culture of academic integrity. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 2010, Vol. 74 No. 6, p. 113.

INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY OF POSTGRADUATES DURING THE WAR

Partyko N.V.
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theoretical
and Applied Psychology
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine

Complications of technologies at the present stage of development of society actualize the professional training of specialists who have a high level of mobility already during their studies at a higher education institution. The purpose of theses is to disclose the essence and types of academic mobility of the students and graduate students at the Department of Theoretical and Applied Psychology, Lviv Polytechnic National University. Research methods: analysis and synthesis of literature, generalization, classification. It has been established that academic mobility of students is a form of organization of the educational process aimed at gaining theoretical and practical experience in educational or professional activities [2].

On ensuring international academic mobility of graduate students applications for the program «The UCL Academic Sanctuary Fellowship Scheme» have been prepared, submitted and won. University College London (UCL) is working in partnership with the Council for At-Risk Academics (Cara) to support academics at risk as a result of conflict, from early career to senior academic levels (a period of between 12-24 months, depending on individual circumstances). Also, our graduate students have prepared and submitted applications for an individual scholarship Leopolis for Future (Republic of Poland). Also they have prepared and submitted applications for Volunteering Teems projects of the European Solidarity Corps program in France – partners of the Association Concordia, France and Solidarités Jeunesses, France (May-September 2022).

Now educational institutions can get more places for their students and employees for mobility within KA 107, KA131, KA 171. We usually contact partners, in particular Erasmus Coordinators, to see if they can include our institution in cooperation as well as turn to neo in Ukraine for contacts. This Key Area supports the following types of academic mobility [1]:

1. Credit mobility for students: short-term education of students of all educational levels (except bachelors of the first year of study) in predetermined courses with obtaining credits at universities of Erasmus + member countries with mandatory recognition of learning outcomes (re-

crediting credits) in the period from 3 months (minimum) to 12 months (maximum). For internships / internships – from 2 to 12 months.

2. Degree mobility: mobility to study in the full course of the curriculum, to obtain a joint, double, multilateral master's or doctoral degree (PhD) at the university of the Member State of the Program.

3. Teaching for teachers or exchange of professional experience for employees within the framework of credit mobility projects: short-term professional exchange between partner universities on credit mobility project for a period of 5 days to 2 months.

4. Competitions and introduction of mobility during martial law in Ukraine.

5. The European Commission has been supporting Ukrainian students, youth and employees of educational institutions since the first day of the war and have opened up opportunities for a simplified procedure for submitting applications by individuals for a mobility grant for those who are forced to leave Ukraine due to the war.

6. Students and employees of educational institutions have the right, in parallel with Erasmus + mobility, to study / work during such mobility and in their institution from Ukraine.

7. In some cases, such as: students and employees of educational institutions who are destroyed or are in a zone of active hostilities and have no connection with the management of the institution, have the right to independently apply to a European institution.

8. However, in order to be able to conduct a grant, one need to obtain additional documents from his/her institution, in any case, for example: confirmation that the person (graduate student or student) is a student of such an institution, a nomination for mobility, sometimes an extract with grades and a certificate of knowledge of a foreign language, etc.

9. It is also necessary between institutions to have an interinstitutional agreement signed before the start of mobility in order to be able to draw up documents so that the student can exercise the right to mobility, and the institution then has reason to recognize and credit the period of study.

We draw attention to the document – the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the right to mobility, updated in 2022. It is recommended that educational institutions for the period of martial law adopt a temporary provision on participation in academic mobility of students and employees of the institution under a simplified procedure. For example: providing nomination letters and or contests where possible.

Our teachers, who are the heads of the preparation of dissertation for the Doctor of Philosophy and those who teach graduate students, prepared and submitted applications for an individual international grant within the framework of Erasmus+ Program 2022 «Ukrainian Academicians at Risk»

(George, Tbilisi, Ilya State University). Among them there is the subject: «Motivation for Solidarity and Cooperation as a Psychological Factor of National Security of Ukraine». The tutors submitted applications for the position of visiting professor at the visiting scholars programme in SWPS Uniwersytet Humanistycznospoleczny and one of them won a Stypendium Kirklanda scholarship (Zespol Programu Kirklanda). Also we participated in ERASMUS+ Program, Training Mobility at Babes-Boyajay University, Cluj-Napoca, Romania (RO CLUJNAP01), International Week: Teaching and Staff Training New European Trends in Psychology and Educational Sciences (during the period 16-20 May 2022).

References:

1. Erasmus+ KA1 – Academic Mobility for Students, Graduate Students and Teachers. URL: https://lpnu.ua/cmo/erasmus/erasmus-ka1

2. Khomynets S.I. The Concept and Types of Academic Mobility of Students. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work».* 2019. Iss. 2 (45). URL: file:///C:/Users/1/Downloads/171147-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-378073-2-10-20190624.pdf

ECONOMIC CHARACTERISTICS OF AGRIBUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Pashkuda T.V.
PhD (Economics),
Senior Lecturer at the Department of Economics and Business Finance
State University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

Agribusiness in Ukraine is a driving force that ensures the efficiency of the domestic economy. Historically, Ukraine has been called the granary of Europe, about 25% of the world's black earth soils with a high level of fertility are concentrated here. Agribusiness in Ukraine is a driving force that ensures the efficiency of the domestic economy. Historically, Ukraine has been called the granary of Europe, about 25% of the world's black earth soils with a high level of fertility are concentrated here.

The main agricultural crops that make Ukraine one of the world leaders are grain and fodder crops, including wheat, corn, barley, sunflower, sugar beet, tobacco, legumes, fruits and vegetables. According to the data of the

State Statistics Service of Ukraine, during 2012-2021, the sown area of agricultural crops underwent structural changes – farmers prefer to grow sunflowers rather than sugar beets. The area planted with fruit and berry crops also decreased (fig. 1).

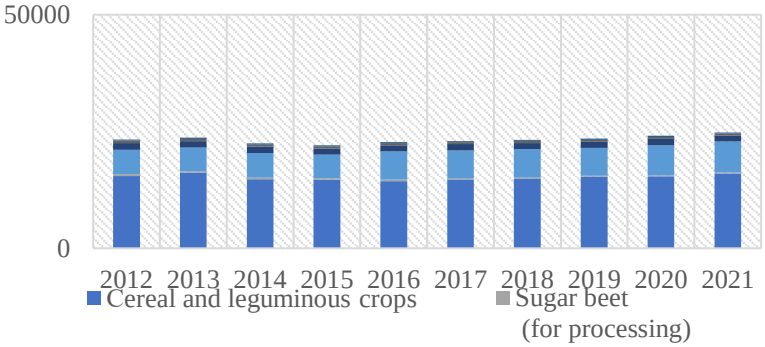

Fig. 1. Planted area of agricultural crops in Ukraine during 2010-2020, thsd.ha

Developed on the basis of data from the State Statistics Service of Ukraine [1]

As a result of structural changes, Ukraine is the world's largest exporter of sunflower oil and one of the largest exporters of grain. The volume of crop production by agricultural enterprises in Ukraine is growing every year. This indicates an increase in productivity and, as a result, a strengthening of Ukraine's position on the world market.

The COVID-19 pandemic has become a big shock for the global and European economy. Ukraine together with other member countries of the World Trade Organization distributed a joint statement on ensuring open and predictable trade in agricultural and food products within the framework of the COVID-19 pandemic.

Since the signing of the Association Agreement, the export of agricultural products to the countries of the European Union has increased by more than a third. According to the monthly monitoring of agricultural trade carried out by the European Commission, Ukraine ranks third after the USA and Brazil in the list of the largest suppliers of agricultural products to the EU countries, having exported EUR 7.3 billion in 2020.

Russian aggression against Ukraine, military actions, destruction of infrastructure, disruption of logistics, fires have definitely had a negative impact on the agricultural industry, the consequences will be felt all over the

world. Therefore, the issue of managing the production of plant products of agro-enterprises is currently of crucial importance.

Therefore, the most optimal way for Ukraine to develop agriculture is the European one, which will lead to social and economic success for the entire population and the economy as a whole. Having received the status of a candidate country for membership in the European Union, we are already taking the first steps on this way. Military actions bring their own corrections, but clear actions of the government and effective management at the level of enterprises will help Ukraine to maintain its position on the world market of crop production.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine : URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 033 ФІЛОСОФІЯ В УНІВЕРСИТЕТІ УШИНСЬКОГО: МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ

Петінова О.Б.
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, гарант ОНП «Філософія»
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Університет Ушинського – один з найвідоміших педагогічних ЗВО в Україні та у світі, він є справжнім флагманом освіти нашого регіону. Місія університету полягає у формуванні творчої національно-свідомої особистості майбутнього компетентного фахівця, педагога, менеджера, здатного на високому рівні організовувати та здійснювати професійну діяльність, а також вирішувати практичні завдання впродовж життя для прогресивного, культурного, гуманістичного, інноваційного, інформаційного і соціально-економічного розвитку українського суспільства [1].

Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності була створена в 1992 році. Спочатку вона називалась

«Кафедра філософії та соціології». Її очолив відомий український філософ, академік Української академії політичних наук та Інженерної академії України, доктор філософських наук, професор Анатолій Кавалеров. Більше 20 років кафедра працювала над розробкою як загальнофілософської, так і спеціально наукової, методологічної проблематики; опубліковано низку монографій з актуальних напрямків соціальної філософії, підручників, навчально-методичних посібників. У 1993 р. була заснована перша на Півдні України спеціалізована вчена рада по захисту докторських та кандидатських дисертацій з філософії, яка з моменту відкриття об'єднала та залучила до участі у своїй роботі провідних спеціалістів-філософів, учених зі світовим ім'ям. Членами ради у різни роки були відомі науковці Маргарита Дмитрієва, Ірина Єршова-Бабенко, Микола Конах, Аркадій Місуно, Ірина Мисик, Володимир Плавич, Олексій Халапсіс, Микола Цибра, Ангеліна Чунаєва та інші. В раді захистилося більше 80 наукових спеціалістів, викладачів суспільних дисциплін, керівників різних освітніх та державних структур.

У процесі свого розвитку, маючи значний науковий потенціал, кафедра, займаючись масштабними соціологічними дослідженнями, була перейменована у кафедру філософії та соціології, а з травня 2013 року – в кафедру філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, яку очолив доктор філософських наук, професор Євген Борінштейн, що успішно продовжує традиції свого вчителя.

Аспірантура при кафедрі була заснована ще у 1992 році, ідеологією якої стала теза: повинні навчатися молоді люди, що є патріотами української держави, хочуть сказати своє слово у науці, мають науковий потенціал та висловлюють цінності гуманізму, мультикультуралізму та толерантності. Саме тому значна кількість людей, що навчалися в аспірантурі, у сьогоденні працюють в різних ЗВО України та практично в усіх навчальних закладах Одеси. Вченими кафедри відкрита лабораторія, яка вивчає «Інновації соціокультурних досліджень». В рамках наукової лабораторії досліджуються проблеми розвитку творчої особистості в соціальному та науковому пізнанні, особливостей соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства, програмування соціокультурологічного дослідження, моделювання економічної людини, аксіологічні засади дослідження національної ментальності, проблеми розвитку громадянського суспільства, соціально-філософськи засади дослідження мовної особистості, тощо.

Згідно з Наказом МОН України від 06.11.2015 року № 1151 та таблицею відповідності Переліку наукових спеціальностей та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка

здобувачів вищої освіти введено спеціальність 033 Філософія, за якою і продовжила аспірантура підготовку науково-педагогічних кадрів. У 2016 році створено відповідну проєктну групу, що розробила першу редакцію ОНП. До складу укладачів ввійшли провідні співробітники кафедри. Перший набір здійснено у 2016 році. У 2019 році ОНП перероблена і вдосконалена згідно з новими вимогами МОН і отриманим досвідом роботи з аспірантами та введена в дію. У 2022 р. ОНП отримала умовну акредитацію у зв'язку з війною.

ОНП передбачена для підготовки здобувачів вищої освіти – доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія. Головною метою ОНП «Філософія» є підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі гуманітарних наук (філософії), формування у них рис компетентних спеціалістів, що відрізняються творчим професійним мисленням, гуманістичними рисами та здатні на високому професійному рівні організовувати та здійснювати дослідницько– інноваційну, науково-педагогічну діяльність в умовах формальної (усіх освітніх рівнів), неформальної та інформальної освіти, вирішувати практичні проблеми та розв'язувати складні спеціалізовані задачі впродовж життя в різних сферах буття для прогресивного, культурного, гуманістичного, інноваційного, інформаційного та соціально-економічного розвитку українського суспільства в умовах полікультурних реалій, процесів глобалізації та на основі міжкультурного діалогу. Програма відповідає тематиці наукових шкіл кафедри «Інноваційність в методології та технології наукового і соціального пізнання» та «Особливості соціокультурної трансформації сучасного суспільства», спрямована на освітянську стратегію розвитку творчої особистості, яка створює принципово нові продукти в результаті своєї діяльності, спрямовані на самореалізацію в теренах різноаспектних відносин «людина – світ». Акцент на системно-концептуальному розумінні творчої особистості та її різновекторних проявах у філософському дискурсі.

Стратегія ЗВО з метою реалізації місії та цілей визначає за пріоритет всебічно сприяти створенню умов для організації та проведення фундаментальних і прикладних досліджень в університеті в різних галузях знань, які б дозволили у подальшому впроваджувати інноваційні, прогресивні технології в освітніх та інших сферах людської діяльності. Крім того, серед основних програмних напрямів організаційно-виховної та громадської діяльності визначено розвиток духовності та зміцнення моральних цінностей, що корелюється з цілями ОП.

Література:

1. Місія та стратегічна мета розвитку Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені

К. Д. Ушинського» URL: https://www.pdpu.edu.ua/holovna/misiia-ta-stratehichna-meta

2. Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності. Офіційна сторінка URL: https://www.pdpu.edu.ua/spisok-kafedr/kafedra-filosofiji-sotsiologiji-ta-menedzhmentu-sotsiokulturnoji-diyalnosti

BUSINESS GAME AS A METHOD OF MODELING SITUATIONS IN DISTANCE ENGLISH LEARNING

Pidkolesna L.A.
Senior Lecturer at the Department of Modern European Languages
State University of Trade and Economics

Korotka N.V.
Associate Professor at the Department of Languages Disciplines
State University of Infrastructure and Technologies
Kyiv, Ukraine

A business game is a method of modeling situations that imitate professional activity by playing according to the specified rules. The specificity of the business game in relation to the educational and developmental tasks of the lessons determines its special place in the system of active teaching methods.

Business games consist of three stages:

- the participants of the game are presented with a task that they need to understand. The teacher describes the nature of the task, the role, especially if role cards are handed out, and any restrictions or rules. To take on the task, students need background information, access to which is very important so that all participants have a minimum of general knowledge. The advantage of a business game is that the teacher can use different types of listening and reading exercises to convey the information needed by the participants. If a student needs listening skills, the necessary information can be conveyed through listening and note-taking activities, such as audio or video recording of a lecture, conversation, or phone call. If the student needs to improve special reading skills, the developed information can be used in quick reading exercises, reading exercises for details, etc. Game participants can gather information from tables, maps, or graphs and report what they have discovered. Therefore, the exercises can be designed for the specific needs of

the student, and he himself will be motivated, not only recognizing that he is practicing the skills that he will use later, but realizing that he is not just «performing exercises», but collecting information that he can use orally during the modeling stage.

- in the second stage of the business game, the goal is not accuracy, but speed, and the teacher combines the roles of an observer, manager and informant-linguist who intervenes in the game process only at the request of students, restraining his own desire to teach and correct. Further work within the simulated situation may consist in the preparation of a written work, letter or report. Participants may be required to compile a report by phone or place an order, etc.
- the third phase, the feedback stage, is in some way the most valuable stage of modeling, but it can also be the most difficult for the teacher. Published simulations often invite participants to listen to recordings or even repeat the same simulation after they have worked on the mistakes made. However, this path is destructive, because the student concentrates on his mistakes. It is best to use the collected materials as a guide to the needs of students. Based on this, the teacher can plan language work that will benefit the class as a whole, or choose an individual program for each individual student. [1, pp. 104–112]

Business games are very important for practical proficiency, proper use of vocabulary and grammar, appropriate use of certain professional terms and the ability to listen at the same time. Role-playing is also a great opportunity to teach business English for specific purposes, as the teacher and students can create a situation reminiscent of their true work life. The game can also prepare students for future interviews. This gives students enough time to speak, and the teacher can observe, take notes, and pay attention to important mistakes that need to be reviewed and corrected at the end of the lesson [3].

In distance learning, a teacher can simulate an online business conference using video conferencing software like Zoom, or even ask all their students to turn off their cameras and focus only on what they hear to practice phone calls. If the class is held asynchronously, the teacher and students can exchange e-mail with pretended worksheets or practice further correspondence after a fictitious interview, etc.

In group business games, playing charades can relax and free students from pressure, allowing them to have fun together while continuing to develop their English abilities. Charades can be played in an online classroom if students and teacher have enough space and webcams.

Business game First letter, last letter in distance learning can be a fun asynchronous game that can be kept throughout the day using smartphones and messaging apps. The teacher and students can throw words over a certain

time of day, which also encourages them to look for new words, go through their dictionaries, and read articles to find new words.

Business games consist of three stages: the introduction of information (tasks, roles, background information, technical data) and linguistic input (exercises, discussion strategies, etc.), group or pair work (discussion on a specific problem, etc., further work arising from the discussion, for example, writing a report), feedback (assessment of student performance, discussion of errors, etc.).

So, we believe that the use of business games in distance learning English is very productive. With their help, students learn to recognize, memorize and understand words, are fully involved in the game and experience positive emotions. Business games contribute to the smoothness of learning, the assimilation of grammatical skills and the expansion of vocabulary.

References:

1. Brewbaker J. M. Simulation Games and the English Teacher. *The English Journal.* 1972. Vol. 61, № 1. P. 104–112. URL: https://doi.org/10.2307/812907 (Access date: 06.10.2021)

2. Crookall D., Oxford, R.L. Linking language learning and simulating/gaming. *Simulation, Gaming and language learning* / edited by D. Crookall & R.L. Oxford. New York: Newbury Home, 1990. P. 3 – 26.

3. Ladousse G.P. Role play. Oxford: Oxford University Press, 1987.

4. Постоленко І. Ефективне навчання англійської мови дистанційно. *Порівняльно-педагогічні студії.* 2015. Вип. 23, № 1. С.104–108.

5. Зарівна О. Т. Переваги та недоліки доцільності використання дистанційного навчання англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія.* Острог: Вид-во НаУОА. 2016. Вип. 63. С.82–85.

НАУКОВА СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПРОГРАМ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 02 «КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО», СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 024 «ХОРЕОГРАФІЯ»

Плахотнюк О.А.
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри режисури та хореографії
Львівський національний університет імені Івана Франка,
гарант освітньо-наукової програми «Хореографія» третього рівня
вищої освіти (доктор філософії)
м. Львів, Україна

Дем'янчук А.Л.
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури та хореографії
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Формування вищої школи складно відобразити без формування наукового підґрунтя освітніх процесів, як з боку науково-педагогічних працівників у часі формування методичних та лекційний складових освітніх компонентів освітньо-наукових програм, так і в активній взаємодії із залученням до дослідницької роботи молодих вчених, аспірантів та студентів. Це вагомий чинник забезпечення якісних освітніх процесів у системі закладів вищої освіти, а також один із модусів формування дослідницько-наукового середовища, що має на меті доброзичливе, студентоцентроване ставлення щодо його організації. Надання можливості сформувати і повною мірою втілити індивідуальну науково-освітню траєкторію через реалізацію кола наукових інтересів під кураторством викладачів. В умовах сьогодення здобувачі вищої освіти найбільше потребують широкого спектру застосунків для реалізації своїх освітніх можливостей, в тому числі – наукового зростання.

Дослідницька діяльність окреслює найпоширеніші види самостійної наукової роботи аспірантів, а саме: опрацювання мистецьких проєктів, участь у грантових дослідницьких формаціях, всеукраїнських та міжнародних конкурсах наукових робіт, наукових олімпіад тощо. Особливе місце у цьому переліку займає участі у конференціях із можливістю публікації своїх досліджень – це перший крок до опробування та наукового осмислення дійсності зацікавленою темою.

Понад десятирічний досвід проведення наукових конференцій молодих вчених, аспірантів та студентів, кафедрою режисури та

хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка продемонстрував зацікавлення здобувачів вищої освіти всіх рівнів найрізноманітнішими темами. Деякі теми зазнали свого подальшого розвитку вже у дисертаційних дослідженнях аспірантів спеціальності 024 «Хореографія». Тематику цих досліджень можна розділити на декілька основних наукових скерувань, а саме: дослідження, що виникають в процесі роботи та написання магістерських робіт; питання наукового пошуку, що розкривають особливості методики викладання хореографічних чи теоретичних дисциплін; діапазон аналізу історії хореографічного мистецтва світу та України; висвітлення діяльності провідних хореографічних колективів; звернення до творчості визначних діячів хореографічного мистецтва; вивчення можливості розвитку нових напрямків танцю з точки зору виконання та його синтезу, взаємодії з різними видами діяльності людини у сфері сценічного, музичного, образотворчого мистецтва, кіно-, відео– проєктах та іншими галузями діяльності людини [5].

Однією з вимог наукового підходу освітніх процесів регламентується на законодавчому рівні, а саме «Законом про освіту» «Законом про вищу освіту» й цілим рядом нормативних документів та методичних рекомендацій МОН України. Проаналізуємо лише декілька з них.

Наприклад, в закон України «Про освіту»[1] безпосередньо звертає увагу на важливість науки в освітньому процесі, а саме:

Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності:

1. Засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: людино-центризм, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; *науковий характер освіти;* виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; академічна доброчесність; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти [2].

Стаття 17. Вища освіта:

1. Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.

2. Вища освіта здобувається на основі повної загальної середньої освіти. Рівні, ступені вищої освіти, порядок, умови, форми та особливості її здобуття визначаються спеціальним законом.

[1] Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 17.10.2021).

3. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність закладів вищої освіти (для закладів вищої освіти культурологічного та мистецького спрямування – мистецька діяльність) є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною їхньої освітньої діяльності.

4. Складовою освітньої програми вищої освіти мистецького спрямування є асистентура-стажування, яке проводиться в університетах та академіях на основі ступеня магістра і є основною формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації [2].

Стаття 21. Спеціалізована освіта:

2. Мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Мистецька освіта включає: початкову мистецьку освіту, профільну мистецьку освіту, фахову передвищу мистецьку освіту, вищу мистецьку освіту, що здобувається на основі профільної або фахової передвищої мистецької освіти та повної загальної середньої освіти і полягає в набутті здобувачем вищої освіти компетентностей відповідного ступеня вищої освіти (молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва та доктора наук) за певною мистецькою спеціальністю [2].

В Законі України «Про вищу освіту»[2] *Стаття 3. Державна політика у сфері вищої освіти*

2. Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах:

7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;

6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності [6].

[2] Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 17.10.2021).

Згідно Національної рамки кваліфікацій, з якої відповідно формується та впроваджується Національна рамка кваліфікацій у сфері освіти[3].

Доктор філософії, доктор мистецтва – відповідає 8 рівню Національної рамки кваліфікацій та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Формує концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності. Відповідно здобувачі оволодівають наступними уміннями та навичками: спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики; започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності; критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей. Здобувають компетенції, що перевіряються у професійній діяльності: вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому; використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях. В результаті здобуття освітнього рівня зможуть самостійно брати відповідальність і автономію у прийнятті рішень: демонстрація значної авторитетності, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, постійна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності; здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення [3].

У методичних рекомендаціях Національного агентства забезпечення вищої освіти щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми[4], зазначається у критерії 4 Навчання і викладання за освітньою програмою, а саме у підкритерії 4.5. «Опишіть, яким чином відбувається поєднання навчання і досліджень під час реалізації ОП» [6]. Що потребує детального аналізу діяльності закладу вищої освіти і «стосується інтернаціоналізації діяльності ЗВО. Він вимагає від закладу

[3] Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341(в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12 (дата звернення: 17.10.2021).

[4] Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. За ред. Бутенко А.П., Єременко О.В., Квіт С.М. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року. – Київ : ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон» 2020. – 66 с. – URL: https://naqa.gov.ua/акредитація/ (дата звернення: 17.10.2021).

продемонструвати, що навчання, викладання і наукові дослідження пов'язані із визначеною інституційною політикою та стратегією інтернаціоналізації, а сам зміст освіти, де це є застосовним, передбачає ознайомлення із сучасними досягненнями світової науки у відповідній галузі» [6].

Багаторічний досвід діяльності вітчизняних ЗВО разом з вивченням досвіду зарубіжних ЗВО дає підстави виокремити такі види науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти: вміння провести аналіз наукової літератури та виокремлення важливих джерел для наукового опрацювання; проведення систематизації матеріалів через опрацювання літературних та Інтернет джерел; ґрунтовний добір наукової літератури, складання бібліографічного опису з обраної теми; підготовка наукових доповідей, опублікування їх тез на конференціях; з набуттям такого досвіду здобувач вже сміливіше ставиться до розгляду можливості опублікування наукових статей у фаховому виданні; навики написання та формування наукових звітів про виконання елементів досліджень чи індивідуальних завдань. Всі ці здобуті компетенції у майбутньому дозволять молодому фахівцю здійснити роботу над розробкою наукових напрацювань з актуальних питань професійної хореографічної діяльності.

Мотиваційними моментами здобувачів вищої освіти щодо активної участі у дослідницькій роботі, неабияку роль відіграє тісна взаємодія із професорсько-викладацьким складом та провідними дослідниками, яка обов'язково повинна мати місце. Заклади вищої освіти знаходять різноманітні засоби покращення можливостей реалізації наукової роботи студента – це і організація наукових гуртків, рад молодих вчених; залучення до реалізації наукових тем кафедр нарівні із старшими колегами. В якості такого засобу заохочування можуть виступати додаткові студентські рейтинги [5].

Серед факторів, що спонукають молодь до наукової роботи, вбачається, насамперед, можливість реалізації цікавої теми у колективі професіоналів, набуття певного досвіду наукової діяльності, здобуття компетенції публічного виступу, співпраці з різноманітними громадськими, молодіжними та іншими організаціями, що у майбутньому можуть стати платформою для працевлаштування.

Відповідно варто виділяти основні напрямки в дослідження хореографічного мистецтва як галузі науки, що вивчає його у комплексі видових, жанрових та стильових проявів, закономірностей хореографічно-мистецької творчості, її спорідненість з іншими видами і жанрами мистецтва, а також гуманітарними науками: культурологією, філософією, психологією, антропологією. Слід піднімати питання міждисциплінарних аспектів в хореографії. Всі ці розвідки дозволять

вибудувати наукові вертикалі горизонталі хореографічного мистецтва як окремої мистецтвознавчої науки [1. с. 74–75].

Напрям досліджень вбачається у поглибленому осмисленні творчих підходів до використання хореографічних засобів та прийомів хореографічного мистецтва у мистецьких практиках сьогодення, окремим питанням для дослідження мистецтва танцю постають усвідомлення його філософської квінтесенції [4. с. 169].

Наукова діяльність здобувачів – це той вид їхнього самовдосконалення де вони мають можливість озвучити і опублікувати напрацювання, обмірковані та отримані в процесі творчої, наукової та педагогічно-мистецької роботи, різні матеріали, а також, завдяки плідній співпраці з українськими та європейськими провідними науковцями, здобути досвід наукової роботи ще в часі здобуття вищої освіти, продемонструвавши практичні навички проведення танцювального уроку, організації майстер-класів та інших практик.

Література:

1. Plakhotnyuk O. The maintaining questions of research of choreographic art in Ukraine started of the 20-th century. *Молодий вчений : науковий журнал.* Херсон, 2017. Вип. № 5 (45), ч. I. С. 72–75. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/18.pdf

2. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст.380) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 17.10.2021).

3. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341(в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12 (дата звернення: 17.10.2021).

4. Плахотнюк О. А. Джаз-танець як феномен художньої культури : дис. … канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – Теорія й історія культури / Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 295 с.

5. Плахотнюк О. А. Хореографічна культура – мистецькі виміри: перспективи досліджень. *Хореографічна культура – мистецькі виміри. Збірник статей*. Львів : Кафедра режисури та хореографії факультету культури і мистецтв ЛНУ імені Івана Франка, 2021. Вип. 12. С. 5–7.

6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/1556-18 (дата звернення: 17.10.2021).

7. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. За ред. Бутенко А.П., Єременко О.В., Квіт С.М. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої

освіти 17 листопада 2020 року. Київ : ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»« 2020. 66 с. URL: https://naqa.gov.ua/акредитація/ (дата звернення: 17.10.2021).

ВИКЛИКИ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВА КНУ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Поворознюк Р.В.
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Система освіти в Україні наразі безумовно переживає непрості часи. Частину викликів, що стоять перед нею, ми можемо екстраполювати й на зарубіжні ЗВО-партнери. Серед них нестача бюджетних коштів, обмежена підтримка дослідницьких проєктів з боку урядів, складність в отриманні грантів закордоном. На перший план у 2019 р. вийшла пандемія коронавірусу з цілим комплексом дотичних проблем: як фізико-ментальних, так і суто логістичних. Серед усіх груп здобувачів освіти, аспіранти/докторанти є чи не найбільш психологічно вразливими внаслідок своєї лімінарної відмежованості від університетської спільноти, тягаря дедлайнів, підвищених вимог щодо дослідницької оприявленості (наявність праць у науковометричних базах, участь у грантах та міжнародних дослідницьких ініціативах). Епоха пандемії загострила повсюдну залежність від інформаційних систем та поновила існуючі побоювання, пов'язані з безпекою особистих даних та продуктів інтелектуальної власності.

Що ж до України, то матеріальна складова дистанційної освіти є вагомим чинником для обговорення: адже далеко не всі ЗВО мають можливість оплачувати комерційні версії платформ Zoom, Microsoft Teams тощо, а їхні безкоштовні аналоги або не забезпечують усього необхідного функціоналу, або створюють потенційні ризики витоку даних. Окрім фінансових ресурсів, на початку пандемії третій рівень національної освіти потерпав від браку інформаційної компетентності стейкголдерів, яка щоправда була швидко компенсована [2]. Основною проблемою, що пов'язує передвоєнні (пандемічні) часи й сучасність, є ускладнене долучення молодих дослідників гуманітарних

спеціальностей (особливо у царині слов'янських мов та літератур) до публікацій WoS та Scopus, яке можна пов'язати з відносною нерозвиненістю дослідницьких алгоритмів, що загальноприйняті на Заході та кардинально відрізняються від традицій філологічних досліджень на теренах України, внаслідок чого отримані українськими дослідниками результати можуть ставитися під сумнів; брак інтересу до проблематики вузьких філологічних проєктів з локальною проблематикою (мова йде про довоєнний період. – *Р.П.)*; обмеженість інформаційно-технологічних інструментів, що мали б стати ядром доказовості дисертаційного дослідження.

Згідно з Зальцбурзькими принципами АУЕ, наріжним каменем третього рівня освіти має бути сформована ЗВО «критична маса» дослідників, що спільно працюють в одному руслі з аспірантом/докторантом і можуть своїми порадами та досвідом скерувати його пошукову діяльність [3, с. 4]. При цьому, за браком такої критичної маси в ЗВО активно пропагується академічна мобільність, спільне наукове керівництво тощо. Власне, й сам апарат одноразових спеціалізованих вчених рад для атестації аспірантів, які проходять підготовку за відповідною ОП, мав би стати засобом формування «критичної маси» для неупередженої оцінки якості отриманих результатів. На передвоєнній стадії в більшості ЗВО України апарат одноразових спеціалізованих рад більш-менш успішно запрацював, серед ЗВО-флагманів гідно вирізнявся й КНУ ім. Тараса Шевченка.

З початком повномасштабної агресії в лютому 2022 р. відкрилася нова доба викликів для третього рівня національної освіти. Серед них на перший план виходять, безумовно, загрози життю й добробуту аспірантів/докторантів. Безліч були змушені виїхати закордон або стати тимчасовими переселенцями, жителі ж окупованих територій взагалі частково або повністю втратили зв'язок з науковими керівниками й ЗВО. Технічні навички користування «хмарними сховищами» й комунікативними освітніми платформами, зокрема «KNU Education Online» [1], успішно опановані під час пандемії, опинилися на межі викорінення внаслідок відсутності технічних засобів, браку доступу до комунікаційних мереж. Вимушені переселенці нерідко мають у першу чергу шукати матеріальні засоби існування, час же, виділений ними на дослідницьку роботу згідно з попередньо затвердженим планом, різко скорочується. Можна сміливо стверджувати, що цей масив проблем наразі залишається невирішеним.

Попри це, існують і царини, де ЗВО України й КНУ ім. Т. Шевченка, зокрема, успішно реалізують свої ініціативи. Так, у відповідь на агресію з боку ворога та послуговуючись Наказом ректора КНУ № 385-32 від 12.07. 2022 р., було схвалене виключення із апробаційних матеріалів

дисертацій аспірантів/докторантів статей, оприлюднених у виданнях Російської Федерації та Республіки Білорусь. З іншого боку, задля посилення доказовості отриманих дослідницьких результатів, обов'язковою стала вимога про наявність цифрового ідентифікатора DOI в наукових виданнях, а також до публікацій аспірантів/докторантів та всіх членів одноразової спеціалізованої вченої ради.

Виходячи з механізму дистанційного проведення вступного іспиту, а також особливих умов подачі документів у воєнний час, КНУ погодив можливість для вступників у випадку відсутності документа про освіту надання довідки держпідприємства «Інфоресурс» або виписки з реєстру документів про освіту ЄДЕБО, а також дистанційної подачі оригіналів документів – шляхом надсилання сканованих копій з накладанням на відповідні файли кваліфікованого електронного підпису (КЕП) вступника.

Таким чином, можна стверджувати, що джерела викликів, які постали на третьому рівні національної освіти, необхідно шукати, так само, як і шляхи їхнього вирішення, в епосі локдауну. Саме він змусив освітян переосмислити підходи до менеджменту інформаційних та комунікаційних ресурсів, можливості самопрезентації та захисту інтелектуальної власності онлайн. З початком війни отримані компетентності й наробки здобули ще більшої актуальності. Попри очевидні матеріальні й моральні збитки, спричинені широкомасштабною агресією, ініціативи сьогодення КНУ свідчать про те, що освітній процес на третьому рівні, так чи інакше, триватиме, українська наука розвиватиметься, а проблеми неодмінно знайдуть своє рішення. Перемога буде за нами!

Література:

1. Dovhanchyna, R., Povoroznyuk, R., Kyrychenko, S., Petrova, A., Bailiuk, N., Kolodii, B. Foreign Language Competence Development of University Students and its Evaluation in the Context of Modern Neuroscience //*BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. *13*(1). P.17-28. URL: https://doi.org/10.18662/brain/13.1/26

2. Povoroznyuk, R., Tonkonoh, N., Berezneva, I., Sobkov, Y., Trebyk, O., Gembaruk, A. The Organization of a Foreign Language Distance Learning in Quarantine During the Postmodern Era //*Postmodern Openings*. 2022. *13*(1, Sup.1). P. 494-508. URL: https://doi.org/10.18662/po/13.1Sup1/438.

3. Salzburg II Recommendations: European universities' achievements since 2005 in implementing the Salzburg Principles (2010). EUA. URL: https://eua.eu/downloads/publications/salzburg%20ii%20recommendations%202010.pdf

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦИФІКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Поліщук В.О.
асистент кафедри грунтознавства та землеробства
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна

Ситуація, що склалася загалом у світі і в Україні, зокрема спричинена раніше проблемою COVID-19 , а тепер військовими діями Російської федерації потребує внесення корекційних змін, щодо форм та методів викладання в вищій школі, при цьому ці зміни стосуються безпосередньо як викладача так і студента.

Що стосується викладача, то викладач повинен змінити концептуальні підходи у поданні матеріалу – це означає що колишні методи очної освіти не працюють і їх треба змінити на дистанційні максимально адаптовані до сучасних умов (подачі інформації у вигляді таблиць, графіків, слайдового матеріалу, мультимедійні презинтації); перевірка студента, здійснюється шляхом проведення тестування (поточний аналіз, щодо засвоєння студентами матеріалу може бути ефективно проведений шляхом застосування різного виду платформ та використання необхідних інструментів даних платформ, зокрема Google форми та внутрішню платформу, яку використовує Поліський національний університет Moodle; підсумкова атестація з дисципліни може бути проведена також у вигляді проведення екзаменаційних або залікових тестових завдань, при цьому перед викладачем стоїть завдання, щодо розробки даних тестових завдань відповідно до існуючої програми, завантаження їх на платформу, безпосередньо тестування студентів та в цілому виведення підсумкової оцінки за курс [1].

Що стосується студента, то на відміну від очного навчання дистанційна форма передбачає самостійне вивчення частини матеріалу з дисциплін, тобто викладач повинен налаштувати студента та дати йому можливість самостійно переглянути, або вивчити певний матеріал, це може здійснюватися у вигляді посилань на конкретний ресурс, електронний конспект лекцій чи лабораторно-практичних завдань, а також посилання на додаткові веб ресурси.

Така система є достатньо складною, адже потребує знань не лише конкретної дисципліни, але й певних практичних чи технічних знань щодо роботи з інструментами конкретних платформ, таких як Moodle, Zoom, Google.

Достатньо важливим є забезпечення постійного контакту студента і викладача, щодо можливості подання консультативних послуг в розрізі конкретної дисципліни, забезпечення може бути за рахунок створення фахових Telegram груп, або Viber груп, або Discord груп для більш ефективної взаємодії, як з групою студентів так і індивідуально з кожним з них.

Отже, дистанційне навчання вимагає від викладача нового підходу, щодо подачі дисципліни, перевірки знань та оцінки студента; а студент у свою чергу повинен максимально бути зорієнтованим як на самостійне вивчення так і вчасну здачу конкретних розділів з дисципліни; потрібно налагодити взаємозв'язок викладача та студента в розрізі консультування по дисципліні. Головними недоліками дистанційної освіти є відсутність практичного відпрацювання ряду моментів, при цьому особливо гостро це постає за умов використання певних приладів або технічних засобів чи безпосереднє відпрацювання і закріплення навичок у виробничому циклі (наприклад: у польових умовах, або в умовах конкретного підприємства, тощо).

Література:

1. Сільченко М. В., Кучерява Т. О. Методичні рекомендації викладачам щодо організації дистанційного навчання з використанням системи Moodle. Київ : КНЕУ, 2016. 405 с.

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ АНАТОМІЇ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Полстяной А.О.
асистент кафедри нормальної анатомії та фізіології людини
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Сьогодні вища медична освіта динамічно змінюється під впливом діджиталізації охорони здоров'я та зміні ролі лікаря. Анатомія людини є однією з основних наукових базових дисциплін у сучасній вищій медичній освіті. При викладанні дисципліни Нормальна анатомія людини в вищих медичних навчальних закладах України традиційно використовується систематичний підхід, згідно з яким нормальна будова тіла людини розглядається послідовно за системами органів. Це

дозволяє студентам отримати цілісне уявлення про будову тієї чи іншої системи організму, а також опорні знання вивчення наступних розділів. Анатомія вважаються одним із найскладніших за рівнем освоєння дисциплін. У ситуації, що склалася на допомогу викладачеві приходять інноваційні технології, які можна з успіхом використовувати при вивченні цієї дисципліни.

Поряд із традиційними класичними методами вивчення існує достатня кількість комп'ютерних технологій, що дозволяють здійснювати інтерактивне навчання. Це полегшує розуміння складних процесів, а також робить доступнішим засвоєння великих обсягів нового матеріалу шляхом систематизації отриманих знань [4].

В даний час особливої актуальності набуває впровадження в освітній процес вищої медичної освіти так званих «хмарних технологій» (Cloud). Хмарні технології – це кардинально новий сервіс, що дозволяє віддалено використовувати засоби обробки та зберігання даних. Він також є новим способом організації навчального процесу і пропонує альтернативу традиційним методам організації навчального процесу, створює можливість для дистанційного навчання, колективного викладання та інтерактивних занять.

Хмарні технології мають за основу віддалене зберігання, обробку, та розповсюдження інформації, що реалізується через мережі серверів та дата-центрів, які власне й носять назву «хмари». Уся інформація та ресурси знаходяться в хмарі, а сам доступ до них надається у вигляді сервісу. Для них розроблено велику кількість інструментів та програм, деякі з котрих можуть

використовуватися педагогами з метою підвищення якості навчання.

До використання хмарних технологій перейшло багато закордонних освітніх закладів [6]. Перевагою використання даної технології можна віднести такі фактори: не вимагає від освітньої установи створення власного центру обробки даних та його обслуговування, дозволяє скоротити фінансові та організаційні витрати, а також дає можливість встановлювати власні додатки на платформі провайдера [2, 6].

Основною перевагою використання хмарних платформ та хмарних сервісів є безперервність та доступність навчання будь-де та будь-коли – отримати доступ до «хмари» можливо не лише за допомогою ПК чи ноутбука, але також з нетбука,

смартфона, планшета тому, що головною вимогою для доступу є наявність мережі Інтернет, а для роботи програмного забезпечення «хмари» використовуються потужності віддаленого серверу [6].

У методологічному плані хмарні сервіси дозволяють виконувати наступні освітні процеси: організація спільної роботи для великого колективу викладачі та студентів (проекти, навчальні плани, навчальні

посібники); можливість як для студентів, так і для викладачів спільно використовувати і редагувати документи різних видів (статті, звіти, індивідуальні роботи тощо); швидке включення створюваних продуктів в освітній процес через відсутність територіальної прив'язки користувача сервісу до місця його надання; організація інтерактивних занять та колективного викладання (наприклад, Google Classroom); виконання студентами самостійних робіт, у тому числі колективних проектів, в умовах відсутності обмежень на «розмір аудиторії» та «час проведення занять» [5, 6].

Сьогодні серед компаній, які займаються розробкою хмарних технологій, найбільшими технологічними лідерами, що задають тенденції розвитку є Google Cloud Platform, Microsoft Azure та Amazon Web Servis. Усі вони пропонують продукти, що є зорієнтованими саме на використання у навчальних закладах.

Можливості застосування хмарних сервісів у процесі вищої медичної освіти: обмін інформацією та документами, необхідними для навчального процесу, студентів один з одним та з викладачами; консультування з навчальних матеріалів; перевірка самостійної роботи; виконання спільних проектів у групах; виконання практичних завдань різних видів; організація мережевого збору інформації від багатьох учасників освітнього процесу. Викладач має можливість відстежувати етапи кожного завдання у міру того, як учні його виконують. Можливе проведення індивідуальних та спільних практичних робіт з розділів навчальних дисциплін, здійснення поточного, тематичного, підсумкового контролю, а також самоконтролю. У викладача є можливість організувати тести з різними типами питань із застосуванням спеціальних форм, створювати опитування (анкетування) учнів. Планування навчального процесу засобами відповідного сервісу дозволяє створювати розклад теоретичних та практичних занять, консультацій, нагадувати про контрольні та самостійні роботи, терміни здачі індивідуальних робіт, інформувати здобувачів вищої освіти про домашні завдання, перенесення занять тощо.

Навчання дисципліни «анатомія людини» має три взаємопов'язані аспекти: теоретичне знання, практичні навички та індивідуальна самостійна робота студента, динамічне поєднання яких визначає професійну компетентність. Ці аспекти досить повно відображаються в організації викладання дисципліни із застосуванням хмарних технологій.

Усі зазначені вище переваги використання хмарних технологій успішно можуть бути використані при викладанні дисципліни «Анатомія людини» у складі вищої медичної освіти. Перспективним є створення віртуальних платформ для вивчення анатомії людини на базі

хмарних технологій, що спрямовані на вивчення цієї складної дисципліни за новими методиками.

В даний час у вітчизняних та зарубіжних публікаціях відзначається підвищений інтерес до використання в медицині та в освітньому процесі VR та AR технологій. Особливий інтерес представляють VR та AR технології у викладанні саме анатомії людини. У зарубіжних публікаціях активно обговорюються питання останніх досягнень та оцінка ефективності впровадження подібних цифрових технологій у курс анатомії.

Анатомічні атласи, створені як 3D-додатки та інтерактивні програми являють собою новий виток у розвитку зв'язків між моделюванням віртуальної реальності та поточним педагогічним та практичним знанням. Більшість із них забезпечує високий рівень анатомічної точності та деталізації, доступний у цифровому вигляді. У той же час їх використання вимагає часом великих обчислювальних потужностей для побудови деталізованих 3D моделей, що суттєво обмежує охоплення їх використання у зв'язку з можливими обмеженнями використовуваного цифрового обладнання. Користування ж менш детальними 3D-атласами з анатомії людини зі спрощеною та менш розгорнутою графічною складовою хоч і робить їх використання більш доступним для більшої кількості користувачів, але вкрай негативно позначається на якісних показниках візуальної подачі інформації. У зв'язки з цим перспективним є перенесення обчислювальних потужностей з використання анатомічних 3D-атласів у хмарне середовище, що означає використання фізичних ресурсів провайдера, а також централізоване управління, а також доступність використовуваного контенту для широкого кола здобувачів вищої медичної освіти.

Подальшим розвитком та удосконаленням технології 3D-атласів анатомії людини є впровадження VR технологій, які більш повно порівняно із звичайними комп'ютерними системами імітують взаємодію з віртуальним середовищем. Віртуальна реальність – це штучно створений інтерактивний світ за допомогою різних технічних засобів та технологій (альтернативна реальність). VR полегшує вивчення анатомії людини шляхом створення тривимірних моделей. Таке нововведення дозволяє комплексно підходити до вивчення внутрішньої будови людини. Прикладом подібних програмних проектів є 3D Organon VR Anatomy, Human Body Educational VR та Medis Media 3D Organon. Їх використання на базі хмарних технологій також є перспективним.

Використання VR та AR технологій при проведенні занять розвиває візуально-просторові здібності студентів під час навчання, посилює залученість, підвищує запам'ятовування матеріалу та його розуміння, розширює комунікації між студентами. Результати зарубіжних

досліджень щодо ефективності вивчення структурної анатомії з використанням VR або AR технологій показують великі перспективи для використання віртуальної та доповненої реальності як засіб доповнення змісту занять в анатомічній освіті. Віртуальна реальність та доповнена реальність мають багатообіцяюче значення для викладання предмета анатомії та альтернативою традиційним методам у разі відсутності доступу до анатомічних препаратів [7].

У той же хмарні технології не можуть бути альтернативними до традиційних засобів організації навчального процесу [1, 3]. Не дивлячись на їх переваги, вони мають деякі недоліки. Наприклад, на cloud-платформі можливо розгортання лише обмеженої кількості програмного забезпечення, для її використання завжди необхідною умовою є якісне підключення до мережі інтернет.

Таким чином, використання цифрових технологій у навчальному процесі призводить не тільки до підвищення рівня «цифрової зрілості», але і позитивно впливає на освітній процес і функціонування вищих навчальних закладів в цілому. Використовуючи інтерактивне навчання, перед викладачем відкриваються нові перспективи, що сприяють підвищенню ефективності навчання студентів, з'являється можливість швидко обмінюватися матеріалами та інформацією, а також використовувати у своїй роботі велику низку онлайн-інструментів та послуг, які безпечно та швидко поєднують роботу викладача та студента . Завдяки ефективному та активному використанню хмарних технологій всі учасники навчального процесу отримають вільний доступ до повноцінних освітніх ресурсів, електронних бібліотек, навчальних відео та аудіо матеріалів.

Завдяки застосуванню хмарних сервісів підвищується швидкість обміну інформацією, спрощується контроль за реалізацією освітніх програм. Враховуючи специфіку сучасних реалій, коли здобувачі вищої медичної освіти використовують різні способи освоєння інформації, включаючи сучасні інформаційні технології, застосування хмарних технологій в освітньому процесі є перспективним та затребуваним.

Література:

1. Марусинець М. М. Методологічні аспекти вдосконалення змісту вищої педагогічної освіти. *Педагогіка*. 2006. № 9. С. 248–253.

2. Микитенко П. В., Галицький О. В. Використання сучасних хмарних технологій у навчальному процесі закладу вищої освіти. *Освітній дискурс.* 2021. № 33 (5). С 7–17.

3. Спірін О. М. Критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. № 1 (33) С. 43–45.

4. Тарасенко Я. А. Інноваційні методи у викладанні дисципліни анатомія людини. *Вісник проблем біології і медицини*. 2014. № 4 (2) С. 62–66.

5. Франчук В. М., Галицький О. В. Використання хмарних сервісів у навчальному процесі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2016. № 18 (25). С. 39–42.

6. Lee A. Authentication scheme for smart learning system in thecloud computing environment. *Journal of Computer Virology and Hacking Techniques*. 2015. № 11 (3). P. 149–155.

7. Moro Ch., Štromberga Z., Raikos A., Stirling A. The release of virtual (VR) and augmented reality (AR) devices allows learning to occur through hands-on immersive experiences. *Anatomical Sciences Education*. 2017. V. 10. № 6. P. 549–559.

ПРОБЛЕМА ЗДОБУТТЯ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Полумисна О.О.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Актуальність теми дослідження. Людина з інвалідністю за законодавством України має повне право на освіту, але не завжди може його реалізувати. Проблеми полягають і в транспортному забезпеченні, і в доступності закладу, і у виборі спеціальностей, оскільки дуже часто практична діяльність виходить за межі їхніх фізичних можливостей. Тим більше, коли це стосується навчання за третім рівнем освіти. Тому основною метою даного дослідження є окреслення загальних проблем, з якими стикається людина з інвалідністю при бажанні отримати освіту за третім рівнем в Україні.

Основні результати дослідження. У порівнянні з навчанням у школі та університеті ситуація ускладнюється тим, що сам аспірант (людина з інвалідністю) повинен зібрати необхідний пакет документів та підписати усі заяви, що вимагає від нього швидкості та оперативності. Але цей процес може ускладнюватися недоступністю навчального закладу, постійним відсиланням до інших кабінетів за потрібними підписами. Наприклад, це дуже складно зробити людині, яка

пересувається за допомогою крісла колісного. Виникають складнощі у людей з поганим зором або слухом при підготовці потрібних документів, виконання настанов та рекомендацій адміністрації. У такому випадку пропонуємо на сайті закладу у розділі «Аспірантура» розмістити усі зразки заяв, які майбутній аспірант зможе підписати електронним підписом і цілеспрямовано відправити за відповідними інстанціями.

У процесі навчання змінюється підхід до самої роботи: потрібно ретельно збирати матеріал, ходити на лекції, відвідувати бібліотеки, їздити на конференції. Це при тому, що людині з інвалідністю складно навіть вийти на вулицю зі свого багатоповерхового будинку. Досить часто під час навчання в аспірантурі кафедра залучає аспіранта до викладання. Якщо матеріал можна збирати, користуючись мережею, то ходити на лекції та їздити на конференції є каменем спотикання для людей, які мають інвалідність. І, в першу чергу, це буде архітектурна та транспортна недоступність. Тому вважаємо, що варто робити записи лекцій викладачів та викладати їх на сайті у доступному форматі: із сурдоперекладом та субтитрами. Аналогічно, це має стосуватися проведення конференцій, які проводяться офлайн. Повинна бути надана можливість веб-конференції, під час якої учасники зможуть прослухати виступ науковця, який має інвалідність і не може приїхати, безпосередньо, на сам захід.

Захист дисертації і всі процедури, через які повинен пройти аспірант, також є складними для людини з інвалідністю в плані оформлення документів, прибуття на місце до того закладу, де відбуватиметься захист.

Велику роль у вирішенні цих проблем відіграє науковий керівник. Якщо він погоджується взяти на себе вирішення низки питань (оформлення документації), це суттєво допоможе аспіранту-людині з інвалідністю.

Кафедра, на якій відбувається підготовка даного аспіранта, також бере на себе зобов’язання по його випуску. Інколи це великий ризик, оскільки в людини з інвалідністю можуть відбутися загострення зі здоров’ям, і це призведе або до академвідпустки, або невчасного завершення дисертації.

Відповідно, після захисту аспірант розраховуватиме на отримання викладацької роботи. Конкуренція на цьому ринку праці велика. Керівник кафедри ретельно підбирає співробітників, які повинні виконувати багато іншої роботи, окрім викладання. І в цьому випадку часто спрацьовує стереотип щодо немічності людини з інвалідністю, її так званої неповносправності, перекладання її обов’язків на інших членів кафедр. Особливо ускладнила життя аспірантів-людей з інвалідністю війна з Росією. Наукова робота потребує тиші, натомість

людей з інвалідністю евакуюють у місця, де знаходиться велика кількість людей з розрахунком того, що їм хтось допоможе. Відсутність зв'язку, інтернету та інші незручності стають перепоною до написання наукової роботи.

Висновки. Підбиваючи підсумки до вищенаведеного, вбачаємо за необхідне коротко зазначити відповідь на питання, в чому ж полягає основна проблема здобуття третього рівня освіти для людей з інвалідністю в Україні. Відповідь є очевидною: до цього часу не вирішено на усіх рівнях питання, пов'язані з доступністю для людей з інвалідністю, а також відповідним сприйняттям у суспільстві.

Література:

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text

2. Закон України «Про освіту» URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12#Text

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СЛУХАЧІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Присяжнюк О.Я.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Входження України в загальноєвропейський освітній простір – неминучий наслідок і неодмінна умова реалізації демократичних перетворень, що відбуваються в нашій країні загалом і в системі освіти зокрема. Модернізація мовної освіти в Україні, спричинена необхідністю підвищення якості освітніх послуг, актуалізує компетентнісний підхід до навчання української мови.

Компетентнісний підхід, покладений в основу нових освітніх стандартів, дозволив визначити якість освіти в термінах компетенцій. О.М. Щукін дає визначення двох понять: компетенція – сума знань, навичок, умінь, способів діяльності, набутих у процесі навчання, та компетентність-прояв набутих компетенцій у діяльності та поведінці. Сучасна методика використовує деякі лінгвістичні та методичні основи

теорії Є.І. Пасова. Так, метою навчання на сучасному етапі вважається формування комунікативної компетенції та її складової – мовної, або лінгвістичної, компетенції, та нової мовної особистості з рівнем володіння мовою, що наближається до рівня носія мови. Когнітивні установки спрямовані на розвиток ефективного сприйняття, запам'ятовування інформації, усвідомлення мотиву і мети діяльності, розумових здібностей іноземних учнів, на використання отриманих знань і досвіду в навчальній і науковій діяльності студентів. Необхідно реалізувати взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності: щоб навчити слухати, говорити і читати, треба одночасно вчити писати. Тільки в єдності слухання, говоріння і листи або читання можна досягти правильної побудови мови. Скоординоване комплексне навчання вирішує завдання оволодіння іноземними учнями видами мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, письмо, аудіювання) в тісному взаємозв'язку з мовними аспектами (фонетичним, лексичним, граматичним, словоутворювальним [2, с. 33–40].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Компетентнісний підхід у системі освіти – предмет наукового дослідження І. Бабина, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гаврищак, І. Гудзик, І. Драча, Я. Кодлюк, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко та ін. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень у галузі розроблення компетентності дав підставу дійти до висновку, що науковці компетентність трактують як: характеристику особистості – здатності, якості, властивості (Г. Вершловський, Ю. Кулюткін, А. Новиков, О. Петров, Е. Шорт); процедуру розв'язання конкретної ситуації (І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань); якості педагога, потрібні для ефективної професійної діяльності (В. Баркасі, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна та ін.).

Система компетентностей в освіті має ієрархічну структуру, рівні якої становлять: ключові компетентності (міжпредметні та надпредметні компетентності); здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культурно доцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи актуальні індивідуальні та соціальні проблеми; загальногалузеві компетентності – компетентності, які формуються впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі на всіх етапах навчання у ВНЗ і які відбиваються у розумінні «способу існування» відповідної галузі, тобто того місця, яке ця галузь займає у суспільстві, а також уміння застосовувати їх на практиці у рамках професійної діяльності; предметні компетентності – складник загальногалузевих компетентностей, що стосується конкретної галузі знань або конкретної спеціальності [3, с. 73–82]. Поняття «компетентність» у сучасній системі освіти набуло якості повнішого, особистісно та соціально інтегрованого

підходу. Тому сутність компетентнісного підходу пов'язана з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання та визначається спрямованістю на набуття студентами компетенцій, які відображають реалії професійного й соціального життя. Компетентнісний підхід, за Т. Сорочан, означає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, уміння не тільки оперувати знаннями, а й змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись [4, с. 9–12]. Комунікативна компетентність – це здатність використовувати засоби мови, актуальні для особистості та соціуму задачі спілкування: в особистій, публічній, професійній та освітній сферах.

Комунікативна робота – у сучасній інтерпретації – заснована на низці інших різновидів компетенції. Вона інтегрує в себе складники, які (за своєї професіональної орієнтації в рамках навчання) здатні формувати засобами мови майбутнього спеціаліста. Так, її компонент лінгвістична спеціалізація включає: 1) лексичну та термінологічну компетенцію – знання словарного, у тому числі загальнонаукового та термінологічного складу мови, та вміння ним користуватися в мові рецептивно та продуктивно; включає наукову фразеологію, стійкі моделі і поєднання слів (мати в складі; класифікувати за функціональними ознаками.), окремі слова з урахуванням наявних у лексиці і терміносистемі мови конкретної науки парадигматичних та синтагматичних зв'язків, а також віднесеності слів до певної тематичної і понятійної групи; 2) граматичну компетенцію – знання граматичних засобів мови спеціальності та вміння використовувати їх у мовленні; здатність розуміти і висловлювати певний сенс, оформляючи його; володіння граматичними елементами (морфи, морфеми, коріння, афікси), категоріями (рід, число, відмінок, минуле, сьогодення, майбутнє час, перехідність – неперехідність, вид, зворотність – незворотність), класами, структурами (складні слова, словосполучення), видами зв'язку (узгодження, управління, примикання), процесами (чергування звуків, трансформація, афіксація) для реалізації професійно орієнтованих комунікативних завдань; 3) семантичну та понятійну компетенцію – знання можливих способів вираження значення, визначення термінологічних одиниць і вміння їх використовувати в мові через референцію, конотацію, вміння розуміти і встановлювати відносини між мовними одиницями (родовидові, синонімічні); знання і вміння використовувати в професійному спілкуванні значення граматичних структур, категорій, процесів – сфери граматичної семантики; знання і вміння використовувати в професійно орієнтованій комунікації логічні відносини індукції, імплікації – сфери прагматичної семантики; 4) фонологічну компетенцію – знання і вміння

відтворювати і сприймати фонеми, їх варіанти, артикуляційно-акустичні характеристики (дзвінкість – глухість, твердість – м'якість, лабіалізацію та ін.), фонетичну організацію слова (його понятійно-смислову структуру, словесний наголос), просодику (наголос, ритм, інтонацію), фонетичну редукцію (редукцію голосних, асиміляцію, випадання голосного).

Соціолінгвістична компетенція – другий базовий складник професійно-комунікативної компетенції. Мова загалом та мова науки зокрема належать до соціокультурних явищ. Знання та вміння, необхідні для використання мови в науково-соціальному контексті, становлять зміст соціокультурної компетенції. До них належать: 1) лінгвістичні особливості (прикмети, риси, маркери) соціальних і професійних відносин, які варіюються залежно від статусу і взаємин людей, що спілкуються, від регістру спілкування і виражаються у використанні прийнятних формул вітання, форм звернення; 2) правила ввічливості в їх національній науковій специфіці: так звана позитивна ввічливість (прояв інтересу до співрозмовника, вираз подяки, обмін думками, враженнями) і негативна, стримана ввічливість у разі відмови, незгоди, заборони та ін. А також навмисне відхилення від норм ввічливості у разі вираження нерозуміння, нерозділеності, незгоди, докору, нетерпіння, недружелюбності та ін.; 3) народна мудрість: вираження, узагальнення багатовікового досвіду народу (прислів'я, приказки, крилаті вирази, прикмети та повір'я); 4) соціолінгвістична компетенція включає також здатність розпізнавати мовні особливості людини з точки зору її походження, місця проживання, соціальної та етнічної приналежності, які проявляються на різних рівнях – у фонетиці, лексиці, граматиці, манері говорити (ритм, гучність) [1, с. 8–14]. Прагматична компетенція включає: 1) компетенцію дискурсу – володіння правилами і вміннями побудови висловлювань, їх об'єднання в текст; 2) функціональну компетенцію – сукупність умінь, пов'язаних з використанням висловлювання для виконання різних професійно значущих комунікативних функцій: пошуку, узагальнення та повідомлення інформації, висловлення власної думки і з'ясування думки інших (згоди, впевненості, інтересу), залучення уваги, вираження поради, спонукання.

Висновки. Розглянуто особливості компетентнісного підходу у навчанні іноземних слухачів української мови на початковому етапі. Автор вважає, що одним з ефективних засобів інтенсифікації процесу навчання української мови, підняття рівня мотивації слухачів, а також розвитку їхньої творчості є компетентнісний підхід. У роботі представлено ієрархічну структуру системи компетентностей. Розглянуто пріоритетні напрями, а саме: формування та зміцнення вміння сприйняття інформації зі текстів; розвиток компетенції

сприйняття загальнонаукової інформації на слух, навчання розуміння інформаційних монологів оперативно-фактичного характеру, формування навичок конспектування, формування вміння вести зіставно-аналітичну роботу, Окрему увагу автор присвячує складу професійно-комунікативної компетенції. Реалізація компетентнісного підходу має сприятливий вплив, оскільки посилюється мотивація студентів до навчання, підвищується зацікавленість у його результатах, стимулюється ставлення до знань як до особистісно значущих.

Література:

1. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. В.А. Болотов, В.В. Сериков. *Педагогика.* 2003. № 10. С. 8 – 14.

2. Любчак Н. М. Теоретичні аспекти визначення сутності дослідницької компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 33 – 40.

3. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. Вісник Львівського університету. *Серія «Педагогіка».* 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 73 – 82.

4. Сорочан Т. Характеристика професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл на засадах компетентнісного підходу. *Шлях освіти.* 2005. № 3. С. 9–12. С. 10.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Пухальська Г.А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін

Москаленко О.І.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін
Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

Педагогіка вищої школи як наука формувалася і розвивалася в ході еволюційних процесів розвитку системи вищої освіти під впливом світового науково-технічного прогресу, передових філософських та просвітницьких

ідей. На сучасному етапі в межах єдиної педагогіки вищої школи розвивається два напрями: університетський (академічний) і післядипломний. Перший передбачає організацію педагогічного процесу зі студентами та надання їм базової і повної вищої освіти. Другий – по-перше, роботу зі слухачами, які вже мають вищу освіту з метою надання їм другої вищої освіти або перепідготовки; по-друге, підготовку через аспірантуру і докторантуру фахівців вищої кваліфікації (кандидатів та докторів наук); по-третє, курсове підвищення кваліфікації [1; 2].

З метою формування необхідних навичок з педагогіки та педагогічної діяльності у закладі вищої освіти авіаційного профілю у здобувачів третього освітньо-наукового рівня Льотної академії НАУ в освітньо-науковій програмі (ОНП) передбачено вивчення освітнього компоненту «Вища школа та науково-педагогічна діяльність». Метою цього курсу єознайомлення здобувачів вищої освіти освітньо-наукового ступеня «Доктор філософії» за спеціальністю011 – Освітні, педагогічні науки з основами педагогічної діяльності у закладі вищої освіти, враховуючи специфіку викладання у профільних ЗВО. Дисципліна «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» забезпечує засвоєння здобувачами, які не мають базової педагогічної освіти, основних принципів, методів, форм організації, технологій виховної, навчальної, організаторської діяльності викладача у вищій школі, надання здобувачам цілісної та логічно послідовної системи знань про дидактику підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема авіаційної галузі.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» є: формування системи наукових знань щодо змісту та напрямів реформування системи вищої освіти, теоретичних, організаційно-процесуальних, методичних засад процесу навчання та виховання, застосування інноваційних технологій у професійній діяльності викладача закладу вищої освіти, розвиток здатності проєктувати, реалізовувати, контролювати та оцінювати результати освітнього процесу і наукової діяльності відповідно до державних та європейських стандартів.

У процесі вивчення означеної дисципліни здобувачі опановують теоретичні компетенції методики викладання у вищій школі; специфіку методів навчання в освітньому процесі вищої школи; психолого-педагогічні умови впровадження освітніх технологій викладання фахових дисциплін; методичні, методологічні, дидактичні основи викладання фахових дисциплін у вищій школі[3]. Робоча програма дисципліни «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» розрахована на 6 кредитів (180 год), з яких 32 години лекцій та 32 години практичних занять і містить три змістові модулі:

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи. У цьому модулі розглядається сучасна загальна педагогіка як сукупність теоретичних і прикладних наук, що досліджують навчання, освіту і виховання як цілеспрямований і соціально організований процес всебічного розвитку особистості; нормативно-правове забезпечення освітнього процесу вищої школи; історія становлення, розвитку та реформування освіти в Україні.

Змістовий модуль 2. Психолого-дидактичні основи вищої школи. У цьому модулі розглядаються особливості діяльності викладача ЗВО, сутність та специфіка освітнього процесу у ЗВО; форми, методи та принципи навчання у ЗВО; зміст та організація науково-дослідницької роботи здобувачів, принципи організації самостійної навчальної роботи здобувачів.

Змістовий модуль 3.Система забезпечення якості вищої освіти, в якому висвітлені основні завдання системи та процедури забезпечення якості вищої освіти, процедура ліцензування та акредитації освітніх програм, систему стандартів вищої освіти; окреслено цілі, завдання та функції контролю якості навчання; вимоги до системи контролю; види, рівні та форми контролю якості навчання; цілі та завдання педагогічної діагностики.

Отже, дисципліна «Вища школа та науково-педагогічна діяльність» є необхідною складовою освітнього процесу за освітньо-науковою програмою «Професійна педагогіка», Вивчення педагогіки вищої школи – важлива умова формування загальної та педагогічної культури здобувача – майбутнього викладача ЗВО, оскільки вона озброює знаннями процесів розвитку теорії і практики навчання студентів, сприяє становленню світогляду, педагогічного професіоналізму.

Література:

1. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.

2. Педагогіка вищої школи :підручник / В. П. Головенкін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

3. Вища школа та науково-педагогічна діяльність (для здобувачів вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 275 – Транспортні технології (спеціалізація 275.00 Авіаційний транспорт): курс лекцій / автор-упорядник Плачинда Т.С. Кропивницький: ЛА НАУ, 2021. 213 с.

THE USE OF CLOUD SERVICES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

Piatnytska-Pozdnyakova I.S.
Doctor of Art Studies,
Associate Professor at the Department of Musical Art
Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv
Mykolaiv, Ukraine

General statement of the problem. In modern conditions, the system of training qualified scientific and pedagogical workers has changed significantly due to the use of cloud technologies that allow storing, processing, systematizing, analyzing and issuing information arrays. When working in the distance learning system, cloud technology services are used, which allow performing such functions as: information exchange, electronic document management and access to organizational and methodological support of the educational process. In connection with the announced problems, the purpose of this study is to identify the didactic possibilities of cloud services and pedagogical conditions of learning when using cloud technologies in the context of training modern scientific and pedagogical potential.

Presentation of the main research material. If we use a more understandable definition, then cloud computing is a data processing technology in which computer resources and capacities are provided to the user as an Internet service. The user has access to his own data, but cannot manage them, so he does not care about their infrastructure, operating system and software with which he works. The term «cloud» is used as a metaphor, as an image of a complex infrastructure, behind which all the technical details are hidden. The advantages of using cloud technologies in the educational process carry a great potential for the modernization of educational technologies. Thanks to this, participants in the educational process are given the opportunity to access educational materials at a convenient time, allowing them to optimize time. In addition, there is the possibility of simultaneous access to various forms of educational information (audio, video, graphic information, databases, information search engines, «simulators» for skills development, modeling programs, expert systems, tests, educational literature, virtual educational systems, joint project activities, consulting services and much more).

Currently, there are many cloud services that can be used in the educational process. Google Corporation develops and provides many applications and services that can be accessed in any browser window. For educational purposes, Google Apps Education Edition has been developed – a free package for educational institutions that includes all the features of a professional package. As a rule, the following services are actively used in the educational process: Google Mail, Google Drive, Google Calendar. Each user has his own virtual hard disk on

which he can store a certain amount of information and open access to it to other users. Links to files stored on Google Drive can be added as a response to a task in Moodle. It is also possible for several users in online mode to make changes to files at the same time. The Google Calendar service provides an opportunity for each user to have their own diary, schedule and organize meetings with domain group users.

The organization of the learning process using network services based on cloud technologies is interactive and contributes to a more productive interaction of students among themselves. This approach ensures systematic and effective interaction on the basis of information technologies and means of communication online. In a virtual educational environment based on cloud technologies, all components of the educational process are taken into account and implemented: teaching tools, teaching methods, organizational forms. Virtual educational environment is a social tool built to solve individual educational, developmental, communication and intellectual tasks. Cloud technologies in this environment are the main means of cognitive activity and cognitive activity of the individual.

Cloud services are of particular importance when performing extracurricular work. Based on Google forms, it is possible to create tests, questionnaires that allow you to organize the repetition of the material you have covered, preparation for current classroom surveys. The results are reflected in the Google Table. In addition, after passing the test, the student can view the results of the answers to the test questions, which allows students to orient themselves on which topics of the discipline should pay attention to when preparing.

The electronic information and educational environment provides timely access to individual task options and the organization of group extracurricular work based on Google services. Not only vertical «teacher-student» connections are provided, but also horizontal «student-student» connections. It is especially important to ensure such connections in the organization of research activities of students, since preparation for scientific and practical conferences, competitions of student papers and other works requires a greater degree of freedom. The effectiveness of using cloud services in the formation of ICT competence depends on the methodology of application and taking into account the physiological characteristics of the student. These services are recommended to be used in the organization of problem-based learning, case study technology, dialog interaction, as well as teaching critical thinking development technologies. When organizing the educational process at the modern level, it is necessary to take into account the level of development of information and communication technologies. Cloud technologies are a means of forming the ICT competence not only of the student, but also of the modern teacher.

Conclusions. Thanks to the use of server virtualization technologies, educational tasks can be successfully solved: ensuring access of educational subjects to computer resources; providing access to one or more virtual computers with administrator rights; the ability to stop and save the state of virtual machines, which allows for a more flexible educational process. At the same time, the

information culture of the subjects of the educational process is moving to a qualitatively different level, allowing them to carry out educational, professionally oriented activities in conditions adequate to the development of modern technologies of the information society and its needs in the movement towards innovation. At the same time, a different informational professionally oriented educational space is formed, which creates conditions for the growth of a future specialist, forming an individual style of professional activity. Consumers of cloud technologies can significantly reduce the costs of IT infrastructure and flexibly respond to changes in needs, using the properties of elastic computing of cloud services.

References:

1. Преимущества – Google Apps для учебных заведений URL: http://www.google.ru/intx/ru/enterprise/apps/education/ benefits.html (дата звернення: 05.05.2022)

2. Obzor Google Diska URL: https://support.google.com/ drive/answer/2424384 ?hl=ru&topic=14941&rd=1 (дата звернення: 12.6.2022)

3. Литвинова С.Г. Хмарні сервіси Office 365 : навчальний посібник / С.Г. Литвинова, О.М. Спірін, Л.П. Анікіна. – Київ. : ЦП «Компринт», 2015. – 170 с. і іл. 213с.

НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ: ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Рега Ю.О.
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, директор
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна

Після капітуляції (в тій чи іншій формі) російської федерації та відновлення мирного життя на території України, серед множини завдань, які постануть перед освітянами будуть питання надання освітніх послуг для учасників збройної відсічі агресору. Спектр цієї проблематики буде різноманітний – від вступу до закладів вищої освіти (далі – ЗВО) особами, що не мають вищої освіти, продовження

перерваного навчання вчорашніми студентами та аспірантами – до підготовки та захисту дисертаційних досліджень.

Зі створенням Міністерства у справах ветеранів України саме цій структурі було надано право здійснювати «професійну орієнтацію ветеранів та членів їх сімей, разом з МОН та органами місцевого самоврядування здобуттю ветеранами та членами їх сімей дошкільної, повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової передвищої та вищої освіти [1]. Втім, завдання, що покладалися в цій царині на Міністерство до 24.02.2022, після неминучої перемоги України, очевидно будуть скориговані в контексті надання ширшого спектру освітніх можливостей учасникам війни.

В Сполучених Штатах Америки (далі -США) система надання освітніх пільг та преференцій військовим постала ще в часи Другої світової війни та з того часу невпинно еволюціонувала. Тому доречним видається розглянути ключові моменти згаданої системи для можливого запозичення, адаптації та використання українських реаліях.

Ще з 1944 року на підставі «Servicemen's Readjustment Act of 1944» (Закону про реінтеграцію військовослужбовців 1944 року) ветеранам та членам їх сімей надано право отримувати повне чи часткове (залежно від ряду обставин) відшкодування за отримання освітніх послуг різного рівня [2]. Ветераном в США вважається особа, що проходила військову службу в будь-якому роді військ та звільнена в запас (відставку) за будь яких обставин, крім компрометуючих, незалежно від строків вислуги [3].

Наразі в США функціонує надзвичайно гнучка та розвинута система сприяння освіті військовослужбовців (як діючих так і перебуваючих у запасі/відставці), якою опікується Міністерство в справах ветеранів США. Оглядаючи згадану систему в частині, що стосується освітніх послуг для ветеранів зазначимо, що в загальному вона побудована достатньо раціональним (як на наш погляд) чином, що надає ветеранам можливість широкого вибору освітніх послуг та виключає «насаджування» чи «безальтернативність». Зокрема, кожному військовослужбовцю під час служби на підставі роботи складного алгоритму нараховуються так звані «GI bill education benefits» – освітні переваги (пільги) [4]. Вказані пільги можуть бути використані повністю або частково як під час військової служби, так і після її завершення. Здобувши статус ветерана, особа, яка бажає скористатися правом на часткове чи повне покриття вартості навчання подає до Міністерства в справах ветеранів США відповідну заявку та отримує список ЗВО та інших установ, які надають освітні послуги з професійної, передвищої, вищої освіти чи докторських студій за рахунок бюджетних коштів за програмою «GI bill education benefits» з зазначенням частини оплати, яка покривається. Переважна більшість ЗВО США змагаються за кожного

вступника-ветерана, бо «кошти йдуть за студентом», мають власні програми підтримки ветеранів, в доповнення до державної. Наприклад, в Університеті Штату Юта (Utah State University) при середньозваженій ціні за рік навчання в 21.195 доларів, програмою покривається 19.859 доларів, тобто вступник щорічно платитиме за навчання 1.336 доларів [5], без врахування коштів за проживання (living & accommodation costs). На додаток, коштом університету (за заявкою студента) можуть покриватися до 50% витрат на проживання.

Безперечно, така система є стимулююча як з точки зору ветеранів, які отримують можливість здобути значно вищого рівня освіту, ніж якби вони акумулювали сімейні кошти та вступали до ЗВО без державної підтримки, так і з точки зору ЗВО, які мають гарантовані надходження з державного бюджету.

Окремо зупинимося також на підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації з числа військовослужбовців в контексті програми «GI bill education benefits». Наприкінці 90-х років минулого століття військові структури США відзначили стійке зменшення кількості офіцерів, які під час служби або по її завершенню, маючи базову вищу освіту (Bachelor), вступали до магістратури (Master Studies) чи докторантури (Doctoral Studies). Як зазначає американський дослідник П. Лушенко вони (офіцери) в прямому сенсі були надто зайняті, щоб вчитися [6]. Це спричинило дефіцит офіцерів, які могли б працювати в науково-дослідницьких установах та аналітичних центрах стратегічного рівня. На початку 2000 була прийнята програма Strategic Planning and Policy Program або скорочено – ASP3 – Програма стратегічного планування та політики, в рамках якої щорічно здійснюється відбір офіцерів для навчання в докторантурі в престижних ЗВО та наукових установах з метою «роботи випускників на ключових посадах в армії, різних підрозділах Міністерства оборони, співробітників національної безпеки Білого дому, розвідувального співтовариства, Державного департаменту, Конгресу, бойових командувань або цивільних аналітичних центрів і військових шкіл» [7]. Більш того, в описі кваліфікаційних вимог до ряду командних, аналітичних посад в структурі Міністерства оборони США зазначили наявність докторського ступеня (PhD) за певними галузями знань як обов'язкову умову призначення на посаду. Слід також зазначити, що у випадку бажання діючого офіцера чи ветерана здобути докторський ступінь поза структурою військових ЗВО, на них поширюються аналогічні вищезазначеним пільги за програмою «GI bill education benefits» щодо оплати навчання, що призвело до масової появи в ЗВО США з початку 2000-х років докторських програм, створених в першу чергу, для військовослужбовців – як-то «Military Leadership» (Військове лідерство),

«Strategic Planning» (Стратегічне планування), «Civil-Military Affairs» (Цивільно-військові відносини), «War & Defence Studies» (Воєнні та оборонні дослідження) та ін. Тобто, попит стимулював розвиток не тільки відомчої науки, а й створив цілу нішу наукових шкіл в цивільних ЗВО в інтересах сектору безпеки і оборони.

Таким чином, зважаючи на значну кількість осіб, які беруть участь у війні з рф, після нашої перемоги та завершення бойових дій державний апарат та система ЗВО (незалежно від форми власності) повинні увійти у взаємовигідний діалог з метою якнайповнішого забезпечення запиту на освітні послуги, який надійде від учасників війни, що забезпечить реалізацію їх соціальних прав та активізує освітньо-наукову діяльність ЗВО.

Література:

1. Положення про Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/ua/pro-ministerstvo/polozhennay-pro-ministerstvo-u-spravah-veteraniv-ukrainy (дата звернення 04.08.2022)
2. US Department of Veterans Affairs (official site). URL: https://www.va.gov/education/about-gi-bill-benefits/ (дата звернення 05.08.2022)
3. Determining veteran status. Verification assistance brief. URL: https://www.va.gov/OSDBU/docs/Determining-Veteran-Status.pdf (дата звернення 05.08.2022)
4. About GI bill benefits. URL: https://www.va.gov/education/about-gi-bill-benefits/ (дата звернення 05.08.2022)
5. Utah State University G.I. Bill Tuition Assistance. URL: https://www.collegefactual.com/colleges/utah-state-university/paying-for-college/veterans/ (дата звернення 04.08.2022)
6. Paul Lushenko. Warfighters in ivory towers: does the US army need officers with doctoral degrees? URL: https://mwi.usma.edu/warfighters-ivory-towers-us-army-need-officers-doctoral-degrees/ (дата звернення 04.08.2022)
7. Army seeks officers for elite military studies doctoral program. URL: https://www.armytimes.com/news/your-army/2016/02/15/army-seeks-officers-for-elite-military-studies-doctoral-program/ (дата звернення 06.08.2022)

АНАЛІЗ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ – ГРОМАДЯН ІНДІЇ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Резніков Ю.П.
аспірант кафедри педіатрії
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Україна є перспективною країною для міжнародної освіти [1]. Висока якість освіти, доступність практичної складової, достатній рівень володіння іноземними мовами науково-педагогічних співробітників, порівняно невисока вартість навчання у медичних закладах вищої освіти робить її привабливою для громадян іноземних держав. Більшість іноземних студентів, що навчаються в Україні, походить з Індії -понад 21 000, які обирають медичні спеціальності[2].

Запровадження дистанційного навчання в Україні створила значні труднощі для даної категорії здобувачів вищої освіти. Саме тому, основною метою роботи стало вивчення якості дистанційного навчання громадян Індії у медичних закладах вищої освіти, а також надання пропозицій для покращення ситуації.

Для виконання поставленого завдання був розроблений опитувальник англійською мовою для студентів медичних спеціальностей закладів вищої освіти галузі знань «Охорона здоров'я» спеціальності 222 «Медицина» освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр». Опитування проводилось у період у травні 2022 року синхронно з дотриманням анонімності та наданням добровільної згоди респондентів на обробку персональних даних на базі платформи Google forms. Опитування одномоментне, популяційне, опитувальник містив 34 запитання. Статистична обробка проводилась за допомогою основних сучасних методів обробки інформації (програмне забезпечення MedStat).

Було опитано 5 390 здобувачів вищої освіти медичних спеціальностей різних закладів вищої освіти України, громадян Індії. За даними анкетування переважали чоловіки, та становили 57,7%, жінки – 42,3% відповідно. Середній вік опитуваних становив 19,53 років (опитувані – 18-27 років).

У дистанційному навчанні були впроваджені різні платформи та програми, включно із ZOOM, Microsoft Teams, групи WhatsApp, групи Facebook, канали YouTube, Moodle та Skype. Більшість студентів повідомили про використання кількох платформ під час навчання

(60,7%), ZOOM та Microsoft Teams були найчастішими платформами для проведення навчальних занять (42,3% та 23,2% відповідно).

Важливим моментом у медичній освіті є здобуття практичних навичок [3]. Студенти (76,7%) відмітили значне зниження якості практичної підготовки, при порівняно збереженому рівню засовєнню теоретичних знань (56,8%).

Респонденти повідомили про те, що начйастішою формаою навчання практичних навичок є записані відео, та розбір клінічних ситуаційних завадньь (45,4% та 32,3% відповідно). Завдяки цьому студенти мають змогу отримати доступ до всіх видів діяльності з віддалених місць у зручний для них спосіб.

У зв'язку з географічною неоднорідністю території Індії респонденти відмітили у 45,5% технічні труднощі, які заважають якості освіти.

У переважній більшості дистанційне навчання не вплинуло на відвідуваність навчальних занять.

Водночас 62,8 % опитаних бажають залишити елементи дистанційного навчання у майбутньому. Серед позитивних аспектів дистанційного навчання студенти відзначили гнучкість 35,4%, зручність 19,0%, відсутність географічних кордонів 14,8%.

Висновки. Враховуючи результати проведеного досліджень вказують на необхідність розробки сучасних методів дистанційного навчання для покращення якості освіти

Література:

1. «Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки», (2022; Полтава) Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю «Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки», 24 берез. 2022 р. [Текст]. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2022. – 335 с.

2. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня, галузь знань 22 Охорона здоров'я, спеціальність 222 Медицина. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 08.11.2021 р. № 1197.

3. Інформаційно-аналітична довідка Державної служби якості освіти України стосовно перевірки якості освіти іноземних громадян від 31 січня 2022 року.

СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ

Рубльов В.І.
кандидат технічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теплотехніки, теплових двигунів
та енергетичного менеджменту
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна

У 2019 році ми зіткнулися з хвилею інфекційного захворювання, який отримав назву COVID-19. Усі вищі навчальні заклади вимушено перейшли на дистанційне навчання. У зв'язку з обмеженістю тимчасового ресурсу з повним переходом від очної освіти до дистанційної виникла значна кількість проблем як технічного, так і психологічного плану. Основне навантаження лягло на оперативний рівень управління освітою – кафедри та професорсько-педагогічний склад, яким довелося кардинально переглянути методи роботи зі студентами.

З лютого 2022 року ця ситуація ще погіршилася у зв'язку з нападом росії на нашу країну. До негативних варіантів розвитку ситуації відносяться: економічна рецесія, що ускладнює умови фінансування; обмеження інструментів державної та спонсорської підтримки, падіння платоспроможності населення і як наслідок, зниження попиту на комерційні освітні послуги. У зв'язку з цим заклади вищої освіти (ЗВО) повинні бути переорієнтовані на нову модель, що включає перегляд освітніх технологій на користь економічно доцільних, які легко адаптуються до онлайн-, офлайн– та змішаних режимів навчання; оптимізацію педагогічних та управлінських кадрів.

У зв'язку з цим можуть виникати соціально-економічні проблеми, до яких належить нерівність, пов'язана з різним рівнем доступу до цифрових освітніх технологій. Цей феномен, який визначається сучасною наукою як цифрова нерівність, не обмежується відмінностями технічних можливостей доступу в інтернет, а є наслідком соціального та економічного розшарування суспільства.

Методичні проблеми – це насамперед відсутність чи недостатній рівень сформованості цифрових навичок. Підготовка та проведення занять в онлайн-форматі, освоєння електронних освітніх платформ та засобів комунікації, пошук нових джерел інформації – все це за відсутності достатнього досвіду роботи в цифровому середовищі стає джерелом додаткового стресу для викладачів та студентів. Відбувається зростання реального навантаження та надмірна звітність. Студенти

також відзначають надмірні навантаження, труднощі із засвоєнням матеріалу. Серед інших методичних викликів це – проблема контролю за якістю дистанційної освіти.

Процес підготовки майбутніх фахівців з технічних напрямів у ЗВО України досить складний і потребує цілеспрямованого підходу з огляду на підвищення рівня сучасної техніки [1-5]. При цьому слід враховувати наявність кваліфікаційних вимог до підготовки фахівців з боку замовників. Ці вимоги враховують специфіку майбутньої діяльності фахівців згідно з їх подальшим використанням у соціумі.

Однак при підготовці фахівців з технічних напрямів на сьогодні, в умовах пандемії (введених обмежень, у тому числі на підготовку безпосередньо у ЗВО), склалася проблема в оцінці знань за період проведення дистанційних занять. Це є причиною подальшої незадовільної роботи майбутніх фахівців при підготовці до підсумкового оцінювання (атестації). Отже, актуальним завданням є розробка системи дистанційного оцінювання рівня засвоєння матеріалу у технічних (враховуючи складність сучасних технічних систем [5-6]) ЗВО в умовах пандемії (переведення на дистанційне навчання).

Головне завдання технічного ЗВО полягає у формуванні спеціаліста (інженера), який спроможній до критичного оцінювання результатів своєї діяльності, до планування власного самостійного розвитку шляхом самостійної освіти, до використання спеціальної літератури (у тому числі, інформації з мережі Internet). Розв’язання цього завдання можливе шляхом створення відповідної системи дистанційного діагностування отриманих знань. Така система повинна зацікавити майбутніх фахівців перейти від пасивного споживання отриманої інформації (знань) до активної діяльності під час навчання. При цьому той, хто навчається, зможе самостійно формулювати задачу, проводити критичний аналіз шляхів її вирішення, визначати оптимальне рішення та обґрунтувати правильність отриманого рішення. Отже, самостійна робота майбутніх фахівців з технічних напрямків є не тільки важливою складовою освітнього процесу, а може та повинна бути його базою.

Однак при цьому самостійна робота, відведення часу на її проведення, організація та планування повинні коригувати з системою діагностування отриманих знань (результатів навчання). Відсутність дієвої системи контролю знань є одним із головних недоліків у освіті та педагогічній теорії, особливо щодо особливостей сьогодення. Отже, самостійна робота майбутніх фахівців є складовою частиною навчального процесу. Вона проводиться для закріплення та поглиблення отриманих знань, які були набуті при проведенні інших видів занять у ЗВО. Самостійна робота формує навички обробки інформації з

доступних джерел (наприклад, спеціалізованої літератури) для підготовки до занять, заліків, іспитів.

Використання програмних і технічних засобів для створення системи діагностування отриманих знань дозволить покращити ефективність підготовки майбутніх фахівців [3].

Алгоритм діагностування рівня засвоєння отриманого навчального матеріалу пропонується у наступному.

1. Відбір контрольних тестів (завдань).

2. Встановлення зв'язків між контрольними тестами (завданнями) відповідно до педагогічних цілей діагностування.

3. Визначення кількісної міри складності (коефіцієнтів ваги) кожного з контрольних тестів (завдань).

4. Збереження результатів рішення контрольних завдань.

5. Розробка еталонних відповідей на контрольні тести (завдання).

6. Обчислення кількісної оцінки якості рішення конкретного контрольного тесту (завдання) з використанням ступеня вірності рішення та складності (коефіцієнту ваги) конкретного контрольного тесту (завдання).

7. Обчислення інтегральної (сумарної) кількісної оцінки діагностування щодо рівня засвоєння навчального матеріалу. Така оцінка відповідає структурі та змісту контрольних тестів (завдань) та обчислюється як сума кількісних оцінок якості рішення всіх конкретних контрольних тестів (завдань).

Впровадження систем дистанційного навчання, наприклад «Moodle», як допоміжної, серед майбутніх фахівців технічних ЗВО дозволить підвищити ефективність проведення вхідного контролю базових знань та вмінь до початку навчання після дистанційного вивчення матеріалу. Це дасть можливість здійснити аналіз і виявити осіб, які мають недостатні знання з підготовчих дисциплін. Поточне діагностування рівня засвоєння матеріалу у ході подальшого навчання надає можливість науково-педагогічним працівникам скоригувати програми підготовки відповідно до рівня підготовки більшості тих, хто навчається, зробити їх підготовку особистісно-орієнтованою.

Із майбутніми фахівцями за підготовчими дисциплінами проводиться вхідний контроль знань за існуючою системою оцінювання (тестів). Отримується первинна інформація про їх рівень знань і навичок, виявляються помилки і пробіли у знаннях групи тих, хто навчається, з питань підготовчих дисциплін. Незалежне оцінювання кожного слухача пропонується проводити за групою контрольних тестів (завдань). Проведення діагностування засвоєння рівня знань дозволить проводити аналіз отриманих результатів і корегувати програми дисципліни залежно від рівня попередньої підготовки слухачів.

Крім того, це спонукає до активізації самостійної діяльності майбутніх фахівців технічних ЗВО з ліквідації виявлених недоліків (пробілів) у знаннях. Проведення подальшого діагностування рівня знань (отримання інформації про рівень знань і навичок тих, хто навчається, їх аналізу та узагальнення) дозволить при необхідності коригувати навчальний матеріал при підготовці до наступного заняття відповідно до рівня засвоєння попереднього матеріалу. За основу вдосконалення діагностування рівня засвоєння навчального матеріалу майбутніми фахівцями технічних ЗВО пропонується використати наступне припущення: коефіцієнт об'єктивності та достовірності отриманих числових оцінок, отриманих як результат рішення контрольного тесту (завдання) буде підвищеним при врахуванні взаємозв'язків між окремими контрольними тестами (завданнями).

Література:

1. Жигірь В.І. Принципи побудови індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів, www.bdpu.org /scitntific_published /pedagogics__1_2005/17 (дата звернення: 19.02.2022).
2. Скорін Ю.І., Герасимов С.В., Шамаєв Ю.П. (2004) Використання комп'ютерних технологій для побудови автоматизованих систем віддаленого навчання. Системи обробки інформації, № 4 (32), 196–200.
3. Хом'юк І.В., Петрук В.А. (2004) Формування умінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм: монографія, Вінниця: Видавництво «Універсум-Вінниця», 204 с.
4. Daki O., Herasimov S. & Zubrytskyi H. (2020) Digital Correlation Method For Power Measurement. Information Processing Systems, № 4 (163), С. 15–26, https://doi.org/ 10.30748/soi.2020.163.02.
5. Скорін Ю.І., Герасимов С.В. & Шамаєв Ю.П. (2003) Методичні підходи щодо комп'ютеризації навчального процесу. Навчально-виховний процес: методика, досвід, проблеми, № 6 (91), 29–32.
6. Чинков В.Н. & Герасимов С.В. (2003) Комплексная методика оптимизации контролируемых параметров сложных технических объектов. Украинский метрологический журнал, № 1, С. 11–15.

АТЕСТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЮ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ» В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Ружицька О.М.
кандидат біологічних наук,
завідувач відділу аспірантури і докторантури
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Як відомо, форми та вимоги до підсумкової атестації здобувачів вищої освіти унормовано в Законі України «Про вищу освіту» (далі – Закон), згідно з яким «атестація – це встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту» [1].

Основними нормативними документами на даний час, які унормовують це питання, крім Закону, є: 1) Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (далі – Постанова 44) [2]; 2) постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (далі – Постанова 261) [3].

Проведений аналіз основних нормативних документів виявив деякі неузгодження між ними, а також висвітлив деякі проблемні питання та питання, що потребують додаткового регулювання та/або роз'яснення.

Так, згідно ст. 6 Закону (в редакції Закону від 30.03.2021) «Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації разовою спеціалізованою вченою радою, утвореною закладом вищої освіти чи науковою установою, **які мають акредитовану освітню програму** третього рівня вищої освіти з відповідної спеціальності (спеціальностей для міждисциплінарних робіт)».

В Постанові 44, яка набула чинності з 27 січня 2022 року, в п. 3 уточнюється, що «разова рада, утворюється закладом, **в якому здобувач виконав акредитовану освітньо-наукову програму».** Якщо Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затверджений постановою КМУ від 6 березня 2019 року № 167 (далі – Тимчасовий порядок) [4], передбачав, в окремих випадках, можливість

створення разової ради в іншому закладі, то Постанова 44, цю можливість не надає. Слід зазначити також, що раніше, змінами, внесеними до ст. 6 Закону у 2021 році, було вилучено речення, в якому зазначалось право здобувача на вибір спецради. Отже, сучасні нормативні вимоги накладають додаткові, порівняно із Тимчасовим порядком, обмеження на випускників неакредитованих програм.

Звертаючись до Постанови 261, бачимо, що в цьому документі дане питання досі не узгоджене із Законом. Так, згідно з п. 30 Постанови 261 (в редакції від 03.04.2019)»: «Атестація здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється постійно діючою або разовою спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

Якщо у закладі вищої освіти (науковій установі) не функціонує постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності, вчена рада такого закладу (установи) може утворити разову спеціалізовану вчену раду з відповідної спеціальності та подати до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти документи для її акредитації або звернутися з клопотанням про прийняття дисертації до захисту до іншого закладу вищої освіти (наукової установи), де функціонує постійно діюча спеціалізована вчена рада з відповідної спеціальності» [3].

Повертаючись до здобувачів, які зараз навчаються на неакредитованих освітніх програмах, законодавством встановлена можливість їх переведення в інші заклади вищої освіти для подальшого захисту дисертації за місцем навчання. Так, згідно із Постановою 44: «Здобувач, який виконує неакредитовану освітньо-наукову програму, має право у порядку, встановленому законодавством, на переведення до іншого закладу, який має акредитовану освітньо-наукову програму за відповідною спеціальністю (спеціальностями)».

Інше питання, випускники 2020 і 2021 років, які завершили навчання за неакредитованими програмами. Згідно того ж п. 3 Постанови 44, для тих, хто завершив навчання за неакредитованою програмою, можливість створення разової спецради у своєму закладі, навіть із акредитованою на момент захисту освітньою програмою, зараз відсутня. Для таких випускників, що бажають зараз захистити дисертацію, така можливість залишається тільки за умов повторного вступу. Щодо справедливості застосування цієї норми Постанови 44 до даної категорії здобувачів зараз є багато дискусій, написані численні звернення до Національного агентства та МОН щодо роз’яснення та врегулювання цього питання. Не вдаючись до глибинного аналізу цієї проблеми, очевидно, що значна увага звертається на те, що права цих здобувачів стосовно можливості захисту були обмежені.

Крім того, на сьогодняшній день питання як переведення, так і поновлення здобувачів, на загальнодержавному рівні нормативно повністю не врегульовано. Згідно статті 46 Закону «Порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, а також порядок надання їм академічної відпустки визначаються положенням, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки». На жаль, такий документ досі не затверджений. Заклади розробляють власні Положення, в рамках своєї автономії, для забезпечення внутрішнього регулювання даних процедур.

Отже, залишається чекати на удосконалення нормативної бази із підготовки здобувачів доктора філософії та сподіватись, що наступні зміни до законодавства будуть вчасними та узгодженими між собою.

З 24 лютого 2022 року умови воєнного стану наклали свої негативні відбитки на всі сторони життя, в тому числі і на освітній процес. Існуючі проблеми актуалізувались та поглибились, додались нові виклики. Так, недостатність фінансування, відтік наукових кадрів закордон тощо, ускладнюють можливості для забезпечення наукового керівництва аспірантів, створення разових рад, акредитації освітньо-наукових програм і т.д.

Таким чином, нові вимоги законодавства та висвітлені проблеми щодо організації атестації докторів філософії вимагають від закладів вищої освіти і, відділів аспірантури зокрема, значних зусиль і нових підходів до розробки нової нормативної та іншої документації щодо атестації, поновлення та переведення здобувачів ступеню доктора філософії; забезпечення інформаційного та методичного супроводу з підготовки та захисту дисертацій докторів філософії за новими процедурами, враховуючі реалії та виклики сьогодення.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-i120122-44.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/248945529.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-mentu-z-prisudzhennya-stupenya-doktora-filosofiyi.

АСПІРАНТСЬКА (ПЕДАГОГІЧНА) ПРАКТИКА ЯК СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 ПРАВО

Рябовол Л.Т.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Аспірантська практика є складовою частиною підготовки «доктора філософії» – освітньо-наукового ступеня, що здобувається на третьому рівні вищої освіти. Розглянемо програму, на основі якої відбувається організація та проведення аспірантської практики у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Мета, завдання і зміст аспірантської практики визначаються, виходячи з мети, компетентностей (інтегральної, загальних, спеціальних) та програмних результатів навчання, визначених у відповідній освітньо-науковій програмі підготовки «доктора філософії» за спеціальністю 081 Право.

Метою практики наразі є поглиблення, закріплення й застосування теоретичних знань з юридичних дисциплін та методики їх викладання в освітньому процесі ЗВО. Основними завданнями практики є: оволодіння методикою розробки навчально-методичних матеріалів для використання при підготовці здобувачів за ступенями вищої освіти «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр»; формування практичних умінь і навичок для виконання професійних завдань та обов'язків науково-педагогічного працівника; оволодіння сучасними технологіями і методиками викладання, які сприяють в активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; розвиток умінь реалізувати міждисциплінарні зв'язки у процесі викладання юридичних дисциплін; формування умінь реалізації студентоцентрованого підходу; розвиток морально-етичних якостей викладача, індивідуального творчого стилю

професійно-педагогічної діяльності, потреби в саморозвитку та самоосвіті; вироблення в аспірантів творчого підходу до майбутньої професійної діяльності, набуття навичок аналізу результатів своєї праці та самоосвіти; виховання потреби систематично оновлювати свої знання і творчо їх використовувати в практичній діяльності для підтримання власної конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Основними умовами ефективності педагогічної практики є: теоретична обґрунтованість системи підготовки студентів; навчальний, розвивальний та виховний характер; комплексний підхід до визначення завдань, змісту, форм і методів її організації та проведення.

Базами практики можуть бути ЗВО, в яких викладаються юридичні дисципліни і здійснюється підготовка здобувачів за освітніми рівнями «молодший бакалавр», «бакалавр» та «магістр». Керівництво практикою здійснюють керівник практики (особа, яка забезпечує загальне керівництво) та безпосередні керівники практики аспіранта, якими призначаються науково-педагогічні працівники відповідної кафедри. Призначення безпосереднього керівника та вибір навчальної дисципліни, у рамках викладання якої буде проходити практика, здійснюється з урахуванням наукових інтересів аспіранта. Як правило, ними призначаються наукові керівники аспірантів.

Слід вказати на особливості організації та проходження аспірантської практики в умовах дистанційного навчання. Всі види відповідного спілкування (консультування аспірантів керівниками практики, проведення практикантами навчальних занять, подання та захист звіту за результатами практики) відбуваються з використанням можливостей відео– та аудіо комунікації, elearn, електронних пошт, Viber, Messenger, WhatsApp, Cisco Webex Meetin тощо як індивідуально з кожним студентом, так і шляхом створення відповідних груп.

Зміст практики охоплює два компоненти – організаційний та професійно-педагогічний. Організаційний передбачає, що практикант / практикантка: вивчає Робочу програму «Аспірантської практики» та ознайомлюється з вимогами щодо: обсягу і термінів практики, її мети, завдань, змісту, порядку проходження, форми звітності, критеріїв оцінювання результатів; опрацьовує нормативну базу організації освітнього процесу у ЦДПУ ім. В. Винниченка, як Положення «Про організацію освітнього процесу» тощо; ознайомлюється з організацією роботи кафедри, з'ясовує завдання й напрямки її діяльності; вивчає освітні програми, підготовку здобувачів за якими забезпечує кафедра, разом з безпосереднім керівником практики визначається з дисципліною, у рамках викладання якої буде виконувати завдання практики; складає індивідуальний план роботи на період практики, до якого включає всі види запланованих / передбачених робіт (навчальну,

методичну, виховну, наукову), вносить відповідні відомості у щоденник практики; формує звітну документацію.

Професійно-педагогічний компонент реалізується у два етапи – ознайомчий і безпосередньо практичний. На ознайомчому практикант / практикантка: відвідує лекційні та семінарські (практичні) заняття, які проводять безпосередній керівник практики, провідні фахівці кафедри, а також інші практиканти та аналізує їх; вивчає навчальну й робочу програми, силабус дисципліни, з якої буде проводити заняття; вивчає наукову, навчальну та методичну літературу з тем (питань), засвоєння яких студентами буде забезпечувати, здійснює дидактичну й методичну обробку відповідного навчального матеріалу; визначає методи і технології, які буде використовувати під час занять; здійснює дидактично-методичний аналіз навчального матеріалу з метою прогнозування можливих труднощів під час його засвоєння студентами. На безпосередньо практичному: розробляє розгорнуті конспекти лекцій, методичні рекомендації до семінарських (практичних) занять; розробляє навчально-методичні матеріали до питань, винесених на самостійне опрацювання, якщо темою семінару передбачені такі питання; складає тести для проведення поточного, тематичного (модульного), підсумкового контролю; використовує інноваційні форми, технології та методи викладання юридичних дисциплін у вищій школі; проводить мінімум одне навчальне заняття на тиждень, з яких: одне лекційне і два семінарських (практичних); здійснює самоаналіз проведених занять; проводить консультації для студентів; здійснює керівництво науковою роботою студентів.

Практикант/практикантка має право: звертатися до керівників практики, адміністрації та викладачів з усіх питань, що виникають у процесі практики; вносити пропозиції щодо удосконалення навчально-виховного процесу в Університеті загалом та щодо організації практики зокрема; брати участь у засіданнях кафедри, методичної комісії кафедри; користуватися бібліотекою, навчальним забезпеченням кабінетів. Практикант/практикантка зобов'язані: організовувати свою діяльність відповідно до вимог Статуту Університету, виконувати правила внутрішнього трудового розпорядку, розпорядження адміністрації та керівників практики в частині виконання завдань практики; виконувати усі види робіт, передбачених програмою практики; відвідувати заняття, які проводять керівники практики, провідні фахівці кафедри, інші практиканти; старанно готуватися до навчальних занять, які буде проводити, погоджувати з керівником конспекти (методичні рекомендації) тощо; приходити не пізніше, як за 15 хвилин до початку заняття, перебувати в Університеті не менше 5 днів на тиждень і не менше 6 годин щоденно (якщо не існує інших обставин, що вимагають

подальшої присутності); у разі відсутності або запізнення, повідомляти про це керівника практики, пояснювати причину відсутності або запізнення, надавати відповідні документи; бути уважним, доброзичливим та ввічливим у відносинах з адміністрацією, професорсько-викладацьким складом, здобувачами освіти; погоджувати з викладачами свою присутність на їх заняттях; у триденний строк після завершенню практики подати особі, котра здійснює загальне керівництво практикою, пакет звітної документації.

Безпосередній керівник практики: допомагає практиканту у складанні індивідуального плану та контролює його виконання; надає студенту дидактичну й методичну допомогу в підготовці та проведенні навчальних занять; відвідує заняття, які проводяться практикантом, проводить їх аналіз, вказує на недоліки та шляхи їх усунення; на засіданні кафедри, в порядок денний якого включено відповідне питання, доповідає про стан проходження практики та її результати щодо практикантів, закріплених за ним.

Практикант / практикантка подає такі звітні документи: 1) Заповнений щоденник практики; 2) Звіт; 3) Розгорнуті конспекти проведених лекцій та семінарських (практичних) занять; 4) Самоаналіз до кожного проведеного заняття та аналіз двох-трьох занять, проведених науковим керівником, провідними фахівцями кафедри, іншими практикантами; 5) Методичні рекомендації до тем (питань), винесених на самостійне опрацювання студентами як складові частини змісту теми семінарського заняття; 6) Термінологічні словнички до семінарів та самостійної роботи (поняття та його визначення, бажано декілька визначень, зокрема, те, яке закріплене у чинному законодавстві та/або запропоновані різними науковцями), а також результати проведених «термінологічних диктантів» і перевірених практикантом; 7) Тестові завдання (різнорівневі), розроблені для поточного контролю з тем, винесених на семінарські заняття, та з питань, винесених на самостійне опрацювання (відповідно до тем), а також результати проведених і перевірених практикантом тестувань; 8) Розроблену практикантом наочність (умовно-графічну, презентації), а також презентації, виконані студентами на розкриття окремих питань семінарів та самостійної роботи; 9) Тематичну підбірку кейсів (правових задач, ситуацій, які потребують юридичного аналізу) для використання під час поточного або інших видів контролю з відповідним аналізом; 10) Звіт про консультації для студентів (перелік тем, питань, з яких проводилися консультації, даних студентів, для яких ці консультації проводилися, можливо, результати проведеного тестування тощо під час їх проведення).

За результатами практики формується загальна оцінка у балах як сума отриманих балів за всі виконані під час практики види робіт. Загальна оцінка – 100 балів у Програмі чітко розподіляються за конкретними завданнями.

ПРОБЛЕМИ ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ З ГУМАНІТАРНИХ НАУК В УКРАЇНІ

Савчук Г.М.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи
Українська академія друкарства
м. Львів, Україна

Для початку слід визначитися з термінологією. Наукова організація праці (у тому числі й наукової) вимагає професійної орієнтації та професійного добору (відбору). Під професійною орієнтацією (профорієнтацією) розуміють систему науково обґрунтованих заходів, що забезпечує свідомий вибір кожною людиною певного виду трудової діяльності. Головними напрямами профорієнтаційної роботи є профінформація, профпропаганда, профорієнтація і профдобір (відбір). Останній покликаний визначити коло професій, найбільш прийнятних для певної особи, допомогти їй підібрати професію з урахуванням її психофізіологічних та особистісних даних, встановлених об'єктивно за допомогою науково обґрунтованих методик. При цьому розрізняють готовність і придатність: перша визначається виходячи з рівня освіти, досвіду та підготовки майбутнього виконавця; друга встановлюється з урахуванням ступеня відповідності індивідуальних психофізіологічних даних певної особи конкретному виду діяльності [1, с. 62]. Даний підхід можна вважати підходящим і при відборі кандидатів на здобуття наукового ступеня, з урахуванням того, що їх робота в подальшому зосередиться на науковій та науково-педагогічній діяльності. Останнє особливо стосується сфери гуманітарних наук.

Загалом проблеми, пов'язані з відбором кандидатів на здобуття наукового ступеня доктора філософії, можна поділити на дві групи: перші – що випливають із самих нормативних вимог до здобувачі, другі включають в себе ті самі психофізіологічні особливості. Для початку розглянемо основні вимоги і потенційні труднощі відбору за ними. Для

цього слід опертися на нормативні акти, такі як «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджений постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 [2]. Іншим нормативним джерелом є правила прийому до аспірантури, розроблені індивідуально в кожному закладі вищої освіти. У даному випадку використовується документ Української академії друкарства [3].

Насамперед слід виходити з положення, що науковий ступінь доктора філософії здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ця вимога продиктована положеннями Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 (пункт 6 статті 5). Правила прийому до аспірантури у закладі вищої освіти часом доповнюють цей пункт, наприклад: «До аспірантури на денну, вечірню (очні) та заочну форми навчання для здобуття наукового ступеня доктора філософії на конкурсній основі приймаються особи, які здобули ступінь магістра, як правило, з відзнакою» [3]. Наявність відзнаки у дипломі магістра при цьому виступає скорше побажанням, ніж вимогою – вона відіграє роль лише у випадку, коли на одне місце в аспірантурі претендує двоє і більше кандидатів, котрі при вступному випробуванні набрали однакову кількість балів.

З даного правила є певні винятки. Зокрема, особа, яка раніше навчалася в аспірантурі і не захистилася, або була відрахована з неї достроково, має право на повторний вступ до аспірантури за державним замовленням, але лише за умови відшкодування коштів, витрачених на її підготовку. Також збереглися можливості «прикріплення» до кафедр наукових, науково-педагогічних працівників, що працюють за основним місцем роботи в закладі. Це дозволяє залучити до здобування наукового ступеня вже підготовлені кадри, для яких часто здобуття ступеня доктора філософії стає своєрідною службовою необхідністю.

Також у правилах часто вказують, що кандидати подають список наукових праць. Вступники, які не мають опублікованих наукових праць, подають наукові доповіді (реферати) з обраної ними спеціальності з оцінкою майбутнього наукового керівника. Власне можливість знайти наукового керівника й підготувати доповідь на цьому етапі є найважливішим «фільтром» при відборі кандидатів у здобувачі.

Після виконання попередніх умов і зарахування в аспірантуру для успішного її проходження необхідно, щоб здобувач вже на етапі вступу був здатним виконати поставлені перед ним завдання, а саме: набути теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, визначені стандартом вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за відповідною спеціальністю, провести власне наукове дослідження,

оформлене у вигляді дисертації, та опублікувати основні його наукові результати.

Згідно вимог, наукові результати дисертації повинні бути висвітлені не менше ніж у трьох наукових публікаціях здобувача. Порівняно з попереднім Порядком, для здобувача полегшена апробація, оскільки статті у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus фактично прирівняні статей у наукових фахових виданнях України. Щоправда, уточнено, що статті зараховуються за темою дисертації за умови обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків, а також опублікування не більше ніж однієї статті в одному випуску (номері) наукового видання. Індексація, ключові слова мають бути пов'язані з темою дисертації. Також статті, опубліковані після набрання чинності Порядком від 22 січня 2022 року, зараховуються за темою дисертації лише за наявності у них активного ідентифікатора DOI (Digital Object Identifier), крім публікацій, що містять інформацію, віднесену до державної таємниці, або інформацію для службового користування [2]. Кандидат має бути підготовленим і чітко розбиратися в якості джерел для публікації своїх досліджень, інакше ризикує наплодити багато непотрібного матеріалу. На практиці часто здобувач у такому випадку покладається на наукового керівника, але краще йому бути готовим самостійно вирішувати подібні питання.

Якщо зовнішній, нормативний аспект відбору кандидатів для здобуття наукового ступеня доктора філософії представлений досить чітко, про внутрішні мотивації можна судити з відгуків самих здобувачів на різних платформах. У одному з таких кандидатів в аспірантуру за мотивацією ділять на 5 груп:

1) Студенти, що вирішують поступити в аспірантуру, бо ще не знають, де вони хочуть себе реалізувати, тож залишають собі ще 3-4 роки на «подумати», чого ж вони хочуть від життя. Умовно до цієї групи можна віднести й студентів, що після закінчення основного навчання хочуть отримати подальшу відстрочку від призову до армії.

2) Невеликий відсоток кандидаток, які вступають до аспірантури, але вже на перших курсах йдуть в академвідпустку у зв'язку з декретом, у подальшому вже не повертаючись до написання дисертації, реалізуючи себе в сімейному житті. На нашу думку, виділення цієї групи не зовсім правомірне – по-перше, через незначну кількість, по-друге, значна частина кандидаток таки повертається до написання й захисту дисертації. Слід додати до цієї групи й ряд аспірантів-чоловіків, які теж беруть академвідпустку, приміром, для виїзду за кордон, і не повертаються більше до наукової роботи, опановуючи більш оплачувану працю.

3) Частина людей йде в аспірантуру сподіваючись на негайне визнання, яскраві конференції і бурхливе наукове життя, а стикаючись з рутиною проведення досліджень, обробка даних, виконання кафедральних обов'язків розчаровуються і йдуть в інші сфери.

4) Аспіранти, які вибрали собі цікаві теми дослідження ще будучи студентами і успішно продовжують їх на терені аспірантури.

5) Люди, які досягли успіхів в практичних сферах діяльності, готові далі розвивати себе в науці, гармонійно поєднуючи практику і наукову діяльність [4].

Останні 2 групи вважаються найбільш перспективними. Однак недоліком такої класифікації є те, що реально визначити приналежність кандидата до тієї чи іншої групи переважно видається можливим вже ближче до завершення навчання в аспірантурі. На етапі ж відбору, навіть при застосуванні тестування для виявлення тих чи інших мотивацій, такий підхід грішить суб'єктивністю. Адже часто навіть сам кандидат може вважати свої мотиви зовсім іншими, ніж вони є в реальності. Тому часто яскравий початок роботи над дисертацією нічим не завершується, натомість начебто слабо зацікавлений на початках аспірант ближче до кінця навчання захоплюється роботою і видає яскравий науковий результат. Тож дана проблематика потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера. Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 360 с.
2. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії. Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-i120122-44 (дата звернення 11.07.2022).
3. Правила прийому до аспірантури та докторантури Української академії друкарства в 2021 році. URL: https://sites.google.com/view/uad-aspirantura/vstupnykam#h.yxlzot52fs4f (дата звернення 11.07.2022).
4. Навіщо вступати до аспірантури в Україні? URL: https://aspirantura.com.ua/uk/blog/navishho-vstupati-do-aspiranturi-v-ukrayini/ (дата звернення 15.07.2022).

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КАФЕДРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ У ДЕРЖАВНОМУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Самоленко Т.В.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної культури та спорту
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів є основою формування інтелектуального капіталу країни. У сучасних умовах війни і в поствоєнний період в Україні усі сфери, і зокрема, галузь фізичної культури і спорту повинні трансформуватися відповідно до нових викликів, мають з'явитися нові ідеї та наукове обґрунтування тих змін, які необхідно буде забезпечувати в майбутньому. У зв'язку з цим необхідно не забувати про значущість освіти та продовжувати вдосконалення різних форм навчання науково-педагогічних працівників у напрямку фізичної культури та спорту Державного торговельно-економічного університету [1, с.16].

Саме з такою метою актуалізується проблема формування професійної системи знань, основу якої ставить підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників кафедри фізичної культури та спорту Державного торговельно-економічного університету.

Аналіз системи підготовки кадрів кафедри вищої школи дозволив констатувати, що основними заходами стали різноманітні курси підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Так, викладачі кафедри фізичної культури та спорту пройшли курси підвищення за напрямом «Науково-методичні підходи до процесу підготовки спортсменів на сучасному етапі». Різноманітні теми, що були представлені, стосувались підготовки юних спортсменів до різноманітних змагань, основних положень сучасної системи спортивного тренування, програмування тренувального процесу спортсменів, медико-біологічних основ вдосконалення дистанційної швидкості, відбору та орієнтація спортсменів у системі багаторічної підготовки, теоретичної підготовки спортсменів, побудови тренувального процесу жінок, формування соціальних навичок (softskills) у юних спортсменів, управління діяльністю в спорті в сучасних умовах, застосуванню сучасних фітнес технологій у спортивному тренуванні, сучасних методів контролю підготовленості та

змагальної діяльності спортсменів. Останній день завершився круглим столом, де всі змогли обговорити питання підготовки спортсменів і поділитися особистім досвідом.

Центром Українсько-європейського наукового співробітництва на базі Національного університету «Одеська юридична академія» було проведено Всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої освіти за темою «Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні». У рамках цього заходу проаналізовано та надано практичні поради щодо проведення освітнього процесу в умовах військового стану з наголошуванням на урахуванні новітніх науково-обґрунтованих підходів до організації навчання дорослих, досягнень психолого-педагогічних, соціальних та поведінкових наук. Пріоритетні напрями програми були спрямовані на розвиток та удосконалення юридичної, психолого-педагогічної, комунікативної, інформаційно-комунікаційної компетентностей, а також практичних умінь і навичок інтерактивної взаємодії та професійно-особистісного розвитку для підвищення ефективності професійного спілкування та здійснення педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників.

У сучасних умовах одним з основних завдань вищих навчальних закладів є забезпечення органічного поєднання освітньої, наукової та інноваційної діяльності з метою підготовки фахівців інноваційного типу. У зв'язку з цим викладачі кафедри пройшли курси міжнародного підвищення кваліфікації наукових, науково-педагогічних працівників ЗВО та працівників закладів середньої освіти за програмою: «Використання можливостей хмарних сервісів в онлайн навчання для гуманітарних спеціальностей з використанням платформ Zoom та Moodle». У межах цього заходу було опрацьовано теми, а саме, «Основні типи комунікативної взаємодії в мережі «Інтернет»; «Організація дистанційного навчання в системі Moodle. Перші кроки»; «Створення електронного навчального курсу на платформі Moodle»; «Наповнення електронного навчального курсу інформацією про навчальну дисципліну на платформі Moodle».

З метою вдосконалення формування інформаційної складової освітнього процесу викладачі кафедри пройшли курси підвищення кваліфікації за програмою Всеукраїнського семінару-практикуму «Організація освітнього процесу з використанням цифрових інструментів» для фахівців освітньої галузі «Фізична культура». Було опрацьовано тема: «Удосконалено професійні компетентності: здоров'язбережувальна, рефлексивна, громадянська, соціально-культурна, здатність до навчання протягом життя, діяльнісний підхід, цифрова компетентність».

Також, викладачі кафедри постійно приймають участь в роботі Всеукраїнських наукових круглих столів по напряму «Особливості викладання дисципліни фізичне виховання в сучасних умовах».

Отже, незважаючи на найтяжчі складнощі які виникли в цьому році, викладачі кафедри фізичної культури та спорту вдосконалюють свої теоретичні знання та практичні навички на курсах підвищення кваліфікації в різних тематичних напрямів, що є необхідною складовою освітньої діяльності науково-педагогічних працівників кафедри фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти.

Література:

1. Вавіліна Н.І. Підготовка наукових кадрів як основа формування інтелектуального капіталу країни. *Наука, технології, інновації*. 2019. № 4. С. 16-27.

МОДЕЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ «АВТОР-ТЕКСТ-ЧИТАЧ» ТА ЇЇ ПОЯСНЮВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ

Сапригіна Н.В.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальної та прикладної психології
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Нами розроблена модель комунікаційної взаємодії у системі «автор-текст-читач». Вона придатна для різних видів комунікації, наприклад, не тільки для художньої, але й професійної та побутової. Прагнемо відповісти на питання, яким може бути застосування цієї моделі в галузі педагогічної комунікації.

Ми розглянули систему «автор-текст-читач» з позицій психології та психолінгвістики, вважаючи важливим, щоб модель була рівневою, а саме щоб перехід до вищого рівня спирався б на заповнення або часткову реалізацію попередніх.

Ми виявили, що моделей комунікативних процесів існує багато, але тільки незначна кількість їх є рівневими, наприклад [2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11]. Узагальнюючи ці рівні та власні спостереження, ми розробили модель наступного змісту.

1 рівень – структурний. Включає властивості матеріальних складових повідомлення, носіїв інформації. Читач-реципієнт звертає

увагу на шрифт тексту, поля, палітурку книги, екран, а у текстах, що звучать, на вимову звуків, на фонетику. При труднощах на цьому рівні сприйняття може не піти далі, якщо зустрічається багато незнайомих слів, або тема є далекою, або не подобається вимова диктора. При поглибленні читача в інформацію ці особливості стають фоновими. Ці нібито необов'язкові деталі можуть захопити, створити привабливий імідж. Раніше, у попередніх публікаціях [9] ми назвали цей рівень нульовим, фоновим. Інші рівні позначали цифрами з 1 по 4.

2 рівень – змістовий. Раніше ми назвали цей рівень когнітивним. Це, власне, про що текст. Люди (або об'єкти, які можна зіставити з людьми та приписати їм людські властивості), факти, обставини, події, сюжет (якщо є). Цьому рівню властива монологічність, викликана необхідністю послідовно викладати факти чи сюжет. При вивченні нерідної мови освоюють слова, властиві цьому рівню, тому що знання словникового запасу дозволяє зрозуміти, про що йдеться, і передати свою інформацію. Однак якщо не вдасться освоїти наступний рівень, задоволення від вивчення мови буде мінімальним (у рамках практичної необхідності).

3 рівень – суб'єктний. Раніше ми означали його як комунікативний. Він включає у себе суб'єктів комунікативного процесу, особливості їх особистостей, які націлені на комунікацію, зокрема особистісні сенси, інтенції (наміри), експектації (очікування), мотиви і мети, і навіть дії комунікантів під час створення інформації. У комунікації продуцент повинен перемикатися з монологу на діалог, враховуючи психологічні особливості іншого. Якщо адресант на нерідній мові не може висловити, як пов'язана інформація попереднього рівня з його особистісними сенсами, що є цінним, що подобається чи не подобається, розповісти про своє «я» і внутрішній світ, він не отримує задоволення від спілкування та використання мови. Тут наші рівні подібні до рівнів володіння мовою (A1, A2, B1, B2, C1, C2), але й відрізняються психологічним та психолінгвістичним обґрунтуванням. Психолінгвісти, які висунули поняття «мовна особистість» [7], по суті розглядали саме комунікативний (суб'єктний) рівень.

4 рівень – творчий. Раніше ми назвали його креативним. Це нова та несподівана інформація, нестандартність викладу, поєднання різних картин світу, як у парадоксі, використання мистецьких прийомів: художні образи, порівняння, метафори. Якщо попередній рівень орієнтується на типове, загальноприйняте використання мовних засобів, то тут спостерігаємо ламання стереотипів, загадки. Що є новим, а що ні, вирішується суб'єктивно, з опорою на поінформованість комунікантів. Однак навіть добре відому інформацію можна подати у несподіваному ракурсі. Цей рівень створює ага-реакцію.

5 рівень – оцінний. Раніше ми позначали його критичним. Цей рівень пов'язаний із поняттям «нададресата», яке запровадив М. Бахтін [1].

Людина оцінює реальність та інформацію і може пояснити свої оцінки. Якщо виникає критерій «не подобається», «погано», він може зупинити комунікацію. У повсякденній свідомості прийнято вважати, що будь-яка творчість (4-й рівень) – це позитивно. Але вживання нестандартних образів для висловів агресивності та погроз знайде відповідь в оцінці, що це «погане» повідомлення, яке несе конфлікт і веде до припинення спілкування.

У різних сферах комунікації деякі рівні будуть заповнені мінімально, інші більш детально. У наукових текстах не прийнято висловлювати особистісні смисли, вживати метафори та оцінні судження. Рівні 3 – 5 виявлятимуться в обставинах, у комунікативній ситуації (тобто імпліцитно): чому вчений написав статтю саме на цю тему, чому публікує у певному часописі тощо. Змістовий рівень, навпаки, буде багатий на складні деталі та спеціальні позначення.

У побутовому спілкуванні всім знайомі діалоги близьких людей, які розуміють один одного з півслова та говорять неповними репліками. На змістовному рівні їхні повідомлення будуть бідними. Однак для цих комунікантів більш значущими стають 3, 4 та 5 рівні.

Рівневі характеристики властиві комунікативним явищам, носіями яких є як автори, так і читачі. У авторів це цілі та інтенції. У читачів – експектації. За рівнями розрізняються: 1 нечитач, 2 пасивний читач, 3 активний читач, 4 творчий читач(читач-автор), 5 читач-критик.

Для досягнення розуміння та ефективної комунікації від автора необхідне настроювання тексту, від читача – настроювання експектацій та навички розпізнавання смислів на різних рівнях.

Модель допомагає пояснити такі психолого-педагогічні явища: 1 етапи поступового засвоєння нерідної мови, 2 поступове розуміння штучних знакових систем, наприклад, мови кіно та художньої літератури, 3 нерозуміння під час комунікації. Останнє викликане насамперед розбіжністю рівнів автора, тексту та читача. Модель здатна допомогти при вирішуванні таких наукових та педагогічних задач: 1. Як більш адекватно зрозуміти/інтерпретувати авторів. 2. Як створювати ефективні повідомлення. 3. Як можливо одержати задоволення від навчання.

При викладанні нерідної мови метою стає засвоєння студентом якнайбільше слів, висловів та граматичних конструкцій. І це безперечно потрібно для майбутнього спілкування. Але успіх у цьому не може бути базовою метою викладання, бо це успіх у засвоєнні тільки 1 та 2 рівнів комунікації.

У засвоєнні інших галузей знань базовими є факти, терміни, класифікації, правила, логічні та причинно-наслідкові зв'язки. Це теж 2 рівень комунікації. Маємо ще 3 рівні, які учень добудовує майже самостійно, але хіба не може викладач скерувати його зусилля та надати маяки чи створити бонуси?

Відносно 3 рівню комунікації зазначимо, що у нашому суспільстві під час війни майже не зустрічається ситуацій, щоб студент починав засвоювати професію, до якої не має мотивації, чи то вибір професії належав би не студенту, а його рідним. Зростає особистісна мотивація учня, яка частково заповнює 3-й рівень. Тут додаткова мотивація не потребує значних зусиль викладача.

Крім мотивації, на 3-му рівні присутні особистісні сенси видатних людей певної професії та сенси їх соціумів. Раніше типовим було викладання знань без занурення у біографії діячів науки, а у літературознавстві біографія письменника подавалася без конфліктів, нібито видатна людина йшла у житті прямою дорогою. Інформацію про виклики, конфлікти та вирішення суспільних задач геніями викладач може знайти та представити студентам, і це зробить знання забарвленими емоційно. Це дасть можливість учню ідентифікувати свою ситуацію з проблемною ситуацією генія, якщо схожа задача турбувала учня на початку вибору цієї галузі знань.

4-й – творчий рівень – це саме вміння та навички, тобто операції зі знаннями, які для тих, хто навчається, є новими, хоч досконало відомі професіоналам. Додаємо, що коли завдання є творчими, це часто означає, що існує не єдиний варіант рішення. Такі варіанти можуть стати предметом дискусії в аудиторії або заочно.

5-й – оцінний рівень раніше викладачі ігнорували, бо викладання йшло директивно, мовляв, існує тільки один варіант постанови та рішення наукової проблеми, а саме такий, що викладається. Обізнані за допомогою інтернету студенти можуть виступити з критикою такої позиції, а також критикувати певну інформацію. Дозволимо їм це робити, але вчимо, щоб свою критичну позицію студенти обґрунтовували та не переходили на знецінюючі вислови. Для обґрунтування власних поглядів потрібна більш висока фахова підготовка не тільки студентів, але й викладачів, бо останні мають знаходити помилки та більш чітко роз'яснювати, чому те чи інше вважається правильним або доцільним.

Література:

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Сов. писатель,1963. 363 с.

2. Бацевич Ф. С. Пролегомены к теории коммуникативного смысла // *Культура народов Причерноморья*. 2004. № 49, Т.1. С. 77-79.

3. Беляева Л.И. К вопросу о типологии читателей // *Проблемы социологии и психологии чтения*. Гос. библиотека им. В.И. Ленина. М.: Книга, 1975. С.143– 160.

4. Богин Г.И. Филологическая герменевтика. Калинин: Изд-во Калинин. ун-та,1982. 86 с.

5. Добрович А. Б.. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. Москва: Просвещение, 1987. 160 с.

6. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: Пробл. семиосоциопсихологии / отв.ред. И.Т.Левыкин. М.: Наука, 1984. 268 с.

7. Жабицкая Л.Г. Восприятие художественной литературы и личность. Литературное развитие в юности / под ред. О.И.Никифоровой. Кишинев: Штиинца,1974. 134 с.

8. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / отв. ред. Д.Н. Шмелев; АН СССР, Отд-ние лит. и яз. Москва : Наука, 1987. 261 с.

9. Прейсман В.Д. Понимание младшими школьниками мотивов поведения литературных персонажей. Дисс…канд. пед. наук по психологии. Киев, 1953.269 с.

10. Сапрыгина Н.В. Психолингвистика художественного текста: коммуникация автора и читателя. Монография. Одесса : Астропринт, 2012. 336 с.

11. Цветкова Л.С. Мозг и интеллект: Нарушение и восстановление интеллектуальной деятельности. М.: Просвещение: АО «Учеб.лит.», 1995. 303 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Саранча І.Г.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Розв’язання широкомасштабних бойових дій на території України зі сторони агресора в лютому 2022 року, призвело до дестабілізації

ситуації в країні у всіх галузях. Найбільша відповідальність лягла на плечі військових, медиків, рятівників та верхівки державної влади України. Не менше навантаження припало на транспортну галузь (евакуація людей, забезпечення гуманітарної допомоги тощо), прикордонну службу та економіку. Перші місяці війни в Україні всі сили було спрямовано на забезпечення ефективної безперебійної роботи саме цих галузей, як головних у життєзабезпеченні українців.

Не менш важливою та складною є ситуація в освіті. Освіта – це запорука ефективного майбутнього, це виховання сучасного покоління на чиї плечі ляже відбудова України у пост воєнному періоді. Ніякі дії противника не мають спричинити руйнування освітнього процесу.

Сьогодні, на четвертому місяці повномасштабної війни, Україна намагається ефективно забезпечувати освіту на всіх рівнях. Середня та вища освіта долає нові перешкоди, що виникли в часи воєнного стану та продовжують розвивати дистанційну форму освіти.

Важливою частиною освіти в Україні є третій рівень, на цьому рівні здобувається ступінь доктора філософії. За останні 10 років 33 тисячі науковців отримали ступінь кандидата наук з різних галузей [1]. В середньому більше 3000 науковців щорічно захищали кандидатські дисертації. На сьогодні за перші 6 місяців 2022 року не було захищено жодної дисертації. Міністерство освіти і науки України на початку червня 2022 р. виклало на офіційному сайті перше повідомлення щодо захистів дисертацій кандидатів наук [2], в якому міститься інформація про захист 5-ти дисертацій, всі вони з юридичних наук та захищені на базі Спецрада Д 26.503.01 Науково-дослідного інституту публічного права м. Києва. Отже, це перша і поки єдина спецрада, яка відновила свою роботу на 100%.

Основні проблеми відновлення роботи спеціалізованих вчених рад під час воєнного стану, можуть бути наступні:

– Відсутність членів ради у зв’язку із евакуацією/переміщенням;

– Відсутність фінансування роботи ради;

– Технічні порушення приміщень, техніки та іншої матеріальної бази.

Затримка у вирішенні технічних питань з організації захистів призведе до старіння даних та відсутності актуальності або загалом теми дослідження або її рекомендацій.

В кожній науковій галузі є свої особливості та нюанси. Отже, затримка або відтермінування захисту вже проведених раніше дисертаційних досліджень, може містити такі небезпеки:

В економічних науках: падіння гривні, зниження попиту на товари та послуги, зміна умов та вартості транспортних видатків, подорожчання пального

У психології: відсутність методик психологічної діагностики вітчизняних авторів, а також адаптованих методик закордонних авторів, без урахування заборонених методик російських науковців.

У юридичних науках: особливості впливу воєнного стану на вчинення правопорушень, зміна юридичних умов діяльності окремих напрямків підприємств, швидка адаптація юридичної бази для регламентації діяльності в умовах воєнного стану.

У фізико-математичних, хімічних та біологічних науках: неможливість вчасного завершення експерименту, в наслідок недоотримання необхідних матеріалів та/або руйнування матеріальної бази.

Відсутність захисту проведених дисертаційних досліджень, також має нульовий економічний ефект для держави, в разі державного фінансування навчання аспірантів та докторантів. Державні витрати в цьому напрямку спрямовуються з метою отримання якісних наукових кадрів, які робитимуть внесок у розвиток української науки. Таким чином, відсутність завершеного наукового дослідження не має підсумкового результату, і, як наслідок, неефективне використання державних коштів.

Не менш важливою проблемою сучасної української науки, може стати відтік наукових кадрів, що здійснили вимушену евакуацію за межі України. Частина наукових кадрів, що покинули державу під час бойових дій, однозначно залишиться на нових місцях. Таким чином, вже на початку нового навчального року 2022-2023 рр., ми можемо відчути нестачу наукових кадрів, у разі реалізації вибору формату офлайн навчання на всіх рівнях освіти.

Всі вище перераховані факти, не можуть не говорити про загальне падіння наукових показників в Україні, зниження якісного складу професорсько-викладацького складу та необхідність осучаснення наукових досліджень з урахуванням особливостей воєнного стану в Україні.

Загальні рекомендації щодо незавершених дисертаційних досліджень, ми вбачаємо у зміщенні центру уваги наукових робіт у бік сучасних проблем української освіти. Розгляд тем дисертаційних досліджень з педагогічних наук, має відбуватись із концентрацією уваги на відбудову сучасної освіти, розбудову методів та методик покращення ефективності дистанційної форми навчання, а також пошуку шляхів якісного поєднання очної та дистанційної форм навчання.

Література:

1. В Україні за останні десять років докторські дисертації захистили понад 4,7 тисячі жінок. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3188986-v-ukraini-za-ostanni-desat-rokiv-doktorski-disertacii-zahistili-ponad-47-tisac-zinok.html

2. Повідомлення щодо захистів кандидатських дисертацій докторів та кандидатів наук. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/ogoloshennya-shodo-zahistiv-disertacij

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ГАЛУЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Святюк Ю.В.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Враховуючи зміни, що відбуваються у сучасному суспільства, такі як глобалізація і створення єдиного міжнародного освітнього простору, можна з упевненістю сказати, що компетентність майбутнього фахівця-економіста інтегрується з іншомовною професійно-комунікативною компетенцією, яка представляє собою комбінацію лінгвістичних, мовних, соціолінгвістичних, соціокультурних знань, комунікативних умінь професійного спілкування. З урахуванням європейського курсу нашої держави, формування іншомовної комунікативної компетентності фахівця загалом, та англомовної компетентності зокрема, є важливим завданням вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (English for specific purposes).

Використання навчальних проєктів (project method) у процесі викладання іноземної мови професійного спрямування у закладах вищої освіти дозволяє забезпечити формування англомовної комунікативної компетенції у поєднанні з розвитком професійних умінь та навичок, які є основою загальної та фахової компетенції майбутніх спеціалістів економічної галузі.

Метою нашого дослідження є вивчення організаційних аспектів впровадження навчальних проєктів, що будуть застосовані в межах курсу іноземної мови професійного спрямування для студентів економічних спеціальностей.

Навчальний проєкт – це спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча або ігрова діяльність студентів-партнерів, побудована на основі реальної комунікації або телекомунікації, що має

спільну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності та спрямована на досягнення спільного результату діяльності.

Базою використання різного роду проєктів в навчальному процесі є теорія, в педагогічній літературі названа методика проєктів (тісно пов'язана з іменами американського філософа і педагога Д Дьюї, В. Килпатрика), що набула в останні роки широкого поширення в світовій освітній практиці, ідея «кооперативного навчання « (Cooperative Learning) [6; 7].

Зазвичай навчальні проєкти для студентів економічних спеціальностей – це проєкти професійного спрямування з використанням автентичних контекстів та матеріалів, які пов'язані з веденням та менеджментом бізнес діяльності. Підготовка проєкту відбувається за послідовними стадіями, при проходженні яких студенти досягають заданих цілей і виробляють продукт, представлений у вигляді презентації.

Навчальні проєкти мають бути практично орієнтовані, з чітко визначеним із самого початку результатом діяльності учасників проєкту, який зорієнтований на професійні інтереси самих учасників роботи (економічний аналіз, форми фінансової звітності, бізнес план, інвестиційний проєкт, довідковий матеріал тощо). Для ефективної реалізації необхідно розробити чітку структуру, навіть сценарій діяльності учасників із визначенням функції кожного. Координаційна робота може бути організована через обговорення, планування спільних дій, презентацію отриманих результатів та можливих способів використання їх на практиці, оцінку проєкту іншими учасниками та командами.

Використання навчальних проєктів сприяє формуванню наступних загальних компетентностей: здатність застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати завдання у сфері підприємництва та бізнес діяльності; здатність спілкуватися державною та іноземною мовами у професійній сфері; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність працювати автономно та в команді, навички міжособистісної взаємодії; та фахових компетентностей: здатність застосовувати інноваційні підходи в підприємницькій діяльності; здатність визначати і виконувати професійні завдання з організації бізнес діяльності; здатність до організації зовнішньо-економічної діяльності.

Виділяють наступні етапи роботи над проєктом:

1. Вибір теми, типу проєкту, кількості задіяних осіб;

2. Визначення предмета дослідження. Проводиться «мозковий штурм» для висунення ідей студентами;

3. Розподіл роботи, обговорення методів дослідження, прийомів, творчих підходів, рішень, пошуку інформації;

4. Індивідуальна робота учасників;

5. Обговорення зробленої роботи;

6. Презентація проєктів, їх захист;

7. Колективний аналіз, обговорення результатів, висновки [2].

Проєктна робота сприяє розвитку самоосвіти та відповідальності. Так само для студентів створення проєкту – це відмінна практика мови, так як в роботі можуть бути задіяні носії мови, що розвиває в майбутніх спеціалістів навички міжкультурної комунікації.

В процесі реалізації проєкту та в ході дослідження студенти в групах або індивідуально ведуть самостійну роботу по структуруванню інформації, аналізують, зіставляють дані з різних джерел, оцінюють їх, складають схеми, таблиці, формулюють проблеми і визначають шляхи їх вирішення, проводять експеримент [4]. На цьому етапі виконання проєкту надзвичайно важливими є самостійність наукового пошуку і критичність сприйняття інформації.

Необхідні умови організації проєкту включають:

1. Постановка проблеми, що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку.

2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів.

3. Самостійна діяльність студентів (може бути груповою, парною чи індивідуальною).

4. Визначення кінцевих цілей спільних чи індивідуальних проєктів.

5. Визначення базових знань із різних професійних галузей, необхідних для роботи над проєктом.

6. Структурування змістовної частини проєкту із зазначенням поетапних результатів.

7. Результати виконаних проєктів повинні бути матеріальними, тобто оформленими у визначений спосіб (презентація, доповідь, сайт, тощо). Мультимедійні засоби підсилюють змістовну частину проєкту, допомагають сприйняттю найскладніших елементів теми проєкту [1; 3].

Навчальні проєкти – це освітні технології, що дозволяють їх учасникам вирішувати свої навчальні завдання за допомогою організації власної діяльності в кооперації з партнерами і колегами, в тому числі з різних країн. Використання проєктів у освітній практиці створює умови для розвитку професійної майстерності та ефективного підвищення кваліфікації майбутніх економістів, розширення меж освітніх просторів, набуття досвіду мультикультурної взаємодії.

Література:

1. Болтак І.С. Мультимедійні засоби навчання на уроках англійської мови. URL: https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/1434.
2. Зазуліна Л.В. Педагогічні проєкти: науково-метод. посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. 40 с.
3. Карпова О.О. Мультимедійні засоби навчання іноземної мови майбутніх економістів. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки* 2013. Вип. 111. С. 52-58.
4. Пехота О.М. Проєктна технологія. *Освітні технології* – К., 2004. С. 148-162.
5. Grubb, W. Norton. Education through Occupations in American High Schools, Vol. 1: *Approaches to Integrating Academic and Vocational Education.* New York: Teachers College Press. 1995.
6. Naisbitt J., Aburdene P. Mega-Trends 2000. – N.Y., 2012.
7. Kilpatrick, William Heard. Philosophy of Education. New York: Macmillan. 1951.
8. Knoll M. The Project Method: Its Origin and International Influence. *Progressive Education across the Continents. A Handbook,* ed. Volker Lenhart and Hermann Röhrs. New York: Lang. 1995.

ОСВІТНЬО-НАУКОВІ ПРОГРАМИ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ПЕРШИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Семигіна Т.В.
доктор політичних наук, професор, член Національного агентства кваліфікації м. Київ, Україна

Підготовка науково-педагогічних кадрів із соціальної роботи – не нове явище у розвинутих країнах, навіть у постсоціалістичних [3; 4]. Проте в Україні впровадження третього рівня третьої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» стало можливим після ухвалення в 2014 році Закону України «Про вищу освіту» і нового переліку спеціальностей, за якими від 2017 розпочалась підготовка докторів філософії із соціальної роботи.

У цій роботі представлено результати вивчення питань впровадження освітньо-наукових програм (ОНП) із соціальної роботи у 2017-2021 роках та викликів, які постали у 2022 році.

Насамперед слід зауважити, що коли розпочиналась діяльність із впровадження ОНП із соціальної роботи, ключовими викликами для цих програм були: невизначеність зі створенням та функціонуванням разових спеціалізованих рад з огляду на те, що соціальна робота була новою науковою спеціальністю, різнотлумачення щодо процедур захисту, відсутність паспорта наукової спеціальності та стандарту освіти для третього рівня підготовки; відсутність фахових журналів, офіційно визнаних МОН України; невизначеність етичних норм і брак етичної експертизи досліджень у соціальній роботі (що є сталою практикою за кордоном) [3]. На той момент не було вимог щодо акредитації ОНП, а ліцензування мало переважно формальний характер. І саме це дало змогу запустити у 2017 році понад 20 ОНП в Україні.

Проведений аналіз змісту акредитованих на лютий 2022 року ОНП, їх програмних результатів та наповнення освітніх компонентів (ОК) дає підстави для сумнівів, наскільки навчання аспірантів забезпечує їх справді сучасними знаннями із соціальної роботи (адже такими знаннями не завжди володіють викладачі, що мають науковий ступінь в іншій сфері, а тим більше роботодавці, залучення яких вважається обов'язковим при формуванні ОНП) [1].

Аналіз засвідчує певну відірваність змісту ОНП від локальної практики соціальної роботи, а також застарілість змісту компонентів ОНП, який не зважає на сучасні тенденції розвитку теорії та практики соціальної роботи, брак зв'язків між програмними результатами навчання і розумінням компетентностей та навичок дослідників у соціальній роботі. Наразі закордонні науковці [3; 4] звертають увагу, що підготовка наукових кадрів повинна мати випереджальний характер, а не йти навздогін за поточною практикою діяльності соціальних закладів, сприяти трансформаційним процесам у соціальній сфері.

Наступна проблема – це методологія дисертаційних досліджень (чи справді вона відповідає сучасним методологічним практикам соціальної роботи), або є успадкованою з тих наукових сфер, у межах яких захищалися наукові керівники. У закордонній соціальній роботі активно застосовують критичну парадигму досліджень, за якої дослідники відіграють роль не «об'єктивних» спостерігачів, а агентів змін, у той час як клієнти виступають співавторами дослідження, співдослідниками. У вітчизняних дисертаційних дослідженнях вона не поширена. Така методологія не вивчається в межах ОНП, побудованих переважно на традиційній позитивістській парадигмі соціально-педагогічних досліджень [1; 2]. А от закордонні ОНП з соціальної роботи орієнтовані на методологічний плюралізм (різноманіття методів та інструментів дослідження) [3], який виходить з того, що вибір дизайну дослідження служить схемою для відповіді на дослідницьке запитання, а інструменти повинні бути чутливими до досліджуваних, які вивчаються і які є носіями відповідей на дослідницьке питання.

Також слід відзначити дилему практичного значення результатів дисертаційних досліджень: Що стосується дисертаційних досліджень, виконаних у межах ОНП, то постає питання щодо призначення цих досліджень та попиту на їхні результати, тобто впливу на практику соціальних закладів – наскільки отримані знання вирішують завдання локальної практики та використовуються у щоденних рутинах соціальними працівниками.

Актуальними залишаються й етичні аспекти дисертаційних досліджень. У проведених у 2020-2021 роках дослідженнях цим аспектом приділялось мало уваги [2], хоча взаємодія між дослідниками і представниками вразливих груп конституює специфічний характер досліджень у соціальній роботі. Ці дослідження, що включають емпіричну та експериментальну методологію, передбачають тісну взаємодію дослідника з дослідницькими групами, яка охоплює взаємовпливи обидвох учасників процесу дослідження, що може створювати етичні ризики, здатні заподіяти шкоду. В такому випадку цінність отриманих у результаті дослідження нових знань знижується і виникає питання, наскільки отримані знання виправдовують заподіяну шкоду. Наявна нагальна потреба в етичній експертизі досліджень у соціальній роботі.

На початку 2022 року змінилось нормативне регулювання процедур захисту, розширення автономії закладів освіти (і не всі університети виявились готовими до нового рівня автономності і відповідальності за більшість процедурних питань). Відбулась також зміна вимог до рецензентів та опонентів, а також стосовно кількості тих публікацій, які дають право на допуск до захисту. Поряд з тим, новий порядок присудження наукового ступеня все ще має об'єктивні слабкі сторони, над якими слід працювати, зокрема – невелика кількість науковців з галузі знань «Соціальна робота», які можуть бути членами разової спеціальної вченої ради, здійснювати критичну оцінку, рецензувати чи опонувати дисертаційне дослідження та орієнтація нормативних вимог не на зміст публікацій опонентів та рецензентів, а на ключові слова, які, в багатьох випадках є формалізованими та не завжди розкривають наукову проблему, що досліджується.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року означилось не тільки на організаційних питаннях (наприклад, отримання засвідчених печатками документів в умовах дистанційного формату роботи науково-педагогічних працівників), а тим, що деякі аспіранти змушені адаптувати свої дослідження – через відсутність доступу до досліджуваних груп, які опинилися в окупації чи мігрували в інші місця, змінювати методологію дослідження, переходити на цифровий формат опитувань та інтерв'ювання (що лише загострило етичні дилеми, оскільки поставило анонімність респондентів під питання).

Водночас з'явились нові теми і запити на дослідження, можливості отримати гранти на закордонне наукове стажування та співпрацювати з

іноземними науковцями. Наявна підтримка українських науковців в умовах війни, яка полягає в співпраці, стажування та працевлаштуванні в кращих закордонних закладах вищої освіти може спричинити міграцію аспірантів, що позначиться на кількості здобувачів в Україні.

У березні 2022 року нарешті запрацювала електронна система НАЗЯВО і де факто Міністерство освіти та науки України змінило свої функції з повного контролю за присвоєнням наукових ступенів на нагляд за інформацією в системі НАЗЯВО.

Таким чином, упродовж останніх трьох років відбулись сутнісні трансформації у зовнішніх параметрах функціонування ОНП із соціальної роботи. Вони переважно були пов'язані зі змінами нормативної бази, а не з внутрішнім розвитком програм чи посиленням фахового регулювання, Динаміка змін представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка функціонування освітньо-наукових програм із соціальної роботи

Період / Параметр	Лютий 2020 р.	Лютий 2021 р.	Лютий 2022 р.
Кількість акредитованих ОНП	0	2	6
Кількість захищених дисертацій	1	2	18
Кількість фахових журналів	0	11	14
Паспорт спеціальності та/або стандарт освіти	Немає	Немає	Стандарт (затверджений 30.12.2021 р.)
Етична експертиза досліджень	Немає	Немає	Немає
Процедура захисту	Експериментальний Порядок	Тимчасовий Порядок	Порядок (ухвалений в січні 2022 р.)
Роль МОН	Повний контроль (затвердження ради, перевірка всіх документів, рішення про присвоєння ступеня)	Повний контроль (затвердження ради, перевірка всіх документів, рішення про присвоєння ступеня)	Нагляд (за інформацією в системі НАЗЯВО)

Підсумовуючи, слід відзначити нетяглість, несталість правових норм стосовно процедур захисту дисертаційних робіт та вимог до кількості публікацій, що не могло не позначитися на результативності діяльності нових ОНП із соціальної роботи. Іншою відчутною проблемою цих ОНП можна вважати брак академічних традицій підготовки аспірантів за цією спеціальністю і відірваність українського фахового середовища від сучасних міжнародних наукових практик у соціальній роботі. Військові дії на території України, з одного боку, утруднили реалізацію ОНП та здійснення захистів дисертаційних досліджень, виконаних у межах цих програм, а з іншого – зумовили попит на нові, науково обґрунтовані, технології соціальної роботи та розширили потенціал наукового спілкування із закордонними колегами.

Література:

1. Семигіна Т., Пожидаєва О., Карагодіна О. Програми підготовки докторів філософії із соціальної роботи: аналіз змісту. *Graal of science.* 2022. № 12-13. С. 108-114.
2. Карагодіна О., Семигіна Т. Перші дисертаційні дослідження із соціальної роботи в Україні: критична оцінка. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9(1). P. 44-55.
3. Drisko J., Hunnicutt C., Berenson L. A national content analysis of PhD program objectives, structures, and curricula: do programs address the full range of social work's needs? *Journal of Teaching in Social Work*. 2015. № 35(1-2). P.14-28,
4. Zavirsek, D. Can the development of doctoral studies in social work resist the neo-liberalism within academia? Some comparisons. *Social Policy and Social Work in Transition*, 2010. № 1. P. 76–100.

ОПТИМІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ВОЄННИЙ ЧАС: КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАУКОВОГО/ТВОРЧОГО КЕРІВНИКА ТА ОСОБЛИВІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ УЧБОВОГО ПРОЦЕСУ

Серенко С.О.

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри концертмейстерства
Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової
м. Одеса, Україна

В умовах воєнного часу надзвичайно важливим виявився досвід дистанційної освіти, набутий у період тотального карантину

2020-2021 рр. Ця форма навчання поглинула навіть такі галузі, як мистецтво та культура: жоден навчальний заклад з цих напрямків не тільки не припинив свою діяльність, але й створив унікальні методики ведення уроків, майстер-класів та концертів у режимі on-line. Сьогодні, спираючись на відпрацьовану практику, заняття продовжуються і в окупації, і в евакуації.

Але тотальна різниця між дистанційним навчанням при пандемії та воєнних подіях – це питання різниці між *безпекою та потенційною небезпекою, психологічною стабільністю та стресом в наслідок психотравмуючих ситуацій*[5]*, достатньою комп'ютерною обізнаністю для реалізації професійних завдань та концентрованою компетентністю у галузях сучасних цифрових технологій.* Отже, воєнний стан сформував антагоністичні поняття, які дозволяють роздивлятись навчальний процес та можливість його здійснення з нових ракурсів, а саме: *ракурсу особливих умов організації учбового процесу та ракурсу нового розуміння компетентності наукового/творчого керівника.* Ці ракурси невід'ємні один від одного та обумовлені надзвичайною ситуацією в країні.

Особливість умов полягає в тому, щоб всупереч негативним обставинам створити ситуацію цілком позитивну. Наприклад, при потенційній небезпеці створити безпечне середовище, серед тотальної паніки та жаху виявляти психологічну рівновагу, в умовах неможливості не тільки очного, але й часто дистанційного навчання налагодити учбовий процес.

1. Безпека. Згідно Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2, Р1, ст. 3]; «Кожна людина має невід'ємне право на життя…Кожен має право захищати своє життя і здоров'я» [2, Р. 2, ст. 27]. Безпека – це основна, базова потреба людини та основний об'єкт національної безпеки. Але «людина – не тільки соціальна цінність, а й самоцінність» [7, с. 36]. «Безпека людини – це об'єктивний стан і суб'єктивне відчуття фізичної, майнової (матеріальної), соціальної, психологічної, духовної і моральної захищеності людини, її прав і свобод» [7, с. 36-37]. «…Той, хто перебуває в безпеці, не відчуває загрози» [5, с. 64]. Тому *питання безпеки* як здобувачів освіти, так і викладачів – найголовніше у ситуації тотальної загрози здоров'ю та життю людини. Це – основа можливості продовжувати навчання та підвищувати свій професійний рівень заради майбутнього відновлення країни після завершення воєнних подій.

[5] «На переконання дослідників О.Євсюкова та В Садкового, психотравмуючими є ті події, які викликають переживання інтенсивного страху та безпорадності» [Цит. по 8, с. 11]

Питання безпеки у наш потенційно небезпечний час кожен учасник навчального процесу мусить вирішувати самостійно: це можливість виїхати з зони бойових дій у безпечну область України, за межи України; своєчасно переміститися у найближче укриття або знайти безпечне місце, облаштоване засобами первинної медичної допомоги, питною водою, харчуванням. засобами мобільного зв'язку та інтернету.

2. *Питання психологічної стабільності* безпосередньо пов'язане з питанням безпеки: «Із деякими наближеннями до потреб у безпеці в психології відносять потреби в захищеності; відсутності страху, тривоги» [5, с. 63]. Психологічна стабільність – найважливіша умова ефективності навчального процесу; стосується як здобувачів, так і викладачів. Але найвідповідальніша місія полягає саме на викладача як гаранта не тільки професійного, але й життєвого досвіду. Викладач має виявляти всі ознаки психологічної рівноваги та життєстійкості. Цей важливий адаптивний ресурс організму людини, який формується в результаті стресу, базується, на думку Кошової І. та інших дослідників, на *сприйнятті ситуації та готовності перетворити недоліки у досвід, а аномально небезпечне середовище – у контрольований процес* [3, с. 77-80]. Саме від психологічної стабільності викладача, його здатності усвідомлювати, переживати та трансформувати події залежить здібність здобувача не розгубитися у стресовій ситуації, а сконцентруватися на основних завданнях, досягаючи при цьому найкращих результатів. Врівноважена манера викладу матеріалу, спокійний настрій, відсутність паніки та жаху на фоні масового психозу та психологічного стресу дозволяють контролювати ситуацію і «тримати руку на пульсі». Цьому сприяють: патріотичний настрій та віра в перемогу (головна умова психологічного спокою та врівноваженості); спостереження новин з фронту (можливість своєчасно оцінити стан небезпеки); обізнаність про нові положення, накази та розпорядження стосовно навчального процесу на державному та місцевому рівнях; здатність бути Психологом з великої літери у взаємовідносинах «викладач – здобувач», особливо, коли йдеться про індивідуальні заняття; мобільність та готовність до швидких змін програми, розкладу, строків атестації і т.д.

3. *Питання цифрової компетентності* – чи не найважливіше у другому десятиріччі XXI століття у всьому світі, особливо в Україні після 24 лютого 2022 р., – поєднує перші два: безпеки та психологічної стабільності. Знаходячись у безпеці та в адекватному психологічному стані, викладач має можливість використовувати найсучасніші цифрові технології не тільки для побутового спілкування, але й для професійної роботи – досліджень, консультацій, бібліографічного пошуку, створення навчальних посібників, організації лекцій, семінарів, індивідуальних занять, конференцій, редакторської роботи, наукового керівництва, прослуховування або перегляду, створення та оприлюднення музичного запису в YouTube

відкрито або за посиланням (у випадку з мистецькими учбовими закладами), швидкості обміну інформацією, оперування великою кількістю матеріалу і збереження його у хмарних сховищах, ведення облікової документації (індивідуальних планів, журналів), проведення засідань кафедри та ін. Для цього потрібна значна підготовка в галузі новітніх цифрових технологій. Цифрова обізнаність на такому високому рівні стає *концентрованою цифровою компетентністю та одною з найважливіших умов організації дистанційного учбового процесу*.

Воєнний час створює не тільки особливі умови для навчання, але й особливі форми співіснування несумісних, на перший погляд, складових компетентності викладача.

Так, до загальноприйнятих ознак компетентності, яка дорівнювалась професійності, фаховості (знання, уміння, навички, досвід [9]), долучаються такі ознаки як мобільність, творча ініціатива (компоненти «методичної компетентності» [9]), винахідливість, «здатність ураховувати зовнішні та внутрішні фактори,…планувати, розробляти…удосконалювати» («тактично-стратегічна компетентність» [9]), схильність до створення мистецьких творів, інноваційних технологій, вирішення завдань нетрадиційним шляхом (підвиди творчої компетентності [9]), «здатність досліджувати, систематизувати» («наукова компетентність» [9]), цифрова компетентність («інформативно-технологічна компетентність – особистісна здатність застосовувати та використовувати інформаційні новітні інноваційні технології» [9]) та креативність (здатність до творчого вирішення проблем, нестандартного мислення, «створення нового з того, що вже є, оригінальність, здатність інтуїтивно відчути правильний напрямок думки» [4], «швидкість, гнучкість думки, допитливість, ірреальність, фантастичність» (Дж. Гілфорд) [6, с. 123]). Останні дві – найактуальніші та найсучасніші, мають найбільший розвиток. Прояв саме цих якостей допомагає науковим/творчим керівникам досягати бажаних результатів. В комплексі з фундаментальними професійними методиками ці якості суттєво вплинули на рівень діджиталізації професійного навчання і допомогли уникнути стагнації учбових процесів в Україні.

Отже, *компетентність наукового/творчого керівника сьогодні – це сукупність традиційних професійних та найсучасніших (цифрових), придбаних останнім часом, знань, умінь, навичок, досвіду, помножена на креативність.*

Особливі умови організації учбового процесу та оновлене розуміння компетентності наукового/творчого керівника – основні ознаки сучасного дистанційного навчання. Якщо під час пандемії головною метою освіти була оптимізація очного навчального процесу, то в воєнний час – це *оптимізація саме дистанційного навчання.*

Література:

1. Винничук Р.О. Компетентнісний підхід до розвитку навичок сучасного викладача ЗВО. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т.2. С.52-56;
2. Конституція України URL: https://president.gov.ua;
3. Кошова І. Життєстійкість як психологічний ресурс. *Ракурси психологічного благополуччя особистості – IX-ті Гротівські читання, всеукр.науково-практичний семінар*. м.Ніжин. 9.06.2017 р.;
4. Креативна країна URL: creativecountry.org – 03.08.2022;
5. Маслоу А. Мотивация и личность/ 3-е изд. – СПб: Питер. 2003. 352 с.;
6. Павленко В.В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] /академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир. 2016. Вип.11. С.120-131;
7. Тихий В.П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник національної академії правових наук України.* 2016. № 2 (85);
8. Туриніна О.Л. Психологія травмуючих ситуацій: *навч.посіб.для студ.вищ.навч.закл.* К.: ДП «Вид. дім «Персонал». 2017. 160 с.;
9. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта*. 2009. № 1-2. С.128-135.

TEACHING STUDENTS PROSODIC PARAMETERS OF SPEECH DURING WAR TIME

Syvokin H.V.
Candidate of Philological Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Kartel T.M.
Candidate of Pedagogical Science Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Odessa, Ukraine

The work is devoted to the analysis of the data of the audit analysis of prosodic means of the expression of epistemic modality on the material of the Ukrainian and English languages during the war time. Audit experiment relating to subjective methods for interpreting the results of experimental

phonetic research is one of the most reliable ways of detecting distinctiveness of speech, in general, and prosodic parameters, in particular: the ear of man is the most accurate instrument of perception and interpretation of speech given a reliable qualitative assessment of the speech signal [2, 6].

Audit analysis was conducted in accordance with the rules laid down in the writings of modern linguists [1, 3, 4]. At the same time, the evaluation of experimental phrases was performed by three groups of auditors – 2 reference groups (native speakers) and 1 experimental group (non-native speakers of Ukrainian-language bilingual).

The first task of the audit experiment – the assignment of the speech stimulus to one of the three «basic» values of epistemic modality (knowledge, ignorance, assumptions) was performed by the Ukrainian-speaking and English-speaking groups of auditors with rather similar results. In the reference group, the proportion of the correct differentiation of experimental phrases between epistemic modal values of absolute certainty and doubt was 92.3%. A similar indicator in the Ukrainian-speaking group of auditors was when representing phrases-stimuli in their native language – 94.6%, and foreign – 70.8%.

The degree of correct identification of another pair of «basic» values of epistemic modality – knowledge – ignorance – is significantly lower (for English auditors – 76.6%, and for Ukrainians, respectively, 72.8% and 61.4%). The latter circumstance is due to the almost complete lack of bright prosodic markers in both languages, which provide an appropriate contrast to the indicated values of epistemic modality at the intonational level.

Determining the degree of manifestation of one or another subjective-modal epistemic value in the sound of experimental phrases-replicas, as expected, was characterized by lower productivity. In the reference group, the proportion of the correct differentiation of experimental phrases between the components of the semantic field of epistemic modality graded on the basis of the increase in the degree of doubt was 71.6%. A similar indicator in the Ukrainian-speaking group of auditors was made when representing phrases-stimuli in their native language – 69.4%.

An entirely different picture was observed when identifying British incentives by Ukrainian-speaking auditors (experimental group). The purpose of the inclusion of this task was the need to identify such prosodic characteristics of the English language that have differences in the interpretation of the Ukrainian-speaking group of auditors compared with the interpretation of British auditors and, therefore, able to influence the adequacy of determining the degree of manifestation epistemic modal assessment of in-culture communicators in real situations of intercultural communication.

When studying the material in English by the Ukrainian-speaking group of auditors, a marked difference in the results of the interpretation of the

intensity of the epistemic modal assessment with the reference group was recorded in 18% of the total volume of experimental phrases. Of these, 4% were noted by the auditors of the Ukrainian-speaking group as expressing a lower degree of doubt, and 14% by estimates of a greater degree of doubt compared to the English-speaking group of auditors. This suggests that the presence of inocululturalfeatures in the representatives of the Ukrainian-speaking group of auditors reveals an epistemic modal assessment at the prosodic level forms a tendency to overestimate the degree of doubt in the perception of the English language.

It seems important to identify those components of the prosodic design of English phrases, whose sound received an inadequate interpretation of the degree of intensity of epistemic coloring by the auditors of the Ukrainian group and was assessed by them as conveying a high degree of doubt compared to the assessment of the auditors of the reference group. Of the variety of differences in the definition of epistemic modal values based on the sound of experimental material, we will consider the acoustic characteristics of those phrases whose sounding is inadequately characterized by more than half of Ukrainian-speaking auditors. The analysis of prosodic registration of these phrases will reveal the most persistent trends in the inadequate interpretation of the nature of the epistemic modal assessment of the British prosody, which is typical for representatives of Ukrainian culture. The analysis showed that such prosodic characteristics that mark the negative epistemicity of prosodic design of English phrases are the following singularities of pronunciation: the use of an ultra-wide range caused by a sharp increase in the tone on the nuclear segment, executed by a complex ascending-descending-ascending melodic contour, is significantly less significant than in the Ukrainian language increase in the duration of the nuclear composition in relation to the average components of the temporal characteristics.

References:

1. Багмут А.И. Акустическое выражение «блочного» характера спонтанной речи Proc. XI-th ICPhS. – Tallin, 1987. – Vol. 4. – P. 205.

2. Зиндер Л.Р. Общая фонетика Л.Р.– М. : Высшая школа, 1979. – 312 с.

3. Златоустова Л. В. та інш. Общая и прикладная фонетика : учебное пособие – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 416 с.

4. Кодзасов С. В. Проблемы исследования просодии Известия академии наук: Серия литературы и языка. – Т. 62. – № 4. – 2003. – С. 44–55.

5. Королева Т.М. Интонация модальности в звучащей речи – К. – Одесса: Высшая школа, 1989. – 147 с.

6. Potapova R. K. Auditory Perception of Speech by Non – Native Speakers Specom'2001: Proceedings of International Workshop «Speech and Computer». – Moscow: Moscow State Linguistic University, 2001. – P. 205–215.

УКРАЇНСЬКА СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОСТ-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Синицька О.Л.
викладач
Житомирський музичний фаховий коледж імені В.С. Косенка
м. Житомир, Україна

Реформа вищої освіти проходить на тлі динамічних змін в усіх сферах суспільства України і глобальних змін в усьому світі. Завдання забезпечення якості вищої освіти перетворюється у рівняння з багатьма невідомими. Весь хід реформи освіти в Україні нагадує відчайдушний серфінг. Пандемія COVID, воєнна агресія РФ, глобальна рецесія: кризи накочуються як хвилі: одна за одною. Україна буквально, зі зброєю в руках, виборює своє місце у новій системі міжнародної спільноти. Студентство (80% респондентів, згідно опитування «Україна в ЄС: переваги та недоліки») прагне безвізового режиму з країнами ЄС, завдяки якому отримає змогу там вільно навчатися й працювати. У цих умовах попит на вітчизняну вищу освіту може зменшитися. Реформа гальмується і має багато суперечностей. «Нові порядки, запроваджені під час реформування, та сама затяжна реформа в часі, не зовсім відповідають європейським підходам», – справедливо відзначила у своєму виступі Мирослава Богданівна Філіпович, спікер Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни», посилаючись на статтю групи авторів Л. Колісник, В. Міняйло, Є. Миколаєва.

Метою нашого дослідження є аналіз чинників, які безпосередньо впливають на забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Методи, які використовувалися у дослідженні: аналітичний, компаративний, опитування.

Для забезпечення успішної реформи вищої освіти необхідне чітке бачення моделі суспільства, у якому заклади вищої освіти мають ефективно функціонувати. Теоретичні роботи київського соціолога, професора Валерія Хмелька, надають можливість зазирнути у майбутнє.

У своїх дослідженнях він розкрив каузальну сутність структурної еволюції продуктивних сил [2]. На основі запропонованої ним концепції суспільного продукування життя, як процесу відтворення суспільства, фахівці Інституту прикладного системного аналізу НАН та Міносвіти України Геннадій Повещенко і Юрій Чехових, створили математичну модель структурної еволюції суспільних продуктивних сил. Вчені стверджують, що на кожному етапі оптимального розвитку досягає та сфера, продукція, якої забезпечує підвищення продуктивності праці у сфері, яка на певному етапі є домінуючою. Кількість виробничих сил, задіяних у домінуючій сфері, поступово зменшується на користь сфери, що її забезпечує, і яка згодом сама стає домінантою. Згідно концепції суспільство вступає у п'ятий пост-інформаційний (людинотворчий) етап розвитку. На попередньому етапі розвитку головним виробничим процесом будо творче мислення, а головним засобом оптимізації виробництва – удосконалення творчих здібностей та інтелектуального потенціалу самої людини. У свою чергу розвиток здібностей залежить від ефективності освітніх процесів, які мають забезпечувати відповідно більшу кількість і вищу якість своєї продукції. Таким чином, суспільна потреба у якісних кадрах у сфері вищої освіти мають зростати і цей процес можна вже спостерігати на прикладі провідних країн світу у яких показник валового охоплення вищою освітою вже сягає 100%. Наприклад, Південна Корея, США, Фінляндія, Австралія. Система освіти кожної країни стала вирішальним компонентом у боротьбі за глобальне лідерство.

За часів незалежності Україна досягла високих показників валового охоплення вищою освітою. Станом на 1 жовтня 2021 року в Україні налічувався понад один мільйон здобувачів вищої освіти. Кількість людей з вищою освітою сягала 92%. Натомість, це не отримало схвальної оцінки. Навпаки – стало негативним фактором, який призвів до знецінення отримуваних кваліфікацій, і, по суті, до інфляції вищої освіти. У провідних країнах більшість роботодавців віддають перевагу аналітичному мисленню, комунікативним навичкам, тобто, широкому спектру інтелектуальних та комунікативних компетентностей, які набуті завдяки вищій освіті, і виявляють меншу зацікавленість у спеціалізованих навичках роботи. В Україні парадоксально поширюється безробіття серед випускників ЗВО. Якщо мета вищої освіти відкрити розум, дати йому владу над власними здібностями, гнучкість, критичну точність, вміння бачити зв'язки, які дозволяють осмислити світ і творчо діяти в ньому, то в ідеалі, людина з вищою освітою, має вміти самостійно створити своє унікальне функціональне місце у суспільстві. Ми знаємо приклади людей, які в силу своїх індивідуальних природних задатків і набутого унікального практичного

досвіду досягали успіху, хоча не мали вищої освіти: Генрі Форд, Томас Едісон, Стів Джобс, Майкл Делл, Річард Бренсон, Інгвар Кампрад, Стів Возняк. Цілком ймовірно, що існуюча криза, спричинена саме особливостями притаманними поколінню «міленіалів», які настільки не поспішають дорослішати, що Всесвітня організація охорони здоров'я офіційно продовжила молодість до 44 років. Для цього покоління мати декілька дипломів вищої освіти – стало нормою. Наступне покоління «зумерів» набагато практичніше і проблема може вирішитися сама собою. Представники цього покоління під час шкільних канікул, за власною ініціативою прагнуть працювати, щоб трохи підзаробити, отримати необхідний досвід і бути незалежними від батьків. Дуальне навчання, яке передбачає повноцінне виконання обов'язків і отримання заробітної плати буде оптимальною відповіддю на їхні потреби. Можливо, отримавши необхідний практичний досвід і чітке розуміння проблем у своїй галузі, вони свідомо оберуть шлях наукової діяльності і заклади вищої освіти отримають вмотивованих студентів.

Реформа освіти гальмується через відсутність чіткого розуміння цивілізаційної моделі майбутнього суспільства. Україна, з великою силою і вірою, тільки виборює своє європейське майбутнє. Широкомасштабне вторгнення РФ на територію України змусило понад 10 мільйонів українців змінити місце життя. 1800 закладів освіти постраждало від бомбардувань і обстрілів, 34 заклади вищої освіти переміщені. Одним з важких викликів є посилення освітньої міграції. За останні кілька років, кількість українських судентів за кордоном зросла на 176%. Прагнення навчатися в Європі не є свідотством відсутності якісної вищої освіти в Україні. Здебільшого українська молодь вступає в ті вузи, де нема серйозного відбору. Навчання за кордоном давно стало зручним привідом для еміграції, для безповоротного виїзду. Молода людина, опинившись у новому суспільстві, може легко розчинитися в ньому і забути своє українське коріння. Здебільшого, під час вимушенного перемішення, українське студенство не має змоги продовжувати навчання на рідній мові. В умовах активних воєнних дій, коли Україна несе важкі втрати, відток молоді може призвести до катострофічних наслідків. Необхідно створювати зазиваючі умови для молоді, яка зараз отримує освіту за кордоном. Тут є корисним досвід Китаю, керівництво якого ставить амбітні цілі перед своїми ЗВО і створює відповідне матеріально-технічне забеспечення, що приваблює іноземних студентів і мотивує повертатися до країни власну інтелектуальну молодь, яка отримала освіту за кордоном.

В умовах військової агресії РФ особливого звучання набула проблема різкої зміни потужності виробничих сил, НТР, яка просунула людину набагато далі, ніж її можливості контролювати соціальні

відносини. Думки про девальвацію вищої освіти, ускладнення вступу до вишів, скорочення їх кількості викликають досить сумне відчуття. Пост-інформаційний етап розвитку суспільства – це людинотворчий етап. У цьому контексті, роль саме вищої освіти, дуже важко переоцінити. У США, Франції, Німеччині університецькими стають міста з населенням навіть у 200 тисяч, завдяки піклуванню місцевих громад.

Висновок. В умовах інформаційного і, тим більше, пост-інформаційного суспільства національна вища освіта є вирішальним компонентом у боротьбі за глобальне лідерство.Мають бути створені зазиваючі умови для української молоді, яка отримує освіту за кордоном. Національна вища освіта має повернути своє первісне значення, очиститися від всього що пов'язано з професійним і практичним. На пост-інформаційному (людинотворчому) єтапі розвитку суспільства, вища освіта має пропонувати продукт, який непідвладний загрозам технологічної сингулярності.

Література:

1. Гінда В. Культура, освіта і спорт під час окупації. URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/23.pdf (дата звернення 01.08.2022).

2. Хмелько В.Є. Виробничі відносини і суспільне виробництво життя. URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/23.pdf (дата звернення 02.08.2022).

3. Хмелько В.Є. Найзагальніші особливості суспільних відносин. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/articles_HVE/02_osobSuspVid.pdf (дата звернення 26.07.2022).

4. Хмелько В.Є. Лінгво-етнічна структураУкраїни: регіональні особливості та тенденції змін за роки незалежності. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/articles_HVE/16_linguaethnical.pdf (дата звернення 20.07.2022).

5. Дівінська Н.О. Сутність дослідницької компетентності студентів і методика її діагностики. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/ uploads/2018/09/(дата звернення 01.07.2022).

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕМАТИЧНОГО ВЕКТОРУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АСПІРАНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ: НА ПРИКЛАДІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Синчак Б.А.
аспірант факультету журналістики
Київський університет культури,
м. Київ, Україна
викладач кафедри журналістики
Український гуманітарний інститут
м. Буча, Україна

Актуальність теми дослідження забезпечується повномасштабною військовою російсько-українською війною 2022 р., на фоні якої вимушено видозмінилися всі сфери життя українців, зокрема освітня й наукова діяльність. За даними Міністерства освіти і науки України, розміщеними на платформі інформаційного порталу «saveschools.in.ua», станом на 05.08.22 р., внаслідок російської військової агресії, а саме від «бомбардувань та обстрілів» постраждали понад «2188 закладів освіти, 221 з яких зруйновано повністю» [1]. При цьому, характерним компонентом терору РФ на тимчасово-окупованих українських територіях є знищення української освіти, як такої [2], та спроби її перелаштування на російський манер. Така злочинна діяльність підсилюється вилученням і знищенням книжок, «це художня та публіцистична література. Найбільше під обшуки підпадають підручники з історії України для шкіл, а також інші книги, які містять інформацію про Майдан, АТО, ООС, та імена героїв: Мазепи, Петлюри, Бандери, Шухевича і Чорновола». За словами експерта у сфері комунікацій, освіти і культури, голови Українського інституту національної пам'яті А. Добровича це обумовлено тим, що «постаті в книгах надають силу» [3]. Примусове знищення української освіти на тимчасово окупованих територіях безпосередньо блокує й впливає на українську наукову діяльність, зокрема аспірантську. Саме тому, проблематика видозмінення тематичного вектору наукової діяльності на фоні війни потребує окремого розгляду.

Аналіз останніх публікацій. Безпосередньо проблематику зумовленого війною видозмінення тематичного вектору наукової діяльності аспірантів, що навчаються за напрямками інформаційного професійного спрямування досліджено не було. Однак, окремі науковці у власних дослідженнях опосередковано торкаються заявленої проблематики. До переліку таких насамперед слід віднести

В. Менжуліна, І. Васильчука, Б. Коваля, М. Прилуцького, та ін. Загалом означених вчених турбують питання пов'язані із «методологічними координатами сучасних українських історико-філософських досліджень», «нормативно-правовими і технологічними засадами вдосконалення освітньої підготовки», «критеріями, показниками та рівнями сформованості проєктної компетентності фахівців», та ін. Наведені дані свідчать про увагу науковців до проблематики видозмінення векторів розвитку освіти в Україні. Однак, згідно з оглядом останніх публікацій, питання диференціації тематичного вектору наукової діяльності аспірантів в умовах війни ще не було досліджено.

Основна частина. Розгляд питання впливу війни на тематичне спрямування в науковій діяльності обумовлений насамперед значущістю наукової царини, як винятково важливого компоненту в російсько-українській інформаційній війні. Хоча аналіз підходів до наукової роботи саме в такому контексті не є досить популярним, нагадаємо, що гібридність російсько-української війни передбачає активне задіяння ворогом так званих інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) з метою внутрішньої дестабілізації українського суспільства. Про це ще до початку повномасштабного вторгнення наголошували в Раді національної безпеки і оборони України [4]. Очевидно, що наукове середовище також є одним з плацдармів інформаційної війни. Отже, для вичерпного розуміння особливостей значення цього спрямування, потребують розгляду основні фактори, що зумовлюють видозмінення тематичного вектору наукової діяльності, зокрема результати та наслідки диференціації тематичних векторів наукової діяльності (див. Табл. 1-2).

Основним позитивним чинником, що зумовлений впливом війни на наукову діяльність є компонент співучасті науковця у важливих для українського суспільства подіях, націлених на колективну відсіч ворогу в межах персональних можливостей. Така діяльність є водночас корисною для науки, суспільства, і конкретного індивіда.

Основним негативним чинником, що зумовлений впливом війни на наукову діяльність є аморфність наукової діяльності. Під час війни надважливим є колективна протидія ворогу на всіх фронтах. З огляду на це, наукова царина так чи інакше задіяна в інформаційній війні. Відповідно там де українські науковці «недопрацьовують», російські спецслужби просувають в науковому полі власні деструктивні наративи. Відсутність стійкого інформаційного опору в науковій царині дає перевагу ворожій риториці на міжнародному рівні.

Таблиця 1

Основні результати диференціації тематичних векторів наукової діяльності на фоні війни

№	Фактор	Обґрунтування
1.	Актуальність досліджуваної проблематики	Базова вимога до наукових досліджень, під час війни актуальності набувають безліч тематичних спрямувань, які науковці розкривають крізь призму війни.
2.	Спорідненість тематики дослідницького поля	Цей компонент є очевидним для заявленого у темі дослідження інформаційного професійного спрямування. Все, що пов'язане з публічною інформаційною діяльністю має дотичність до проблематики війни.
3.	Особисті переживання науковця, що відображуються в дослідженнях	Дослідження, яким живе науковець завжди видається значно змістовнішим ніж будь-яка формальна тема. Це має свої плюси випадку збігу особистих переживань автора та наукової роботи.
4.	Свідома громадянська позиція	Науковець усвідомлює соціальну значимість власного професійного спрямування, та намагається робити все для того, аби підтримати опір загарбнику на інформаційному полі.
5.	Грантова підтримка актуальних досліджень	Той випадок, коли науковцям доводиться займатися дослідженнями конкретного спрямування, із переконливою мотивацією у вигляді грантового фінансування проєкту.

Наукова діяльність аспірантів в умовах війни зіткнулася з великими ризиками й перепонами. Це обумовлено чисельними чинниками, зокрема військовим обов'язком призовників і добровольців, припиненням функціонування навчальних закладів на тимчасово-окупованих територіях, пріоритетністю збереження власного життя, над довоєнними амбіціями в науковій діяльності, втратою ентузіазму до наукової діяльності на фоні російського терору, та ін. Саме тому порівняно із іншими науковцями саме аспіранти видаються найнезахищенішими. Диференціація тематичного вектору наукового спрямування позиціонується на прикладі саме інформаційного професійного спрямування, адже основним конституційним обов'язком

кожного громадянина України зараз є протидія агресору будь-якими доступними методами. На відміну від інших професійних спрямувань, актуальними саме для інформаційного безперечно є різноманіття проблем пов'язаних із війною.

Таблиця 2

Основні наслідки відсутності диференціації тематичних векторів наукової діяльності на фоні війни

№	Фактор	Обґрунтування
1.	Відсутність спорідненості тематики дослідницького поля	Дослідницька тематика не пов'язана із військовими діями. Або з різних причин науковець не наважується досліджувати «гострі» питання.
2.	Розмежування особистих переживань і наукової роботи	Однією з професійних ознак наукової роботи є безсторонність і неупередженість автора. Однак при цьому ніхто не заважає обґрунтовано висвітлювати ту чи іншу проблематику на фоні власних переживань.
3.	Відсутність суспільно-корисної громадянської позиції	Сприйняття наукової діяльності, як непрактичної і формалізованої. Відтак нерозуміння механізму, за яким такого роду наукова діяльність може бути суспільно-корисною.
4.	Відсутність грантової підтримки / втрата роботи / гальмування чи припинення навчального процесу	Переважно публікації авторських досліджень в наукових виданнях не є безкоштовними. Отже, у важкі для українців часи, особисте фінансування такої діяльності є альтруїстичним і може видаватися нераціональним.
5.	Законсервованість під формальну систему продукування наукової діяльності	У випадках, коли наукова діяльність є формальною необхідністю, для засвідчення професійної компетентності, або загалом продукується за тотожним підходом.

Висновки. Диференціація тематичного вектору наукової діяльності в умовах війни передбачає ряд позитивних і негативних прогнозованих результатів і наслідків (див. Табл. 1-2). Порівняно із іншими науковцями

саме аспіранти в цьому контексті видаються найнезахищенішими. Будь-яка бездіяльність науковців шкодить колективному громадському процесу протидії ворогу. В умовах війни на наукову спільноту покладено особливу відповідальну місію, яка передбачає – консолідацію і резонування актуальної для України і врешті Європейської і Західної спільноти проблематику збройного терору в його різних аспектах, залежно від професійних спрямувань науковців.

Література:

1. Освіта під загрозою. saveschools.in.ua, 2022. URL: https://saveschools.in.ua/ (дата перегляду 05.08.22).
2. А. Зубова. Як росіяни знищують освіту Миколаївщини: закатовані вчителі, розбомблені школи і «телефонні» табелі з окупації. bihus.info, 2022. URL: https://bihus.info/yak-rosiyany-znyshhuyut-osvitu-mykolayivshhyny-zakatovani-vchyteli-rozbombleni-shkoly-i-telefonni-tabeli-z-okupacziyi/ (дата перегляду 05.08.22).
3. С. Челяк. «Книги знищують, бо постаті в них надають силу»: Дробович про вилучення армією РФ українських книжок. Суспільне Культура, 2022. URL: https://suspilne.media/223180-knigi-znisuut-bo-postati-v-nih-nadaut-silu-drobovic-pro-vilucenna-armieu-rf-ukrainskih-knizok/ (дата перегляду 05.08.22).
4. Данілов пояснив, чому Росія робить ставку на дестабілізацію України. Укрінформ, 2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3390931-danilov-poasniv-comu-rosia-robit-stavku-na-destabilizaciu-ukraini.html (дата перегляду 07.08.22).

РАЗОВІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ВЧЕНІ РАДИ: УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Сіренко О.В.
кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри бухгалтерського обліку та економічного контролю,
завідувачка аспірантури і докторантури
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

Після завершення навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії:

1) отримує академічну довідку про виконання освітньо-наукової програми;

2) звертається з письмовою заявою щодо отримання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації [1].

За умови отримання позитивного висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації здобувач має право звернутися до вченої ради закладу, в якому він виконав освітньо-наукову програму, з письмовою заявою про утворення разової спеціалізованої вченої ради (далі – СВР).

У заяві здобувач засвідчує, що дисертація виконана ним самостійно з дотриманням академічної доброчесності, підтверджує, що поданий до захисту остаточний текст дисертації, та зазначає мову захисту дисертації (державна або за бажанням здобувача англійська).

До заяви додаються: дисертація у друкованому та електронному вигляді;

наукові публікації (або їх копії), в яких висвітлені наукові результати дисертації; академічна довідка про виконання освітньо-наукової програми; висновок наукового керівника (керівників); висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Разова СВР з присудження ступеня доктора філософії утворюється у закладі вищої освіти, в якому здобувач виконав акредитовану освітньо-наукову програму.

Рада утворюється на підставі письмової заяви здобувача відповідно до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової СВР ЗВО, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова КМУ № 44 від 12.01.2022р.).

Вчена рада ЗВО не пізніше ніж за два місяці з дня отримання заяви здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії утворює разову СВР, про що видається відповідний наказ.

Протягом п’яти робочих днів з дати видання наказу про утворення разової ради заклад:

1) оприлюднює з урахуванням вимог законодавства з питань державної таємниці та службової інформації на своєму офіційному веб-сайті електронну копію дисертації у форматі PDF/A з текстовим шаром з накладенням електронного підпису здобувача, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу), та інформацію про склад разової ради, посилання на веб-сайт, де здійснюватиметься трансляція захисту дисертації;

2) вносить інформацію про утворення разової ради до інформаційної системи;

3) передає друкований примірник дисертації, підписаний здобувачем, до бібліотеки закладу;

4) подає електронний примірник дисертації до державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», а також до локального репозитарію закладу [1].

Ступінь доктора філософії присуджується разовою СВР за результатами успішного виконання здобувачем відповідної освітньо-наукової програми та за результатами публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

Разова СВР утворюється для захисту дисертації з метою здобуття наукового ступеня доктора філософії (рис. 1).

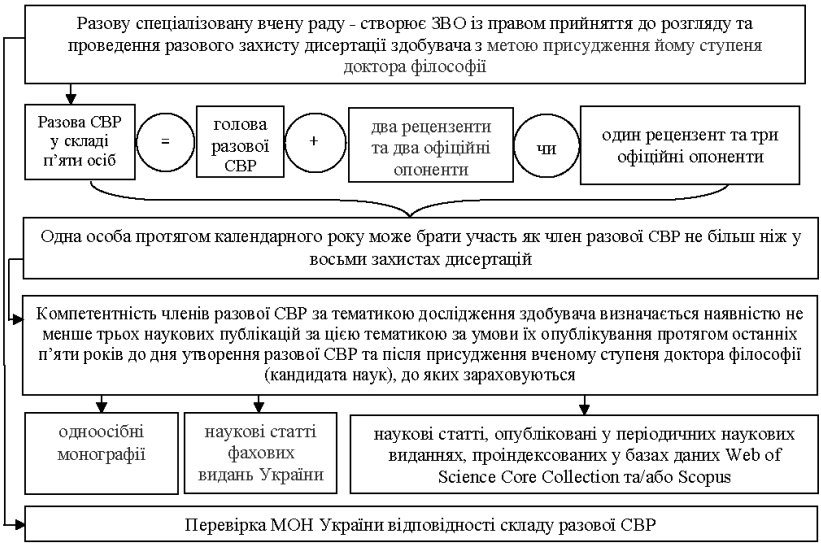

Рис. 1. Склад і вимоги до разової спеціалізованої вченої ради

Зазначимо, що голова разової СВР – особа, яка за основним місцем роботи працює науково-педагогічним або науковим працівником закладу, в якому утворена разова СВР, має науковий ступінь доктора наук і є компетентним ученим за тематикою дослідження здобувача ступеня доктора філософії.

Учений може бути включений до складу разової СВР не раніше, ніж через три роки після здобуття ступеня доктора філософії (кандидата наук).

Публічний захист дисертації проводиться на засіданні разової СВР із можливістю використання засобів відеозв'язку в режимі реального часу (рис. 2) [1].

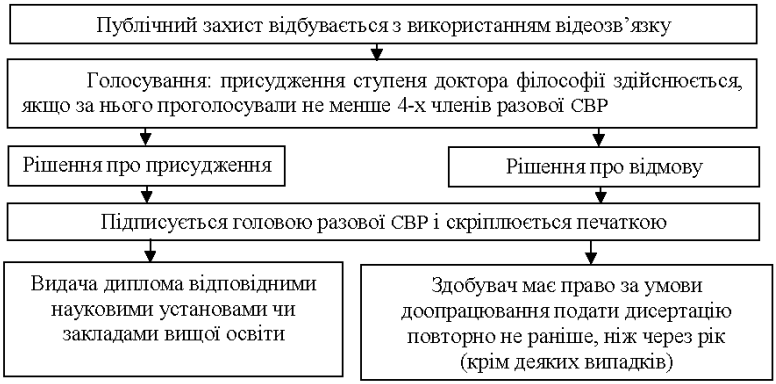

Рис. 2. Порядок присудження ступеня доктора філософії

Захист дисертації має відбуватися у форматі відкритої наукової дискусії, в якій зобов'язані взяти участь голова та члени разової СВР, а також за бажанням і присутні на засіданні.

Література:

1. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text.

2. Як здобути ступінь PhD в Україні? Аналіз основних нововведень (+ інфографіка). URL: https://nim.media/articles/yak-otrimati-phd-v-ukrayini-analiz-osnovnikh-novovveden-infografika.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сітовський А.М.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство, незважаючи на його матеріальне вираження, таке як інформаційна техніка, є багатоаспектним, об'єктивно зумовленим етапом у розвитку людства і супроводжується двома провідними тенденціями сучасної цивілізації: глобалізацією, з одного боку, та створенням усе більш сприятливих умов для індивідуалізації та розвитку людини, з іншого боку» [2, с. 6].

Сучасне інформаційне суспільство характеризується наступними особливостями: обсяг знань, що породжується у світовому співтоваристві, подвоюється кожні два-три роки; щодня у світі публікується 7000 наукових і технічних статей; обсяг інформації, що пересилається через штучні супутники Землі протягом двох тижнів, достатній для заповнення 19 млн. томів; у індустріально розвинутих країнах учні під час закінчення середньої школи одержують більше інформації, ніж їхні бабусі й дідусі за все життя; у наступні три десятиліття відбудеться стільки ж змін, скільки їх було за останні триста десятиріч, тощо [5].

Мета дослідження – здійснити аналіз літературних джерел та інформації з мережі Інтернет з метою характеристики особливостей професійної підготовки в умовах інформаційного суспільства.

Результати дослідження. П. С. Мартинюк вказує, що «говорячи про інформаційні технології не слід забувати, що всі вони лише забезпечують безперебійний плин інформаційного процесу» [3, с. 302]. Автор визначає поняття «інформаційний процес» як процес, що використовує сукупність засобів і методів обробки й передачі первинної інформації для одержання інформації нової якості про стан об'єкта, процесу або явища. Ціль інформаційного процесу – виробництво інформації для її наступного аналізу й прийняття на його основі рішення по виконанню якої-небудь дії. Інструменти інформаційного процесу – сукупність програмних продуктів: текстовий процесор (редактор), електронні таблиці і т.д. Все це функціонує у інформаційній системі [3, с. 302].

А. Я. Фрідланд визначає поняття «інформаційний процес», як процес за яким інформація (смисл, сутність, знання), наявна в свідомості людини-джерела, має за допомогою даних, що надсилаються людині-адресату, утворити в апараті мислення адресата відповідну інформацію, найбільш адекватну інформації джерела. Тобто, інформаційний процес складається з сукупності двох процесів: інтелектуального (смисл) та інформатичного (дані). Останній автор трактує як процес збирання, зберігання, опрацювання, передавання та подання даних [6, с. 82].

Н. В. Морзе зазначає, що «удосконалення методів вирішення функціональних завдань і способів організації інформаційних процесів приводить до зовсім нових інформаційних технологій, серед яких стосовно навчання можна виділити такі: комп'ютерні навчальні програми, що включають у себе електронні підручники, тренажери, тьютори, лабораторні практикуми, тестові системи; навчальні системи на базі мультимедіа-технологій, побудовані з використанням персональних комп'ютерів, відеотехніки, накопичувачів на оптичних дисках; інтелектуальні й навчальні експертні системи, що використовуються в різних предметних галузях; розподілені бази даних за галузями знань; засоби телекомунікації, що включають у себе електронну пошту, телеконференції, локальні й регіональні мережі зв'язку тощо; електронні бібліотеки, розподілені й централізовані видавничі системи» [4, с. 39].

Інформаційне суспільство вимагає від освіти під час підготовки конкурентоздатних фахівців не лише нових умінь і знань, але й перебудови стратегічної діяльності, спрямованої на врахування зазначених особливостей.

С. В. Шаров зазначає, що «основними характеристиками інформаційного суспільства є: збільшення ролі інформації і знань у політичному, економічному, соціальному та культурному житті суспільства; зростання обсягу інформаційно-комунікаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів, задоволення їхніх потреб у інформаційних продуктах та послугах». Інформаційне суспільство у своєму розвитку передбачає активне використання інтелектуального потенціалу сучасного суспільства, високий рівень інформаційного обслуговування, доступність до джерел достовірної інформації тощо [7, с. 126].

Інформатизація освіти, як інструмент її модернізації, повинна бути в основі формування інформаційного суспільства та забезпечувати створення єдиного інформаційного освітнього простору – змістово-

предметної, комп'ютерно-технологічної та інформаційно-комунікаційної платформи інтеграції освіти.

О. О. Доброштан зазначає, що «основною складовою загального процесу інформатизації суспільства є інформатизація освіти, що повинна випереджати інформатизацію інших напрямів суспільної діяльності, й забезпечити здатність людини до самоосвіти, формування вміння самостійно орієнтуватися в накопиченому людством досвіді, забезпечити набуття вмінь використовувати інформаційно-комунікаційні технології для виконання поставлених завдань» [1, с. 143].

Отже, інформатизація суспільства є головною умовою входження України до глобального інформаційного простору та однією з найважливіших складових розбудови інформаційного суспільства на основі впровадження сучасних новітніх інформаційних технологій.

Основною характеристикою інформаційного суспільства є створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів, задоволення їхніх потреб у інформаційних продуктах та послугах. А, домінуючим видом діяльності в умовах інформаційного суспільства та сфері суспільного виробництва є збір, накопичення, продукування, обробка, зберігання, передача й використання інформації.

Тому, необхідною умовою модернізації освіти є її інформатизація, що передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору та системну інтеграцію інформаційних технологій в освітній процес.

Таким чином, у числі головних практичних результатів навчання має бути вміння доцільно використовувати у своїй науковій й професійній діяльності нові надбання інформаційного суспільства, бути готовим до професійної діяльності в умовах впровадження в навчальний процес й професійну діяльність інформаційно-комунікаційних технологій, оскільки саме завдяки їм реалізується можливість індивідуалізації навчання, навчання впродовж життя, що є одним із важливих кроків до модернізації освіти.

Висновки. Особливостями професійної підготовки майбутніх докторів філософії в умовах інформаційного суспільства на нашу думку є: приєднання системи освіти до глобального інформаційного простору; системна інтеграція інформаційних і педагогічних технологій в процес професійної підготовки; створення єдиного інформаційного освітнього простору й середовища системи професійної підготовки майбутніх докторів філософії.

Література:

1. Доброштан О. О. Інформатизація освіти та застосування ІКТ для покращення її якості. *Інформаційні технології в освіті: зб. наук. праць*. Вип. 6. Херсон : Вид-во ХДУ, 2010. С. 141-146.
2. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2006. № 6. С. 5–9.
3. Мартинюк П. С. Інформаційні технології в навчальному процесі ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2010. Вип 8. С. 302-307.
4. Морзе Н. В., Глазунова О. Г. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. *Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання* / гол. ред.: В. Ю. Биков; Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України, 2008. № 2(6). URL: http://nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em6/emg.html
5. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики : навч. посіб. / за ред. М. І. Жалдака. К. : Навч. кн., 2003. Ч. ІІ : Методика навчання інформаційних технологій. 288 с.
6. Фридланд А. Я. *Информатика и ее сущность: место информатики в современном мире. Информатика и образование*. 2008. № 4. С. 76-88.
7. Шаров С. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан і перспективи розвитку. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 7. С. 125-127.

ЗДАТНОСТІ ТА ЗДІБНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ»

Смірнова І.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Початок XXI століття ознаменувався величезними зрушеннями у житті людства. Ці зміни безпосередньо стосуються культури, економіки,

екології, технологій, політики, а відповідно, і самого суспільства і людини. Нові умови характеризується тим, що сьогодні виключне місце посідають інтелектуальні ресурси, наукомісткі та інформаційні, в т.ч. цифрові технології.

При цьому успішна трансформація сучасного суспільства неможлива без модернізації освіти. Сьогодні в період формування інформаційної цивілізації, проблеми освіти стають ще актуальнішими, оскільки саме система освіти закладає основи глобальної ситуації XXI століття. Всі ці та інші зміни призводять до того, що нова економіка пред'являє до майбутніх працівників нові вимоги. Так В.В. Компанієць вважає, що необхідно виділити такі групи актуальних для працівників нової економіки якостей і навичок:

– особистісні;
– когнітивні;
– творчі;
– соціально-поведінкові (дієво-емоційні)
– цифрові:
– професійні – навички, що відповідають обраній професійній сфері [3].

Отже, працівник для нової економіки повинен володіти різнобічними якостями і навичками. Однак на практиці спостерігається невідповідність між існуючими і необхідними навичками потенційних працівників для їх затребуваності на ринку праці. Тому вектор практико-орієнтованого навчання, який обирають університети, є цілком виправданим з позиції набуття студентами практичного досвіду та закріплення теоретичних знань.

Оскільки сфера впливу бухгалтерського обліку на розвиток економіки достатньо великий, то необхідно постійно працювати над удосконаленням змісту та методики викладання дисциплін, що формують компетенції сучасного бухгалтера, аудитора, податківця.

У контексті пошуку можливостей подальшого вдосконалення якості освітніх послуг доцільно, у першу чергу, виявити суб'єктів, від яких залежить організація процесу надання освітніх послуг університетами. Їх умовно можна поділити на зовнішніх та внутрішніх. До зовнішніх слід віднести: професійні організації у сфері бухгалтерського обліку і аудиту, органи державного впливу на освітню діяльність, роботодавців. До внутрішніх слід віднести ректорів, викладачів, студентів на чолі зі своїми лідерами. Тільки спільна діяльність цих трьох груп може забезпечити результативний вплив на виклики глобальної економіки, конкурентного середовища.

При викладанні дисциплін обліково-аналітичного та контрольного блоків важливо донести до розуміння студентів наявність нових

наукових концепцій облікових систем та чинників, що зумовлюють зміни у системі бухгалтерського обліку:

– наростання тенденцій глобалізації та постіндустріалізації, що переорієнтовує на інформаційне забезпечення процесу генерування/руйнування вартості;

– доцільність інтеграції інформації в єдину інформаційну систему;

– зміни в системі оподаткування, законодавчі реформи, поява нових інституцій, що потребують вмінь працювати в мінливих умовах;

– застосування механізму професійного судження й облікової політики, які ставлять під сумнів точність історичної вартості об'єктів обліку;

– розвиток теорії організаційного навчання для пристосування до умов мінливого зовнішнього та внутрішнього середовищ і наявності проблемних ситуацій на шляху виявлення та аналізу на основі якісно нового за змістом та способом створення обліково-аналітичного забезпечення;

– поява нових інформаційних інструментів вирішення економічних задач, розвиток електронного обліку;

– поширення концепції AFNF («Бухгалтерський облік для майбутнього»), бухгалтерського реінжинірингу;

– розвиток ринку капіталу та посилення ролі бухгалтерського обліку в реалізації соціальних стандартів тощо.

Крім того, в останнє десятиліття активно дискутується питання щодо статусу працівників, умов праці та навчання у digital-економіці. Звести до мінімуму можливе зростання безробіття й забезпечити необхідними кадровими ресурсами digital-трансформацію економіки дозволить адаптація освітнього процесу до нових умов. Основними напрямами, які в подальшому можуть допомогти дати відповідь на виклики діджиталізації, на думку О. Карпенко та С. Деньги**, є:**

1. Створення баз виробничої практики на набуття IT-навичок під контролем зацікавлених роботодавців, оскільки важливим джерелом знань є практична робота студента на виробництві. Необхідним є поглиблення зв'язків університетів із роботодавцями для спільного обговорення та вирішення питань. Разом з тим завданням університетів має стати створення умов для формування компетенцій digital-економіки в режимі онлайн.

2. Налагодження зв'язку між професійними організаціями та університетами, роботодавцями та викладачами для забезпечення синергетичного ефекту від підготовки нової генерації випускників, актуалізації знань та навичок бухгалтерів-практиків.

3. Розвиток цифрової компетентності у викладачів та студентів на основі співпраці різних кафедр та студентських колективів та їх

діяльності на стиках наук. Ідеться як про удосконалення змісту навчання, так і про використання ІТ-можливостей навчання для виконання спільних проектів студентами різних спеціальностей. У стандартах вищої освіти цифрова компетенція має бути передбачена обов'язково.

4. Запровадження навчальних планів нового покоління, які б дозволяли забезпечувати ґрунтовну підготовку та розвивати таланти тих, хто тяжіє стати лідером у професії і потребує глибоких знань із математики, статистики та інформаційних систем [1].

Для свідомого навчання, націленого на результат, до його початку студент повинен бути ознайомлений зі змістом таких когнітивних навичок:

– знання (здібність запам'ятовувати раніше вивчений матеріал;

– розуміння (здібність сприймати та інтерпретувати сутність матеріалу);

– застосування (здібність використовувати вивчений матеріал у нових конкретних ситуаціях);

– аналіз (здібність упорядковувати розпорошені дані, створюючи релевантну інформацію для відповідних цілей управління);

– синтез (здібність об'єднувати окремі частини, щоб одержати ціле, або запропонований набір операцій, здібність встановлювати зв'язки між ідеями і формулювати гіпотезу);

– оцінка (здібність робити судження про цінність інформації для конкретних цілей управління).

Здатність фахівця реалізовувати свій людський потенціал для професійної діяльності характеризує компетентність – це проявлені ним на практиці прагнення й здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості) для успішної творчої (продуктивної) діяльності. У XXI столітті для бухгалтера найбільш необхідними будуть такі ключові компетенції: креативність, критичне мислення, кооперація та комунікативні навички .

Кодекс етики професійних бухгалтерів визначає, що мета бухгалтерської професії полягає у виконанні роботи відповідно до найвищих стандартів професіоналізму на засадах компетентнісного підходу:

– володіння професійно важливими якостями: пізнавальними (професійна пам'ять, професійне мислення); діяльнісними (професійна мобільність і культура праці, професійна поведінка, діловий етикет, володіння інформаційними технологіями); саморозвитку (узагальнення досвіду й прагнення до професійного росту);

– володіння основними вміннями й навичками, необхідними для здійснення професійної діяльності;

– володіння основними надпрофесійними якостями: соціальними (готовністю до співробітництва й міжособистісної взаємодії і володінням комунікативною культурою, культурою мови); особистісними (вмінням працювати з потоком інформації, виділяючи з нього головне й другорядне); об'єктивністю в судженнях, правовою культурою, порядністю, чесністю і здатністю до самостійних дій в умовах невизначеності, до адаптації в нових умовах діяльності [2].

Орієнтація на такі критерії контролю результатів навчання, як знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінка, а також розвиток у студентів ключових компетенцій, яких буде потребувати суспільство у майбутньому, забезпечить випускнику можливість стати важливим в системі корпоративного управління, бути об'єктивним, діяти етично і враховувати у своїй діяльності інтереси суспільства.

Література:

1. Карпенко О., Деньга С.. Вектори змін у підготовці фахівців з обліку й аудиту. Все про бухгалтерський облік. 05.06.2019. URL: http://vobu.ua/ukr/other/student/item/vektory-zmin-u-pidhotovtsi-fakhivtsiv-z-obliku-i-audytu

2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності). Видання 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf

3. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів : монографія / за ред. О.Л. Яременко, Г.Б. Тимохової. Харків : Вид-во НУА, 2020. 138 с.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКОВОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Смірнова Н.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Сучасний етап розвитку економіки України потребує комплексних підходів до реформування таких базових складових інформаційної системи, як бухгалтерський облік і оподаткування, що сприятиме

формуванню ефективної функції управління на підприємствах, в установах чи організаціях. Обліку належить головна роль у процесі адаптації та задоволенні потреб, спрямованих на інтенсивність виникнення попиту щодо надання своєчасної, об'єктивної та достовірної інформації зовнішнім та внутрішнім користувачам.

У цих умовах важливим елементом сучасного навчання у вищих навчальних закладах, зокрема і економічного профілю, є використання сучасних інформаційних систем і технологій. Реалії сьогодення вимагають ґрунтовних знань комп'ютерних програм у тій чи іншій сфері.

Крім того, процес навчання та здобуття вищої освіти повинен відповідати сучасним потребам практики та ведення бізнесу. Саме так, розвиваючи творчі підходи до вирішення поставлених завдань, в університетах України на економічних факультетах повинні навчати майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку і оподаткування [1].

Необхідно зазначити, що у більшості розвинених країн світу стратегічною ціллю державної політики є забезпечення збалансованого розвитку університетів, які виступають основою розвитку економіки за рахунок формування інноваційного кадрового потенціалу. Саме університети в цих країнах формують основу для реалізації їх науково-технологічної політики, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих фахівців, а також виконуючи науково-дослідну діяльність. Університети стають базою для формування інтелектуального капіталу та обумовлюють розвиток за інноваційною моделлю економіки.

З метою створення конкурентоспроможної економіки Україні також необхідно розвивати власний інноваційний потенціал, який залежить від якості підготовки висококваліфікованих кадрів за рахунок інтеграції наукової а освітньої діяльності в сучасному університеті.

Особливо ця проблематика стає актуальною в умовах погіршення ситуації в науковій та освітній сферах з огляду на серйозні негативні зміни, пов'язані з: недостатнім обсягом фінансування науки і вищої освіти; низькою затребуваністю результатів наукових досліджень та розробок з боку держави та реального сектора економіки; недосконалістю нормативно-правового забезпечення науки і освіти; старінням наукових кадрів та відтоку молоді з наукової сфери; застарілістю обладнання та експериментальної бази науково-дослідних організацій та вищих навчальних закладів; низьким рівням оплати праці науковців та професорсько-викладацького складу, стипендій аспірантів і докторантів [5].

У цих умовах особливої актуальності набувають питання інтеграції наукової діяльності та освіти Для визначення шляхів та моделей такої інтеграції важливо дослідити основні проблеми університетів на цьому шляху.

Так, однією з ключових проблем науки та освіті в Україні є відсутність достатнього для збалансованого розвитку фінансування. Ця

проблема породжує багато інших проблем, які пов'язані з недофінансуванням діяльності університетів. Зменшення фінансування призводить до відтоку висококваліфікованих кадрів, відсутності мотивації у викладацького составу до професійного зростання, зниженню престижу викладача та науковця, відсутності бажання у молоді до побудови своєї професійної кар'єри в цій сфері та ін.

Іншою значною проблемою університетів є неможливість омолодження викладацьких та наукових кадрів. У провідних країнах світу відтворення соціально-професійної соціальної групи викладачів та науковців університетів здійснюється за рахунок залучення молодих верств населення, в тому числі з менш розвинутих країн світу. Ця проблема також пов'язана з проблемою низького рівня фінансового забезпечення університетів. [4].

Також, необхідно відзначити, що поєднати освітньої і наукової творчості викладачів без істотної втрати якості обох видів діяльності неможлива. Так, неможливо забезпечувати високий рівень якості освітнього процесу без втрати якості в науково-дослідній роботі. Наукова творчість потребує багато часу, зосередженості на дослідних процесах, огляду наукової літератури, збору даних, здійснення експериментів, тощо. З іншого боку, викладацька діяльність також потребує багато часу на підготовку до лекційних та практичних занять, складання планів, підготовки методичних вказівок до занять та ін. Якщо розглядати світовий досвід поєднання наукової та освітньої діяльності в університетах, то необхідно відмітити, що учбове завантаження професора в Німеччині складає 2–4 год. на тиждень – останній час відводиться на дослідницьку та наукову діяльність [2].

Дослідження фахової літератури та досвіду економічно розвинених країн дозволяє виділити дві моделі інтеграції науки і освіти:

– модель «від освіти до науки», яка у вітчизняних університетах реалізується вже багато часу: викладачі, поряд з викладанням, завжди займаються дослідницькою роботою;

– модель «від науки до освіти», яка також може бути організована в університетах: науковці (основним видом діяльності яких є дослідницький процес) викладають окремі дисципліни в університеті.

Незважаючи на те, що багато відомих в країні вчені активно співпрацюють з університетами, періодично читають курси лекцій за фахом, цього недостатньо, так як лекції повинні поєднуватися із систематичною практичною роботою студентів в науково-дослідних лабораторіях за обраним профілем навчання, що сприятиме їх вдосконалення в обраній науці або професії. Така модель є популярною в зарубіжних країнах, наприклад США, але в Україні її забезпечити дуже важко. Така модель може бути реалізована за рахунок більш складних зв'язків, коли освітні процеси залишаються університетам (викладачі

виконують тільки допоміжні функції в науковій діяльності), тоді як наукові процеси зосереджуються в науково-дослідних установах (науковці викладають деякі профільні дисципліни) [3].

Таким чином, можливі наступні моделі інтеграції наукової та освітньої діяльності на базі університетів:

– введення в освітні програми окремих дисциплін, які викладаються науковцями академічними інститутами чи науковими установами;

– створення інтеграційних наукових комплексів на базі університетів в яких здійснюється наукова діяльність викладачами університетів спільно з працівниками наукових установ на замовлення та з фінансуванням від підприємницького сектору;

– створення центрів «колективного користування ресурсною базою» за участю університетів та наукових установ для вирішення проблем фундаментальної науки і освітньої діяльності.

При цьому, процеси інтеграції наукової та освітньої діяльності повинні бути еволюційними, а ні революційними, які можуть зумовити негативні наслідків як для наукової, так і для освітньої сфер, а також для країни в цілому. Під час вибору шляхів інтеграції наукової та освітньої діяльності необхідно реалізувати декілька пілотних проектів, проаналізувати отриманий досвід та вибрати кращий з них.

Література:

1. Демченко Т., Чирва О. Перспективи навчання майбутніх фахівців з обліку та оподаткування з використанням сучасних комп'ютерних програм. Все про бухгалтерський облік. 12.06.2019. 1020. URL: http://vobu.ua/ukr/2&ved=2ahUKEwiasIiA_9T4AhWOVfEDHZuvCLEQFnoECAIQAg&usg=AOvVaw1c6oz41b-G744PdaghPlVO. (Дата звернення 18.06.2022 р.).

2. Підготовка економістів в умовах постійної невизначеності: думки професіоналів : монографія / за ред. О.Л. Яременко, Г.Б. Тимохової. Харків : Вид-во НУА, 2020. 138 с. С. 41-48.

3. Порошкін В.В. Зміст інтеграції університетської науки та освіти. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2014. 2 (8). С. 108–114.

4. Решетняк О.І. Стан та тенденції підготовки наукових кадрів в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019. вип. 50-1. С. 106–112. URL: https://doi.org/10.32843/bses.50-18. (Дата звернення 22.06.2022 р.).

5. Хаустова В.Є., Решетняк О.І. Дослідження стану та тенденцій розвитку науки в країнах світу та Україні. Проблеми економіки. 2019. № 3. с. 11–22. URL: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-11-22. (Дата звернення 20.06.2022 р.).

PHASED PARTICIPATION AND PREPARATION OF FUTURE GRADUATE STUDENTS FOR INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY

Sniadanko I.I.
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Head at Department of Theoretical and Applied Psychology
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine

Lviv Polytechnic is a leader among Ukrainian universities in terms of academic mobility. In particular, in 2020 in the Top 100 ranking in terms of academic mobility, Lviv Polytechnic took second place among higher education institutions in Ukraine.

Academic mobility is an opportunity for participants in the educational process to study, teach, train or conduct scientific activities in another higher education institution or scientific institution on the territory of Ukraine or abroad, which provides an opportunity for students, graduate students, teachers to participate in various educational and research programs.

According to Natalia Gots, head of the Center for International Education at Lviv Polytechnic National University, academic mobility this year has taken on new forms. A *lot of our students – graduate students and our future graduate students have been already sent to study in London, Warsaw, Berlin, Brandenburg, others. But today there are changes in academic mobility programs* related to the situation of the Russian-Ukrainian war in Ukraine. *More and more meetings are taking place on-line. Academic mobility now makes much wider use of distance learning and teaching opportunities.* «Our students are already studying under the double degree program in Poland, but remotely. Teaching programs also take on a distance form. Our teachers teach in Poland in this way. In my opinion, in the future, academic mobility will take place in a combined form, which will cover full-time and distance learning,» said Natalia Gots [2].

In order to go to study or teach abroad, you need to know foreign languages, mainly English, well. But many programs provide for the possibility of proficiency, for example, in French, German or English. The level of proficiency must not be lower than B2, otherwise it will be impossible to fully master the material at a foreign university. To successfully participate in academic mobility programs, you need to learn foreign languages well.

At Lviv Polytechnic, such an opportunity is provided by the Linguistic and Educational Center, where students and teachers can not only improve their

knowledge of foreign languages, but also receive a certificate of English proficiency by passing a test under the Oxford program.

To get acquainted with academic mobility programs and the conditions for participation in them, it is necessary to contact the Center for International Education, where open trainings for students and teachers are conducted. Over the past year, 15 such meetings were organized. For better awareness of students and teachers, a social network of the Center for International Education has been created on Facebook, Instagram, Telegram, which distributes all the news related to academic mobility opportunities and shows advertising and informational videos.

References:

1. On the academic mobility of students and graduate students of Lviv Polytechnic in the conditions of coronavirus. URL: https://lpnu.ua/news/pro-akademichnu-mobilnist-studentiv-ta-aspirantiv-politekhniky-v-umovakh-koronavirusu

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ КУРСІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД В НУБІП УКРАЇНИ

Сорокіна Н.Г.
кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри епізоотології, мікробіології і вірусології
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Інтернет-технології, які здійснили революцію у системі навчання та забезпечують навчальний процес у воєнний час в Україні, історично сформувались у результаті досліджень комутації пакетів, мережі ARPANET, проведених на замовлення Міністерства оборони Сполучених Штатів у 1960 – 1970 –х роках.

З початку XXI століття спостерігається великий прогрес у розвитку дистанційної освіти. У цьому напрямку НУБіП України сформував загальні положення про системи дистанційного навчання та способи побудови електронних навчальних курсів у навчальному посібнику «Методика створення електронного навчального курсу (на базі платформи дистанційного навчання Moodle 3)» (Морзе Н.В. та інші).

Кафедра епізоотології, мікробіології і вірусології (далі – Кафедра) та інші кафедри ветеринарного факультету НУБіП України розробили

електронні навчальні курси (ЕНК) на платформі Moodle для повного переліку дисциплін та забезпечили дистанційне навчання у період пандемії COVID-19. Досвід, набутий викладачами кафедр у період забезпечення дистанційного навчання у період пандемії та сформовані інформаційні ресурси забезпечили дистанційне навчання під час воєнного періоду російсько-української війни.

Прикладом ЕНК Кафедри, який функціонує на сайті НУБіП України elearn.nubip.edu.ua, може слугувати курс «Превентивні ветеринарні технології заразних хвороб собак і котів» (ЕНК ПВТЗХСК), який складається з двох змістових модулів «Інфекційні хвороби собак» та «Інфекційні хвороби котів».

Єдина структура навчальних матеріалів лекцій, лабораторних занять та самостійних сформована на основі електронного посібника Недосєкова В.В., Гонтарь А.М., Сорокіної Н.Г., Кісери Я.В. «Інфекційні хвороби собак і котів», який включає 38 нозологічних одиниць. У процесі вивчення ЕНК ПВТЗХСК подається детальна інформація про збудники інфекційних хвороб дрібних домашніх тварин: епізоотологічні дані, вікова сприйнятливість, джерела та резервуар збудників, способи зараження і механізми передачі. Наводяться характерні клінічні ознаки та форми їх прояву, викладені найбільш характерні патологоанатомічні зміни, описані основні сучасні та новітні методи лабораторної діагностики. В умовах воєнного стану ЕНК ПВТЗХСК формує у студентів уяву щодо повідомлення про біологічну небезпеку, ризики та управління ризиками хвороб тварин, які є компаньйонами людини. Вказаний курс формує алгоритм дій майбутнього лікаря ветеринарної медицини при виникненні захворювання, інформує про засоби лікування та заходи профілактики інфекційних хвороб собак і котів. Ресурс курсу містить презентації, відео, графіки, ілюстрації, список видань та інформаційних джерел.

За період воєнного стану в Україні доступ до ЕНК ПВТЗХСК забезпечено студентам, які перебувають в різних населених пунктах в Україні, а також за кордоном, у Польщі, Великій Британії, Австрії та Австралії.

Як висновок, дистанційні технології на основі використання Інтернету в умовах воєнного стану надають студентам і викладачам вищих навчальних закладів можливість функціонувати. Студенти можуть вчитися незалежно від місця перебування та часу, удома, на роботі або в сховищі. Інтернет-технології дозволяють оцінювати навчальні досягнення студентів on line, користуватися різними дидактичними матеріалами. Університети можуть організовувати навчання значної кількості студентів, які перебувають у різних точках країни та світу. Досвід працівників Кафедри епізоотології, мікробіології

і вірусології, набутий за час воєнного стану в Україні, потребує постійного накопичення та опрацювання, зокрема, в напрямку застосування сучасних хмарних Інтернет-технологій та посилення захисту освітніх інформаційних ресурсів.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сорокіна Н.Г.
доктор наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

Сфера вищої освіти протягом кількох останніх десятиліть істотно змінилася завдяки новим інформаційним технологіям, інтерактивним формам спілкування і комунікації, що дозволяє перевести процес відтворення знань на якісно новий рівень, як з точки зору організації освітнього процесу, так і з точки зору освоєння і сприйняття інформації. Внаслідок карантинних заходів, зумовлених поширенням пандемії COVID-19, виникла необхідність у докорінній зміні форм та методів навчання, способів міжособистісного спілкування, системи організації освітнього процесу та створення дієвого цифрового освітнього простору завдяки цифровізації освіти.

В умовах сучасних викликів, цифровізація освітнього процесу пов'язана, перш за все, з розвитком дистанційного навчання. Вимушений швидкий перехід до цієї форми навчання через пандемію COVID-19 та повномасштабну війну в Україні, мотивували керівників закладів вищої освіти по-новому поглянути на свою професійну діяльність, реально оцінити рівень цифрової компетентності науково-педагогічних кадрів, оцінити рівень електронних, інформаційних та цифрових освітніх ресурсів, що використовуються у ЗВО [2, с. 92]. Отже, в умовах цифровізації освітнього процесу все більшого поширення набула дистанційна форма навчання, особливістю якої є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційне навчання вирізняється високою інтерактивністю та системою управління пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти,

передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання відповідно до потреб та індивідуальних характеристик слухачів. При використанні дистанційних методів навчання наявне органічне поєднання компетентності викладача, інформаційних технологій із бажаннями та цілеспрямованістю здобувача вищої освіти [4, с. 2].

Запровадження дистанційного навчання орієнтоване на те, що підготовка фахівця у вищій школі спрямована на розвиток професійної компетентності та формування власної особистості, що обумовлює створення сприятливого психологічного клімату, розвиток творчої індивідуальності здобувача в освітньому процесі вищої школи [1, с. 39].

В сучасних закладах вищої освіти цифровий формат навчання здійснюється на основі клієнт орієнтованого підходу, що є важливою перевагою для тих, хто навчається. Отримуючи освіту дистанційно, здобувачі вищої освіти не стикаються з проблемою браку підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, так як в більшості освітніх установ, що використовують дистанційне навчання, освітній процес здійснюється шляхом надання кожному, кого навчають окремого кабінету в закритій частині навчального порталу.

Однак, незважаючи на те, що вже третій навчальний рік завершився в умовах пандемії та війни, в українській вищий освіті все ще дається взнаки неготовність до різкої цифровізації освітнього процесу: брак матеріально-технічної бази, практичний брак цифрових компетентностей, а також брак відповідних методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу [3]. Поза тим, бракує і даних, аби критично оцінити стан (не)готовності освітньої системи до цифровізації. Міжнародні експертні організації розробили за цей час достатньо рекомендацій для організації дистанційного навчання, збереження якості освіти та здоров'я студентства та освітян. Наприклад, Європейська комісія схвалила План дій щодо цифрової освіти на 2021-2027 роки. У ньому акцентують увагу на двох важливих напрямках роботи:

– сприяння розвитку ефективної системи цифрової освіти (інфраструктура, зв'язок, технічні засоби, розвиток компетенцій викладацтва, високоякісний навчальний контент);

– покращення цифрових навичок (базові цифрові навички з раннього віку, боротьба з дезінформацією, забезпечення рівного доступу жінок та дівчат до цифрового навчання та інше) [5].

Прийняття такого плану дій вкрай не вистачає й Україні. В нашій державі поки що відсутня цілісна концепція і стандарти дистанційної освіти, різними є підходи до її організації у різних навчальних закладах, що часто приводить до неякісної реалізації освітнього процесу та викликає в суспільстві певну недовіру до такої форми навчання. Отже,

завдяки цифровізації, освітній процес стає більш персоналізованим, мобільним, доступним і гнучким. Однак, слід пам'ятати, що дистанційне навчання не може бути повноцінною заміною традиційному навчанню. Воно не в змозі створити студентську атмосферу та замінити живе спілкування з викладачем, але воно справді може стати найбільш перспективним формою вечірнього, заочного навчання, для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти, для курсів підвищення кваліфікації чи курсів перепідготовки, для студентів з обмеженнями можливостями тощо.

Література:

1. Васильєва О. Психологічні особливості дистанційного навчання в підготовці майбутніх психологів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2022. Вип. 58. С.36-44.
2. Кучерак І.В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка.* 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 91-94.
3. Назаренко Ю., Поліщук О. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. *Аналітичний центр Cedos.* 25.08.2021. URL: https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/ (дата звернення: 02.08.2022).
4. Шеломовська О., Крюковська О., Гончар Р. Ефективність дистанційної освіти: за результатами соціологічних опитувань учасників освітнього процесу. *Технології дистанційного навчання: впровадження, розвиток, удосконалення:* матер. міжнар. дистанційної наук.-метод. конференції, 23-24 березня 2021р. / ред. кол.: Т.С. Прокопенко та ін. Харків : Фаховий коледж НФаУ, 2021. 527 с. URL: https://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D1%88%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення: 02.08.2022).
5. Digital Education Action Plan (2021-2027). European Education Area URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan (дата звернення: 02.08.2022).

МОТИВУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сторожук О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Повномасштабна війна змусила українську вищу освіту терміново змінити плани і почати працювати у нових реаліях. Ця ситуація винесла на поверхню велику кількість нових викликів, найголовнішими з яких виявилися:

– пошук ресурсів для забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу;

– необхідність швидкої цифровізації, при чому не лише через суттєвий розрив у цифровій культурі молодого і старшого покоління викладачів, а й через нагальну потребу у створенні систем підтримки освітнього процесу, віртуальних лабораторій, автоматизації управління;

– розвиток внутрішньої академічної мобільності, яка до початку війни залишалася практично поза увагою системи вищої освіти;

– запровадження нових навчальних дисциплін, предметів чи тем на різних рівнях освіти, в тому числі предметів суспільно орієнтованого навчання;

– підвищення якості підготовки фахівців, сучасності освітніх програм.

В цьому зв’язку значною мірою зросла роль мотивування професійної діяльності викладачів університетів, адже дієвість системи мотивування викладачів університету зумовлює якість викладання й наукової діяльності та впливає на соціально-психологічний клімат колективу, особливо ураховуючи негативний контекст довкола. Практика показує, що значний вплив на професійний розвиток викладача чинять новизна та інноваційність, реалізація власних амбіцій, можливості саморозвитку, тобто внутрішня мотивація [1]. Проте в стресовій ситуації, під тиском небачених обставин ці мотиви можуть суттєво слабнути. Практика свідчить, що в освітньому процесі із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну з’явилися проблеми формального ставлення викладачів до викладання, байдужості до оновлення навчального матеріалу, неготовності підлаштовуватись до графіка та умов перебування здобувачів освіти.

Вочевидь, праця викладачів має велику вагу у профілактиці та зменшенні травматичного стресу у здобувачів освіти. Але при цьому самі викладачі потребують психологічної підтримки і актуальних знань з психологічної допомоги в складних умовах. Тому для підтримки середовища емпатії в університеті керівництву потрібно інформаційно та організаційно сприяти навчанню викладачів на різних курсах та тренінгах з питань подолання психологічних наслідків війни, базових психологічних понять, знань про стрес для цивільних. Вкрай необхідно також проводити заходи з об'єднання колективу, обговорювати труднощі в роботі співробітників для спільних пошуків вирішення цих проблем.

Готовність університетів, навіть у таких складних умовах, підтримувати розвиток творчого потенціалу викладачів колективу є іншим дієвим способом мотивування. Так, набуття педагогами нових вмінь використовувати цифрові технології сприяє підтриманню комунікації, співпраці, організації та проведення наукових досліджень, розвитку творчості та підвищенню якості навчання. Крім того, активна цифровізація освітнього процесу може стати можливістю для тисяч українських здобувачів вищої освіти продовжити отримувати якісні знання в університетах України, а значить не втратити зв'язок зі своєю батьківщиною, що дозволить зменшити відтік талановитої молоді за кордон.

Отже, з урахуванням нових викликів, що постали сьогодні перед системою вищої освіти, для удосконалення мотивування професійної діяльності викладачів університетів можна сформулювати такі рекомендації:

– підтримка якості трудового життя викладачів університетів через посилення функції матеріальної мотивації (заробітна плата викладачів повинна відображати важливе значення вищої освіти, а отже і науково-педагогічних працівників для суспільства);

– матеріальне та моральне заохочення роботи з переведення навчально-методичних матеріалів в цифровий формат та формування відкритих освітніх баз даних, (створення якісного електронного курсу, запис відеолекцій, формулювання практичних завдань для індивідуальної роботи з кожним здобувачем вищої освіти);

– заохочення викладачів університетів до здобуття додаткової освіти, вивчення іноземних мов, участі у тренінгах, різних освітніх проєктах з метою отримання міждисциплінарних компетенцій (цифрових, мовних, основ інформаційної безпеки, базової психологічної допомоги) для адаптації до умов навчання у воєнний та післявоєнний період.

Отже, воєнні дії в нашій країні спричинили чергову зміну ролі викладача у навчальному процесі, а саме: перетворення на організатора ефективної комунікації і взаємодії зі здобувачами освіти у новому

життєвому просторі; мотиватора розвитку молодих талантів в безпрецедентно складних умовах; фасилітатора з питань адаптації та психологічної підтримки здобувачів освіти в умовах війни та повоєнний період. *Відновлення України ставить нові цілі та завдання перед вищою освітою*, в свою чергу адекватне мотивування професійної діяльності викладачів університетів України в сучасних умовах дає шанс досягти цих цілей.

Література:

1. Семикіна М.В., Запірченко Л.Д., Семикіна А.В., Бугаєва М.В. Розвиток та реалізація інноваційної компоненти людського капіталу на основі вдосконалення мотиваційного механізму у сфері праці. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки, 2020. Вип. 4(37). С. 90-106. URL: http://economics.kntu.kr.ua/archive/37.html.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Тарасевич Т.Ю.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

У сучасну епоху проблема забезпечення академічної доброчесності набуває стратегічного значення. З цієї позиції зростає актуальність визначення сучасних процесів, які відбуваються у сфері взаємодії учасників академічної спільноти, адже від правильно побудованої наукової комунікації та інструментів залежить ефективність наукової діяльності взагалі.

Шляхи подолання проблем, спричинених недотриманням принципів академічної доброчесності, стали в Україні предметом наукових досліджень та обговорення на різних академічних платформах. Утім, результати цих досліджень навряд чи можна вважати вичерпними через складність та неоднорідність проблеми. Подолання академічної нечесності перш за все потребує звернення до гідності людини, до її самоповаги та поваги до інших. Чим вищий рівень взаємоповаги, чесності та довіри у спільноті, тим краще людина здатна вирішити свої

завдання. Поступово все більше людей, які працюють у сфері освіти, переконуються, що позитивні зрушення в країні слід починати з себе, із власного робочого місця і ставлення до виконання своїх обов'язків.

Таки почати хоча б думати як реально забезпечити дотримання стандартів академічної доброчесності в більш широкому сенсі, ніж просто «студенти майже не списують, і є красиві внутрішні документи»; залучати до розробки стратегій та розв'язання проблем кваліфікованих небайдужих людей замість головної вимоги особистої лояльності до керівництва та бажання компромісів; досліджувати та впроваджувати суттєві риси успішних освітніх систем. Питання академічної доброчесності та наслідків її недотримання як ніколи є актуальними для України. Адже недопустимою є ситуація, коли наукові роботи (від курсових до докторських) виконуються на замовлення, студентські роботи передаються від курсу до курсу лише зі зміненими титульними сторінками, у наукових текстах перефразовують чужі думки та видають за власні без посилання на їх справжнього автора, коли метою наукового дослідження є не нове наукове знання, а отримання вченого ступеня, і цей ряд можна продовжити. Залучення до підтримки ідей академічної доброчесності – завдання фахівців усіх галузей знань та сфер діяльності. Важливий елемент системи забезпечення якості освіти – це контроль корупційних ризиків та виключення конфлікту інтересів (бо зараз ми маємо ситуацію, коли вся система атестації наукових кадрів стала заручницею особистих інтересів деяких керівників). Ніяка академічна доброчесність неможлива без руйнування неофеодальних патрон-клієнтських стосунків в освіті, скасування презумпції безумовної правоти керівників та припинення масової відмови рядовими учасниками освітнього процесу від самостійного прийняття рішень[1].

Наразі в українському суспільстві значна увага приділяється інституційним змінам у сфері вищої освіти. Великі надії дає впровадження Закону України «Про вищу освіту» (2017 р.), який дозволив реалізувати принцип університетської автономії в українських реаліях та розпочав побудову системи протидії академічній недоброчесності на всіх рівнях.

Необхідне безумовне застосування санкцій за порушення академічної доброчесності до керівників освіти та науки – більш суворих ніж для студентів чи викладачів, з обов'язковим відстороненням від посад у випадку наявності обґрунтованих звинувачень (зокрема, порівняльних таблиць, які демонструють текстові збіги без належних посилань з підтвердженими джерелами). Зняти частини стимулів до недоброчесності могла б дати зміна моделі захисту докторських дисертацій на габілітацію, або повне скасування докторських ступенів. Паліативний захід – зменшення значення ступеня доктора наук та звання

професора для ліцензійних вимог та участі у прийнятті освітніх рішень – що зменшить стимули до пошуку недоброчесних шляхів отримання таких ступенів, а також заміна сучасного підходу до фінансування навчання в аспірантурі (докторантурі) через державне замовлення на систему надання індивідуальних грантів аспірантам та керівникам на залучення аспірантів.

Одним з основних завдань цього Закону є удосконалення правових механізмів реалізації конституційного права громадян на рівний доступ до якісної освіти на всіх рівнях, створення умов для освіти упродовж життя Академічна доброчесність – одна з найважливіших складових частин вищої школи як соціального інституту. Вона означає, що в процесі навчання чи досліджень студенти, викладачі та молоді науковці керуються передусім принципами чесності, чесної праці та навчання[1]. Для забезпечення прийнятної якості освіти на всіх рівнях необхідні належні ресурси та приведення вимог до учасників освітнього процесу у відповідність до ресурсів, які вони мають. Вимоги, які не відповідають ресурсам – гарантія масової академічної недоброчесності. Для початку – необхідні коригувальні курси та індивідуальні освітні траєкторії для непідготовлених студентів, якщо вже їх беруть до університетів з метою амортизації безробіття, запровадження попередніх вимог для початку вивчення університетських курсів з метою зняття пресингу до видачі дипломів університету особам з реально початковою освітою.

Найпоширенішим проявом академічної недоброчесності, безперечно, є плагіат, тобто навмисне чи усвідомлене оприлюднення (опублікування), повністю або частково чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належного оформлення посилань. Плагіат може мати місце як при виконанні навчальних завдань, так і в науковій діяльності. Іноді трапляється й таке явище, як self-plagiarism або «recycling fraud», який передбачає використання власних попередніх праць автора в іншому контексті, без посилань на те, що такий текст уже був раніше використаний або опублікований. Плагіат може приймати різні форми, від дослівного копіювання до перефразовування іншої роботи. Плагіат можливий щодо: даних, слів і фраз, ідей і принципів. Масштаб плагіату може відрізнятися від обсягу чужої роботи – кілька рядків, параграфів, сторінок, чи уся стаття.

Плагіат, списування, використання чужих напрацювань є неприйнятним.

В Україні одним із найбільш доступних та якісних сервісів для перевірки текстів на ознаки плагіату став Unicheck. Безкоштовний доступ до сервісу було надано вже понад 120 українським вишам. Позитивні відгуки після впровадження сервісу спираються на

підвищення якості наукових робіт і полегшення робочого процесу для викладацького складу.

Створений українськими розробниками в 2014 році, Unicheck вже в 2018 підписав меморандум про співпрацю з Міністерством освіти та науки України терміном на 7 років. Платформа функціонує у системах щонайменше 450 іноземних університетів у різних країнах, а кількість її користувачів становить близько 1,5 млн у всьому світі. Серед них – студенти, викладачі, блогери, редактори, журналісти та інші фахівці, робота яких пов'язана з написанням текстів.

Сервіс надає реальні звіти з релевантними посиланнями, може працювати з текстами на 22 мовах у різними форматами файлів, а також відповідає одній з вимог сучасності та має можливість повної інтеграції з системами управлінням навчання вишів такими як Moodle, Canvas, Blackboard та ін. Водночас слід пам'ятати, що жоден сервіс не може функціонувати без взаємодії з людиною. У декого може скластися хибне враження, що програма є «пігулкою від усіх хвороб». Однак це, не так. Будь-яка платформа є технічним помічником, зручним інструментом для пошуку плагіату та інших різновидів чітингу з текстом.

Сервіси допоможуть проаналізувати текст, порівняти його з іншими базами, бібліотеками, файлами, але вони не дадуть відповіді чи містить робота нові наукові знання, дослідження, результати. Вони не можуть вказати на коректність або доцільність використаних автором матеріалів, а також визначити необхідність наявності певного обсягу цитування [4].

Щоб сформувати доброчесне середовище на рівні конкретної академічної інституції, на думку експертів Міжнародного центру академічної доброчесності, потрібно дотримуватися таких правил:

– створювати та поширювати чіткі та зрозумілі правила, процедури та політики в галузі академічної доброчесності, які ефективно усвідомлюються та постійно втілюються в життя;

– поширювати позитивні аспекти академічної доброчесності на всі сегменти академічної спільноти;

– навчати всіх членів спільноти стандартам академічної доброчесності, які усвідомлюються як інтегральний компонент культури цієї спільноти;

– постійно та справедливо дотримуватися дій, що відповідають вимогам у цій галузі;

– розробляти, пояснювати та адмініструвати рівноправні, прозорі системи для засудження порушників доброчесності;

– бути в курсі останніх розробок у галузі технологій та освітніх практик з метою попередження ризиків та проблем;

– регулярно оцінювати ефективність існуючих теорій, процедур та правил у галузі академічної доброчесності, а також постійно вдосконалювати та поліпшувати їх. Але при цьому слід пам'ятати, що етичні проблеми в академічному середовищі взагалі й корупція зокрема, є відображенням більш широкого суспільного контексту та економічної ситуації в країні [3].

Отже, академічна доброчесність, чесне здобуття якісної освіти є ключем до успіху нашої країни, а молодь готова зробити крок на зустріч змінам і почуватися більш комфортно, висловлюючи власну думку, здобуваючи якісну освіту та будуючи кар'єру, покладаючись на власні сили. Складні глибоко вкорінені проблеми не мають простих рішень, проте, це не означає, що не треба намагатись їх вирішувати.

Література:

1. Закон України «Про освіту»: станом на 22 вересня 2017 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2017. – 122 с.

2. Киричок, І. В., Павленко, Т. Б. Місія вузівської бібліотеки у сприянні академічній доброчесності URL: http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3913/600.

3. Комплекс моральних обов'язків. URL: http://zib.com.ua/ua/125930–scho_rozumiti_pid_profesiynoyu_etikoyu_ta_dobrochesnistyu_v_.html (дата звернення: 01. 10.2018 р.).

4. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). URL: http://www.americancouncils.org.ua/uk/pages/34/Strengthening%20Academic%20Integ rity%20in%20Ukraine%20Project%20(SAIUP).html.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Тарасюк О.К.
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри акушерства та гінекології № 1
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

У сучасних умовах, які розгорнулися на території України останніми роками, що включає в себе карантин та військовий стан, навчання здобувачів вищої освіти та підготовка наукових і науково-педагогічних

кадрів змінюється все більше у дистанційний бік. Зміни у сучасному сьогоденні змушують змінюватися і формату навчання, пристосовуючись до умов, у яких зараз перебувають усі учасники навчально-педагогічного процесу. При цьому, важливим є те, що навчальний процес не призупинявся, а видозмінився, і головна ціль направлена на продовження отримання необхідних знань та навиків без втрати їх якості [5, 6].

Наш університет має досвід дистанційного навчання у медичному вищому закладі освіти, враховуючи практичну спрямованість клінічних кафедр [4, 7]. Також студентам-іноземцям протягом року декілька разів доводилося вчити медичні предмети в онлайн форматі [1, 2, 3], останній рік – чергуючи очне та дистанційне навчання. Зміни формату навчання також стосувалися усіх учасників навчального процесу, включаючи аспірантів. Дистанційне навчання проводилося, використовуючи хмарні сервіси Microsoft Teams або Google Meet. Перевага надавалася першій платформі, так як вона має більше можливостей і зручна у використанні.

Ознайомлення з цими сервісами відбулося ще весною 2020 року, коли внаслідок оголошення карантину по Covid-19, було вирішено запровадити навчання дистанційно. Тоді ж усі учасники навчального процесу були зареєстровані у сервісі і успішно закінчували рік, разом з підсумковими заліками та іспитами, використовуючи Microsoft Teams. Для організації навчального процесу у новому форматі, використовуючи Microsoft Teams, існує можливість доступу до платформи із мобільних телефонів, після встановлення спеціального додатку. Викладачі активно займалися підготовкою курсів для забезпечення дистанційного навчання – наповнювали контент предметів тестами, методичними рекомендаціями, навчальними відеофільмами і відеороликами, презентаціями та іншим, необхідним для навчання поза університетом. Крім того, здобувачі освіти мали змогу використовувати ресурси власного сайту кафедри, який вже тривалий час є помічником у підготовці до занять. Це допомагало студентам у підготовці до клінічного предмету.

Таким чином, під час воєнного стану, запровадженого в Україні з кінця лютого, коли відновився навчальний процес, там де це було можливим, вже після першого тижня початку онлайн-навчання, з використанням комп'ютерів, телефонів, планшетів, відновилася взаємодія між викладачем та студентом та дала позитивні результати. Зв'язок між викладачем і студентами став досить оперативним. Заняття проводилися в режимі реального часу (за типом онлайн-вебінарів), переважно шляхом опитування студентів. Використовуючи онлайн-платформу, викладач під час уроку також міг розібрати тести, клінічні ситуації, продемонструвати відеоролік, або презентацію з теми. Крім

того, живе спілкування допомагало студентам краще зрозуміти предмет, задавати питання, а викладачу – пояснювати незрозумілі моменти. Важливий у цьому також і психологічний момент – спілкування з викладачем є своєрідною психологічною підтримкою студентів, які вимушені дистанційно, у стресовій ситуації, а дехто вимушено перебуваючи на іншій території, вивчати медицину.

Працюючи у таких умовах, вирішено провести опитування – анкетування серед іноземних студентів 5 курсу для їхнього оцінювання якості цього формату навчання, після вивчення предмету «Акушерство». Анкетування включало 19 питань, брали участь 55 учасників. Проаналізувавши отримані дані, було вияснено, що високу та середню зацікавленість до використання дистанційного навчання висловили 56,3 %, нейтрально віднеслися до нього 23,6 %. Це вказує на загалом позитивну зацікавленість студентів медичного вишу, але і на бажання більш практичного спрямування викладання предмету на клінічних кафедрах.

За думкою студентів, використання тестів на занятті є корисним і успішним – так вважають 74,5 %. Серед наповнення контенту для підготовки до заняття у дистанційній формі, студенти надали перевагу коротким відео та скрінкастам (78,2 %), а також клінічним задачам з багатьма відповідями (по типу Крок 2) – 52,7 %. Клінічні випадки також були цікаві – у 45,5 % анкетованих студентів.

Додаткові завдання, що могли б підвищити зацікавленість та покращити навчання по нашій дисципліні – студенти в однаковій кількості вибрали описання клінічних випадків по темі уроку та розв`язання ситуаційних завдань (по 52,7 %), третина опитуваних вибрали також підготовку тестів на урок. На питання, які активності хотіли б студенти бачити на нашому дистанційному навчанні на кафедрі, більшість дали відповідь – відеороліки для розуміння проблеми, що розглядається, а також клінічні відео, з демонструванням операцій, що відображали б практичний досвід, крім того, демонстрування різних додаткових методів дослідження та аналізування їх результатів, обговорення та розв`язання клінічних ситуацій. Це ще раз вказує на більш практичне спрямування при вивченні дисципліни. За думкою студентів, переважна більшість з них (67,3 %) виконали достатньо додаткових завдань на дистанційному курсі на нашій кафедрі. Додаткові завдання, які були б цікаві студентам і ми могли б добавити їх для підготовки до уроку, включали презентації по темі уроку (60 %), більше інформації про сучасне лікування (52,7 %), підготування клінічних випадків по темі заняття (40 %). Серед власно запропонованих, були короткі відео, практичні навчання у клініці і біля пацієнтів, обговорення клінічних випадків. Більшість студентів з тих, хто закінчив курс, також

відмічають, що використання дистанційного навчання за допомогою онлайн-сервісів (у нашому випадку, Microsoft Team), залучає студентів до аналітичного процесу у 53, 8% випадків. 63,6 % студентів висловилися, що дистанційне навчання спрямоване на активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Крім того, 69,1 % відмітили, що використання дистанційного навчання впливає на формування позитивної навчальної мотивації. Позитивне ставлення до використання викладачем дистанційного навчання в процесі навчання відзначили 56,4 % студентів-іноземців. Перевагами дистанційного навчання студенти відмітили, з однаковою частотою, можливість незалежності студентів та доступність інформації у будь-який час і будь-якому місці (по 50,9 %), велику різноманітність поданих матеріалів (аудіо, відео, рекомендації по діагностиці та лікуванню) – 47,3 %, об'єктивне оцінювання знань студентів (27,3 %), покращення якості навчального процесу та активності розумового процесу (по 25,5 %). Недоліками дистанційного навчання студенти вважають, у більшості випадків, не завжди доступний інтернет (47,3 %) та проблеми зі звуком (45,5 %), 34,5 % опитуваних вважають, що мала залучаємість студентів під час заняття.

Отже, можна зробити висновок про успішне використання дистанційного навчання в умовах карантину чи військового стану, але у закладах вищої освіти, зокрема, медичному, з практичним спрямуванням, не вистачає можливості проведення клінічної практики, змоги відпрацювати навики, не вистачає спілкування з пацієнтами, відвідування операцій тощо для кращого розуміння проблем, що вивчаються, та повноцінного занурення у медичне середовище.

Перспективним є використання дистанційного навчання з проведенням онлайн-трансляції з операційних, кабінетів УЗД-обстеження. Але треба враховувати етичний бік подачі даного матеріалу, який може бути доступний будь-кому (завдяки телефонам). Тому альтернативою може стати використання симуляційних технологій – демонстрування практичних навиків на симуляційних тренажерах. Ще одним різновидом використання симуляційних технологій є програма віртуального пацієнта – Body interactive, що також є перспективним для підвищення якості навчання серед студентів старших, випускних курсів, або аспірантів.

Література:

1. Коньков Д.Г. Симуляційний тренінг – нові реалії в оцінці компетентності студентів вищих навчальних медичних закладів методичні технології керування навчальним процесом у

вищихмедичних навчальних закладах: тези доп. навч.-метод. конф., 15 лют. 2018 р. -Вінниця, 2018. – С. 80.

2. Тарасюк О. К. Використання сучасних методів навчання в процесі викладання на кафедрах клінічного профілю Тезидоповідей навч.-метод. конф., 15 лют. 2018 р. «Сучасні методичні технологіїкерування навчальним процесом у вищих медичних навчальних закладах». - Вінниця, 2018. – С. 176 – 177.

3. Большакова І. Огляд практик дистанційного навчання URL: https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/

4. Діброва І.М. Дистанційне навчання в системі освіти URL: https://naurok.com.ua/stattya-distanciyne-navchannya-v-sistemi-osviti-220389.html

5. Заболоцький А. Ю. Сучасний стан дистанційного навчання у ВНЗ України URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/zabolotskyi_0005.pdf

6. Малюкова І.Г. Дистанційне навчання: плюси й мінуси URL: https://kpi.ua/805-9

7. Струк О., Струк С. Деякі рекомендації щодо організації дистанційного навчання у вищих навчальних закладах http://www.setlab.net/?view=article-struk

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тимошенко М.В.
кандидат технічних наук,
доцент кафедри підприємництва та економіки підприємства
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

В умовах сьогодення виклики воєнного стану вимагають інновацій в системі освіти, які можуть по-новому стимулювати соціально-економічний розвиток та прискорити перемогу. Взагалі здійснення масштабних реформ у всіх сферах життя є актуальним завданням, щоб посісти гідне місце серед розвинених країн світу.

Хоча міжнародне співробітництво в різних сферах є ефективним, нам необхідно проявляти ініціативу, підприємливість, креативність і

самостійність шляхом всебічного зміцнення системи освіти, збагачення досягнень і подолання наявних недоліків. Сучасний етап суспільного розвитку ставить перед системою неперервної освіти завдання всебічного виховання підростаючого покоління. Тому в нашій країні особлива увага приділяється підвищенню якості та змісту освіти, збагаченню її передовими ідеями, зміцненню матеріально-технічна база, що дозволяє аспірантам отримати поглиблені знання за цей період. Реформи в системі освіти країни спрямовані на забезпечення високого рівня якості освіти, одним із головних чинників успіху в цій сфері є набуття аспірантами сучасних знань, умінь і навичок та їх наукове вивчення. розвиток компетентностей у пізнавальному процесі. Тому що завдання виховання творчої, незалежно мислячої людини виконується лише в системі освіти. Це, у свою чергу, вимагає докорінного реформування системи освіти, оскільки досконала система освіти відіграє вирішальну роль у вихованні в учнів всебічної творчості, самостійності, що визначає майбутній інтелектуальний потенціал і розвиток держави. Сьогодні в системі освіти країни проводяться дослідження щодо вдосконалення системи освіти на основі інноваційних технологій, зміцнення її національної бази, наближення підготовки соціально активних і кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів до світових стандартів [1].

Якісні зміни та висока ефективність освіти залежать від її відповідності вимогам світових освітніх стандартів і того, наскільки набуті учнями компетентності реалізуються на практиці. Вивчення та аналіз проблем системи освіти показує, що компетентності сучасних учнів відстають від вимог освітнього процесу, що стрімко розвивається. Це свідчить про актуальність проблем, пов’язаних із розвитком педагогічної освіти та розвитком пізнавальних компетентностей у процесі безперервної освіти.

У міжнародній педагогічній практиці розробка стратегії розвитку когнітивних компетенцій учнів та проектування механізмів її реалізації є важливим як для теоретичного, так і для практичного наукового обґрунтування.

В організації процесу формування пізнавальних компетентностей учнів необхідно впроваджувати в практику передовий педагогічний досвід і сучасні засоби навчання, найефективніші методи і підходи. Водночас інноваційний підхід відіграє важливу роль як важливий механізм самостійного й ефективного мислення аспірантів. При цьому аспіранти мають аналізувати та об’єктивно оцінювати свою діяльність, а викладачі – своєчасно аналізувати поточну освітню ситуацію та активно осмислювати власні поняття та дії учнів. Будуть створені умови для його розвитку. Необхідний також індивідуально-діяльнісний підхід в організації та управлінні процесом розвитку пізнавальних компетенцій учнів, який постає засобом забезпечення активності учнів у процесі

організації рефлексивної діяльності та мотивації їх до досягнення конкретних цілей [2].

Важливо оцінювати ефективність процесу формування пізнавальних компетентностей учнів у кожному конкретному випадку. представляє ситуаційний підхід. При цьому координація діяльності учнів відповідно до внутрішніх і зовнішніх умов процесу розвитку компетентностей пізнавального процесу, який є об'єктом контролю, слугує забезпеченню ефективності цього процесу. Підвищення ефективності розвитку пізнавальних компетенцій учнів, забезпечення того, щоб витрати, пов'язані з досягненням бажаної мети, не перевищували норму, відповідно до можливостей, здібностей і уявлень учнів та поточної ситуації та умов, створення існуючої системи є впровадження скоординованого підходу. Завдяки його застосуванню у розвитку цих компетенцій у тих, хто навчається, економиться час і зусилля, які витрачаються на забезпечення ефективності процесу розвитку діяльнісної та пізнавальної компетентностей учнів, забезпечення їх активності та підвищення ефективності [3].

Сучасна економіка потребує цифровізації економічних процесів, що є основою інноваційного розвитку економічних систем. Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг інформації зростає з кожним днем. Розвиток цифрового інтелекту серед суб'єктів господарювання відкриває значні можливості для створення та ведення бізнесу на основі нових технологічних рішень або бізнес-моделей, які раніше не застосовувалися. На сучасному етапі розвитку світової економіки цифрові інструменти супроводжували всі аспекти економічної діяльності, а технологія цифрових даних та електронний бізнес отримували все більшу увагу.

Використання цифрових технологій трансформує відносини між учасниками економічної діяльності в різних її секторах. Саме тому формування та розвиток цифрових компетентностей у економістів, як загальноосвітніх, так і професійних, є важливим завданням сучасних університетів у підготовці майбутніх економістів та підвищенні їх кваліфікації. Міжнародні та європейські інституції приділяють велику увагу розробці стандартів цифрової компетентності, зокрема, фреймворк цифрового інтелекту забезпечує здатність адекватно використовувати цифрові технології для роботи з даними, управління інформаційними системами, економічними ризиками, забезпечення кібербезпеки, цифрового зв'язку та більше. Розвиток таких здібностей у майбутніх економістів має відбуватися як під час навчання дисциплін інформаційних технологій, так і професійно орієнтованих (професійно-технічних) навчальних дисциплін. Тому необхідно розробити зміст, методи та форми формування та розвитку навичок цифрового інтелекту майбутніх економістів під час навчання у ЗВО через відповідні освітні програми [4].

Цифрові навички є однією з найважливіших умов розвитку цифрового ринку в будь-якій країні, оскільки вони прямо чи опосередковано пов'язані з усіма сферами суспільства та економіки. Європейська спільнота провела значну роботу для створення потенціалу для цифрової трансформації освіти, зокрема, для зміни вимог до навичок і компетенцій громадян.

Сучасна освіта (навчальна складова) аспірантів найкраще відповідає концепції розвитку цифрового інтелекту, яка включає вісім взаємопов'язаних областей: цифрова ідентичність, цифрове використання, цифрова безпека, цифрова безпека, цифровий емоційний інтелект, цифрове спілкування, цифрова грамотність і цифрові права. Саме напрям діджиталізації та автоматизації методів навчання і проведення досліджень стане може стати напрямком подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Ivanov M., Ivanov S., Terentieva N., Maltiz V., Kalyuzhnaya J. (2020). E3S Web of Conferences 166, pp.13010.
2. Ghafar A. (2020). International Journal of Higher Education 9, pp. 218.
3. Bonesso S., Bruni E., Gerli F. (2020). Emotional and Social Intelligence Competencies in the Digital Era, Behavioral Competencies of Digital Professionals edn., pp. 41–62.
4. Plachkinova M., Pittz T. (2020). Entrepreneurship Education and Pedagogy, pp. 23-37.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тимченко Н.М.
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач аспірантури та докторантури
Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна

Аналіз змін у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів в аспірантурі, які відбулися у закладах вищої освіти України після 24 лютого 2022 року, а також власний досвід практичної роботи у відділі аспірантури та докторантури тимчасово переміщеного ЗВО, дозволили

нам виявити і систематизувати деякі проблеми матеріального, організаційного, кадрового, психологічного характеру тощо.

Перша група проблем – матеріальні. Це втрата сучасної матеріально-технічної та експериментальної бази для проведення наукових досліджень. У науковій роботі здобувачів технічних спеціальностей без використання сучасних технічних засобів, новітньої апаратури важко отримати вагомі результати, важливі для розвитку та відбудови нашої країни.

Не менш важливим аспектом труднощів є фінансові проблеми у здобувачів. Це і неможливість сплатити за навчання для здобувачів-контрактників у зв'язку із втратою основної роботи та невисокий розмір стипендії для аспірантів, які навчаються за державним замовленням, відсутність коштів для оплати участі у конференціях, друк статей тощо. Частина аспірантів залишилися на тимчасово окупованих територіях, де повністю заблоковано роботу українських банків.

Наразі існує грантова підтримка молодих вчених України, але тут теж виникають певні труднощі, починаючи від відсутності телефонного та інтернет зв'язку на окупованих територіях, закінчуючи необхідністю оформлення великої кількості документів та жорсткими критеріями відбору переможців. Тому не всі здобувачі, через обмеженість зв'язку та передбачаючи втрати часу на паперову тяганину, подають заявки на отримання гранту.

Підготовка майбутніх докторів філософії в умовах військового стану має проблеми і організаційного характеру. В аспірантурі технічного закладу вищої освіти навчаються здобувачі з різною професійною підготовкою (технічною, гуманітарною, економічною тощо), різним рівнем освіти (спеціаліст, магістр), які мають різні цілі подальшого професійного розвитку: орієнтир на викладацьку, наукову чи виробничу діяльність. На нашу думку, в умовах дистанційної освіти у здобувачів не в повній мірі формуються компетенції, необхідні для подальшої наукової та педагогічної роботи. Мова йде про не достатню сформованість у них навичок участі у наукових конференціях, конкурсах наукових праць, читання лекцій та проведення інших видів занять у закладах освіти.

Серйозною і гострою проблемою підготовки науково-педагогічних кадрів для закладів освіти, які знаходяться в тимчасовій окупації, є колаборація серед професорів та доцентів, внаслідок чого спостерігається нестача кваліфікованих наукових керівників аспірантів, що в умовах військового стану формує низьку мотивацію аспірантів до завершення дисертаційної роботи. Багато хто зі здобувачів, залишившись без наукового керівника кидають розпочате, не доводячи наукову роботу до кінця.

І це лише деякі проблеми. Проте, ми вважаємо, що Україна переможе, Херсонщину буде звільнено, ми здолаємо всі труднощі і надалі будемо розвивати нашу вищу освіту для того, щоб Херсонська державна морська академія утримувала лідерські позиції у підготовці фахівців для транспортної галузі і залишалася справнім острівцем інновацій у сфері відродження морського та внутрішнього водного транспорту.

Література:

1. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): Постанова Кабінету Міністрів України від 23 бер. 2016 р. № 261 (із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text (дата звернення 05.08.2022 р.).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII (із змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення 04.08.2022 р.).

НАВЧАЛЬНИЙ КУРС «ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ» В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Топольник Я.В.
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки вищої школи
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
м. Дніпро, Україна

В аналітичній доповіді ЮНЕСКО «Сталий розвиток після 2015 р.» зазначено, що в нову інформаційну епоху саме вища освіта має стати основоположним елементом у напрямі прогресу, а інновації у різних сферах суспільної діяльності мають містити в собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій. За таких умов підвищується соціальне значення держави в забезпеченні доступу до якісної освіти, високого рівня знань, можливості набуття відповідних умінь, компетенцій через надання закладам вищої освіти академічної мобільності та свободи.

Закон України «Про вищу освіту» серед основних завдань закладів вищої освіти передбачає «забезпечення органічного поєднання в

освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності». Крім того, більшість законодавчих документів, національних програм стосовно вищої освіти наголошують на недопущенні зниження якості освіти, падінні рівня знань, моральному старінні методів і методик навчання. Саме суспільне консенсусне розуміння того, що освіта – це один із головних факторів цивілізаційного, економічного розвитку держави, дає сьогодні поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного, інформаційного простору.

Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх викладачів, спрямований на подолання кризи в освіті, яка виявляється, передусім, у невідповідності знань здобувачів запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності. Основним критерієм роботи закладу вищої освіти є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання їх теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що означає потребу вести пошук ефективних форм і методів навчання, удосконалення програм, навчальних планів, розробку нових навчальних методик, навчальних посібників тощо.

Прогрес у вихованні та навчанні здобувачів відбувається за діалектичного відмирання застарілого та народження нового, що у свою чергу вимагає наповнення вищої школи новим змістом. Світ, в якому живе людина, стає складним і суперечливим. Щоб виробити розумну стратегію власного життя в ньому, необхідно мати досить високий інтелектуальний і творчий потенціал, високий професіоналізм, тому одним з найважливіших завдань вищої школи є особистісний і професійний розвиток здобувачів.

Педагогічна практика вимагає створення відносно простого і в той же час максимально універсального інструментарію здійснення особистісного і професійного розвитку здобувачів. Даний інструментарій має розкрити структуру цього розвитку та його динаміку в інноваційних технологіях навчання, у моделюванні самого освітнього середовища. У даному контексті варто переглянути основні компоненти освіти: зміст, форми, методи, технології навчання, методичне забезпечення, функції викладача тощо.

Що криється під терміном «інноваційне навчання»? Інноваційне навчання – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення та відкидання тих, що вже застаріли. Інновації в освітній діяльності пов’язані з активним процесом створення, поширення нових методів і засобів для вирішення

дидактичних завдань підготовки фахівців у гармонійному поєднанні класичних традиційних методик та результатів творчого пошуку, застосування нестандартних, прогресивних технологій, оригінальних дидактичних ідей і форм забезпечення освітнього процесу (П. Саух) [1].

У сучасному світі вирішувати актуальні проблеми педагогіки потрібно ефективно та послідовно, причому в досить короткий термін, тому що потреби перебудови освіти та розвитку відповідної навчально-матеріальної бази в нашій країні очевидні вже сьогодні. У цьому можуть допомогти нові педагогічні та інформаційні технології. Відокремити одне від іншого неможливо, оскільки лише широке впровадження інноваційних педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти і лише нові інформаційні технології дозволять найбільш ефективно реалізувати можливості, закладені в нових педагогічних технологіях. Саме впровадження інноваційних педагогічних технологій дозволяють повною мірою розкрити педагогічні, дидактичні функції методів, реалізувати закладені в них потенційні можливості.

З огляду на сказане вважаємо, що у сучасному освітньому процесі проблема інноваційних технологій залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності. Однак в умовах трансформаційних змін у вищій школі потребують постійного ретельного вивчення та науково-практичного обґрунтування питання: кращого досвіду інноваційної освітньої діяльності; характеристики змісту інтерактивних форм навчання, специфіки їх використання у закладах вищої освіти; індивідуалізовані, командні, проєктні технології отримання знань, інформаційно-комунікаційні засоби навчання, онлайн-освіта та інші нововведення.

Зазначимо, що впровадження інноваційних технологій у сферу освіти веде за собою перехід від старої схеми репродуктивної передачі знань до нової, креативної форми навчання. Одне з головних завдань сучасної освіти – це створення стійкої мотивації у здобувачів до отримання знань, інша – пошук нових форм та інструментів освоєння цих знань.

Частково ці завдання вирішуються в ході опанування курсом «Інноваційні технології в освіті», мета вивчення якого спрямована на орієнтування майбутніх докторів філософії (PhD) в різноманітності інноваційних освітніх технологій, їх критичного аналізу та оптимального впровадження в практику вищої школи, формування уміння відбудовувати стратегію і тактику особистісного професійного зростання.

Наприклад, під час опанування теми «Інноваційна діяльність педагога» здобувачам необхідно виконати наступні завдання:

1. Написати портрет педагога-новатора, з роботою якого Ви знайомі.

2. Створити «портрет інноваційного майбутнього викладача». Представити власну характеристику його особистісних якостей. Визначити яку роль у формуванні інноваційної особистості відіграє науково-педагогічний склад закладу вищої освіти. Представити характеристику соціальних інститутів, які впливають на формування інноваційної особистості. Визначити шляхи співпраці викладача з цими інститутами. Результати представити у вигляді презентації.

3. Скласти педагогічну ситуацію, в якій представити специфіку педагогічної діяльності викладача з метою формування інноваційної особистості здобувача.

Самостійна робота здобувачів з вивчення навчальної дисципліни передбачає розробку програми спецкурсу (наукового гуртка) з теми власного дослідження, обґрунтування інноваційних технологій, які будуть апробовані в ході проведення спецкурсу (наукового гуртка); моделювання заняття (лекція, практичне заняття, виховний захід), відповідно до програми розробленого спецкурсу, з елементами інноваційних технологій, аргументування вибору технологій; підготовку конспекту лекції (практичного заняття, виховного заходу) і презентування його під час проходження науково-викладацької практики; аналіз дидактичних та виховних можливостей, переваг та недоліків використаної технології.

Отже, вивчення освітньої компоненти «Інноваційні технології в освіті» орієнтовано на забезпечення майбутніх докторів філософії (PhD) теоретичними знаннями про технологію як педагогічну категорію та її класифікації, світовий і вітчизняний досвід щодо авторських технологій навчання в системі вищої освіти, загальні засади педагогічної інноватики, інтерактивні технології навчання як необхідну умову організації сучасного освітнього процесу, інноваційну діяльність педагога як показника професійної компетентності тощо.

Література:

1. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія. П.Ю. Саух та ін. ; за заг. ред. П.Ю. Саух. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 443 с.

2. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Інноваційні технології в освіті» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / Уклад.: Я.В. Топольник. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 155 с.

3. Савченко В.Г., Андрюшина Л.Л. Традиційні та інноваційні педагогічні технології у вищій школі: навчальний посібник для здобувачів ІІ і ІІІ ступенів вищої освіти. Дніпро: «Візіон», 2019. 83 с.

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Трагнюк О.Я.
кандидат юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник сектору порівняльного правознавства
Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна

Російська агресія проти України, розпочата ще у 2014 році, та широкомасштабне її розгортання з 24 лютого 2022 року стала справжнім викликом для всього українського суспільства. У нових умовах і реаліях доводиться працювати і вітчизняній освіті, перед якою постала низка серйозних і складних проблем. Вимушене переміщення значної кількості населення України (на початок серпня 2022 р. за даними The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) Ukraine загальна кількість людей, які покинули свої домівки сягла 10 млн., з них внутрішньо переміщені особи – приблизно 6,3 млн.) [1]), людські втрати серед військових і цивільного населення, руйнування населених пунктів, об'єктів критичної інфраструктури, житлового фонду, освітньої інфраструктури, продовольча і гуманітарна проблеми – це далеко не увесь перелік того, з чим стикається наша держава. На жаль, рф продовжує вести бойові дії на території України, а отже кількість і масштабність проблем зростатиме. І поза сумнівом, усе призведе до істотних змін у багатьох сферах суспільного життя, зокрема і у системі вищої освіти.

Скорочення державних видатків на вищу освіту та бюджетних місць у закладах вищої освіти, зниження доходів населення, значне посилення «освітньої міграції» скоріше за усе стануть причиною суттєвого зниження попиту на вітчизняну вищу освіту з відповідними наслідками для викладачів, адміністрацій та мережі ЗВО.

Попри це нагальним залишається для держави збереження якості вищої освіти, інтелектуального потенціалу, та осередків цього

потенціалу, якими завжди були і є університети, науково-дослідні підрозділи, установи, інститути тощо. Особливої уваги потребує і підтримка третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти[6], який передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності [2].

Наперекір новим викликам часу – спершу пандемії коронавірусу, потім жорстокого вторгнення російської федерації на територію України, наука залишається рушійною силою прогресу людства. Адже результати новітніх досліджень учених ще раз підтвердили кардинальний вплив на розвиток економіки, медицини, екології, освіти, соціальної сфери та сільського господарства і, що особливо важливо для України, – безпеки держави.

Під час війни перед суспільством, Україною, ЗВО, а також усією академічною спільнотою стоїть завдання спільними зусиллями не лише зберегти надбання у сфері науково-дослідницької діяльності, а й підняти її рівень, та забезпечити його відповідність європейським трендам та стандартам, продовжити інтеграцію вітчизняної науки у європейський та світовий освітній та дослідницький[7] простір. Не дивлячись на потребу у збереженні, а після війни відновленні матеріально-технічної бази та забезпечення третього рівня освіти в нашій державі, важливим і чи не найбільш болючим залишаються питання людського потенціалу.

Одним із інструментів підвищення рівня та конкурентоздатності вітчизняної освіти та науки є академічна мобільність. Академічна мобільність названа серед пріоритетів Болонського процесу. Приєднавшись до Болонського процесу в 2005 році і визнавши таким чином сприяння мобільності як однієї із цілей на шляху до створення європейського простору вищої освіти, Україна впродовж останніх 15 років підтримує і виконує задекларовані у рішеннях Конференцій

[6] Як вказано у ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. «Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення».

[7] Європейський дослідницький простір – система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав – учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників.

міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, завдання з реформування національної системи освіти.

Проте в умовах воєнного часу академічна мобільність крім позитивних моментів (надання можливості вітчизняним науковцям продовжувати свої наукові пошуки, інтеграція у закордонне академічне середовище тощо), може мати і доволі негативні наслідки. Так через широку підтримку з боку зарубіжних урядів, ЗВО, значні освітні пільги та додаткові програми у Європі, Північній Америці, існує серйозна загроза втрати не лише провідних науковців, а й наукових шкіл. Тому ще одним завданням нашої держави є створення умов для того, аби молодь і науковці залишалися в Україні (для цього потрібні спеціальні програми підтримки тих, хто не покинув територію нашої держави) або ж поверталися після закінчення контрактів за кордоном чи після завершення війни.

До початку війни основні види та форми академічної мобільності, організаційне забезпечення, визнання результатів програми академічної мобільності, механізм перезарахування отриманих кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) та інші положення регулювалися у більшості установ, що здійснюють науково-освітню/творчу підготовку були Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., Закон України «Про наукову і науковотехнічну діяльність» від 26.11.2015 р., Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08. 2015 року № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», внутрішніми положеннями ЗВО та наукових установ тощо.

З метою оптимізації правового регулювання процесів академічної мобільності в умовах російської загарбницької війни 13.05.2022 р. Уряд ухвалив Постанову «Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо врегулювання питань академічної мобільності» [3]. Підтверджуючи раніше проголошені цілі академічної мобільності, сформульовані у ст. 5 Постанови КМУ 2015 р. та її пріоритети[8], у новому документі Уряд визначив процедуру реалізації права на академічну мобільність, порядок

[8] Серед цілей академічної мобільності зазначені наступні: «інтеграція України в Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір; обмін передовими практиками та досвідом у сферах освіти і науки; модернізація системи освіти; цифровізація навчання та управління; підвищення якості освіти та ефективності наукових досліджень; підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукової спільноти України; розвиток професійних навичок та особистісних якостей учасників академічної мобільності; поглиблення співробітництва з міжнародними партнерами у сферах освіти і науки; підтримка соціальних, економічних, культурних взаємовідносин та зв'язків з іншими країнами.

проходження, визнання та зарахування результатів академічної мобільності для українських учасників в межах міжнародної співпраці в галузі освіти, науки, інновацій. Імплементація зазначеної процедури в умовах воєнного стану дасть змогу гарантувати право на безпечну освіту студентів, науковців, які вимушено покинули місце свого постійного перебування або Україну, в більш безпечних регіонах України або за кордоном, сприяти їхньому поверненню в Україну після завершення або припинення воєнного стану, адже офіційно дозволить зарахувати результати такого навчання після повернення до свого закладу постійного місця навчання. Також реалізація процедури гарантуватиме право на безпечні умови праці наукових та науково-педагогічних працівників, що підтримає інтелектуальний потенціал України, оскільки забезпечить збереження посади за основним місцем роботи до двох років. Для вітчизняних науково-педагогічних та наукових працівників передбачено створення сприятливих умов для проведення наукових досліджень у найкращих світових лабораторіях та дослідницьких центрах, підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності учасників академічної мобільності тощо.

У документі також зроблено окремі акценти на порядкові реалізації права на академічну мобільність, зокрема в ньому передбачені етапи реалізації академічних обмінів: підготовка до участі у програмах академічної мобільності, реалізація такої програми, заходи після завершення програми, визнання результатів участі у програмах академічної мобільності. У Постанові звертається увага, що право на академічну мобільність також може бути реалізоване українськими учасниками освітнього процесу, а також працівниками закладу освіти (наукової установи) за власною ініціативою за умови позитивного рішення керівника закладу освіти (наукової установи), прийнятого на підставі подання та індивідуального запрошення від іноземного закладу освіти (наукової установи). Статус учасника академічної мобільності відповідно до цього Порядку така особа набуває з моменту прийняття рішення керівника закладу освіти (наукової установи). З цього моменту на таку особу поширюються всі права та обов'язки українського учасника, визначені Порядком, а на заклад освіти (наукову установу) постійного місця навчання (роботи) та заклад освіти (наукову установу), що надав запрошення, – всі права та обов'язки, визначені цим Порядком для закладів-партнерів, крім фінансування витрат українського учасника.

Таким чином, можна зробити висновок, що в умовах воєнного стану в Україні продовжують реалізовуватися положення нормативних актів у царині освіти, які заохочують академічну мобільність. З урахуванням стану, якому опинилися частина ЗВО та наукових установ України, уряд удосконалив нормативну базу, яка регламентує академічну мобільність,

що виступає важливим інструментом інтеграції вітчизняної науки у світовий академічний простір.

Література:

1. пUkraine Data Explorer. URL.: https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/ (дата відвідування 03.08.2022)

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. ВВРУ від 19.09.2014 – 2014 р., / № 37-38 /, стор. 2716, стаття 2004

3. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності» № 599 від 13.05.2022. Урядовий портал. URL.: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-vregulyuvannya-pitan-akademichnoyi-mobilnosti-599-130522

ТВОРЧІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Труш І.А.
аспірант кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна

Останні роки в розвитку системи освіти України можна назвати реформаторськими, і не просто так. Перш за все цього вимагає інтеграція нашої країни до європейського простору. Розробка єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері, створення спільного освітнього та наукового простору, є тому доказом. Але не менш важливим чинником, на даному етапі реформування освіти, є кадрове забезпечення вищої освіти та науки в цілому. А тому, як зазначають О. Спірін, Ю. Носенко, А. Яцишин, реалізація національної наукової політики, що визначає стратегічні напрями розвитку системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, на сьогодні є однією з основних функцій держави [2].

Проблему підготовки фахівців вищої кваліфікації, удосконалення її змісту, оновлення форм, методів викладання досліджували науковці Л. Баліка, Н. Вавіліна, Л. Лобанова, О. Петренко, О. Фаст, О. Чмирь, Н. Ясниська та інші. Їх праці дають можливість зробити висновок, що

процес підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів постійно удосконалюється та трансформується.

Так як сучасна система підготовки науково-педагогічних кадрів передбачає не тільки суто наукову, а й освітню складові, то добір методів, форм та інструментів для роботи зі здобувачами значно ширший. Одним із таких інструментів є творчість.

Творчість в науковій діяльності, її передумови, фактори та механізми розвитку викликають все більшу зацікавленість дослідників. І зовсім недаремно, адже це досить широке поле для роботи.

Загалом, творчість визначається як соціально зумовлена духовно-практична діяльність, що веде до створення нових матеріальних і духовних цінностей [1]. Саме творча діяльність створює умови для розвитку особистості, є одним із засобів самовираження. Творчість спонукає людину продукувати нові ідеї, втілювати їх в реальність, тобто створювати новий, раніше не існуючий продукт. Також, творча діяльність особистості породжує її свободу.

Особливої актуальності ці твердження набувають саме у науковій діяльності. Адже процес підготовки майбутніх науковців включає в себе вибір теми для дослідження, формулювання нових гіпотез, вибудову стратегій дослідження, підтвердження чи спростування їх. В ході розв'язання тих чи інших поставлених завдань в розрізі освітніх компонентів, майбутні науковці керуються саме механізмами та принципами творчої діяльності. Здобувачі постійно знаходяться в пошуках відповідей на поставлені завдання, проблемні ситуації тощо, постійно мають справу з новими проблемами, що потребують опрацювання та обґрунтування, оскільки вирішення однієї з них призводить до виникнення інших. Як наслідок, вирішення проблеми завжди передбачає певний вихід за межі вже відомого, вивченого, а тому не може констатуватися на раніше відомих засадах, попередньо визначених правилах та методах. Тобто здобувачі постійно знаходяться в пошуках нового.

Відтак, творчість є і має бути невід'ємним складником процесу підготовки кадрів вищої кваліфікації, завдяки чому майбутній науково-педагогічний працівник зможе з легкістю вирішувати проблеми та управляти своїми емоціями, буде працювати на результат, прагнутиме до особистісного зростання та професійного становлення.

Література:

1. Важинський С.Е., Щербак Т І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

2. Спірін О.М., Носенко Ю.Г., Яцишин А.В. Сучасні вимоги і зміст підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. No 6. Том 56. С. 219-239.

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ ЯК ЗАСІБ СПРИЙНЯТТЯ ЗНАНЬ

Ус Г.О.
доктор економічних наук, професор,
директор департаменту з підготовки наукових кадрів
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
м. Черкаси, Україна

Сьогодення вимагає заміни освітньої парадигми з новим змістом, підходами та педагогічним менталітетом. Управління знаннями як ресурсом закладу вищої освіти, досліджується багатьма науковцями і до засобів управління чи менеджменту знань належить широкий спектр засобів від електронних таблиць до методик когнітивної психології. Управління знаннями як сукупність процесів зі створення, поширення, обробки й використання інформації усередині закладу вищої освіти, є міждисциплінарною та багатоаспектною діяльністю, яка вимагає продовження досліджень спеціалістами декількох наукових напрямів. До носіїв знань відносять документи різної природи, бази даних та знань, а також науково-педагогічний персонал, що має знання у вигляді декларативних та процедурних знань, умінь, у тому числі у формі компетенцій.

Інтенсивне використання інформаційних технологій змушує вирішувати проблему уникнення інформаційного перенавантаження, суть якого полягає в тому, що кількість інформації перевищує об'єктивні можливості її сприйняття людиною. Тому виникає потреба в необхідності створення умов та технологій для забезпечення представлення знань різними формами у відповідності з когнітивними перевагами персоналу в умовах навчання.

Проблеми сприйняття знань та фактори, що впливають на їх ефективність досліджувались в межах різних наукових напрямів. Відомі роботи з проблем утоми людини та імітаційне моделювання феномену уваги [1]. Досліджуються можливості створення текстів, що впливають на ефективність сприйняття наперед визначеної інформації в текстах. Когнітивні моделі представляють інформаційні перетворення

пізнавальних процесів людини як неперервну процедуру від «входу» до «виходу» системи, послідовно переходячи через різні блоки, змінюючи параметри, набуваючи на виході потрібного вигляду. Адаптація до користувачів мультимедійних додатків може досягатися простими засобами вибору самим користувачем найбільш бажаної форми представлення інформації [2].

В теорії та практиці побудови систем управління знаннями підприємств залишаються не завжди вирішеними проблеми створення компенсаційних механізмів для впливу на інформаційні потоки у процесах сприйняття знань. Управління потоками в людино-машинних системах вирішені тільки частково, наявні адаптивні програмні засоби визначають точки входу в навчальний контент залежно від рівня знань.

Завдання адаптивного управління в навчальних закладах вже тривалий час є актуальним не тільки для управління знаннями та інтелектуальними ресурсами. Дослідження переваг та особистісних характеристик, на яких ґрунтуються організаційні та інші механізми адаптації, необхідні в теорії суспільного вибору для аналізу організаційних структур [3].

Управління характеристиками потоку даних для побудови адаптивних інформаційних технологій здійснюється на основі інформації, яка формується етапами бізнес-процесів моніторингу стану системи управління знаннями. Управління формою декларативних знань, що надаються користувачам систем підтримки прийняття рішень або користувачам, що навчаються, реалізується в інформаційних технологіях комунікативними засобами з використанням сценарного діалогу через створення програмного засобу для автоматизації побудови елементів сценаріїв, що інтерпретують знання про предметну галузь у форму схеми на основі онтологічного опису (мережі понять).

Процедури адаптації для передавання знань користувачам використовують сценарії взаємодії двох типів: наперед створені експертами апріорі та динамічні, що формуються агентами як логічний умовивід на основі моделей предметних галузей з корпоративної бази знань. Динамічні сценарії застосовуються для формування та поповнення корпоративної бази знань (асиміляція).

Адаптивні процеси реалізуються через управління формою декларативних знань відповідно до ментальних характеристик користувачів; управління темпом подання знань; управління тестовими знаннями; управління складністю знань; управління за даними психофізіологічного стану; управління за рівнем знань з необхідністю формування альтернативних варіантів навчального контенту.

Запропоновані підходи щодо формування інформаційних потоків можуть бути використані для обміну знаннями науково-педагогічного

персоналу освітньої діяльності шляхом трансформації цих потоків у відповідності до ментальних характеристик користувачів. Методика базується на адаптивних механізмах обміну знаннями, що включають форми представлення знань, швидкість представлення знань, швидкість сприйняття знань та їх складність, адаптивне управління за даними психофізіологічного стану.

Література:

1. Верлань А.Ф., Чмырь И.А., Жирякова И.А. Компьютерное моделирование сфокусированного слухового внимания Электронное моделирование. 2006. № 1 Т. 1. 28. С. 19-32.

2. Буров Є. Архітектура опрацювання знань у когнітивній інформаційній системі. 2009. URL: http://www.nbuv/gov/ua/ portal/natural1/Vnulp/Komp-nauky/2009_650/04.pdf.

3. Ус Г.О. Управління інформаційними потоками у процесах обміну знаннями. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. Т.1, № 6. С. 254-258.

4. Ус Г.О., Савченко С.О. Підходи до моделювання системи управління якістю та її результативності для закладу вищої освіти. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Науковий журнал. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. № 2(27) С. 5-16.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ЗВО

Федь І.Є.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і практики початкової освіти
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Сучасне суспільство орієнтоване на динамічний економічний та соціальний розвиток. Найважливішим чинником такого розвитку є освіта, оскільки реалії XXI століття вимагають від людини наявності знань із багатьох галузей науки, а також навичок самоосвіти та самовдосконалення. Необхідно забезпечення інноваційного характеру освіти, створення безперервної освіти. Вирішення цих завдань неможливе без вчителів, яких має підготувати система педагогічної

освіти. Цим пояснюється актуальність підготовки студентів педагогічних вишів до професійної діяльності.

Вченими порушуються актуальні для професійної освіти методологічні проблеми розвитку педагогічної науки (М. Н. Скаткін, Я. С. Турбовська та ін.), проблеми розробки понятійно-термінологічного апарату (В. М. Полонський, А. Ф. Закірова та ін.), питання взаємозв'язку курсів педагогіки та предметних методик (А. В. Даринський та ін.).

Пильну увагу вчених привертають дослідження гуманітарних основ педагогічної освіти (Ю. В. Сенько та ін.), проблеми нетрадиційної системи підготовки вчителя (П. Є. Решетников та ін.), проблеми стандартизації вищої професійної освіти (А. П. Валицька, І. А. Колесникова, Г. І. Симухін та ін.) тощо.

Удосконаленню професійної підготовки майбутнього вчителя активно сприяли дослідження, що проводилися вітчизняними педагогами, в яких було розкрито специфіку та психологічну структуру діяльності вчителя (Н. В. Кузьміна), питання формування особистості вчителя (В. О. Сластенін), його професійно-педагогічних якостей та умінь (О. І. Щербаков), проблеми виховання та розвитку у студентів професійно-педагогічної спрямованості, інтересу та покликання до педагогічної праці (наукова школа В. О. Сластеніна).

Професійній підготовці вчителя присвячені також роботи Г. Я. Гревцевої, В. С. Єлагіної, Н. Н. Тулькібаєвої, Н. М. Яковлєвої та ін.. У цих дослідженнях виділено нові підходи до розробки змісту професійної підготовки студентів; змісту навчальних дисциплін, що сприяють формуванню готовності студентів до практичної діяльності; розвиток педагогічних якостей у процесі професійної підготовки студентів; технології ефективного формування професійної підготовки студентів тощо.

Професійна підготовка – це процес оволодіння системою спеціальних знань, загальними та специфічними вміннями, навичками для творчого виконання професійної діяльності, а готовність – інтегративна професійно значуща якість майбутнього фахівця, тобто результат підготовки.

Роль вчителя в сучасному освітньому процесі, на думку В. С. Єлагіної та Є. Ю. Немудрої, зводиться до організації активної самостійної пізнавальної діяльності, до створення умов, що сприяють розкриттю потенційних можливостей учнів, розвитку їх творчих здібностей. Це можливо лише за зміни позиції вчителя, що виявляється у організації взаємодії з дітьми. Автори називають такі якості, які повинен мати сучасний учитель: здатність до співпраці, спільної творчості, уміння керувати пізнавальною діяльністю, демократичний

стиль спілкування [3]. Також наголошується, що організація діяльності студентів у процесі формування їхньої педагогічної компетентності повинна вирішувати такі завдання професійного становлення майбутніх вчителів: навчити студентів не стільки отримувати професійно значущі знання у готовому вигляді, скільки набувати їх самостійно, вміти використовувати у практичній діяльності; розвивати комунікативні та дослідницькі вміння [2].

Крім того, під час підготовки педагога важливим є формування професійних ціннісних орієнтацій, оскільки це важлива складова професійної компетентності спеціаліста, яка визначає його конкурентоспроможність у професійній діяльності у сучасних економічних умовах [1, с. 85].

Для успішного оволодіння студентами педагогічних закладів вищої освіти вищеназваними якостями необхідно створення спеціального соціоосвітнього середовища, яке ми визначаємо як «середовище, що уявляє собою багатовимірний простір напрямків, що реалізують соціальні функції, що включає в себе освітні установи та різні соціальні інститути та забезпечує соціалізацію особистості» [5, с. 66].

Отже, професійну майстерність вчителя, компонентами якої є висока кваліфікація, психолого-педагогічні знання, слід постійно вдосконалювати. На сьогодні лише професійного досвіду вже недостатньо; необхідні освіченість, культура, ґрунтовна педагогічна підготовка, любов до дітей, до своєї професії, володіння мистецтвом виховання.

Література:

1. Воденникова Л. А. Значение профессиональных ценностных ориентаций в подготовке компетентных педагогов. *Современная высшая школа: инновационный аспект*. 2013. № 2. С. 83–86.

2. Елагина В. С., Гревцева Г. Я., Немудрая Е. Ю. Формирование педагогической компетентности студентов в условиях технологии проектного обучения. *Современные проблемы науки и образования*. 2011. № 5. С. 44–53.

3. Елагина В. С., Немудрая Е. Ю. Коммуникативная деятельность как важная составляющая педагогической компетентности учителя. *Международный журнал экспериментального образования*. 2009. № 5. С. 41–50.

4. Федь І. Є. Неформальна освіта як засіб підвищення ефективності професійної діяльності студентів педагогічного ВУЗа. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. С. 118–122. URL:http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/specvipusk_2019.pdf. (дата звернення: 03.07.2022).

5. Циулина М. В. Патриотическое воспитание школьников возможностями социообразовательной среды : монография. Челябинск : Цицеро, 2012. 203 с.

6. Циулина М. В. Профессиональная подготовка педагога: социально-педагогические предпосылки. *Теория и практика образования в современном мире* : материалы IX Междунар. науч. конф., г. Санкт-Петербург, июль 2016 г. Санкт-Петербург, 2016. С. 123–126.

РОЛЬОВА ГРА ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Хабарова Н.А.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романської філології
Дніпровський національний університет імені Олесі Гончара
м. Дніпро, Україна

Важливим питанням сучасної методики викладання іноземної мови у ВНЗ є навчання студентів мовній взаємодії. Загальновідомо, що одним з найбільш ефективних засобів реалізації комунікативного підходу при оволодінні студентами іноземною мовою є рольова гра. Серед основних переваг рольової гри відзначають наступні: «максимальне наближення до реальних життєвих ситуацій як у побутовій, так і у професійній сфері; певна самостійність учасників гри, прийняття рішень в умовах творчого змагання» [1, с.193]. Крім того, використання на заняттях з іноземної мови рольової гри додатково мотивує студентів до її вивчення, адже саме в рольовій грі створюються передумови для використання усіх засобів впливу на психіку студентів [2, 3]. Рольова гра як ефективний метод навчання широко використовується у різних ланках системи підготовки кадрів У вищій школі рольову гру застосовують як дидактичний засіб формування професійної комунікативної компетенції студентів а також як ефективний прийом активізації навчання студентів іноземній мові.

Рольова гра (РГ) – це своєрідний навчальний прийом, при якому здобувач повинен вільно говорити в межах заданих обставин, виступаючи в ролі одного з учасників іншомовного спілкування. Таким чином, як підкреслюють дослідники, рольову гру можна визначити як ситуативно керовану форму організації навчальної діяльності студентів на заняттях іноземної мови у ВНЗ, що спрямована на відтворення та

засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється поведінка людини, і має на меті формування, розвиток та удосконалення мовленнєвих навичок і вмінь в умовних ситуаціях, максимально наближених до умов реального спілкування [3]. В них студенти включаються у змодельовану ситуацію, що вимагає від них прийняття рішення на основі аналізу цієї ситуації. РГ передбачає розподіл ролей між здобувачами та розігрування ситуації спілкування згідно із заданою темою і ролями. Обов'язковим елементом РГ є розв'язання проблемної ситуації. Пошук розв'язання поставленого завдання зумовлює природність спілкування. Запропонована проблема та необхідність її розв'язання служать розвитку критичного мислення студентів. Крім того, необхідність ретельного обдумування ситуації розвиває логічне мислення здобувачів, вміння наводити аргументи і контраргументи, переконувати співрозмовника. На відміну від діалогу або інсценування п'єси, під час якого навчають, як сказати, РГ відповідає на запитання «чому»? (формується мотив висловлювання) та «навіщо»? (мета) щось сказати. Таким чином, центром уваги партнерів по РГ стає *зміст бесіди*.

Рольові ігри будуються на *принципах* колективної роботи студентів, практичної корисності, змагання, максимальної зайнятості кожного здобувача та необмеженої перспективи творчої діяльності у рамках кожної РГ.

Рольові ігри сприяють формуванню у студентів таких якостей і вмінь:

– усвідомлення приналежності її учасників до колективу, спільно визначати ступінь участі кожного з них у роботі;

– навчального співробітництва і партнерства;

– прийняття і виконання певної ролі;

– орієнтування у ролях партнерів по грі;

– схилятися до компромісу.

До комунікативних умінь, що формуються під час РГ, відносять такі:

– вміння непідготовленого (спонтанного), емоційно забарвленого діалогу;

– вміння спілкуватися один з одним;

– вміння розпочати, підтримувати бесіду/ розмову;

– вміння перервати співрозмовника;

– вміння погодитися/ не погодитися із думкою співрозмовника/ співрозмовників;

– вміння ставити уточнюючі запитання;

– здатність до пошуку відповідей на поставлені запитання;

– вибирати мовні та мовленнєві засоби згідно ситуації;

– наводити й обстоювати свою точку зору;

– вміння цілеспрямовано слухати співрозмовника;

– передбачати конфлікт і знаходити шляхи його усунення;

– змінювати тактику своєї поведінки;

– володіти стратегіями спілкування (доцільно використовувати мовленнєві й етикетні форми; знати формули звернення; уміти висловлювати подяку, прохання, згоду, незгоду, заперечення тощо). У методичній літературі виділяють такі **види РГ**: імітаційні, творчі, ігри-змагання. В залежності від складності мовленнєвого завдання, що пропонується для виконання РГ, та її тривалості, розрізняють такі РГ: керовані/контрольовані (controlled role play), у таких РГ учасники використовують готові запропоновані репліки; напівкеровані/ контрольовані (semi controlled role play) – студенти отримують опис сюжету РГ та своїх ролей; вільні/ некеровані (free role play) – студентам пропонується лише тема РГ та розподіл ролей; епізодичні (small scale role play) – розігрується лише окремий епізод РГ.

До структури РГ як навчального процесу входять такі основні компоненти:

1) тема, що визначає зміст мовленнєвої взаємодії;

2) ситуація як сукупність конкретних умов мовленнєвого спілкування;

3) сюжет (зміст) – проміжок дійсності, що умовно сприймається у грі.

4) ролі, що розподіляються між учасниками РГ;

5) ігрові дії як засіб реалізації цих ролей;

6) завдання (установка) розіграти ситуацію, що моделюється з позиції визначеної ролі та рольових взаємовідносин з партнером;

7) реальні стосунки між гравцями;

8) ігрове використання предметів, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними.

З методичної точки зору РГ – це цілісний цикл керованої взаємодії між викладачем та студентами, який складається із чотирьох етапів**:** 1) підготовчий 2) пояснення, 3) проведення РГ (власне гра), 4) заключний (контроль, аналіз та узагальнення).

Розглянемо ці етапи детальніше. Етап підготовки до РГ передбачає підготовку як з боку викладача, так і з боку самих студентів. Підготовчий етап може відбуватися у два підетапи: у аудиторії та підготовка здобувачів до участі в РГ вдома. Завдання викладача на цьому етапі полягає у тому, щоб відібрати необхідні ситуації ілюстрації і ситуації проблеми на конкретному матеріалі. Стосовно предмета обговорення, то ним може бути тема з підручника, за яким навчаються студенти, статті із закордонних журналів і газет, кінофільм або мультиплікаційний фільм, радіопередача, інсценування уривків художнього твору тощо. РГ можна також побудувати на основі картини або серії малюнків.

На етапі підготовки викладач продумує об'єкти контролю і критерії оцінювання дій студентів. Важливим моментом у підготовці РГ є розробка та визначення правил гри з подальшим їх поясненням студентам і вимогою дотримуватися їх. З метою дотримання студентів правил РГ можна використовувати інструкції для гравців, в яких включають загальні та інструктивні вказівки.

Підготовка студентів полягає у таких діях:

– пошук додаткових даних по темі або вивчення роздавального матеріалу;

– читання додаткових текстів, журнальних / газетних статей, оповідань

тощо з тематики РГ;

– повторення мовленнєвих формул і лексики з теми;

– підготовка необхідного реквізиту й атрибутів для проведення РГ.

Етап **пояснення** (його можна вважати факультативним, адже він може входити до попереднього). Цей етап відбувається безпосередньо перед початком розігрування РГ. На цьому етапі проходить введення, орієнтація здобувачів на гру. На цьому етапі викладач розподіляє ролі між учнями. Етап **проведення** гри – це власне її перебіг. Залежно від цілей РГ, кількості студентів та рівня їх мовної підготовки, РГ проводиться в парах, підгрупах із декількох здобувачів і колективно (вся група грає в одну гру). РГ в парах – самий простий вид РГ. Під час проведення РГ можна використовувати різноманітні анкети, опитувальні листки, для заповнення яких учням потрібно поставити один одному запитання.

РГ у підгрупах проводяться по-різному. Деякі методисти вважають, що РГ проводиться паралельно в усіх підгрупах, а викладач контролює їх роботу, переходячи від підгрупи до підгрупи [2]. Допускається, що підгрупи грають по черзі, при цьому одна підгрупа розігрує РГ, а решта учнів спостерігають та оцінюють, щоб пізніше взяти участь в обговоренні результатів проведення РГ. Іноді РГ у підгрупах стає першим щаблем, підготовкою до проведення РГ більш складного порядку, як за кількістю учасників. Такими РГ є дискусії на різноманітні теми, «круглі столи», конференції тощо.

Етап **контролю, аналізу й узагальнення** – необхідний елемент у проведенні РГ. Він може здійснюватися одразу після її завершення або на наступних заняттях, що залежить від складності РГ. Весь час, що призначається на РГ, відводиться мовленнєвій практиці, при цьому не лише той здобувач, що говорить, але й студент, що слухає, максимально активні, оскільки останній повинен зрозуміти й запам'ятати репліку партнера, співвіднести її з ситуацією, визначити, наскільки вона

релевантна ситуації та завданням спілкування, і відповідно, правильно відреагувати на репліку співрозмовника.

Література:

1. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. М.: Изд-во МГУ, 1986. 176 с.

2. Князян М. Структура інформаційно-технологічної компетентності та методичні аспекти її формування у майбутніх перекладачів *Наукові Записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Винниченка.* Серія: Філологічні науки. Випуск 81(2). Вид-во КДПУ. Кіровоград. 2009. С. 337–340.

3. Тарнопольський О.Б. Методика навчання англійської мови. Київ: Вища школа, 1993.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ЗМІН В РЕГУЛЮВАННІ ЗМІСТУ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧІВ PHD

Хамар У.В.
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри історії філософії
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Зміст освіти здобувачів PhD в Україні регулюється нормами «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». Згідно з цим нормативним актом, освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) закладу вищої освіти (наукової установи) повинна містити щонайменше такі чотири компоненти: 1) знання зі спеціальності, за якою здобувач проводить дослідження; 2) »оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору» [1]; 3) »набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності» [Там само]; 4) »здобуття

мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою» [там само].

Поданий щойно зміст освітньої програми має деякі недоліки. Якщо перший, третій і четвертий пункти цього переліку є однозначними і підпорядкованими згаданій меті – підготовці кваліфікованого наукового працівника, то формулювання в другому пункті має вади. Формулювання другого пункту є настільки неоднозначним, воно допускає настільки широкі трактування, що дає змогу подавати здобувачам не знання з наукознавства, а знання про світогляд, про різні філософські проблеми, поглиблювати філософські компетенції здобувачів найрізноманітнішими філософськими знаннями, які, на думку філософів, могли б розширити «системний науковий світогляд» та «загальний культурний кругозір». Якщо переглянути освітні програми здобувачів PhD різних університетів/факультетів можна натрапити на багато підтверджень того, що це саме так і є.

Водночас, згідно з 27-ю статтею Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» аспірантура, ад'юнктура та докторантура належать до основних форм підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації. Отже, мета аспірантури, ад'юнктури та докторантури – підготувати кваліфікованого фахівця в галузі наукового пізнання. Зважаючи на це, всі дисципліни, які вивчає здобувач PhD, повинні бути спрямованими саме на досягнення цієї мети. В підсумку отримуємо таке: 1) аспіранти неефективно витрачають свій час; 2) нераціонально витрачаються ресурси – адже викладання дисциплін, які не спрямовані на головну мету діяльності, оплачуються з певного бюджету.

Причини такого стану справ є зрозумілими – теперішні форми освіти здобувачів в Україні є спадкоємцями тих форм освіти, які тягнуться як пережиток з доби соціалістичного тоталітаризму. Тоді філософія виконувала пропагандистську функцію і мала своїм завданням формування світогляду, не тільки лояльного до існуючої тоталітарної системи, а активно стверджуючого. Тому, незалежно від того, потрібне це науковцю чи ні, кожна нагода використовувалась для гіпнотичного навіювання ідеологем, якими обґрунтовувалась правильність, досконалість наявного суспільного укладу.

Проаналізуймо, що треба поміняти, щоб підвищити ефективність освіти здобувачів PhD в контексті викладених зауваг. Йдеться не про усунення філософів від готування аспірантів, а про те, що значення поняття «загальнонаукові знання» у другому пункті переліку компонент освітньо-наукової програми треба звузити до застосовних загальнонаукових теоретичних знань та практичного інструментарію.

Література:

1. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. Дата оновлення: 19.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.08.2022).

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІД ЕКСПЕРИМЕНТУ ДО УСТАЛЕНОЇ ПРАКТИКИ

Хорошилов О.Ю.
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Початок експерименту з впровадження до освітньої системи України третього (освітньо-наукового) рівня став важливим кроком у напрямку відходу від радянської практики кандидатів наук, наближення до світових стандартів підготовки наукових кадрів вищої категорії, виходу на новий рівень якості діяльності ЗВО країни. У супроводі новаторських алгоритмів проходження акредитації відповідних освітніх програм, цей крок Міністерства освіти і науки України означав більш якісне включення здобувачів вищої освіти до процесу вдосконалення діяльності університетів, зробив індивідуальні освітні траєкторії більш гнучкими, а взаємодію викладацьких колективів із внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами не лише обов'язковою, але й конструктивною.

Одночасно, розпочатий експеримент (який на сьогодні перетворився на усталену практику) виявив, з точки зору автора даних тез, певні недоліки у розробці правових основ підготовки здобувачів (йдеться, перш за все, про стандарти освіти за її конкретними рівнями) та актуалізував дискусії щодо загальної логіки підготовки PhD – аспірантів.

Чи не основним викликом у першому випадку виступає дотримання принципу системності у змісті стандартів освіти, адже, як про це свідчить аналіз змісту існуючих на сьогодні стандартів за спеціальністю 052 – Політологія, розробники цих засадничих документів не завжди кореспондують свої зусилля у визначенні спадковості результатів

підготовки здобувачів за першим та другим рівнями. Зокрема, якщо стандарт бакалаврів передбачає серед результатів навчання: «Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності» (ПР02) [1], то стандарт магістра в якості аналогічного показника констатує вже наступне: «Вільно спілкуватись усно і письмово українською та англійською мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері політології» (ПР03) [2]. Виникає закономірне питання: що ж робити під час навчання на магістратурі тим здобувачам, які на рівні бакалавра не вивчали англійської, зробивши свій вибір на користь професійного осягнення якоїсь іншої іноземної мови?

На третьому (освітньо-науковому) рівні підготовки здобувачів спеціальності 052 – Політологія, це питання взагалі залишається відкритим, адже на момент написання тез стандарт був відсутній. І це при тому, що перший випуск докторів філософії відбувся вже у 2020 р.

Другим (дискусійним) аспектом реалізації експерименту з підготовки PhD – аспірантів є питання щодо того, в який пропорції в їхній діяльності повинна бути представлена науково-дослідна та педагогічна складова? Рекомендації, які надходять ЗВО від міністерства щодо обов'язкової наявності у планах підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти блоку дисциплін, що забезпечують теоретико-методологічну складову педагогіки вищої школи, начебто свідчать про бажання ефективно «вбудувати» докторів філософії до усталеної практики діяльності науково-педагогічних кадрів ЗВО країни. Не заперечуючи слушність цієї логіки, слід констатувати, що питання – чи має право університет, який позиціонує себе як науково-дослідний, не включати педагогічні освітні компоненти до підготовки своїх здобувачів третього рівня – залишається відкритим.

Конструктивна дискусії з приводу цих та багатьох інших світоглядних, методологічних та технологічних аспектів підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня, а також процедури проходження акредитації відповідних освітніх програм є запорукою ефективної адаптації системи вищої освіти до нових реалій України.

Література:

1. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/052-Politolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf (дата звернення: 17.07.2022).

2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для другого (магістерського)

рівня вищої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/052-Politolohiya-magistr.28.07-1.pdf (дата звернення: 17.07.2022).

ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ЕТИЧНИХ КОДЕКСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ІМЕНІ ІВАНА КОЖЕДУБА

Худов Г.В.
доктор технічних наук, професор,
начальник кафедри тактики радіотехнічних військ
Харківський національний університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба
м. Харків, Україна

С перших годин російського вторгнення педагогічна та наукова спільнота Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба опинилася в пеклі ведення бойових дій. Викладачі та науковці університету сумісно з підрозділами 93 механізованої бригади першими прийняли нерівний бій та зупинили орди російських окупантів. При цьому співробітники університету воювали не числом, а вмінням та дали гідну відсіч елітним підрозділам російської армії.

Після спадання первинної напруженості викладачі та науковці університету поступово стали повертатися до виконання своїх безпосередніх обов'язків, в тому числі і стосовно підготовки докторів філософії

При цьому значна увага приділяється питанням академічної доброчесності. Наукова спільнота університету користується Проектом сприяння академічної доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), що розроблений за участі Міністерства освіти і науки України та за підтримки Посольства США. Основною метою Проекту є формування нової академічної культури в Україні, яка базуватиметься на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні та справжній науковій роботі [1, с. 17]. До даного Проекту долучилися 10 українських університетів-учасників з різних міст України.

На сьогоднішній день практично кожний заклад освіти України розробив та оприлюднив на сайті свого закладу Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу. Дані Положення розроблені на основі Конституції України, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про видавничу справу», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України та інших нормативно-правових актів чинного законодавства України.

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба не став винятком. Ще у 2019 році з метою підвищення якості освітнього процесу підготовки здобувачів вищої освіти в університеті розроблено, затверджено та оприлюднено Положення про протидію академічному плагіату в Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, яке спрямоване на підтримку ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату з урахуванням обмежень, встановлених законом [2, с. 2]. У Положенні дані роз'яснення щодо поняття академічної доброчесності. Окремо для групи педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників й окремо для групи здобувачів освіти розписані заходи, які передбачають дотримання академічної доброчесності в університеті, а також академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності представниками кожної з груп. Основною метою Положення про протидію академічному плагіату в Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба є запобігання академічного плагіату та практичне здійснення перевірки на плагіат.

Як показали результати опитування в університеті, дотримання академічної доброчесності у багатьох асоціюється тільки з перевіркою на плагіат та правилами цитування. Але це поняття є більш містким. Дотримання академічної доброчесності для педагогічних (наукових) працівників та для здобувачів освіти включає різні заходи, але усі ці заходи базуються на загальних поняттях та цінностях, таких як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага.

Дотримання академічної доброчесності це не тільки перевірка на плагіат та правила цитування, а й такі поняття, як фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі/наукових дослідженнях; некоректна інтерпретація ролі у дослідженні; примарне авторство – коли дійсний автор тексту не вказаний; почесне (статусне) авторство – коли серед авторів тексту вказується особа, не причетна безпосередньо до його створення; зловживання співавтором; неправдиве авторство; академічні роботи на замовлення; надання (отримання) чи навіть пропозиція щодо надання будь-яких благ з метою отримання неправомірної переваги у освітньому

процесі; необ'єктивне оцінювання; списування; самоплагіат, тощо [3, с. 3], [4, с. 2].

Розроблені Положення, багато приділяємої уваги усієї науково-педагогічної спільноти даному питанню та рух у цьому напрямку це добре, але замало. Так, проходження он-лайн опитування Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова педагогічними працівниками та здобувачами освіти на умовах повної анонімності, показало, що деякі поняття та запитання щодо культури академічної доброчесності потребують додаткового роз'яснення.

В ідеалі ці роз'яснення потрібно починати надавати вже зі школи, тому що багато школярів, а надалі, й студентів не розуміють, що можна робити, а що ні. А педагоги застарілими методами навчання не прищеплюють учням основні поняття та принципи культури академічної доброчесності.

Батьки теж повинні проводити пояснювальну роботу для розвитку культури академічної доброчесності у дитини. Дитина й вдома повинна дотримуватися принципів академічної доброчесності, а саме, не користуватися збірниками з готовими домашніми завданнями, батьківськими рішеннями, не зписувати у однокласників тощо. Батьки повинні розуміти й самі, що така допомога дитині не дасть знань та якісного навчання у школі, буде перепоною до вступу на бюджетну основу до вишу та, як наслідок систематичних порушень академічної доброчесності на протязі усього навчання такому випускнику буде важко влаштуватися на високооплачувану роботу. Тому учню потрібно ще з початкової школи поясняти, що коли він списую, то розвиток неможливий.

Якщо батьки хочуть, щоб їх дитина в майбутньому здобувала якісну освіту за кордоном, то принципи доброчесності потрібні бути основними. Дитині потрібно закладати принципи академічної доброчесності починаючи ще з початкової школи, вже сьогодні потрібно проводити різні заходи для розвитку культури академічній доброчесності у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Так, щоб академічна доброчесність вже сьогодні стала системою й в Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, потрібно спочатку пояснити, навчити, подати особистий приклад курсанту, а після вже вимагати та наказувати. Теж саме стосується й науково-педагогічних та наукових працівників, докторантів, ад'юнктів та здобувачів наукового ступеню при написанні наукових статей, проведенні досліджень, захисті дисертацій на здобуття наукових ступенів.

Тому керівництвом вишу розпочато проведення циклу заходів «Доброчесне академічне письмо», періодично проводяться семінари-практикуми з курсантами випускних курсів. На сьогоднішній день

кожен має можливість у фахівців отримати рекомендації та консультації з питань академічної доброчесності.

У зв'язку з тим, що Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба є військовим закладом, обмін практичними знаннями щодо підвищення якості освітнього процесу підготовки здобувачів вищої освіти з цивільними закладами є обмеженим, то розвиток у цьому напрямку йде дещо повільно. Потрібно ще багато зробити та впровадити в освітній процес університету.

Багато важливої інформації щодо академічної доброчесності можна взяти з інформаційних бюлетенів сторінки Євгена Ніколаєва, які вже репостять багато вищих навчальних закладів України [5, с. 2]. Доопрацювання вимагає й діюче Положення про протидію академічному плагіату в Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, так як зараз це практично витяги з перелічених законів, не враховуючи набутий практичний досвід.

Не один рік повинен пройти з початку такої роботи щодо змін в освітньому процесі університету. Потрібно системно проводити дані заходи, щоб охопити не одне покоління курсантів, й починати потрібно вже з перших курсів навчання. Й неодмінно особистий приклад науково-педагогічного складу, дотримання усіх норм та правил академічної доброчесності та обмін досвідом з університетами-учасниками Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні серед яких, на жаль, немає жодного військового вишу, задля поширення набутих практик.

Література:

1. Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти. Про проект : офіц. веб-сайт. URL: https://saiup.org.ua/pro-proekt/ (дата звернення: 02.06.2022).

2. Положення про протидію академічному плагіату в Харківському національному університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба : офіц. веб-сайт. URL: http://www.hups.mil.gov.ua/assets/doc/admission-university/publichna-informatsiya/p-21.pdf (дата звернення: 05.03.2022).

3. Академічна доброчесність: Інформаційний бюлетень. Випуск № 13. Березень 2021 р. «Як протидіяти неправдивому авторству?» : офіц. веб-сайт. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-13.pdf (дата звернення: 10.03.2022).

4. Академічна доброчесність: Інформаційний бюлетень. Випуск № 4. Грудень 2019 р. «Скільки відсотків можна?» : офіц. веб-сайт. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-04.pdfpdf (дата звернення: 12.05.2022).

5. Сторінки Євгена Ніколаєва : офіц. веб-сайт. URL: https://www.skeptic.in.ua/category/academic/ (дата звернення: 27.06.2022).

ТРЕНІНГ-ЦЕНТР «ЛІДЕР XXI СТОЛІТТЯ» ЯК ЕМПІРИЧНИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ (PHD) ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 «ПСИХОЛОГІЯ»

Чаркіна О.А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

17 листопада 2017 року на базі кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету на реалізацію спільних Україно-Британських ініціатив у галузі розвитку університетського лідерства було відкрито окремий спеціалізований підрозділ для організації та проведення тренінгового навчання майбутніх менеджерів освіти. Відкриття Тренінг-центру «Лідер XXI століття» стало логічним завершенням участі команди КДПУ в «UKRAINE HIGHER EDUCATION LEADERSHIP DEVELOPMENT PROGRAMME» (2017-2018, British Council, UK).

Основним завданням Тренінг-центру було визначено надання консультативної, науково-методичної і практичної допомоги майбутнім фахівцям у сфері вищої освіти: магістрантам, аспірантам і молодим викладачам на етапі первинної професіоналізації, а також іншим категоріям осіб з числа педагогічних і науково-педагогічних працівників з метою формування і розвитку лідерських компетенцій для оперативного реагування на вимоги та виклики, що виникають у зв'язку з процесами суспільної трансформації, економічного розвитку, європейської інтеграції та реформування системи вищої освіти в Україні, а також для психологічного супроводу адаптації до роботи в умовах змін через якісне, зрозуміле, тренінгове навчання, що допомагає розкрити внутрішній потенціал кожного суб'єкта і реалізувати його в освітньо-професійній та науково-дослідницькій діяльності.

У своїй роботі Тренінг-центр керується чинним законодавством, зокрема, Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, декретами, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України та іншими законодавчими і нормативними актами у сфері освіти, Статутом університету, наказами ректора, рішеннями

Вченої ради університету і Ради молодих учених університету та власним Положенням [1].

Ключовими завданнями Тренінг-центру є:

1) аналіз та узагальнення теоретичного і практичного матеріалу досліджень з проблематики лідерства;

2) організація навчальних семінарів, практикумів, майстер-класів, круглих столів і тренінгів для цільових груп з розвитку лідерських компетенцій та формування ефективних команд;

3) підвищення рівня обізнаності цільових груп у галузі кар'єрного самоменеджменту та управління професійним саморозвитком в умовах змін;

4) навчання якісно новим стилям управління життям і діяльністю через виявлення і нейтралізацію деструктивних динамік, що заважають брати персональну відповідальність за кінцевий результат;

5) консультування щодо гендерних аспектів лідерства на сучасному етапі розвитку українського суспільства;

6) розвиток аутопсихологічної компетентності, саногенного мислення і саморефлексії з метою попередження професійних криз і психосоматичних захворювань;

7) формування навичок психоамортизації і самокорекції через систему тренінгів з конфлікт-, тайм-, ресурс-, імпрешн- і стрес-менеджменту.

Послуги, що надаються Тренінг-центром, є освітніми послугами і ґрунтуються на принципах законності, академічної доброчесності, поваги до особистості, доступності, конфіденційності, відповідальності за дотримання етичних та правових норм, добровільності.

За майже 5 років свого функціонування під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри практичної психології Чаркіної Олени Анатоліївни, Тренінг-центр забезпечив підвищення кваліфікації (офлайн та онлайн навчання з розвитку різних психологічних компетентностей) понад 300 осіб з числа педагогічних і науково-педагогічних працівників, здобувачів освітньо-професійних і освітньо-наукових рівнів, а також виступив емпіричним майданчиком для впровадження результатів дисертаційних досліджень аспірантів і докторантів зі спеціальності 053 «Психологія».

Так, у 2021-2022 навчальному році до реалізації Проєкту «СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНЬОГО ЛІДЕРСТВА» (навчальний онлайн курс обсягом 30 год. / 1 кредит ЄКТС), участь у якому взяли понад 60 педагогічних працівників закладів загальної освіти міста Кривого Рогу, серед яких практичні психологи, соціальні педагоги, вчителі-предметники і вчителі початкових класів, були залучені здобувачі PhD Мішака Наталя Анатоліївна та Маєр Юлія Володимирівна, які

виконують дисертаційні дослідження під керівництвом доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри практичної психології КДПУ Мірошник Зої Михайлівни.

Теми наукових розвідок аспіранток Мішаки Н.А. та Маєр Ю.В. («Психологічні передумови професійних комунікацій сучасного вчителя Нової української школи» і «Рольова позиція сучасної жінки-фахівця в контексті кар'єрного зростання» відповідно) дозволили створити дієву та продуктивну колаборацію між Науковою школою «Рольовий потенціал особистісно-зрілої людини», засновницею якої є проф. Мірошник З.М. і Тренінг-центром «Лідер XXI століття», засновницею якого є доц. Чаркіна О.А., завдяки чому, на основі моделі розподіленого лідерства, нам вдалося органічно поєднати теорію з практикою та емпірикою, забезпечивши так званий «замкнутий цикл» і своєрідну «внутрішню мобільність» здобувачів ОНР «Доктор філософії» [2].

На засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри практичної психології, де аспіранти були обов'язково присутніми, регулярно обговорювалися шляхи і способи впровадження дисертаційних досліджень здобувачів PhD на базі Тренінг-центру та оприлюднювалися результати реальних емпіричних апробацій.

На жаль, початок війни вніс свої корективи у нашу діяльність. Оперативно реагуючи на потреби сьогодення, Тренінг-центр «Лідер XXI століття» тимчасово змінив концепцію своєї роботи та цільову аудиторію і був реорганізований у Дивізіон психологічної допомоги «Разом до перемоги», в межах якого здійснюється психоедукація, кризове консультування, надаються послуги з соціально-психологічного супроводу та реадаптації, орієнтовані на подолання наслідків війни у різних верств населення: колег – викладачів, освітян нашого та інших міст (участь у Програмі «Психологічна підтримка вчителів шкіл» під егідою Державної служби якості освіти України, квітень – червень 2022 року), аспірантів, студентів, школярів та їхніх батьків з числа внутрішньо переміщених осіб.

Однак, ми щиро сподіваємось на якнайшвидше закінчення війни і відновлення роботи нашого структурного підрозділу у попередньому форматі.

Література:

1. Положення про Тренінг-центр «Лідер XXI століття». URL: https://kdpu.edu.ua/pro-nas/dokumenty-universytetu/normatyvna-baza.html https://drive.google.com/file/d/1NOkzxh40Oylv13HmRZREgOnFn8f-5JiR/view (дата звернення: 05.08.2022).

2. Про роботу наукової школи. URL: https://kdpu.edu.ua/praktychnoi-psykholohii/naukova-robota/aspirantura/novyny-ta-oholoshennia/19325-publikatsiia-monohrafii-za-temoiu-naukovoi-shkoly-kafedry.html (дата звернення: 05.08.2022).

ПЕРЕВАГИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ

Черба О.В.
аспірант, науковий співробітник
Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»
м. Харків, Україна

З осені 2016 року відповідно до Закону України про вищу освіту Україна перейшла на новий стандарт підготовки фахівців третього освітньо-наукового рівня [1]. Замість кандидатів наук в рамках болонського процесу почали готувати докторів філософії. Відповідно, змінилися цілі і задачі, які ставляться перед аспірантом [2, 3]. Вони стали більш орієнтованими на наукову складову дослідження, командну роботу, включаючи наукового керівника, викладачів навчальних дисциплін, рад молодих вчених. Змінилися освітні програми підготовки здобувачів, стали широко використовуватися сучасні підходи до навчання та програмне забезпечення.

Навчаючись на четвертому курсі аспірантури за спеціальністю 101 – »Екологія» в галузі знань 10 – «Природничі науки», хочу поділитися враженнями щодо підготовки докторів філософії.

Основною перевагою підготовки докторів філософії є те, що збільшено час та кількість навчальних дисциплін професійної підготовки здобувача.

Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії навчальний процес в аспірантурі нашого інституту триває 6 семестрів і складається з семи обов'язкових навчальних дисциплін, з яких п'ять – профільні, шести вибіркових та педагогічної практики [4]. При цьому під час проведення акредитаційної експертизи експертами Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти було зроблено зауваження, що цього замало. Тому з цього року освітня програма включає вже десять обов'язкових предметів та дев'ять вибіркових.

Аспірантам викладають основи системного аналізу, методології наукового аналізу та підготовки наукової публікації, знайомлять з українською та європейською нормативно-правовими базами. Здобувачі мають можливість вивчати ті вузькопрофільні дисципліни, які стосуються безпосередньо їх теми дисертаційного дослідження.

Такий комплексний підхід до навчального процесу дуже розширює кругозір майбутнього вченого, вчить його системному підходу до вирішення будь-яких складних питань.

Оскільки наша аспірантура знаходиться на базі науково-дослідного інституту, то профільні дисципліни викладаються досвідченими вченими. Це призводить до щільного спілкування здобувачів з науковцями, обміну досвідом, отриманням професійних консультацій. Аспіранти мають можливість проводити експериментальні дослідження в аналітичних лабораторіях інституту на сучасному обладнанні під наглядом досвідчених спеціалістів. Таким чином вони отримують необхідні практичні навички. В інституті діє рада молодих вчених, яка складається з кандидатів наук та молодих спеціалістів. На зборах ради обговорюються сучасні тенденції розвитку суспільства в сфері природокористування, існуючі проблеми та перспективи, проводяться конкурси молодих вчених, аспіранти докладають свої роботи. Це гарний досвід для здобувачів, щоб розвинути свої ораторські навички, навчитися відстоювати свою точку зору, обмінятися досвідом.

Пандемія сприяла активному розвитку он-лайн форм навчання в усіх сферах, в тому числі й в природничому напрямку. Завдяки цьому аспіранти мають можливість приймати участь в конференціях, проходити професійні стажування, в тому числі міжнародні. Це сприяє розвитку публікативних, комунікативних, професійних та дослідницько-інноваційних навичок здобувача.

Звичайно, є багато питань в підготовці докторів філософії, які потребують вирішення. Це і особливості поєднання навчання в аспірантурі з роботою за фахом, і розподіл часу між освітньою та науковою складовими навчання. Однак якщо розглядати навчання в аспірантурі з точки зору підготовки сформованого вченого, то його підготовка на порядок вища, ніж кандидата наук.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)/ Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text

3. Про присудження ступеня доктора філософії / Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text

4. Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії «Екологічна безпека». Галузь знань 10 Природничі науки. Спеціальність 101 Екологія. Введено в дію наказом директора УКРНДІЕП від 31.08.2020 р. № 161. Харків. УКРНДІЕП. 2020. 28 с.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ НАВЧАННЯ ЗА PHD ПРОГРАМОЮ ДЛЯ ПРАКТИКУЮЧОГО АДВОКАТА

Черних Т.С.
аспірантка кафедри правознавства
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєвєродонецьк, Україна

Майбутнім розвитку для будь-якої країни є освіта та наука, і тому третій (освітнь-науковий) рівень підготовки є ключовим елементом у продукуванні висококваліфікованих кадрів, у тому числі за спеціальністю 081 «Право».

Стратегічною ціллю підготовки за PHD програмою є пошук, виховання та розвиток талановитих людей для системи науки та освіти. Підготовка за освітньо-науковою програмою передбачає розробку та виконання двох елементів (освітнього та наукового), яка включає навчання за навчальним планом аспіранта та виконання наукових завдань за науковим планом.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [1]. Тобто це складний та многогранний процес підготовки, написання та захисту наукового дослідження, а також здобуття загальних та спеціальних компетентностей в ході опанування освітньо-наукової програми (йде реальне підвищення кваліфікації, набуваються нові знання та навички, висвітлюються певні ідеї та думки).

Постановою КМУ від 23.03.2016р. за № 261 затверджено Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук. Пунктом 8 цього Порядку визначено, що підготовка в аспірантурі (ад'юнктурі) чи докторантурі передбачає виконання особою

відповідної освітньо-наукової або наукової програми закладу вищої освіти (наукової установи) за певною спеціальністю та проведення власного наукового дослідження [2].

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [3]. Тому влада повинна діяти лише в інтересах людини за допомогою правових інститутів, створити належні умови для захисту прав людей у разі їх порушення.

Погоджуємось із думкою Хотенець П.В., що адвокатура є, без сумніву, одним із основних елементів механізму забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини, якому відведена особлива роль, у правовому світі вона «розглядається як індикатор демократії в суспільстві» [4, с.23].

При розгляді даної проблематики слід звернути увагу на те, що норми ст. 59 Конституції України передбачають, що кожен має право на професійну правничу допомогу. А ч.1 ст. 132-2 Основного Закону визначає, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [3].

Для функціонування професійної адвокатури важливу роль відіграє постійне і безперервне підвищення адвокатами своєї кваліфікації, що в цілому є обов'язковим критерієм адвокатської професії і свідчить про високий рівень професіоналізму. Цей критерій є одним з головних передумов для успішного функціонування всієї системи правосуддя загалом. У звіті генеральної дирекції Департаменту політики з прав громадян та конституційних справ Європейського парламенту зазначається, що підготовка адвокатів має вирішальне значення для формування європейської культури правосуддя [5].

В п. 4 ч. 1 ст. 21 національного Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено один із визначальних професійних обов'язків адвоката це обов'язок підвищення свого професійного рівня [6].

Переконливою є думка Воронова О.О. про те, що це особлива вимога до професії адвоката (його внутрішня потреба), враховуючи те, що прогрес не стоїть на місці, постійно та швидкими темпами оновлюється законодавство, змінюється тією чи іншою мірою практика його застосування, що викликає необхідність постійно вдосконалювати свої знання як теоретикам, так і спеціалістам, якими насамперед є і адвокати [7, с. 207].

Важливість обов'язку підвищення професійного рівня адвокатів закріплена Порядком підвищення кваліфікації адвокатів України, де пріоритетним видом підвищення кваліфікації встановлено здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права при здійснені адвокатської діяльності, який є на другому місці по нарахуванню кількості залікових балів [8].

Однак, завжди існують аргументи, які змушують сумніватися в доцільності отримання практикуючим адвокатом ступеня PhD. Багато фахівців вважають, що можливо бути успішним адвокатом і заробляти пристойні гроші без отримання ступеня PhD і з набагато меншими витратами часу.

Насправді, отримання ступеня PhD є викликом для інтелекту і обсягу знань, фізично виснажлива і емоційно напружена праця. Тоді чому практикуючі адвокати мають прагнути цього ступеня? Чи вартий він зусиль практикуючого адвоката?

Ступінь PhD є важливим інструментом в накопичені, розвитку і економіці знань. Бо шлях до отримання цього ступеня простягається через створення нових знань, відкриття нових речей і розвитку нових навичок і компетентностей. Цей ступінь призначено, можливо, не для всіх практикуючих адвокатів, але для тих, хто шукає більш глибокі знання в конкретній області, тим, хто бачить проблему і способи її вирішення.

Як власний досвід слід зазначити, що метою підготовки за програмою третього (освітньо-накового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля є підготовка висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців ступеня доктор філософії в галузі права шляхом формування здібностей особи розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної юридичної або дослідницькоінноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань або професійної практики у сфері юриспруденції, набуття вмінь щодо застосування методології наукового пошуку та проведення з її застосуванням ґрунтовних наукових досліджень, спрямованих на розв'язання актуальних проблем права, а також здійснення педагогічної діяльності [9].

Чи достатньо практикуючому адвокату закінчити заклад вищої освіти і кожного року прослуховувати декілька практичних семінарів, щоб відповідати критерію професійної правничої допомоги? Звісно, що ні. Практикуючий адвокат зобов'язаний образно мислити, аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення, не давати собою маніпулювати, бути інтелектуально незалежним, не сумніватися і бути впевненим у своїх рішеннях, вміти аргументувати свою точку зору, робити висновки на основі власних спостережень, доказів й аналізу, належно сформулювати правову позицію.

Хочу зазначити, що особливості програми третього (освітньо-накового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля полягають у фундаментальній і комплексній підготовці науковця дослідника у сфері права, що включає у себе: розвиток здібностей до

критичного і аналітичного мислення; вивчення доктрини національного права; здатність до інформаційно-аналітичної діяльності; набуття знань і компетентностей щодо новітніх досягнень в галузі інформаційних технологій; набуття досвіду науково-педагогічної та науково-експертної діяльності [9].

Саме ці навички і компетентності, необхідні практикуючому адвокату, які накопичуються і розвиваються під час отримання ступеня PhD.

Саме таких фахівців потребує насьогодні європейська культура правосуддя, частиною якої є адвокатура.

Тому отримання ступеня PhD відкриває шлях до кар'єри фахівця з надання професійної правничої допомоги, яким є практикуючий адвокат, бо саме в цій галузі існує необхідність в інноваціях.

Як здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» Східноукраїнського університету імені Володимира Даля можу впевнено стверджувати, що програми ступеня доктора філософії крім аналітичних здібностей і завзятості, вчить загальним компетентностям, таким як командна робота, вміння розробляти та управляти науковими проектами, вирішенню проблем, обробленню, оцінки та синтезу інформації з різних джерел, володінню на достатньому рівні інформаційно-комунікаційними технологіями, співпраці зі стейкхолдерами, зацікавленими у реалізації наукового продукту, дає гарні навички спілкування і комунікування у різних соціальних сферах.

А також спеціальним компетентностям, таким як здатність здійснювати доктринальне тлумачення норм національного права, моделювати різні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати їх правові наслідки. Здатність здійснювати аналіз, узагальнення та оцінку правових позицій Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України та Верховного Суду, правозастосовної практики судів та інших органів державної влади, місцевого самоврядування. Здатність розробляти проекти нормативно-правових актів, проекти рішень та інших документів органів державної влади та місцевого самоврядування, надавати експертні висновки стосовно таких актів.

Сам процес отримання ступеня PhD є тренінгом творчості, навичок ведення переговорів, критичного дослідження, професіоналізму і впевненості. Всі ті вміння, без яких не може вважатися професійним і кваліфікованим практикуючий адвокат.

Отримання ступеня PhD вчить здобувача терпінню і наполегливості, якості і підготовці. Саме те, що необхідно професійному, висококваліфікованому практикуючому адвокату.

Окрім цього, ступінь доктора філософії є дивовижною нагородою у вигляді авторитету соціального стану практикуючого адвоката.

Таким чином, отримання ступеня PhD практикуючим адвокатом повинно бути пріоритетним напрямком у підвищенні кваліфікації адвокатури. Бо саме цей напрямок є одною з головних передумов для успішного функціонування всіє системи правосуддя.

Тому держава, щоб виконати свій обов'язок щодо створення належних умови для захисту прав людей, у разі їх порушення, повинна провести ефективні зміни на користь заохочення і мотивації практикуючих адвокатів, які здатні віддавати свої здібності чи власні сили служінню науці, накопиченню і поширенню нових знань в українському суспільству для здобуття ними третього рівня вищої освіти.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 1556-18#Text.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 261 від 23.03.2016 р. «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text
3. Конституція України від 28.06.1996р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n5268.
4. Хотенець П.В. Правовий статус адвоката в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2002. С. 23.
5. The Training of Judges and Legal Practitioners – Ensuring the Full Application of EU Law. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. 2017 April, 12. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ IDAN/2017/583134/IPOL_IDA(2017)583134_EN.pdf
6. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 05.07.2012р. URL: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
7. Воронов А.А. Повышение профессионального уровня квалификации юристов как условие надлежащего осуществления их практической деятельности. Актуальные проблемы деятельности подразделений УИС: тезисы Всероссийской і научно-практической конференции (г. Воронеж, 22 октября 2020). Воронеж, 2020. С. 207-210.
8. Рішення Ради адвокатів України «Про затвердження у новій редакції Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України» № 63 від 03.07.2021р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ vr063871-21#Text.

9. Освітньо-наукова програма підготовки «Право» третього (освітньо-накового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» у URL: https://snu.edu.ua/index.php/ subdivision/jurisprudence.

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ЛДУФК ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Чеховська Л.Я.
доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
зав. кафедрою фітнесу та рекреації
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна

Актуальність. Підготовка доктора філософії обумовлена об'єктивними потребами сучасного суспільства для забезпечення високої якості освіти та необхідністю вдосконалення рівня кваліфікації конкурентоспроможного науковця [1,2]. В Україні значна увага приділяється розробці теоретико-методологічних засад підготовки докторів філософії; формуванню нормативно-законодавчої бази, змісту підготовки; встановленню вимог до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії тощо [3,4,5,6]. Так, окремі питання підготовки фахівців вищої кваліфікації висвітлено у роботах Ю. Рашкевича (компетентнісний підхід щодо створення та реалізації освітньо-наукових програм, 2014), В. Лугового, Ж. Таланової (методичні рекомендації щодо розроблення освітніх програм., 2014), Ю. Холіна, С. Кравцова, Т. Маркової (сучасні підходи до побудови освітніх програм, 2014), Регейло І., Базелюк Н. (особливості освітньої складової докторських програм у галузі освіти в Гарвардському університеті, 2015), Сисоєва С., Регейло І. (зміст підготовки докторів філософії у галузі освіти в університетах США, 2016), Проценко О. (підготовка докторів філософії в університетах Грецької республіки, 2019), Цокур О. (особливості підготовки докторів філософії в галузі педагогічних наук в Італії, 2021) тощо.

Оскільки закладам вищої освіти на правах їх автономії надається право самостійно розробляти та реалізовувати освітньо-наукові програми в межах ліцензованої спеціальності, запроваджувати необхідні спеціалізації, визначати їх зміст і програми освітніх компонентів,

вбачаємо доцільним представити зміст підготовки докторів філософії у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського.

Мета статті – розкрити зміст підготовки докторів філософії за спеціальністю «Середня освіта (фізична культура).

Виклад основного матеріалу. Так, у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти проводиться відповідно до отриманої ліцензії за спеціальностями 017 – фізична культура і спорт, 014 – середня освіта (за спеціальностями), 227 – фізична терапія, ерготерапія та 241 – готельно-ресторанна справа, 242 – туризм [8].

Так, освітньо-наукову програму (ОНП) «Середня освіта (фізична культура) уперше впроваджено в 2016 році, проте за цей період вона була змінена (2020р.) в зв'язку з уведенням у дію «Положення про акредитацію освітніх програм», новими рекомендаціями Міністерства освіти і науки України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо процедури розробки, затвердження, моніторингу й періодичного перегляду освітніх програм, а також розширенням тем наукових досліджень здобувачів. У 2021 році робочою групою внесено зміни в ОНП, враховуючи результати акредитації.

Отже, навчання складається з двох частин і передбачає: – освітню складову, що є предметно-орієнтованою і надає можливість збагатити власну базу знань здобувачів шляхом проходження обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів (ОК); – наукову складову, що передбачає виконання власного науково-педагогічного дослідження актуальної теми у галузі освіти, зокрема фізичного виховання (аналіз та інтерпретація результатів, їх апробація і впровадження в освітній процес, публікація результатів у фахових виданнях та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних тощо).

Обсяг програми (освітня складова) передбачає 58 кредитів ЄКТС. Метою ОНП є підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного та інтегрованого у світовий науково-інформаційний простір фахівця, який здатний продукувати інноваційні ідеї, розв'язувати комплексні завдання і здійснювати науково-дослідницьку, науково-педагогічну та організаційну роботу у галузі вищої освіти, зокрема у фізичному вихованні. Програма скерована на фахову підготовку педагога-дослідника у сфері освіти, зокрема фізичної культури; можливість розвивати/удосконалювати соціальні навички (soft skills) і брати участь у програмах академічної мобільності. Програма зосереджена на формуванні компетентостей дослідницького, інноваційного на науково-педагогічного спрямування та досягненні

запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб здобувачів.

Науково-педагогічні працівники, які здійснюють освітній процес відповідають Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти [7].

Оскільки стандарт за даною спеціальністю є відсутній, то робоча група запропонувала загальні (ЗК.1 – ЗК.8) та фахові компетентності (ФК.1 – ФК.10), які забезпечують відповідні програмні результати навчання (ПРН.1 – ПРН.10).

Освітня складова ОНП передбачає 6 обов'язкових освітніх компоненти (загального спрямування: «Філософія», «Методологія наукового дослідження та наукової діяльності», «Моделювання й інформаційні технології в наукових дослідженнях», «Академічна доброчесність та авторське право»; професійного спрямування: «Сучасні тенденції теорії та методики фізичної культури», «Програмно-нормативні основи діяльності науково-педагогічного працівника вищої школи», «Іноземна мова професійного спілкування», «Компетентісний підхід у фізичному вихованні», практичної підготовки: «Науково-педагогічна практика» та «Організаційна практика»). Здобувачу пропонується вибіркові освітні компоненти (загального спрямування: «Логіка», «Комерціалізація наукових досліджень», «Професійна риторика», «Публікаційна активність», «Система тіловиховання в Україні», «Неінвазивні методи дослідження у фізичній культурі», «Практикум «авторські педагогічні технології», «Психологічні основи професійних комунікацій та лідерства», «Управління науковими проєктами» тощо та професійного спрямування: «Теоретико-методичні аспекти фізичного виховання за кордоном», «Державна освітня політика з питань здорового способу життя дітей та молоді», «Інтегративне фізичне виховання школярів різних медичних груп», «Формування якості життя дітей та молоді засобами фізичного виховання», «Інноваційні технології в оздоровчо-рекреаційній руховій активності», «Педагогічний контроль у фізичному вихованні», «Друга іноземна мова професійного спілкування» тощо).

Наукова складова передбачає такі види діяльності: проведення наукового дослідження та оформлення дисертації; оприлюднення результатів наукового дослідження (опублікування статей, участь у конференціях); атестація (захист дисертації).

Згідно «Положення про організацію освітнього процесу для аспірантів та осіб, які здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії поза аспірантурою у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського», здобувач двічі на рік (у січні і у липні) звітує про перебіг виконання освітніх компонент і загалом

виконання індивідуальних планів на засіданні кафедри, до якої прикріплений. За результатами звіту кафедра ухвалює рішення щодо стану виконання аспірантом індивідуального плану та формулює рекомендації для подальшої навчальної та наукової роботи. Атестація відбувається в кінці навчального року (у вересні) під час засідання атестаційної комісії. Обговорення результатів дисертаційних досліджень здобувачів є обов'язковим у процесі їх атестації, під час якої вони звітують про перебіг своїх індивідуальних дослідницьких проектів. Індивідуальні плани та атестаційні листки, заповнені та підписані належним чином, подаються здобувачами до відділу аспірантури та докторантури не пізніше, ніж за тиждень до проведення атестації. За позитивними підсумками атестації відповідним наказом ректора здобувач переводиться на наступний рік навчання.

Підсумкова атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії і повністю виконали ОНП, здійснюється разовою спеціалізованою вченою радою ЛДУФК імені Івана Боберського на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації. Атестація здійснюється відкрито і публічно. Підсумкова атестація аспірантів, щодо підготовки докторів філософії «Середня освіта (Фізична культура)», завершується присудженням наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта із врученням диплому встановленого зразка про рівень освіти та кваліфікацію «доктор філософії з фізичного виховання».

Висновки. Розкрито зміст освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії з галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю «Середня освіта (фізична культура) у ЛДУФК імені Івана Боберського.

Література:

1. Закон «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – URL: http: //zakon4 .rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» у редакції від 25.06.2019р. № 509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#n5

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) № 261 від 23 березня 2016 р. URL: https: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF

5. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880– 19#Text

6. Рекомендації для експертів Національного агентства стосовно акредитації освітніх програм третього рівня вищої освіти». URL: https://naqa.gov.ua/wpContent/uploads/2020/02/%d0%a0%d0%b5%d0%ba %d0%be%d0%bc% d0%b5%d0%b d%dO%b4%dO%bO%dl %86%dl %96%dl %96%cc%88– %d 1 %81 %d 1 %82%d0%be%d 1 %81 %d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%be– %dO%bO%dO%ba%d 1 %80%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d 1 %82%d0%b0%d 1 %86%d 1 %96%dl %96%cc%88– PhD– %dO%bf%dl %80%d0%be%d0%b3%d 1 %80%d0%b0%d0%bc.pdf

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/l 187-2015-%D0%BF

8. Статут Львівського державного університету фізичної культури URL: https://www.ldufk.edu.ua/files/Polozhenia/Statut%203% 20boberskogo%20lviv%20(25-01-2019)%20do%20druku%20(2).pdf

ПІДТРИМКА ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Чистякова І.А.
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач аспірантури і докторантури, доцент кафедри педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

На сучасному етапі розвитку суспільства важливим є формування інтелектуального капіталу країни, основою якого є освіта і наука. Відтак, одним із найважливіших шляхів зазначеного є підготовка докторів філософії. Сьогодні, в умовах військового стану, дане питання набуває все більшої актуальності, оскільки аспіранти відчувають на собі певні чинники, які впливають на їх освітньо-науковий потенціал, як-от:

– соціальний клімат у суспільстві – це загальний рівень стабільності або напруженості, стан зайнятості населення, соціальна структура та соціальне розшарування, характер національно-етнічних проблем і

взаємовідносин. Таким чином, можемо говорити про те, що в умовах військового стану негативно впливають на освітньо-науковий потенціал аспірантів складний фінансовий стан, збільшення кількості життєвих проблем і обмежених можливостей, зростання безробіття, погіршення медико-демографічної ситуації тощо;

– економічні чинники – це насамперед стан економіки держави, її фінансової системи, які через рівень добробуту в суспільстві впливають на зростання освітніх потреб громадян, зумовлюють більші або менші можливості для фінансування бюджетної, а також освітньої галузі. В умовах військового стану маємо погіршення економічного добробуту країни, що, відповідно, негативно впливає на наповнення бюджету держави, а відтак і на фінансуванні системи освіти, у тому числі й вищої;

– політичні чинники – це курс внутрішньої та зовнішньої політики держави. Конкретні політичні дії та ситуації також утворюють загальне тло освітньої діяльності, для якої вкрай бажана спокійна, конструктивна, творча соціально-політична ситуація в суспільстві, що якраз і не можна забезпечити в умовах військового стану;

– соціально-психологічні та етичні чинники – це загальний морально-психологічний клімат у суспільстві, спосіб і стиль життя різних прошарків населення. Наголосимо, що в умовах військового стану збереження морально-психологічного клімату ускладнюється.

Отже, можемо з упевненістю стверджувати, що підготовка аспірантів в умовах військового стану зазнала деяких змін, а саме: графік та режим освітньо-наукового процесу, комунікація. Такі зміни зумовлено, насамперед, тим, що 30 % аспірантів виїхали за межі області та країни.

У результаті проведеного опитування аспірантів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка виявлено основні труднощі, з якими стикнулися здобувачі освіти: погіршення емоційного стану, труднощі зі зв’язком, труднощі з організацією наукової роботи.

На підставі зазначеного вище переконані, що важливою в такому контексті є підтримка здобувачів освіти. Так, з початку повномасштабного вторгнення РФ до України аспірантам Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка надавалися такі види підтримки, як:

– освітня,
– організаційна,
– інформаційна,
– консультативна,
– соціальна.

Освітня підтримка здобувачів освіти передбачає застосування особистісно-орієнтованого підходу в навчанні; покращення мотивації до

здобуття освіти; моделювання реальних професійних умов спілкування; підбір спеціальних завдань і вправ для підвищення комунікативної активності студентів; організації семінарів з розвитку у студентів професійної, кар'єрної, цифрової та інших компетентностей, важливих для майбутньої викладацької діяльності; якісне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу; використання в освітньому процесі інноваційних педагогічних технологій. Так, у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка освітня підтримка полягала в тому, що після відновлення освітнього процесу (4 квітня 2022 року) навчання відбувалося в дистанційному режимі на платформі Moodle. Відповідно, аспіранти мали можливість навчатися синхронно та асинхронно залежно від потреб і можливостей здобувачів освіти, а також отримували постійні консультації викладачів за допомогою різних засобів зв'язку (телефонний зв'язок, Telegram, Viber, Whatsup, Zoom, Skype, GoogleMeet, електронна пошта тощо).

Організаційна підтримка здобувачів освіти полягає в забезпеченні розуміння, врахування й узгодження потреб (цілей, вимог і очікувань) студентів щодо надання освітніх послуг; створенні належних матеріально-технічних, навчально-методичних умов їх навчання; забезпеченні вільного вибору студентами навчальних дисциплін; реалізації принципів академічної доброчесності; організації і здійсненні моніторингу якості освіти.

Організаційну підтримку здійснювали завідувач аспірантури і докторантури, гаранти освітньо-наукових програм, завідувачі кафедри (на більшості спеціальностей вони є і гарантами), викладачі освітньо-наукових програм, адміністрація університету щодо питань, які безпосередньо стосуються організації навчання й викладання.

Інформаційна підтримка здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня виявляється в забезпеченні вільного безперешкодного доступу аспірантів до інформації, необхідної для організації освітньо-наукового процесу, зокрема щодо: розкладів навчальних занять і консультацій; заходів Університету та роботи його структурних підрозділів; комунікації з викладачами освітньо-наукових програм і науковими керівниками; рішень ученої ради; наказів і розпоряджень ректора тощо. Основним джерелом інформації є офіційний сайт Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка [1], де функціонує розділ «Аспірантура і докторантура», а також сайти структурних підрозділів, зокрема кафедр, на яких упроваджуються освітньо-наукові програми.

Консультативна підтримка здобувачів освіти передбачала організацію системи групових консультацій у дистанційному форматі засобами Telegram, Viber, Whatsup, Zoom, Skype, GoogleMeet, а також

індивідуального консультування електронною поштою, через телефонний зв'язок для оперативного задоволення освітніх, організаційних і соціальних потреб аспірантів.

Зауважимо, що в умовах військового стану актуалізувалася робота психологічної служби в межах консультативної підтримки. Так, психологічна служба Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка регулярно проводила онлайн-зустрічі для всіх бажаючих. Серед значної кількості тем аспіранти відвідали консультації психологічної служби, що стосувалися таких питань, як:

– «Алгоритм першої психологічної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій»;

– «Практичні рекомендації. Комплекс вправ для зняття стресу та емоційної напруги під час війни»;

– «Як вміти ідентифікувати та вирішувати проблеми та піклуватися про свій психологічний стан з використанням Технік на зниження тривоги»;

– «Депривація сну: як відновлювати сили при вимушеному неспанні»;

– «Як допомогти собі та іншим у критичній ситуації»;

– «Проблеми навчання в умовах військових дій» та ін.

Соціальна підтримка здобувачів освіти базується на розробленні механізмів і заходів соціальної адаптації студентів, допомоги тим, хто потрапив у скрутну ситуацію (проєктування індивідуальної освітньої траєкторії, організація дистанційного навчання, створення зручного графіка оплати освітніх послуг; забезпечення житлом під час навчання; надання соціально-психологічної та первинної медичної допомоги; розроблення механізму вирішення спірних і конфліктних ситуацій). В умовах військового стану до переліку заходів додалося надання гуманітарної допомоги у вигляді їжі, ліків, відновлювальних робіт тим, хто постраждав унаслідок артилерійських обстрілів чи бомбардування.

У результаті опитування нами було з'ясовано, що аспіранти отримували і продовжують отримувати всі види підтримки від наукового керівника (40 %), завідувача аспірантури і докторантури (30 %), викладачів освітньо-наукових програм, психологічної служби та інших учасників освітнього процесу (наприклад, одногрупники, адміністрація університету тощо) по 10 %.

Таким чином, можемо зробити висновок, що від початку повномасштабного вторгнення РФ до України здобувачі освіти третього (освітньо-наукового) рівня отримували та продовжують отримувати різноманітну підтримку від учасників освітньо-наукового процесу, які беруть участь у підготовці майбутніх докторів філософії. До того ж, планується від початку нового навчального року відновити практику

проведення всіх заходів неформальної освіти, збільшити кількість групових консультацій, активізувати колективні зустрічі аспірантів різних спеціальностей, викладачів різних освітньо-наукових програм тощо.

Література:

1. Офіційний сайт Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. URL: https://sspu.edu.ua/

ОСВІТНЯ СКЛАДОВА У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧЕНОГО-ДОСЛІДНИКА

Шаповал І.М.
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Результатом підготовки на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти є захист здобувачем дисертації та йому присвоєння наукового ступеню доктора філософії PhD з певної спеціальності. Дисертація (від лат. dissertatio – дослідження, міркування) – це наукова праця на правах рукопису, виконана відповідно до певних вимог щодо її змісту та оформлення, яка має науково-кваліфікаційний характер, що підтверджується присвоєнням її виконавцю за результатами прилюдного захисту цієї роботи. Дисертаційна робота відображає багатокомпонентний характер наукового дослідження, в якому реалізується вирішення важливих завдань і проблем в конкретній науково-предметній області, а саме: актуальність тематичної спрямованості дослідження; унікальність поставлених наукових цілей та оригінальність теоретико-практичних засобів їх досягнення; наукова новизна, обґрунтованість (на основі аналітичного опрацювання великої кількості літератури) теоретичних розробок автора; практична корисність наукових висновків та методичних результатів дослідження; авторська позиція, новаторство, наукова та мовленнєва грамотність [2].

Отже, метою наукового дослідження є виявлення проблеми, проведення теоретичних і практичних досліджень для запровадження їх у тій чи іншій суспільній галузі. Відповідно у науковому дослідженні реалізується здійснення та розвиток науки, що полягає у цілеспрямованому вивченні явищ та процесів, їхньої внутрішньої

природи та механізмів впливу на них різних факторів, а також вивчення зв'язків і взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки та практики результатів.

Високий рівень наукового дослідження підтверджується його методологічним обґрунтуванням, що передбачає концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання об'єктивної, точної, систематизованої інформації про досліджувані процеси та явища. Тобто методологія – це філософська (загальнонаукова) та спеціальна (частковонаукова) основа рішення конкретної наукової задачі [4]. Перша відображає системну наукову картину світу як знакову модель реальності, що побудована на основі сукупного наукового знання, і втілюється у формі наукової парадигми, тобто певної сукупності загальнопройнятих на конкретному історичному етапі ідеалів і норм (система наукових постулатів і принципів) наукового дослідження та загальних діалектичних методів, які діють на усьому полі наукового пізнання, конкретизуючись через часткову методологію [2]. Частковонаукова методологія, зокрема методологія наукових досліджень у галузі психологічних наук, – це сукупність специфічних аспектів наукової картини світу, парадигми щодо розуміння природи психічних феноменів, а також методів психології, які є своєрідною базою для вирішення дослідницької проблеми.

Часткова методологія також зумовлює теоретичний аспект дослідження, оскільки саме в її межах визначаються наукова проблема як протиріччя, яке виникає в системі наявного наукового знання і не може бути поясненим у його межах. Видами наукових проблем психологічних досліджень можуть бути опис і визначення психологічних механізмів певного явища, пояснення його зв'язків з іншими психічними явищами, встановлення закономірностей розвитку та прогнозування його нових властивостей. Відповідно до проблематики дослідження висуваються наукова гіпотеза, тобто припущення, сформульоване на ґрунті ряду фактів про сутність психічного феномену, що вивчається. Таке припущення є невизначеним і потребує доведення. Відповідно, гіпотеза виступає основою спрямованості дослідження і зумовлює зміст подальшого теоретичного аналізу психологічних законів і теорій та емпіричного моделювання природи досліджуваного психічного явища [3].

Процес підготовки здобувачів регламентується відповідною освітньо-науковою програмою (ОНП), освітня складова якої має бути спрямована на відтворення загальних й специфічних галузевих закономірностей процесу наукового дослідження, а також на формування компетентностей вченого-дослідника.

У Криворізькому державному педагогічному університеті акредитовано і введено в дію ОНП «Психологія» [1]. Зміст компонентів освітньої складової даної програми дозволяє формувати загальні і спеціальні компетентності здобувачів в аспекті наукових знань, умінь і навичок, наукової комунікації, дослідницької автономності і відповідальності. Поєднання компонентів ОНП у кластери (блоки) на основі концептуально-змістової єдності дозволяє визначити і реалізувати зазначені дидактично-розвивальні цілі кожного кластеру, які реалізуються через завдання окремих дисциплін.

У кластер 1 виокремлено дисципліну «Філософія» як освітній компонент, метою якого є формування загальнонаукового світогляду здобувачів: сучасної світоглядно-методологічної парадигми майбутніх науковців, загальнонаукової теоретичної концепції щодо розуміння сутності людини; навичок абстрактного та критичного мислення.

Кластер 2 представлений освітніми компонентами, які забезпечують здобувачам оволодіння засобами здійснення наукового дослідження на теоретичному й емпіричному рівнях («Методологія та організація наукового дослідження», «Методи математичної статистики у психологічних дослідженнях», «Сучасні інформаційні технології в наукових дослідженнях»). Дисципліни реалізують завдання, спрямовані на опанування здобувачами методологією і методикою здійснення наукових досліджень; на опанування сучасними математичними методами у психології, навичок їх доцільного застосування у власних наукових дослідженнях; на формування здатності застосовувати інформаційно-комунікативні технології на усіх етапах наукового дослідження; на формування навичок роботи у віртуальному науковому та навчальному середовищі.

З метою поглиблення і систематизація наукових уявлень здобувачів щодо психологічної природи особистості в ОНП були включені освітні компоненти *кластеру 3* («Психологія розвитку», «Феномен особистості», «Психологія успіху», «Психологія кризових ситуацій», «Гендер у психології»). Центральною категорією предметного поля досліджень в усіх дисциплінах даного блоку є поняття особистості як носія суб'єктних якостей і соціально-психологічних властивостей, як системи стосунків і ставлень до себе, до інших людей, до предметної діяльності і до світу в цілому; особистість як динамічна єдність індивідуально-типологічного і суб'єктно-діяльнісного аспектів буття, яка в процесі свого автентичного розвитку і становлення долає низку нормативних криз (вікових, біографічних, криз особистісної, гендерної, етнічної, професійної ідентичності); соціальна зрілість особистості і мотивація досягнень, що є предикторами успішності не тільки у професійному, але й у особистому житті.

Кластер 4 охоплює освітні компоненти, спрямовані на оволодіння здобувачами науковою мовою як засобом здійснення наукового дослідження («Психолінгвістика», «Іноземна мова академічного спрямування», «Академічне письмо та риторика»). Дисципліни даного блоку реалізують наступні завдання: формування здатності розуміти та актуалізувати психологічні механізми мовленнєвої діяльності людини; здатності застосовувати мовні засоби створення, редагування та аналізу писемного й усного академічного тексту; формування практичних мовних, мовленнєвих та функціональних компетенцій на рівні, що є достатнім для розуміння наукових текстів з психології, для презентації і обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою в усній та писемній формах.

Освітні компоненти, поєднані у *кластері 5*, мають цілі й завдання щодо оволодіння здобувачами методами і прийомами реалізації та впровадження власних наукових розробок: формування і розвиток здатностей творчо вирішувати організаційні завдання при управлінні науково-дослідною та інноваційною діяльністю; аналізувати соціально-психологічні явища в організаційних системах; застосовувати доцільні методи стимулювання наукової творчості; реалізовувати психологічні технології в галузі наукової евристичної діяльності, творчо використовувати інноваційні методи і прийоми психотерапії у процесі надання психологічної допомоги.

Окремим завданням освітньої складової ОНП є оволодіння здобувачами компетентностями щодо викладацької діяльності, яке реалізовано через освітні компоненти *кластеру 6* («Психологія вищої школи», «Психологія суб'єктів педагогічного процесу», «Виробнича педагогічна практика у ЗВО»). Дані компоненти ОНП спрямовані на формування в аспірантів здатності визначити і науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови організації взаємодії суб'єктів педагогічного процесу; на формування уявлень щодо психологічних передумов становлення суб'єктної позиції учнів і студентів; на формування цілісного і системного розуміння психологічних передумов, завдань і методів викладання у ЗВО; практичних компетентостей викладацької діяльності.

Отже, логіко-змістова єдність освітніх компонентів ОНП у підготовці здобувачів третього (освтньо-наукового) рівня вищої освіти є чинником формування науково-дослідницької компетентності, що забезпечить високий рівень дисертаційної роботи, а також успішність її захисту.

Література:

1. Освітньо-наукова програма підготовки доктора філософії PhD за спеціальністю 053 Психологія. Криворізький державний педагогічний

університет, 2021. 19 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1-2S_hwbsACF3RRjW2f0Iomw8QJ6xXDUz/view

2. Отич О. «Три кити» науки: наукове пізнання – наукове дослідження – наукові знання. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. № 2. С. 3-17.

3. Савчин М. Методологеми психології: монографія. Київ: Академвидав, 2013. 224 с.

4. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Слово, 2003. 240 с.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДОСЛІДНИКІВ-АГРОНОМІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Швець О.М.
аспірант кафедри ґрунтознавства
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Війна в Україні має вагомий вплив на діяльність вітчизняних закладів вищої освіти, у тому числі на спільноту науковців у сфері агрономії, для яких підвищення їх кваліфікаційного рівня значно ускладнилося через ряд труднощів, зокрема через обмежені можливості проведення практичних й експериментальних досліджень, необхідних для написання наукових статей, дисертацій тощо.

Однак, в умовах воєнних реалій потрібно продовжувати процес підвищення наукової кваліфікації агрономів, оскільки розвиток їх знань та навичок є запорукою досягнення високого рівня професіоналізму в цій надважливій для української економіки галузі для побудови ефективної стратегії подальшого розвитку агропромислового сектору, що у свою чергу має велике значення для досягнення стратегічних цілей нашої держави.

Директори агрохолдингів, фермерських господарств та науково-дослідних інститутів прагнуть співпрацювати з кваліфікованими фахівцями аграрного профілю, саме тому навіть в умовах воєнного часу необхідно підтримувати кампанію вступу до аспірантури чи докторантури за спеціальністю «Агрономія», забезпечувати можливість проходження стажувань у різноманітних науково-дослідних центрах чи лабораторіях сільськогосподарського виробництва, надавати доступ до вивчення інноваційних технологій у агросфері, оскільки все з

вищезазначеного сприятиме підвищенню кваліфікації дослідників-агрономів, що у свою чергу стимулюватиме розвиток агросфери в Україні не зважаючи на російську військову інтервенцію.

Слід відзначити, що наукова діяльність здобувачів вищої освіти у сфері агрономії сьогодні теж являє собою надзвичайно важливий аспект у підвищенні рівня кваліфікації з огляду на те, що сільське господарство є потужним сектором формування ВВП нашої країни, тому для його розвитку і ефективного функціонування попри воєнний стан необхідно впроваджувати агроінновації, але їх розробка та шляхи застосування мають базуватися на теоретичних дослідженнях, нових ідеях та концепціях саме аспірантів та докторантів, науково-дослідна робота яких сприятиме пошуку шляхів вирішення нагальних проблем в українському агропромисловому секторі.

Варто відзначити, що важливу роль у підвищенні кваліфікаційного рівня вітчизняних агрономів сьогодні також відіграє академічна комунікація з зарубіжними університетами та дослідниками з метою надання можливості українським науковцями отримувати належний рівень професійної підготовки відповідно до визнаних стандартів освіти.

Так, надається фінансова підтримка у вигляді грантів на академічну мобільність чи проведення наукових досліджень. Крім того, міжнародна наукова спільнота допомагає з участю у міжнародних конференціях, з доступом до необхідної для написання наукових робіт інформації через надання можливості користуватися зарубіжними освітніми ресурсами і сервісами, що використовуються для здійснення науково-дослідної роботи.

Наприклад, EDUFI Fellowships – програма, яка передбачає отримання аспірантами та докторантами грантів для написання дисертацій у фінських наукових установах, що є чудовою нагодою для отримання нових знань і можливостей за кордоном [1]. Також, триває активна міжнародна співпраця між Україною та Польщею. Наприклад, між Херсонським аграрно-економічним університетом, що нині функціонує в м. Кропивницький та Гданським державним університетом було підписано договір про співпрацю, який надасть більше ресурсів для створення оптимальних умов з підготовки наукових кадрів, зокрема у сфері агрономії [2].

Однак, актуальні проблеми підвищення кваліфікації агрономів у першу чергу повинні бути розв’язані на державному рівні. Так, держава має підтримувати розвиток їх наукового потенціалу шляхом фінансування проектів з прикладних досліджень у агросфері, надання доступу до вивчення інноваційних розробок науково-дослідних інститутів НААН України, сприяння у проведенні досліджень на базі чи за підтримки державних агропромислових підприємств для вироблення

актуальних наукових практик, які в подальшому будуть корисними для сучасного агробізнесу.

Таким чином, підвищення кваліфікації вітчизняних агрономів є актуальним питанням сьогодення з огляду на те, що розвиток та удосконалення знань у агросфері, зокрема завдяки написанню наукових, дисертаційних робіт сприятиме розробці потужного теоретичного підґрунтя для майбутньої практичної діяльності з впровадження інновацій, що надасть можливість якісно трансформувати сільськогосподарський сектор України в реаліях сьогодення.

Варто відзначити і про цінність підтримки з боку зарубіжних дослідників, так як ефективна взаємодія з міжнародним науковим співтовариством є важливим кроком для становлення висококваліфікованих фахівців у сфері агрономії. Проте, слід наголосити на тому, що наукова спільнота потребує допомоги в першу чергу з боку держави, зокрема це стосується і науковців-агрономів, адже лише комплексна державна підтримка забезпечить проведення якісних досліджень, а в подальшому й впровадження найкращих з наукових доробок аспірантів та докторантів у практику вітчизняного агробізнесу.

Література:

1. EDUFI Fellowships: веб-сайт. URL: https://www.oph.fi/en/development/edufi-fellowship.

2. Міжнародна співпраця триває: веб-сайт. URL: http://www.ksau.kherson.ua/ksau/news/8069-2022-06-14-1.html.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ПРИ ОЦІНЮВАННІ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Шевель Н.О.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Система контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів є важливою складовою навчальної діяльності, тому всі освітні трансформації в Україні, спрямовані, як і в усьому світі, на особистісно-професійний розвиток особистості, зробили необхідною ревізію

традиційної системи контролю, зокрема і в межах запровадженої рейтингової системи. Зміщення акценту в навчанні із відтворення матеріалу на процес пізнання нового потребувало, щоб традиційна система контролю була зорієнтованою на індивідуально-психологічні особливості здобувачів освіти. Важко переоцінити психологічну роль оцінки, яка виконує, серед інших (навчальної, виховної, розвивальної, коригувальної, прогностичної, контрольної та ін.), також стимулювальну функцію, впливаючи на емоційно-вольову сферу, інтелектуальні можливості, пізнавальний інтерес.

Проте не слід забувати і про можливий негативний вплив оцінки на психічний стан студента, коли вона стає фактором стресу. Особливо це стосується іспиту як форми контролю, щодо якого побутують кардинально протилежні позиції науковців: від обстоювання їх позитивного впливу на результати навчання та сприяння підготовці до напружених умов праці в майбутньому до ідеї про їх відміну як тригера стресу. Поза сумнівом, позитив екзамену можливий лише за умови позитиву з боку екзаменатора, який не знижує самооцінку студента, частіше хвалить, а не критикує, розуміє його завантаженість іншими дисциплінами та постійний брак часу на підготовку.

По суті, таким має прагнути бути не лише кожен екзаменатор, а й кожен викладач, проте знайти баланс між вимогливістю та поблажливістю часто виявляється непросто. Ще більш гостро відчулася потреба індивідуального підходу до оцінювання навчальної діяльності студентів із початком пандемії, коли система освіти наразилася на нові виклики, пов’язані з організацією дистанційної системи навчання в умовах карантинних заходів із використанням новітніх комп’ютерних технологій та інтернету, із акцентом на самостійній роботі.

У Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця для дистанційної та змішаної форм навчання активно використовується платформа LIKAR_NMU, однією з найважливіших складових якої є саме поточне та підсумкове оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів. Вона стала наступницею ще «докарантинної» системи NEURON, яку активно використовували викладачі фахових дисциплін для підготовки до іспитів та тестувань. LIKAR_NMU зорганізовує взаємодію викладача та студента, дозволяючи здійснити поточне та підсумкове оцінювання знань: із регулюванням часу проведення контролю, із можливістю переглянути правильні відповіді для самоперевірки та самоаналізу, надати дозвіл відповісти з другої чи третьої спроби. Таким чином викладач має можливість зорганізувати роботу з групою, враховуючи потреби та інтереси кожного.

Однак обмеження лише однією системою було б на шкоду навчальному процесу, тому керівництво університету, дбаючи про

забезпечення повноцінного та комфортного навчання у форсмажорних обставинах пандемії, а згодом і війни, задокументувало дозвіл на ситуативне використання широкого переліку дистанційних навчальних web-сервісів (Skype, Zoom, Viber, Google, Classroom,

Email, Telegram-канал тощо), у тому числі і для проведення підсумкового контрою та семестрових іспитів. Головною перевагою дистанційної освіти є її екстериторіальність, відсутність прив'язки до території, що уможливлює проведення занять та іспитів зі студентами різних країн, як повернулися додому як під час пандемії, так і під час війни [4, с. 22]. І хоч із початку навчального року та, відповідно, на момент початку повномасштабної війни заняття в НМУ проходили офлайн в аудиторіях, проте технічні засоби, зокрема платформу LIKAR_NMU, продовжували активно використовувати для контролю та оцінювання, а студенти та викладачі за час карантину вже отримали досвід дистанційної роботи. Однак війна виявилася набагато більшим суб'єктивним тригером стресу, змінилися також об'єктивні чинники, які суттєво впливали на ситуацію. Коли після невеликої паузи було відновлено навчання у дистанційному форматі, керівництво не лише ще раз наголосило на широкому виборі платформ та месенджерів для роботи, а й прописало в наказі особливі умови навчання (індивідуальний графік, академічна відпустка) для студентів, які перебувають у ЗСУ, тероборони чи є волонтерами. За необхідності передбачено також більш гнучкий асинхронний режим, ситуативне об'єднання груп, дозвіл на відпрацювання пропущених занять за взаємною домовленістю, в тому числі у вихідні. Комунікація між учасниками навчального процесу відбувалася через передачу відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації у синхронному або асинхронному режимі. Таким чином у викладача була можливість врахувати як суб'єктивний психологічний стан студентів, так і об'єктивні обставини. Перед початком дистанційного курсу необхідно визначитися з кожною групою щодо методів викладання та контролю і процесу оцінювання, а після виконання завдання забезпечити обов'язковий зворотний зв'язок із викладачем [1, с. 11]. Найперше, що траплялося як із вітчизняними, так і з іноземними студентами, – це нестабільний інтернет. Тут рятувала можливість обрати асинхронне навчання із виконанням письмових завдань. «Сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення надає широкі можливості для підвищення ефективності навчання, але в умовах воєнного стану використання комп'ютерних технологій значно ускладнюється» [2]. Окремі студенти, які були задіяні в роботі Червоного Хреста, волонтерили або ж були в дорозі чи у місці, де інтернет був недоступний, отримували можливість виконати завдання пізніше або письмово, або,

якщо отримають доступ до інтернету, то на платформі, або ж, зрештою, їх можна буде опитати під час наступного підключення. Таким чином знімалася значна частина приводів для переживання, зменшувався стрес, з'являлася мотивація до навчання. Уже в кінці березня наказом було відкориговано графік навчального процесу в умовах воєнного стану, яким скорочено тривалість весняно-літнього семестру.

В умовах стресової ситуації вимушено зменшувалася дистанція між викладачем та студентом, а психологічної підтримки потребували всі. Викладачі могли спілкуватися зі студентами у різний час доби, індивідуально обирати той чи інший спосіб оцінювання знань. Майбутні лікарі-психологи, інтерни, викладачі медико-психологічного факультету організували психологічну підтримку населення, створивши телеграм канал та чат бот, надаючи індивідуальні консультації, розробивши цикл лекцій про кризове психологічне консультування в умовах воєнного стану. Зокрема студентський науковий гурток кафедри загальної і медичної психології у квітні проводив засідання, присвячене третій стадії переживання війни, звернувши особливу увагу на питання нової реальності та нової норми життя, де спікером та модератором виступив завідувач кафедри, доктор медичних наук, голова правління Асоціації з медичної та психологічної реабілітації, професор М. М. Матяш.

Оскільки оцінка є значним фактором стресу, то для збереження мотивації і стабільного психоемоційного стану студентів, формування їх позитивного налаштування на отримання нових знань викладач, здійснюючи поточний та підсумковий контроль, має необхідність ситуативно зменшувати вимоги до рівня знань, таким чином виставляючи вищі оцінки, а також частіше застосовувати похвалу як заохочення. Особливо це стосується дисциплін гуманітарного циклу, які мають потужну виховну складову та формують особистість майбутнього лікаря. Також і викладачі, й керівництво Університету задовольняли прохання студентів не завантажувати їх великими за обсягом письмовими роботами, оскільки у багатьох студентів не було можливості їх виконати.

Основна мета оцінювання в умовах дистанційного навчання полягає насамперед не в контролі, а в забезпеченні зворотного зв'язку студента з викладачем. «Загальновідомо, що основним джерелом мотивації є успіх, тому схвалення та заохочення з боку викладача позитивно впливають на мотивацію студентів, формуючи впевненість у собі… Для того, щоб для студента був помітний прогрес, необхідно порівнювати його досягнення з попередніми та ні в якому разі не порівнювати їх із результатами інших студентів у групі» [5, с. 151]. Тож варто надавати пріоритет оцінюванню, яке підтримує студентів, дозволяє змінювати неефективні методи навчання. Результати виконаних самостійних

завдань мають допомагати відзначати успіхи, аналізувати помилки, сприяти плануванню подальшого засвоєння навчального матеріалу в умовах воєнного часу.

Література:

1. Волосовець О. П., Виговська О. В., Кривопустов С. П., Кузьменко А. Я. та ін. Дистанційне навчання як інформаційно-комунікативна технологія додипломної підготовки лікарів з педіатрії в умовах сучасних викликів. *Медична освіта.* 2020. № 3. С. 9 – 12.

2. Гнатюк О. В. Дистанційна освіта в мовах воєнного стану. URL: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2022/Hnatiuk_Olga_2022.pdf

3. Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності: методичні рекомендації / за ред. І. В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОІППО. 2021. 198 с.

4. Новиченко С. Д. Дистанційне навчання як інноваційна форма освіти для студентів медичних університетів. *The scientific heritage.* 2020. № 49. С. 20–23.

5. Шевель Т. О. Шляхи формування позитивної мотивації до навчання у майбутніх лікарів на заняттях із дисципліни «Українська мова як іноземна». *Гуманітарний корпус*: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вип. 40. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. С. 150 – 152.

ШЛЯХИ НАЛАГОДЖЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНОГО ЗВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шевель Т.О.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

Уже кілька років поспіль стабільність нашого існування в усіх сферах життя було порушено пандемією, а суспільство, оговтавшись від шоку та усвідомивши, що нам із цим жити певний час, почало згодом усе впевненіше адаптуватися до нових реалій. Система освіти зазнала суттєвих змін, працівники змушені були по-новому організовувати освітній процес, застосовуючи змішані форми та технології дистанційного навчання,

орієнтуючись на ситуацію із захворюваністю в регіоні. На той момент пандемія видавалася найбільшим форсмажором та найсерйознішим викликом суспільству, загрозою стабільності та розмірeності освітньої системи. Кілька років роботи в таких умовах, здавалося, дали можливість накопичити необхідний досвід, а головне – подолати стрес, опанувати ситуацію та з надією дивитися у постковідне завтра із системною вакцинацією та відновленням повноцінного навчання.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, забезпечивши вакцинування майже всіх співробітників, теж зміг розпочати 2021 – 2022 навчальний рік уже в аудиторіях у форматі офлайн. Однак на 24 лютого життя приготувало новий і, як виявилося, набагато страшніший виклик – широкомасштабну війну, до якої, попри розмови про тривожну валізу та перевірку сирен, ніхто не був готовий. Тож перше випробування, яке спіткало усіх учасників навчального процесу, – це шок та невизначеність, адже в навчанні намічалася пауза, про яку повідомили студентів. Тут можемо говорити про ознаки кризи безперспективності [2, с. 12], пов'язаної з неясністю подальших життєвих планів, та шляхів для самореалізації. Проте якщо зазвичай причиною такого стану ставали суб'єктивні фактори, то зараз таким об'єктивним фактором стала війна. Однак керівництво університету за короткий час зробило офіційне повідомлення про порядок подальшої роботи, а потім систематично збирало та розміщувало на сайті інформацію про волонтерську діяльність викладачів та студентів. Це допомагало і викладачам, і студентам виходити зі стану глибокого шоку та, образно кажучи, відчути ґрунт під ногами, роззирнутися, побачити інших та відчути себе живим і потрібним. Адже, як стверджують дослідники, «емоційне напруження і стреси можуть призвести або до адаптації до нової ситуації, або до зриву і погіршення виконання життєвих функцій. Хоча деякі ситуації можуть бути стресовими для всіх людей, вони виявляються кризами для тих, хто особливо вразливий до них в силу своїх особистісних особливостей [2, с. 7]. Прохання від керівництва збирати та надавати інформацію про ситуацію зі студентами та їхню волонтерську діяльність активізувало взаємодію викладачів із колегами та студентами, таким чином ситуація ставала хоча б частково контрольованою. На жаль, саме у такий спосіб дізналися про руйнування та втрати у колег, про жертви серед студентів. Боляче визнавати, та ці новини посилювали емпатію, здатність до розуміння та підтримки одне одного, спонукали до взаємної турботи і допомоги.

Ще до офіційного повідомлення про відновлення навчання онлайн окремі студенти, піклуючись про безпеку викладачів, у повідомленнях запитували, чи все гаразд, чи у безпеці вони. Особливо це притаманно іноземним студентам, які, перебуваючи в чужій країні, дуже

прив'язуються до викладача, особливо до того, який навчає їх мові. Загалом з іноземними студентами ситуація набагато складніша, оскільки ближче до кінця навчального року багато з них, уважно відслідковуючи новини про війну в Україні, задумувалися про переведення на навчання до іншої країни, зважуючи всі «за» і «проти». Тож часто можна було отримати повідомлення із запитанням про те, яка зараз ситуація в Україні. І відповідати потрібно дуже виважено, аби і не налякати, але й не дезінформувати водночас.

Ситуація війни, услід за пандемією, ще більше знищила психологічну особистісну дистанцію між викладачем та студентом, зблизивши їх в одній форсмажорній ситуації. Відновлення повноцінного навчального спілкування зі студентами кожної групи традиційно розпочиналося із запитання «Чи з усіма студентами групи усе гаразд?». Індивідуальний підхід до кожного студента став пріоритетним, адже потрібно було з'ясувати, чи у безпечному місці він, чи має можливість працювати, чи є доступ до інтернет мережі та ін., а вже виходячи з цього формувати завдання та визначати форми роботи і контролю. Так виявлялося, що один студент, приміром, іще в дорозі, інший певний час не матиме доступу до інтернету, а хтось допомагає Червоному Хресту. Тож від викладача очікували найголовнішого – розуміння і здатності до гнучкості, аби в кожному окремому випадку вибудувати індивідуальну модель плідної співпраці.

Слід відзначити, що керівництво університету документально передбачило усі можливі варіанти, тож у наказі прописано забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або підрозділах тероборони чи займаються волонтерською діяльністю. Дистанційне навчання передбачало можливість асинхронного режиму, вимушене ситуативне об'єднання груп у межах розкладу, дозвіл на відпрацювання пропущених занять за взаємною домовленістю у зручний час, включно з вихідними.

Надано також свободу у виборі платформ для дистанційної взаємодії зі студентами. Крім обов'язкової в НМУ платформи дистанційного навчання LIKAR_NMU дозволено було використовувати також web-сервіси Skype, Zoom, Google meet, Google Classroom, Microsoft teams, а також електронні пошти та месенджери. Комбінування усіх цих засобів та можливість вибору і залежно від ситуації у групі, і залежно від воєнної обстановки, і персонально щодо окремого студента, виходячи з його ситуації, забезпечувало психологічний комфорт та позитивно впливало на засвоєння знань, а відтак і на результати навчання та успішність.

Усвідомлюючи гостру необхідність усіх учасників освітнього процесу у психологічній підтримці та допомозі, Міністерство освітити і

науки України 29 березня 2022 року звернулося з листом «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» [3], у якому подякувало педагогічним працівникам психологічної служби в Україні, що налагодили взаємодію з учасниками освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Розуміючи необхідність для освітян у поповненні знань із психології, Міністерство анонсувало онлайн-вебінари щодо застосування сучасного науково обґрунтованого підходу в наданні психологічної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події на війні. Студенти медико-психологічного факультету НМУ, за підтримки викладачів кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії, ініціювали читання курсу лекцій «Кризове психологічне консультування в умовах воєнного стану», розрахованого на широку аудиторію, залучивши також студентів та інтернів інших медичних університетів. Кафедра загальної і медичної психології зорганізувала вебінар щодо травмафокусу в гострій стадії війни *за участі Томаса Вебера* – нейропсихолога, психотерапевта, директора Інституту нейропсихотерапії у Відні. Для підтримки психічного здоров'я було розроблено телеграм канал та чат бот, а також реєстрування для індивідуальної консультації із психологом, зокрема і для іноземних громадян.

Окрема тема – комунікування із групою, нехай і в онлайн форматі. Ще більш гостро, ніж у час пандемії, постала необхідність для викладача уміти налагодити психологічний контакт з аудиторією, продемонструвати розуміння та викликати довіру. Адже у цій ситуації єднає відчуття співпричетності, а викладачеві не пробачать «відмороженості» та намагання дистанціюватися, прикривши офіціозом. У цій ситуації важливе кожне взаємне підбадьорливе «Як справи?», «Тримаймося», «Віримо у перемогу!». Тож і кожне вербалізоване відзначення старань та успіхів у навчанні («Молодець», «Дуже добре» і подібне) для студента у цій ситуації украй важливе та мотивуюче. Адже усі учасники освітнього процесу через невідповідність бажань можливостям переживали різні за силою та характером негативні емоції: розчарування, тривогу, роздратування, розпач, що складають підґрунтя негативного психічного стану – фрустрації [2, с. 24]. Натомість навчання в дистанційному форматі може розширювати творчі можливості, зокрема через застосування ейдотехніки, через зацікавленість студента навчанням. «Графічні та кольорові асоціації спрацьовують також у роботі з відеоконтентом, зокрема відеороликами та презентаціями до теми… Загалом наочність є одним із основних принципів ейдетики, особливо для вивчення української мови іноземцями-першокурсниками» [5, с. 148].

Тож попри незліченну кількість втрат, війна залишить нам величезний здобуток – акцент на людяності. Кожен із нас, а особливо кожен зі студентів – майбутніх лікарів, відчув цінність і крихкість людського життя та мирного світу навколо нас, оцінив важливість комунікації, взаємної підтримки та поваги.

Література:

1. Андрусишин Ю. І. Методичні рекомендації щодо психодіагностики емоційно-вольової стійкості особистості. Київ, 2014. 40 с.
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К.: Педагогічна думка, 2016. 219 с.
3. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. Лист Міністерства освіти і науки України від 29 березня 2022 року. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. Підручник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 400 с.
5. Шевель Н. О. Застосування ейдетичних методів при вивченні української мови іноземними студентами медичного вишу. *Гуманітарний корпус*: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Вип. 40. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. С. 147 – 149.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ КРИМІНАЛІСТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Шевчук В.М.
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри криміналістики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Військова агресія РФ та запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на усі сфери нашого життя, у тому числі й на систему кримінальної юстиції. Військові РФ вчиняють на території України масові вбивства мирних людей, знищення об’єктів інфраструктури та помешкань громадян, ґвалтування жінок і дітей, мародерство. Злочини,

скоєні російськими військовими на території нашої держави, є надзвичайно масштабними і їх фіксація та розслідування передбачає дослідження значного обсягу подій, ретельне збирання великого масиву доказів й проведення великої кількості судових експертиз. В таких умовах воєнного часу перед юридичною наукою, і взагалі перед правовою системою, постали нові виклики та завдання, які у свою чергу потребують застосування новітніх підходів для їх вирішення [7, с. 40-47]. У такій ситуації особливої актуальності набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок, інноваційних продуктів, їх прагматична орієнтації на вирішення практичних завдань в умовах війни.

Криміналістика, як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направлено на вирішення складних практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення [10, с. 4-11]. Одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування техніко-, тактико-, та методико-криміналістичних засобів прийомів і рекомендацій, що дозволяють збирати, досліджувати та використовувати доказову інформацію. Відомо, що докази та доказування – основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя. В таких умовах гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики у формуванні доказової бази під час розслідування воєнних злочинів, вчинених військовими РФ в Україні.

За таких обставин актуальним науково-методичним завданням у юридичних вищих навчальних закладах стає пошук нових ефективних форм і методів вищої правової освіти. В сучасних умовах є необхідність перегляду змісту освітніх програм юридичного профілю. Зміст фахової підготовки юриста ускладнюється і суттєво трансформується під впливом умов війни й таких суспільно-значущих та взаємопов'язаних процесів, як розширення сфер правозастосування і євроінтеграції. З урахуванням цього виникає необхідність впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, що допоможе підготувати висококваліфікованих, конкурентно-спроможних правників. При цьому важливого значення набувають інноваційні підходи юридичної освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації цілей або каналів навчання; впровадження нових технологій у систему

навчання [5, с. 49 –50], у тому числі і розвитку криміналістики як науки, так і навчальної дисципліни, при удосконаленні методів її викладання.

Криміналістика належить до навчальних дисциплін, засвоєння яких становить фундамент фахової підготовки юриста (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»), перший (бакалаврський) освітньо-кваліфікаційний рівень) [4, с. 5]. Крім цього, серед навчальних дисциплін першого (бакалаврського) освітньо-кваліфікаційного рівня у Національному юридичному університетіт імені Ярослава Мудрого особливе місце займають також «Розслідування злочинів: загальні засади криміналістичної методики», «Судова експертиза», «Судово-експертні установи та судова експертиза» та ін.Здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти вивчаються «Практикум з криміналістики», «Розслідування кримінальних правопорушень: загальнокриміналістичні засади методики, тактики та технологій», «Розслідування корупційних кримінальних правопорушень», «Криміналістичні експертизи», «Юридична психологія», «Психологія слідчої діяльності», «Психологія судової діяльності», «Основи кримінальної психології», «Пенітенціарна психологія» та ін. При цьому важливою частиною підготовки здобувачів третього освітньо-кваліфікаційного рівня (доктор філософії) за спеціальністю «Право» є навчальні дисципліни «Загальна теорія криміналістики» [8] та «Криміналістична тактика і методика розслідування кримінальних правопорушень» [9].

Очевидно, що методика викладання криміналістики та пов’язаними із нею дисциплін підпорядкована загальним закономірностям освітнього процесу [6, с. 7-14]. Проте, крім загальних закономірностей, методика викладання будь-якої науки залежить від специфіки її змісту. Саме специфічні особливості викладання криміналістики, що обумовлені її змістом, і є тією стрижневою основою, яка синтезує теоретичні основи протидії злочинності й практику її застосування в сучасних умовах [1, с. 110-115]. Більше того, використання криміналістичних знань в умовах війни має забезпечувати сторони кримінального провадження належним інструментарієм, науковим апаратом, техніко-криміналістичними засобами й інформаційними технологіями, передбачає недопущення або усунення судових та інших помилок, досягнення справедливості й вирішення соціального конфлікту. Оволодіння криміналістичними знаннями, отримання належних практичних навичок і заснований на них сучасний судовий процес повинен відбуватися на наукових засадах на підставі використання новітніх криміналістичних методів, прийомів і технологій (інформаційних, інтерактивних, комунікативних тощо) [10, с. 9].

Зазвичай, серед методів удосконалення викладання криміналістики виокремлюють активні та інтерактивні методики навчання [1; 6]. До таких методик відносять: 1) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні); 2) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо); 3) методи контролю і самоконтролю у навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю та ін.) [2].

Вбачається, що підвищення ефективності викладання вищевказаних навчальних дисциплін доясягаються за допомогою застосування сучасних освітніх технологій та методів навчання [5]. Перспективним є запровадження таких освітніх технологій як-то: інформаційно-комунікаційні технології (використання інформаційних Internet-ресурсів та комп'ютерних програм; створення мультимедійної бібліотеки тощо); професійно-орієнтовані технології;технології групового та колективного навчання; проблемне навчання; евристичне навчання;контекстне навчання; технології розвитку критичного мислення;ігрові технології;технології групових творчих вправ; інтерактивні технології ситуативного моделювання; мультимедійні технології; технології рівневої диференціації навчання на основі обов'язкових результатів;технології модульного навчання; інформаційно-моніторінгові технології (тестування); дидактичні технології (з використанням аудіовізуальних засобів); проектні технології та науково-дослідна діяльність; технологія портфоліо; кейс-метод; on-line конференції, on-line бібліотеки тощо. Такими методами навчання виступають: пояснювально-ілюстративний метод; метод проблемного викладу; частково-пошуковий (евристичний) метод; дослідницький метод; ігровий метод (ділова гра); метод дискусії; мозковий штурм; кейс-метод; портфоліо та ін.

В умовах війни та сучасних євроінтеграційних процесів відбувається перезавантаження криміналістики, пов'язане передусім із появою нових викликів перед системою кримінальної юстиції та необхідністю вирішення першочергових завдань в умовах активних бойових дій на території України, формування криміналістичних знань відповідно до потреб практики. У таких умовах криміналістика покликана розроблювати новітні засоби, прийоми та методи, спрямовані на протидію кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України та іншим злочинам в умовах війни. Окремим напрямом у криміналістиці має бути розроблення системи криміналістичних методик розслідування [3, с. 81-85], активізація

розробок техніко-криміналістичного забезпечення, застосування спеціальних знань, захист інформаційних джерел і проблеми інформаційної безпеки. У даному випадку можна говорити про формування *військово-польової криміналістики* як нового наукового напрямку у криміналістиці [7, с. 44]. Відтак, практика застосування криміналістичних знань для збирання доказової інформації під час війни є досить актуальною.

Враховуючи сучасні завдання адаптації криміналістичних знань до умов воєнного стану та реформування вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів Європейського Союзу досить актуальними є проблеми пристосування і модернізації криміналістичних знань до сучасних вимог практики. Тому вбачається, що серед найбільш перспективних напрямів інноваційних наукових досліджень у криміналістиці сьогодні є такі: документування та розслідування воєнних злочинів, вчинених військовими РФ в Україні; пошук зниклих українців та ідентифікація загиблих на війні в Україні; застосування цифрової криміналістики у виявлені, фіксації та розслідування воєнних злочинів, вчинених військовими РФ в Україні; активізація застосування спеціальних знань та проведення судово-експертних досліджень із визначення розміру збитків фізичних та юридичних осіб, понесених внаслідок російської агресії; розроблення та застосування інноваційних криміналістичних продуктів щодо підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів; криміналістичне забезпечення діяльності Міжнародного Кримінального Суду; побудова та застосування відповідної системи окремих криміналістичних методик воєнних злочинів та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України тощо. Вбачається, що зазначена проблематика має бути врахована при формуванні програм, навчальних дисциплін та при удосконалені методики викладання криміналістики у сучасних умовах.

Література:

1. Даньшин М. В. Окремі методичні та психологічні аспекти викладання криміналістики. *Форум права.* 2013. № 2. С. 110–115.

2. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. Артикуца Н. В. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2424/Artikutsa_Inov.pdf;jsessionid=F3F75E3A76B198D184613749A62937A6?sequence=1

3. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. *Scientific practice: modern and classical research methods* : Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ»

(Vol. 1), February 26, 2021. Boston-Vinnytsia: European Scientific Platform, 2021. Pp. 81-85.

4. Матеріали для практичних занять та самостійної роботи та з навчальної дисципліни «Криміналістика» (обов'язкова) для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» денної форми навчання / В. Ю. Шепітько, В. І. Алєксейчук, *В. М. Шевчук* та ін. Харків: Право, Нац. юрид. акад. України, 2019. 114 с.

5. Методика викладання у вищій школі. Методичні рекомендації. Уклад. В. В. Стинська. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 65 с.

6. Чорноус Ю. Інноваційні підходи до вивчення криміналістики в закладах вищої освіти МВС України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Вип. 111 (2). 2019. С. 7-14.

7. *Шевчук В. М*. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації*: тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). Х. : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 40-47.

8. Шепітько В. Ю., *Шевчук В.М.*, Дудніков А. Л. та ін. Програма навчальної дисципліни «Загальна теорія криміналістики»: галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень третій (доктор філософії). Ел. видання. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 53 с.

9. Шепітько В. Ю., *Шевчук В.М.*, Булулуков О. Ю. та ін. Програма навчальної дисципліни «Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів» (варіативна): галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень третій (доктор філософії). Електронне видання. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 56 с.

10. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення європейських стандартів у протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2017. Т. 17. С. 4-11.

ВИКОРИСТАННЯ КОМПАРАТИВНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Шистко А.О.
викладач кафедри германської філології
Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Бахмут, Україна

Вивчення іноземних мов доволі давно стало життєвою необхідністю у сучасному світі, появлення телебачення та розширення зовнішньополітичних стосунків між різними кранами світу дали поштовх для знаходження спільної мови, якою зараз частіше усього виступає англійська завдяки її простоті. Розвиток технологічного процесу, разом із загальною доступністю будь-якої інформації в інтернеті, волею не волею змушують людей стикатися з новими термінами, виразами, культурними аспектами інших країн, локальними мемами, що важко зрозуміти без базових знань хоча б одної іноземної мови.

Розгортання такої глобальної картини міжкультурних зв'язків наштовхнуло владу багатьох країн ввести вивчення як мінімум однієї іноземної мови, починаючи ще з рівня здобуття загальної середньої освіти. За державним стандартом освіти, що було затверджено 30 вересня 2020 року та оприлюднено на сайті Кабінету Міністрів, у документі чітко окреслено ключові компетентності, якими мають оволодіти школярі. Саме нас цікавлять: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. Тобто вже це створює сприятливі умови не тільки для кращого інтегрування в іншомовному середовищі, а й для більш швидкого вивчення другої іноземної мови за бажанням чи потребою.

Звертаючись за статистикою до найрозповсюдженішої пошукової системи Google, в Україні незмінним лідером з 2016 по 2020 рік є англійська із середньостатистичною кількістю запитів 660 тис. З великим відривом, друге місце посідає, німецька мова з 181 тис. запитів, а ось третє місце, як не дивовижно, займає польська мова – 161 тис. запитів. Четверту та п'яту сходинки займають іспанська і французька мови відповідно.

В умовах воєнного стану запит на вивчення іноземних мов значно виріс, бо за даними ДПСУ, в пошуках безпечнішого місця, за кордон з України виїхало понад 5 млн осіб. Привалююча більшість людей

реєструвалася в Європі для отримання тимчасового захисту чи статусу біженця, стверджує УВКБ ООН, – Польща (1,1 млн), Німеччина (565 тис.), Чехія (366 тис.), Іспанія (118 тис.), та Італія (97 тис.).

Статистика вказує на те, що людям, проживаючим за кордоном у новому мовному середовщі, терміново треба вчити іноземну мову тієї країні де вони перебувають, для легшої інтеграції у соціо-культурні процеси, але знаходячись у хиткому психоемоційному стані та кризовому положенні, засвоєння матеріалу значно знижується. Така ситуація є однією з ймовірних, коли викладачу під час освітнього процесу найбільш влучно буде використовувати порівняльний (компаративний) підхід.

У методиці вивчення мови є таке поняття – «друга мова», воно вживається, якщо людина (учень, студент) уже вивчала хоча б одну, «першу» іноземну мову, зазвичай англійську. Розглядаючи німецьку мову, як другу популярну іноземну мову для вивчення, основною метою її навчання, так само як і першої, полягає у формуванні у студента таких умінь та навичок (мовних, комунікативних, лінгвокультурних), які б характеризували його як готового до міжкультурного спілкування.

Питанням вивчення німецької мови як другої іноземної цікавляться чимало вітчизняних та зарубіжних науковців: Р. Кушнерук, Б. Ліндеман (B. Lindemann), Б. Міслер (B. Mißler), Е. Осипенко, С. Чорна, Б. Хуфайсен (B. Hufeisen) та ін. [3, с. 25].

Будь яка мова є стало трансформаційним явищем і вивчення, як першої, так і другої іноземної має свої особливості, що виявляє актуальність їх дослідження.

Мета роботи підтвердити доцільність використання компаративного підходу в навчанні німецької як другої іноземної мови.

Кожен, хто викладав навіть незначний час другу іноземну мову, може відзначити легкість, з якою студенти освоюють лінгвістичні явища, які зазвичай виявляються проблемними під час вивчення першої іноземної мови, величезні можливості прискорення навчального процесу, високу мотивацію, зумовлену інтенсивністю і успішністю навчання. Потрібно відзначити величезний потенціал багатомовної освіти, який впливає на формування особистості. Розвиваються лінгвістичні здібності студентів, вербальний інтелект, мовна рефлексія, аналітичні когнітивні здібності, пам’ять, мовна інтуїція [1, с. 7].

Англійська і німецька мови дуже спорідненні у багатьох аспектах бо відносяться до однієї мовної групи – германської. Дослідження з психології та когнітивної лінгвістики свідчать: інформація засвоюється краще саме тоді, коли їх можна пов’язати з чимось уже відомим у нашій свідомості.

Під час навчання німецькій, як другій іноземній мові, слід враховувати наступні фактори:

1) Спорідненість англійської та німецької мов. На перших етапах це проявляється у фонетиці (вимова, наголос, інтонації) та лексиці, завдяки інтернаціоналізмам і словам греко-латинського походження. При подальшому вивченні, аналогії можуть приводитись і на рівні граматичних конструкцій.

2) Зазвичай на вивчення другої іноземної мови відводиться менше часу, тому інтенсивність викладання матеріалу підвищується і це призводить до появу наступного пункту.

3) Порівняльний (компаративний) підхід під час навчання. Завдання і вправи мають бути орієнтовані насамперед на обговорення аналогій і розбіжностей, мета яких – встановити зв'язки між рідною, першою іноземною та другою іноземною мовами [1, с. 14].

Реалізація компаративного підходу відбувається на сам перед не тільки під час аудиторного навчання, а й під час індивідуального також. Впродовж навчання фонетиці, а саме вимові, викладач може групувати слова за звуками чи буквосполученнями, на початковому етапі важливо приділяти увагу і перекладу деяких слів, бо окрім усім зрозумілих слів-інтернаціоналізмів, існують «хибні друзі перекладача».

На приклад англійське слово «Arm» (рука) німецькою позначає бідний «Arm», що англійською перекладається як «Poor» і таких аналогій ще багато, ось деякі з них:

англ. – нім.: Falls (водоспади) → Wasserfalle; Gift (подарунок) → Geschenk; Also (також) → auch; Bad (поганий) → Schlecht.

нім. – англ.: Falls (якщо) → If, in case; Gift (отрута) → Poison; Also (тому) → So.

Важливо перевіряти значення слів та впевнитися, що переклад англійського та німецького слів збігаються, оскільки з наведених вище прикладів зрозуміло, що в деяких випадках схожість вимови і написання виявляється оманливою.

Схожі аналогії можна провести і з граматичними структурами. Одні з найпростіших та поширених тем для розбору – артиклі та ступені порівняння прикметників.

В німецькій, як і в англійській є означені та неозначені артиклі, але вживання не є настільки складним, на противагу їх відмінюванню за родами, числами та відмінками. Однак, закладений базис розуміння що неозначений артикль *a/an* має еквівалент ein/eine, а означений *the* – *der* (ч. р), *das* (с. р.), *die* (ж. р), *die* (множ.), значно полегшує хоча б розуміння їх вживання.

Тема утворення ступенів порівняння прикметників в обох мовах співпадає майже на 80%, від вихідного ступеню утворюється вищій за

допомогою суфікса -er і найвищий за допомогою суфікса -(e)st. На приклад:

(English) small – small**er** – the small**est**

(Deutsch) leicht – leicht**er** – der/die/das leicht**est**e

Проте, більшість односкладових німецьких прикметників з корневими голоснимим *a, o, u* отримають умлаут у вищому та найвищому ступенях: alt – **ä**lter – am **ä**ltesten, groß – gr**ö**ßer – am gr**ö**ßten.

Не тільки англійська має виключення, в німецькій деякі прикметники так само утворюють ступені порівняння особливим способом.

English: gut – better – the best

many, much – more – the most

little –less – the least

Deutsch: gut – besser – am besten (der, die, das beste)

viel – mehr – am meisten (der, die, das meiste)

gern – lieber – am liebsten (der, die, das liebste)

Якщо під час реалізації освітнього процесу викладач зможе доцільно підібрати і застосувати методи і прийоми навчання, то вивчення, засвоєння нової інформації покращиться в рази. Однак учень, так само є учасником навчального процесу на ряду з викладачем, тому застосовані, в ідеалі, методи демонстрації, пояснення, організації тренування, організації практики спілкування повинні взаємодоповнюватись еквівалентними методами зі сторони учня: ознайомлення, осмислення, тренування, практика. [2, с. 137].

Отже, нові часи вимагають нових підходів, в умовах сучасних реалій викладач має використовувати нові інноваційні прийоми, тому застосування компаративного підходу під час вивчення другої іноземної мови є одним з найвлучніших виборів для викладання та самостійного навчання.

Література:

1. Корягіна А.Ю. Методичні рекомендації щодо викладання німецької мови як другої іноземної для І-ІІ курсів спеціальності «Переклад (англ.., нім.)» Миколаїв, 2018. 51 с.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, 2013. 590 с.

3. Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / за ред. О. І. Безлюдного. Умань, 2014. С. 25–30.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ МІНЕРАЛОГІЇ, ГЕОХІМІЇ ТА ПЕТРОГРАФІЇ ЯК ОСНОВА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Шнюков С.Є.
доктор геологічних наук, доцент,
завідувач кафедри мінералогії, геохімії та петрографії

Лазарєва І.І.
кандидат геологічних наук, доцент,
доцент кафедри мінералогії, геохімії та петрографії
Навчально-науковий інститут «Інститут геології»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Розвиток мінерально-сировинної бази України потребує досліджень, спрямованих на об'єктивну оцінку потенціалу геологічних структур відносно різноманітних, в тому числі стратегічно важливих, видів мінеральної сировини у зв'язку з наявністю таких проблем як: (1) вичерпаність запасів високоякісної сировини (в тому числі руд); (2) необхідність використання нових типів корисних копалин, що мають специфічні особливості речовинного складу та потребують розробки сучасних технологій їх комплексного дослідження для забезпечення коректної оцінки якості і оперативного супроводу видобутку та переробки.

Загалом, форми та методи навчання фахівців відповідають зальноприйнятому переліку, висвітленому у «Положенні про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» [1, с. 33]: лекції, лабораторні та практичні заняття, консультації, практикуми, екскурсії, індивідуальні заняття, практична підготовка, самостійна, науково-дослідна та кваліфікаційна роботи.

Підготовка фахівців здійснюється за трирівневою схемою: (1) за освітнім рівнем «Бакалавр» – у межах освітньо-професійних програм «Геологія», «Геологія та менеджмент надрокористування» (спеціалізація «Мінералогія, геохімія та петрографія») та «Applied geology»; (2) за освітнім рівнем «Магістр» – за програмою «Геохімія і мінералогія» (спеціалізації: «Мінералогія, геохімія та петрографія», «Гемологія», «Оцінка якості мінеральної сировини»); (3) за освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії» – за програмами «Мінералогія, кристалографія», «Петрографія та вулканологія» та «Геохімія»).

Підготовка концентрується безпосередньо на дослідженні речовинного складу природних утворень та передбачає: (1) надання знань, необхідних як для формулювання актуальних проблем галузі та постановки відповідних задач, так і для самостійного їх вирішення шляхом детального дослідження мінеральної речовини (мінералів, гірських порід, руд, продуктів їх збагачення та переробки, дорогоцінних та декоративних каменів тощо); (2) формування конкретних практичних навичок вивчення мінеральної речовини за допомогою комплексу сучасних прецизійних методів; (3) формування здатності планувати такі дослідження, керувати ними, приймати креативні рішення та ефективно використовувати одержані дані в багатьох галузях Наук про Землю та суміжних областях з одержанням кінцевих результатів сучасного якісного рівня; (4) можливість оперативного корегування планів з урахуванням актуальних сучасних потреб та вимог як вітчизняного, так і зарубіжного ринків праці.

Академічна свобода студентів реалізується у можливості обирати: напрям наукових досліджень, тематику магістерської роботи; перелік об'єктів для проходження виробничих і науково-дослідницьких практик; перелік дисциплін і тем в межах обраних дисциплін для проходження асистентської практики. Також студенти мають можливість реалізувати своє право на вибір дисциплін (чи блоків спеціалізацій) в межах вибіркової складової навчального плану.

Усі потреби навчання та наукових досліджень студентів забезпечують наявні можливості: учбові колекції мінералів, гірських порід та препаратів для оптичних досліджень (шліфи, аншліфи, шліхи, мономінеральні фракції); спеціалізовані аудиторії для проведення лабораторних занять, самостійного виконання студентами учбових завдань та власних наукових досліджень; мультимедійне обладнання в кожній аудиторії для проведення лекційних та лабораторних занять, семінарів, презентацій тощо.

Студенти мають необмежений доступ до навчальної лабораторії мікроскопічних та рентгенівських методів дослідження мінеральної речовини кафедри мінералогії, геохімії та петрографії, яка має у розпорядженні базовий комплекс методів, методик та прецизійного обладнання для дослідження речовинного складу гірських порід, руд і мінералів з визначенням концентрацій всіх головних та широкого набору мікроелементів з метою формування первинних банків мінералого-геохімічних даних: визначення вмісту головних (петрогенних) компонентів (WD XRF, рентгенівські спектрометри СРМ-25) [3, 4]; визначення вмісту мікроелементів (ED XRF, рентгенівські спектрометри СЕР-01 серії ElvaX), в тому числі Ba та LREE (ED XRF, спектрометр XRF-РД з ізотопним джерелом); діагностика та локальне

визначення елементного складу мінералів (SEM+EPMA, растровий електронний мікроскоп-мікроаналізатор РЕММА-202М); визначення мікроелементного складу поодиноких зерен акцесорних мінералів (XRF-SG, спектрометр Мікро-РФС); діагностика мінералів, дослідження їх структури та фазовий аналіз полімінеральних зразків (XRD, рентгенівський дифрактометри ДРОН УМ-1 та ДРОН-3). Все обладнання пройшло принципову модернізацію або повністю розроблено (XRF-РД, Мікро-РФС) співробітниками Кафедри/Лабораторії. Створені аналітичні методики та відповідне програмне забезпечення [3, 4]. Лабораторія сертифікована (сертифікат відповідності вимірювальних можливостей від 31.07.2019 № ПТ-326/19), якість досліджень забезпечується поточним метрологічним контролем.

Викладачі та співробітники кафедри, що відповідальні за підготовку студентів, мають потужний досвід виконання фундаментальних і прикладних наукових досліджень [8, с. 12 тощо], зокрема: низки держбюджетних та госпдоговірних науково-дослідних робіт. Тому, усі кваліфікаційні роботи здобувачами вищої освіти виконуються в межах широкого переліку напрямків наукових досліджень кафедри на оригінальному матеріалі, зібраному співробітниками (при участі студентів) в ході польових досліджень (колекції Геологічного депозитарію Українського щита [5, 6] та декількох антарктичних експедицій [1, с. 16, 7]), під керівництвом зацікавлених у кінцевому результаті керівників. Аналітичне вивчення зразків та їх первинна підготовка проводиться студентами в навчальній лабораторії. Такий підхід практично унеможливлює фальсифікації і запозичення при виконанні бакалаврських та магістерських робіт, а одержані студентами результати є цінним додатком до наукових досліджень. Таке співробітництво робить студента повноправним учасником наукового процесу, розвиває, крім набуття суто професійних навичок, креативне мислення та створює умови для ініціативи. Саме тому, студенти, що навчаються за наведеними вище освітніми програмами, традиційно беруть участь у всеукраїнських та міжнародних конференціях. Наведений підхід заохочує випускників продовжувати навчання в аспірантурі. Таким чином, співробітниками кафедри створено всі умови для реалізації головного принципу, обраного для підготовки студентів: «Досліджуючи – навчаю». Останнім часом помітний відсоток випускників вступає до аспірантури в університети Європейського союзу, де їх охоче приймають завдяки одержаним під час навчання в КНУ знанням та вмінням.

Література:

1. Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: Наказ ректора

Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 716-32 від 31 серпня2018 року. http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Poloz_org_osv_proc-2018.pdf

2. Aleksieienko A.G., Shnyukov S.E., Lazareva I.I., Gavryliv L.I. Basalt – rhyolitic series of Galindez and Uruguay Islands (Antarctic Peninsula, Western Antarctica) as an object for geochemical modelling. Ukrainian Antarctic Journal. 2016. № 15. С. 16-23.

3. Andreyev A., Lisova O., Virshylo I., Shnyukov S. Software tool for calculating the content of Rb and Sr in selected potassium mica crystals by the internal standard method. – XVIIIth International Conference «Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects» (Kiev, 13-16 May 2019,). Kiev, 2019. 4 p. http://www.earthdoc.org/publication/publicationdetails/?publication=98513

4. Bunkevich A., Andreev A., Meshcheryakova E., Shnyukov S. Software for calculating X-ray fluorescence fluxes of chemical elements from individual microcrystals of accessory minerals. XIXth International Conference «Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects» (Kyiv , 13-16 May 2020). Kyiv, 2020. 4 p. https://www.earthdoc.org/content/papers/10.3997/2214-4609.2020geo075

5. Lazareva I., Shnyukov S., Andrieiev A., Aleksieienko A., Zagorodnii V. Korosten Pluton (Ukrainian Shield): new major and trace element analytical data and its validation. XVIIIth International Conference «Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects» (Kiev, 13-16 May 2019). Kiev, 2019. 4 p. http://www.earthdoc.org/publication/publicationdetails/?publication=98524

6. Lazareva I., Shnyukov S., Andrieiev A., Aleksieienko A., Khlon E. Korosten Pluton (Ukrainian Shield): initial data bank oriented on geochemical modelling. XVIIIth International Conference «Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects» (Kiev, 13-16 May 2019). Kiev, 2019. 4 p. http://www.earthdoc.org/publication/publicationdetails/?publication=98523

7. Mytrokhyn O., Bakhmutov V. Geological research during 25-th Ukrainian Antarctic Expedition, February – April 2020: Kiev Peninsula of the Graham Coast. XIV International Scientific Conference «Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment» (Kyiv, 10–13 November, 2020). Kyiv, 2020. 4 p.

8. Shnyukov S., Lazareva I., Zinchenko O., Khlon E., Aleksieienko A., Gavryliv L.I. Geochemical model of precambrian granitoid magmatic evolution in the Korosten pluton (Ukrainian Shield): petrogenetic aspects and genesis of complex ore mineralization in metasomatic zones. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Геологія. 2018. № 2. Вип. 81. С. 12-22.

CREATING THE LINGUISTIC COMPETENCE IN ENGLISH AMONG APPLICANTS OF THE THIRD EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC LEVEL (PHD)

Shotova-Nikolenko A.V.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department
Odessa State Environmental University,
Odesa, Ukraine

Improving the general education level of providing graduate students with deep knowledge and practical skills should be based on the activation of educational and cognitive activities. Under such conditions, the educational activities are aimed at finding effective ways and methods to improve the training of highly qualified specialists, ensuring the transformation of educational and cognitive activities into professional ones. We consider it appropriate to note that one of the requirements for a modern higher school is to master the program of a set of academic disciplines, as well as to reproduce the model of a specialist's actions in a particular situation. Various methods of interactive learning are used along with traditional forms to work out the most typical situations of future professional activity and boost the educational and cognitive activities.

The essence of interactive methods is to identify the creative potential of graduate students in conditions of free and productive brain activity, a creative atmosphere of interaction between the teacher and the student. Interactive methods of activating educational and cognitive activity differ both in the form of conducting classes and in those tasks that need to be solved in the educational process. Such methods possess common goals: to activate students' perception of educational material and its participants; to reproduce real situations and fragments of professional activity; to form professional thinking; to activate cognitive activity; to instill skills of independent development of solutions to problematic issues; promote mastering the methods of modeling situations, teach students to make decisions independently and promote their implementation, to creatively analyze the actual material; that is, training takes place in the context of future professional activities. Thus, interactive methods contribute to the development of foreign-language professional communication of future specialists, provided that the appropriate language knowledge and speech skills – linguistic competence are formed.

The communicative competence structure of studying English should consist of the stages as follows:

1) Speech competence based on four types of competencies: *listening, speaking, reading and writing*. Note that the competence in speaking includes competence in dialogic and monologue speech; lexical competence includes lexical knowledge and speech lexical skills; grammatical – grammar knowledge and speech grammar skills; phonological – phonetic knowledge and skills consisting in the audio perception of an information;

2) Language competence, which is integrative and includes language knowledge (lexical, grammatical, phonetic and spelling), and relevant skills. Knowledge of the language material alone does not ensure the formation of speech skills, so students must acquire appropriate language knowledge, and therein they need to form specific speech skills aimed at creating and recognizing information;

3) Discourse competence, which includes communication skills related to conditions for the implementation of certain speech functions with the application of adequate language models-patterns;

4) Sociocultural and sociolinguistic competences, which include knowledge, the ability to use foreign-language sociocultural and sociolinguistic realities in communication and cognition activities;

5) Strategic competence, which provides for the ability to choose effective strategies aimed at solving communication problems: the development of students' ability to learn independently and improve themselves, the desire to communicate, listen and understand others, plan the educational process, the ability to adequately assess and self-evaluate [1, c. 4 -5].

Pedagogical innovations in the practice of training specialists should be successively brought through a dialogical (communicative) method that turns information into knowledge and understanding, and its practical links allow combining theory and practice directly in the workplace, developing entrepreneurial skills, initiative, competitiveness, etc.

Summarizing the above, we note that our own pedagogical experience of applying the dialogic (communicative) method makes it possible to introduce innovative modes of conducting classes, in particular in the English language, the use of which significantly increases their efficiency and intensity, activates the cognitive activity of students, considering the specific speech activity or functional skills in a particular field. The development of language skills using an interactive method determines the mastering of oral speech forms in conditions as close as possible to real ones. The implementation of a social goal is behind the interactive use of a language, which ensures the communication process efficiency and provides for fluency in a foreign language, overcoming communicative obstacles, and choosing the right language style.

References:

1. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.09. Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2005. 21 с.

ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Яковюк І.В.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права Європейського Союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Починаючи з XXI ст. західні, насамперед американські, університети змушені конкурувати за студентську аудиторію, яка добре володіє сучасними технологіями та знає, чого вони від них очікують. Частка закладів вищої освіти, що включили онлайн-освіту до своїх стратегічних планів, наприклад в США, постійно зростає: якщо в 2003 р. вона становила 49 % навчальних закладів, то у 2006 р. вона зросла до 74,2 % [2; 3]. На цей процес позитивно впливають вимоги інтернаціоналізації вищої освіти. Але особливої актуальності дистанційна освіта в усьому світі набула через поширення пандемії COVID-19, яка виступила потужним каталізатором змін в національних системах освіти.

Щоб забезпечити в умовах пандемії безперервність освіти для студентів, заклади вищої освіти перейшли до дистанційної форми навчання, яка передбачає заплановане навчання, коли викладання відбувається в іншому місці, ніж навчання, що потребує комунікації за допомогою технологій як посередника в процесі навчання та спеціальної інституційної організації; при цьому навчання повністю здійснюється через Інтернет [9]. Це дало імпульс для розвитку нової версії онлайн-освіти, за якої навчальна діяльність здійснюється дистанційно. Якщо для розвинених країн Заходу онлайн-освіта в цілому не була чимось новим, оскільки вже кілька десятиліть є складовою навчальної програми, а тому студенти добре обізнані з різними його аспектами завдяки використанню Moodle, Blackboard та інших систем управління навчанням, то країни, що розвиваються, знаходяться на етапі становлення онлайн-навчання (концепція змішаного навчання представлена, як правило, лише в деяких університетах, а в більшості закладів вищої освіти практикується

змішане навчання, яке поєднує традиційне очне навчання в аудиторії з онлайн-освітою), а тому існує безліч проблем, пов'язаних з впровадженням цього способу навчання. Перехід був різким і створив багато проблем для студентів, викладачів, адміністрації та навіть батьків. При цьому у різних країнах, освітніх системах, установах та групах учнів ці проблеми були різними.

Студенти-випускники університетів розвинутих країн загалом позитивно висловлюються з приводу власного досвіду навчання на онлайн-курсах. Залежно від конкретних навчальних закладів і викладачів студенти мають змогу регулярно відвідувати онлайн-лекції, презентації, брати участь у дискусіях. Студенти також отримують доступ до значного масиву навчальних онлайн-матеріалів (розміщені на відповідній платформі відеозаписи лекції та презентацій, списки рекомендованої літератури, вправи, завдання тощо). При цьому переважна більшість опитаних студентів погодилася або була повністю згодна з тим, що успіх такої форми навчання значною мірою залежить від того, наскільки студенти є самомотивованими. Щоправда постає питання, які матеріали та методи повинні використовувати розробниками і викладачами тієї чи іншої навчальної дисципліни, щоб мотивувати студентів [6].

Дистанційне онлайн-навчання певним чином позначилося на ролі як викладача, так і студента. За цієї форми навчання як викладач має перестати позиціонувати себе як мудреця за кафедрою, а стати справжнім фасилітатором (від facilitator – людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію), так і студенти в свою чергу мають навчитися саморегуляції. Але насправді спектр ролей у онлайн-викладача при дистанційному навчанні значно ширший: він і фасілітатор навчального процесу; і радник-консультант; і оцінювач; і дослідник; і фасілітатор змісту; і технолог; і менеджер-адміністратор.

Безумовно, що студенти, які вперше долучаються до онлайн-навчання, як правило, будуть не повною мірою адаптовані до практики взаємодії між собою, між собою і викладачем або самостійного навчання. У цьому зв'язку Д. Фергюсон, А. де Феліс, Б. Стауфер зазначають, що чати в соціальних мережах (їх перелік постійно змінюється, залежно від технічних параметрів і уподобань молоді), тематичні дискусії та використання різних тематичних блогів у поєднанні зі швидкими відповідями на всі запити електронною поштою – це стратегії, які надають можливості для більш активної взаємодії між усіма учасниками онлайн-навчання, а також сприяють мінімізації почуття ізольованості у студентів [4, С. 5]. Разом з тим академічні дослідження свідчать про те, що змішане навчання, на думку студентів, все ж дозволяє їм краще зрозуміти зміст курсу завдяки підтримці

соціальних взаємодій, а також надає їм більш плідні канали зв'язку з однолітками та викладачами [5; 8].

Викладачі можуть покращити рівень своєї взаємодії зі студентами, а також між самими студентами, супроводжуючи процес викладення навчального матеріалу, демонстрацією почуття гумору та персоналізацією обстановки. Також, слід зважати на те, що групові навчальні проекти також викликають у студентів бажання вчитися, оскільки вони взаємодіють із викладачем та між собою, а також сприяють розвитку критичного мислення, що є ще одним пунктом, який демонструє рівень задоволеності у студентів.

Раптова і різка цифрова трансформація навчального процесу в наслідок пандемії COVID-19, а в Україні ще й російської агресії виявила низку проблем, які впливають на ефективність навчання. Найактуальнішим викликом для онлайн-освіти є сучасні технології, а також фінансовий стан студентів. Внаслідок своєї специфіки онлайн-освіта безпосередньо залежить від наявності та якості роботи технологічних пристроїв та Інтернету, а також відповідного рівня цифрових компетентностей тих, хто залучений до процесу викладання та навчання. Для багатьох університетів раптовий перехід на онлайн-навчання створив серйозні технічні та фінансові труднощі, пов'язані зі створенням електронних платформ та інтеграції зовнішніх додатків у свої системи [1].

Недосвідченість або недостатня підготовленість викладачів та/або студентів в питанні використання спеціальних програм, застарілі пристрої зв'язку та несумісні браузери, нестабільне або повільне підключення до Інтернету, так само як неможливість через свій фінансовий стан забезпечити широкосмугове підключення та відповідні пристрої, такі як комп'ютери, ноутбуки або планшети для підтримки онлайн-навчання, суттєво і вкрай негативно впливає на якість онлайн-освіти: університети зіткнулися з проблемою додаткового і швидкого навчання викладачів та допоміжного персоналу користуватися новими платформами та системами. Аналогічна проблема постала і перед студентами, які через відсутність відповідних пристроїв, знань і навичок відстають у навчанні.

Обговорюючи питання якості онлайн-освіти, слід зазначити, що її використання має певні об'єктивні межі. Так, якщо використання онлайн-навчання для викладання академічних дисциплін гуманітарного циклу не стикається з будь-якими суттєвими проблемами, то для підготовки медиків, фармацевтів, інженерів, військових та інших спеціальностей, які вимагають практичної підготовки як невід'ємної частини навчального процесу, онлайн-навчання виявляється малопридатним.

Ще одним викликом онлайн-освіті є оцінювання. Оцінювання має ключове значення для будь-якої форми навчання, зокрема і для онлайн-навчання. Останнє робить його особливо складним, оскільки воно має відбуватися також переважно в режимі онлайн, і певною мірою суб'єктивним. Викладач об'єктивно має обмежені можливості здійснювати контроль над роботою учнів, як наслідок їм важко зафіксувати та запобігти списуванню, домогтися, щоб студенти виконували завдання самостійно. Не менш гострою проблемою для університетів стало суттєве збільшення робочого навантаження викладачів, що викликало у них певною мірою стрес і занепокоєння.

Перехід на онлайн-навчання викликає занепокоєння з приводу кібербезпеки, проблем психологічного характеру: через обмеження спілкування з однолітками студенти відчувають стрес, розчарування, скаржаться на ізоляцію.

Попри проблеми, розглянуті вище, онлайн-освіта є перспективним напрямок розвитку національних систем освіти як на період пандемії, так ы після її закінчення. Критичний аналіз практики використання онлайн-освіти у різних країнах дозволив виділити такі напрями підвищення справедливості та доступності онлайн-освіти в університетах. Вони включають [7]: (1) створення доступних навчальних матеріалів; (2) вибір адекватних цифрових технологій; (3) розміщення у вільному доступі відео-лекцій та супровід їх субтитрами; (4) впровадження інклюзивного викладання з урахуванням культурних особливостей; (5) застосування гнучких підходів до участі в онлайн-навчанні студентів; (6) забезпечення фінансової підтримки; (7) вивчення потреб студентів; (8) боротьба із системним расизмом.

Література:

1. Adedoyin, O. B., & Soykan, E. (2020). Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, 1-13.

2. Allen, I., & Seaman, J. (2011). Going the distance: Online education in the United States, 2011. Babson Park, MA.

3. Bonk, D. (2004). The perfect e-storm: Emerging technologies, enhanced pedagogy, enormous learner demand, and erased budgets. London, UK.

4. Ferguson, J. M., & De Felice, A. E. (2010). Length of online course and student satisfaction, perceived learning, and academic performance. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, Vol. 11(2), Pp. 13-84.

5. Garrison, D. R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and Higher Education*, 7(2), 95-105.

6. Kolloff, M. (2001). Strategies for effective student-to-student interaction in online courses. Madison, WI: University of Wisconsin System Board of Regents.

7. Leif, E., Grové, C., Alfrey, L., Laletas, S., & Sharma, U. (2020, September 09). 5 tips on how unis can do more to design online learning that works for all students. The 13 Conversation. https://theconversation.com/5-tips-on-how-unis-can-domore-to-design-online-learning-that-works-for-all-students-144803.

8. Park, H., & Shea, P. (2020). A review of ten-year research through co-citation analysis: Online learning, distance learning, and blended learning. *Online Learning Journal*, 24(2), 225-244.

9. Siemens, G., Gašević, D., & Dawson, S. (2015). Preparing for the digital university: A review of the history and current state of distance, blended, and online learning. Arlington: Link Research Lab. URL: http://linkresearchlab.org/PreparingDigitalUniversity.pdf.

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМИ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ОСВІТИ

Яцків Н.Я.
кандидат філологічних наук, професор,
декан факультету іноземних мов
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Мета навчання іноземної мови на третьому освітньо-науковому рівні полягає в тому, щоб сформувати вміння та навички, які дадуть можливість здобувачам вільно спілкуватись з міжнародною науковою спільнотою, презентуючи свої дослідження усно та письмово. Досягнутий рівень знань, навичок і вмінь передбачає необхідну для науковця комунікативну спроможність у сферах фахового та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах. Здобувачі повинні вміти обґрунтувати тему власного дослідження, вимогливо проаналізувати літературу з фаху, коректно і аргументовано викласти (усно й письмово) результати власних досліджень іноземною мовою, взяти участь в обговоренні, вживаючи належним чином загальнонаукову та спеціальну лексику, уникаючи граматичних неточностей. Саме тому автентичні матеріали допомагають формуванню комунікативної

компетентності, оскільки опираються на її складові, лінгвістичну та соціолінгвістину, адже автентичний текст розширює словниковий запас, наближає до реальної ситуації, активізує когнітивні функції.

Незважаючи на велику кількість праць, присвячених проблемі використання автентичних матеріалів у вивченні іноземної мови [1; 2; 3], це питання залишається актуальним. У сучасних умовах воєнного стану, через який більшість закладів вищої освіти вимушено перейшли до дистанційного навчання, використання автентичних матеріалів допомагає урізноманітнити методи викладання іноземної мови, а також поглибити комунікативну компетентність. Ще карантинні обмеження попередніх років і вимушена дистанційна форма навчання спонукали до пошуку нових ресурсів, які можна використовувати у дистанційному форматі, що активізувало використання автентичних матеріалів. Зокрема, для навчання французької мови досить популярною виявилася платформа **tv5monde.com**, яка дає широкий вибір аудіовізуальних документів високої якості різного рівня складності. Матеріали постійно оновлюються й порушують актуальні проблеми сьогодення, що викликає жвавий інтерес здобувачів освіти, адже запропоновані комунікативні ситуації виражають певний кут зору на актуальну проблему, яка не завжди сприймається однозначно. Переваги використання цієї платформи полягають у тому, що вона охоплює суспільно-наукову, соціально-культурну, побутову, торгово-комерційну, сімейно-побутову та інші сфери комунікації. Аудіовізуальні документи можна використовувати безпосередньо на заняттях для активізації монологічного та діалогічного мовлення для розвитку соціокультурної компетенції, для знайомства з культурою та країною, мова якої вивчається, а також для порівняння аналогічних явищ в Україні. Таким чином, автентичні матеріали дають поштовх для конструювання монологічного аргументованого спонтанного чи підготовленого мовлення на задану тему.

Другим джерелом використання автентичних матеріалів для навчання здобувачів освітньо-наукового рівня є автентичні підручники, наприклад: «Version originale B1» (2011) авторства Monique Denyer, Christian Ollivier, Émilie Perrichon; «Version originale B2» (2012) авторства Fabrice Barthélémy, Christine Kleszewski, Émilie Perrichon, Sylvie Wuattier видавництва «Edition Maison des Langues, Paris», «Aletr Ego. Méthode de français B2» (2010) авторства Catherine Dollez, Sylvie Pons видавництва «Hachette. Français langue étrangère»,»Alter Ego. Méthode de français C1 / C2» (2010) авторства Michel Guilloux, Cecile Herry, Sylvie Pons видавництва «Hachette. Français langue étrangère» та інших. Оригінальні підручники доповнюються аудіо та відео матеріалами, що сприяє розвитку мовленнєвого слуху та

«включає в себе не лише впізнавання цілого в контексті, а й розпізнання лексико-граматичних форм» [1, с.22]. Автентичні підручники активно використовують оригінальні матеріали, як то графічні (картинки, афіші, реклами), так і текстові (листи, рахунки, бесіди у блогах тощо). На відміну від класичних навчальних матеріалів, автентичні тексти містять зразки живої мови, специфічної лексики та синтаксичних конструкцій.

Найважливішим у методиці використання автентичних матеріалів для молодих науковців, відповідно до вимог освітньо-наукової програми є здатність спілкуватися в межах міжнародної академічної спільноти іноземною мовою, з метою презентації та обговорення результатів своєї наукової роботи і використання закордонного досвіду в процесі реалізації власного дослідження та міжнародних наукових проектів, розв`язання питань, що стосуються експертних знань та здійснення професійної і самоосвітньої діяльності. З цією метою для навчання іноземної мови широко використовуються наукові здобутки, опубліковані у провідних наукових виданнях з вузького профілю дослідника чи міждисциплінарного характеру. Робота з науковими публікаціями розширює термінологічний словниковий запас, вводить в коло професійних інтересів, знайомить з новими ідеями, розвиває вміння вільно презентувати та обговорювати результати власних оригінальних наукових досліджень іноземною мовою, ефективно взаємодіяти із світовою науковою спільнотою та громадськістю для розв`язання різноманітних фахових завдань у галузі фахових досліджень.

Література:

1. Бігун О.А. Використання автентичних матеріалів на заняттях з французької мови у закладах вищої освіти. *Матеріали науково-практичної конференції «Викладання іноземних мов в Україні та за її межами: досвід і виклики»*. Івано-Франківськ, 2019. С. 20-23.

2. Качур І.І. Використання автентичних матеріалів як креативний підхід до вивчення іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*, 2020. Вип. 21. Т. 2. С. 13-15.

3. Коротка Н.В. Роль автентичних матеріалів у вивченні ділової англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». Острог, 2018. Вип. 4(72). С. 124-127.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІСТЬ ЗНАНЬ АСПІРАНТІВ: ЧИ СПРИЯЮТЬ ЦЬОМУ БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ І ЗНОСКИ ЗАМІСТЬ СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ?

Янішевський О.О.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічний інститут
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Як відомо, енциклопедичність знань будь-якої людини, а особливо здобувача наукового ступеня залежить не в останню чергу від «пам'яті», де, в якому місці, яким різновидом інформації, у випадку електронного користування джерелом – коли і ще від багатьох інших допоміжних робочих дрібниць складання «цеглинок» базових компетентностей *homo sapiens*, які визначають її майбутню наукову затребуваність (у випадку молодого науковця) і звичайну неповторну ерудованість та життєву незамінність (у випадку звичайної людини). Адже коли провадиш дискусію у колі як малознайомих випадкових людей (з якоїсь нагоди), так і в колі більш-менш відомих фахівців з конкретного питання майже завжди доводиться згадувати, причому миттєво, що дуже і дуже бажано для підтримання власного реноме, що і де ти із цим ознайомився, щоб виглядати переконливо і подекуди безапеляційно.

Однією з таких підказок для учасника дискусії в рамках матеріалів, якими, зазвичай, користуються присутні, є список (списки) використаної літератури для підготовки до заходу. З необхідністю підглядаючи в них, людина, що робить промову, яка часто-густо є квінтесенцією її попередніх думок, які, своєю чергою, грунтуються на історії їхнього набуття, тобто на глибині енциклопедичності конкретної особи, поновлює свою зорову пам'ять пропрацьованого матеріалу, що екстраполюється потім в артикуляційну діяльність.

Щоб зорова пам'ять спрацювала якісно й видала стовідсотково правильне розуміння «шпаргалки», їй необхідно опрацьовувати матеріал не як суцільний масив потоку свідомості, оформленого в текст, а розмежований за певними критеріями і правилами зі своїми «віхами», за які око може чіплятися й, відповідно, перетворювати інформацію у правильному керунку.

Список використаної літератури, тобто звичайний перелік бібліографічної інформації до роботи, зауважень з наукової суті чи, як

зазначалося, публічних вузькопрофесійних заходів, є зручним і в чомусь навіть багатофункціональним для побіжного підглядання під час виступу, бо сама лише назва джерела чи місце, рік його видання тощо викликають у пам'яті цілу імагологію колись чи нещодавно прочитаного, що дозволяє скорегувати думки деміурга особливо в артикуляційному вимірі. Такий перелік навіть зручніший за звичайне занотовування думок. Бо окрема, висмикнута з контексту з надією на фізіологічну пам'ять, думка говорить не більше того, що несе в собі її семіотичність. Під час активного обміну думками подібна «річ у собі» подекуди мало чим може допомогти, ба більше – може навіть збити імпет і інтенцію промови, оскільки потребуватиме часу на «вбудовування» написаного у контекст обговорюваного предмета (рідше об'єкта) дослідження.

Інша річ, який це список літератури в сенсі оформлення для демонстрації енциклопедичності здобувача. Йдеться про негативні тенденції застосування у кваліфікаційних роботах різного штибу «освячених» зверху змін у зовнішньому вигляді списків літератури (неважливо, використаної чи рекомендованої). Зміни ці стосуються передусім наповненості кожного окремого бібліографічного запису повнотою інформації і манери подання останньої. За фактом відбувається відмова від бібліографічних записів та описів на користь **посилань** і **зносок**. Тобто головною метою проголошується не демонстрація здобувачем кваліфікаційного ступеня чи доповідачем на певному публічному нараційному заході своїх енциклопедичності та всеобізнаності, а просто згадка, що якась думка десь почута чи узята, а не вигадана (саме вигадана, а не віднайдена чи досліджена) ним самим. Адже *бібліографічні* зноски та посилання, якими вимагають (на жаль!) замінювати *бібліографічні* ж записи та описи іманентно не несуть в собі усієї повноти та глибини опрацьованої інформації, яка є цікавою, а подекуди і необхідною для реципієнтів.

Часто-густо, коли піднімається питання бібліографічних посилань, приміток і бібліографічних записів (описів), то спостерігається нерозуміння аудиторією (навіть і фаховою) об'єкта і предмета обговорення, як і масштабності проблеми. Тут треба визначитися, що є бібліографічним посиланням (і, відповідно, бібліографічною зноскою та приміткою) і бібліографічним записом (описом). А далі слід відокремлювати *прикнижковий (пристатейний) бібліографічний список* і *список затекстових бібліографічних посилань*. Згідно ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», затвердженого 1 липня 2016 року, яким і зобов'язують, як правило, користуватися аспірантів, докторантів та інших пошукачів кваліфікаційних характеристик, *бібліографічним посиланням* є

«сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розглядуваний або згадуваний у тексті документа інший документ, що є необхідними й достатніми для його загальної характеристики, ідентифікування та пошуку» [1, с. 2].

Бібліографічним же записом, згідно навчально-методичного посібника М. І. Женченко, є «розгорнута бібліографічна характеристика видання (твору, документального джерела), в якій бібліографічний опис доповнений тими чи іншими елементами» [2, с. 8]. Наповненість запису може бути різна, він не обов'язково мусить подаватися «заповненим від і до» (у більшості випадків свого застосування він так і не подається), тобто, щоб в ньому були присутні і анотація, і класифікаційні індекси, і предметні рубрики, до яких можна віднести описуване джерело, інша характеризувальна інформація, але без бібліографічного опису запис існувати **не може**, оскільки в *описі* (як складовій частині запису) подаються «бібліографічні відомості про документ, призначені для ідентифікації та загальної характеристики документа й подані за певними правилами, які встановлюють наповнення і порядок розташування зон та елементів» [2, с. 8]. В бібліографічному записі зібрано усі відомості, «що дають змогу ідентифікувати <документ>, розкрити <його> склад і зміст з метою бібліографічного пошуку» [2, с. 8]. Тобто у **посиланні** йдеться про *сукупність* відомостей (бібліографічних), а в **записі** – про *розгорнуту характеристику* (також бібліографічну).

Звідси випливає і різниця між *прикнижковим* (*пристатейним, придисертаційним*) бібліографічним списком літератури і *затекстовим* списком бібліографічних посилань у кваліфікаційних працях на здобуття будь-яких наукових ступенів. *Прикнижковий* (*пристатейний, придисертаційний*) список літератури – «сукупність бібліографічних записів, що вміщують описи використаних, цитованих або рекомендованих у цьому джерелі документів», що «пов'язуються із текстом системою посилань» [3, с. 23]. *Затекстовий* список бібліографічних посилань – охарактеризоване(і) вище посилання у певній кількості винесені в кінець документа (книги, статті, кваліфікаційної праці). Для глибшого розуміння вказаної різниці між бібліографічним записом (описом) і бібліографічним посиланням, а отже, і між їхніми списками наведемо чотири конкретні відмінності.

1. За наповненням: список *затекстових* посилань містить описи тільки тих видань, що згадуються або цитуються у тексті, а список *літератури* може містити більшу кількість записів, оскільки в нього додатково включається рекомендована література за темою [3, с. 23; 4].

2. За об'єктом опису: кожен запис у списку *літератури* містить бібліографічний опис тільки **одного** документа або його частини чи

об’єднаний опис різних публікацій одного документа, рецензій на нього, реферату, а у списку *затекстових* посилань під одним номером можуть бути описи **декількох** документів [3, с. 23; 4].

3. За елементами бібліографічного опису: у списку *літератури* запис включає в установленому порядку всі обов’язкові та факультативні елементи, а у списку *посилань* можуть бути відсутні деякі основні елементи опису. Крім того, у списку посилань при одноразовому цитуванні вказуються **тільки** сторінки, на яких надруковані використані або цитовані відомості [3, с. 23; 4].

4. За формою елементів бібліографічного опису: у списку *літератури* кожен елемент опису наводять за відповідними правилами (повністю або зі скороченнями), у списку *посилань* за наявності декількох посилань на один і той самий документ використовують заміну назви джерела еквівалентом «Там само» [3, с. 23; 4].

Окремо слід наголосити, що за наявності в основному тексті повторних посилань на одне й те саме джерело *списки літератури* є економнішою формою подання бібліографічних відомостей, ніж повторні бібліографічні *посилання* [3, с. 23; 4].

Тобто *список посилань* у кінці роботи і *список літератури* там само різняться між собою приблизно як **об’єкт** і **предмет** наукового дослідження, коли йдеться начебто про одне і те саме, але у той же час про різні погляди на наукову проблему, різні підходи і, головне, різну кінцеву результативність. У цьому контексті цілком і повністю можна підтримати і думку М. І. Женченко, «що бібліографічний список, який також вміщують після тексту документа, **не можна** (виділення моє. – ***Я. О.***) ототожнювати зі *списком затекстових бібліографічних посилань* (виділення моє. – ***Я. О.***), оскільки, на відміну від останнього, він має самостійне значення як бібліографічний посібник» [2, с. 7]. Бібліографічний же посібник є концентрованим зібранням джерел наукового дослідження аспіранта (докторанта), в якому містяться не лише згадувані у тексті інформаційно-наукові ресурси, а й ті, що навели дослідника на ту чи іншу думку, тобто рекомендовані. А як кожний самодостатній творчий продукт, що «випромінює» цілий обшир знань про себе, – повинен візуально розбиватися на чіткі зони та «острівці» для кращого формального розрізнення з метою подальшого запам’ятовування й створення думки стосовно енциклопедичності знань здобувача. Саме тому списки літератури до дисертацій, а також інших кваліфікаційних робіт **мають оформлюватися** за правилами ДСТУ 7.1:2006 та ДСТУ 7.80:2007 [5; 6].

На жаль, 12.01.2017 р. МОН України видало наказ № 40 [7], що стосується оформлення дисертаційних робіт, в якому йдеться, зокрема, і про оформлення списків літератури. За розпливчастим формулюванням,

що списки літератури в дисертаціях *можуть* оформлюватися за ДСТУ 8302:2015 або за одним з одинадцяти чомусь саме англосаксонських стилів цитування(!), які взагалі не регламентуються жодним нормативним документом [8], ба навіть інструкцією для користувача і тому кожного з них існує десятки варіантів, як і самих стилів понад шість тисяч, стоїть фактична заборона ДСТУ 7.1:2006. При цьому не береться до уваги, що ДСТУ 8302:2015 стосується бібліографічних посилань і, понад те, у ньому самому прямо написано у п. 5.4.2: «Сукупність позатекстових бібліографічних посилань, оформлених як перелік бібліографічних записів, **не можна вважати** (виділення моє. – ***Я. О.***) бібліографічним списком (списком використаної літератури) чи покажчиком, що мають самостійне значення як бібліографічні посібники» [1, с. 6]. Тобто вочевидь, що розробники проекту наказу, як і самого наказу, **не опрацювали** документ, яким замінили спеціально розроблений для списків літератури стандарт.

В результаті відбулася підміна понять, яка дуже зашкодила оцінюванню енциклопедичності знань здобувачів наукових ступенів, як і бібліографічній справі загалом. На превеликий жаль, і Книжкова палата України ім. І. Федорова, яка і розробила ДСТУ 8302:2015, за усі роки, що минули після прийняття вказаного документа так і не спромоглася додатково роз'яснити у той чи інший спосіб про неприпустимість такої підміни з огляду на різне функціональне призначення стандартів.

Можна лише припустити, чому за фактом ДСТУ 8302:2015 витіснив ДСТУ 7.1:2006, який, до речі, є вітчизняним аналогом ISBD – міжнародних стандартних бібліографічних правил складання списків літератури у наукових роботах: позірною простотою оформлення опису. Рамки цих тез не дозволяють розгорнуто зупинитися на наочних відмінностях записів (описів) згідно вимог обох стандартів (це автор робив вже в одному зі своїх публічних виступів на цю тему [4]), проте для ілюстрації викладених вище розмірковувань варто навести по одному–два приклади таких описів.

Як випливає, візуальне порівняння стосовно інформативності та зручності сприйняття написаного, розуміння його явно не на користь ДСТУ 8302:2015. Узяти хоча б відсутність такого знаку приписаної пунктуації, як тире, через що бібліографічний запис (опис) сприймається як суцільний текст без будь-якого розрізнення, ледве не як потік свідомості, в якому годі намагатися вичленувати якийсь смисловий значеннєвий елемент.

Ще менше буде інформативності й можливостей значеннєвих розумінь у списках літератури, якщо їх складено за одним із пропонованих наказом № 40 [7] зарубіжних бібліографічних стилів. Але це вже окрема тема, якої тут торкатися не будемо.

ДСТУ 7.1:2006	ДСТУ 8302:2015
Єдиний соціальний внесок : стаття // Вікіпедія : вільна енцикл. – Остання зміна: 2022. – 01 серп., 16[57] (UTC +2:00)	*Єдиний* соціальний внесок // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BE%D0%BA
Синіцина С. Л. Плагіат Артамонової: за гранню глузду чи просто поганий анекдот? / С. Л. Синіцина // Приватний кореспондент : інтернет-газ. – Суспільство, С. 37 : загол. голов. меню. – 2011. – 13 жовт., 12[55] (UTC +2:00). – URL: www.privatkor.ua (05.08.2022)	*Синіцина С. Л.* Плагіат Артамонової: за гранню глузду чи просто поганий анекдот? / С. Л. Синіцина // Приватний кореспондент : інтернет-газ. 2011. 13 жовт. URL: www.privatkor.ua/plagiat_artamonovej_za_graniu/2011_13/13bopypv.html (05.08.2022)

Таким чином, *майже повсюдна* нині в редакціях наукових часописів і збірників, освітніх і вищих навчальних закладах практика **примусу** укладання бібліографічної інформації, що стосується виконуваної творчо-наукової роботи згідно стандарту посилань (ДСТУ 8302:2015) чи зарубіжних стилів веде до погіршення комплексного сприйняття та адекватного оцінювання рівня знань студента, аспіранта, науковця, а отже до необ'єктивності в поглядах на *енциклопедичність* українського загальнонаукового дискурсу.

Література:

1. *ДСТУ 8302:2015.* Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. – Чинний від 2016–07–01. – Київ : УкрНДНЦ, 2016. – 18 с. – (Інформація та документація).

2. *Женченко М. І.* Складання та оформлення бібліографічних записів у списках джерел до наукових робіт : навч.-метод. посіб. / Марина Женченеко ; КНУ ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. – 5-те вид., змін. і доповн. – Київ : Жнець, 2015. – 63 с.

3. *Устіннікова О.* Система бібліографічних посібників (творів, документів, видань) / О. Устіннікова, П. Сенько, Н. Регідайло // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 2. – С. 23–24.

4. *Янішевський О. О.* Бібліографія в сучасній Україні: реальність і дискусії : публ. лекція, 8 лип. 2021 р. / О. О. Янішевський // Музей Максима Рильського : YouTube-канал : 37 підп. / Київ. літ.-мемор. музей Максима Рильського. – 2021. – 4 серп. – 1 год. 39 хв. – 21 перегляд. – URL: https://youtu.be/4U7PHD6xeb0 (10.09.21).

5. *ДСТУ 7.1 : 2006.* Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. – Чинний від 2007–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 166 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

6. *ДСТУ 7.80:2007*. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання. – Чинний від 2008–04–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2008. – 12 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

7. *Про затвердження* вимог до оформлення дисертації : наказ від 12.01.2017 № 40 / МОН України ; міністр Л. М. Гриневич. – URL: zakon.rada.gov.ua/laws

8. *Боженко О.* Рекомендації з оформлення посилань в наукових роботах: Гарвардський стиль (Harvard Referencing Style) / Олександра Боженко ; НТБ НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського». – Київ, [2017?]. – 17 с. – pdf-файл. – URL: www.ztu.edu.ua (08.08.22).

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ

27 червня – 7 серпня 2022 року

Підписано до друку 10.08.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 29,99. Тираж 100. Замовлення № 0922-126.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.